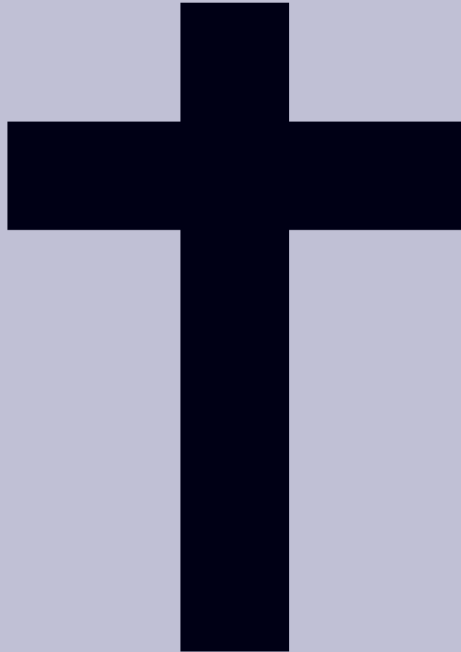

Ìbwaare Katowe Kyula
Pupwe

Nawuri: Ìbwaare Katowe Kyula Pupwe New Testament

Ibwaare Katowe Kyula Popwe
Nawuri: Ibwaare Katowe Kyula Popwe New Testament

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Nawuri)

Contributor: Ghana Institute of Linguistics, Literacy and Bible Translation

All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
213815b7-495e-5855-bcae-f5f647c6161e

Contents

Matiwu	1
Maki	45
Luka	72
Gyɔn	118
Krisito Asunpu mu kusun . .	153
Roma abi	195
1 Korinto abi	215
2 Korinto abi	235
Galati abi	247
Efeso abi	254
Filipi abi	261
Kolose abi	266
1 Tesalonika abi	270
2 Tesalonika abi	274
1 Timoti	277
2 Timoti	282
Titusi	286
Filemon	289
Hibriwu abi	290
Gyemisi	305
1 Pita	310
2 Pita	316
1 Gyɔn	320
2 Gyɔn	325
3 Gyɔn	326
Gyudi	327
Asɔnlɛɛ kaapɔsa	329

**Yesu Krisito Asun Danburasa
fɛɛ kanan mu nu
Matiwu
kyurɔɔ mu**

*Yesu Krisito
Mv Naana Ana
Kakuvge To Nkyaga Sv
(Luka 3:23-38)*

¹ Kanan mu nu Yesu Krisito kakuvge to kinaana ki du ndee. Yesu Krisito lu Owura Dawidi kanaan to, nu Dawidi mɔɔ lu Abraham kanaan to.

² Abraham mu-bii ɪ gye Isaki, nu Isaki mu-bii ɪ gye Gyekobu, nu Gyekobu mɔɔ mu-bii ana ɪ gye Gyuda maa mu-supu ana.

³ Gyuda mu-bii ana ɪ gye Peresi maa Sera, nu bamv-nyi ɪ gye Tama.

Peresi mu-bii ɪ gye Hesiron, nu Hesiron mɔɔ mu-bii ɪ gye Ram.

⁴ Nu Ram mu-bii ɪ gye Aminada, nu Aminada mu-bii ɪ gye Naason, nu Naason mu-bii ɪ gye Salimon.

⁵ Nu Salimon mu-bii ɪ gye Bowasi, nu mu-nyi ɪ gye Rahabu, nu Bowasi mu-bii ɪ gye Obedi, nu mu-nyi ɪ gye Rufu,

nu Obedi mu-bii ɪ gye Gyeese.

⁶ Nu Gyeese mu-bii ɪ gye Owura Dawidi.

Nu Owura Dawidi taa ɔkyu mu nu ɔ daa ɔ gye Yuriya mu-ka kuvge Solomon.

⁷ Solomon mu-bii ɪ gye Rehobowam, nu Rehobowam mu-bii ɪ gye Abigya, nu Abigya mu-bii ɪ gye Asa.

⁸ Nu Asa mu-bii ɪ gye Gyehosafati, nu Gyehosafati mu-bii ɪ gye Gyehoram, nu Gyehoram mu-bii ɪ gye Yusiya.

⁹ Nu Yusiya mu-bii ɪ gye Gyotam, nu Gyotam mu-bii ɪ gye Ahasi, nu Ahasi mu-bii ɪ gye Hesekeya.

¹⁰ Nu Hesekeya mu-bii ɪ gye Manase, nu Manase mu-bii ɪ gye Amon, nu Amon mu-bii ɪ gye Gyosiya.

¹¹ Nu Gyosiya mu-bii ɪ gye Gyekoniya maa mu-supu ana.* Kanan sana

mana nu Babilon abi ba ko kɪtaa Isirayɪ abi waa bamv anye mu.

¹² Nu lu sana mu nu ba yege Isirayɪ abi mu nu ba kɪtaa kpee Babilon naa fvb sana mu nu ba kuvge Yesu mu, ɪmv kakuvge to nkyaga sv ndee.

Gyekoniya mu-bii ɪ gye Selatiye, nu Selatiye mu-bii ɪ gye Serubabeli.

¹³ Nu Serubabeli mu-bii ɪ gye Abiyudi, nu Abiyudi, mu-bii ɪ gye Eliyakim, nu Eliyakim mu-bii ɪ gye Aso.

¹⁴ Aso mu-bii ɪ gye Sadoki, nu Sadoki mu-bii ɪ gye Akim, nu Akim mu-bii ɪ gye Eliyudi.

¹⁵ Nu Eliyudi mu-bii ɪ gye Eleyasa, nu Eleyasa mu-bii ɪ gye Matan, nu Matan mu-bii ɪ gye Gyekobu.

¹⁶ Nu Gyekobu mu-bii ɪ gye Gyosefu, Mɛɛrɪ mu-kuli mu. Nu Mɛɛrɪ mana ɪ kuvge Yesu mu nu bɛɛ tu ye Krisito mv.†

¹⁷ ɪmv sv lu Abraham sana naa fvb Owura Dawidi kanaana to kakuvge nkyaga sv mu ɪ gye kudu ana. Nu lu Dawidi naa fvb sana mu nu ba kɪtaa bamv waa anye mu kanaana to kakuvge nkyaga sv ɪ gye kudu ana. Nu lu sana mu nu ba yege Isirayɪ abi lu Babilon naa fvb Krisito kakuvge sana mu gbaa gye kanaana to kakuvge nkyaga sv kudu ana.

*Yesu Krisito Kakuvge
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Yesu Krisito kakuvge asun ndee. Ba taa mu-nyi Mɛɛrɪ sa Gyosefu kekili, amaa pɔyɪ ke ba bu abaa mu, ɪ ba fɛɛ ɔkyu mu sv ɔto, nu Kayaayu Kyɛrɛkyɛ mu ɪ yege nu ɪ ba kanun. ¹⁹ Gyosefu mu nu ɔ gye mu-kuli mu gye ɔsa mu nu mu ɪkpa ɪ kyigi, nu maa mee biti fɛɛ ɔ ɲaaba Mɛɛrɪ asa nsana to sv mu, ɔ waa mu nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ baala kina mu.

²⁰ Amaa Gyosefu, maa fe fale nfɛɛrɛ mu, nu ɔnyɪrɪpe Ibwaare kabɔɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu idee to towe mu ye, “Gyosefu, Dawidi kanaana-bii, man waa kufuu fɛɛ fu mee ye fu taa Mɛɛrɪ kili, lu fɛɛ Kayaayu Kyɛrɛkyɛ mu ɪ yege nu ɔ nye ɔto. ²¹ Ee biti ɔ kuvge obii-nyɪnsa, ke fu yɪla mu

* **1:11** 1:11 Gyekoniya mana nu ba bila bɛɛ tu ye Gyehowakyin mu. † **1:16** 1:16 Krisito kase ɪ gye ye “ɔmu nu Ibwaare lɛɛ (ye ɔ ba mɔɲge asa) mu.”

kitu ye Yesu, kpali fee mu ii biti o ba molige mu asa lu bamu alibi to.

22 Inumu kpini i ba waa, ke i ba to fee kanan mu nu Onyiripe bola mu otowepu su towe ye, 23 "Kibite mu nu o man nyi onyin ii biti o nye oto kuvge obii-nyinsa, ke ba tu mu ye Emanuweli," kumu kase i gye ye, "Ibwaare bu ane ase."

24 Imu su Gyosefu maa kyinji mu, o kili Meeri taa mu kpee mu kikapara su fee kanan mu nu Ibwaare kaboo sa kono ye o waa mu. 25 Amaa Gyosefu man de ye Meeri halu naa fvu saja mu nu o kuvge obii-nyinsa mu. Nu Gyosefu yila mu kitu ye Yesu.

2

Anyasinpɔ Asa Ba Ba Muja Bunyaa Yesu

1 Saja mu nu ba kuvge Yesu Krisito Betilehem kade mu nu ki bu Gyudeya osuwle su mu, kanin saja maa mu Herodi i gye owura. Nu i ba fee, anyasinpɔ aku ba lu kyowe lu ba Gyerusalem kade to, 2 nu ba taase ye, "Nku kebii mu nu ba kuvge mu ye o be gyii Gyiwu abi kuwura mu? An wu mu kikyikpebi * maa paate lu kyowe kili, nu an ba ye an be muja bunyaa mu."

3 Owura Herodi maa nu fale asin mu u tooro mu gaa ye Gyerusalem abi kpini.

4 Nu o tu Ibwaare asepu abulsa ye nbara akaapupu ba gyanje, nu o taase bamu ye, "Fine nu bee biti ba kuvge Krisito abee Omu nu Ibwaare wula lee mu?" 5 Nu ba lee mu kono ye, "Bee biti ba kuvge mu Betilehem kade to Gyudeya osuwle su." Lu fee Ibwaare otowepu ku wula kyuroo yila ye,

6 "Fv Betilehem mu nu fv bu Gyudeya osuwle su, halu fv maa gye pu gbaa mu, fv gye okpare

lu fee fv to nu owura lala mu ii biti o lu, nu mu ee biti o baa o gye fee nbulupu okpapu sa me asa Israyi abi."

7 Tutu nu Owura Herodi tu anyasinpɔ mu lu ikaa su, nu o taase bamu ke o bu saja mu nu ba wu kikyikpebi maa lu mu.

8 Nu o sun bamu Betilehem towe ye, "Fan kpee naa ku danbirasa biti kebii mu. Nu fan kan wu mu mu fan ba towe me, ke ngbaa me n kpee naa muja bunyaa mu."

9 Ba maa nu Owura mu ase lwe nu ba maa su bee kpee mu, opula to nu ba bwii wu kikyikpebi mu nu ba daa wu kyowe kili mu, nu ki gyankpaa bamu kpee naa yile opula mu nu kebii mu bu mu susu kyekyee. 10 Saja mu nu ba wu kikyikpebi mu, bamu ansi i gyii naa kyun su. 11 Ba maa loo kikapara mu su mu, ba wu kebii mu maa mu-nyi Meeri, nu ba kyun muja sun mu. Nu ba saje bamu usula nu ba lee suwa ye tulale mu nu bee tu ye firanki-insensi ye tulale mu nu bee tu ye mire kee mu. 12 Kamaa to mu Ibwaare da bamu amu to idee to ye ba man bila bwii kpee Owura Herodi ase, umu su ba bola okpa pupwe su bwii kpee bamu osuwle su.

Ba taa Yesu Sile Kpe Egiyiti

13 Ba maa kyun kamaa mu, Onyiripe Ibwaare kaboo ba lee mu n-yu kaapu Gyosefu idee to towe mu ye, "Kusu taa kebii mu maa mu-nyi sile kpee Egiyiti naa kyuna tuto naa fv saja mu nu n biti n towe fane ye fan lu tuto. Lu fee Herodi u ku ee biti kebii mu o moo." 14 Imu su o kusu taa kebii mu maa mu-nyi kagyanbwe nu ba sile kpee Egiyiti. 15 Tutu nu ba kyuna naa fv saja mu nu Herodi wu. Inumu i yege nu asin mu nu Onyiripe Ibwaare bola mu otowepu su towe mu ba to. Imu i gye ye, "Lu Egiyiti to nu n tu Mi-bii."

16 Owura Herodi maa bu fee anyasinpɔ mu ba pina mu mu, o nye agbu gaa. Nu o sa kono ye ba moo nbii-nyinsa-bii mu nu ba man puta kyun nsu nnyo su, nu ba bu Betilehem ye nde mu nu i kyaaboo kumu mu kpini. O yege nu ba waa kanin nu lu fee saja mu nu anyasinpɔ mu ba towe mu ye ba wu kikyikpebi mu, ii biti i waa fee nsu nnyo.

17 Imu su asin mu nu Onyiripe Ibwaare bola mu otowepu Gyermiya su towe mu ba to. Imu i gye ye,

* 2:2 2:2 Kikyikpebi maa paate lu fale mu, u kaapu ye ba kuvge owura kpare ku.

18 “Ba nu kusu ɔlɔn ku lu Rama kade tɔ, ɔ saawɔ yege ɔ su kuwee, Raheli ee sawɔ ee su mu-bii ana su. Asa ba tɔwe yuula mu kɔkɔlo kpɔne, lu fee mu-bii ana ba wu.”

Ba Taa Yesu Bwii Kpe Nasareti

19 Owura Herodi kelewu kamaa mu, ɔnyirɔpe lbwaare kabɔɔ lee mu n-yɔ kaapu Gyosefu idee tɔ Egyipiti ɔsɔwɔle su, 20 nu ɔ tɔwe mu ye, “Kɔsu taa kebii mu maa mu-nyi bwii kpee Isirayɔ ɔsɔwɔle su, lu fee bamu nu ba daa bee biti ba mɔɔ kebii mu ba wu.”

21 Imu su ɔ kɔsu taa kebii mu maa mu-nyi kpee Isirayɔ ɔsɔwɔle su. 22 Amaa maa nu ye Akelasi i yii mu-se Herodi ayaa tɔ ee gyii kuwura Gyudeya mu, kufuu ki kitaa mu ye tɔtɔ kikpe. lbwaare maa da mu kumu tɔ idee tɔ su mu, o kpeli kpee Galile kibaaɔn. 23 Nu ɔ naa kyɔna Nasareti kade mu tɔ. Inumu ɔ yege nu asɔn mu nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ tɔwe lu kebii mu su mu ba tɔ. Asɔn mu ɔ yege ye, “Bee biti ba tu mu ye Kanasareti-nyɔn.”

3

Gyɔn Lɔɔɔ ɔkpa Sa Yesu Kɔba

(Maki 1:1-8; Luka 3:1-18; Gyɔn 1:19-28)

1 Kanɔn saɔa maa mu, Gyɔn mu nu ee gyee asa lbwaare kekyugyee mu, ba Gyudeya ofuli su ee tɔwe abwaaresɔn ee sa asa 2 ye, “Fan yege alibi kiwaa, lu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri tɔ.”

3 Gyɔn numu asɔn nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya wɔla kyɔrɔɔ waa Asɔnkyan yɔlasa mu tɔ mu ye,

“ɔsa ku bu ofuli su ee kuusi ee tɔwe ye, ‘Fan lɔɔɔ ɔnyirɔpe ɔkpa mu, ke fan waa ɔkpa mu ntintin sa mu.’ ”

4 Nyɔɔma ifuu nu ba taa waa Gyɔn atɔ bunsɔ, nu kutɔbwaaya ɔwɔle kirɔsu i nmina mu kasɔye tɔ. Mu agyito-gyisa mɔɔ ɔ ye ntuntunbi ye nmasan. 5 Asa ba lu Gyerusalem kade tɔ ye Gyudeya ɔsɔwɔle su ye Gyɔdan kabaafɔn kpini ba mu ase.

6 Ba lee bamu alibi tɔwe, nu o gyee bamu lbwaare kekyugyee Gyɔdan ɔbɔn mu tɔ. 7 Gyɔn maa wu Farasii ye Sadusi

abi gaalaagaa ba maa ba mu ase, ke o gyee bamu kekyugyee mu, ɔ taase bamu ye, “Fane ananse banumu, anumu ɔ tɔwe waa fane ye fan sɔle lu lbwaare agbu mu nu ɔ ba asa su mu tɔ? 8 Fan waa atɔ mu nu ɔ dagaa ke ɔ kaapu fee fan yege alibi kiwaa. 9 Fan man da fane nkɔlo su tɔwe ye, ‘Ane naana ɔ yege Abraham imu su an su kamɔlige.’ N tɔwe fane kesintin fee lbwaare ɔ taale taa abuu numu bilɔni anaana-bii sa Abraham. 10 Nbunbu bure, lbwaare wɔla taa kpanfa yɔla iyu mu ilin tɔ o gyoo. Nu oyu kumaa mu nu ki mee sɔyi abi mu, bee biti ba ne kimu tɔv ke ba taa waa fulɔn tɔ.

11 “Nkyu nu mee me n su n gyee fane lbwaare kekyugyee ke ɔ kaapu fee fan yege alibi kiwaa. Amaa ɔmu nu ɔ bu me kamaa ee ba mu kyɔ me gaa, nu n man dagaa gbaa fee n sɔla mu asɔbita. Mee mu bure Kayaayu Kyɔrekyɔre ye fulɔn nu ee biti ɔ taa gyee fane lbwaare kekyugyee. 12 ɔ su mu kutɔ kyaalesa mu kibaa tɔ, ke ɔ kyaale ayubi mu lee afɔnfɔntee mu tɔ waa kikyunkun tɔ. Ee biti ɔ taa afɔnfɔntee mu waa fulɔn mu nu i mee dun mu tɔ.”

Yesu Kekyugyee

(Maki 1:9-11; Luka 1:21-22; Gyɔn 1:31-34)

13 Tɔtɔ nu Yesu lu Galile ɔsɔwɔle su ba Gyɔdan ɔbɔn mu tɔ Gyɔn ase, ke o gyee mu lbwaare kekyugyee. 14 Amaa Gyɔn kpan mu n-yɔ ke ɔ kyeege Yesu nfeere, nu ɔ tɔwe mu ye, “Fee fu ɔ dagaa fee fu gyee me kekyugyee, nu fu ɔ ba me ase ye n gyee fu?”

15 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Yege ɔ waa kanɔn nbunbu numu, lu fee ɔkpa numu su nu ɔ dagaa a maa waa imu nu lbwaare biti mu kpini.” Nu Gyɔn kyula gyee Yesu lbwaare kekyugyee.

16 Gyɔn maa dan gyee Yesu lbwaare kekyugyee lɔwe mu, Yesu lu ɔbɔn mu tɔ. Opula maɔa tɔ nu sɔsu bugi tɔ, nu o wu lbwaare Kayaayu Kyɔrekyɔre maa kpilige fee kuwura-lɔpɔ ba gyɔɔɔ mu su. 17 Nu ɔbɔle ku lu sɔsu tɔwe ye, “ɔnumu ɔ yege me kɔkɔlo tɔ obii-bitisa, nu mu ɔ bola mi ansi.”

4

Sitaane Tuv Yesu To Ku (Maki 11:12-13; Luka 4:1-13)

1 Tuto nu Kayaayu mu sula Yesu kpee ofuli su, ke Sitaane o naa tuv mu to ku. 2 Maa waa nonmina nke aduna kakyowape ye kagyanbwe mu, akun u moo mu. 3 Nu Sitaane ba mu ase ba towe mu ye, "Nu fu kan fu gye lbwaare Mu-Bii mu, towe abuu numu ke i bilinji agyito."

4 Nu Yesu lee kono ye, "Ba kyuroo waa Asinkyan ylesa mu to ye, 'Man gye agyito wole nkun u sa nyumisa nkpa, amoo asin mu nu u lu lbwaare kono to.' "

5 Tuto nu Sitaane taa mu kpee Gyerusalem, kade kyirekyire mu to naa yile kabwaare-sunkpa aye mu ketin to susu. 6 Nu o towe ye, "Nu fu kan fu gye lbwaare Mu-Bii mu, fugi tye kase. Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, 'lbwaare ii biti o sa mu nboo kono lu fu

su,
nu bee biti ba taa bamu abaa sogita fu,

ke fu kiyaa ki man nye wate abuu.' "

7 Yesu bwii lee kono ye, "Ba bila kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, 'Man tuv fu-Nyiripe lbwaare to ku.' "

8 Sitaane bila taa mu kpee kibii lala ku su, nu o kaapu mu kuwura-gyii kumaa mu nu ki bu dulinyaa numu to ye umu bunyaa mu. 9 Nu o towe ye, "Nu fu kan muja sun me mu, n biti n taa umu kpini sa fu."

10 Nu Yesu towe mu ye, "Sitaane, nate lu me ase. Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, 'Muja sun fu-Nyiripe lbwaare, nu mu nkun nu fu sun.' "

11 Tuto nu Sitaane yege mu, nu lbwaare nboo ba ba kye Yesu to.

Yesu Piili Mu Kusun Mu Kase

(Maki 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Yesu maa nu ye ba kitaa Gyon tii obu mu, o bwii kpee Galile. 13 Nu o lu Nasreti kpee Kapanum kade to naa kyina. Kade manja bu Galile obun lala okaa, Sebulun maa Nafitali kabaafun mu. 14 I waa kanan nun ke asin mu nu

lbwaare otowepu Isaya towe lu nde manja su mu i ba to. Asin mu i gye ye,

15 "Sebulun osuwule ye Nafitali osuwule, nde mu nu i bu okpa mu nu kii kpee opu ase,

nde mu nu i bu Gyodan benbe mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi nu ba bu Galile,

16 asa mu nu ba te kitenbiri to mu, ba wu kinmanesa kpare mu.

Asa mu nu ba tye lewu kitenbiri osuwule su mu, kinmanesa ki lu bamu su."

17 Lu kanin sana manja nu Yesu piili ee towe asin danbirasa mu ye, "Fan yege alibi kiwaa, lu fee susu kuwura-gyii mu ki tiri to."

Yesu Tu Mu Abulapu Gyankpaasa (Maki 1:16-20; Luka 5:1-11)

18 Yesu maa kyina o naa Galile opu su mu, o wu ikun akitapu anyo, Simon mu nu ba bila bee tu mu ye Pita ye mu-supu Andiruwu yege bee tuv kisawu opu mu to bee kitaa ikun. 19 Nu Yesu towe bamu ye, "Fan ba buu me, ke n waa fane asa akitapu." 20 Nu opula manja to ba yege bamu asawu mu, nu ba buu mu.

21 Maa kyaga su ee kpee mu, nu o naa wu oku maa mu-supu, bamu i gye Gyemisi maa Gyon, Sebedi mu-bii ana. Ba maa bamu-se Sebedi ba bu okuli to bee lonjo bamu asawu. Nu Yesu tu bamu.

22 Opula manja to ba yege okuli mu ye bamu-se nu ba buu mu.

Yesu Kye Alapu (Luka 6:17-19)

23 Nu Yesu nate kyaaboo Galile osuwule su ee kaapu asa asin danbirasa mu lu lbwaare kuwura-gyii mu su kabwaare-kule ogyanekpa kumaa numu to yege ee kye alo kumaa numu. 24 Mu kitu i yaase loo Siriya osuwule su kpini, nu asa ba taa alapu mu nu ba su alo yiri-yiri biya mu. Aku bamu n-yu to u ko bamu gaa, nu aku moo nbwu libi bee tooro bamu, aku bee lo kigbingbin, nu aku moo ba gye amugule-mugule, nu Yesu kye bamu kpini. 25 Asa damante ba lu Galile ye Dekapoli ye Gyerusalem ye Gyudeya ye Gyodan benbe kpini ba buu mu.

5

*Yesu Towe Abwaareyin Kibu Su
(Luka 6:20-23)*

¹ Yesu maa wu sakyɔ mu, o dii kpee kibuu-bi ku su naa kyina kumu su, nu mu abulapɔ ba ba mu ase tutɔ. ² Nu o piili eε kaapu bamu eε tɔwe ye,

³ “Kusee ɪ gye sa bamu nu ba taa bamu n-yu tub lbwaare nkun su, lu fεε sɔsɔ kuwura-gyii mu ki gye bamu lεε.

⁴ Kusee ɪ gye sa bamu nu bεε boɔta tɔ, lu fεε bamu nu lbwaare ii biti o yuula bamu nkolo.

⁵ Kusee ɪ gye sa bamu nu bεε biya bamu n-yu kase, lu fεε bamu ii biti ba gyii kase mu fεε bamu kapatyε.

⁶ Kusee ɪ gye sa bamu nu bamu ansi u payi ikpa kikiyiigi su, lu fεε bamu nu lbwaare ii biti o yege ba nme lu bamu ato bitisa tɔ.

⁷ Kusee ɪ gye sa bamu nu bee wu bamu birisa ana kɔwεε, lu fεε bamu nu lbwaare ii biti o wu kɔwεε.

⁸ Kusee ɪ gye sa bamu nu ineesi ku man bu bamu kɔkolo tɔ, lu fεε bamu ii biti ba wu lbwaare.

⁹ Kusee ɪ gye sa bamu nu bεε biya keyuula asa nsana, lu fεε bamu nu lbwaare ii biti o tu ye Mu-bii ana.

¹⁰ Kusee ɪ gye sa bamu nu ba nyanla bamu fεε bamu ikpa maa kyiigi lbwaare ase su mu, lu fεε bamu nu sɔsɔ kuwura-gyii mu ki gye bamu lεε.

¹¹ “Kusee ɪ gye sa fane mu nu asa bεε saale, nu bεε nyanla fane nu bεε tu antɔnɛsa bεε tɔwe asin libi bεε gyaga fane su, fεε fan maa gye mε abulapɔ su. ¹² Fan yege ɪ waa fane okon ke fane ansi i gyii, lu fεε fane kukoka lala ki de ki gyoo fane lbwaare aye. Kpalɪ fεε kanun manja nu ba daa nyanla lbwaare atowepɔ mu nu ba wɔla gyankpaa fane ba mu.

*Fan Du Nin Fεε
Nfɔle Ye Inmanɛsa
(Maki 9:50; Luka 14:34-35)*

¹³ “Fan du nin fεε nfɔle sa asa dulinyaa tɔ. Amaa nu nfɔle kan pan umu okon mu, mune nu fu bila taale taa waa umu ke ɪ waa okon? ɪ man bila ɪ su kyaare, amɔɔ ba taa kyεεge fɔyi ke asa ba nate su.

¹⁴ “Fan du nin fεε inmanɛsa sa asa dulinyaa tɔ. Kade lala mu nu ki gyan kibuu su mu mεε taale baala. ¹⁵ Nu oku mee tuwa fitila, ke o taa waa kolobi tɔ. Amɔɔ o taa gyaga fitila ogyagakpa ke ki baa ki ku okumaa numu tɔ kɪkpaara mu su. ¹⁶ Okpa kulun manja su fan yege fane inmanɛsa ɪ baa ɪ ku tɔ sa asa, ke ba wu fane asun danbirasa mu nu fen waa mu, ke ba yin fane-Se lbwaare mu nu o bu sɔsɔ mu.

*Yesu Man Ba Ye
O Be Nyita lbwaare
Asinkyan Yilasa Mu*

¹⁷ “Fan man fe nfεere fεε n ba nin ke n ba lεε Mosesi nbara mu ye lbwaare atowepɔ kɪkaapu mu lu tɔ. N man ba nin ke n ba lεε umu lu tɔ, amaa n ba nin ke bamu kɪkaapu mu ɪ ba tɔ. ¹⁸ N tɔwe fane kesintin ye, naa fuɔ sanya mu nu sɔsɔ ye kase ii biti i muuri mu, halu nbara mu tɔ kukyɔrɔɔ-bi pii gbaa, abεε umu kitobi mεε ye ɪ kɔɔge su, amɔɔ kutɔ kumaa ii biti ɪ ba tɔ. ¹⁹ Imu su okumaa mu nu o kina kibuu nbara mu tɔ kipii, nu eε kaapu asansa ye ba waa kanun mu, ee biti o baa o gye osa pii lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. Amaa okumaa mu nu o buu nbara mu, nu eε kaapu asansa gbaa ye ba buu umu mu, ee biti o baa o gye nyumisa kpare lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. ²⁰ Imu su n tɔwe fane fεε, nu fane ikpa ɪ man kyiigi ɪ kyɔ nbara akaapɔpɔ ye Farasii abi mu, fan mεε ye fan nye loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ kakaaku.”

*Yesu Asin Kaapɔsa
Lu Agbu Su*

²¹ Yesu bila tɔwe ye, “Fan nu Mosesi nbara mu maa tɔwe adɪdaapu mu ye, ‘Man kan mɔɔ nyumisa. Okumaa mu nu o mɔɔ nyumisa mu, bee biti ba bun mu kɔpwe.’ ²² Amaa n tɔwe fane ye, okumaa mu nu o nye agbu waa mu tɔmaa mu, bee biti ba bun mu kɔpwe. Nu okumaa mu nu o saale mu tɔmaa ye o man bu sehn tɔ mu, ee biti o nye asin Gyiwu kubu-kubu

abulisa mu nu bee tu ye Sanhediri mu ansi. Nu okumaa mu nu o saale mu toomaa ye, 'Fu omelensipu numu' mu, ii biti o loo awurufo fulon yen-yen to.

²³ "Imu su, nu fu kan biya fu saraga ke fu ba lee lbwaare kaswu su, nu fu nyinji fee fu waa fu burisa alibi ku mu, ²⁴ yege fu saraga yla tuto ke fu bwii kpee, ke faa fu burisa mu fan lonjo abaa nsana, poyi ke fu bwii ba lee fu saraga mu sa lbwaare.

²⁵ "Nu oku kan samaa fu asin ogyikpa mu, sun mata mu poyi asin kigyii kake mu ki fuv. Amaa nu i man kan ba kanin mu, ee biti o taa fu sa asin ogyipu mu, ke moo mu o taa fu waa abu tiipu okusupu abaa to ke o tii fu obu. ²⁶ N towe fu kesintin fee, fii biti fu baa fu bu tuto naa fuv sanja mu nu fii biti fu-ka fu kuko mu lwe.

*Kanyin Ye Kakyi Biti
Kigyagaa Asin*

(Matiwu 19:9; Maki 10:11-12; Luka 16:18)

²⁷ "Fan nu Mosesi nbara mu maa towe ye, 'Man waa kanyin biti abee kikyuu biti kigyagaa.' ²⁸ Amaa me i towe fane nin fee, okumaa mu nu o ku okyuu waa mu nfeere fee o din nye maa mu ba buga nin, o tye waa kikyuu biti alibi mu kokolo to. ²⁹ Imu su nu fu gyisa kinsi kii biti ki yege ke fu waa alibi mu, kyole kumu foyi. I buron sa fu fee fu maa pan fu katin ku, i kyoo fee ba maa taa fu n-yu kpini naa tuv awurufo fulon yen-yen to. ³⁰ Nu fu gyisa kibaa kii biti ki yege ke fu waa alibi mu, tin kumu foyi. I buron sa fu fee fu maa pan fu katin ku, i kyoo fee ba maa taa fu n-yu kpini naa tuv awurufo fulon yen-yen to.

Okyuu Kekina Asin Kaapusa

³¹ "Nu Mosesi nbara mu ba bila towe ye, 'Okumaa mu nu o kina mu-ka mu, dagaa maa kyuroo kekina owule sa mu.'

³² Amaa me i towe fane ye, okumaa mu nu o kina mu-ka nu i man gye ye okyuu mu lu mu kamaa mu, o yege okyuu mu waa alibi kekili to. Nu onyin kumaa mu nu o kili okyuu manja gbaa mu waa alibi kekili to.

Ntan Kibo

³³ "Fan bila nu Mosesi nbara mu maa towe adidaapu mu ye, 'Man bo ntan ke fu

laanje, amaa i dagaa fu maa waa kanan mu nu fu bo ntan sa Onyuripe lbwaare mu.' ³⁴ Amaa nbunbu me i towe fane ye, fan man bo ntan kpini-kpini. Fan man taa susu bo ntan, lu fee tuto i gye lbwaare kuwura-gya. ³⁵ Fan man taa kase bo ntan, lu fee tuto i gye lbwaare ayaa ogyagakpa. Fan man taa Gyerusalem kade bo ntan, lu fee kumu i gye Owura kpare mu kade lala. ³⁶ Man taa fu kumu bo ntan, lu fee fu mee taale waa kinyinibi kulon kifufuli abee kilenbiri. ³⁷ Amaa fan yege fane katowe ki baa ki gye Eehn abee ayee. Nu fu kan bo ntan ku tii su mu, i lu Sitaane ase nin.

*Fan Man Taa Alibi Ka Alibi Kuko
(Luka 6:29-30)*

³⁸ "Nu fan bila nu Mosesi nbara maa towe ye, 'Nu oku kan boyi oku kinsi mu, i dagaa be boyi ngbaa mu lee. Nu oku kyiigi oku kinyi mu, i dagaa be kyiigi ngbaa mu lee.' ³⁹ Amaa me i towe fane ye, nu oku kan waa fu alibi mu, man taa alibi ka mu kuko. Nu oku kan kpa fu otan gyisa su mu, bilinaa bina su sa mu ke o kpa tii su. ⁴⁰ Nu oku kan taa fu kpee asin ogyikpa ke o koole fu kaale mu, taa fu balumaasu tii mu su. ⁴¹ Nu oku kan nyan fu, fee fu sula mu usula kpiya mu mayili kulon mu, sula umu kpiya mu umayili anyoo. ⁴² Nu oku kan ba kule fu kuto ku mu, sa mu. Abee nu oku kan ba ye fu paala mu kuto ku mu, sa mu.

*Nye Kebiti Sa Fu-dun Ana
(Luka 6:27-28,32-36)*

⁴³ "Fan nu Mosesi nbara mu maa bila towe ye, 'Fan nye kebiti sa fane toomaa ana, ke fan kisi fane-dun ana.' ⁴⁴ Amaa me i towe fan ye, fan nye kebiti sa fane-dun ana, ke fan kule kabwaare kule sa fane anyanlapu, ⁴⁵ ke fan baa fan du fee fane-Se mu nu o bu susu mu. Mu i yege nu mu kyowe u lu ee sa alibi awaapu ye adanbirasa awaapu, nu ee yege bulayi u da ee sa bamu nu bamu ikpa ii kyiigi, ye bamu nu bamu ikpa i man kyiigi. ⁴⁶ Nu fan kan fan su kebiti sa bamu nu bee biti fane nkun mu, mine kukoka nu fen biti fan nye? Man gye kanin manja nu alibi awaapu gbaa bee waa nin abee? ⁴⁷ Nu fan kan fen fwaala fane tomaa ana nkun mu, mine kuto nu fan waa fan kyoo kuto mu

nii ɔkɔmaa nɔmɔ u waa? Man gye kanɔn nɔ idakpa asunpu gbaa bɛɛ waa nɔn? ⁴⁸ Imɔ sɔ ɪ dagaa fane kɪbaabɔtɔ maa du kyɛkyɛɛ, fɛɛ kanan mɔ nɔ fane-Sɛ mɔ nɔ ɔ bɔ sɔsɔ mɔ du kyɛkyɛɛ mɔ.

6

Kɪkaapu Lu Atɔ Kɛkɛ Sɔ

¹ “Fan baa fan da sɔ ke fan man waa fane adanbirasa asa ansi sɔ, ke ba nye wu fane. Nɔ fan kan waa kanɔn mɔ, fan mɛɛ ye fan nye kɔkɔka lɔ fane-Sɛ mɔ nɔ ɔ bɔ sɔsɔ mɔ ase.

² “Imɔ sɔ nɔ fɔ kan kɛɛ otiripu atɔ mɔ, man taa da kibonbon fɛɛ kanan mɔ nɔ nɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mɔ bɛɛ waa kabwaare-kule ɪgyanɛkpa ye agbenbi sɔ ke asa ba nye yɔn bamɔ mɔ. N tɔwe fane kesintin fɛɛ ba tɛɛ wɔla nye bamɔ kɔkɔka lɔwɛ. ³ Amaa nɔ fɔ kan kɛɛ atiripu afulee mɔ, man yege fɔ-bɔna kɪbaa ɔ bɔ kɔtɔ mɔ nɔ fu gyisa kɪbaa mɔ waa mɔ, ⁴ ke fɔ kakɛɛ ɪ waa asiiri tɔ. Saamɔ fɔ-Sɛ mɔ nɔ ee wu kɔtɔ mɔ nɔ fu waa asiiri tɔ mɔ, ii biti ɔ ka fɔ kɔkɔ.

Kabwaare Kule (Luka 11:2-4)

⁵ “Nɔ fen kan fen kule kabwaare-kule mɔ, fan man waa fɛɛ nɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mɔ, lɔ fɛɛ bee biti kɪyɪle kabwaare-kule ɪgyanɛkpa ye agbenbi nkpanyɛɛɛ bɛɛ kule kabwaare-kule, ke asa ba nye wu bamɔ. N tɔwe fane kesintin fɛɛ, ba wɔla nye bamɔ kɔkɔka lɔwɛ. ⁶ Amaa nɔ fɔ kan fɔ kule kabwaare-kule mɔ, loo fu obu tɔ ke fu tii, ke fɔ kule kabwaare-kule sa fɔ-Sɛ mɔ nɔ ɔkɔ mee wu mɔ mɔ. Saamɔ fɔ-Sɛ mɔ nɔ ee wu kɔtɔ mɔ nɔ fu waa asiiri tɔ mɔ, ii biti ɔ ka fɔ kɔkɔ. ⁷ Nɔ fan kan fen kule kabwaare-kule mɔ, fan man tɔwe ntɔwe bunswɪsa mɔ nɔ ɪ man sɔ kase fɛɛ idakpa asunpu lɛɛ mɔ. Lɔ fɛɛ bɛɛ fɛ nfɛɛɛ nɔn fɛɛ bamɔ kɔkule bunswɪsa mɔ, ii biti ɪ yege ke ɪ ba tɔ sa bamɔ. ⁸ Imɔ sɔ fan man waa fɛɛ bamɔ, lɔ fɛɛ fane-Sɛ nyi kɔtɔ mɔ nɔ kii tiri fane pɔyɪ nɔ fen kule mɔ mɔ.

⁹ “Nɔ fen biti fan kule kabwaare-kule mɔ, fale nɔ ɪ dagaa fan maa tɔwe. ‘Anɛ-Sɛ lbwaare mɔ nɔ fɔ bɔ sɔsɔ,

yege asa ba bunyaa fɔ kɪtɪ.

¹⁰ Yege fu kuwura-gyɪi mɔ kɪ ba, ke fɔ yege fu kebiti kɪ waa kase sɔ nfɪ, fɛɛ kanan mɔ nɔ kɪ du sɔsɔ mɔ.

¹¹ Sa anɛ kake kɔmaa agyɪtɔ.

¹² Taa anɛ alibi kɛɛ anɛ, fɛɛ kanan mɔ nɔ anɛ gbaa anɛ an taa bamɔ nɔ bɛɛ waa anɛ alibi kɛɛ bamɔ mɔ.

¹³ Man yege a loo kɔtɔ tɔ kɪ tɔ, amaa lɛɛ anɛ lɔ olibilibi mɔ abaa tɔ. Lɔ fɛɛ kuwura-gyɪi ye ɔlɔn,

ye bunyaa ɪ gye fɔ lɛɛ kakpaa.’*

¹⁴ Lɔ fɛɛ nɔ asa ba waa fane alibi nɔ fan taa kɛɛ bamɔ mɔ, fane-Sɛ mɔ nɔ ɔ bɔ sɔsɔ mɔ gbaa ii biti ɔ taa kɛɛ fane.

¹⁵ Amaa nɔ fan kan fan man taa asa alibi kɛɛ bamɔ bɪɛ, fane-Sɛ mɛɛ ye ɔ taa fane alibi kɛɛ fane.

Noɔmina

¹⁶ “Nɔ fan kan waa noɔmina mɔ, fan man waa fane ansi tɔ kɔwɛɛ kuwu fɛɛ kanan mɔ nɔ nɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana bɛɛ waa mɔ. Bɛɛ nyaanɛ bamɔ ansi tɔ ke asa ba nye wu ye ba ɔmina kɔnɔ. N tɔwe fane kesintin fɛɛ ba wɔla nye bamɔ kɔkɔka lɔwɛ. ¹⁷ Amaa nɔ fɔ kan ɔmina kɔnɔ mɔ, fwɪ fu ansi tɔ, sɔswa nfɔ ke fɔ seyɪ fu kumu tɔ. ¹⁸ Saamɔ, asa ba mɛɛ ye ba wu fɛɛ fu ɔmina kɔnɔ, amɔɔ fɔ-Sɛ mɔ nɔ ɔkɔ mee wu mɔ mɔ nkɔn. Fɔ-Sɛ mɔ nɔ ee wu kɔtɔ mɔ nɔ fu waa asiri tɔ, ii biti ɔ ka fɔ kɔkɔ.

Fan Taa Fane Ansi Gyaga Sɔsɔ Atɔ Sɔ (Luka 12:33-34)

¹⁹ “Fan man kɔula kapatɪye yɪla kase sɔ nfɪ sa fane n-yɪ, nfɪ nɔmɔ nɔ itabɪrɪta ye nkandɪra ii nyita ɪmɔ, nɔ ayu bee loo bee yuuri ɪmɔ. ²⁰ Amaa fan kɔula kapatɪye yɪla sɔsɔ sa fane n-yɪ, katɪn mɔ nɔ itabɪrɪta ye nkadɔɔ ɪ mɛɛ taale nyita ɪmɔ, nɔ ayu ba mɛɛ taale loo naa yuuri ɪmɔ. ²¹ Lɔ fɛɛ katɪn mɔ nɔ fɔ kapatɪye bɔ mɔ, tɔtɔ nɔ fɔ nfɛɛɛ gbaa ɪ bɔ.

²² “Nyɪmɪsa ansi ɪ gye mɔ kayɪ-wɔle mɔ fitɪla. Nɔ fu ansi ɪ kan ɪ burɔn bɪɛ, fɔ kayɪ-wɔle mɔ kpini gye ɪɔmanɛsa nɔn. ²³ Amaa nɔ fu ansi ɪ kan ɪ man burɔn bɪɛ, fɔ kayɪ-wɔle mɔ kpini bɔ

* **6:13** 6:13 Ba kyɔɔɔ gyaga sɔ waa didaa ɪwɔle ɪkɔ tɔ ye, Lɔ fɛɛ kuwura-gyɪi ye ɔlɔn, ye bunyaa ɪ gye fɔ lɛɛ kakpaa.

kitentenbiri tɔ nɔn. Imɔ sɔ nu fitula mu nu ki bu fu tɔ mu gye kitentenbiri mu, ii biti ɪ waa kitentenbiri tumm.

²⁴ “Ɔku ɪ gye ɔku mɛɛ taale sun anyiripe anyɔ. Ee biti o kisi ɔku ke ɔ nye kebiti sa ɔku, abɛɛ ee biti ɔ nye saɲa sa ɔku ke ɔ yege ɔku. Fan mɛɛ taale sun lbwaare maa afulee.

*Fan Man Yege Asɪn
I Tɔɔɔɔ Fane
(Luka 16:13)*

²⁵ “Imɔ sɔ n tɔwe fane ye, fan man yege fane nkpa ye agyito mu nu fen biti fan gyii, abɛɛ imɔ nu fen nuu, abɛɛ fane kayi-wɔle ye atɔ bunsaa asɪn ɪ tɔɔɔɔ fane. Nkpa ɪ man kyɔ agyito abɛɛ? Nu kayi-wɔle mɔɔ man kyɔ atɔ bunsaa? ²⁶ Fan ku nbwiibi mu nu ba bu afuu tɔ mu, be mee duu nu ba mɛɛ tɪɲɛ, nu ba mɛɛ kɔula agyito bɛɛ gyaga agyan sɔ, amaa fane-Se mu nu ɔ bu sɔsɔ mu ɪ sa bamu agyito. Fane asɪn ɪ man tiri ɪ kyɔ bamu nɔn abɛɛ? ²⁷ Fane tɔ ɔmɔɔ nu asɪn ɪ maa tɔɔɔɔ mu sɔ mu, nu ɛɛ taale taa kerefi kulɔn tii mu nkpa sɔ?

²⁸ “Nu mine ɪ waa nu atɔ bunsaa asɪn ɪ tɔɔɔɔ fane? Fan ku kanan mu nu iyu ntɔtɔle ɪ dan mu. I mee sun kusun nu ɪ mɛɛ lɔb atɔ bunsaa ɪ sa umu n-yɪ. ²⁹ Amaa n tɔwe fane ye, halɪ Owura Solomon maa mu atɔ bunsaa danbirasa kpini mu, ɪ man burɔn fɔb ntɔtɔle mu. ³⁰ Nu fale nu lbwaare ɪ lɔɲɔ afitiri mu nu ndaga ɪ bu tɔ, nu ɔke bɛɛ taa umu funti waa fulɔn tɔ mu, mine waa nu ɔ mɛɛ ye ɔ sa fane atɔ bunsaa kɔkyɔ? O, fane kɔkɔle-gyii ki man kyɔ? ³¹ Imɔ sɔ fan man tɔɔɔɔ fane n-yɪ fen taase ye, ‘Mine nu an biti a gyii?’ abɛɛ ‘Mine nu an biti a nuu?’ abɛɛ ‘Mine nu an biti a bun?’ ³² Bamu nu be mee nyi lbwaare mu fale atɔ kpini sɔ nu bamu ansi ɪ payɪ. Nu fane-Se mu nu ɔ bu sɔsɔ mu nyi fɛɛ fale atɔ numu maa tiri fane.

³³ “Amaa fan gyankpaa ku biti lbwaare kuwura-gyii mu ukpa ye mu ukpa kikiyigisa mu, ke ɔ taa atɔ numu kpini tii sɔ sa fane. ³⁴ Kanɔn sɔ fan man tɔɔɔɔ fane n-yɪ lu atɔ mu nu ii biti ɪ ba ɔke. Fan yege ɔke atɔ ɪ ku umu gbaa-gbaa umu asɪn tirisa sɔ.

7

*Fan Man Bun Kɔpwe
(Luka 6:37-38, 41-42)*

¹ “Fan man bun kɔpwe, ke lbwaare ɔ man bun fane gbaa kɔpwe. ² Lu fɛɛ ɔkpa mu nu fen bola sɔ fen bun fane birisa ana kɔpwe mu, nu lbwaare gbaa ii biti ɔ bola sɔ bun ngbaa fane kɔpwe. Nu kutɔ kaalasa mu nu fan taa kaala sa fane birisa ana mu, kanɔn nu lbwaare ii biti ɔ kaala sa fane.

³ “Mine ɪ waa nu fii wu keyuubi mu nu ki bu fu birisa kinsi tɔ, nu fu mee wu kagyakpoti mu nu ki de fu kinsi tɔ? ⁴ Nene sɔ nu fu taale tɔwe fu birisa ye yege n lɛɛ keyuubi fu kinsi tɔ, yege kagyakpoti de ngbaa-gbaa fu kinsi tɔ? ⁵ Fu nɔɔ nnyɔ-nnyɔ wuya, gyankpaa lɛɛ kagyakpoti mu nu ki bu fu kinsi tɔ mu, pɔyɪ ke fu lan wu danbirasa, ke fu lɛɛ keyuubi mu nu ki bu fu birisa kinsi tɔ mu.

⁶ “Fan man taa kutɔ mu nu ki du kyirekyire mu sa igyoonɔ, lu fɛɛ bee biti ba bilinɪ yile fane sɔ dunɪ fane waa kyabile-kyabile. Nu fan man taa fane atɔ kpare tɔb sa akuuri, ke be kyigya umu sɔ nyita.

*Fan Kule Lu lbwaare Ase
(Luka 11:9-11)*

⁷ “Fan kule lu lbwaare ase, ee biti ɔ sa fane. Fan ku biti lbwaare ase, fen biti fan wu. Fan da mu kebunɔ, ee biti o tigi sa fane. ⁸ Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɛɛ kule ɛɛ lu lbwaare ase mu, ɛɛ nye, nu ɔkumaa mu nu ɛɛ ku ee biti mu, ee wu, nu ɔkumaa mu nu ɛɛ da kebunɔ mu, ee tigi ɛɛ sa mu.

⁹ “Fane anumu nu mu-bii ɪ kule mu bodobodo ke ɔ taa kubuu sa mu? ¹⁰ Abɛɛ nu ɛɛ kule mu ɔkun nu ɛɛ taa kinanse ɛɛ sa mu? ¹¹ Nu fane mu nu fan gye alibi awaapu mu gbaa fen nyi atɔ danbirasa kɪtaa sa fane-bii ana mu, mine sɔ nu fane-Se lbwaare mu nu ɔ bu sɔsɔ mu mɛɛ ye o kyula sa ɔkumaa mu nu ɛɛ kule mu atɔ danbirasa mu? ¹² Imɔ sɔ kutɔ kumaa mu nu fen biti asa ba waa sa fane mu, fane gbaa fane fan baa fen waa kanɔn fen sa bamu. Inumu ɪ gye Mosesi nbara ye lbwaare atɔwɛpu kɪkaapu mu.

*Kebunɔ Bɔntɛsa Ye Kyelegesa
(Luka 13:24)*

13 “Fan bola kebuno pii mu to loo. Lu fee kebuno yeligesu mu okpa gbaa yelige ye kinata su, nu kii kpee kinyita kakpaa to nun, nu asa mu nu bee bola bee loo kumu to mu ba kyo. 14 Amaa okpa mu nu kii kpee nkpa to mu bira ki bonte, nu kumu kebuno gbaa man yelige, nu asa mu nu bee wu kumu bee bola mu ba man kyo.

Oyu Kumaa Kima
Kimu Abi
(Luka 6:43-44)

15 “Fan baa fan da atinasa atowepu su. Ansi su mu be du boh fee nbulupu mu, amaa bamu nkolo to mu, be du nun fee agboogboo mu nu ba nye agbu. 16 Bamu ato waasa nu fen biti fan taa bu bamu. Kididobi oyu su nu bee tiye kimango abi abee? Abee kikapale oyu su nu bee tiye akutu? 17 Kanin nu oyu danbirasa u soyi abi danbirasa, nu oyu libi mo u soyi abi libi. 18 Oyu danbirasa mee taale soyi abi libi, nu oyu libi mee taale soyi abi danbirasa. 19 Oyu kumaa mu nu ki mee soyi abi danbirasa mu, bee ne kumu nun tub, ke ba taa waa fulon to. 20 Kanin su fen biti fan bu antinasa atowepu mu lu bamu awaasa su.

N Man Nyi Fane
(Luka 13:25-27)

21 “Man gye okumaa mu nu ee tu me ye, ‘Onyirpe, Onyirpe’ mu, ii biti o loo susu kuwura-gyii mu to, amoo omu nu ee waa me-se mu nu o bu susu mu kebiti mu nkun. 22 lbwaare kake talea mana kan fu mu, asa gaalaagaa bee biti ba towe me ye ‘Onyirpe, Onyirpe, an bola fu kitu su towe abwaaresin sa asa, nu lu fu kitu to su mu an gya nbwu libi, nu an waa asin kyinkyinsa gaalaagaa.’ 23 Amaa n biti towe tigi bamu ye, ‘Man nyi fane. Fane alibi awaapu banumu, fan lu me su nate.’

Onyaasipu Ye Omelensipu
Ibu Kipoyi
(Luka 6:47-49)

24 “Imu su okumaa mu nu ee nu me asin numu, nu ee buu imu mu, du nun fee onyaasipu mu nu o poyi mu kikapara gyaga kifule su mu. 25 Bulayi da nu ubun i bola, nu afuu lala i da obu mu, amaa

ki man tiye, lu fee ba poyi kumu gyaga kifule su. 26 Amaa okumaa mu nu ee nu me asin numu, nu o mee buu imu mu, du nun fee omelensipu mu nu o poyi mu obu gyaga kusipu su. 27 Bulayi da nu ubun i bola, nu afuu lala i da nu obu mu lu tiye olon to birimm.”

28 Yesu maa towe asin numu lwe mu, mu kikapu mu i kyinkyin sakyu mu gaa. 29 Lu fee mu kikapu mu to su olon, nu i man du fee nbara akaapupu lee mu.

8

Yesu Kye Kibootoo Wuya Ku
(Maki 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Yesu maa kpilige lu kibu mu su ba mu, asa damante ba buu mu. 2 Tuto nu onyin ku mu nu ee lo kibootoo ba munja mu amulii su mu ansi to nu o towe ye, “Onyirpe nu i pira fu mu, fu taale yege me n-yu i lonjo su.”

3 Nu Yesu teje mu kibaa mata onyin mu. Nu o towe mu ye, “I pira me, fu n-yu i lonjo su.” Opula to nu mu kibootoo mu ki lwe. 4 Nu Yesu towe mu ye, “Man waa fu towe oku, amaa taa fu n-yu naa kaapu lbwaare Oseepu, ke fu lee saraga fee kanan mu nu Mosesi nbara i kaapu mu, ke okumaa numu o wu fee fu n-yu i lonjo su.”

Anaakopu Obilisa
Mu Kikole-gyii
(Luka 7:1-10)

5 Yesu maa loo Kapanum kade to mu, Roma anaakopu obilisa ku ba mu ase ba kole mu ye o kye mu to. 6 O towe mu ye, “Onyirpe, me kyaafole de me kikapara su ee lo mugule-mugule, u tooro mu gaa.”

7 Imu su, Yesu towe mu ye, “N biti n naa kye mu kole.”

8 Nu anaakopu obilisa mu lee mu kono ye, “Onyirpe n man dagaa fee fu ba me kikapara su. Amaa dan sa kono, me kyaafole mu ii biti o kpaare. 9 Lu fee ngbaa me n bu aku olon kase nun, yege anaakopu ba bu me kase. N kan towe oku ye, ‘Kpe nfu,’ nu ee kpee. Nu n towe oku ye, ‘Ba nfu,’ nu ee ba. Nu n towe

ba lu ba naa gyaŋa Yesu. Ba maa wu mu mu, ba kule mu ye ɔ lu bamu ɔsɔwɔle su.

9

Yesu Kye Mɔgɔle-mɔgɔle Wuya (Maki 2:1-12; Luka 5:17-26)

¹ Yesu dii loo ɔkɔlt tɔ, faa ɔbɔn mu ba mu gbaa-gbaa mu kade tɔ. ² Nu asa aku ba taa ɔnyin mɔgɔle-mɔgɔle wuya mu nu ɔ de kɔkpaata su biya mu. Yesu maa wu bamu kɔkɔle-gyii mu, ɔ tɔwe mɔgɔle-mɔgɔle wuya mu ye, “Mi-bii, yege fu kɔkɔlɔ ki de fu. N taa fu alibi kee fu.”

³ Tɔtɔ nu nbara akaapɔpɔ mu aku beɛ tɔwe abaa ase ye, “ɔnyin numu ɔ tɔwe nbusaa asin ee yii lbwaare!”

⁴ Yesu maa bu nfeere mu nu beɛ fe mu, nu ɔ taase bamu ye, “Mɔne nfeere libi nu fen fe fane nkɔlɔ tɔ kanin? ⁵ Imu kumɔmɔ ɔ bulɔn kitɔwe? Fɛɛ n tɔwe ɔnyin numu ye, ‘N taa fu alibi kee fu’, abee n tɔwe mu ye, ‘Kɔsu, ke fu nate?’ ⁶ Amaa n biti fan bu fɛɛ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n su ɔlɔn kase su n taa alibi kee.” Tɔtɔ nu ɔ tɔwe mɔgɔle-mɔgɔle wuya mu ye, “Kɔsu, taa fu kalan ke fu kpewu.” ⁷ Nu ɔnyin mu kɔsu nu o kpewu. ⁸ Sakyɔ mu ba maa wu unumu mu ɔ waa bamu kufuu, nu ba yin lbwaare fɛɛ maa taa kanin ɔlɔn sa nyimisa.

Yesu Tu Matiwi Ye O Be Buu Mu (Maki 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Yesu maa lu tɔtɔ ee kpee mu, o wu lenpoo ɔkɔlepu mu nu beɛ tu mu ye Matiwi maa te lenpoo ɔkɔlekpa. Nu ɔ tɔwe mu ye, “Buu mɛ,” nu Matiwi kɔsu buu mu.

¹⁰ Saŋa mu nu Yesu maa mu abɔlapu ba kpee Matiwi kɔkpaara su beɛ gyii mu, lenpoo akɔlepu gaalaagaa ye alibi awaapu ba ba, nu ba maa bamu kpini ba buga gyii. ¹¹ Farasii abi ba maa wu kanin mu, ba taase Yesu abɔlapu mu ye, “Mɔne ɔ waa su nu fane ɔkaapɔpɔ maa lenpoo akɔlepu ye alibi awaapu beɛ buga beɛ gyii?”

¹² Yesu maa nu kanin mu, ɔ lɛɛ Farasii abi mu kɔnɔ ye, “Man gye alanfiya wuya nu ɔkyepu tiri sa, amɔɔ ɔlɔpu nkɔn.

¹³ Fan naa ku biti Asɔnkyan yilasa kase.

Asin mu ɔ gye ye, ‘Abaa kɔweɛ kuwu nu mɛ, lbwaare n biti, man gye atɔbwaaya kɔta lɛɛ saraga sa mɛ.’ ” Nu Yesu kyaga su ye, “N man ba nin ke n ba tu bamu nu beɛ ku fɛɛ bamu ɔkpa ɔ kyii lbwaare ase, amɔɔ alibi awaapu.”

Ba Taase Yesu Nonmina Asin (Maki 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Kakaaku Gyɔn Okyugyeepu abɔlapu ba ba taase Yesu ye, “Mɔne ɔ waa su nu ane ye Farasii abi mu a nmina kɔnɔ, nu fu abɔlapu bire be mee nmina kɔnɔ?”

¹⁵ Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Nene su nu kikyifo tɔ afo beɛ biti ba bɔta tɔ, yege ɔkyifo mu-kuli mu bu bamu ase? ɔ mɛɛ ba kanin. Amaa saŋa ku ii biti ɔ ba nu beɛ biti ba taa ɔkyifo mu-kuli mu lu bamu ase. Kanin saŋa maŋa nu beɛ biti ba nmina kɔnɔ.”

¹⁶ Yesu bila tɔwe ye, “ɔku mɛɛ tin kikyibi pupwe taa baata tii kaale didaa ɔkyatekpa ɔbɔ. Nu ɔ kan waa kanin mu kikyibi pupwe mu kii biti ki kyate lu, ke ɔkyatekpa mu ku yelge tii su. ¹⁷ Kanin maŋa nu ɔku mɛɛ taa nta pupwe waa kɔtɔbwaaya ɔwɔle taakpe didaa tɔ. Nu ɔ kan waa kanin, nu nta mu ɔ bile mu, ii biti ɔ kyate taakpe didaa mu nyita, ke nta mu ɔ kyeege fɔyi. Amaa beɛ taa nta pupwe waa taakpe pupwe tɔ, ke imu anyɔ mu ɔ man nyita.”

Yesu Kyini Kebii Ku Nu ɔ Kye ɔkyu Mu Nu Nkalan ɔ Da Mu Mu (Maki 5:21-43; Luka 8:40-56)

¹⁸ Yesu maa san ɔ maa su ɛɛ tɔwe unumu mu, nu Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyanekpa ɔbilisa ku ba Yesu ase, ba maŋa mu ansi tɔ kule mu ye, “Mi-bii-kyiisa dan wu numu. Amaa dan waa aniya ba taa fu kɔbaa mata mu, ee biti o kyini lu lewu tɔ ba nkpa tɔ.” ¹⁹ Imu su Yesu kɔsu buu mu, nu mu abɔlapu gbaa ba buu mu kpee.

²⁰ Ba maa kpee mu, ɔkyu ku mu nu nkalan ɔ da mu nsu kudu anyɔ mu, ba bɔla Yesu kamaa nu ɔ taa mu kɔbaa mata Yesu kaale anobi. ²¹ Lu fɛɛ ɔkyu mu fe

mɔ nfeere to ye, "Nu n dan nye mata mu kaale gbaa, n biti n nye alanfiya."

²² Nu Yesu bilinji nu o wu okyuu mu, towe mu ye, "Mi-bii-kyusa, yege fu kokolo ki de fu. Fu kikoolo-gyii i yege nu fu nye alanfiya." Nu okyuu mu nye alanfiya opula manja to.

²³ Sanja mu nu Yesu naa loo ogyanekpa obulisa mu kikapara su, nu o wu nleebi afulepu keli mu to ye asa damante mu nu bee su mu, ²⁴ o towe bamu ye, "Okumaa numu o lu nfu, kebii mu man wu nin, o de nsure nin." Amaa ba nmase Yesu. ²⁵ Ba maa gya asa damante mu lu kamaa to mu, Yesu loo kebii kyusa-bi mu ase, nu o kitaa mu kibaa to, nu o kusu kyina. ²⁶ Nu fale asin numu yaase kpee kanin osuwle manja su kpini.

Yesu Kye Agyaatanapu Anyo

²⁷ Yesu maa lu tutu ee kpee mu, nu agyaatanapu anyo aku ba buu mu, bee kuusi bee towe ye, "Dawidi kanaana-bii, wu ane kwee!"

²⁸ Yesu maa naa loo katun mu nu o te mu, nu agyaatanapu anyo mu ba kpee mu ase, nu o taase bamu ye, "Fan koolo gyii fee n taale kye fane?" Nu ba lee konu ye, "Eehn, Onyirpe, an koolo gyii."

²⁹ Tutu nu o mata bamu ansi towe bamu ye, "I waa sa fane, fee kanan mu nu fane kikoolo-gyii ki du mu." ³⁰ Nu bamu ansi i bugi. Nu Yesu da bamu amu to kenken ye, "Fan man towe umu sa oku." ³¹ Amaa ba lu tutu nu ba yaase asin numu lu Yesu su kanin osuwle manja su kabaafun kpini.

³² Agyaatanapu anyo mu ba maa kpee mu, asa aku ba biya onyin mu nu nbwu libi ba te mu su nu o mee taale ee towe. ³³ Yesu maa dan gya nbwu libi lu onyin mu su mu, nu onyin mu piili ee towe. Nu i waa asa damante mu kyan, nu ba towe ye, "A man pu wu umu kudubi Israyi osuwle su."

³⁴ Amaa Farasii abi mu ba towe ye, "Nbwu libi obulisa olun nu o su ee gya nbwu libi fale."

Kusun Awaapu Mu Ba Gye Gberɛɛ

* **10:4** 10:4 Silote kase i gye omu nu o su kebiti sa mu asa, nu ee biti fee ba ko koolo bamu n-yu lu Roma kibane kase.

³⁵ Nu Yesu nate nde lala ye nde-bii to kpini kyaaboo, yege ee kaapu bamu kabwaare-kule igyanekpa mu to, nu ee towe bamu asin danbirasa lu Ibwaare kuwura-gyii mu su, nu ee kye alo yiri-yiri kumaa numu. ³⁶ Yesu maa wu sakyu mu, bamu asin i waa mu kwee, lu fee bee yiyee nu ba man nyi kanan mu nu ba waa. Be du nin fee nbulupu mu nu ba man su okpapu. ³⁷ Kanin su o towe sa mu abulapu mu ye, "Kesintin to mu, ayu kitinje mu kyɔ, amaa kusun awaapu mu ba du gberɛɛ fale. ³⁸ Imu su fan kule Onyirpe, kadoo wuya mu ke o sun kusun awaapu kpee mu ayu kitinje mu to."

10

Abulapu Kudu Anyo Mu (Maki 3:13,1-9; Luka 6:12-16)

¹ Yesu tu mu abulapu kudu anyo ba gyanje, nu o sa bamu olun ye ba taa gya nbwu libi, ke ba kye alo yiri-yiri kumaa numu.

² Abulapu kudu anyo mu atu ndee. Ogyankpaapu mu i gye Simon (mu nu ba bila bee tu mu ye Pita) maa mu-supu Andiruwu, ye Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana, ³ ye Filipu maa Batolome, ye Tomasi maa Matiwu, lenpoo okoolupu mu, ye Gyemisi Alifeyo mu-bii, ye Tadiyosi, ⁴ ye Simon mu nu bee tu mu ye Seloti* mu, ye Gyudasi Isikariyoti, mu nu o ba lee Yesu sa mu.

Yesu Sun Abulapu Kudu Anyo Mu

(Maki 6:7-13; Luka 9:1-6)

⁵ Nu Yesu sun abulapu kudu anyo mu towe bamu ye, "Fan man kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kibaafun abee Samariya abi kade ku to. ⁶ Amaa fan kpee Israyi abi mu nu ba du fee nbulupu foyisa mu ase. ⁷ Fan kpee naa towe bamu asin danbirasa mu ye, 'Ibwaare kuwura-gyii mu ki tiri to.' ⁸ Fan kan kpee mu fan kye alopu, ke fan kyinji alewupu, ke fan yege abootipu n-yu i lonu su, ke fan gya nbwu libi lu asa su. Ba taa olun manja kee fane nin, umu su fane gbaa fane fan

taa kɛɛ. ⁹ Fan man taa afulee ku waa fane igyifa tɔ, ¹⁰ nu fan man taa taakpe abee kaale nyosapu, abee asibita, abee kikpebi, kpee okpa manja. Osunpu dagaa fee ba sa mu kutɔ mu nu ki tiri mu.

¹¹ “Kade lala abee kade-bi kumaa mu nu fan loo kumu tɔ mu, fan biti asa mu nu mu ikpa i kyiigi, ke fan kyina mu kikpaara su naa fuu sana mu nu fen biti fan ba lu tutɔ. ¹² Nu fan kan loo mu su mu, fan kule keyuula sa kikpaara mu. ¹³ Nu kikpaara mu su abi ba kan koole fane mu, fan yege fane keyuula mu ki sii kikpaara mu su. Amaa nu ba man kan koole fane bure, fan yege fane keyuula ki bwii ba fane ase. ¹⁴ Nu kade ku abee kikpaara ku asa ba man kan koole fane abee ba man nu fane ase mu, fan kpikpaa fane ayaa tɔ ise wurige bamu su, ke fan lu tutɔ. ¹⁵ N tɔwe fane kesintin fee, kake mu nu lbwaare ii biti o be gyii asa asin mu, Sodom maa Gomora abi kusu bite gbaa ii biti i baa i bo bamu lee. ¹⁶ Fan ku! N sun fane nin fee nbulupu n kpee akuntun tɔ. Fan baa fan su kanyaasin fee ananse, yege fan du bwahn fee awura-lɔpɔ.

Asa Bee Biti Ba Nyanla Abulapu Mu

(Maki 13:9-13; Luka 21:12-17)

¹⁷ “Fan baa fan da su, lu fee asa ku bee biti ba kita fane kpee asin ogyikpa, ke ba tije fane Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa. ¹⁸ Lu me su, bee biti ba kpiya fane awura ye alubunpu ansi tɔ, ke fan nye okpa tɔwe asin danbirasa mu lu me su sa bamu, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. ¹⁹ Nu ba kan kpiya fane asin ogyikpa mu, fan man yiyee lu kutɔ mu nu fen biti fan tɔwe, abee kanan mu nu fan tɔwe mu su. Sana mu kan fuu mu, fen biti fan nye asin mu nu fan tɔwe bamu. ²⁰ Lu fee man gye fane gbaa-gbaa ii biti fan tɔwe, amaa fane-Se lbwaare Kayaayu mu ii biti o bola fane su tɔwe.

²¹ “Kanin nke maa tɔ mu, nyimisa ii biti o gyii mu gbaa-gbaa mu-supu kade-boyi, ke ba mo mu, ke ose gbaa o waa obii kanin. Nii bee biti ba kusu yile akubgepu ana su, ke ba yege ke ba mo bamu. ²² Asa kpini bee biti ba kisi fane

lu me su, amaa okumaa mu nu o taale yile tɔ kenken naa fuu laalaalowe mu, ii biti o nye kamolige. ²³ Nu ba kan nyanla fane kade ku tɔ mu, fan sile lu tutɔ kpee kade ku tɔ. N tɔwe fane kesintin fee, fen mee ye fan sile kanin kyaaboo Isirayi nde mu kpini su, poyi ke me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n ba.

²⁴ “Obulapu man kyo mu okaapupu, nu kinye man kyo mu-nyiripe. ²⁵ I dagaa i maa kukwe obulapu fee maa ba waa fee mu okaapupu. Nu kyaafole mo o ba waa fee mu-nyiripe. Nu ba kan bee tin asin bee gyaga me, kikpaara su obilisa su ye n gye Beelisebu mu,† kanin bure bee biti ba taa atu libi gyaga fane mu nu fan gye me kikpaara su abi mu i kyo me lee mu.

Fan Man Sile Oku Amoo lbwaare (Luka 12:2-9)

²⁶ “Imu su fan man sile asa. Kutɔ kumaa mu nu ki bun su mu, ii biti i bugi su, nu kutɔ kumaa mu nu ki baala mu, ii biti i lu ifuli. ²⁷ Asin kumaa mu nu n tɔwe fane kitentenbiri tɔ mu, fan tɔwe umu kakyuwape, nu asin kumaa mu nu n kuli waa fane asu tɔ mu, fan da umu kibonbon. ²⁸ Fan man sile bamu nu bee ee taale nyita okala ye kayi-wule, Sitaane fulon tɔ mu. ²⁹ Man gye kobo kulon nu bee su bee soo alangba anyo, amaa bamu tɔ okulon mee ye o tiye kase su wu, yege fane-Se lbwaare man sa okpa. ³⁰ Halu fane okumaa numu kumu tɔ inyini gbaa, lbwaare nyi umu konɔ. ³¹ Imu su fan man waa kufuu, lu fee fan su kyaare fan kyo alangba damante.

³² “Okumaa mu nu ee lee ee tɔwe asa tɔ ye n gye mu-Nyiripe mu, kanin nu ngbaa me n biti n lee mu kaapu me-Se ansi tɔ susu. ³³ Amaa okumaa mu nu o kina me asa tɔ ye n man gye mu-Nyiripe mu, ngbaa me n biti, n kina mu me-se ansi tɔ susu.

Nbarige To Asin (Luka 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ “Fan man fe nfeere fee n ba nin ke i biya keyuula dulinyaa numu tɔ. Man gye

† 10:25 10:25 Beelisebu i gye alibi kpini kumu.

keyuula nu n biya, amaa keluu nu n biya.
35 Lu fee n ba nin,

'ke nbii-nyinsa ba kusu yile bamu-se ana su,
ke nbii-kyusa gbaa ba kusu yile bamu-nyi ana su,
ke asaa-kyusa ba kusu yile bamu-saa ana su,
36 Ke nyimisa mu don ana ba baa ba gye mu kikaara su asa.'

37 "Okumaa mu nu ee biti mu-se abee mu-nyi o kyoo me mu, o man dagaa maa waa me obuupu. Nu okumaa mu nu ee biti mu-bii-nyinsa abee okyusa o kyoo me mu, man dagaa maa waa me obuupu.
38 Nu okumaa mu nu o man taa mu oyu laasa‡ sula buu me mu, man dagaa maa waa me obuupu. 39 Nu okumaa mu nu ee biti mu nkpa mu kibaa su mu, ee biti o pan umu, amaa okumaa mu nu o pan mu nkpa lu me su mu, ee biti o nye umu.

*Kukoka Mu Nu Ibwaare
Ii Biti O Sa
(Maki 9:41)*

40 "Okumaa mu nu o koole fane mu, koole me numu, nu okumaa mu nu o koole me mu, koole omu nu o sun me numu. 41 Okumaa mu nu o koole Ibwaare otowepu lu maa gye Ibwaare atowepu su mu, ee biti o nye kukoka mu nu Ibwaare ii biti o ka mu otowepu mu. Nu okumaa mu nu o koole asa mu nu mu ikpa i kyiigi lu maa gye ikpa kyigisa wuya su mu, ee biti o nye kukoka mu nu Ibwaare ii biti o ka asa mu nu mu ikpa i kyiigi mu. 42 Nu okumaa mu nu o sa me abulapu§ numu to oku nkyu yuulisa kawe to, lu fee maa gye me obulapu su mu, n towe fane kesintin fee, o man ye o pan mu kukoka kpa."

11

*Yesu towe Gyon
Okyugyeepu mu asin
(Luka 7:18-35)*

1 Yesu maa kaapu mu abulapu kudu anyo mu ase lwe mu, o lu tuto kpee o naa kaapu ke o towe asin danbirasa mu nde mu nu i san Galile osuwule su mu.

‡ 10:38 10:38 Oyu laasa mu yile sa aworofa ye lewu. nbii wuribi maa waa mu.

2 Sana maa to mu Gyon Okyugyeepu mu bu obu kitii to. Maa nu kuto mu nu Krisito u waa mu, o sun mu abulapu, 3 ba naa taase mu ye, "Fu i gye omu nu ba towe ane ye ee biti o ba mu, abee a ku opupwe okpa?"

4 Nu Yesu lee kono ye, "Fen bwii naa towe Gyon asin mu nu fan nu ye umu nu fan wu, 5 fee agyaatanapu ansi i bugi, nu ayaa ye abaa wusa wuya ana ba kusu nate, nu abootipu n-yu loho su, nu atikipiri asu a tigi, nu alewupu ba kyinji ba nkpa to, nu ba towe Asin Danbirasa mu sa atiripu. 6 Kusee i gye sa asa mu nu o man yege me koole-gyii."

7 Gyon Okyugyeepu abulapu mu ba maa bwii bee kpee mu, nu Yesu piili ee towe Gyon n-yu su asin ee sa sakyo mu ye, "Mune nu fan kpee Gyon ase kiperi mu su fanaa ku? Fan kpee naa ku kiftiri mu nu afuu u da kumu ii bilinji to nin? 8 Nu man gye kanin mu, mune nu fen kpee naa ku? Nyimisa mu nu o bun ataa danbirasa mu, nu fan naa ku? Ayee, asa mu nu bee bun ataa danbirasa mu, ba te iwurakpa nin. 9 Nu mune gbaa nu fan kpee naa ku? Ibwaare otowepu abee? Eehn, n towe fane ye o kyoo Ibwaare otowepu. 10 Lu fee Gyon numu asin nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye,

'N biti n sun me kaboo ke o gyankpaa fu, mu ii biti o ba loho fu okpa yila fu.' "

11 Nu Yesu bila towe bamu ye, "N towe fane kesintin ye, nyimisa ku man bu to nu ba koole mu kase su nfu, nu o kyoo Gyon okyugyeepu mu. Imu kpini gbaa mu, omu nu o gye pii susu kuwura-gyii mu to mu kyoo mu. 12 Lu Gyon okyugyeepu sana ba lu ndaga mu, bamu nu bamu ansi i payi ye bee biti ba loo susu kuwura-gyii mu to mu, ba su olon ye kensi payi bee loo kumu to. 13 Lu fee Ibwaare atowepu mu ye nbara mu, i wula towe lu kuwura-gyii mu su naa fu sana mu nu Gyon ba. 14 Nu fan kan fen biti fan koole kyula mu, Gyon i gye Ibwaare otowepu Eligya mu nu ba towe yila ye ee biti o ba mu. 15 Omu nu o su asu nu ee biti o nu mu, o nu.

§ 10:42 10:42 Abulapu mu ba biya bamu n-yu kase fee

16 “Mune nu n taale taa kaala ndaga asa? Ba du nun fee nbii ba maa te agya to bee tu abaa bee towe ye,

17 ‘An fule nleebi sa fane,
amaa fan man kyaa,
nu an bu alengyi ulon,
amaa fan man su.’

18 Lu fee Gyon maa ba mu, o mee gyii nu o mee nuu, nu ba ye, ‘Nbwu libi ba te Gyon su.’ 19 Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa ba mu, n gyii nu n nuu, nu ba ye, ‘Ee gyii gaa nu o gye otaburu ye lenpoo akolepu ye alibi awaapu bamu kyemune.’ Amaa nu oku kan o buu lbwaare kanyaasin ukpa su mu, i kaapu fee mu kanyaasin mu gye kesintin.”

*Nde mu nu ba man koolo
Yesu gyii mu, bamu laaku
(Luka 10:13-15)*

20 Asa mu nu ba bu nde mu nu Yesu waa mu asin kyinkyinsa gaalaagaa mu, ba man yege bamu alibi kiwaa, kanin su Yesu towe yii bamu ye, 21 “Korasin abi, fane laaku! Betisayida abi, fane laaku! Asin kyinkyinsa mu nu n waa fane nde numu su mu, nu i daa i gye Tayi maa Sidon nun, naafoo ba wula dila iboota, ke ba taa ndaara bun bamu amu, ke i kaapu fee ba kyeege bamu nfere lu alibi to. 22 Amaa n towe fane ye, Tayi abi ye Sidon abi kusu bute ii biti i baa i bo fane lee kake talesa mu. 23 Nu fane Kapanum abi, fen biti fee ba kusaa fane kpee susu lbwaare aye nun abee? Ayee, bee biti ba tub fane waa awurufo fulon yen-yen to. Lu fee asin kyinkyinsa mu nu n waa fane kade to mu, nu i daa i gye Sodom nu n daa waa umu nun, naafoo kade mu san ki bu to ba lu ndaga. 24 Amaa n towe fane ye, Sodom abi kusu bute ii biti i baa i bo fane lee kake talesa mu to.”

*Fan ba nye ofvute Yesu ase
(Luka 10:21-22)*

25 Sana mana nu Yesu towe ye, “Me-Se, fu gye susu ye kase Onyiripe, n yin fu, lu fee fu taa fale asin baala anyaasirpu ye anyipu su, nu fu lee umu kaapu nbii wuribi. 26 I gye kanin nun, nu kanin i gye fu kokolo biti.

27 “Me-Se taa kutu kumaa numu waa me abaa to. Oku man nyi obii mu amoo ose

mu, nu oku man nyi ose mu amoo Obii mu, ye bamu nu Obii mu ii biti o lee mu kaapu bamu mu.

28 “Fane mu nu fan su nsula budusa nu fan kpine mu, fan ba me ase, ke n sa fane ofvute. 29 Fan kyula ke fan buu me, ke fan kase me to, ke fan nye ofvute sa fane kala ana, lu fee n du bwahn nu n biya me n-yu kase lu me kokolo to. 30 Nu fan kan fan buu me mu, i man bulon nu me kasula gbaa man budu.”

12

*Yesu i gye kake futesa ake mu
Onyiripe*

(Maki 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Sana mana nu Yesu maa mu abulapu ba naa alun kadoo to kake futesa ake ku. Nu akon a moo mu abulapu mu, nu ba piili bee gyayi alun mu iku bee we. 2 Farasii abi mu ba maa wu unumu mu, ba towe Yesu ye, “Ku! Mune i waa su nu fu abulapu bee waa kutu mu nu i man de okpa kake futesa ake.”

3 Yesu lee bamu konu ye, “Fan man pita kale kutu mu nu Owura Dawidi maa mu kamaa to abi ba waa sana mu nu akon a moo bamu mu nun? 4 O loo kabwaare-sunkpa aye naa taa bodobodo mu nu ba lee saraga sa lbwaare mu, nu maa mu asa mu ba we. Nu lbwaare nbara to mu i man de okpa fee Dawidi maa bamu ba waa kanin, amoo lbwaare aseepu nkun. 5 Abee fan man pita kale Mosesi nbara mu to wu fee, lbwaare aseepu ba maa sun kabwaare-sunkpa aye mu to, kake futesa ake mu, bee nyita nbara, amaa oku man bun bamu kupwe? 6 N towe fane fee oku bu nfu o kyo kabwaare-sunkpa aye mu. 7 lbwaare towe Asinkyan yilasa mu to ye, ‘Man gye atobwaaya kitaa lee saraga sa me nu n biti, amaa kuwu abaa kuwee nu n biti.’ Nu fan kan nu asin numu kase nun, naafoo fen mee bun asa mu nu ba man waa alibi mu kupwe. 8 Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, i gye kake futesa mu Onyiripe.”

*Yesu kye kibaa wusapu
ku kuloo
(Maki 3:1-6; Luka 6:6-9)*

9 Yesu maa lu tɔtɔ ee kpee mu, ɔ naa loo bamu kabwaare-kule ɔgyanɛkpa. 10 Nu ɔnyin ku bu tɔtɔ nu mu kibaa ki wu. Asa ku ba bu tɔtɔ nu ba maa biti ɔkpa ba nye pwu Yesu su mu, ba taase mu ye, "I de ɔkpa fee ba kye alopu kake fɔtɛsa ake abee?"

11 Nu Yesu taase bamu ye, "Nu i kan ba fee fane tɔ ɔku su kabulupu nu ɔ tye kikyabo tɔ kake fɔtɛsa ake mu, ɔ mee lee mu lu kumu tɔ abee? 12 Nu nyimisa kyɔ kabulupu naa ban su fale mu, umu su i de ɔkpa nbara mu tɔ fee a waa adanbirasa kake fɔtɛsa ake sa asa."

13 Tɔtɔ nu Yesu tɔwe ɔnyin mu ye, "Teeɛe fu kibaa mu." Nu ɔ teeɛe kumu, opula tɔ nu ki nye ɔlon fee kibanban mu.

14 Amaa Farasii abi mu ba lu kpee naa nmina kanan mu nu ba nye ɔkpa moɔ Yesu.

Yesu i gye Kɩyaafɔle mu nu Ibwaare lee

15 Yesu maa bu unumu mu ɔ lu kanin opula mana, nu asa gaalaagaa ba buu mu, nu ɔ kye bamu nu bee lo mu alo kpini. 16 Amaa ɔ da bamu amu tɔ ye ba man tɔwe ɔku ɔsa mu nu ɔ gye. 17 Inumu i waa nin ke asin mu nu Ibwaare bɔla mu ɔtɔwɛpu Isaya su tɔwe mu i ba tɔ. Imu i gye ye,

18 "Ku! Me kɩyaafɔle mu nu n lee mu ndee, mu, nu n su kebiti sa nu ɔ bɔla mi ansi. N biti n taa me Kayaayu waa mu tɔ, ke ɔ tɔwe asin kyiigisa sa ndendemande kpini.

19 ɔ mee ye ɔ gyii umoore abee ɔ pɔnte tɔ, nu ɔ mee ye ɔ nate waa ɔlanba agbenbi su.

20 ɔ mee ye ɔ gya oyu-bi nyɔnsa tɔ tii su lɔwe nu ɔ mee dun fitila mu nu ki man ku tɔ mu. Ee biti ɔ yile tɔ ke ɔ yege asin kyiigisa mu i gyii su.

21 Nu asa kpini bee biti ba taa bamu tamaa tub mu nkɔn su."

Yesu maa Beelisebu (Maki 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kakaaku asa aku ba taa ɔnyin ku biya Yesu. ɔ gye gyaatanapu ye naamuu lu fee

nbwu libi ba te mu su. Yesu kye mu, nu mu ansi i bugi nu ɔ bila ee taale ee tɔwe.

23 Nu ii kyinkyin asa mu kpini, nu ba taase abaa ye, "ɔnyin numu i gye Dawidi kanaana-bii mu do?"

24 Amaa Farasii abi mu ba maa nu unumu mu, ba tɔwe nin ye, "Nbwu libi kumu mu nu bee tu ye Beelisebu mu u sa ɔnyin numu ɔlon, nu ee taale ee gya nbwu libi ee kusɔ asa su kanin mu."

25 Yesu bu bamu nfeere nu ɔ tɔwe bamu ye, "Nu Kuwura-gyii kumaa tɔ asa ba kan barige tɔ bee ko ye abaa mu, ki mee kyeere nu ki tye. Nu kade abee kɩkpaara su abi ba kan barige tɔ bee ko ye abaa mu, kade abee kɩkpaara mana kii biti ki boyi. 26 Nu i kan i gye kesintin fee Sitaane u gya Sitaane mu, u kaapu fee ɔ barige mu n-yu tɔ kɩnyɔ nin. Imu su nene nu mu kuwura-gyii mu ki bila taale yile? 27 Fan ye Beelisebu u sa me ɔlon nu n su n gya nbwu libi n kusaa asa su. To, kanin bure anumu u sa fane abulapu ɔlon nu bee taale bee gya nbwu libi bee kusaa asa su? Fane gbaa-gbaa fane abulapu ii biti ba bun fane kupwe fee fan man su kesintin. 28 Amaa nu i gye Ibwaare Kayaayu nu n su n gya nbwu libi n kusaa asa su mu, kanin bure fan bu fee Ibwaare kuwura-gyii mu ki wula ki bu fane ase."

29 Nu Yesu bila kyaga su ye, "ɔku mee taale loo ɔlɔlonpu ku kɩkpaara su naa swii mu kapatye, amoo ɔ gyankpaa nmina mu yila pɔyi ke ɔ lan taale naa swii mu kapatye lu kɩkpaara mu su.

30 "ɔkumaa mu nu ɔ man tii me su mu, ii kisi me nin, nu ɔkumaa mu nu ɔ mee kusla ee kye me tɔ mu, ee yaase asa mu nu n kusla mu nin. 31 Imu su, n tɔwe fane ye, ɔkumaa mu nu ɔ waa alibi abee ɔ tɔwe yii Ibwaare mu, Ibwaare ii biti ɔ taa kee mu. Amaa ɔkumaa mu nu ɔ tɔwe yii Kayaayu Kyirekyire mu, Ibwaare mee ye ɔ taa kee mu. 32 Nu ɔkumaa mu nu ɔ tɔwe asin ku yii me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, Ibwaare ii biti ɔ taa kee mu, amaa ɔkumaa mu nu ɔ tɔwe asin yii Kayaayu Kyirekyire mu bure, Ibwaare mee ye ɔ taa kee mu nbunbu sana numu tɔ abee sana mu nu ii biti i ba mu.

Oyu kumaa kumaa
kumu abi
(Luka 6:43-45)

³³ “Nii fu kan kyula ye oyu ku abi i gye abi danbirasa mu, oyu maa gbaa gye oyu danbirasa nin, amaa nii fu kan kina ye oyu ku abi man gye abi danbirasa bire, oyu maa gbaa man gye oyu danbirasa. Lu fee oyu abi soyisa nu bee su bee bu kumu.
³⁴ Fane asa libi fee ananse, nene nu fen taale towe umu nu i buron, yege fane ato waasa gye alibi? Lu fee kutu mu nu ki bu nyimisa kokolo to mu, kumu u lu mu konu to. ³⁵ Nyimisa danbirasa bire, ato danbirasa mu nu i bu mu to mu, nu ee lee ee towe, nu nyimisa libi mo, ato libi mu nu i bu mu to mu, nu ee lee ee towe.
³⁶ Amaa n towe fane fee, katowe gyaga kumaa mu nu osa kumaa numu towe mu, ee biti o lee kumu konu lbwaare ansi to, kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa mu.
³⁷ Lu fee fu ntowe nu lbwaare ii biti o yile su tale fu fee fu gyii asu abee fu gyii kupwe.”

Gyiwu abi bee biti
asinkaala lu Yesu ase
(Maki 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Tuto nu nbara akaapupu aku ye Farasii abi aku ba towe ye, “Okaapupu an biti fee fu waa asu kyinkyinsa kaapu ane.”
³⁹ Nii Yesu lee konu ye, “Ndaga kakyina numu to alibi awaapu ye bamu nu be mee sun lbwaare u ku bee biti asu kyinkyinsa. Amaa baa mee nye umu, amoo sinkaala mu nu i ba lbwaare otowepu Gyona su mu, nu n biti n waa kaapu bamu. ⁴⁰ Fee kanan mu nu Gyona gyii nke nsa ibiri okun lala oto to mu, kanun manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu gbaa n biti n gyii nke nsa ibiri kase to. ⁴¹ Kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa kpini mu, Ninewe abi bee biti ba kusu, ke ba bun ndaga kakyina numu to asa kupwe. Lu fee sanja mu nu lbwaare otowepu Gyona naa towe bamu lbwaare asu mu ba yege alibi kiwaa. Amaa me, mu nu n kyoo lbwaare otowepu Gyona mu n bu nfu. ⁴² Nii kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa kpini mu, Seeba Owura-kyusa mu nu o lu kata-kata mu, ii biti o kusu yile ke o bun ndaga

kakyina numu to asa kupwe. Lu fee o lu koo kata-kata ba nu Owura Solomon kanyaasin kikaapu mu. Amaa me mu nu n kyoo Solomon mu n bu nfu.”

⁴³ Yesu kyaga su ye, “Nii kayaayu libi dan kusu nyimisa su mu, ki naa ki naa ofuli su nin kii biti okynakpa. Amaa nu ki man kan nye mu, ⁴⁴ ki towe sa kumu n-yu ye, ‘N biti n bwii kpee me kikaara mu nu n lu mu su.’ Nii o kan ba fub nu o wu fee sehn man bu kumu to, yege ki loho ki de ye odan mu, ⁴⁵ Tuto nu ee lu kpee ke o naa taa mu toomaa ana n-yaayu libi asunu mu nu ba libi ba kyoo mu tii mu n-yu su, ke ba kpee naa kyina tuto. Saamu, kanan mu nu o daa o du mu, ii biti i baa i kyoo kanun. Kanun nu ii biti i baa i du sa ndaga kakyina kanumu to asa libi.”

Yesu mu-nyi ye
mu-supu ana
(Maki 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Yesu maa san o maa su ee towe ee sa sakyoo mu, mu-nyi ye mu-supu ana ba ba yile nbwama bee biti fee ba towe mu ase. ⁴⁷ Nii oku towe Yesu ye, “Fu-nyi ye fu-supu ana ba yile nbwama bee biti fee ba towe fu ase.”
⁴⁸ Nii Yesu lee konu ye, “Anumu i gye mi-nyi, nu anumu ana i gye mu-supu ana?” ⁴⁹ Tuto nu o teeje mu kuba kaapu mu abulapu, towe ye, “Fan ku! Mi-nyi ye mu-supu ana ndee. ⁵⁰ Lu fee okumaa mu nu ee waa me-Se mu nu o bu susu mu kokolo biti mu, i gye mi-supu ye me-pukyuu ye mi-nyi.”

13

Kujasan lu ayu
ohmatepu ku su
(Maki 4:1-9; Luka 8:4-8)

¹ Kanun kake manja nu Yesu lu kikaara su kpee naa kyina obun kaa ee kaapu.
² Asa damante ba maa kyaaboo mu mu, o loo okulu to naa kyina yege asa mu ba yile obun-kaa. ³ Nii o taa anasan to kaapu bamu ato damante. O bo bamu kujasan ku ye, “Odoopu ku i bu to nu o kpee o naa ohmate ayu. ⁴ Maa naa ohmate umu mu, uku i tye okpakaa, nu nbwiibi ba ba tase umu gyii. ⁵ Nii uku i tye afule su, katun mu

nu ɪ se ɪ man kyɔ. Nu ɪ kɔyɪ bilɛn kpah fɛɛ ɪ se mu maa man bunye su. ⁶ Amaa kyɔwe maa ba ɛɛ da mu, i fugya umu, nu i wu lu fɛɛ umu ilin ɪ man kyɔ. ⁷ Nu ɪ ku mɔɔ ɪ tiye iwii tɔ, nu iwii mu ɪ dan nyan kɪtaa umu. ⁸ Amaa ayu mu ɪ ku ɪ tiye kase danbirasa su, nu ɪ sɔyɪ amu lala-lala. Iku ɪ gye kilifa, nu ɪ ku ɪ gye adisiye, nu ɪ ku mɔɔ adɪsa. ⁹ Ŋmu nu ɔ su asu nu ee bitɪ o nu mu o nu.”

*Yesu ɪ tɔwe sa asa kɪnasan tɔ
(Maki 4:10-12; Luka 8:9-10)*

¹⁰ Nu Yesu abɪlapu mu ba ba mu ase ba taase mu ye, “Mɪne ɪ waa nu anasan tɔ nu fu su fu kaapu asa?”

¹¹ Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Fane fane birɛ ɔkpa bugi sa fane fɛɛ fan bu lbwaare kuwura-gyii mu tɔ asiri asɪn mu, amaa bameɛ bamu birɛ ɪ man bugi sa bamu. ¹² Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ su lbwaare asɪn mu, bee bitɪ ba sa mu gaa tii su, ke ɔ nye kyun su. Amaa ɔkumaa mu nu ɔ man su mu, halu pii kumaa mu nu ɔ su mu gbaa mu, bee bitɪ ba kɔɔle lu mu ase. ¹³ Kɔtɔ mu su nu n su anasan n kaapu bamu mu ɪ gye fɛɛ,

Bee ku amaa be mee wu,
bee nu, amaa be mee nu danbirasa
abɛɛ be nu umu kase.

¹⁴ Imu su asɪn mu nu lbwaare bola mu ɔtɔwɛpu Isaya su tɔwe yla mu, ɪ ba tɔ asa numu su. Imu ɪ gye ye,
‘Fen bitɪ fan nu ke fan nu, amaa fen mee
ye fan nu kase.

Fen bitɪ fan ku ke fan ku, amaa fen
mee ye fan wu sehn.

¹⁵ Lu fɛɛ asa banumu bamu nkɔɔɔ ɪ bɔɔɔn,
nu ba tii bamu asu,
nu ba bun bamu ansi su.
Naafɔɔ bamu ansi ii bitɪ i wu,
ke bamu asu ii nu,
ke bamu nkɔɔɔ tɔ ii nu asɪn kase,
ke ba bwii ba me, lbwaare ase ke n kye
bamu alo.’

¹⁶ Kusee ɪ gye sa fane mu nu fane ansi
ii wu nu fane asu ii nu. ¹⁷ N tɔwe fane
kesintin ye lbwaare atɔwɛpu gaalaagaa
ye asa mu nu bamu ikpa i kyiigi lbwaare
ase mu, bee bitɪ gaa fɛɛ ba wu atɔ mu nu
fen wu ye umu nu fen nu fale, amaa ba
man nye umu.

*Yesu kaapu ayu
kɪnmate kɪnasan
mu kase*

(Maki 4:13-20; Luka 8:11-15)

¹⁸ “Nbuunbu fan nu kɪnasan lu ayu ɔnmatepu mu kase. ¹⁹ Ayubi mu nu ɪ tiye ɔkpakaa mu du nun fɛɛ, bamu nu bee nu lbwaare kuwura-gyii mu asɪn, nu ba man nu umu kase mu, nu Sitaane ɛɛ ba be lee abi mu nu ba nmate mu lu bamu nkɔɔɔ tɔ. ²⁰ Ayubi mu nu ɪ tiye afule su mɔɔ mu, i du nun fɛɛ bamu nu bee nu asɪn danbirasa mu, nu ba taa kɔkɔɔɔ fuuli kɔɔle umu opula tɔ mu. ²¹ Amaa ɪ maa man loo bamu nkɔɔɔ tɔ kyɛkyɛɛ su mu, asɪn mu mee kyɛɛɛɛ bamu tɔ. Imu su nu awɔɔɔɔ abɛɛ kanyanla dan ɪ ba bamu su lu asɪn mu su mu, opula tɔ nu bɛɛ tiye lu bamu kɪkɔɔle-gyii tɔ. ²² Ayubi mu nu ɪ tiye iwii tɔ mu ɪ gye bamu nu bee nu asɪn danbirasa mu, amaa dulinyaa numu tɔ atɔ tɔɔɔɔsa ye kafulee bitɪ bansa mu, ɪ nyan kɪtaa asɪn danbirasa mu, nu ɪ mee sɔyɪ abi. ²³ Amaa ayubi mu nu ɪ tiye kase danbirasa tɔ mu, ɪ gye bamu nu bee nu asɪn danbirasa mu nu bee nu umu kase mu, umu su bɛɛ waa atɔ danbirasa gaa fɛɛ ayubi mu nu ɪ sɔyɪ abi kilifa nu ɪ ku adisiye nu ɪ ku mɔɔ adɪsa mu.”

*Kɪnasan lu
afitiri libi
mu su*

²⁴ Nu Yesu bila bɔ bamu kɪnasan ku ye, “Sɔsu kuwura-gyii mu du nun fɛɛ ɔnyɪn ku maa naa nmate ayubi danbirasa mu ndɔɔ tɔ. ²⁵ Asa ba maa de lɔwe kagyanbwe mu, ɔɔɔɔpu mana mu-dɔn naa taa afitiri libi nmate waa ayu mu tɔ, nu ɔ nate kyɔn. ²⁶ Ayu mu maa nye ɪtɔ ɪ kɔɔge mu, nu afitiri libi mu gbaa ɪ dan.

²⁷ “Nu kadɔɔ wuya mu ayaafɔle ba ba mu ase ba tɔwe mu ye, ‘Ŋnyɪrɪpe, man gye ayubi danbirasa nu fu nmate fu ndɔɔ mu tɔ? Fine nu afitiri libi numu ɪ lu?’

²⁸ “Nu ɔ lee bamu kɔnɔ ye, ‘Me-dɔn ku ɪ waa kanu.’

“Nu mu ayaafɔle mu ba taase mu ye, ‘Fii bitɪ fɛɛ a naa kyiigi umu abɛɛ?’

²⁹ “Nu bamu-nyɪrɪpe mu lee bamu kɔnɔ ye, ‘Ayee, fan yege umu kikyigi, lu fɛɛ fan kan ye fen kyiigi afitiri libi mu, fen

biti fan kyiigi bɔga ye ayu mu. ³⁰ Fan yege umu kpini i bɔga dan naa fuu kitɔne saɲa. Kanun saɲa maa mu, n biti n tɔwe atɔnepu mu ye, ba daa kɔkpante afitiri libi mu nmina ntun-ntun ke ba tuwa umu. Ke ba laata ayu mu naa waa me kɔkyagila tɔ.’ ”

Kɔnasan lu masitadi oyu kibi pii mu sv

(Maki 4:30; Luka 13:18-19)

³¹ Nu Yesu bila bɔ bamu kɔnasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu du nun fee onyin ku maa taa masitadi oyu kibi pii naa duu mu ndoo tɔ. ³² Halu oyu maɲa kibi ki maa du pii iyu abi kpini tɔ gbaa mu, ku dan ki kyɔ apunfa kpini, nu ku ba waa oyu nu nbwiibi bee ba waa bamu nsuswaa kumu n-yaabi su.”

Kɔnasan lu kife tinsa sv

(Maki 4:33-34; Luka 13:20-21)

³³ Nu Yesu bila bɔ bamu kɔnasan ye, “Susu kuwura-gyii mu ki du nun fee okyuu ku maa taa kɔfa-tinsa kyagile bodobodo inyifo ukyemise ulala isa tɔ mu, nu inyifo mu i tin nye akyo.”

³⁴ Anasan tɔ nu Yesu tɔwe inumu sa sakyɔ mu. O man tɔwe sehn sa bamu yege i man gye anasan tɔ. ³⁵ Yesu waa kanun nun ke asin mu nu lbwaare otɔwepu tɔwe yila mu i ba tɔ. Asin mu i gye ye, “Anasan tɔ nu n biti n tɔwe bamu ase,

N biti n tɔwe bamu asin baalasa mu nu oku man nyi umu lu koo dulinyaa npiili ase.”

Yesu lee afitiri libi kɔnasan mu kase

³⁶ Nu Yesu lu sakyɔ mu ase nu o kyun kɔkpaara su, nu mu abulapu mu ba ba mu ase ba tɔwe mu ye, “Kaapu ane kɔnasan mu nu fu bɔ lu ayu ye afitiri libi mu kase.”

³⁷ Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Oduupu mu nu o duu ayubi danbirasa mu i gye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu. ³⁸ Nduu mu i gye dulinyaa, nu ayubi danbirasa mu i gye lbwaare kuwura-gyii mu tɔ asa. Afitiri libi mu muo i gye bamu nu ba gye sitaane asa mu. ³⁹ Nu odun mu nu o duu afitiri libi mu i gye sitaane. Ayu mu kitɔne saɲa mu i gye dulinyaa laalaalɔwe. Nu atɔnepu mu i gye lbwaare nboo mu.

⁴⁰ “Imu sv fee kanan mu nu ba kpante afitiri libi mu tuwa mu, kanun nu ii biti i waa dulinyaa laalaalɔwe nun. ⁴¹ Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, n biti n sun me susu nboo, ke ba ba tase kutɔ kumaa mu nu ku pina asa nu bee waa alibi mu, ye bamu nu bee waa alibi mu, lu mi kuwura-gyii mu tɔ. ⁴² Ke ba taa bamu tuu waa awurufɔ fulɔn yen-yen mu tɔ, opula mu nu kusu ye anobi kidunji bu. ⁴³ Amaa bamu nu bamu ukpa i kyiigi lbwaare ase mu bee biti ba nalige sv fee kyowe bamu-se kuwura-gyii mu tɔ. Omu nu o sv asu nu ee biti o nu mu o nu.”

Kɔnasan lu atɔ pulasa kpare ye kigyibi kpare mu sv

⁴⁴ Nu Yesu bila bɔ bamu kɔnasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu ki du nun fee atɔ kpare fee suwa mu nu ba taa baala nu onyin ku naa benti kase ku su. Maa wu umu mu, nu o bwii bun umu su. I maa waa mu okon gaa su mu, nu o naa taa mu atɔ kpini fee nu o naa soo kanun kase maɲa.

⁴⁵ “Susu kuwura-gyii mu ki bila ki du nun fee, oyaawu-gyipu maa naa ee biti kigyibi kpare mu. ⁴⁶ Nu maa naa nye kuku nu ki gye kɔkpare mu, o naa fe mu atɔ mu nu o sv mu kpini, nu o naa soo kumu.”

Kɔnasan lu kisewu mu sv

⁴⁷ Nu Yesu bila tɔwe ye, “Susu kuwura-gyii mu bila ki du nun fee, ukun okitapu maa tuu mu kisewu kɔta ukun kukwu-kukwu. ⁴⁸ Ukun mu ba maa bɔla kisewu mu nu akitapu mu ba biite kumu ba olukaa nu ba kyina tase adanbirasa mu waa alantan tɔ, nu ba taa bamu nu ba man burɔn mu fɔyi. ⁴⁹ Kanun nu ii biti i ba waa dulinyaa laalaalɔwe mu. lbwaare nboo mu bee biti ba ba tase asa libi lee asa danbirasa tɔ, ⁵⁰ ke ba taa bamu tuu waa awurufɔ fulɔn yen-yen mu tɔ, opula mu nu kusu ye anobi kidunji bu.”

⁵¹ Nu Yesu taase bamu ye, “Fan nu umu nu n tɔwe fane kpini kase?”

Nu ba ye, “Ehn, an nu umu kase.”

⁵² Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Kanun su, nbara okaapupu kumaa mu nu o ba waa

ɔbulapɔ lu sɔsɔ kuwura-gyii sɔ mu, du nin fɛɛ kɪkpaara wuya mu nu ɔ lɛɛ mu atɔ kpare pɔpwe ye adɪdaa lu mu obu to mu.”

Ba kina Yesu mu gbaa-gbaa kade tɔ

⁵³ Yesu maa bɔ bamu anasan animu lɔwe mu, ɔ lu kade mu tɔ. ⁵⁴ Nu ɔ kpee mu gbaa-gbaa mu kade tɔ. Nu ɔ naa piili ɛɛ kaapu asa bamu kabwaare-kule ɔgyanɛkpa, nu i kyinkyin bamu. Nu ba taase ye, “FINE nu ɔnyin numu nye fale kanyaasin ye asin kyinkyinsa numu lu? ⁵⁵ Man gye kapinta mu-bii mu ndee? Man gye mu-nyi i gye Mɛɛri mu? Nu man gye mu-supu ana i gye Gyemisi ye Gyosefu ye Simon ye Gyudasi mu? ⁵⁶ Man gye mu pɪkyu ana kpini i bu ana ase nfu? Nu fine nu ɔ nye fale asin numu kpini lu?” ⁵⁷ Imu sɔ ba kina kɪkɔɔɛ mu.

Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Ibwaare ɔtɔwɛpɔ kɔmaa numu sɔ beɛɛɛ katɪn kɔmaa, amɔɔ mu kade tɔ ye mu kɪkpaara sɔ abi nkɔn ase nu ɔ man sɔ beɛɛɛ.”

⁵⁸ Yesu man waa asin kyinkyinsa gaalaagaa tɔtɔ, lu fɛɛ asa mu ba maa man sɔ kɪkɔɔɛ-gyii sɔ.

14

Gyon Okyugyeepu kumu kitɪn

(Maki 6:14-29; Luka 9:7-9)

¹ Sana maa tɔ nu owura Herodi mu nu ɛɛ ku Galile sɔ mu nu asin lu Yesu sɔ, ² nu ɔ tɔwe mu kamaa abi mu ye, “N kɔɔɛ gyii fɛɛ Gyon okyugyeepu mu i kyinji lu lewu tɔ ba, imu sɔ nu ɔ sɔ fale ɔlɔn ɛɛ waa asin kyinkyinsa numu.”

³ Herodi numu wɔla yege nu ba kɪtaa Gyon nmina taa mu tii obu, lu Herodiya mu nu naafɔɔ ɔ daa ɔ gye Herodi maɲa mu-supu Filipu mu-ka mu sɔ. ⁴ Lu fɛɛ Gyon daa kyina ɛɛ tɔwe mu ye, “I man de ɔkpa fɛɛ fu kɔɔɛ fu-supu mu-ka Herodiya kili.” ⁵ Naafɔɔ Herodi daa ee biti ɔ mɔɔ Gyon nin, amaa ɔ kyina ɔ sɪɛ asa mu, lu fɛɛ Gyiwu abi ba wu fɛɛ Gyon gye Ibwaare ɔtɔwɛpɔ nin.

⁶ Amaa kakaaku Herodi maa kyina ee gyii mu kake kɔɔgesa ake kinsigyɪ mu, Herodiya mu-bii kyusa kyaa sa bamu, nu

i waa Herodi ɔkɔn naa kyɔn sɔ. ⁷ Nu ɔ da mu kɔkɔɔ sɔ bɔ ntan tɔwe mu ye, kɔtɔ kɔmaa mu nu ɔ kan tɔwe ye ee biti mu, ee biti ɔ sa mu. ⁸ Nu mu-nyi tɔwe waa mu ye ɔ naa tɔwe Herodi ye, “Sa me Gyon Okyugyeepu kumu tangɪran tɔ nfu nbunbu numu.” ⁹ Asin mu i tɔɔɔɔ Owura Herodi gaa, amaa lu mu ntan mu nu ɔ bɔ, ye mu kinsigyɪ tɔ afo mu sɔ mu, ɔ sa kɔnɔ ye ba waa kanɪn sa kebii kyusa-bi mu. ¹⁰ Nu ɔ yege ba naa tin Gyon kumu obu tiisa mu tɔ. ¹¹ Ba biya Gyon kumu mu tangɪran tɔ ba sa kebii kyusa-bi mu, nu ɔ taa kumu naa sa mu-nyi. ¹² Nu mu abulapɔ ba ba taa mu kubuni naa pula. Nu ba naa tɔwe Yesu.

Yesu yege asa ngbin nnuu ba gyii nme

(Maki 6:30-44; Luka 9:10-17; Gyon 6:1-14)

¹³ Yesu maa nu kɔtɔ mu nu ki waa mu, nu ɔ taa ɔkɔli lu tɔtɔ mu nkɔn kpee opula mu nu i du surum. Sakyɔ mu ba maa nu kanɪn mu ba taa ayaa tɔ lu nde sɔ ba mu ase. ¹⁴ Yesu maa kpɪɪge lu ɔkɔli mu tɔ nu ɔ wu asa damante mu, bamu asin i waa mu kɔweɛ nu ɔ kye bamu nu beɛ lɔ mu.

¹⁵ Imu kalaatɪpwe ase mu, mu abulapɔ ba ba mu ase ba tɔwe mu ye, “Opula numu bu kata ye kade, nu kyɔwe mɔɔ tɛɛ lɔwe. Yege sakyɔ mu ba kpee nde-bi-nde-bi tɔ ke ba nye naa sɔɔ agyito gyii.”

¹⁶ Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “I man dagaa fɛɛ ba kpee. Fane nin fan sa bamu agyito ke ba gyii.”

¹⁷ Nu abulapɔ mu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Bodobodo anuu ye ɪkɪn ɪnyɔ nkɔn nu an sɔ nfu.”

¹⁸ Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan taa imu biya me nfu.” ¹⁹ ɔ tɔwe asa mu ye ba kyina afitiri sɔ. ɔ taa bodobodo anuu mu ye ɪkɪn ɪnyɔ mu, ku sɔsɔ nu ɔ taa afwaala sa Ibwaare. Nu ɔ kpee bodobodo mu tɔ taa sa mu abulapɔ mu, nu abulapɔ mu mɔɔ ba taa sa asa mu. ²⁰ Bamu kpini ba gyii nme, nu abulapɔ mu ba ba tase awuribi mu nu ba gyii san mu bɔla alantan kudu anyɔ. ²¹ Asa mu nu ba gyii bodobodo mu kɔnɔ i waa fɛɛ anyɪn ngbin nnuu, yege ba man kale akyu ye nbii gbaa tii su.

*Yesu nate nkyu su
(Maki 6:45-52; Gyɔn 6:15-21)*

22 Inimbu kamaa mu opula to nu Yesu yegɛ nu mu abɔlapu mu ba loo okuli to gyankpaa mu faa kpee benbe, nu o sa sakyɔ mu okpa ye ba nate. 23 Maa yegɛ nu ba kyɔn mu, o dii kpee kibɔ su mu nkɔn o naa kole kabwaare-kole. Kalaatɔpwe ase mu, mu nkɔn i bu tutɔ, 24 amaa saɔa maa to mu okuli mu tɛɛ wɔla fɔv nkyu nsana, nu afuu a maa waa mu, nu apaa a daa a kyenken okuli mu.

25 I ba fɔv kibwayike su kerefi asa naa fɔv kerefi asiye nsana mu, Yesu nate nkyu su ee kpee mu abɔlapu mu ase. 26 Ba maa wu maa naa nkyu su ɛɛ ba mu, bamu nkolo i nmaa bamu. Nu ba towe ye, "Obuni nin." Nu ba kuusi lu fɛɛ kufuu ki kitaa bamu.

27 Amaa Yesu towe bamu opula to ye, "Fan nye nkolo, me nin. Fan man sile kufuu."

28 Nu Pita lɛɛ kɔnɔ ye, "Onyɔrɔpɛ, nu i kan i gye fɔv mu, yegɛ n nate nkyu mu su ba fɔv ase."

29 Nu o towe mu ye, "Ba!"

Nu Pita lu okuli mu to o naa nkyu mu su ee kpee Yesu ase. 30 Amaa maa wu apaa mu, kufuu ki kitaa mu, nu o piili ee munla, nu o kuusi ye, "Onyɔrɔpɛ, mɔhige me!"

31 Opula to nu Yesu tɛɛɛ mu kibaa kitaa mu to. Nu o towe mu ye, "Fu kikɔɔle-gyii man kyɔ. Mine i waa nu fɔv man kɔɔle gyii?"

32 Ba maa dii loo okuli mu to mu, nu afuu mu i yegɛ. 33 Nu bamu nu ba bu okuli mu to mu, ba muɔa sun mu nu ba towe ye, "Kesintin, fɔv gye lbwaare mu-Bii nin."

*Yesu kye Kanesareti
alɔpu alobi
(Maki 6:53-56)*

34 Ba maa faa obun mu, nu ba naa dan Kanesareti osuwɔle su. 35 Nu asa mu nu ba bu tutɔ mu ba maa bu Yesu mu, ba sun towe nde mu nu i kyaabɔɔ bamu mu kpini. Nu asa ba taa bamu alɔpu kpini ba mu ase. 36 Nu ba kole mu ye, o dan yegɛ ke alɔpu mu ba dan taa bamu abaa mata

mu kaale kɔnɔ-bi, nu bamu nu ba mata maɔa kpini ba nye alanfiya.

15

*Farasii abi ba kitaa
anaana to kikaapu
(Maki 7:1-13)*

1 Tutɔ nu Farasii abi mu aku ye nbara akaapupu ba lu Gyerusalem ba Yesu ase ba taase mu ye, 2 "Mine waa nu fɔv abɔlapu be mee buu anɛ anaana to kikaapu mu? Lu fɛɛ ba mee fwɔ bamu abaa pɔyɔ nu bee gyii."

3 Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, "Mine i waa nu lu fane anaana to kikaapu su, fen mee buu lbwaare kɔnɔsa mu. 4 Lu fɛɛ lbwaare towe ye, 'Bu fɔv-se ye fu-nyi' nu o bila ye, 'Okumaa mu nu o towe mu-se abee mu-nyi kɔnɔ mu, ba mɔɔ mu.' 5 Amaa fen kaapu ye, nu oku kan towe mu-se abee mu-nyi ye, 'Kakeɛ mu nu i dagaa fɛɛ fɔv nye lu me ase mu, n taa waa saraga sa lbwaare mu,' 6 i man bila i tiri fɛɛ o buu mu-se ye mu-nyi ke o ku bamu su. Imu su lu fane anaana to kikaapu su mu, fen mee buu lbwaare asin mu. 7 Fane kebunbun ansi wuya ana! Fane asin mu nu lbwaare bola mu otowɛpu Isaya su towe mu gye kesintin. O towe ye,

8 'Asa nimbu ba su bamu nɔn nin bee bunyaa me

amaa bamu nkolo i man bu me ase.

9 Bee sun me kɔyan nin,

lu fɛɛ nyimisa nbara nu be su bee kaapu.' "

*Kuto mu nu ku waa
nyimisa ineesi
(Maki 7:14-23)*

10 Nu Yesu tu sakyɔ mu ba mu ase nu o towe ye, "Fan nu me ase ke fan nu umu kase. 11 Man gye kuto mu nu kii loo nyimisa kɔnɔ to mu u waa mu ineesi, amɔɔ kuto mu nu ku lu mu kɔnɔ to mu u waa mu ineesi."

12 Nu mu abɔlapu mu ba ba mu ase nu ba taase mu ye, "Fu nyi ye Farasii abi mu ba maa nu fale asin mu i toɔɔɔ bamu?"

13 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, "Oyu kumaa mu nu i man gye me-se mu nu o bu susu i du kumu mu, ee biti o kyiigi kumu

tub. ¹⁴ Fan man tɔwe bamu, ba du nun fee agyaatanapu mu nu bee gyankpaa agyaatanapu nin. Nu gyaatanapu kan ee gyankpaa gyaatanapu mu, bamu kpini bee biti ba tiye obo to.”

¹⁵ Nu Pita tɔwe ye, “Lee kujasan manja kase kaapu ane.”

¹⁶ Yesu taase bamu ye, “Imu su fane nfeere i man pɔta bugi? ¹⁷ Fan man nyi ye kutɔ kumaa mu nu kii loo nyimisa konɔ to mu, ii kpee mu otɔ to nun nu u lu mu opu to? ¹⁸ Amaa ato mu nu u lu mu konɔ to mu lu mu kɔkolo to nin, inumu u waa nyimisa ineesi. ¹⁹ Lu fee kɔkolo to nu nfeere libi fee, nyimisa kimoo, ye kɔlu okuli abee okaa kamaa, ye kɔkyu ye kɔnyin biti kɔgyagaa, ye keyu, ye antɔesa kitin, ye kitɔwe asin libi gyaga asa su. ²⁰ Inumu waa nyimisa ineesi, amaa nu nyimisa mee fwu mu abaa nu ee gyii mu mee waa mu ineesi.”

Kakanaan-kyu mu kɔkɔle-gyii
(Maki 7:24-30)

²¹ Yesu lu tɔto, nu o kpee Tayi maa Sidon osuwɔle kɔbaafɔn. ²² Nu Kakanaan-kyu ku mu nu o lu tɔto ba mu ase ee saawu ye, “ɔnyirɔpe, Dawidi kanaana-bii, wu me kɔwee! Nbwu libi ba te mi kebii kyusa-bi su bee tɔɔroo mu gaa.”

²³ Yesu man bugi konɔ tɔwe mu sehn. Nu mu abɔlapu mu ba ba mu ase ba kɔle mu ye, “Tɔwe okyu mu o nate, lu fee ee saawu ee tii ane asu.”

²⁴ Nu Yesu lee konɔ ye, “Israyi abi mu nu ba du fee nbɔɔpu fɔyisa mu, nkon ase nu lbwaare sun me.”

²⁵ Nu okyu mu ba muja mu ansi to. Nu o tɔwe ye, “ɔnyirɔpe, kye me to.”

²⁶ Nu o lee konɔ ye, “I man dagaa ba maa taa nbii agyito tub sa igyoono.”

²⁷ Nu okyu mu ye, “ɔnyirɔpe, i bu to kanin, amaa igyoono mu gbaa bee gyii agyito wuribi mu nu u lu bamu-nyirɔpe ana iteburu su u tiye kase mu.”

²⁸ Nu Yesu lee konɔ ye, “Okyu, fu kɔkɔle-gyii ki kyɔ gaa! Kanan mu nu fii biti mu i waa kanin sa fu.” Nu opula maa to kebii kyusa-bi mu nye alanfiya.

Yesu yege asa ngbin nna ba gyii nme
(Maki 8:1-10)

²⁹ Yesu lu tɔto nu o naa o naa Galile opu mu ikaa su. Nu o dii kpee kibɔ su naa kyina. ³⁰ Asa damante ba ba mu ase, nu ba biya alopu fee, ayaa ye abaa wusa wuya ana, ye agyaatanapu, ye aboobi, ye atikipiri, ye alopu gaalaagaa, nu ba taa bamu naa yɔla mu ansi to, nu o kye bamu. ³¹ Asa damante mu ba maa wu anaamuu ba maa tɔwe, ye boobi ye ayaa ye abaa wusa wuya ana ba maa nate, ye agyaatanapu ansi i maa bugi mu, i kyinkyin bamu, nu ba yin Israyi abi lbwaare.

³² Yesu tu mu abɔlapu mu ba mu ase nu o tɔwe bamu ye, “Asa numu asin i su me kɔwee, lu fee ba maa bu me ase ndaga nke nsa ndee ba man su agyito ba gyii. N mee biti fee ba taa akɔn kpewu, man gye kanin bee biti ba lu tiye okpa to.”

³³ Mu abɔlapu mu ba lee konɔ ye, “Fɔne nu an biti a nye agyito kɔkyɔ afitiri numu to sa asa damante banumu?”

³⁴ Nu Yesu taase bamu ye, “Bodobodo afɔne nu fan su?”

Nu ba lee konɔ ye, “An su asuno ye ukɔn-bi gberɔe ku.”

³⁵ Nu o tɔwe asa damante mu ye ba kyina kase. ³⁶ Nu o taa bodobodo asuno mu ye ukɔn-bi gberɔe mu, nu o taa afwaala sa lbwaare, nu o gyayi-gyayi umu to taa sa mu abɔlapu mu, nu ba moo bamu ba taa sa asa mu ³⁷ Bamu kpini ba gyii nu ba nme. Nu mu abɔlapu mu ba taase umu agyisan wuribi mu bɔla alantan asuno. ³⁸ Anyin mu nu ba gyii agyito mu ba gye ngbin nna, yege ba man karage akyu ye nbii tii su. ³⁹ Yesu maa kala sakyo mu lɔwe mu, nu o loo okuli to, nu o faa kpee Magadan kɔbaafɔn.

16

Gyiwu abɔlisa ba ku bee biti asin kyinkyinsa
(Maki 8:11-13)

¹ Nu Farasii abi ye Sadusi abi ba ba Yesu ase ba ba tub mu to ku, umu su ba tɔwe mu ye o waa asin kyinkyinsa ku lu susu kaapu bamu.

² Nii Yesu lee bamu konu ye, “Kyowe maa kpee o naa tye mu, fen taale fen bu fen towe ye, ‘Oke kyowe ii biti o da, lu fee abwaare-wole i payi koo’.” ³ Nii nyenyenu-fuu moo fen taale fen towe ye, ‘Ndaga bulayi ii biti o da, lu fee abwaare-wole i payi nu i bii to.’ Fen taale fen wu abwaare-wole mu kanan mu nu i du, nu fee lee umu kase, amaa fen mee taale fen bu nke numu to asin, ke fen lee umu kase. ⁴ Fane ndaga kakyina numu to alibi awaapu mu nu fan kina lbwaare. Fen taase fen biti asin kyinkyinsa lu me ase, amaa fan man ye fan wu asin kyinkyinsa ku, amoo umu nu i waa lbwaare otowepu Gyona mu.” Yesu maa towe kanin mu, nu o yeye bamu nu o kyun.

*Farasii ye Sadusi abi
kife tin agyito sa
(Maki 8:14-21)*

⁵ Abulapu mu ba maa faa kpee benbe mu, ba nyinji fee ba man taa bodobodo. ⁶ Nii Yesu towe bamu ye, “Fan ku danbirasa, ke fan baa fen da Farasii abi ye Sadusi abi kife mu nu kii tin bodobodo mu su.”

⁷ Tuto nu ba piili bee towe abaa ase ye, “A maa man biya bodobodo mu su nu ee towe kanin mu.”

⁸ Yesu maa nyi kuto mu nu bee towe su mu o taase bamu ye, “Fane mu nu fane kikoolo-gyii ki man kyo! Mine i waa nu fen towe, fane ki man su bodobodo asin?”

⁹ Fan san fan man puta nu asin numu kase? Sana mu nu n daa gyayi bodobodo anuu to sa anyin ngbin nnuu mu, fen mee nyinji? Agyisan alantan afine nu fan daa tase bola mu? ¹⁰ Abee n maa daa gyayi bodobodo asuno to sa asa ngbin nna mu, agyisan alantan afine nu fan daa taase bola mu? ¹¹ Mine u waa su nu fen mee taale bu fee man gye bodobodo asin nu n towe? Amaa fan baa fan da fane n-yu su lu Farasii ye Sadusi abi kife tinsa mu su.”

¹² Tuto nu abulapu mu ba lan nu kase fee man gye kife tin agyito mu asin nu ee towe bamu ye ba baa ba da su, amaa Farasii ye Sadusi abi asin kaapusa nu o diye.

*Pita kilee towe asa kulun
mu nu Yesu gye*

(Maki 8:27-30; Luka 9:18-21)

¹³ Nii Yesu kpee kabaafon mu nu ki bu tiri Kasariya Filipi kade to mu. Maa bu toto mu, nu o taase mu abulapu mu ye, “Anumu nu asa ba ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n gye?”

¹⁴ Nii ba lee konu ye, “Aku ba ye fu i gye Gyon Okyugyeepu mu, nu aku ba ye fu i gye Eligya, nu aku mo ba ye fu i gye Gyeremiya abee lbwaare atowepu mu to oku.”

¹⁵ Nii Yesu taase bamu ye, “Nii fanoo fan fa? Anumu nu fan ye n gye?”

¹⁶ Nii Simon Pita lee konu ye, “Fu i gye Krisito, lbwaare mu nu o te kakpaa mu Mu-Bii.”

¹⁷ Nii Yesu towe mu ye, “Fu Simon, Gyona mu-bii! Kusee i gye sa fu, lu fee man gye nyimisa i lee fale kesintin asin numu kaapu fu, amaa me-se mu nu o bu susu mu i lee fale asin mu kaapu fu.

¹⁸ Imu su n towe fu ye, fu gye Pita,* nu kanin kifole mana su nu n biti n poyi me, Krisito kubu mu, nu lewu gbaa mee taale gyii kumu su. ¹⁹ N biti n taa susu kuwura-gyii isafwu kpini sa fu. Kuto kumaa mu nu fu kyula kase su nfu mu, lbwaare gbaa kyula kumu susu. Nii kuto kumaa mu nu fu kina kase su nfu mu, lbwaare gbaa kina kumu susu.” ²⁰ Tuto nu Yesu da mu abulapu mu amu to ye, ba man kan waa towe oku ye mu i gye Krisito.

*Yesu towe mu kelewu
asin*

(Maki 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

²¹ Lu kanin sana mana u su ii kpee mu, Yesu piili bugi to ee towe mu abulapu mu ye, “I tiri fee n maa kpee Gyerusalem naa gyii aworofa gaa lu abulisa, ye aseepu-bulisa ye nbara akaapupu kpini abaa to. Bee biti ba mo me, ke kake sasapu mu, n kyinji ba nkpa to.”

²² Nii Pita taa Yesu kpee ikaa su towe yii mu ye, “Afuloo! Onyiripe! lbwaare o taa umu kpee kata-kata. Inumu i mee ye i ba fu su kakaaku.”

* **16:18** 16:18 Pita kase i gye kifole.

23 Nu Yesu bilinji towe Pita ye, "Sitaane, taa lu me su! Fii kun me okpa nin, lu fee fu nfeere i man gyan lbwaare ato su, amoo i gyan nyimisa lee su nin."

24 Tuto nu Yesu towe mu abulapu mu ye, "Nu oku kan ee biti o buu me mu, i dagaa maa kina mu n-yu, ke o sula mu gbaa-gbaa mu oyu-laasa ke o buu me."

25 Lu fee okumaa mu nu ee biti o molige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti o pan umu, amaa okumaa mu nu o pan mu nkpa lu me su mu, ii biti o bwii nye mu nkpa mu. 26 Nu nyimisa kan nye dulinyaa to kuto kumaa, nu o pan mu nkpa mu, mine tono nu o nye? Abee mine nu nyimisa i taale taa kyere mu nkpa? 27 Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n baa ye ose mu bunyaa, ye me nboo, ke n ba ka okumaa numu kuko lu mu kusun mu nu o waa mu su. 28 N towe fane kesintin nin fee asa ku ba yila nfu, nu ba mee ye ba wu, naa fuu sanya mu nu bee biti ba wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa maa ba ye mu kuwura-gyii mu."

17

Yesu n-yu i kyeege

kibu ku su

(Maki 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Nke nsiye kamaa to mu, Yesu taa Pita ye Gyemisi maa mu-supu Gyon, nu ba dii kpee kibu lala ku su bamu nkun. 2 Tuto nu Yesu kyeege bamu ansi su. Mu ansi su u nhalige fee kyowe, nu mu ato bunsa i kyeege waa parepare u nhalige su. 3 Tuto nu ba wu lbwaare atowepu anyo, Mosesi maa Eligya ba lu opula to bee towe Yesu ase.

4 Nu Pita towe Yesu ye, "Onyiripe, i buron fee a maa bu nfu. Nu fu kan fii biti mu, n biti n yii abu asa, fu lee kuku, Mosesi lee kuku nu Eligya lee kuku."

5 Pita maa san o maa su ee towe mu, nu kabwaare-wule nhaligesa ba bun bamu su. Nu obule ku towe kabwaare-wule mu to ye, "Onumu i gye Mi-Bii-nyinsa mu nu n su kebiti sa, nu mu i bola mi ansi. Fan nu mu ase!"

6 Abulapu asa mu ba maa nu fale mu, kufuu ki ktaa bamu gaa, nu ba kyon bun kase. 7 Amaa Yesu ba bamu ase taa mu kibaa mata bamu, towe ye, "Fan kusu, fan

man waa kufuu." 8 Ba maa kusu ku mu, ba man wu oku, amoo Yesu nkun.

9 Ba maa kpilige kibu mu su bee ba mu, Yesu da bamu amu to ye, "Fan man towe oku kuto mu nu fan wu mu, naa fuu sanya mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n kyiiji lu lewu to."

10 Nu abulapu mu ba taase Yesu ye, "Mine su nu nbara akaapupu mu bee towe ye i dagaa lbwaare otowepu Eligya maa gyankpaa ba poyi?"

11 Nu Yesu lee bamu konu ye, "Kesintin nin, i dagaa Eligya maa gyankpaa ba, ke o lonu kuto kumaa yila o gyoo. 12 Amaa n towe fane numu, Eligya tee wula ba nu asa ba man bu mu, amaa ba waa mu kanan kumaa mu nu bee biti. Nu kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu gbaa ii biti o gyii awurufu bamu abaa to." 13 Nu Yesu abulapu mu ba nu kase nin fee, Gyon okyugyeepu asin nu Yesu u towe ee sa bamu kanin.

Yesu kye obii-nyinsa ku kigbingbin

(Maki 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Ba maa bwii ba sakyu mu ase mu, onyin ku ba Yesu ase ba manja mu ansi to. 15 Nu o towe ye, "Onyiripe, wu mi-bii-nyinsa kuwee. Lu fee o gye kigbingbin wuya nu ee gyii awurufu gaa. Ee taale ee tye fulon to abee nkyu to. 16 N taa mu ba fuu abulapu mu ase, amaa ba man taale kye mu."

17 Nu Yesu lee konu ye, "O, fane ndaga kakyina numu to asa mu nu fan man su kikoolo-gyii, nu fane ukpa i man kyiigi! Nke nfine nu n biti n gyii fane ase? Nene nu n biti n bila nye kenyiita sa fane? Fan taa kebii mu biya me nfu." 18 Nu Yesu ponte kabwu libi mu su, nu ki kusu kebii-nyinsa mu su, nu opula manja to o nye alanfiya.

19 Tuto nu abulapu mu ba ba Yesu ase bamu nkun ba taase mu ye, "Mine su nu an man taale gyan kabwu libi mu lu kebii-nyinsa mu su?" 20 Yesu lee bamu konu ye, "Lu fee fane kikoolo-gyii ki maa man kyu mu su. N towe fane kesintin to fee, nu fan kan fan su kikoolo-gyii pii fee masitadi oyu kibi gbaa mu, fen

taale t'owe kibii numu ye, 'K'usu lu nfu kpee fale' ke ki k'usu. Sehn man bu to nu fen mee taale waa." 21 (Amaa amoo kabwaare-kule ye nonmina u taale waa fale asin numu kedubi.)

22 Sa'na mu nu abulapu mu kpini ba ba Galile osuwule su mu, Yesu t'owe bamu ye, "Bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa asa abaa to. 23 Bee biti ba moo me, ke kake sasapu mu, n kyinji ba nkpa to." Abulapu mu ba maa nu kanin mu, bamu nkolo i nyita bamu gaa.

Kabwaare-sunkpa aye t'ut'ut'uu
(Maki 9:30-32; Luka 9:43-45)

24 Yesu maa mu abulapu ba maa ba Kapanum kade to mu, kabwaare-sunkpa aye t'ut'ut'uu akooleru mu ba ba Pita ase ba taase mu ye, "Fane okaapuru u ka kabwaare-sunkpa aye t'ut'ut'uu mu?"

25 Nu Pita lee kono ye, "Eehn, ee ka."

Pita maa ba k'kpaara su mu, nu Yesu daa kitaase ye, "Simon fu nfeere u gye nene? Bamoo ase nu dulinyaa to awura bee koolu bamu k'gya kase t'ut'ut'uu? Bee koolu bee lu bamu g'baa-g'baa bamu-bii ana ase nin abee afo ase?"

26 Pita lee kono ye, "Bee koolu bee lu afo ase nin."

Nu Yesu t'owe Pita ye, "Kanin bire nde-bii ba man tii su. 27 Amaa a maa mee biti a maa waa bamu agbu su mu, kpee opu to naa tuu fu dar'wa. Okun mu nu fii biti fu daa k'kita mu, bugi mu kono, fii biti fu wu kederebi mu nu kii biti ki f'uu maa fu t'ut'ut'uu. Ke fu taa naa ka bamu."

18

Om'u nu o gye okpare Ibwaare kuwura-gyii mu to
(Maki 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Kanin sa'na ma'na to mu, abulapu mu ba ba Yesu ase ba taase mu ye, "Ane to mu, animu u gye okpare s'usu kuwura-gyii mu to?"

2 Nu Yesu tuu kebii pii ku ba yile bamu nsana-nsana. 3 Nu o t'owe bamu ye, "N t'owe fane kesintin nin fee, fan dan fan man kyeege ke fan waa fee nbii pii-pii mu, fen mee ye fan loo s'usu kuwura-gyii mu to kakaaku. 4 Imu su okumaa mu nu o bya

mu n-yu kase fee kebii pii numu mu, u gye okpare s'usu kuwura-gyii mu to.

5 "Nu okumaa mu nu o koolu kebii pii fee onumu me kitu to mu, o koolu me numu. 6 Amaa okumaa mu nu u kan bola mu su, ke nbii mu nu ba koolu me gyii fale to oku waa alibi mu, u bo sa mu fee ba taa kubuu lala nmina mu obule to naa tuu opu bunkyinsa to.

7 "Dulinya numu to asa, bamu laaku! Lu fee ato mu nu u yege nu bee t'ye bamu k'koolu gyii to mu, u nye ak'yo. Fale ato ii biti u ba, amaa okumaa mu nu u bola mu su ba mu, mu laaku. 8 Nu fu kibaa abee fu kiyaa u yege nu fu waa alibi mu, tin kumu tuu. I buron sa fu fee fu maa taa kibaa abee kiyaa diye loo nkpa kakpaa to, u ky' fu maa su abaa anyo ye ayaa anyo ke ba taa fu tuu fulon mu nu ki mee dun kakaaku mu to. 9 Nu fu kinsi u yege nu fu waa alibi mu, kyole kumu tuu. I buron sa fu fee fu maa taa kinsi kulon loo nkpa kakpaa to, u ky' fu maa su ansi anyo ke ba taa fu tuu awurufu fulon yen-yen to."

Kinyasan lu kabulupu foyisa
(Luka 15:3-7)

10 Nu Yesu t'owe bamu ye, "Fan baa fan da su ke fan man ku apii-pii mu to oku fee o man gye sehn. N t'owe fane fee bamu nb'oo mu nu ba bu s'usu mu, ii wu me-Se mu nu o bu s'usu mu ansi to sa'na kumaa.

11 Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ba nin ke n ba molige asa mu nu ba foyi mu."

12 Nu Yesu t'owe bamu ye, "Nu onyin ku kan o su nbulupu kilifa, nu bamu to okulon foyi mu, mine nu fii nyi maa biti o waa? O mee ye o yege ad'kpano ye akpano mu kibii obule to, ke o naa biti okulon mu nu o foyi mu abee? 13 N t'owe fane kesintin to nu fee, nu o kan wu mu mu, mu ansi ii biti i gyii mu su, u ky' ad'kpano ye akpano mu nu ba man foyi mu. 14 Kanin okpa ma'na su nu fane-Se mu nu o bu s'usu mu g'baa mee biti fee apii-pii numu to okulon maa foyi.

Nu Fu birisa nu o waa fu alibi mu, koto numu nu fu waa

15 “Nii fu-supu abee fu-daa kan waa fu alibi mu, kpee mu ase naa lee mu alibi mu kaapu mu fane asa nyo. Nii o kan nu kase sa fu mu, fu bila biya mu ba okpa danbirasa mu su numu. 16 Amaa nu o man kan nu sa mu, biti nyimisa kulun abee asa anyo tii fu n-yu su ke fen kpee mu ase. Saamu, asin mu i nye yile fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye, ‘I dagaa asin kumaa i nye asa anyo abee asa asa be gyii umu adanse.’ 17 Nii o man kan bila nu sa bamu mu, taa asin mu naa tub Krisito kubu mu ansi to. Nii o bila kina kunu sa bamu bira, taa mu fee odakpa osunpu abee apoo lenpoo okoolupu.

18 “N towe fane kesintin fee, kuto kumaa mu nu fan nmina kase su nfu mu, lbwaare ii biti o nmina kumu susu, nu kuto kumaa mu nu fan kina kase su nfu mu, lbwaare ii biti o kina kumu susu.

19 “N bila n towe fane ye, nu fane to anyo ba kan waa kono kulun kule lbwaare ye bee biti kuto ku mu, Me-Se lbwaare mu nu o bu susu mu ii biti o waa sa bamu. 20 Lu fee katin kumaa mu nu asa anyo abee asa asa ba gyanje me kitu to mu, n bu bamu ase.”

Kiyasan lu kiyafole mu nu o mee su kwee mu su

21 Nii Pita ba Yesu ase ba taase mu ye, “onyurpe, lu ifine nu me-birisa waa me alibi nu i dagaa fee n taa kee mu? Ili isuno abee?”

22 Nii Yesu lee kono ye, “Ayee, man gye lu isuno, amaa adusuno kanin lu isuno.

23 “Lu fee susu kuwura-gyii mu du nin fee owura ku maa biti mu ayaafole ba ba kaapu mu ako mu nu ba su mu. 24 Maa piili ee taase mu ako mu, nu ba taa onyin ku biya mu. Onyin mu su owura mu kuko afulee nderebi ngbin-ngbin. 25 Maa man taale ka mu, nu mu owura mu ye, ba taa maa mu-ka ye mu-bii ana ye kuto kumaa mu nu o su mu naa fe ke ba ba ka kuko mu.

26 “Nii kiyafole mu kyun manja mu amulii su kule mu ye, ‘Obilisa, nye kenyi-ita sa me, n biti n ka fu kuko manja kpini.’

27 Nii kiyafole mu asin i waa mu owura mu kwee, nu o taa kuko mu kpini kee mu, nu o yege nu o nate.

28 “Amaa kiyafole mu maa lu mu, o naa wu mu birisa kiyafole mu nu mo mu o su mu afulee nderebi kulifa. Nii o naa kitaa mu obule to towe mu ye, ‘Ka me kuko mu nu fu su me.’

29 “Nii mu birisa kiyafole mu manja mu amulii su kule mu ye, ‘Nye kenyiita sa me, n biti n ka kuko mu kpini.’

30 “Amaa o kina mu birisa manja kukule mu, nu o taa mu naa tii obu naa fvu saja mu nu ee biti o nye afulee ba ka mu kuko mu. 31 Mu birisa ayaafole mu nu ba san mu ba maa wu kanan mu nu o waa mu birisa mu, i tooro bamu gaa nu ba naa towe asin mu kpini sa bamu owura mu.

32 “Tuto nu owura mu tu mu kiyafole manja ba nu o towe mu ye, ‘Fu gye kiyafole kumu to olun wuya. N taa fu kuko kpini numu kee fu, kpali fee fu maa kule me su. 33 I man dagaa fu gbaa fu maa wu fu birisa mu kwee fee kanan mu nu ngbaa me n wu fu kwee mu?’ 34 Tuto mu onyurpe mu nye agbu gaa, nu o taa mu naa tii obu ye ba nyanla mu naa fvu saja mu nu ee biti o ka kuko mu kpini.”

35 Nii Yesu towe bamu ye, “Fale nu Me-Se mu nu o bu susu mu ii biti o waa fane okumaa numu, amoo fu kan taa fu birisa alibi kee mu lu fu kokolo to mu.”

19

Yesu kaapu kekili kikina asin (Maki 10:1-12)

1 Yesu maa towe numu lwe mu o lu Galile kpee Gyudeya kibaafun, Gyodan opu mu benbe. 2 Asa damante ba buu mu nu o kye bamu alo tuto.

3 Nii Farasii abi aku ba ba mu ase ba ba tub mu to ku. Ba taase mu ye, “I de okpa sa onyin fee o yile asin kumaa numu su kina mu-ka?”

4 Yesu lee kono ye, “Fan man karage Asinkyan yilasa mu to wu fee, ‘Lu npiili ase mu, lbwaare waa bamu onyin ye okyu’ nin abee? 5 Nii lbwaare towe ye, ‘Lu fale su, onyin ii biti o yege mu-nyi ye mu-se, ke maa mu-ka ba buga ke bamu anyo ba waa kayi-wule kulun?’ 6 Imu su ba man bila ba gye anyo, amaa ba gye nyimisa kulun. Kanin su kuto mu nu

Ibwaare taa buga waa kukulun mu, oku o man barige umu to.”

7 Nu ba taase mu ye, “Mune su nu Mosesi sa kono ye onyin i taale sa mu-ka kekili kikina owole ke o kina mu?”

8 Yesu lee kono ye, “Mosesi sa fane okpa ye fan kina fane-ka ana, lu fee fane nkolo i bulun nun. Amaa man gye fale nu i kyina i du lu npiili ase mu. 9 N towe fane kesintin ye, nu i man gye ye okyu lu mu-kuli kamaa, nu onyin mu kina mu naa kili okyu pupwe mu, onyin mu nyita kekili.”

10 Mu abulapu mu ba towe mu ye, “Nu i kan i gye kanin nu i du okuli maa okaa nsana mu bire, nu nyimisa man kili gbaa i bo.”

11 Nu Yesu lee kono ye, “Man gye okumaa numu i taale koole fale asin kyula, amoo bamu nu ba taa asin mu sa bamu nkun. 12 Anyin aku ba bu to nu be mee taale kili, lu fee kanin nu ba kuge bamu, nu aku moo asa i waa bamu kanin, nu aku moo ba kina kekili lu susu kuwura-gyii mu kusun su. Omu nu ee taale koole kikaapu numu kyula mu, o koole.”

Yesu su kebiti sa nbii wuribi

(Maki 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Tuto nu asa ku ba taa nbii wuribi ba Yesu ase ye o taa mu abaa gyaga bamu su, kule kabwaare-kule sa bamu. Amaa mu abulapu mu ba gya asa mu nu bee biya bamu mu.

14 Yesu towe ye, “Fan yege nbii wuribi mu ba ba me ase, fan man tii bamu okpa, lu fee susu kuwura-gyii mu ki gye sa asa mu nu be du fee nbii-wuribi mu lee nun.”

15 Maa taa mu abaa gyaga bamu su lwe mu, nu o lu tuto kyun.

Onyin ato wuya mu

(Maki 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Nu onyin ku ba Yesu ase ba taase mu ye, “Okapupu, mune kuto danbirasa nu i dagaa n maa waa ke n nye nkpa kakpaa?”

17 Yesu lee kono ye, “Mune su nu fu taase me kuto mu nu ki buron su? Oku man gye odanbirasa, amoo Ibwaare

nkun. Nu fii biti fu nye nkpa kakpaa mu, buu Mosesi nbara mu.”

18 Nu onyin mu taase ye, “Imoo?” Yesu lee kono ye, “Man moo, man lu fu-ka abee fu-kuli kamaa, man yuuri, man yile antijesa kamaa, 19 buu fu-se ye fu-nyi, ke ‘fu biti fu burisa fee fu n-yu.’ ”

20 Nu kiyaafole mu towe ye, “N buu unumu kpini. Mune kuto i san me?”

21 Yesu lee kono ye, “Nu fu kan fii biti ye fu baa fu du kyekye bire, kpee naa fe fu ato kpini ke fu taa afulee mu sa atiripu, fii biti fu nye kapatye susu, ke fu lan ba buu me.”

22 Onyin mu maa nu fale mu i tooro mu gaa, nu o lu tuto kyun lu fee o su ato gaa.

23 Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “N towe fane kesintin ye, i bulun sa ato wuya fee o loo susu kuwura-gyii mu to. 24 N bila n towe fane ye, i buroo sa nyooma fee o loo baasa obo* to i kyoo ato wuya o loo Ibwaare kuwura-gyii mu to.”

25 Abulapu mu ba maa nu kanin mu, i kyinkyin bamu gaa nu ba taase abaa ye, “Kanin bire anumu nu Ibwaare ii biti o molige numu?”

26 Yesu ku bamu nu o towe ye, “Nyimisa ase bire unumu i mee taale waa, amaa Ibwaare ase bire kuto kumaa numu i taale waa.”

27 Pita lee mu kono ye, “Ku! A maa yege kuto kumaa numu an buu fu fale, mune nu an biti a nye?”

28 Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin ye, nu Ibwaare kan bun dulinyaa pupwe, nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa kyina me bunyaa kuwura-gya mu su, fane mu nu fan buu me mu gbaa, fen biti fan kyina nwuragya kudu anyoo su, ke fan gyii Isirayi nbuno kudu anyoo mu su kuwura.

29 Nu okumaa mu nu o yege akpaara, abee pukyuu, abee mu-se, abee mu-nyi, abee mu-bii ana, abee adoo lu me su mu, ee biti o nye umu lu kelifa, ke o bila nye nkpa kakpaa. 30 Amaa asa gaalaagaa mu nu ba gyankpaa mu, bee biti be sii kamaa, nu asa gaalaagaa mu nu ba bu kamaa mu, bee biti ba ba gyankpaa.”

* 19:24 19:24 Kebuno pii ku bu Gyerusalem kade to mu nu bee ye. ‘Baasa obo’

20

*Kijasan lu kusun
awaapu kv sv*

1 Nu Yesu bila towe bamu ye, "Susu kuwura-gyii mu ki du nun fee onyin ku maa kusu kakaaku nyenyenfuu, o naa biti asa ke ba sun kusun mu ndoo to. 2 Maa naa nye bamu mu, nu maa bamu ba towe kyula abaa ye ee biti o ka bamu kederebi kulun kake kulun ibiri mu, nu o taa bamu kpee mu ndoo to.

3 "Kyowe maa waa fee kerefi akpano mu, o bila kpee kade mu kigya ase naa wu aku ba maa yile ba mee waa sehn. 4 Nu o towe bamu ye, 'Fane gbaa fane fan kpee naa waa kusun me ndoo to, ke n ka fane kutu mu nu ki dagaa.' 5 Nu ba kpee.

"Kyowe amu nsana ye kerefi asa to mu, nu o bila taa aku kpee kanin. 6 Kalaatipwe su kyowe maa tiye ee mata afatee to mu, nu o bila kpee naa wu aku ba maa yile ba mee waa sehn. Nu o taase bamu ye, 'Mune i waa su nu fan yile nfu kake ibiri nu fan man su kusun.'

7 "Nu ba lee mu kono ye, 'Oku man taa ane ye a naa sun sa mu.'

"Nu o towe bamu ye, 'Kanin bire fane gbaa fane fan ba kyun kpee naa waa kusun me ndoo to.'

8 "Kalaatipwe maa fvu mu, nu ndoo wuya mu towe asunpu mu okusupu ye, 'Tu asunpu mu, ke fu ka bamu kuko. Piili lu bamu nu ba sii kamaa ba mu su naa fvu bamu nu ba gyankpaa ba mu.'

9 "Tutu nu o yege nu asunpu mu nu ba kpee ndoo mu to sana mu nu kyowe mata afatee to mu, ba ba koolo kederebi kulun-kulun mu nu i gye kake ibiri kukoka. 10 I maa fvu agyankpaapu mu su mu, be nyi fee bee biti ba nye ba kyoo kamaa to wuya ana mu, amaa ngbaa bamu kederebi kulun-kulun mana nu ba nye. 11 Ba maa koolo kederebi kulun-kulun mu, nu be piili bee kolte bee sa ndoo wuya mu ye, 12 'Bamu nu ba sii kamaa ba fale bire, sana gberee nu ba sun kusun, yege aneene bire an yile kyowe kenken numu su waa kusun ibiri. Amaa ana bamu kpini nu fu ka kyeekeye?'

13 "Nu kadoo wuya mu lee bamu oku kono ye, 'Kyemune, n man sisii fu. Man gye kederebi kulun kukoka nu maa fu an towe kyula kake ibiri kusun? 14 Imu su taa fu kederebi nate. Kanan mu nu i pure me ye n ka asii-amaapu mu, kanin nu mana nu n biti n ka fu gbaa. 15 N man su okpa fee n waa me kokolo biti lu me afulee su abee? Abee fu su kayi basa lu me kidanbirasa kiwaa su nun?' " 16 Nu Yesu towe bamu ye, "Asii-amaapu bee biti ba biliji agyankpaapu ke agyankpaapu ba biliji asii-amaapu."

*Yesu bila towe mu kelewu
ye mu kikyiji asin
(Maki 10:32-34; Luka 18:31-34)*

17 Yesu maa kpee Gyerusalem mu, nu o taa mu abulapu kudu anyo mu lu ikaa su, nu o towe bamu ye, 18 "Fan nu! An kpee Gyerusalem numu, tutu nu bee biti ba naa lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa asepu bilisa ye nbara akaapupu. Ke ba bun me lewu kupwe, 19 ke ba taa me waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa to, ke ba waa me ibasasin ke ba tije me, ke ba da me mata oyu laasa su. Amaa nke nsa ake mu, n biti n kyiji lu lewu to."

*Sebedi mu-ka kukole sa
mu-bii ana
(Maki 10:35-45)*

20 Nu Sebedi mu-ka maa mu-bii ana anyinsa anyo mu ba ba Yesu ase, nu bamu-nyi ba muja Yesu ayaa to kole mu kutu ku.

21 Nu Yesu taase mu ye, "Mune nu fii biti?" Nu o lee kono ye, "Kyula sa me fee, mi nbii nnyo numu, oku o kyina fu-gyisa su ke oku moo o kyina fu-bina su fu kuwura-gyii mu to."

22 Nu Yesu towe bamu ye, "Fan man nyi kutu mu nu fen kole fale. Fen taale gyii aworofu mu nu n biti n gyii mu?"

Nu ba lee kono ye, "Eehn, an taale."

23 Tutu nu Yesu towe bamu ye, "Fen taale gyii aworofu mu nu n biti n gyii mu, amaa n man su okpa fee n lee omu nu ee biti o kyina mi-gyisa su abee me-bina su. Ikyinakpa unumu i gye sa bamu nu me-Se wula lonjo yila sa bamu mu."

²⁴ Abɔlapɔ kudu mu nu ba san mu, ba maa nu inumu mu, ba nye agbu waa Gyemisi maa mu-supu Gyɔn. ²⁵ Nu Yesu tu bamu ba buga nu o towe bamu ye, "Fen nyi fee dulinyaa numu to agyankpaapu mu bee kaapu bamu olon asa su, nu alɔlonpu gbaa bee kaapu bamu olon asa su. ²⁶ Amaa fane fane to bire, i man dagaa i maa waa kanin. Nu fane to oku kan ii biti kibɔlsa mu, i dagaa maa waa fane kɔyaafɔle, ²⁷ nu fane okumaa mu nu ee biti fee o waa agyankpaapu mu, i dagaa maa waa fane kɔnye, ²⁸ fee kanan mu nu me, Daadimaadi Obii-nyansa gbaa n man ba nin ke ba sun me, amaa n ba nin ke n ba sun, ke n taa me nkpa kee, ke i ka asa gaalaagaa alibi kuko."

*Yesu kɔkye agyaatanapu anyo
(Maki 10:46-52; Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesu maa mu abɔlapɔ ba maa lu Gyeriko kade to mu, asa gaalaagaa ba buu bamu. ³⁰ Tutu mu, agyaatanapu anyo ku ba te okpakaa, nu ba nu fee Yesu u kyun mu, ba kuusi tu mu ye, "Onyiripe, Dawidi kanaana-bii, wu ane kowee?"

³¹ Nu asa mu ba punte bamu su ye ba bun bamu nno su, amaa ba kuusi kenken ye, "Onyiripe, Dawidi kanaana-bii, wu ane kowee."

³² Nu Yesu yile nu o tu bamu, nu o taase bamu ye, "Mɔne nu fen biti fee n waa sa fane?"

³³ Nu ba lee kono ye, "Onyiripe, an biti fee ane ansi i bugi nin."

³⁴ Nu Yesu wu bamu kowee nu o mata bamu ansi. Opula mana to nu bamu ansi i bugi nu ba buu Yesu.

21

*Yesu loo Gyerusalem
fee Owura
(Maki 11:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19)*

¹ Yesu maa mu abɔlapɔ ba maa tiri Gyerusalem to, nu ba fɔv Betifage kade to mu nu ki bu Olifu kibɔ-bi mu ase mu, Yesu sun mu abɔlapɔ anyo, ² nu o towe bamu ye, "Fen kpee kade-bi mu nu ki bu fane ansi to mu, fen biti fen wu kuruma

ku maa kyaa tutu maa mu-bii. Fan sanje bamu biya me. ³ Nu oku kan taase fane kutu ku mu, fan towe mu ye, 'Onyiripe Yesu ii biti bamu.' Nu ee biti o yege fan taa bamu biya me."

⁴ Inumu i waa kanin nin ke asin mu nu lbwaare bola mu otowepu su towe yila mu i ba to. Asin mu i gye ye,

⁵ "Towe Siyon abii mu ye,
'Fan ki, fane owura u ba fane ase,
O du bohɔn nu o te kuruma su,
kesintin to o te kuruma kadanba su.'

⁶ Mu abɔlapɔ mu ba naa waa fee kanan mu nu Yesu sa bamu kono ye ba waa mu. ⁷ Ba taa kuruma ye mu-bii mu ba, nu ba taa bamu ato bunsa gyaga bamu su, nu Yesu dii kyina kadanba mu su. ⁸ Asa damante ba taa bamu ato bunsa tuu kigbenbi su, nu aku mɔo ba kyate iyu n-yaabi wurige kigbenbi mu su. ⁹ Asa damante mu nu ba bu mu ansi to mu, ye bamu nu ba buu mu mu bee kuusi bee towe ye,

"Hosana* i gye sa Owura Dawidi kanaana-bii mu."

"Kusee i gye sa omɔni ee ba Onyiripe kitu mu su!"

"Hosana i gye sa lbwaare mu nu o bu sɔsu."

¹⁰ Yesu maa loo Gyerusalem kade mu to mu, kade mu kpini kɔole olanba, nu asa bee taase ye, "Anumu nin?"

¹¹ Nu sakyɔ mu ba lee kono ye, "Onumu i gye Yesu, lbwaare otowepu mu nu o lu Nasareti kade to nu ki bu Galile kɔbaafɔn mu."

*Yesu gya asa lu
Kabwaare-sunkpa aye
(Maki 11:15-19; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22)*

¹² Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu opula, nu o gya asa mu nu bee fe, ye bamu nu bee sɔo mu kpini lu tutu. O bala afulee akyerepu mu iteeburu ye alopo afepu mu ibenkyii bun.

¹³ Nu o towe bamu ye, "Ba kyurɔo waa Asinkyan yilasa mu to ye lbwaare ye,

* 21:9 21:9 Hosana kase i gye mɔlge ane.

'Bee biti ba tu me kukpaara ye kabwaare kolekpa', amaa fan taa tuto bilinji bamu nu bee yuuri olon so obaalakpa."

14 Agyaatanapu ye ayaa ye abaa wusa wuya ana ba ba mu ase kabwaare-sunkpa aye mu to, nu o kye bamu alo. 15 Amaa lbwaare aseepu abulisa ye nbara akaapupu ba maa wu ato kyinkyinsa mu nu o waa, ye nbii mu kikuusi kabwaare-sunkpa aye bee towe ye, "Hosana i gye sa Dawidi mu kanaana-bii mu", nu ba nye agbu.

16 Nu ba taase mu ye, "Fu nu asin mu nu nbii mu bee towe mu?"

Nu Yesu lee konso ye "Eehn, fan man pita kale lu Asinkyan yilasa mu to ye, 'Fu kaapu nbii ye nbii wuribi ye ba yin fu.' "

17 Nu o lu tuto kpee Betani kade to nu o de tuto.

*Yesu towe nno waa
figi oyu mu
(Maki 11:12-14, 20-24)*

18 Lu kaake nyenyenu Yesu maa bwii ee kpee Gyerusalem mu, akun u moo mu.

19 Maa wu figi oyu maa yile okpa kaa mu o kpee kumu ase, amaa o man wu sehn kumu so amoo afatee nkun. Nu o towe kumu ye, "Fu man bila ye fu soyi abi kpini-kpini!" Opula to nu oyu mu wule.

20 Abulapu mu ba maa wu kanin mu, i kyinkyin bamu. Nu ba taase ye, "Nene su nu figi oyu mu wule bilen kanin?"

21 Yesu lee konso ye, "N towe fane kesintin ye, nu fan kan koolle me gyii, nu fan man gyii umore mu, man gye ye fen biti fan taale waa kuto mu nu ki waa figi oyu numu nkun. Amaa fen taale towe kibu numu ye, 'Kusu lu nfu naa tye opu to,' ke i waa kanin. 22 Nu fan kan koolle me gyii mu, fen biti fan nye kuto kumaa mu nu fan kole kabwaare-kole to mu."

*Ba taase Yesu katin mu
nu o nye mu olon lu*

(Maki 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu. Maa bu tuto ee kaapu mu, lbwaare aseepu abulisa ye kade mu abulisa ba ba mu ase, nu ba taase mu ye, "Mune olon nu fu su fu waa ato numu? Nu anumu i sa fu fale olon."

24 Yesu lee konso ye, "Ngbaa me n biti n taase fane asin ku, nu fan kan lee me konso mu, n biti n towe fane olon mu nu n so n waa inumu. 25 Gyon kekyugyee mu, fine nu ki lu? I kyina lu susu nin abee i lu asa ase nin?" Ba towe bamu wule-wule to ye, "Nu an kan towe ye, 'Ki lu susu nin', ee biti o taase ane ye, 'Nu mine i waa nu fan man koolle mu gyii?' 26 Amaa an kan towe ye, 'Ki lu asa ase mu', an sile asa mu kufuu, lu fee bamu kpini ba koolle gyii fee Gyon kyina o gye lbwaare otowepu nin."

27 Imu so ba lee Yesu konso ye, "A man nyi."

Nu o towe bamu ye, "Kanin bire ngbaa me, n mee ye n towe fane olon mu nu n so n waa inumu."

*Kinasan lu ose
ku ye mu-bii
ana anyo so*

28 Nu Yesu taase bamu ye, "Imu nu n biti n towe fale, nene i gye fane nfeere? Onyin ku i kyina o bu to nu o so nbii-nyunsa anyo. O kpee ogyankpaapu mu ase naa towe mu ye, 'Mi-bii, ndaga kpee me kadoo mu to naa sun kusun.'

29 "Nu o lee konso ye, 'N mee ye n kpee.' Amaa kamaa to mu o kyeege mu nfeere nu o kpee.

30 "Nu ose mu kpee mu-bii banban mu ase naa towe mu kanin asin kulon mana. Nu o lee konso ye, 'Nse, n biti n kpee.' Amaa o man kpee.

31 "Bamu anyo mana, anumu i waa kuto mu nu mu-se ii biti?"

Nu ba lee konso ye, "Ogyankpaapu mu."

Nu Yesu lee towe bamu ye, "N towe fane kesintin ye, apoo lenpoo akoollepu ye agyamilo-kyu bee gyankpaa fane bee loo lbwaare kuwura-gyii mu to. 32 Lu fee Gyon ba fane ase nin ye o ba kaapu fane ukpa kyigisa okpa, nu fan man koolle mu gyii, amaa lenpoo akoollepu ye agyamilo-kyu ba koolle mu gyii. Nu halu fan maa wu inumu kamaa to mu, fan man yege alibi kwaa ke fan koolle mu gyii."

*Kinjasan lu
paa agyipu
mv sv*

(Maki 12:1-12; Luka 20:9-19)

³³ Nii Yesu tɔwe bamu ye, "Fan bila nu kinjasan ku. Onyin ku kyina dɔɔ oyu soyi abisa. Nii o nmina iyu kyaabɔɔ kumu, nu o kuu wayin onyiyekpa ɔbo kudɔɔ mu tɔ, nu ɔ pɔyi opula mu nu akusɔpu bee dii bee ku kudɔɔ mu sv. Nii ɔ taa kudɔɔ mu waa paa agyipu ku abaa tɔ, nu o kpee ɔsɔwɔle ku sv. ³⁴ Kitije sanya maa fɔv mu, nu o sun mu ayaafɔle ye ba kpee paa agyipu mu ase naa kɔɔle mu ogyikpa mu nu ee biti ɔ nye mu biya mu.

³⁵ "Nii paa agyipu mu ba kitaa mu ayaafɔle mu, nu ba dayi ɔku, nu ba mɔɔ ɔku, nu ba twi ɔsasapu mu abuu. ³⁶ Nii o bwii sun mu ayaafɔle aku nu ba kyɔ bamu nu ɔ gyankpaa sun mu, nu paa agyipu mu ba waa bamu fee kanan mu nu ba waa abanban mu. ³⁷ Laalaalɔwe mu, o sun mu-bii-nyinsa bamu ase tɔwe ye 'Bee biti ba taa beere sa mi-bii.'

³⁸ "Amaa paa agyipu mu ba maa wu mu-bii maa ba mu, ba tɔwe abaa ye, 'Onumu i gye kapatye ogyipu mu'. Fan ba ke a mɔɔ mu ke a taa mu kapatye mu. ³⁹ Imu sv ba kitaa kebii mu, bite mu lu kadɔɔ mu tɔ, nu ba mɔɔ mu.

⁴⁰ "Imu sv, nu kadɔɔ wuya mu kan ba mu, mune nu ee biti ɔ waa paa agyipu mu?"

⁴¹ Nii ba lee kɔnɔ ye, "I waa kanan kumaa ee biti ɔ mɔɔ kanin asa libi manja, ke ɔ taa kadɔɔ mu sa paa agyipu pɔpwe ku, mu nu bee biti ba baa bee sa mu mu ogyikpa lu adɔɔ-gyito mu tɔ kitije sanya."

⁴² Nii Yesu taase bamu ye, "Fan man pɔta kale Asinkyen ylasa mu tɔ ye, 'Kubuu mu nu apɔyɔpu ba kina mu, kumu i ba bilinji kibɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu kpare mu nu ki sv obu mu tɔ.

Onyiripe mu i waa inumu,
nu i kyinkyin ane.'

⁴³ "Imu sv n tɔwe fane ye, lbwaare ii biti ɔ taa mu kuwura-gyii mu lu fane ase, ke ɔ taa sa asa mu nu bee biti ba waa mu kebiti mu. ⁴⁴ Okumaa mu nu ɔ tiye kubuu numu sv mu, ii biti o boyi tɔ buriburi, amaa ɔmu nu ki lu tiye mu sv mu, ii biti

ɔ patye tɔ." ⁴⁵ lbwaare aseepu abilisa ye Farasii abi ba maa nu Yesu anjasan mu, ba bu fee bamu asin nu ee tɔwe. ⁴⁶ Ba biti ɔkpa mu nu ba taa kitaa mu, amaa ba sile sakyɔ mu, lu fee asa mu be nyi maa gye lbwaare ɔtɔwepu nin.

22

*Kinjasan lu kikyifo
kensi-gyii sv
(Luka 14:15-24)*

¹ Nii Yesu bila taa anjasan tɔ tɔwe sa asa mu ye, ² "Sɔsɔ kuwura-gyii mu du nin fee, owura ku maa waa kikyifo kensi-gyii lala sa mu-bii-nyinsa. ³ Nii o sun mu ayaafɔle ye ba kpee naa tu bamu nu ɔ da kibaa tu bamu ye ba be kensi-gyii mu tɔ, amaa ba kina ki ba.

⁴ "Tɔtɔ nu ɔ bila sun ayaafɔle aku tɔwe bamu ye, 'Fan naa tɔwe bamu nu n da kibaa tu mu fee n kɔɔla lɔwe. N mɔɔ inaate gbelu ye akpensen-kpesen mu nu ba sv nfo, nu n kɔɔla kutɔ kumaa lɔwe. Fan ba kikyifo kensi-gyii mu tɔ.'

⁵ "Amaa asa mu nu ɔ da kibaa tu mu, ba man tɔwe mu. Aku ba kyɔn bamu ndɔɔ ana tɔ, nu aku mɔɔ ba kyɔn asun tɔ.

⁶ Nii bamu nu ba san mu mɔɔ ba kitaa owura mu ayaafɔle mu dayi nu ba mɔɔ bamu. ⁷ Owura mu nye agbu gaa. Nii o sun mu anaakɔpu, nu ba naa mɔɔ kanin amɔɔpu manja nu ba tuwa bamu kade.

⁸ "Tɔtɔ nu ɔ tɔwe mu ayaafɔle ye, 'N lɔwe kikyifo kensi-gyii agyito mu, amaa bamu nu n da kibaa tu mu, ba man tɔwe, imu sv ba man dagaa agyito mu kigyii.

⁹ Kanin sv fan loo kade tɔ kpee agbenbi sv, naa tu okumaa mu nu fen wu mu ba kikyifo kensi-gyii mu tɔ.' ¹⁰ Imu sv ayaafɔle mu ba lu kpee agbenbi sv ye katɔn kumaa nate tu ɔsa kumaa mu nu ba wu, asa adanbirasa ye alibi kpini buga tɔ, nu asa ba ba bola kikyifo lenbu mu.

¹¹ "Amaa sanya mu nu owura mu ba ku lenbu mu tɔ mu, o wu onyin ku maa man bun kikyifo tɔ ato bunsu. ¹² Nii owura mu taase onyin mu ye, 'Kyemine, nene nu fu waa fɔv nfu yege fu man bun kikyifo ato bunsu?' Amaa onyin mu man taale bugi kɔnɔ.

13 “Imu sv owura mu towe mu ayaafole ye, ‘Fan nmina mu abaa ye ayaa, ke fan lee mu tov nbwama kitentebiri mu to, toto nu kusu ye anobi kidunji bu.’ ”

14 Nu Yesu lwe ye, “Ba tu asa gaalaa-gaa, amaa gberere fale nu ba lee.”

Lenpoo kika asin

(Maki 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Inumu kamaa mu, Farasii abi ba naa gyanje nmina kanan mu nu ba sv mu odv lu mu asin towesa to. 16 Toto nu ba sun bamu abulapu ye owura Herodi kamaa to abi kpee Yesu ase. Ba towe mu ye, “Okaapupu an nyi fu maa gye kesintin gyipu, nu fu kaapu asa lbwaare asin bola kesintin okpa sv, yege fu mee towe lu nfeere mu nu asa bee fe, nu fu mee ku nyimisa kikpare sv. 17 Imu sv an biti a nu lu fu ase ye, i de okpa fee a ka lenpoo sa Roma abi Owura Kasaro, abee a man ka?”

18 Amaa Yesu maa wola o nyi bamu nfeere libi sv mu, o towe bamu ye, “Fane kebunbun ansi wuya ana! Mine waa sv nu fen sv me odv? 19 Fan taa kederebi mu nu fen sv fen ka lenpoo mu kaapu me.” Nu ba taa kederebi mu ba sa mu. 20 Nu o taase bamu ye, “Anumu foto ye kitu i gyan kumu sv fale?”

21 Ba lee konu ye, “Owura lala Kasaro.” Imu sv, Yesu towe bamu ye, “Kuto mu nu ki gye Kasaro lee mu, fan ka sa Kasaro, nu kuto mu nu ki gye lbwaare lee mu, fan taa sa lbwaare.”

22 Ba maa nu fale sv mu, i waa bamu kiyen, nu ba yege mu, nu ba nate kyun.

Kekili ye kekyinji lu

lewu to asin

(Maki 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Kanin kake kulon mana mu Sadusi abi aku ba ba Yesu ase. Sadusi abi ba gye Gyiwu abi mu nu bee kaapu ye kikyinji ba nkpa to ku man bu to. 24 Ba ba taase mu ye, “Okaapupu, ane naana Mosesi kikaapu mu to mu, o towe ye, nu onyin kan kili nu o man kuvge nu o wu mu, i dagaa mu-supu maa bwii kili okulapu-kyu mu, ke ba kuvge nbii sa olewupu mu. 25 To! Onyin ku maa mu-supu ana asuno ba kyina ba bu ane ase nfu. Obilisa ase mu kili nu o wu,

yege ba man kuvge nbii, nu mu-supu mu taa okulapu-kyu mu kili. 26 Kanin mana nu onyosapu mu ye osasapu gbaa ba kili mu, halu naa fu osunoyosapu mu. 27 Laalaalowe mu, okyu mu gbaa ba wu. 28 Saamu, kake lala mu nu asa bee biti ba kyinji lu lewu to ba nkpa to mu, anyin asuno banumu to mu, anumu mu-ka i gye okyu mu? Lu fee bamu kpini ba kili mu.”

29 Yesu lee bamu konu ye, “Fan foyi okpa! Lu fee fan maa man nu Asinkyan yilasa mu kase, nu fan man nyi lbwaare olon mu sv. 30 Kpalu fee sana mu nu alewupu bee biti ba kyinji ba nkpa to mu, asa ba mee ye ba kili, amaa bee biti ba baa ba du nin fee lbwaare nbou mu nu ba bu sv sv mu. 31 Amaa lu alewupu kikyinji ba nkpa to asin mu, fan man kale wu asin mu nu lbwaare towe sa fane mu nin? 32 O towe ye, ‘Me i gye Abraham lbwaare ye Isaki lbwaare ye Gyekobu lbwaare.’ Inumu i kaapu nin fee, asa banumu ba maa wu gbaa mu ba san ba gye asa kusa lbwaare ase, nu o gye bamu lbwaare, man gye alewupu lee.”

33 Sakyu mu maa nu fale mu, mu kikaapu mu i waa bamu kiyen.

Nbara mu to kikpare

(Maki 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Amaa Farasii abi mu ba maa nu fee, Yesu man yege nu Sadusi abi mu ba nye bugi konu mu, ba tu abaa gyanje. 35 Nu bamu to oku mu nu o gye nbara onyipu mu taa asin taasesa sv Yesu odv.

36 O taase mu ye, “Okaapupu, lbwaare nbara mu to mu, kumomu i gye kikpare?”

37 Yesu lee mu konu ye, “Taa fu kokolo ye fu kala ye fu nfeere kpini nye kebiti sa fu-Nyiripe lbwaare.’ 38 Kinummu i gye nbara mu to kigyankpaasa ye kikpare. 39 Nu kinyosapu mu du nin fee kumu. Imu i gye ye, ‘Nye kebiti sa fu tomaa fee fu n-yu.’ 40 Mosesi nbara mu kpini ye lbwaare atowepu asin kaapusa mu i yle nbara nnyo numu sv nin.”

Anumu mu-bii i gye

Krisito numu?

(Maki 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Farasii abi ba maa ba gyanje mu, Yesu taase bamu ye, 42 “Mine nfeere nu fan sv

lu Krisito mu su? Animu kanaana-bii i gye mu?"

Nu ba lee kono ye, "Owura Dawidi kanaana-bii."

43 Nu Yesu taase bamu ye, "I waa nene su nu Kayaayu to Dawidi tu mu ye, 'Onyiripe?' Lu fee Dawidi towe ye,

44 'Onyiripe mu towe me-Nyiripe ye, "kyina me kibaa gyisa su, naa fvu saja mu nu n biti n taa fu dvn ana waa fu ayaa kase." '

45 Nu Owura Dawidi maa tu Krisito ye, 'Me-Nyiripe' mu, nene su nu ee bila taale waa mu kanaana-bii?" 46 Bamu oku man taale bugi kono towe asin aku, nu lu kanin kake manja taa kyun, oku man bila taale yile to taase mu asin-taasesa ku.

23

Nbara akaapupu ye Farasii abi kikaapu man gye bamu awaasa

(Maki 12:38-40; Luka 11:37-52, 20:45-47)

1 Nu Yesu towe kubu damante ye mu abulapu mu ye, 2 "Nbara akaapupu ye Farasii abi mu ii yii ane naana Mosesi ayaa to bee lee nbara mu kase. 3 Imu su kuto kumaa mu nu ba towe fane ye fan waa mu, fan nu sa bamu ke fan waa. Amaa fan man waa ato mu nu bee waa mu, kpali fee be mee buu ato mu nu bee towe fane mu su. 4 Bee nmina isula budusa nin bee sa asa ye ba sula, amaa bamu gbaa-gbaa bamu bire, ba mee ye ba taa bamu kibaa-bi kye asa mu to ke ba sula.

5 "Nu kuto kumaa mu nu bee waa mu, bee waa ke asa ba nye wu bamu. Nu ba kyuro abwaaresin gyaga owule su, nu ba taa imu mata bamu asikpu ye abaa su, nu ba waa bamu ikaale nno ayolobi bunswisa. 6 Nu ba kpee kigyii nsare to abee kabwaare kule igyanekpa to mu, ikyinakpa kpare-kpare nu bee biti ba kyina. 7 Nu bee biti fee okumaa mu nu o gyanja bamu kade to mu, o gyono fwaala bamu, nu ba bila bee biti asa ba tu bamu ye 'Akaapupu.'

8 "Amaa fane fane bire, fan man yege ba tu fane ye, 'Akaapupu,' kpali fee fan

su Okaapupu kulon nin, fane kpini fan gye asupu ye adaa nin. 9 Fan man tu oku ye 'Ose' dulinyaa numu to, lu fee Ose kulon nu fan su, nu mu i bu susu mu. 10 Abee fan man yege ba tu fane oku ye 'Okaapupu', kpali fee Okaapupu kulon nu fan su, nu mu i gye Krisito mu. 11 Omu nu o gye obulisa fane to mu, i dagaa maa gye fane kyaaafole. 12 Lu fee okumaa mu nu o kusaa mu n-yu susu mu, lbwaare ii biti o biya mu kase, nu okumaa mu nu o biya mu n-yu kase mu, lbwaare ii biti o kusaa mu susu.

Nbara akaapupu ye Farasii abi bamu laaku

13 "Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen tii asa okpa kanan mu nu ba man nye loo susu kuwura-gyii mu to. Fane gbaa-gbaa fane fen mee loo to, nu fen mee yege bamu nu bee biti ba loo mu, ba nye loo to. 14 Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen puni akulapu-kyu fen gyii bamu akpaara, yege fen kule kabwaare-kule bunswisa, ke asa ba nye wu ye fen sun lbwaare kyekyee. Lu fale su mu fane kusu bite ii biti i baa i kyoo gaa.

15 "Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen nate nkyu su ye nde-nde su, ke fen nye kyeege nyimisa kulon o ba sun lbwaare kanan mu nu fen sun mu. Amaa nu fan kan nye mu mu, fen waa osa mu o dagaa awurfo fulon yen-yen to lu inyo fee fane.

16 "Fane akaapupu mu nu fen du fee agyaatanapu nu fen gyankpaa asa mu, fane laaku. Lu fee fen kaapu ye, 'Nu oku taa kabwaare-sunkpa aye mu bo ntan mu, i man gye sehn, amaa nu o kan taa kabwaare-sunkpa aye mu to suwa bo ntan mu, i dagaa maa buu ntan mu su.' 17 Fane agyaatanapu melensipu! Suwa mu i kyoo abee kabwaare-sunkpa aye mu? Nu man gye suwa mu maa bu kabwaare-sunkpa aye mu to su nu suwa mu bilinji lbwaare lee abee? 18 Nu fan bila towe ye, 'Nu oku taa saraga kaswu bo ntan mu, i man gye sehn, amaa nu o kan taa kakee mu

nii ki gyan saraga kaswii mu su bo ntan mu bire, i dagaa maa buu ntan mu su.’
 19 Fane agyaatanapu banimu! Kakee mu i kyoo abee saraga kaswii mu? Nii man gye kakee mu maa gyan saraga kaswii mu su nii ki ba biliji lbwaare lee abee? 20 Imu su okumaa mu nii o taa saraga kaswii bo ntan mu, o taa kaswii mu maa koto kumaa mu nii ki gyan kumu su mu bo ntan nimu. 21 Nii okumaa mu nii o taa kabwaare-sunkpa aye mu bo ntan mu, o taa kumu ye lbwaare mu nii o bu kumu to mu bo ntan nimu. 22 Nii okumaa mu nii o taa susu bo ntan mu, o taa susu kuwura-gya ye omu nii o te kumu su mu bo ntan nimu.

23 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen barige fane ipu ato, fee akate, ye gaabu, ye akolonku ntun kudu-kudu, nii fen taa umu ketun kulon-kulon fen sa lbwaare, amaa fen mee towe asin kaapusa kpare mu nii i bu nbara mu to, fee kigyii asin umu okpa su, kuwee kuwu, ye kikoolle-gyii danbirasa. Fale ato nimu i dagaa fan maa waa, yege fen taa ntun kudu su kutun kulon mu fen sa lbwaare. 24 Fane agyaatanapu agyankpaapu! Fen taale fen wu kisusonbi ke fen fura mu foyi, amaa fen miye nyooma.

25 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen fwii fane ilape ye nwe-bi nmaa kyurekyure, yege umu ito to i gye ato mu nii fan taa kensi payi libi ye kekisi bola umu. 26 Fane Farasii agyaatanapu! Fan gyankpaa fwii nwe-bi ye ilape mu ito to, ke umu nmaa gbaa i lu kyurekyure.

27 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fan du nin fee nkyan mu nii ba poyi nii ba fuuli umu su parepare, nii i buron yege umu ito to bire, abuni awuya ye ato mu nii i gyoo i bola umu to. 28 Kanin mana nii fan du. Asa ansi su mu, fan gye ukpa kyigisa wuya ana, amaa fane nkolo to mu, fan gye kebunbun ansi ye kumu to olon wuya ana nin.

29 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen poyi lbwaare atowepu mu nkyan, nii fan lonjo ukpa kyigisa wuya ana nkyan su ye odan. 30 Nii fen towe ye, ‘Nii an daa an bu to ane naana ana saja mu nin, naafoo a mee ye a tii bamu su ke a moo lbwaare atowepu mu.’ 31 Fane gbaa-gbaa fane ii gyii kesintin lu asin nimu su ye bamu nii ba moo lbwaare atowepu mu, bamu-bii ana i gye fane. 32 Kanin bire fan tiisi lwe fane naana ana alibi kusun mu.

33 “Fane ananse ye ananse bamu-bii ana! Nene nii fen taale sile lu kipwe kibun ye aworofa fulon yen-yen nimu to? 34 Kanin su, n biti n sun lbwaare atowepu ye anyaaapupu ye akaapupu fane ase. Amaa fen biti fan moo bamu aku, ke fan da aku mata iyu laasa su, ke fan dayi aku fane kabwaare-kule ogyanekpa, ke fan gya bamu lu nde su kpee nde su. 35 Imu su kusu bute lu ukpa kyigisa wuya ana mu nii fane asa ba kyina moo mu kpini, ii biti i ba fane su. Lu ukpa kyigisa wuya Abeli naa fvu Barakiya mu-bii Sakariya mu nii fane Gyiwu abi ba daa moo mu, kabwaare-sunkpa aye maa saraga kaswii nsana mu. 36 N towe fane kesintin fee, umu kpini kusu bute ii biti i ba ndaga kakyina nimu to asa su.

37 “Oo! Gyerusalem asa! Fane mu nii fen moo lbwaare atowepu, nii fen tuv abuu fen moo bamu nii lbwaare sun fane ase mu. N kpan me nyii saja gaalaagaa fee n buga fane-bii ana, fee kanan mu nii kakyaase-nyi i buga mu-bii ana ee waa mu atee to mu, amaa fen mee kyula. 38 Fane ku, lbwaare lu fane kabwaare-sunkpa aye mu, nii ki biliji kitakpan. 39 N towe fane nin ye fan man bila ye fan wu me naa fvu saja mu nii fen biti fan towe ye, ‘Kusee i gye sa omu nii ee ba Onyiripe lbwaare kitu to mu.’ ”

24

*Laalaalwe sinkaala
 (Maki 13:1-13; Luka 21:5-19)*

1 Yesu maa lu kabwaare-sunkpa aye ee kpee mu, mu abulapu ba ba mu

ase bɛɛ kaapu mu kanan mu nu kabwaare-sunkpa aye ibu mu i du. ² Nu o towe bamu ye, “Ye fan wu ato numu kpini? N towe fane kesintin ye halu kubuu kulon gbaa mee ye o sii kumu birisa su, ke ba man nin kumu tɔu.”

³ Yesu maa te olifu kibɔ mu su mu, mu abɔlapu mu nkun i ba mu ase ba taase mu ye, “Towe ane saɲa mu nu unumu ii biti i ba? Nu mine ii biti i baa i gye fu kɔba mu ye laalaalɔwe mu sunkaala?”

⁴ Yesu lee kɔnɔ ye, “Fan baa fan da su, ke oku o man pɔna fane. ⁵ Lu fee asa gaalaagaa bee biti ba ba me kitu to ba towe ye, ‘Me, i gye Omu nu lbwaare wɔla lee mu’, ke ba pɔna asa gaalaagaa. ⁶ Fen biti fan nu ɔko su kusakusa, ke fan nu ɔko asɔn kata-kata, amaa fan man yege fane nkolo i nmaa fane. Kanun ato maɲa i dagaa i maa waa, amaa i mee kaapu fee laalaalɔwe mu tee fu. ⁷ Ndendemande bee biti ba ko ye ndendemande, ke kuwura-gyii ki ko ye kuwura-gyii. Akun lala ye kase kigingyen ii biti i baa i bu katɔn kumaa. ⁸ Inumu kpini i du nun fee kedunidi gyankpaasa.

⁹ “Nu bee biti ba taa fane sa ke ba nyanla fane ke ba moɔ fane. Nu osɔwɔle su asa kpini bee biti ba kisi fane lu me su. ¹⁰ Kanun saɲa maɲa asa gaalaagaa bee biti ba bilɔni lu kikɔle me gyii to, ke ba lee abaa sa ke ba kisi abaa, ¹¹ nu antɔɲesa atɔwɛpu gaalaagaa bee biti ba ba pɔna asa gaalaagaa. ¹² Lu kanan mu nu alibi kiwaa i loɲo tii su su mu, kunye kebiti sa abaa ii biti i ba kase, ¹³ amaa omunɔ o yile to kenken naa lɔwe mu, ii biti o nye kamolige. ¹⁴ Nu asa bee biti ba towe lbwaare asɔn danbirasa numu lu mu kuwura-gyii mu su dulinyaa to kpini, ke ndendemande kpini ba nu umu, pɔyi ke laalaalɔwe mu o baa.

¹⁵ “Imu su nu fan kan wu koto kisisa mu nu ku biya alibi ki maa yile kabwaare-sunkpa aye mu to, fee kanan mu nu lbwaare atɔwɛpu Daneli wɔla towe yila lu koo didaa mu, (i dagaa okalepu mu maa nu unumu kase) ¹⁶ saamu bamu nu ba bu Gyudeya mu ba sile kpee abɔ to. ¹⁷ Nu oku kan o bu obu ketin to mu, o man kpɔlige ba kase naa taa koto ku lu kɔkpaara su. ¹⁸ Nu oku kan o bu

ndoo to mu, o man bwii kpee naa taa mu kaale. ¹⁹ Kanun nke maɲa to mu, ito wuya ana ye atalapu, bamu laaku. ²⁰ Fan kule lbwaare fee fane kikusu sile unumu i man ba waa awoo saɲa, abee Kake fɔtɛsa ake. ²¹ Lu fee kanun saɲa maa awɔrɔfo ii biti i baa i bulon, nu awɔrɔfo ku man pu ba kanun lu koo dulinyaa npiili ase, nu ɔku man bu to i bɔla ba kanun. ²² Nu lbwaare man kan tin nke mu su bire, naafoo oku man bu to o nye kamolige, amaa lu bamu nu o lee mu su mu, ee biti o tin nke mu su. ²³ Kanun saɲa maɲa nu oku kan towe fu ye, ‘Ku, Krisito mu bu nfu’ abee ‘Mu i bu fale’ mu, man koole umu gyii. ²⁴ Lu fee antɔɲesa Krisito ye antɔɲesa lbwaare atɔwɛpu bee biti ba ba, ke ba waa usunkaala lala ye adangana ke i nye taale pɔna bamu nu lbwaare lee mu gbaa. ²⁵ Fan ku, n gyankpaa n towe fane unumu nin pɔyi ke i ba.

²⁶ “Imu su nu oku kan towe fane ye, ‘Krisito mu i lu o bu keperi su fale’ mu, fan man kpee toto, abee oku kan towe ye, ‘Krisito mu baala nfu’ mu, fan man koole gyii. ²⁷ Lu fee, kanan mu nu bulayi i wee usee lu kyowe kilu, nu bee wu kumu halu kyowe kitɔye mu, kanun maɲa nu me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mu kɔba ii biti i baa i du. ²⁸ Katɔn kumaa mu nu koto belenbuni osa bu mu, toto maɲa nu agyinbwii bee lante.

*Daadimaadi Obii-nyɔnsa
kɔba mu usunkaala
(Maki 13:24-31; Luka 21:25-33)*

²⁹ “Saɲa maɲa awɔrɔfo mu kamaa mu, opula to

‘nu kyowe ii biti o bii to,
nu obwaayi mee ye o baa o ku to,
nu akyikpebi ii biti u lu susu tɔye,
ke ato kumaa mu nu i bu susu mu i
gyingyen.’

³⁰ “Kanun saɲa maɲa me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mu sunkaala ii biti i lu susu, nu ndendemande asa mu nu ba bu kase su mu bee biti ba boota to, fee ba maa wu me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mu n maa lu abwaare-wɔle to susu n ba ye olon ye bunyaa lala mu. ³¹ Nu n biti n sun me nboo, ke ba fule nbule kenken, ke

ba buga bamu nu n lee mu lu dulinyaa abontonbulon kpini.

³² “Nbiunbu, fan bula asin lu figi oyu mu ase. Nu imu n-yaabi i kan u poroge nu u lee afatee pupwe mu, fen bu fee kibule saja tiri to numu. ³³ Kanun manja nu fan wu unumu kpini mu, fan bu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa kiba mu ki tiri to, fee n ba. ³⁴ N towe fane kesintin fee ndaga kakyina numu to asa ba mee ye ba wu lwe, poyi ke fale asin numu kpini i waa. ³⁵ Susu ye kase ii biti i kyun, amaa me asin i man bu to i kyun.

Oku man nyi kake abee saja mu nu Krisito ii biti o ba

(Maki 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

³⁶ “Amaa lu kake mu abee kerefi mu nu unumu ii biti i waa mu oku man nyi. Susu nbo ba man nyi, halu me, lbwaare mu-Bii mu gbaa man nyi, amoo Ose mu nkun. ³⁷ Kanan mu nu i kyina i du Nowa saja mu, kanun manja nu ii biti i baa i du me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kiba saja. ³⁸ Lu fee poyi ke nkyu i muuri dulinyaa mu, asa ba kyina ba maa su bee gyii yege bee nuu, anyin ye akyu bee kili, naa fuu kake mu nu Nowa loo okulu mu to, ³⁹ yege ba man nyi kuto mu nu kii biti ki ba, halu nkyu i ba taa bamu kpini kyun. Kanun manja nu ii biti i waa me, Daadimaadi Obii-nyinsa kiba mu saja. ⁴⁰ Anyin anyo bee biti ba baa ba bu ndoo to, n biti n taa oku ke n yege oku. ⁴¹ Akyu anyo bee biti ba baa bee koyi kubuu su, n biti n taa oku yege oku.

⁴² “Kanun su fan baa fan da su, lu fee fan man nyi kake mu nu me, fane-Nyiripe mu ii biti o ba. ⁴³ Fan baa fen nyi unumu fee, nu kikpaara wuya din o nyi kagyanbwe saja mu nu oyu ii biti o ba nin, naafoo o din kyina kun, ke oyu mu o man ba nye boyi loo mu kikpaara su yuuri. ⁴⁴ Imu su fane gbaa fane fan kvula fan gyoo, lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n ba saja mu nu fan man ku me okpa.

Kiyaafole danbirasa ye kiyaafole libi
(Luka 12:41-48)

⁴⁵ “Anumu i gye kiyaafole kesintin gyipu ye kanyaasin wuya? Mu i gye omu nu mu-nyiripe taa mu waa mu ayaafole mu nu ba bu kikpaara su mu okusupu fee o sa bamu agyito saja kyeekeye to. ⁴⁶ Ii biti i baa i buron sa kanun kiyaafole manja fee mu-nyiripe maa ba tu mu yege ee waa kanun. ⁴⁷ N towe fane kesintin ye, mu-nyiripe mu ii biti o taa mu kuto kumaa numu waa mu abaa to. ⁴⁸ Amaa a taa fee kanun kiyaafole manja libi nu o towe ye, ‘Me-nyiripe ii biti o kyina toto kyereee,’ ⁴⁹ ke o piili ee dayi mu birisa ana ayaafole mu, yege ee gyii ee nuu maa atabupu. ⁵⁰ Kanun kiyaafole manja mu-nyiripe ii biti o ba kake mu nu o man ku mu okpa, ye saja mu nu o man nyi su. ⁵¹ Ee biti o bute kiyaafole mu kusu gaa, ke o gya mu naa waa kebunbun ansi wuya opula, katun mu nu bee biti ba baa bee saawo yege bee dunji bamu anobi mu.”

25

Kujasan lu abite kudu mu su

¹ Nu Yesu bula bo kujasan ku ye, “Kanun saja manja mu susu kuwura-gyii mu ii biti i baa i du nin fee, abite kudu mu nu ba taa bamu ifitila lu kyun ba naa gyanja okyifo mu-kuli. ² Bamu to anu ba gye amelensipu nu anu moo ba gye anyaasinpu. ³ Nu amelensipu anu mu ba maa dan taa bamu ifitila mu, ba man taa fitila nfo kitaa tii su. ⁴ Amaa anyaasinpu anu mu bire ba kitaa fitila nfo ipuruntowa to tii su. ⁵ Okyifo mu-kuli mu maa man ba bilen su mu, nsure i kitaa bamu, nu ba de.

⁶ “I maa ba fuu kiyiridi nsana mu, nu oku kuusi towe ye, ‘Okyifo mu-kuli mu u ba! Fan lu ba gyanja mu!’

⁷ “Nu abite kudu mu kpini ba kusu diyaa bamu ifitila. ⁸ Toto nu amelensipu mu ba towe anyaasinpu mu ye, ‘Fan sa ane fane nfo mu iku, kpalu fee ane ifitila to nfo i lwe.’

⁹ “Nu anyaasinpu ba lee konoo ye, ‘Ayee! Ane gbaa ane lee i man kyoo ke i fuu ana fane. Amoo, fen kpee bamu nu bee fee mu ase ke fan naa soo.’

10 “Amaa ba maa kpee ba naa sɔɔ mu, nu ɔkyufo mu-kuli mu ba. Nu anyaasɔnpɔ anu mu nu ba kɔɔla ba gyoo mu mu, ba nye buu mu loo kikyufɔ kensi-gyii kɔkpaara mu sɔ. Nu ba kɔta ɔpɔnɔ mu tii.

11 “Kamaa tɔ abite amelensipu anu mu ba maa ba mu, ba tɔwe ye, ‘Ɔbilisa! Ɔbilisa! Tigi ɔpɔnɔ mu sa ane ke a loo.’

12 “Amaa ɔ lɛɛ bamu kɔnɔ ye, ‘N tɔwe fane kesintin fɛɛ, n man nyi fane!’ ”

13 Yesu lɔwe ye, “Imu sɔ fen baa fan da sɔ, lu fɛɛ fan man nyi kake abee sana mu nu me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mu n biti n ba.”

Kɔnasan lu ayaafɔle mu nu bamu-nyiripe sa bamu afulee mu (Luka 19:11-27)

14 Yesu bwii bɔ kɔnasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu ii biti i baa i du fɛɛ ɔnyɔn ku maa kpee ɔkpa, nu ɔ tu mu ayaafɔle taa mu kapatɔye waa bamu abaa tɔ. 15 Ɔ sa bamu kanan mu nu ɔkɔmaa nɔmu ɔlɔn du. Ɔ sa ɔku afulee ngbin nnuu, nu ɔ sa ɔku mɔɔ afulee ngbin nnyɔ, lan sa ɔku mɔɔ afulee kagbin kulɔn, nu ɔ kyɔn mu ɔkpa. 16 Nu kɔyaafɔle mu nu ɔ nye afulee ngbin nnuu mu taa piili kusun opula tɔ, nu ɔ nye agyaga ngbin nnuu tii sɔ. 17 Kanɔn nɔn, nu ɔmu nu ɔ nye ngbin nnyɔ mu gbaa taa waa kusun, nu ɔ nye ngbin nnyɔ agyaga tii sɔ. 18 Amaa kɔyaafɔle mu nu ɔ nye kagbin kulɔn mu birɛ, taa mu-nyiripe afulee mu naa kuu pula.

19 “I maa kyɛɛɛɛ kamaa tɔ mu, bamu-nyiripe mu naa bwii ba, nu ɔ tu bamu ye ba ba kaapɔ tɔ kanan mu nu ba nye agyaga tii afulee mu sɔ. 20 Kɔyaafɔle mu nu ɔ sa mu afulee ngbin nnuu mu loo ba, nu ɔ taa ngbin nnuu tii sɔ sa mu. Nu ɔ tɔwe ye, ‘Mɛ-nyiripe, fu taa ngbin nnuu nɔn sa me. Ku, n nye agyaga ngbin nnuu tii sɔ.’

21 “Mu-nyiripe mu yɔn mu tɔwe ye, ‘Fu waa kusun, fu gye kɔyaafɔle danbirasa ye kesintin gyipu. Fu gyii kesintin lu atɔ pii anɔmu sɔ. Imu sɔ n biti n taa atɔ damante

waa fu abaa tɔ ke fu ku sɔ. Ba ke a bɔga gyii kensi-gyii mu nu n gyii mu!’

22 “Nu kɔyaafɔle mu nu ɔ sa mu ngbin nnyɔ mu gbaa ba, nu ɔ tɔwe ye, ‘Mɛ-nyiripe, fu taa ngbin nnyɔ nu waa me abaa tɔ, ku, n nye agyaga ngbin nnyɔ tii sɔ.’

23 “Mu-nyiripe mu yɔn mu tɔwe ye, ‘Fu waa kusun, fu gye kɔyaafɔle danbirasa ye kesintin gyipu. Fu gyii kesintin lu atɔ pii anɔmu sɔ. Imu sɔ n biti n taa atɔ damante waa fu abaa tɔ ke fu ku sɔ. Ba ke a bɔga gyii kensi-gyii mu nu n gyii mu!’

24 “Tɔtɔ nu kɔyaafɔle mu nu ɔ nye kagbin kulɔn mu ba, nu ɔ ye, ‘Mɛ-nyiripe, n nyi fu asɔn i maa bulɔn, nu fu tɔɔɛ katɔn mu nu fu man duu, nu fu kɔɔla fu waa ɔbɔta tɔ, umu nu fu man kyaale. 25 Imu sɔ n sɔ kufuu nu n taa afulee mu nu fu taa waa me abaa tɔ mu, naa kuu umu pula. Ku, fu afulee ndee.’

26 “Nu mu-nyiripe mu lɛɛ kɔnɔ ye, ‘Fu gye kɔyaafɔle libi ye ɔwɔlɛgyɔpɔ. Fu nyi n maa tɔɔɛ katɔn mu nu n man duu, nu n kɔɔla n waa ɔbɔta tɔ, katɔn mu nu n man kyaale. 27 Kanɔn birɛ, naafɔɔ i dagaa fɛɛ fu taa me afulee mu naa yla afulee ɔyilekpa, ke n maa bwii ba fale mu, n nye me afulee kibi ye agyaga tii sɔ.’

28 “Tɔtɔ nu ɔnyiripe mu tɔwe mu ayaafɔle mu ye, ‘Fan kɔɔle afulee kagbin kulɔn mu lu mu ase, ke fen taa sa ɔmu nu ɔ nye ngbin kudu mu. 29 Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ɔ sɔ mu, bee biti ba sa mu tii sɔ, ke ɔ nye naa bansɔ, amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man sɔ, nu halɔ gberɛɛ mu nu ɔ sɔ gbaa mu, bee biti ba kɔɔle lu mu ase. 30 Fan taa kɔyaafɔle gyaga mu nu ɔ man sɔ kyaare fale, naa tɔv kɔntɛnɔbiri tumm mu tɔ. Tɔtɔ nu ee biti ɔ sawɔ ke o duɔi mu anobi.’ ”

Abulɔpu ye nbwe

31 Nu Yesu bila tɔwe ye, “Sana mu nu me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa n biti n ba ye me bunyaa, maa susu nbɔɔ kpini mu, n biti n kyɔna me kuwura-gya mu sɔ bunyaa tɔ. 32 N biti i biya ndendemandɛ kpini ba gyanɛ mi ansi tɔ, nu n biti n barige asa mu tɔ ntun nnyɔ, fɛɛ kanan mu nu atɔbwaaya ɔkpaɔ u barige nbulɔpu ɛɛ lu nbwe tɔ mu. 33 N biti n taa nbulɔpu

yile me gyisa su, ke n taa nbwe moo yile me bina su.

34 "Tuto nu me, mu nu n gye Owura mu n biti n towe bamu nu ba yile me gyisa su mu ye, 'Fane i gye bamu nu me-Se lbwaare waa kusee mu, fan ba kuwura-gyii mu nu o yila sa fane lu koo saja mu nu o tso dulinyaa mu. 35 Lu fee akon i maa su me mu, fane i sa me agyito nu n gyii, bulifo maa su me mu, fane i sa me nkyu nu n nuu, n maa gye ofo mu, fane i koole me fane aye. 36 N maa man su ato bunsu mu, fane i sa me nu n bun, n maa lo mu, fane i ku me su, n maa bu obu tiisa to mu, fane i boo me su.'

37 "Tuto nu bamu nu bamu ukpa i kyigi mu bee biti ba lee kono ye, 'Onyiripe, saja moo nu an wu fu akon i maa su fu, nu an sa fu agyito nu fu gyii, abee bulifo maa su fu, nu an sa fu nkyu nu fu nuu? 38 Saja moo nu an wu fu maa gye ofo, nu an koole fu ba ane aye, abee ato bunsu i maa tiri, nu an sa fu nu fu bun? 39 Saja moo nu an wu fu maa lo, abee fu maa tii obu tiisa to nu an naa boo fu su?'

40 "Nu me, mu nu n gye Owura mu, n biti n lee kono ye, 'N towe fane kesintin fee koto kumaa mu nu fan waa sa me asa, halu bamu to opii gbaa mu, me nu fan waa sa.'

41 "Tuto nu n biti n towe bamu nu ba yile me bina su mu ye, 'Fan taa lu me su, fane nu me-Se lbwaare towe nno waa mu. Fan nate loo awurufo fulon yen-yen mu nu ii mee dun, nu me-Se lbwaare deela yila Sitaane maa mu nboo mu to. 42 Lu fee akon i maa su me mu, fan man sa me agyito nu n gyii, bulifo maa su me mu, fan man sa me nkyu nu n nuu. 43 N maa gye ofo mu, fan man koole me fane aye, ato bunsu i maa tiri me mu, fan man sa me nu n bun, n maa lo, abee n maa bu obu tii to mu, fan man ba boo me su.'

44 "Ngbaa bamu bee biti ba lee kono ye, 'Onyiripe, saja moo nu an wu akon i maa su fu, abee bulifo maa su fu, abee fu maa gye ofo, abee ato bunsu i maa tiri fu, abee fu maa lo, abee fu maa bu obu tii to, nu an man kye fu to?'

45 "Nu me, mu nu n gye Owura mu n biti n lee bamu kono ye, 'N towe fane kesintin nu fee, koto kumaa mu nu fan

kina kiwaa sa me asa, halu bamu to opii gbaa mu, me nu fan kina kiwaa sa.'

46 "Tuto mu, bee biti ba naa loo kusu buite kakpaa to, amaa ukpa kyigisa wuya ana bire bee biti ba kyina nkpa kakpaa to."

26

Ba biti ukpa ba moo Yesu

(Maki 14:1-2; Luka 22:1-2; Gyon 11:45-53)

1 Yesu maa towe unumu kpini lwe mu, o towe mu abulapu mu ye, 2 "Fee kanan mu nu fen nyi mu, i san nke nnyo ke kanyane nbuno kensi kigyii saja mu o fuu. Saja maa nu bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa, ke ba da me mata oyu laasa su."

3 Kanin saja mana nu asepu bilisa ye asa mu abilisa ba naa sare oseepu bilisa ase mu nu bee tu ye Kayifasi mu lenbu to, 4 naa nmina kanan mu nu ba taa kanyaasin ukpa su kitaa Yesu ke ba moo mu. 5 Amaa ba towe ye, "A man waa kanin kensi-gyii saja numu to, nu man gye kanin mu, sugore-sugore ii biti o ba kade mu to."

Okyu ku kyeege tulale

wurige Yesu su

(Maki 14:3-9; Luka 7:36-50; Gyon 12:1-8)

6 Yesu maa kyina o bu Betani onyin mu nu bee tu mu ye Simon, nu o kyina o gye bootipu mu aye mu, 7 nu okyu ku taa tulale mu nu ki su ogyalin puruntowa bola, ba mu ase saja mu nu o te ee gyii mu. Nu o kyeege tulale mu wurige Yesu kumu to.

8 Yesu abulapu ba maa wu kanin mu, i basa bamu nu ba taase ye, "Mune i waa nu okyu mu ii nyita tulale maa kanin?"

9 Naafoo be taale fe tulale numu nye afulee damante ke ba taa umu sa atiripu."

10 Yesu maa bu asin mu nu bee towe mu, nu o taase bamu ye, "Mune i waa nu fen tooro okyu mana? Koto danbirasa nu o waa sa me fale. 11 Atiripu mu bire ba bu fane ase saja kumaa, amaa meeme bire n mee ye n kyina fane ase saja kumaa. 12 Maa kyeege tulale numu wurige me n-yu su mu, ee loho me n-yu ee yila

mi kepula. ¹³ N tōwe fane kesintin nūn fēe, dulinyaa tō katın kōmaa mū nū ba tōwe asın danbırasa mū, bee bitı ba tōwe kōto mū nū ɔ waa fale taa nyınjı mū.”

Gyudasi kyula ye ee bitı

ɔ lēe Yesu sa

(Maki 14:10-11; Luka 22:3-6)

¹⁴ Nū abılapu kudu anyo mū tō oku, mū nū bēe tı ye Gyudasi Isikariyoti mū kpee asepu abılsa mū ase, ¹⁵ naa taase bamu ye, “N kan lēe mū sa fane mū, mune nū fen bitı fan sa mē?” Tuto nū ba karage afulee nderebi adısa sa mū. ¹⁶ Lı kanın saņa maņa taa kyun mū, Gyudasi piili ee bitı okpa mū nū ɔ bōla sū lēe Yesu sa.

Yesu maa mū abılapu

ba gyii Kanyaņe nbunɔ

kesu kensi-gyii mū

(Maki 14:12-21; Luka 22:7-23; Gyon 13:21-30)

¹⁷ Bodobodo mū nū kı man sū kufe tinsa kigyii kake gyankpaasa mū, Yesu abılapu mū ba ba mū ase ba taase mū ye, “Fıne nū fıı bitı fēe a naa lɔŋɔ yıla, ke a naa gyii Kanyaņe nbunɔ kesu kensi-gyii mū?”

¹⁸ Nū ɔ tōwe bamu ye, “Fan kpee kade mū tō onyın ku ase naa tōwe mū ye, ‘Okapupu mū ye, Mē saņa tiri tō. N bitı fēe n maa mē abılapu an bitı a ba gyii Kanyaņe nbunɔ kensi-gyii mū fıı ayē.’ ”

¹⁹ Nū mū abılapu mū ba kpee naa waa kanan mū nū ɔ tōwe bamu mū, nū ba waa Kanyaņe nbunɔ kensi-gyii mū agyito mū yıla.

²⁰ I maa fıı kalaatıpwē sū mū, Yesu maa mū abılapu kudu anyo mū, ba te bee gyii. ²¹ Ba maa gyii mū nū Yesu tōwe bamu ye, “N tōwe fane kesintin fēe, fane tō oku fıı bitı ɔ lēe mē sa.”

²² Nū bamu nfēere tō fıı nyita bamu gaa, nū ba piili bēe taase mū kukulɔn-kukulɔn ye “Onyırıpe, kesintin tō, man gye mē nū fıı dēe?”

²³ Nū Yesu lēe bamu kōno ye, “Omū nū maa mū abaa ı buga fıı loo lapē kulɔn tō mū, fıı bitı ɔ lēe mē sa. ²⁴ Fēe kanan mū nū Asıkyan yılasa mū ı tōwe ye mē, Daadimaadi Obii-nyınsa n bitı n wu mū, kanın nū fıı bitı ı waa. Amaa kanın nyımısa mū nū ee bitı ɔ lēe mē sa mū,

laaku. Nū ba man da kōuge mū gbaa nū, naafɔɔ ı bɔ.”

²⁵ Tuto nū Gyudasi mū nū ee bitı ɔ lēe mū sa mū gbaa taase Yesu ye, “Okapupu mē nū fıı dēe?”

Nū Yesu lēe kōno ye, “Eehn, kanın nū fıı tōwe maa?”

Onyırıpe agyito

mū kigyii

(Maki 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

²⁶ Ba maa gyii mū Yesu taa bodobodo, nū ɔ fwaala lbwaare nū ɔ gyayı kımū tō, nū ɔ taa sa mū abılapu tōwe ye, “Fan kōole ke fan gyii, kınımū ı gye mē kayı-wūle mū.”

²⁷ Nū ɔ taa kōopu mū, nū ɔ fwaala lbwaare, nū ɔ taa sa mū abılapu mū tōwe ye, “Fane kpini fan kōole ke fan nū lı kımū tō. ²⁸ Kınımū ı gye mē nkalan mū nū kı nmina lbwaare katōwe kyula pupwe mū, nū ı kyēge wırıge sa asa gaalaagaa alibi kıtaa kēe sū. ²⁹ N tōwe fane nūn ye, n man bıla ye n nūu fale nta nımū naa fıı kake mū nū n maa fane an bitı a nūu nta pupwe mē-Se kuwura-gyii mū tō mū.”

³⁰ Nū ba maa bıı olɔn lūwe mū, ba kusu kyun olıfu kıbı sū.

Yesu tōwe yıla ye Pita

ıı bitı o kına mū

(Maki 14:27-31; Luka 22:31-34; Gyon 13:36-38)

³¹ Nū Yesu tōwe bamu ye, “Kagyanbwe nımū fane kpini fen bitı fan sıle yege mē, fēe kanan mū nū ba kyırɔɔ waa Asıkyan yılasa mū tō ye,

‘N bitı n mōɔ nbulupu okpapu mū, ke nbulupu mū ba yaase tō.’

³² Amaa nū n kyınjı lı lewu tō mū, n bitı n gyankpaa fane kpee Galile.”

³³ Nū Pita tōwe mū ye, “Halı nū okımaa nımū sıle yege fıı gbaa, mēe mē n mēe ye n sıle yege fıı.”

³⁴ Nū Yesu lēe mū kōno ye, “N tōwe fıı kesintin ye, kagyanbwe nımū poyı ke kyaase ɔ bun mū, fıı bitı fıı kına mē ııı sa.”

³⁵ Nū Pita lēe mū kōno ye, “Halı bee bitı ba mōɔ n maa fıı gbaa n mēe ye n tōwe

kanin kpini-kpini.” Nu abulapu abanban mu gbaa ba towe kanin.

Yesu kule kabwaare kule Gesemani

(Maki 14:32-42; Luka 22:39-46)

³⁶ Nu Yesu maa mu abulapu mu ba kpee katun mu nu bee tu ye Gesemani, nu o towe bamu ye, “Fan kyina nfu ke n kpee fale naa kule kabwaare-kule.” ³⁷ Nu o taa Pita maa Sebedi mu-bii ana anyo buu mu n-yu kpee. Tuto nu mu kokolo nyita mu.

³⁸ Nu o towe bamu ye, “Me kokolo to u ko me lewu-lewu, halu ii biti i moo me. Imu su fan kyina nfu tii me su ke fan man de.”

³⁹ Tuto nu o nin kpee ansi to gberere naa kyun bun ee kule kabwaare-kule ye, “Me-Se, nu ii biti i waa mu, lee awurufo mu nu u ba me su fale lu me su. Amaa yegge i waa fu kebiti, man gye mi kebiti.”

⁴⁰ Nu o bwii ba abulapu asa mu ase ba tu ba maa de nsure, nu o taase Pita ye, “Amoo fen mee taale kyina ye me kerefi kulun yegge fan man de? ⁴¹ Fan kyina fan man de, yegge fan kule kabwaare-kule, ke fan man tiye kutub to ku to. Fane n-yaayu ii biti i waa kutu mu nu ki buron, amaa fane n-yu-wule po.” ⁴² Yesu bila bwii kpee lu nyosapu naa kule kabwaare-kule ye, “Me-Se, nu i mee ye i waa fu fee fu lee fale awurufo koo pu num lu me su, nu i dagaa fee n gyii awurufo maa mu, yegge fu kebiti ki waa kanin.”

⁴³ Maa bila bwii ba abulapu asa mu ase mu, o be tu bamu ba maa de nsure. Lu fee ba man taale gale nsure. ⁴⁴ Nu Yesu bila yegge bamu nu o kpee naa kule kabwaare-kule kisasapu ee towe asin kulun manja.

⁴⁵ Nu o bwii ba mu abulapu ase ba taase bamu ye, “Fan san fan de fen fute nin? Fan ku, saja mu fuv fee ba taa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa alibi awaapu abaa to. ⁴⁶ Fan kusu ke a kpee. Fan ku omu nu ee biti o lee me sa mu tiri to.”

Ba kitaa Yesu
(Maki 14:43-50; Luka 22:47-53; Gyon 18:3-12)

⁴⁷ Maa san ee towe mu, nu mu abulapu kudu anyo mu to, omu nu bee tu mu

ye Gyudasi mu ba tuto. Asa damante aku ba buu mu, yegge ba su isakunde* ye agulungu. Aseepu bilisa ye asa mu abilisa i sun bamu. ⁴⁸ Gyudasi mu nu ee biti o lee Yesu sa mu, wula towe bamu ye, “Onyin mu nu n dan naa baari mu to mu, mu numu, fan kitaa mu.” ⁴⁹ Ba maa fuv tuto mu, nu opula to Gyudasi kpee Yesu ase nu o ye, “Okaapupu, n fwaala fu.” Nu o baari Yesu to.

⁵⁰ Nu Yesu lee mu konu ye, “Kyemine, waa kutu mu nu fu ba kumu su mu.” Tuto nu asa mu ba kyun naa kitaa Yesu to kinkin. ⁵¹ Tuto mu, asa mu nu ba bu Yesu ase mu oku bite mu sakunde lee, nu o ne oseepe bilisa ase mu kiyaafole kusu tin.

⁵² Nu Yesu towe mu ye, “Bwiiyaa fu sakunde mu waa kumu kikufe to. Lu fee okumaa mu nu ee kitaa sakunde ee ko mu, sakunde lewu nu ee biti o wu. ⁵³ Fu man nyi fee n taale tu me-Se, ke o yegge susu nbooo ngbin-ngbin kudu anyo ba ba opula numu to ba kye me to abee? ⁵⁴ Amaa nu i kan waa kanin mu, nene nu asin mu nu ba kyuroo waa Asinkyan ylesa mu to ye i dagaa i maa waa mu, i ba to?”

⁵⁵ Tuto nu Yesu taase sakyu mu ye, “Fan taa isakunde ye agulungu fan ba kitaa me fee osa mu nu ee kusu yle kibane su. Kake kumaa n kyina kabwaare-sunkpa aye to n kaapu, fan man kitaa me. ⁵⁶ Amaa unumu kpini i waa nin ke asin mu nu lbwaare atowepu ba kyuroo yla mu i nye ba umu to.” Tuto nu mu abulapu mu kpini ba sile yegge mu.

Yesu yle Gyiwu abi
abilisa amu-amu mu
ansi to

(Maki 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Gyon 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Bamu nu ba kitaa Yesu mu ba taa mu kpee Kefasi, oseepe bilisa ase mu kipaara su, katun mu nu nbara akaapupu ye asa mu abilisa ba gyanje mu. ⁵⁸ Amaa Pita buu bamu kiyaa-kiyaa, halu ba naa fuv oseepe bilisa ase mu kipaara su. Nu Pita sii kyina kipaara mu akusupu mu ase, ke o wu kanan mu nu ii biti i naa lwe.

* 26:47 26:47 Deebi bunwsusa mu nu ki boye abaafon anyo-anyo.

59 Aseepu bilisa ye Gyiwu abi abulisa amu-amu ngyanɛ mu kpini ba tɔwe kɔnɔ waa Yesu bee biti antɔnesa ba tɔn gyaga mu su, ke ba nye ɔkpa mɔɔ mu. 60 Antɔnesa adanse agyipu gaalaagaa ba ba tɔwe, amaa ba man nye asɔn mu nu ba taa gyaga mu su.

Kamaa tɔ mu, nu anyɔn anyɔ akɔ ba lu ba yile tɔwe ye, 61 “ɔnyɔn numu tɔwe ye, ‘N taale boyi kabwaare-sunkpa aye numu, ke n taa nke nsa bwii pɔyɔ kumu.’ ” 62 Nu Oseepu bilisa ase mu kusɔ yile nu ɔ taase Yesu ye, “Fu mɛɛ ye fu lɛɛ kɔnɔ lu asɔn mu nu anyɔn numu ba su bɛɛ gyaga fu su fale?”

63 Amaa Yesu man tɔwe sehn. Nu Oseepu bilisa ase mu bwii tɔwe mu ye, “N bɔ lbwaare mu nu ɔ tɛ kakpaa mu ntan ye tɔwe anɛ. Fu ɪ gye Krisito, lbwaare mu-bii mu?”

64 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Imu nu fu tɔwe mu. Amaa n tɔwe fane nɔn ye, lu ndaga ɪ su ii kpee mu, fen biti fan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mu n maa tɛ ɔlɔnpu Owura lala mu gyisa su, nu fen biti fan bila wu maa lu abwaare-wɔle tɔ susu n ba.”

65 Nu Oseepu bilisa ase mu kita mu kaale kyate† nu ɔ tɔwe mu ye, “Nbusaa asɔn! A man bila an biti adanse ku. Fan nu nbusaa asɔn mu nu ɔ tɔwe. 66 Nene nu fen fe kumu nfɛɛɛ?”

Nu asa mu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “I dagaa maa wu?”

67 Nu ba tɔv nkyɔle waa mu ansi tɔ nu ba dayɔ mu, nu akɔ mɔɔ ba kpa mu itan.

68 Nu ba tɔwe mu ye, “Krisito, nu fu gye lbwaare ɔtɔwɛpu mu, bu tɔwe anɛ, ɔsa mu nu ɔ da fu fale?”

Pita kyɛɛ ye ɔ man nyi Yesu

(Maki 14:66-72; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

69 Pita maa tɛ kɔkpaara mu, nu oseepu bilisa ase mu kibite ku tɔwe mu ye, “Ngbaa fu, fu tii Yesu, Kagalile-nyɔn numu su.”

70 Amaa Pita kyɛɛ bamu kpini ansi tɔ ye, “Asɔn mu nu fu tɔwe fale, n man nyi imu su gbaa kpini-kpini.”

71 Maa lu kpee kewusunɔ mu, nu kibite ku mɔɔ bila wu mu, nu ɔ tɔwe asa mu nu ba yile tɔtɔ mu ye, “ɔnyɔn numu daa o tii Yesu Kanasareti-nyɔn mu su nɔn.”

72 Nu Pita bɔ ntan kyɛɛ ye, “N man nyi ɔnyɔn manja gbaa kpini-kpini.”

73 I maa waa gberɛɛ mu, nu anyɔn mu nu ba yile tɔtɔ mu ba tɔwe Pita ye, “Kesintin tɔ mu, fu gye mu abɔlapu mu tɔ ɔku, lu fɛɛ fu katɔwe tɔ ɪ kaapu kanɔn.”

74 Tɔtɔ nu Pita tɔwe nɔn gyaga mu n-yɔ su, nu ɔ bɔ ntan tɔwe ye, “N man nyi ɔnyɔn maa kpini-kpini.”

Opula manja tɔ nu kyaase bun. 75 Nu Pita nyiɔni asɔn mu nu Yesu daa tɔwe mu mu, fɛɛ “Pɔyɔ ke kyaase ɔ bun mu, fii biti fu kina mɛ ɪ lu isa.” Nu Pita lu tkaa su naa su gaa.

27

Ba biya Yesu Paleti

ansi tɔ

(Maki 15:1; Luka 23:1; Gyɔn 18:28)

1 Kayɔ maa ke nyenyenfuu mu, lbwaare aseepu abulisa mu kpini ye asa mu abulisa mu ba buga nɔmina ye ba mɔɔ Yesu. 2 Ba nɔmina mu, nu ba taa mu kyɔn, nu ba taa mu waa ɔsɔwɔle ɔkɔsɔpu Paleti abaa tɔ.

Gyudasi kyaga mu n-yɔ ɔfɛ

(Asunpu 1:18-19)

3 Gyudasi mu nu ɔ lɛɛ mu sa mu, maa wu fɛɛ ba bun Yesu lewu kɔpwe mu, nu o nu mu n-yɔ, nu o bwiiyaa gbityi nderebi adisa mu naa sa lbwaare aseepu abulisa ye kade abulisa mu. 4 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “N waa alibi fɛɛ n maa lɛɛ ɔmɔnɔ ɔ man waa alibi akɔ mu sa fane.” Nu ba tɔwe ye, “Inumu ɪ man gye anɛ asɔn. Fu nkɔn asɔn nɔn.”

5 Imu su Gyudasi funti afulee mu waa kabwaare-sunkpa aye mu, nu ɔ kyɔn. Nu ɔ naa kyaga mu n-yɔ ɔfɛ.

6 lbwaare aseepu abulisa mu ba tase nderebi mu, nu ba tɔwe ye, “Nbara mu ɪ mɛɛ sa ɔkpa fɛɛ a taa afulee numu buga ye kabwaare-sunkpa aye afulee mu tɔ. Lu fɛɛ ɪ gye nkalan afulee nɔn.” 7 Imu su ba tɔwe kyula abaa nu ba taa afulee manja naa sɔɔ nlobi apɔyɔpu ku kase, ke

† 26:65 26:65 Maa kyate mu kaale fale mu, ɪ kaapu nu fɛɛ asɔn mu ɪ tɔɔɔɔ mu gaa.

ba baa bee pula afo-kyilim tuto. ⁸ Kanin su nu bee tu tuto ye, Nkalan kase ba lu halu ndaga. ⁹ Imu asin mu nu lbwaare otowepu Gyeremiya towe mu ba to. Imu i gye ye, "Isirayi abi ba taa gbityi nderebi adisa mu, umu i gye afulee mu nu ba towe kyula ye ba taa soo mu mu, kono. ¹⁰ Nu ba taa umu soo nlobi apoyipu ku kase fee kanan mu nu Onyiripe mu sa kono mu."

*Paleti taase Yesu asin
(Maki 15:2-5; Luka 23:3; Gyon 18:33-38)*

¹¹ Sanja manja yege Yesu yile osuwule okusupu Paleti ansi to, nu o taase mu ye, "Fu i gye Gyiwu abi owura lala mu?"

Nu Yesu lee kono ye, "Eehn, fee kanan mu nu fu towe mu."

¹² Amaa sanja mu nu lbwaare aseepu abulisa ye kade mu abulisa bee pwu mu mu, o man lee kono. ¹³ Nu Paleti taase ye, "Fu man nu asin pwusa mu nu ba su bee pwu fu mu?" ¹⁴ Amaa Yesu man lee kono lu asin mu nu bee su bee pwu mu mu to kukulun gbaa. Nu i kyinkyin Paleti gaa.

*Ba bun Yesu lewu kupwe
(Maki 15:6-15; Luka 23:13-25; Gyon 18:39-19:16)*

¹⁵ Nu i wola i de fee, kesu kono kanyaje nbuno kensi-gyii kumaa numu to mu, Roma abi okusupu mu, u lee bamu nu ba tii bamu obu mu to okulun mu nu sakyu mu ii biti mu sa bamu. ¹⁶ Kanin sanja manja mu, kumu to olon wuya ku kyina o tii obu nu bee tu mu ye Barabasi. ¹⁷ Imu su sakyu mu ba maa gyanje mu, Paleti taase bamu ye, "Animu nu fen biti n lee sa fane? Barabasi, abee Yesu mu nu bee tu mu Krisito mu?" ¹⁸ Lu fee o nyi i maa gye kayu basa su, nu ba taa Yesu waa mu abaa to.

¹⁹ Paleti maa san o te asin kigyii kagya su mu, mu-ka sun ba towe mu ye, "Man waa onyin numu, mu nu o man waa alibi aku kutu ku, lu fee n wu aworofu me idee to ndaga gaa lu mu su."

²⁰ Amaa lbwaare aseepu bilisa ye kade abulisa mu ba towe waa sakyu mu ye, ba kule ye bee biti Barabasi, ke o yege ba moo Yesu.

²¹ Nu osuwule okusupu taase bamu ye, "Bamu anyo numu to mu, omoo nu fen biti fee n lee mu sa fane?"

Nu ba lee kono ye, "Barabasi."

²² Nu Paleti taase bamu ye, "Mune nu n waa Yesu mu nu bee tu mu ye Krisito mu?"

Nu bamu kpini ba lee kono ye, "Da mu mata oyu laasa su."

²³ Nu o bila taase bamu ye, "Mune su? Mune alibi nu o waa?"

Amaa ba lonjo kuusi kenken tii su ye, "Da mu mata oyu laasa su!"

²⁴ Paleti maa wu fee o mee bila taale waa asin mu sehn mu, yege i su sugure-sugure u ba mu, o taa nkyu fwu mu abaa sakyu mu ansi to, nu o towe ye, "Me abaa i man tii kanyin numu lewu su, i gye fane asin nun!"

²⁵ Asa mu kpini ba lee kono ye, "Yege mu lewu kusu bite i baa i gyan ane ye ane-bii ana su!"

²⁶ Nu o taa Barabasi sa bamu. Amaa o yege nu ba tije Yesu awulibi, nu o taa mu sa ye ba naa da mu mata oyu laasa su.

*Anaakopu ba waa Yesu
ahin-sin*

(Maki 15:16-20; Gyon 19:2-3)

²⁷ Tutu nu okusupu mu anaakopu ba taa Yesu loo bamu opula, nu ba tu anaakopu mu kpini ba kyaaboo Yesu.

²⁸ Ba bugi mu kaale mu, nu ba taa kaale pipee bunswusa ku ba bun mu, ²⁹ nu ba taa iwii boo fee kuwura-wuru gyaga mu kumu su, nu ba taa owura kikpebi waa mu gyisa kibaa to, nu ba muja mu ansi to nu ba nmase mu towe ye, "Gyiwu abi Owura! An muja fu" ³⁰ Ba tuv nkyole wurige mu su, nu ba koole owura kikpebi mu da mu kumu to. ³¹ Ba maa nmase mu lwe mu, ba bugi kaale pipee mu, nu ba bwii taa mu ato bunsu mu bun mu. Nu ba taa mu bee kpee ba naa da mu mata oyu laasa su.

*Ba da Yesu mata
oyu laasa su*

(Maki 15:21-32; Luka 23:26-43; Gyon 19:17-27)

³² Ba maa naa bee kpee mu, ba gyanja Simon Kesirene-nyin, nu ba nyan mu ye o sula Yesu oyu laasa mu. ³³ Ba ba fu opula

mu nu bee tu ye Goligota (kumu kase i gye ye kumu kawe opula). ³⁴ Tutu nu ba sa Yesu nta mu nu ba taa kife bulilisa ku kyagile to, maa daa ku mu, nu o kina kinuu. ³⁵ Ba maa da mu mata oyu laasa su lwe mu, ba tub nbii barige mu ato bunsu to. ³⁶ Nu ba kyun kyina bee kun mu. ³⁷ Ba kyurwo asin mu nu ba taa bun mu kupwe mu gyaga mu amu su ye, ONIMU I GYE YESU, GYIWU ABI OWURA MU. ³⁸ Ba da bamu nu bee yuuri olon su anyo aku iyu laasa su tii mu su. Oku bu mu gyisa su nu oku mwo bu mu bina su. ³⁹ Asa mu nu bee kyun mu, bee su asebi bee worige mu su yege bee fi-fi bamu amu, ⁴⁰ yege bee towe ye, "Fu mu nu fu towe ye fii biti fu boyi kabwaare-sunkpa aye, ke fu poyi kumu nke nsa mu, molige fu n-yu! Nu fu i gye lbwaare mu-Bii-nyinsa mu, kpilige lu oyu laasa mu su!"

⁴¹ Kanin mana nu lbwaare asepu abulisa ye nbara akaapupu ye abulisa mu ba nmase mu. ⁴² Ba towe ye, "O molige aku, amaa o mee taale molige mu n-yu. Mu i gye Isirayi owura! Fan yege o kpilige lu oyu laasa mu su ba nbunbu, ke a kwole mu gyii. ⁴³ O taa mu n-yu tub lbwaare su, nu o towe ye mu i gye lbwaare mu-Bii mu. Fan yege a ku fee lbwaare ii biti o molige mu nbunbu nmu." ⁴⁴ Okpa kulon mana su nu bamu nu bee yuuri olon su, mu nu ba da bamu mata iyu laasa ye mu mu, gbaa ba taa asebi worige mu su.

Yesu kelewu
(Maki 15:33-41; Luka 23:44-49; Gyon 19:28-30)

⁴⁵ Lu kyowe amu nsana naa fuu kalaatipwe kerefi asa to mu, kitentenbiri bun osuwle su kpini. ⁴⁶ Nu kerefi asa mana to mu, Yesu kuusi kenken ye, "Eli, Eli lamaa sabatani?" Imu kase i gye ye, "Me-Se, me-Se, mine i waa nu fu kina me?"

⁴⁷ Asa mu nu ba yile tutu mu, ba maa nu asin mu, nu aku ba ye, "Ee tu lbwaare otowepu Eligya."

⁴⁸ Opula mana to nu bamu to oku sile naa taa okyee dufudufu taa naa nyo nta nyanesa ku to, nu o taa nmina oyu su, nu o kusaa naa tii Yesu konu ye o nuu.

⁴⁹ Asansa mu ba ye, "Nbunbu fan yege mu, ke a ku fee Eligya ee biti o ba molige mu abee?"

⁵⁰ Yesu maa bila kuusi kenken mu, o tin onye. ⁵¹ Kanin sana mana kitaa kunsu mu nu ku barige kabwaare-sunkpa aye mu to mu, kyate to anyo lu susu ba yii kase. Nu kase gyinyen, nu afule i baanje to. ⁵² Nkyan i bugi-bugi to, nu lbwaare asa mu nu ba wu mu, gaalaagaa ba kyini ba nkpa to. ⁵³ Sana mu nu Yesu kyini lu lewu to mu, lbwaare asa mu nu ba kyini lu lewu to mu, ba tii Yesu su kpee kade kyirekyire mu to, nu asa gaalaagaa ba wu bamu.

⁵⁴ Anaakopu kilifa obulisa ye bamu nu ba bu mu ase bee kun Yesu mu, ba maa wu kase maa gyinyen, ye imu nu i waa mana kpini mu, kufuu ku kitaa bamu gaa, nu ba towe ye, "Kesintin to, o kyina o gye lbwaare mu-Bii nun!"

⁵⁵ Akyu gaalaagaa ba bu tutu ba yile kata-kata bee ku. Bamu i kyina ba gye akyu mu nu ba buu Yesu lu Galile nu ba kye mu to mu. ⁵⁶ Bamu to aku i gye Meeru Magidalen mu, ye Gyemisi maa Gyosefu bamu-nyi Meeru, ye Sebedi mu-bii ana bamu nyi.

Yesu kepula
(Maki 15:42-47; Luka 23:50-56; Gyon 19:38-42)

⁵⁷ I maa fuu kalaatipwe su mu, ato wuya ku mu nu o lu Arimatiya kade to, nu bee tu mu ye Gyosefu, nu mu gbaa mu gye Yesu obulapu mu oku. ⁵⁸ O kpee Paleti ase naa kole Yesu kubuni, nu Paleti sa konu ye ba taa sa mu. ⁵⁹ Gyosefu taa kibuni mu, nu o taa kikalala pupwe maale mu, ⁶⁰ nu o taa mu pula mu gbaa-gbaa mu kakyan pupwe mu nu o ne kufule waa obo yila mu to. Nu o gbiliti kubuu lala ku tii kakyan mu konu nu o nate kyun. ⁶¹ Meeru Magidalen maa Meeru banban mu, be sii be te, yege bamu ansi i kaapu kakyan mu.

Kakyan mu akunpu

⁶² Imu lukaake maa gye Kake futesa ake mu, asepu bilisa ye Farasii abi mu ba kpee Paleti ase naa towe mu ye, ⁶³ "Obulisa! An nyinji fee sana mu nu opunapu mu te nkpa to mu, o towe ye, 'Nke

nsa kamaa mv, n biti n kyinji lu lewu to ba nkpa to.' ⁶⁴ Imv sv wula sa kono ke asa ba naa kyina kun mv kakyan mv naa fvb kake sasapu mv. Nv man gye kanin mv abulapu mv bee biti ba be yuuri mu kibuni mv, ke ba towe asa ye o kyinji lu lewu to. Nv i kan ba kanin mv, mv npina mv ii biti i nara umv nu o wula pina fale."

⁶⁵ Nv Paleti lee kono ye, "Fan taa anaakovu, ke ba naa yile kun kakyan mv kanan mv nu fen nyi fee fen taale waa mv." ⁶⁶ Imv sv ba kpee kakyan mv ase naa waa koto kv tari kubuu mv, nu ba lee akusupu yila ye ba kun kumu.

28

Yesu kelewu kyinji

(Maki 16:1-10; Luka 24:1-12; Gyon 20:1-10)

¹ Kake fvutesa ake kamaa to, umv kwasida ake nyenyenu mv, Mveri Magidalen maa Mveri banban mv, ba kpee naa kv kakyan mv.

² Opula manja to nu kase ki gyinyen gaa. Lu fee lbwaare kaboo kpilge lu svsv ba gbiliti kubuu mv nu ki tii kakyan mv kono mv, nu o kyon kyina kumu sv.

³ lbwaare kaboo mv u njalge sv fee bulayt maa wee usee, nu mv ato bunsa moo ii fuuli parepare fee ateebi. ⁴ Nv bamv nu bee kun kakyan mv, ba maa wu kaboo mv, kufuu kv kitaa bamv, nu ba kykyaa tye fee asa wusa mv.

⁵ Nv kaboo mv towe akyu mv ye, "Fan man waa kufuu, lu fee n nyi fan maa kv fen biti Yesu mv nu ba da mv mata oyu laasa sv mv nin. ⁶ O man bv nfu, o kyinji lu lewu to, fee kanan mv nu o wula towe mv. Fan ba kv katn mv nu ba daa taa mv yila mv. ⁷ Fan bwii bilen naa towe mv abulapu mv ye, 'O kyinji lu lewu to ba nkpa to, nu o gyankpaa fane ee kpee Galile osvovle sv. Tuto nu fen biti fan wu mv.' Fan nu, n towe fane nvmv."

⁸ Imv sv akyu mv, ba kpala lu kakyan mv ase, ba sv kufuu, yege bamv ansi i gyii. Nv ba sile ba naa towe Yesu abulapu mv.

⁹ Opula to nu Yesu gyanja bamv okpa to, nu o ye, "N fwaala fane." Nv ba nin tiri mv to, kitaa mv ayaa to munja sun mv.

¹⁰ Nv Yesu towe bamv ye, "Fan man waa

kufuu! Fan kpee naa towe me burisa ana ye ba kpee Galile osvovle sv, tuto nu bee biti ba wu me."

Akunpu mv asin towesa

¹¹ Akyu mv ba maa san ba bv okpa to bee kpee mv, kakyan mv akunpu mv kv ba kpee Gyerusalem kade to naa buu sa aseepu abulisa koto kumaa mv nu kv waa.

¹² Aseepu bulisa ye abulisa ba maa ba gyanje mv, ba njmina yila koto mv nu ba waa. Imv sv ba sa anaakovu akunpu mu afulee kokyv, ¹³ lan towe bamv ye, "Fan towe ye, 'Mv abulapu mv i ba kagyanbwe ba yuuri Yesu kibuni mv taa kyon, sanja mv nu an de nsure mv.' ¹⁴ Nv fale asin nvmv kan naa fvb Okusupu Paleti ase mv, ane ii biti a towe yile fane kamaa, ke o man waa fane sehn." ¹⁵ Imv sv anaakovu mv ba koole afulee mv, nu ba waa fee kanan mv nu ba towe bamv ye ba waa mv. Nv fale asin nvmv i yaase loo Gyiwu abi mv to ba lu halu ndaga.

Yesu taa kusun lala mv waa mv abulapu abaa to

(Maki 16:141-8; Luka 24:47-49)

¹⁶ Nv abulapu kudu okv mv ba kpee kvbu mv nu kv bv Galile osvovle sv, katn mv nu Yesu wula towe bamv ye ba kpee mv. ¹⁷ Ba maa wu Yesu mv, ba munja sun mv, nu bamv kv ba gyii umooe ye man gye mv nin. ¹⁸ Nv Yesu nin tiri bamv, towe ye, "lbwaare taa svsv ye kase sv olon kpini sa me. ¹⁹ Imv sv fan kpee dulinyaa to katn kumaa, naa waa asa kpini me abulapu. Fan gye bamv lbwaare kekyugye, lu ose ye Obii ye Kayaayu Kyurekyure kvtu to, ²⁰ ke fan kaapu bamv ke ba buu koto kumaa mv nu n sa fane kono ye fan waa mv. Fan nyinji fee n bv fane ase sanja kumaa naa fvb dulinyaa laalaalowe."

Yesu Krisito Asin danbirasa fɛɛ kanan mu nu Maki kyurɔɔ mu

*Gyon Okyugyeepe Asin Towesa
(Matiwu 3:1-12; Luka 3:1-8; Gyon 1:19-28)*

¹ Asin danbirasa lu Yesu Krisito, lbwaare Mu-Bii mu su mu ndee.

² Asin danbirasa mu i piili fɛɛ kanan mu nu lbwaare otowepu Isaya wula kyurɔɔ yila mu. O kyurɔɔ asin mu nu lbwaare wula towɛ Mu-Bii Yesu Krisito mu yɛ,

“Ku, n biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ o gyankpaa fu,
mu ii biti o ba lonɔ fu okpa mu.”

³ Nu lbwaare otowepu Isaya bila kyurɔɔ lu Gyon su yɛ,

“Onyin ku bu ofuli su ee kuusi ɛɛ towɛ yɛ,
‘Fan lonɔ Onyiripe okpa mu,
kɛ fan kyiigi mu ikpa-bi mu.’ ”

⁴ Asin mu i ba kanun. Imu i gye yɛ Gyon maa ba o naa ofuli su ee gyee asa lbwaare kekyugyee, yɛgɛ ɛɛ towɛ lbwaare asin ɛɛ sa asa yɛ, “Fan yɛgɛ alibi kiwaa, kɛ n gyee fane lbwaare kekyugyee, kɛ lbwaare o taa fane alibi kɛɛ fane.” ⁵ Kesintin mɔɔ, asa gaalaagaa ba lu Gyudeya isuwɛle su yɛ Gyerusalem kade lala mu to bee kpee Gyon ase ofuli mana su, bɛɛ towɛ alibi mu nu ba waa, yɛgɛ Gyon i gyee bamu lbwaare kekyugyee Gyɔdan obun mu to.

⁶ Nyɔɔma ifuu nu ba taa lɔb Gyɔn kaale bunsu, nu atɔbwaaya owɛle mɔɔ nu o kyanɛ waa mu kirisu. Mu agyito gyisa mɔɔ i gye ntuntunbi yɛ nmasan. ⁷ Gyon u towɛ asa mu yɛ, “Omɔ nu o bu mɛ kamaa ɛɛ ba mu, kyɔ mɛ gaa, nu n man dagaa gbaa fɛɛ n muja lɛɛ mu asibita. ⁸ Mɛɛ mɛ, nkyu nu n su n gyee fane lbwaare kekyugyee, amaa mɛɛ mu birɛ, ee biti o taa Kayaayu Kyirekyire mu ee gyee fane.”

*Yesu Kegyugyee yɛ kutuu to ku
(Matiwu 3:13-4:11; Luka 3:21-22, 4:1-4)*

⁹ Tutɔ mu, Yesu lu Nasareti kade mu nu ki bu Galile kase su mu ba Gyon ase. Nu Gyon gyee mu lbwaare kekyugyee

Gyɔdan obun mu to. ¹⁰ Yesu maa dan lu obun mu to yile mu, o wu susu maa bugi to, nu Kayaayu Kyirekyire mu kpilige lu susu fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔnɔ Yesu su.

¹¹ Nu obule towɛ lu susu yɛ, “Fu i gye mɛ kokolo to obii bitisa. Nu fu i bola mi ansi.”

¹² Opula mana to nu Kayaayu Kyirekyire mu yɛgɛ nu Yesu kpee ofuli su. ¹³ Yesu kyina ofuli mana su nke adina. Maa bu tutɔ mu, Sitaane naa tuɔ mu to ku. Maa nfatabwɛ nkun i bu tutɔ. Nu lbwaare nbɔɔ ba ba kye mu to.

*Yesu tu ikin akɩtapu ana
(Matiwu 4:12-22; Luka 4:14-15, 5:1-11)*

¹⁴ Saɔa mu nu ba kitaa Gyon tii obu kamaa mu, Yesu kpee Galile kase su, o naa ɛɛ towɛ lbwaare asin danbirasa mu ɛɛ sa asa. ¹⁵ Nu Yesu towɛ yɛ, “lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri to. Imu su fan yɛgɛ alibi kiwaa kɛ fan kɔɔle lbwaare Asin danbirasa mu gyii.”

¹⁶ Yesu maa naa Galile obun kaa mu, o wu ikin akɩtapu anyɔ aku, Simon maa mu-supu Andiruwu, ba maa tuɔ kisewu obun mu to. ¹⁷ Nu o towɛ bamu yɛ, “Fan ba buu mɛ, kɛ n waa fane asa akɩtapu.”

¹⁸ Opula mana to nu ba yɛgɛ bamu asewu mu yila, nu ba buu Yesu.

¹⁹ Yesu maa bila kpee mu ansi to gberɛɛ mu, o bila wu Gyemisi maa mu-supu Gyon, Sebedi mu-bii ana, ba bu bamu okuli to bɛɛ lonɔ bamu asewu. ²⁰ Yesu maa dan wu bamu mu, nu o tu bamu. Nu ba bwiiyaa bamu-sɛ Sebedi maa mu ayaafɔle yɛgɛ okuli to, nu ba nate buu Yesu.

*Onyin mu nu o su Nbwu Libi
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yesu maa mu abulapu mu ba nate ba Kapanum kade to. Kake fɔtɛsa ake maa fɔv mu, Yesu kpee kabwaare-kule ogyanɛkpa naa kaapu bamu abwaaresin.

²² Asa mu ba maa nu mu kikaapu mu, i waa bamu kɩyan, lu fɛɛ mu kikaapu mu su obun, nu ki kwɩ yɛ nbara akaapupu mu lɛɛ mu. ²³ Bamu kabwaare-kule ogyanɛkpa mu to mu, onyin ku mu nu nbwu libi ba tɛ mu su mu, kuusi kenken taase Yesu yɛ,

²⁴ “Yesu, Kanasareti-nyin, mune nu fii biti anɛ ase nfi? Fu ba kɛ fu ba nyita anɛ nin, abɛɛ nɛnɛ? N nyi oɔa

mɔ nu fu gye. Fu gye lbwaare Nyimisa kyirekyire mu.”

²⁵ Tutɔ nu Yesu pɔnte kabwu libi mu su ye, “Laato, ke fu kɔsu ɔnyin mu su.” ²⁶ Nu kabwu libi mu ki gyinyen ɔnyin mu, nu o kuusi kenken kɔsu ɔnyin mu su.

²⁷ Kanin asin numu i waa asa mu kɔyan, nu bee taase abaa ye, “Mɔne asin ndee? Inumu i bila i gye kikaapu pɔpwe ku nin? Ku, ɔnyin numu su ɔlon mu nu ee pɔnte nbwu libi su nu bee nu mu ase.” ²⁸ Tutɔ mu, Yesu asin numu a tee naa nu Galile ɔsuwɔle mu kpini gyanje.

Yesu Kye Asa Damante (Matiwu 8:14-17; Luka 4:38-41)

²⁹ Nu Yesu maa mu abɔlapu mu ba lu kabwaare-kule ɔgyanekpa mu to kpee Simon maa Andiruwu kɔkpaara su, nu Gyemisi maa Gyɔn gbaa ba tii su. ³⁰ Simon mu-saa-kyusa u lo kibirima o de kalan su. Imu su Yesu maa loo kɔkpaara mu su mu, nu ba buu sa mu ye ɔkyu maɔa u lo. ³¹ Tutɔ nu Yesu loo ɔkyu mu ase obu-to, kɔtaa mu kibaa to, kɔsaa mu kyina. Nu ɔkyu mu nye alanfiya, nu o waa agyito kɔtaa bamu kifɔ.

³² Kalaatɔpwee maɔa kyowe maa dan ee tiye mu, nu asa ba taa alopu ye bamu nu nbwu libi ba te bamu su biya Yesu. ³³ Kade mu asa kpini ba ba gyanje kɔkpaara maɔa kebunɔ. ³⁴ Yesu kye asa gaalaagaa alobi, nu o gya nbwu libi lu asa gaalaagaa su. Nbwu libi mu maa nyi Yesu su mu, o man sa bamu ɔkpa ye ba towe kutɔ ku.

Yesu Towe Asin Galile (Luka 4:42-44)

³⁵ Kyaase gyankpaasa maa dan bun mu, nu Yesu kɔsu lu kɔkpaara kpee opula mu nu ki du surum, kule kabwaare kule. ³⁶ Tutɔ mu, Simon maa mu burisa ana ba naa bee biti Yesu. ³⁷ Ba maa naa wu mu mu, nu ba towe mu ye, “Ɔkɔmaa numu naa ee biti fu.”

³⁸ Nu Yesu bilinɔ towe bamu ye, “Fan yege ke a kpee nde-bii mu nu i bu tiri nfu mu, ke n nye naa towe abwaaresin tutɔ. Inumu su nu n lu susu ba kase su nfu.” ³⁹ Imu su o nate Galile ɔsuwɔle mu kpini gyanje ee towe abwaaresin bamu

kabwaare-kule ɔgyanekpa, yege ee gya nbwu libi ee lu asa su ee sa bamu.

Yesu Kye Ɔnyin ku (Matiwu 8:1-4; Luka 5:12-16)

⁴⁰ Tutɔ mu, bootipu ku ba maɔa Yesu ayaa to ye, “Ɔnyirɔpe, nu i gye fu kɔpɔre to mu, fu taale yege me n-yu i lonɔ su.”

⁴¹ Nu mu asin i waa Yesu kɔwee, nu o taa mu kibaa mata mu towe ye, “I gye me kɔpɔre to, umu su fu n-yu i lonɔ su.”

⁴² Opula maɔa to, nu kibootoo ki yege mu, nu o nye alanfiya.

⁴³ Pɔyi ke Yesu o yege o nate mu, o da mu kumu to ye, ⁴⁴ “Man kan waa ke fu towe fale asin numu sa ɔku. Amaa taa fu n-yu naa kaapu lbwaare oseepu, ke o taa fu ato waa saraga sa fu fee kanan mu nu Mosesi kaapu yila mu, ke ɔkɔmaa numu o wu fee fu kulɔ mu ki lɔwe.” ⁴⁵ Amaa ɔnyin mu dan lu kpee katin kɔmaa numu ee da kibonbon ee sa asa ye Yesu i kye mu kibootoo. Imu su i yege nu Yesu man bila ee nye ee loo kade ku to tentengilen. O kpee katin mu nu i du diin, yege asa bee lu katin kɔmaa numu bee ba mu ase.

2

Yesu Kye Mɔgvɔle-mɔgvɔle-nyin ku (Matiwu 9:1-8; Luka 5:17-26)

¹ I man gyii nke nku nu Yesu bwii kpee Kapanum, nu asa ba nu fee o baa o bu kɔkpaara su. ² Nu asa kukyo ba ba bola tutɔ, nu ɔkpa man bila o bu to, halu kebunɔ gbaa, yege Yesu i towe bamu abwaaresin. ³ Nu asa ana aku ba sula mɔgvɔle-mɔgvɔle-nyin boobi ku bee biya Yesu. ⁴ Amaa sakyɔ su mu, ba man nye ɔkpa, nu ba taa ɔnyin mu dii obu mu susu, katin mu nu ba taa ise nyale munla mu su, nu ba foti ɔbo opula mu nu Yesu bu mu kyeekyee, nu ba kpɔlgaa alopu mu, yege o de mu kalan su ba yila kase. ⁵ Yesu maa wu kanan mu nu ba kɔle mu gyii mu, nu o towe ɔnyin mu ye, “Mi-bii, n taa fu alibi kee fu.”

⁶ Nu lbwaare nbara akaapupu aku mu nu ba te tutɔ mu bee fe nfere bamu amu to ye, ⁷ “Mɔne kutɔ nbusaa asin nu ɔnyin numu i towe fale? Anumu u taale taa alibi ee kee tii lbwaare su.”

⁸ Opula tɔ nu Yesu bu mu nfeere to kuto mu nu bee fe, nu o taase bamu ye, "Mune su nu fen fe kanun nfeere?"
⁹ Imu umoo i busin kitowe? Fee n towe mugule-mugule mu ye, 'N taa fu alibi kee fu,' abee n towe mu ye, 'Kusu ke fu taa fu kalan nate?'
¹⁰ N biti n kaapu fane ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n su olon mu nu n taale taa alibi kee dulinyaa numu to." Imu su o towe mugule-mugule mu ye,
¹¹ "Me i towe fu fee, kusu taa fu kalan ke fu kpewu."
¹² Nu o kusu taa mu kalan waa bilen kpewu, yege asa ba ku mu, nu i kyinkyin bamu gaa, nu ba yin lbwaare towe fee, "An man putu wu fale asin numu kakaaku."

Yesu tu Lewi
(Matiwu 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Yesu bwii kpee Galile obun-kaa, nu asa damante ba ba mu ase, nu o piili ee kaapu bamu.
¹⁴ Maa kyun ee kpee mu, o wu Alifeyo mu-bii Lewi maa te lenpoo okoolokpa. Nu Yesu towe mu ye, "Ba buu me." Nu Lewi kusu buu mu.

¹⁵ Imu kamaa to, Yesu maa mu abulapu ba te bee gyii Lewi kikpaara su, nu lenpoo akooleru ye alibi awaapu damante ba buu mu, nu bamu gaalaagaa ba be tii mu su bee gyii agyito.
¹⁶ Nu nbara akaapuru mu nu ba gye Farasii abi mu, ba maa wu fee Yesu maa alibi awaapu ye lenpoo akooleru ba maa gyii mu, ba taase ye, "Mune kuto su nu maa fale asa i te bee gyii?"

¹⁷ Yesu nu kuto mu nu bee towe mu, nu o lee bamu konko ye, "Bamu nu ba mee lo mu, be mee biti okyepu, amoo bamu nu bee lo. N man ba nun ke n ba tu adanbirasa awaapu, amoo alibi awaapu."

Nojmina Asin
(Matiwu 9:14-17; Luka 5:33-39)

¹⁸ Gyon Okyugyeepu abulapu ye Farasii abi bee njmina konko. Nu asa aku ba kpee Yesu ase naa taase mu ye, "Mune su nu Gyon Okyugyeepu abulapu ye Farasii abi abulapu bee njmina konko, nu fu abulapu mu bure be mee njmina?"

¹⁹ Nu Yesu taase bamu ye, "Kikyifo to asa bee taale njmina konko yege okyifo mu-kuli san o bu bamu ase? I mee ye i waa kanun. Fee okyifo mu-kuli san bu

bamu ase fale.
²⁰ Amaa sanya ku u ba nu bee biti ba taa okyifo mu-kuli mu lu bamu ase. Kanun sanya mana to nu bee biti ba njmina konko.

²¹ "Ba mee taa kikyibi pupwe bee mata kaale didaa obo, lu fee kii biti ki kyate kaale mu tii su.
²² Kanun mana nu oku mee taa nta pupwe waa kutobwaaya owule taakpe didaa to. Nu o kan waa kanun, nu nta mu u bile mu, ii biti i kyate taakpe didaa mu nyita, ke nta mu i kyeege foyi. Amaa bee taa nta pupwe waa taakpe pupwe to, ke umu anyo mu i man nyita."

Kake Fvutesa Asin
(Matiwu 12:1-8; Luka 6:1-5)

²³ Kake fvutesa ku, nu Yesu maa mu abulapu ba naa alun kadoo ku to, nu mu abulapu ba piili bee gyayi alun mu iku.
²⁴ Nu Farasii abi mu ba ye, "Ku, mune su nu fu abulapu bee waa kuto mu nu i man de okpa kake fvutesa?"

²⁵ Nu Yesu lee bamu konko ye, "Fan man putu kale kuto mu nu Owura Dawidi maa mu kamaa to abi ba waa sanya mu nu akun a moo bamu mu nun?
²⁶ Sanya mu nu Abiyata kyina o gye lbwaare oseepu bilisa ase mu, Owura Dawidi loo Kabwaare-sunkpa obu mu to naa taa bodobodo mu nu ba taa lee saraga sa lbwaare mu we, nu o sa mu kamaa to abi, yege i man de okpa fee ba we umu, amoo aseepu mu nkon."

²⁷ Nu Yesu towe bamu fee, "Nyimisa kidanbirasa su nu lbwaare waa kake fvutesa mu, man gye nyimisa nu ba waa sa kake fvutesa mu sa.
²⁸ Imu su me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n kyoo kake fvutesa mu gbaa."

3

Onyin kibaa wusa-wuya
(Matiwu 12:9-14; Luka 6:6-11)

¹ Yesu bwii kpee kabwaare-kule okyanekpa. Onyin ku mu nu mu kibaa ki wu mu bu tuto.
² Asa aku moo ba bu tuto nu bee biti kanan mu nu ba nye asin aku taa pwu Yesu. Imu su ba te bee gyoo fee Yesu ii biti o kye onyin mu kake fvutesa ake, abee o mee ye o kye mu.
³ Nu Yesu

towe onyin mu ye, “Kusu yile bamu ansi to nfu.”

⁴ Nii o taase asa mu ye, “Kumomo nu ane nbara mu u sa okpa fee a waa kake futesa ake? Adanbirasa abee alibi? A molige asa abee a moo?” Asa mu ba man taale towe sehn.

⁵ Nii Yesu kii bamu kyaaboo agbu su, nu i ko mu gaa lu bamu kusu to olon su. Nii o towe onyin mu ye, “Teeje fu kibaa.” Nii o teeje mu kibaa, nu ki kyinji. ⁶ Tuto nu Farasii abi mu ba lu kabwaare-kule ogyanekpa mu to, nu ba maa Herodi kamaa abi ba naa waa kono kulon okpa mu nu ba taa ke ba moo Yesu.

Yesu Kye Asa Damante Alo
(Matiwu 12:15-16; Luka 6:17-19)

⁷ Yesu maa mu abulapo ba lu ikaa su kpee Galile obun okaa, nu asa damante ba lu Galile ye Gyudeya isuwule su ba buu mu. ⁸ Aku ba lu Gyerusalem kade lala ye isuwule mu nu i bu Idumiya, ye Gyodan obun kyowe kilu ye Taayi maa Sidon nde lala mu abaafun. Asa damante ba ba Yesu ase, lu fee ba nu kuto mu nu ee waa. ⁹ Sakyoo mu su mu, Yesu towe mu abulapo mu ye ba lonjo okulu yila mu, ke ba man nye nin tiri mu to. ¹⁰ Lu fee o kye asa damante, nu bamu nu bee san bee lo mu kpini, bee nin bee tiri mu, ke ba nye mata mu. ¹¹ Nii nbwu libi wuya ana ba kan wu mu mu, bee lu bee tiye mu ansi to, ke ba kuusi towe fee, “Fu i gye lbwaare Mu-Bii mu.” ¹² Nii Yesu i gya bamu fee ba man towe oko asa mu nu o gye.

Yesu Lee mu Abulapo Kudu Anyo.
(Matiwu 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Nii Yesu kpee kibii su, nu o tu asa mu nu ee biti, nu ba ba mu ase. ¹⁴ Nii o lee bamu to asa kudu anyo, nu o tu bamu fee asunpu. Nii o towe bamu ye, “N lee fane fee fan baa fan bu me ase, ke n sun fane fan naa towe abwaaresin. ¹⁵ N biti n sa fane olon mu nu fen biti fan taale taa gya nbwu libi.” ¹⁶ Asa kudu anyo mu nu Yesu lee mu atii ndee. Simon (mu nu Yesu yila mu kitii ye Pita). ¹⁷ Sebedi mu-bii ana Gyemisi ye Gyon, (mu nu Yesu yila bamu kitii ye Bwanegesi imu kase

i gye ye, Bulayi kikpira nbii). ¹⁸ Bamu aku i gye Andiruwu ye Filipo ye Batolome ye Matiwu ye Tomasi ye Alifeyo mu-bii Gyemisi ye Simon Seloti*, ¹⁹ ye Gyuda Isikariyoti, mu nu o ba lee Yesu sa mu.

Yesu maa Beelisebu
(Matiwu 12:22-32; Luka 11:14-23, 12:10)

²⁰ Nii Yesu bwii kpee kewu to. Nii sakyoo bila ba mu ase, halii maa mu abulapo ba man nye sana ke ba gyii. ²¹ Mu kuuu ana ba maa nu fale mu, ba sun ba naa kntaa mu ba, lu fee ba nu asa bee towe ye mu nfeere i nyita.

²² Nii nbara akaapupu mu nu ba lu Gyerusalem mu aku ba ye, “Yesu su Beelisebu mu nu o gye nbwu libi kumu mu olon. Mu u sa mu olon nu ee taale ee gya nbwu libi fale.”

²³ Imu su Yesu tu bamu, nu o towe bamu kijasana to ye, “Okpa moo su nu Sitaane i taale gya Sitaane? ²⁴ Nii osuwule asa ba kan ba barige to bee ko ye abaa mu, osuwule manja i boyi. ²⁵ Nii kikpaara su asa ba kan bee barige to bee ko ye abaa mu, kikpaara manja i boyi. ²⁶ Imu su mu, nu Sitaane kuwura-gyii ki kan ki barige to ki ko ye abaa mu, ki tiye kakpaa. ²⁷ Oko mee taale loo olonpu kikpaara su naa swii mu ato nate. Amoo i dagaa maa gyankpaa nmina mu poyi, ke o nye okpa loo mu kikpaara su yuuri mu ato. ²⁸ N gyii fane kesintin fee, lbwaare u taa nyimisa alibi kumaa ye mu kitowe yii mu kumaa ee kee. ²⁹ Amaa nyimisa kitowe yii Kayaayu Kyurekyure mu bure, lbwaare mee ye o taa kee mu, lu fee o waa alibi mu nu i de kakpaa nin.”

³⁰ Yesu towe unumu nin, lu fee aku bee ye o su nbwu libi.

Yesu mu-nyi ye mu-supu ana
(Matiwu 12:46-50; Luka 8:19-21)

³¹ Nii Yesu mu-nyi ye mu-supu ana ba ba yila nbwama, nu ba sun mu ase ye ba tu mu. ³² Sana manja mu, asa ba kyina kyaaboo mu, nu ba towe mu ye, “Kii

* **3:18** 3:18 Seloti kase i gye o mu nu o su kebiti sa mu asa, nu ee biti fee ba ko koolle bamu n-yii lu Roma kibane kase mu.

kyinji kagyanbwe ye kakyowape, yege o man nyi kanan mu nu ayu mu i waa nu i koyi nu i dan. ²⁸ Kase mu i yege ayu mu u dan nu u koyi. Oyu mu i gyankpaa koyi ke i nye oto ke i kuvge abi. ²⁹ I dan mu, nu onyin mu i taa deebi naa tinge umu lu fee umu sana fuu."

Sinapi kibi kinasan

(Matiwu 13:31-32; Luka 13:18-19)

³⁰ Nu Yesu taase fee, "Mune kutu nu an biti a taa lbwaare kuwura-gyii mu waa sinkaala? Mune kinasan nu an biti a taa kaapu to? ³¹ Ki du nun fee sinapi oyu kibi ato duusa to kpini kibi pii, nu bee duu kumu. ³² Nu ba kan duu kumu mu, ki koyi, nu ku dan ki gyoo apunfa kpini, nu ku waa n-yaabi lala halu nbwiibi ba ba waa nsuswaa kumu onyin to."

³³ Anasan to fale nu Yesu taa towe bamu abwaaresin. O towe bamu kanan mu nu bee taale nu kase. ³⁴ Asin aku i man bu to nu o towe bamu, nu i man gye kinasan. Amaa sana kumaa nu i ba san maa mu abulapuvu nkun mu, ee lee umu kase ee kaapu bamu.

Yesu yuula apaa

(Matiwu 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ Kake mana kalaatipwee ase nu Yesu towe mu abulapuvu fee, "Fan yege a faa kpee benbe." ³⁶ Nu ba loo okuli mu nu Yesu te kumu to mu, nu ba yege sakyu mu obun kaa, ukuli kuv gbaa i tii bamu su. ³⁷ Ba maa kpee mu, nu afuu i tigi kono kulon, nu apaa i waa nu i da nkyu i waa okuli mu to naa san gberere ke okuli mu o bola. ³⁸ Amaa Yesu taa mu kumu gyaga keputu su de nsure okuli kono. Nu abulapuvu mu ba kyinji mu, nu ba taase mu ye, "Onyiripe, a maa biti a wu mu, i man tiri fu?"

³⁹ Nu Yesu kusu yile. Nu o towe afuu mu fee, "Waa diin." Nu katun kumaa waa diin.

⁴⁰ Nu Yesu taase mu abulapuvu mu ye, "Mune su nu fan su kufuu? Fan man su kikole-gyii nun?" ⁴¹ Nu kufuu ki kitaa bamu gaa nu ba taase abaa ye, "Mune Nyimisa ndee? Halu afuu ye apaa gbaa i nu mu ase."

5

Yesu gyan Nbwu Libi

lu onyin ku su

(Matiwu 8:29-34; Luka 8:26-39)

¹ Yesu maa mu abulapuvu ba faa kpee Galile obun benbe, Gerasene kabaafun. ² Yesu maa dan ee lu okuli to, nu onyin ku mu nu nbwu libi ba te mu su mu, lu nkyan to ba gyan mu. ³ Onyin mana te nkyan mu to nun. Oku man bila taale da mu igbee. ⁴ Lu fee sana kumaa nu ba da mu ayaa ye abaa igbee mu, ee tinge umu nun. Nu oku man bu to ke o taale gyii mu su. ⁵ O naa o naa nkyan ye abu to kyowape ye kagyanbwe, nu ee taa afule ee kyan mu n-yu yege ee kuusi.

⁶ Maa wu Yesu kata mu, o sile naa gyan mu, nu o mana mu ansi to. ⁷ Nu o kuusi kenken towe ye, "Yesu, fu i gye lbwaare mu nu o gye Owura lala Mu-Bii. Maa fu an su mune? Bo lbwaare fee fu mee ye fu tooro me."

⁸ Onyin mu towe kanun nun lu fee Yesu wula towe nbwu libi mu ye, "Nbwu libi, fan lu onyin mu to." ⁹ Nu Yesu taase mu ye, "Fu kitu?"

Nu o ye, "Bee tu me ye Kuku, lu fee an ky." ¹⁰ Nu o mata su ee kule Yesu gaa fee o man gya nbwu libi mu lu osuwule mana to.

¹¹ Akuuri damante aku ba bu tiri tuto kibu ku su bee gyii. ¹² Nu nbwu libi mu ba kule Yesu ye, "Yege a naa loo akuuri mu to." ¹³ Nu Yesu sa bamu okpa, nu ba lu onyin mu to naa loo akuuri mu to. Nu akuuri mu kpini bamu kono i waa fee ngbin nyu mu, ba sile kpilige kibu mu ogee to naa loo nkyu to muuri.

¹⁴ Nu asa mu nu bee ku akuuri mu su mu, ba sile kpee kade to ye ndoo ana to naa towe asa. Nu asa ba ba ku kutu mu nu ki waa. ¹⁵ Ba maa ba Yesu ase mu, ba wu onyin mu nu o daa o su nbwu libi mu, bun ikaale danbirasa o te, nu mu nfeere to i de. Nu kufuu ki kitaa bamu. ¹⁶ Bamu nu ba taa bamu ansi wu kutu mu nu Yesu waa mu, ba towe onyin mu nu nbwu libi ba te mu su, ye akuuri mu asin sa asa. ¹⁷ Nu asa mu ba ye Yesu o lu bamu osuwule su.

18 Yesu maa loo okuli to mu, onyin mu nu nbwu libi ba daa ba te mu su mu, kole mu ye o yege o buu mu. 19 Nu Yesu kina, nu o towe mu ye, "Bwii kpee kewu naa towe fu asa kutu mu nu Onyiripe lbwaare waa sa fu, ye kanan mu nu o wu fu kwee." 20 Nu onyin mu lu toto naa nate kabaafon mu nu bee tu ye Nde Kudu mu su kpini, ee towe asa kutu mu nu Yesu waa sa mu. Nu i kyinkyin bamu nu ba nu mu kpini.

Gyarosi mu-bii kyusa ye okyu mu nu o mata Yesu kaale mu

(Matiwu 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Nu Yesu bwii loo okuli to faa kpee obun mu benbe, nu asa kokyo ba ba sare kyaaboo mu. 22 Nu Gyarosi mu nu o gye kabwaare-kole ogyanekpa abulisa mu to oku ba toto. Maa wu Yesu mu, nu o tiye mu ayaa to. 23 Nu o kole mu gaa ye, "N kole fu nun, mi kebii kyusa-bi ee lo ee biti o wu, ba taa fu abaa gyaga mu su ke o nye alanfiya." 24 Nu maa Yesu ba yii su bee kpee, yege sakyu ba mili Yesu su ba buu mu. 25 Okyu ku nu nkalan u da mu, nsu kudu anyo, bu sakyu mu to. 26 Okyu mu nyita mu afulee mu nu o su kpini akyepu ase kpine, fee naafoo kulo mu ki boose mu, amaa kulo mu ki san kii tii su. 27 O nu Yesu su nu o loo sakyu mu to ba Yesu kamaa. 28 Nu okyu mu fe nfeere mu kumu to ye, "Naafoo n daa nye mata mu kaale gbaa nun, n biti n nye alanfiya." 29 Nu o mata Yesu kaale, nu nkalan mu i tun opula to. Nu o wu mu n-yu to fee mu aworubo kpini i kyun.

30 Opula to nu Yesu bu fee obun ku lu mu to, nu o biliji ku sakyu mu, nu o taase ye, "Animu i mata me kaale?"

31 Nu mu abulapu ba ba sa mu kono fee, "Fu wu kanan mu nu sakyu mu mili fu su, nu fu taase ye, 'Animu i mata me kaale?' "

32 Nu Yesu biliji o dan san ee ku ee biti o sa mu nu o mata mu kaale mu. 33 Nu okyu mu maa wu kutu mu nu ki waa mu mu, nu o taa kufuu kyikyaa nate ba Yesu ansi to, ba muja mu ayaa to, nu o lee asin mu kesintin kpini towe mu. 34 Nu Yesu

towe okyu mu fee, "Mi-bii, fu kikoole-gyii ki yege nu fu nye alanfiya, kpewu kokolo yuuli su, fu aworubo i lwee."

35 Yesu maa san ee towe mu, nu nboo ba lu obulisa Gyarosi kikaara su ba towe Gyarosi ye, "Fu kebii kyusa-bi mu wu, mine su nu fu san fu tooro okaapupu mu?" 36 Nu Yesu lee mu ansi yege bamu, nu o towe Gyarosi ye, "Man waa kufuu, dan kole gyii kanin."

37 Nu o man bila yege oku buu mu tii Pita ye Gyemisi ye mu-supu Gyon su. 38 Ba maa fu Gyarosi kikaara su mu, ba wu asa ba maa waa ilawu bee sawu kenken. 39 Nu Yesu loo taase bamu fee, "Mine nu fen waa kanin? Mine kusu nu fen su kanin? Kebii mu man wu, o de nsure nin." 40 Nu asa mu ba nmase mu.

Nu o gya bamu kpini lu kewu, nu maa kebii mu mu-se ye mu-nyi ye mu abulapu asa mu ba loo obu mu nu kebii kyusa-bi mu de kumu to mu. 41 Nu o kitta kebii kyusa-bi mu kbaa to nu o towe ye, "Talita kuum." Kumu kase i gye fee, "Kebii kyusa-bi, n ye fu kusu." 42 Opula to nu kebii mu kusu, nu o nate. Kebii mu gyii nsu kudu anyo. Nu asin mu i kyinkyin bamu gaa. 43 Nu Yesu sa bamu kono ye ba man kan towe oku kanin asin numu. Nu o towe bamu fee ba sa kebii mu agyito ke o gyii.

6

Ba kina Yesu Nasareti (Matiwu 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Nu Yesu lu toto bwii kpee mu gbaa-gbaa kade to, nu mu abulapu ba buu mu kpee. 2 Kake futesa ake, o kpee kabwaare-kole ogyanekpa ee kaapu. Nu mu kikaapu mu ki kyinkyin asa mu nu ba nu mu gaa, nu ba taase abaa ye, "Fine nu o nye kikaapu numu lu? Fine nu o nye kanyaasin numu lu halu ee waa asin kyinkyinsa animu? 3 Man gye kapinta mu ndee? Man gye Meeru mu-bii mu nun? Man gye mu-supu ana i gye Gyemisi ye Gyosefu ye Gyuda ye Simon? Man gye anaa mu-pukyuu ana i bu nfu?" Nu ba kina kikoole mu.

4 Nu Yesu towe bamu ye, "lbwaare otowepu kumaa numu su beeree katun

kumaa, amoo mu kade to ye mu kikaara su abi nkun ase nu o man su beere. ⁵ Kanin su mu, o man taale waa adangana tuto kukyo, amoo asa kalisa aku nu o taa mu abaa gyaga bamu su nu ba nye alanfiya. ⁶ Nu i kyinkyin mu gaa lu fee asa mu ba man koolu mu gyii.

Yesu sun mu abulapu kudu anyo mu

(Matiwu 10:5-15; Luka 9:1-6)

Nu Yesu kpee nde-bii mu nu i maa mu kade, ee kaapu bamu abwaaresin. ⁷ Nu o tu mu abulapu kudu anyo mu, o sun bamu anyo-anyo, nu o sa bamu olun ye ba taa gya nbwu libi.

⁸ Nu o towe bamu fee, "Fan maa kpee fale, fan man taa sehn, amoo fane akpebi nkun. Fan man taa agyito abee adiikun abee afulee waa fane igyifa to. ⁹ Fan waa asibita, amaa fan man taa ikaale iku kita tii su. ¹⁰ Kikaara kumaa mu nu ba koolu fane mu, fan kyina tuto naa fuu saja mu nu fen biti fan lu kade mu to. ¹¹ Nu fan kan kpee kade ku to, nu oku man koolu fane abee nu fane ase mu, nu fan kan fen lu kanin kade manja to mu, fan kpikpa fane ayaa to ise wurige tuto, ke umu ii biti i gyii bamu."

¹² Nu ba kpee naa towe abwaaresin sa asa ye ba yege alibi kiwaa. ¹³ Nu ba gya nbwu libi damante kusu asa su, nu ba suswa alopu damante olifu nfo nu ba nye alanfiya.

Gyon Okyugyeepu kelewu
(Matiwu 14:1-12; Luka 9:7-9)

¹⁴ Owura Herodi nu kutu mu nu kii kpee su kpini, lu fee Yesu koolu kitu katun kumaa. Aku ba towe ye Gyon okyugyeepu mu i bila kyiji, umu su nu ee taale ee waa kanin asin kyinkyinsa. ¹⁵ Aku moo ba ye o gye Eligya nun, nu aku moo ba ye o gye lbwaare atowepu didaa mu to oku nun.

¹⁶ Herodi maa nu Yesu asin mu, nu o ye, "O gye Gyon okyugyeepu nun. Me i yege nu ba tin mu kumu, amaa o bwii ba nkpa to."

¹⁷ Herodi i daa yege nu ba kita Gyon okyugyeepu, nu ba taa agbeeleebi da mu, nu ba taa mu tii obu. Kutu mu su nu o waa kanin mu i gye fee, mu-ka

Herodiya mu nu o kili mu, o koolu mu lu mu-supu Filipu ase nun. ¹⁸ Lu fee saja kumaa Gyon okyugyeepu u towe mu ye i man dagaa maa koolu mu-supu mu-ka kili. ¹⁹ Kanin su nu Gyon okyugyeepu nye kilibi Herodiya ase, nu ee biti o moo mu, amaa o man taale. ²⁰ Herodi sile Gyon okyugyeepu, lu fee o nyi maa gye nyimisa danbirasa ye nyimisa kyirekyire, umu su nu o kun mu. Herodi ii biti Gyon abwaaresin kunu, amaa saja kumaa mu nu o nu umu mu u toowo mu gaa.

²¹ Herodiya ba nye mu kebiti saja mu nu mu-kuli Herodi i gyii mu kake kuogesa ake. Owura Herodi dina agyito, nu o tu kibane abulisa ye anaakopu abulisa ye Galile abulisa kpare-kpare ye ba be gyii bamu ansi. ²² Nu Herodiya mu-bii kyusa lu ba kyaa, nu i gyii Herodi ye mu afo ansi gaa. Nu o towe kebii mu ye, "Taase me kutu kumaa mu nu fii biti ke n sa fu." ²³ Nu o bo ntan ye, "Kutu kumaa mu nu fii biti mu n biti n sa fu, halu mi kuwura-gyii mu kibaafon gbaa."

²⁴ Nu kebii mu lu ikaa su naa taase mu-nyi kutu mu nu o koolu lu Owura Herodi ase.

Nu o ye, "Towe mu ye fii biti Gyon okyugyeepu mu kumu."

²⁵ Nu kebii mu waa bilen bwii kpee Owura Herodi ase naa towe mu ye, "N biti Gyon okyugyeepu kumu tangiran su nbunbu numu."

²⁶ Nu Owura Herodi kokolo ki nyita mu gaa, amaa o man taale kina lu kanan mu nu o tee bo ntan mu afo ansi to su mu. ²⁷ Nu o sun onakopu kulun ye o naa biya Gyon kumu. Nu o kpee obu tiisa mu to naa tin mu Gyon kumu. ²⁸ Nu o taa gyaga tangiran su taa ba sa kebii kyusa-bi mu. Nu kebii mu taa naa sa mu-nyi. ²⁹ Gyon okyugyeepu abulapu ba maa nu kanin mu, nu ba ba taa mu kibuni sansa naa pula.

Yesu sa asa ngbin nuu agyito nu ba gyii nme

(Matiwu 14:13-21; Luka 9:10-17; Gyon 6:1-14)

³⁰ Yesu asunpu mu ba bwii ba Yesu ase ba towe mu kutu mu nu ba waa ye umu nu ba kaapu. ³¹ Lu kanan mu nu asa kukyo

bɛɛ ba Yesu aɛɛ bee bwii sɔ mɔ, ba man nye saɲa ba gyii. Nɔ Yesu tɔwɛ bamu fɛɛ, “Fan yɛgɛ a lu ɪkaa sɔ kpee opula mu nɔ asa ba man bɔ, kɛ fan nye saɲa fɔvte gberɛɛ.”

³² Nɔ ba loo ɔkɔlɩ tɔ bamu nkɔn bee kpee katɩn mu nɔ ɔkɔ man bɔ mɔ.

³³ Amaa asa damantɛ ba wu bamu, nɔ ba bu bamu, nɔ ba waa bilɛn taa ayaa tɔ sɩɩ lu ndɛ mu tɔ kpini gyankpaa naa gyoo bamu. ³⁴ Yesu maa lu ɔkɔlɩ tɔ, nɔ o wu sakyɔ mu, bamu asɩn ɪ kɩtaa mu kɔwɛɛ, lu fɛɛ ba du nɩn fɛɛ nbɔlɔpɔ mu nɔ ba man sɔ ɔkparɔ. Tɔtɔ nɔ o piili ɛɛ kaapu bamu atɔ damantɛ.

³⁵ ɪ maa sɔ ii kpee kalaatɩpwɛɛ aɛɛ mu, Yesu abɩlapɔ ba ba tɔwɛ mu yɛ, “Kyɔwɛ tɛɛ ɛɛ lɔwɛ. Nɔ nfi mɔɔ waa opula mu nɔ ɪ waa ɪkaa sɔ, nɔ sehn man bɔ tɔ.

³⁶ ɪmɔ sɔ yɛgɛ ba kpee ndɔɔ ana tɔ yɛ ndɛ-bii mu nɔ ɪ maa anɛ mu naa sɔɔ kɔtɔ kɔ gyii.”

³⁷ Nɔ Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Fane gbaa-gbaa fan sa bamu kɔtɔ kɔ kɛ ba gyii.”

Nɔ ba taase Yesu yɛ, “Fii bitɩ fɛɛ a taa gbɩtɩ nderebi anyɔ* naa sɔɔ bodobodo sa bamu?”

³⁸ Nɔ Yesu taase bamu yɛ, “Bodobodo afɩnɛ nɔ fan su? Fan naa kɩ.”

Ba maa naa kɩ mu, nɔ ba ba tɔwɛ mu yɛ, “Bodobodo inuu yɛ ɪkɩn ɩnyɔ nɔ an sɔ.”

³⁹ Nɔ Yesu tɔwɛ mu abɩlapɔ mu yɛ ba yɛgɛ asa mu ba kyɩna kubɔ-kubɔ aftiri bunboli sɔ. ⁴⁰ Nɔ asa mu ba kyɩna kubɔ-kubɔ buu abaa, aku kɩlɩfa aku mɔɔ adunuu. ⁴¹ Nɔ Yesu taa bodobodo inuu yɛ ɪkɩn ɩnyɔ mu, nɔ o diyaa mu ansi kɩ sɔsɔ, nɔ ɔ fwaala ɪbwaare. Nɔ ɔ taa sa abɩlapɔ mu, nɔ ba barɩgɛ sa asa mu kpini. Nɔ ɔ bɩla barɩgɛ ɪkɩn mu tɔ sa asa mu kpini. ⁴² Nɔ ɔkɔmaa nɩmɔ gyii naa fɔv mu ɔkaa. ⁴³ Nɔ abɩlapɔ mu ba tase bodobodo yɛ ɪkɩn mu nɔ ɪ san mu waa alantan kudu anyɔ tɔ, nɔ ɪ bɔla. ⁴⁴ Anyɩn mu nɔ ba gyii agyɩtɔ mu ba gyɛ ngbɩn nnuu.

*Yesu natɛ nkyu sɔ
(Matiwu 14:22-23; Gyɔn 6:15-21)*

* 6:37 6:37 Gbɩtɩ nderebi anyɔ du nɩn fɛɛ ɪbwaayɩ aburuwa kɔkɔka.

⁴⁵ Opula maɲa tɔ nɔ Yesu yɛgɛ nɔ mu abɩlapɔ ba taa ɔkɔlɩ gyankpaa mu, bee kpee Betisayida mu nɔ kɩ bɔ benbe. Nɔ mɔɔ mu lɛɛ asa mu ɔkpa. ⁴⁶ Maa kala bamu lɔwɛ mu, nɔ o kpee kɩbɩ sɔ, ɛɛ kɩlɛ ɪbwaare.

⁴⁷ ɪ maa ba fɔv kalaatɩpwɛɛ aɛɛ mu, abɩlapɔ mu ba fɔv nkyu mu nsana, yɛgɛ Yesu nkɔn mɔɔ bɔ kidenbi sɔ. ⁴⁸ Nɔ Yesu wu fɛɛ kɩpale mu kɩ nu abɩlapɔ mu, lu fɛɛ apaa mu ɪ gyaɲa bamu. Kɩbwaayɩkɛ sɔ mu, Yesu natɛ nkyu sɔ naa fɔv bamu aɛɛ nɔ ee bitɩ ɔ kyɔn bamu sɔ. ⁴⁹ Amaa ba wu maa naa nkyu mu sɔ, be nyɩ fɛɛ obuni nɩn, nɔ ba waa ɪlawɔ. ⁵⁰ Saɲa mu nɔ ba wu Yesu mu, kufuu kɩ kɩtaa bamu kpini gaa. Nɔ Yesu tɔwɛ bamu aɛɛ opula tɔ yɛ, “Fan nye nkɔlɔ, fan man waa kufuu, mɛ nɩn.” ⁵¹ Nɔ Yesu loo bamu aɛɛ ɔkɔlɩ mu tɔ, nɔ afuu mu a yɔɔ opula tɔ. Nɔ ɪ kyinkyɩn abɩlapɔ mu gaa, ⁵² lu fɛɛ ba man taale nu kanan mu nɔ Yesu sa anyɩn ngbɩn nnuu agyɩtɔ mu kase. Nɔ ɪ kɩtaa bamu nfɛɛɛ gaa.

*Yesu kye alɔpɔ Kanɛsareti
(Matiwu 14:34-36)*

⁵³ Nɔ ba faa kpee benbe ɔsɔwɔlɛ mu nɔ ba tɩ yɛ Kanɛsareti, nɔ ba taa bamu ɔkɔlɩ dan. ⁵⁴ Ba maa dan bɛɛ lu ɔkɔlɩ tɔ mu, asa ba bu Yesu. ⁵⁵ Nɔ asa ba sɩɩ lu ɔsɔwɔlɛ maɲa sɔ kpini bɛɛ ba Yesu aɛɛ, nɔ ba taa alɔpɔ mu nɔ ba dɛ ɪkalan sɔ bɩya mu. ⁵⁶ Katɩn kɔmaa mu nɔ Yesu kpee ndɛ-bii abɛɛ ndɛ lala tɔ yɛ ndɔɔ ana tɔ mu, asa bɛɛ kpiya alɔpɔ agya tɔ yɛgɛ bɛɛ kɩlɛ mu yɛ ɔ yɛgɛ ba mata mu kaale. Bamu nɔ ba mata mu kaale kpini mu, ba nye alanfiya.

7

*Adɩdaasɩn kɩkaapu
(Matiwu 15:1-9)*

¹ Farasii abi yɛ nbara akaapɔpɔ mu aku, mu nɔ ba lu Gyerusalem ba Yesu aɛɛ mu, ba sare kyaabɔɔ mu. ² Tɔtɔ nɔ ba wu fɛɛ Yesu abɩlapɔ ba tɛ bee gyii agyɩtɔ yɛgɛ ba man fwɩ bamu abaa kanan mu nɔ bamu adɩdaasɩn ɩ kaapu mu. ³ Lu fɛɛ Farasii abi mu yɛ Gyiwu abi kpini ba buu bamu naana ana kɩkaapu dɩdaa mu nɩn,

ba mee ye ba gyii agyito, amoo ba fwu bamu abaa kanan mu nu bamu adidaasin mu u kaapu. 4 Nu ba kan lu kigya to ba mu, ba mee ye ba gyii, amoo ba fwu bamu n-yu poyi. Nu ba bila ba su ikisii lu ukoo pu ye npulii ye itasa ato kifwu su.

5 Imu su, nu Farasii abi mu ye lbwaare nbara akaapupu mu ba taase Yesu ye, "Mune kuto su nu fu abulapu bire be mee buu ane naana ana kikaapu didaa mu, nu ba mee bamu bire ba su abaa mu nu i man du kyirekyire bee gyii agyito?"

6 Nu Yesu lee bamu kono ye, "Asin mu nu lbwaare bola mu otowepu Isaya su nu o kyuroo yila lu fane su mu, i gye kesintin. lbwaare towe ye,

'Fan su fane nno fen towe ye fen sun me, yege i man lu fane nkolo to.

7 Kiyi nu fen sun me, lu fee nyimisa ukpa nu fen su fen kaapu fee me, lbwaare lee.' "

8 Nu Yesu kyaga su towe ye, "Fan kina lbwaare nbara mu, nu fan buu nyimisa lee."

9 Nu Yesu bila towe ye, "Fan su kanyaasin ukpa libi mu nu fen su fen taa lbwaare nbara yle ikaa su, ke fan nye buu nyimisa kikaapu su. 10 Mosesi kaapu ye, 'Taa beere sa fu-se ye fu-nyi, nu okumaa mu nu o towe nno worige mu-se abee mu-nyi su mu, ba moo mu.'

11 Amaa fane fane, fen ye nu oku kan towe mu-se abee mu-nyi ye, 'Kuto mu nu naafoo fii biti fu nye lu me ase mu i gye Koriban.' (Kumu kase i gye kuto mu nu ba taa kee lbwaare). 12 Kanin su mu, o su ukpa fee o kina kikyee mu-se ye mu-nyi to. 13 Kanin kikaapu mu nu fan su fen kaapu asa fale u yege abwaaresin mu ii bilinji kiyi. Ato damante fee unumu nu fen waa."

Kuto mu nu ku waa nyimisa ineesi (Matiwu 15:10-20)

14 Nu Yesu bila tu asa ba sare mu ase, nu o towe bamu ye, "Okumaa numu o nu me ase, ke o bu asin numu kase. 15 Sehn man bu to nu u lu kewu ii loo nyimisa to nu u waa mu ineesi, amoo asin mu nu u lu mu to mu u waa mu ineesi. 16 Okumaa mu nu o su asu mu o nu."

17 Yesu maa lu asa mu ase kpee kikapara su mu, nu mu abulapu mu ba taase mu kinasan mu kase. 18 Nu Yesu taase bamu fee, "Imu su, fane gbaa fen mee nu asin kase bilen? Fan man nyi fee kuto ku man bu to ku lu kewu nu kii loo nyimisa to nu ku waa mu ineesi. 19 Lu fee kuto kumaa mu nu kii loo nyimisa to mu, ki mee kpee mu kokolo to, amoo mu oto to, ke ki bila bola lu mu n-yu to." (Yesu katowe mu ki kaapu fee agyito gyisa kumaa i du kyirekyire.)

20 Nu Yesu kyaga su towe ye, "Kuto mu nu ku lu nyimisa to mu, kumu u waa mu ineesi. 21 Lu fee lu nyimisa to, ye mu kokolo to nu nfeere libi ye kibawole kigyii, ye keyu, ye asa kumoo ye kilu okuli abee okaa kumaa, 22 ye kensi payi libi ye kumu to olon, ye kapina asa, ye kigyagaa, ye kayu basa ye nyimisa kinyita ye alala-sin ye kimelensi. 23 Inumu kpini u lu nyimisa kokolo to nun, nu u waa mu ineesi."

Okyu ku kikole-gyii (Matiwu 15:21-28)

24 Nu Yesu lu Galile kpee Taayi katune. Nu o loo kikapara ku su, o man daa ee biti fee oku o wu mu, amaa o man taale baala mu n-yu. 25 Okyu ku mu nu nbwu libi ba te mu-bii su mu nu Yesu su, nu o ba mu ase bilen ba muja mu ayaa to. 26 Okyu mu man gye Gyiwu obii, o lu Fonesiya mu nu ki bu Siriya osowole su mu nun. Nu o kole Yesu ye o gya nbwu libi mu lu mu kebii kyusa-bi mu su sa mu.

27 Nu Yesu towe okyu mu ye, "I dagaa nbii mu ba maa gyii nme poyi. I man buron fee ba taa nbii agyito sa igyoono."

28 Nu okyu mu sa kono ye, "Onyirpe, i gye kesintin nun, amaa nbii ba kan bee gyii agyito nu uk u lu tiye kase mu, igyoono bee tase bee gyii."

29 Nu Yesu sa okyu mu kono ye, "Lu kanan mu nu fu sa me kono su mu, bwii kpewu, nbwu libi mu ba lu fu kebii kyusa-bi mu to."

30 Nu okyu mu bwii kpewu naa wu kebii mu maa de npaa su yege nbwu libi mu ba tee wola lu mu to.

Yesu kye kpawu ku

³¹ Nii Yesu lu Taayi katine, nu o bola Sidon kpee Galile obun-kaa naa fuu Dekapoli (Nde kudu) isowole su. ³² Tuto nuu asa aku ba taa kpawu ku nu o mee taale o towe ye o dan ba Yesu ase ba kole mu ye o taa mu abaa gyaga mu su sa bamu.

³³ Nii Yesu taa kpawu mu lu asa to kpee ikaa su, taa mu abaa-bi waa mu asu to. Nu o tub nkyole nu o mata mu kanandulo. ³⁴ Nii Yesu diyaa mu ansi ku susu, nu o muusi. Nu o towe onyin mu ye, "Ifata." Kimu kase i gye ye, "Bugi to." ³⁵ Opula to nu onyin mu asu a tigi, nu ee nu katowe, nu ee taale ee towe danbirasa.

³⁶ Nii Yesu towe asa mu ye ba man kan towe sa oku. Amaa kigya damante nu o gya bamu mu, saamu nu bee lonjo bee towe bee tii su. ³⁷ Nii i kyinkyin asa mu gaa nu ba ye, "O waa kuto kumaa nimu danbirasa. O yege nu akpawu bee nu, nu anaamuu bee towe."

8

Yesu sa asa ngbin nna agyito (Matiwu 15:32-39)

¹ Kanin nke mana to mu, sakyu damante ku bila ba sare Yesu ase. Nu ba maa man su agyito aku ba gyii mu, Yesu tu mu abulapu mu ba mu ase nu o towe ye, ² "Asa nimu asin i su me kwee, lu fee ndaga nke nsa ndee ba maa bu me ase, nu ba man su agyito aku ba gyii. ³ Nii n kan towe bamu ye ba bwii kpewu mu, bee biti ba naa kirin-kirin okpa to, lu fee bamu aku ba lu kata-kata."

⁴ Nii abulapu mu ba taase Yesu ye, "Fine nu an biti a nye agyito kiperi kinumu su sa asa damante nimu?"

⁵ Nii Yesu taase bamu ye, "Bodobodo afine nu fan su?"

Nii ba lee konjo ye, "Asuno nu an su."

⁶ Nii Yesu yege nu asa mu ba kyun kyina kase. Nu o taa bodobodo asuno mu, nu o fwaala lbwaare nu o kpee-kpee umu to taa sa mu abulapu mu ye ba barige to sa asa mu ba gyii, nu ba barige to sa bamu. ⁷ Nii Yesu bila taa ikun gberere mu nu ba su mu, fwaala lbwaare bila sa mu abulapu ye ba barige umu to sa asa mu.

⁸ Nii asa mu kpini ba gyii nme. Nii mu

abulapu mu ba tase-tase bamu agyisan mu bola alantan asuno. ⁹ Asa mu nu ba gyii kanin agyito mana mu, ba gye asa ngbin nna. Imu kamaa to, nu Yesu yege bamu, nu ba kpewu. ¹⁰ Opula mana to, nu Yesu maa mu abulapu mu ba loo okuli to faa kyun Dalimanuta osowole su.

Farasii abi bee biti adangana (Matiwu 16:1-4)

¹¹ Farasii abi aku ba ba Yesu ase ba gyii mu umore, ke ba nye wu mu kilibi. Nu ba tub Yesu to ku ye o waa susu adangana aku kaapu bamu. ¹² Tuto nu o muusi, nu o taase bamu ye, "Mine su nu fane nbunbu asa fen biti adangana fen wu? N biti n towe fane kesintin ye, n mee ye n waa kanin adangana mana kaapu fane kpaa." ¹³ Nii Yesu yege bamu tuto naa loo mu okuli to faa kyun benbe.

Fan baa fan daa Farasii abi *ye Herodi kikaapu su* (Matiwu 16:5-12)

¹⁴ Yesu abulapu mu ba tan su fee ba maa man taa bodobodo kukyo, amaa bodobodo kukuli kulun i bu bamu ase okuli mu to. ¹⁵ Nii Yesu towe bamu ye, "Fan ku danbirasa ke fan baa fan da fane n-yu su, lu Farasii abi ye Herodi asa bamu kufe mu nu kii tin bodobodo mu."

¹⁶ Nii mu abulapu ba piili bee towe abaa ye, "A maa man lee bodobodo kukyo su nu ee towe kanin mu abee?"

¹⁷ Yesu maa bu kuto mu nu bee towe mu, nu o taase bamu ye, "Mine su nu fen towe fane kuman su bodobodo kukyo mu asin? Imu su, fan man pita bu me awaasa kase? Mine i waa nu fane nfeere i mee taale i kita a ato bilen kanin? ¹⁸ Fan su ansi, fan man ku? Nu fan su asu, fan mee nu? Fen mee nyinji asin nin abee? ¹⁹ Saja mu nu n taa bodobodo anuu barige sa asa ngbin nnuu nu ba gyii mu, alantan afine nu fan tase agyisan mu bola?"

Nii ba ye, "Alantan kudu anyo."

²⁰ Nii Yesu bila taase ye, "N maa taa bodobodo asuno barige to sa asa ngbin nna nu ba gyii mu, alantan afine nu fan tase agyisan mu bola?"

Nii ba lee konjo ye, "Alantan asuno."

21 Nii Yesu ye, "Inimbu kpini kamaa mu, fan man taale bu umu kase?"

*Yesu kye gyaatanapɔ-nyin
ku Betisayida kade to*

22 Nii Yesu maa mu abulapɔ mu ba kpee Betisayida kade to, nii asa aku ba taa gyaatanapɔ ku ba kule Yesu fee o taa mu kibaa mata mu. 23 Nii Yesu kitaa gyaatanapɔ mu kibaa to, taa mu lu kade mu nbwama. Nii Yesu tɔɔ nkyole waa mu ansi to, nii o taa mu abaa gyaga mu su, nii o taase mu ye, "Fii wu ato?"

24 Nii gyaatanapɔ mu diyaa mu ansi sɔsɔ, nii o ye, "N wu asa ba maa naa, nii ba du fee iyu i maa naa mu."

25 Nii Yesu bila taa mu abaa gyaga onyin mu ansi sɔ, nii mu ansi mu i bugi, nii mu ansi mu i nye alanfiya, u ku danbirasa. 26 Nii Yesu towe gyaatanapɔ mu ye, "Kpewu! Amaa man bila bwii kpee kade mu to."

*Pita lee kaapu asa
mu nu Yesu gye*

(Matiwu 16:33-20; Luka 9:18-21)

27 Nii Yesu maa mu abulapɔ mu ba kpee nde-bii mu nu i bu Kasariya Filipi kade mu ase. Ba maa kpee mu, nii Yesu taase mu abulapɔ ye, "Animbu nu asa ba ye n gye?"

28 Nii ba lee kɔnɔ ye, "Aku ba ye fu i gye Gyɔn okyugyeepu mu, aku mɔɔ ba ye fu i gye Eligya, nii aku mɔɔ ba ye fu i gye lbwaare atowepu mu to oku."

29 Nii Yesu taase ye, "Nii fane mɔɔ, fan ye animbu nu n gye?" Nii Pita lee kɔnɔ ye, "Fu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee mu." 30 Nii Yesu gya bamu ye ba man kan towe oku asa mu nu o gye.

*Yesu towe mu awɔrɔfo
kuwu ye mu kelewu asin*

(Matiwu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Nii Yesu piili ee towe mu abulapɔ mu ye, "I dagaa fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa maa wu awɔrɔfo gaa, ke Gyiwu abulisa ye lbwaare aseepu abulisa ye lbwaare nbara akaapɔpu ba kina me. Bee biti ba mɔɔ me, ke nke nsa kamaa mu, n biti n kyinji lu lewu to ba." 32 Amaa Yesu maa bugi mu asin mu to pensen kaapu mu

abulapɔ mu, nii Pita tu mu lu ukaa su ee towe yii mu.

33 Amaa Yesu, bilinji ku mu abulapɔ mu, nii o towe Pita ye, "Lu me su, fu Sitaane nimu. Fu nfeere i man lu lbwaare ase, i lu nyimisa ase nin."

34 Nii Yesu tu sakyɔ mu ye mu abulapɔ mu nu ba ba mu ase mu, nii o towe bamu ye, "Okumaa mu nu ee biti fee o buu me mu, i dagaa fee o kina mu n-yii, ke o sula mu oyu laasa ke o buu me. 35 Lu fee okumaa mu nu ee biti fee o kun mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ee biti o pan nkpa mu. Amaa okumaa mu nu o pan mu nkpa lu me ye asin danbirasa mu su mu, ee biti o nye mu nkpa. 36 Nii fu kan nye dulinyaa to kutɔ kumaa, nii fu pan fu nkpa mu, mine nu fu nye? 37 Abee mine nu nyimisa i taale o taa kyare mu nkpa? 38 Nii oku kan waa ipeeli lu me ye me kikaapu su, nbunbu kakyina nimu to abi mu nu alibi ye lbwaare kiman-sile ki bu bamu to fale mu, kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kan ba ye lbwaare bunyaa ye mu sɔsɔ nbɔɔ mu, ngbaa me ii biti i baa i su me ipeeli sa kanin asa manja."

9

1 Nii Yesu bwii kyaga su ye, "N towe fane fee aku ba bu fane to nfi nu ba mee ye ba wu lewu, amɔɔ ba wu lbwaare kuwura-gyii mu ki maa ba olon su."

Yesu n-yii ki kyeege

(Matiwu 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Nke nsiye kamaa to mu, Yesu taa mu abulapɔ mu asa, Pita ye Gyemisi ye Gyɔn tii mu n-yii su dii kibii lala ku kpee, nii ba bu tɔto bamu nkun. Nii Yesu kayi-wule kyeege bamu ansi su. 3 Nii mu ikaale bunsaa gbaa i lonɔ fuuli parepare i nhalige su. Oku man bu dulinyaa nimu to nu ee taale fwii kaale ke ki fuuli parepare kanin kudubi. 4 Opula manja to mu, ba ba ku mu, lbwaare asa didaa anyɔ, Eligya ye Mosesi, ba lu ba, nii ba maa Yesu bee towe.

5 Nii Pita towe Yesu ye, "Okapɔpu, i burɔn gaa fee a maa bu nfi. Imu su, yege ke a yii abu asa, fu lee kuku, Eligya lee kuku, Mosesi lee kuku." 6 Nii kufuu ki

kɪtaa Pita maa abulapɔ banban mu gaa, nu ba man bila be nyi kutɔ mu nu ba tɔwe.

7 Nu kabwaare wɔle ba bun bamu su, nu ɔbule ku lu abwaare-wɔle mu tɔ tɔwe ye, "Ɔnumu i gye mi-Bii-nyɪnsa mu nu n su kebiti sa. Fan nu mu ase."

8 Opula maɲa tɔ, abulapɔ mu ba maa ku kyaabɔɔ mu, ba man bila wu ɔku bamu ase, amɔɔ Yesu nkɔn.

9 Ba maa kpɪlige kibii mu su beɛ ba mu, nu Yesu da bamu amu tɔ ye, "Fan man tɔwe ɔku ye ɔku kutɔ mu nu fan wu, naa fuu saɲa mu nu me, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu n bwii kyɪnji lu lewu tɔ mu." 10 Nu ba nu sa mu, amaa bamu wɔle-wɔle u taase abaa ye, "Kikyɪnji lu lewu tɔ numu kase kaapu nene?"

11 Nu ba taase Yesu ye, "Mɪne su nu nbara akaapɔpu mu beɛ tɔwe ye i dagaa lbwaare ɔtɔwɛpu Eligya maa gyankpaa ba pɔyi?"

12 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, "I gye kesintin fee Eligya ii biti ɔ gyankpaa ba, ke ɔ ba lonɔ kutɔ kumaa kinumu. Amaa mɪne su nu ba kyɔrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ ye me, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu n biti n wu awɔrɔfo gaa ke asa ba kina me? 13 N tɔwe fane ye Eligya tee bwii ba, nu kutɔ mu nu asa bee biti mu, ba tee taa waa mu fee kanan mu nu ba wɔla kyɔrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ lu mu su mu."

Yesu kye kebii

kyusa-bi mu nu

ɔ su nbwu libi

(Matiwu 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Ba maa kpɪlige kibii mu su beɛ ba abulapɔ asansa mu ase mu, ba wu sakyɔ damante ku maa yɪle kyaabɔɔ bamu, yege ba maa nbara akaapɔpu mu bee gyii umɔɔre. 15 Asa mu ba maa wu Yesu maa ba mu, i kyɪnkyin bamu, nu ba silɛ kpee mu ase naa fwaala mu.

16 Nu Yesu taase bamu ye, "Mɪne umɔɔre nu fanaa bamu fen gyii mu?"

17 Nu ɔku lee kɔnɔ lu sakyɔ mu tɔ ye, "Ɔkaapɔpu, kabwu libi ku te mi-bii su, nu ɔ mee taale ee tɔwe, nu n taa mu ba fu ase.

18 I dan kan kyɪna mu su de, i su mu i tɔv kase, yege mu kɔnɔ tɔ kii fuu afɔfɔv, yege ee we mu anyi tɔ, nu ee kirin. N ba kule

fu abulapɔ mu ye ba kusaa kanun nbwu libi maɲa lu mi-bii mu su, amaa ba man taale."

19 Nu Yesu tɔwe bamu ye, "O! Fane ndaga kakyɪna numu tɔ asa mu nu fan man su kɪkɔle-gyii. Nene nu fen biti ye n nye kenyiita sa fane? Fan taa kebii mu biya me nfu."

20 Ba maa taa kebii mu biya mu, nu nbwu libi mu maa wu Yesu mu, opula maɲa tɔ nu i taa kebii mu tɔv kase fee kigbingbin. Ɔ de ee gbiliti yege mu kɔnɔ tɔ kii fuu afɔfɔv.

21 Nu Yesu taase kebii mu mu-se ye, "Kanan mu nu i waa mu fale mu, i tee kyeere do?"

Nu mu-se lee kɔnɔ ye, "Lu koo mu kebii tɔ nu i waa mu kanun. 22 I taale i taa mu i tɔv fulɔn ye nkyu tɔ ii biti i mɔɔ mu. Imu su, nu fu taale waa kutɔ ku mu, wu anɛ kɔwee ke fu mɔlige anɛ."

23 Nu Yesu taase mu-se ye, "Fu ye nu n biti n taale mu? Nu kase fee ɔkumaa mu nu ɔ kɔle lbwaare gyii mu, kutɔ kumaa kii biti ku waa sa mu."

24 Kebii mu mu-se taa kensi payi kule Yesu ye, "N kɔle lbwaare gyii, amaa kye me tɔ ke n nye kɪkɔle-gyii tii su."

25 Yesu maa wu sakyɔ mu maa nye akyɔ ii tii su mu, nu ɔ punte nbwu libi mu su tɔwe imu ye, "Fane naamuu ye akpawu nbwu libi, n ye fan kusɔ lu mu su nbunbu numu, ke fan man bila bwii ba mu su kakaaku."

26 Nu nbwu libi mu ba nyanɛ tɔ muusi tɔ taa kebii mu tɔv ɔlɔn fee kigbingbin, nu ba kusɔ mu su. Kebii mu de fee obuni, nu asa mu ba ye ɔ wu. 27 Tutɔ nu Yesu kɪtaa kebii mu kibaa tɔ kusaa mu yɪle mu ayaa su.

28 Imu kamaa tɔ, nu Yesu loo kɪkpaara su, nu mu abulapɔ mu nkɔn ba naa taase mu ye, "Mɪne i waa su nu anɛene a man taale kusaa nbwu libi mu lu kebii mu su?"

29 Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, "Sehn man bu tɔ nu i taale gya unumu ana kudubi, amɔɔ kabwaare-kule nkɔn."

Yesu bila bwii tɔwe

mu kelewu asɪn

(Matiwu 17:22-23; Luka 9:34-45)

30 Imu kamaa nu Yesu maa mu abulapɔ ba lu tutɔ bola Galile ɔsɔwɔle su. Nu

Yesu mee biti fεε ba bu katun mu nu o bu. ³¹ Lu fεε kanun saja mana mu εε kaapu mu abulapu mu nin. Nu o towe bamu ye, “Bee biti ba lεε mε, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa asa, ke ba mɔɔ mε, amaa nke nsa kamaa to mu, n biti n kyinji ba nkpa to.” ³² Maa towe bamu kanun mu, ba man nu umu kase, nu i su bamu kufuu fεε ba taase mu umu kase.

*Animu i gye olala?
(Matiwu 18:1-5; Luka 9:46-48)*

³³ Yesu maa mu abulapu mu ba kpee Kapanum kade lala to. Ba maa bu kikapara su mu, nu Yesu taase bamu ye, “Fan maa naa okpa to fen ba mu, mune umore nu fen gyii mu?” ³⁴ Ba laato nin ba man lεε kono, lu fεε saja mu nu ba naa okpa to bee kpee mu, bee gyii abaa umore ye omomo i gye bamu to olala.

³⁵ Yesu maa kyon kyina mu, nu o tu mu abulapu kudu anyo mu ba mu ase, nu o towe bamu ye, “Nu fane to oku kan ee biti fεε o bilinji olala mu, o waa mu n-yu kalwe ye kyaafole sa mu tooma ana.”

³⁶ Tuto nu Yesu taa kebii ku ba yile bamu ansi to. Nu o taa kebii mu abaa to, nu o towe bamu ye, ³⁷ “Okumaa mu nu o kan koole kebii kinumu dubi me kitu to su mu, me nu o koole, nu okumaa mu nu o kan koole me moo mu, man gye me nkun nu o koole, amaa o koole omuni o sun me mu gbaa.”

*Bamu nu ba yile Yesu
kamaa mu asin
(Luka 9:49-50)*

³⁸ Nu Gyon towe Yesu ye, “Okapupu, an wu onyin ku maa su fu kitu εε kusaa nbwu libi εε lu asa su, yege o man tii ane su. Imu su an gya mu ye o man bila waa kanun.”

³⁹ Nu Yesu towe bamu ye, “Fan man gya kanun osa mana. Osa kumaa mu nu εε waa asin kyinkyinsa lu me kitu to mu, umu kamaa mu o mee bila taale towe asin ku nyita me kitu. ⁴⁰ Okumaa mu nu o mee nyita ane kusun mu, o tii ane su numu.

⁴¹ N towe fane kesintin ye oku kan sa fane nkyu nuusa lu fan maa gye me lεε su mu, ee biti o nye umu kukoka.

*Atɔ mu nu u biya alibi
(Matiwu 18:6-9; Luka 17:1-2)*

⁴² “Nu oku kan yege nu nbii mu nu ba koole me gyii fale to oku kan waa alibi mu, kanun odunwura mana, nu ba kan taa kifole-buu lala nmina kyaga mu obule to taa mu tub opu to gbaa mu, i bo. ⁴³ Nu fu kibaa ki kan ku yege nu fu waa libi mu, tin kumu foyi. I bo sa fu fεε fu maa taa kibaa diye loo lbwaare aye, i kyɔ fεε fu maa taa abaa anyo naa loo awurufɔ fulon mu nu i mee dun kpaa to. ⁴⁴ Tuto nu asonswee mu nu be mee wu,

nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

⁴⁵ “Nu fu kyaa ki kan ku yege nu fu waa alibi mu, tin kumu foyi. I bo sa fu fεε fu maa gye boobi nu fu loo lbwaare aye, i kyɔ fεε fu maa taa ayaa anyo naa loo awurufɔ fulon to. ⁴⁶ Tuto nu asonswee mu nu be mee wu,

nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

⁴⁷ “Nu fu kinsi ki kan ku yege nu fu waa alibi mu, kyole kumu tub. I bo sa fu fεε fu maa taa kinsi kulon kpee lbwaare aye, i kyɔ fεε fu maa taa ansi anyo naa loo awurufɔ to kakpaa. ⁴⁸ Tuto nu, asonswee mu nu be mee wu,

nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

⁴⁹ lbwaare ii biti o taa fulon boole okumaa ke o waa kyirekyire fεε kanan mu nu ba su nfole bee boole inun nu i waa kyirekyire poyi nu ba su bee waa saraga bee sa lbwaare mu.

⁵⁰ “Nfole i buron, amaa nu nfole kan foyi umu okon bure, nene nu fen bila taale waa mu ke i nye umu okon? Imu su fan yege fane awaasa i baa i bukɔn fεε nfole, ke fan kyina ye abaa kayi yuuli to.”

10

*Yesu towe kekili kenyiita asin
(Matiwu 19:1-12; Luka 16:18)*

¹ Yesu maa lu tuto mu, o kpee Gyudeya osuwle su, nu o faa Gyodan obun mu kpee benbe. Nu sakyɔ damante ku ki ba kyaaboo mu, nu o kaapu bamu abwaaresin fεε kanan mu nu o wula εε waa mu.

² Tuto mu Farasii abi aku ba ba su Yesu odub sintaase to ye, “I de okpa sa onyin fe o kina mu-ka?”

³ Nii Yesu bwii taase bamu ye, “Mune nbara nu Mosesi kaapu fane?”

⁴ Nii ba lee kono ye, “Mosesi sa okpa fee onyin o kyuroo kekina owule sa mu-ka ke o kina mu.”

⁵ Nii Yesu towe bamu ye, “Fane nkolo i maa bulon su nu Mosesi kyuroo kanun nbara mu sa fane. ⁶ Naafoo lu koo npiili ase, ato kutub to mu, lbwaare waa bamu onyin ye okyu. ⁷ Imu su nu onyin ii biti o yege mu-se ye mu-nyi, ke o taa mu n-yu mata mu-ka, ⁸ ke bamu asa anyo ba biliji nyimisa kulon, yege ba man bila ba gye asa anyo, amaa ba gye okulon nin. ⁹ Imu su, imu nu lbwaare taa waa kukulon mu, oku man kan barige imu to.”

¹⁰ Yesu maa mu abulapu ba maa loo kikpaara su mu, nu mu abulapu ba lonjo taase mu asin lu kekili mu asin su. ¹¹ Nii Yesu towe bamu ye, “Okumaa mu nu o kan kina mu-ka nu o naa kili okyu pupwe mu, o nyita kekili, nu o waa mu-ka mu alibi. ¹² Kanun okpa kulon su nu okyu kan kina mu-kuli naa kili onyin pupwe mu, o nyita kekili.”

Yesu waa nbii kusee

(Matiwu 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Tuto nu asa aku ba taa bamu nbii wuribi bee ba Yesu ase ye o taa mu kibaa gyaga bamu su, yege mu abulapu mu bee gya bamu nu bee biya nbii mu. ¹⁴ Yesu maa wu imu kanun mu, nu o nye agbu, nu o towe bamu ye, “Fan yege nbii wuribi mu ba ba me ase, ke fan man tii bamu okpa, lu fee susu kuwura-gyii mu ki gye sa asa mu nu ba du fee nbii wuribi mu nin. ¹⁵ N towe fane kesintin fee okumaa mu nu o man koole lbwaare kuwura-gyii mu fee kebii mu, o mee ye o nye loo kumu to.”

¹⁶ Nii o koole bamu puga, taa mu abaa gyaga-gyaga bamu su nu o waa bamu kusee.

Onyin ato wuya mu

(Matiwu 19:16-30; Luka 18:18-30)

¹⁷ Yesu maa dan yii okpa mu su mu, nu onyin ku sile ba muna mu ansi to towe mu ye, “Okapupu danbirasa, mune nu i dagaa n maa waa ke n nye nkpa kakpaa?”

¹⁸ Nii Yesu taase mu ye, “Mune su nu fu tu me odanbirasa? Oku man gye odanbirasa, amoo lbwaare nkun. ¹⁹ Fu

nyi lbwaare nbara mu nu u towe ye, ‘Man moo nyimisa, man kan lu fu-ka abee fu-kuli kamaa, man yuuri, man tin antijesa, man puni fu toomaa, taa beeree sa fu-se ye fu-nyi.’ ”

²⁰ Tuto nu onyin mu lee kono ye, “Okapupu, n wula n buu unumu kpini lu koo mi kibii to.”

²¹ Nii Yesu ku onyin mu diin, mu asin i pure mu. Nu o towe mu ye, “I san fu kuto kulon, kpee naa fe fu kapatye kpini, ke fu taa afulee mu sa atiripu. Imu ii biti i yege fu nye imu kukoka, ke fu ba buu me.”

²² Onyin mu maa nu kanan mu, nu o nyanje mu ansi to taa kokolo nyita kpewu, lu fee o gye ato wuya gaa nin.

²³ Nii Yesu ku mu abulapu mu to kyaaboo nu o towe bamu ye, “I bulon gaa sa ato wuya ana fee ba loo lbwaare kuwura-gyii mu to.”

²⁴ Asin mu i kyinkyin abulapu mu. Amaa Yesu bila towe bamu ye, “Mi-bii ana, ye fan wu kanan mu nu lbwaare kuwura-gyii mu to kiloo bulon. ²⁵ I buroo sa nyooma fee o taale loo baasa obo to bole, i kyoo ato wuya o loo lbwaare kuwura-gyii mu to.”

²⁶ Asin unumu i de bamu kono gaa, bee taase abaa ye, “Anumu nu lbwaare ii biti o molige?”

²⁷ Nii Yesu ku mu abulapu mu surum, nu o ye, “Nyimisa ase nu unumu i mee taale waa, man gye lbwaare ase. lbwaare ase bire kuto kumaa unumu u taale waa.”

²⁸ Nii Pita towe ye, “An bwiiyaa kuto kumaa yege nu an baa an buu fu?”

²⁹ Tuto nu Yesu towe ye, “N towe fane kesintin ye oku man pu yege mu kikpaara ye mu-daa ana ye mu-supu ana ye mu-pukyuu ana mu-nyi ye mu-se ye mu-bii ana ye mu ndoo ana, lu nmaa me asin danbirasa mu su, ³⁰ nu o mee ye o bwii nye kikpaara ye mu-daa ana ye mu-supu ana ye mu-pukyuu ana mu-nyi ye mu-se ye mu-bii ana ye mu ndoo ana kpini kelifa su. Ee biti o nye kekisi ndaga kakyina unumu to bire, amaa ee biti o ba nye nkpa kakpaa.” ³¹ Nii Yesu bila towe bamu ye, “Agyankpaapu gaalaagaa,

bee biti ba be bilinji asii-amaapu, ke asii-amaapu ba be bilinji agyankpaapu.”

*Yesu bila bwii towɛ
mɔ kelewu asin*

(Matiwu 20:17-19; Luka 18:31-34)

³² Yesu maa mɔ abɔlapu ba naa bee kpee Gyerusalem nu Yesu ɪ gyankpaa bamu bee kpee. Asin mɔ i kyinkyin abɔlapu mɔ, nu kufuu ki sɔ asa mɔ nu ba buu bamu mɔ. Nu Yesu bila lɛɛ mɔ abɔlapu kudu anyɔ mɔ ɪkaa sɔ, nu ɔ towɛ bamu kutɔ mɔ nu kii biti ki tu mɔ. ³³ Nu Yesu towɛ abɔlapu mɔ yɛ, “An kpee Gyerusalem, nu bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa mɔ sa Gyiwu asepu bilisa yɛ nbara akaapupu. Bee biti ba bun mɛ lewu kupwɛ, ke ba taa mɛ waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi abaa tɔ.

³⁴ Kanɩn asa maɲa bee biti ba waa mɛ yerɛyerɛ, ke ba tɔv nkyɔle bun mɛ, ke tɩɲɛ mɛ awɔle-bi ke ba mɔɔ mɛ. Amaa nke asá kamaa mɔ, n biti n kyinji ba nkpa tɔ.”

Gyemisi maa Gyɔn kɔkɔle
(Matiwu 20:20-28)

³⁵ Nu Sebedi mu-bii ana Gyemisi maa Gyɔn, ba ba Yesu ase ba kɔle mɔ yɛ, “ɔkaapupu, an kɔle fu yɛ fu waa kutɔ mɔ nu an biti a kɔle fu fale mɔ sa anɛ.”

³⁶ Nu Yesu taase bamu yɛ, “Mɩnɛ nu fen biti fɛɛ n waa sa fane?”

³⁷ Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nu fu kan ba kyɩna fu kuwura-gya, fu bunyaa kuwura-gyii mɔ tɔ mɔ, fu yɛɛɛ anɛ ɔku ɔ kyɩna fu gyisa sɔ, ke ɔku mɔɔ ɔ kyɩna fu-bɩna sɔ.”

³⁸ Nu Yesu towɛ bamu yɛ, “Fan man nyi kutɔ mɔ nu fen kɔle fale. Fen taale gyii awɔrɔfɔ mɔ nu n biti n gyii fale, nu kekyugyee mɔ nu bee biti ba gyee mɛ mɔ, fen taale gyee kanɩn kekyugyee maɲa?”

³⁹ Nu ba kyula yɛ, “An taale.” Nu Yesu towɛ bamu yɛ, “Fen biti fan gyii awɔrɔfɔ mɔ nu n biti n gyii fale, ke fan gyee mɛ kekyugyee mɔ nu n gyee mɔ. ⁴⁰ Amaa ɔmɔ nu ɔ kyɩna mɛ gyisa sɔ abɛɛ mɛ bɩna sɔ bire, man gye mɛ ii biti n sa. Ibwaare ii biti ɔ taa sa bamu nu ɔ lonɔ yula mɔ.”

⁴¹ Yesu abɔlapu kudu mɔ nu ba san mɔ, ba maa nu asin mɔ, ba nye agbu waa Gyemisi maa Gyɔn. ⁴² Tɔtɔ nu Yesu tu bamu kpini sare mɔ ase nu ɔ towɛ

bamu yɛ, “Fɛɛ kanan mɔ nu fan nyi mɔ, bamu nu ba man gye Gyiwu abi bamu agyankpaapu mɔ, bɛɛ kaapu bamu ɔlɔn asa sɔ, nu bamu alɔlɔnpu gbaa bɛɛ kaapu ɔlɔn asa sɔ. ⁴³ Amaa fane bire, fan man waa kanɩn. ɔmɔ nu ee biti fɛɛ ɔ waa nyɩnsa kpare mɔ, o bilinji kɩyaafɔle sa mɔ tɔɔmaa ana. ⁴⁴ Nu ɔmɔ nu ee biti ɔ waa ɔgyankpaapu mɔ, ɪ dagaa maa waa fɛɛ kɩnye sa ɔkɔmaa nɩmɔ. ⁴⁵ Halɩ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa gbaa n man ba yɛ asa ba sun mɛ nɩn. N ba n ba sun asa nɩn, ke n taa mɛ nkpa kɛɛ, ke ɪ ka asa gaalaagaa alibi kɔkɔ.”

Yesu Kye Gyaatanapu Batimiyo
(Matiwu 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Nu Yesu maa mɔ abɔlapu ba kpee Gyeriko kade tɔ. Maa mɔ abɔlapu yɛ kubu damante ba maa lu kade mɔ tɔ mɔ, ba wu gyaatanapu ku nu bɛɛ tu mɔ yɛ Batimayu, (ɩmɔ kase ɪ gye Timayu mu-bii) maa tɛ ɔkpa kaa ɛɛ kɔle. ⁴⁷ Gyaatanapu mɔ maa nu fɛɛ Yesu Kanasareti-nyɩn mɔ ɪ kyɔn mɔ, nu o kuusi tu mɔ yɛ, “Yesu, Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kɔwɛɛ.”

⁴⁸ Maa kuusi kenken sɔ mɔ, asa ba pɔnte mɔ sɔ yɛ o bun mɔ kɔnɔ sɔ, yɛɛɛ ɛɛ lonɔ ee kuusi kenken ɛɛ towɛ yɛ, “Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kɔwɛɛ!”

⁴⁹ Nu Yesu yɩle, nu ɔ towɛ yɛ, “Fan tu mɔ sa mɛ.” Nu ba tu mɔ towɛ yɛ, “Yɛɛɛ fu kɔkɔlɔ ki yuuli fu, Yesu yɛ fu ba.” ⁵⁰ Nu ɔ kɔsɔ fugi yii mɔ ayaa sɔ nmanyɩn mɔ kɩtaa tɔv ɪkaa sɔ nu o kpee Yesu ase.

⁵¹ Nu Yesu taase mɔ yɛ, “Mɩnɛ nu fii biti yɛ n waa sa fu?” Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “ɔkaapupu, n biti n baa n ku nɩn.” ⁵² Nu Yesu towɛ mɔ yɛ, “Nate! Fu kɩkɔle-gyii ki yɛɛɛ nu fu nye alanfiya.” Opula maɲa tɔ nu mu ansi mɔ a bugi, nu o buu Yesu kpee ɔkpa tɔ.

11

Yesu dii kuruma loo
Gyerusalem kade tɔ

(Matiwu 21:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19)

¹ Yesu maa mɔ abɔlapu ba maa tiri Gyerusalem, nu ba ba fuɔ Olifu kibɩ mɔ nu ki maa Betifage maa Betani mɔ, Yesu

sun mu abulapu anyo, ² nu o towe bamu ye, "Fan kpee kade-bi mu nu ki bu fane ansi to, fan maa dan fen fuu mu, fen biti fan wu kekuruma-bi mu nu ba man pu dii mu maa kyaa, ke fan saje mu biya me nfu. ³ Nu oku kan taase fane kutu mu su nu fan saje mu mu, fan towe odunwura mana ye, 'Onyiripe mu ii biti mu, amaa ee biti o bwiiyaa mu ba nbunbu numu.' "

⁴ Kesintin, nu ba naa wu kekuruma-bi mu maa kyaa kigbenbi su kikaara kuku kebun. Ba maa saje mu mu, ⁵ nu asa mu nu ba yile tutu mu ba taase bamu ye, "Mune su nu fen saje kekuruma-bi mu?" ⁶ Nu ba lee konu kanan mu nu Yesu dan towe mu, nu asa mu ba yege ba taa nate. ⁷ Ba taa kekuruma-bi mu biya Yesu, taa bamu ataa gyaga kuruma mu su, nu Yesu dii kyina su. ⁸ Asa gaalaagaa ba taa bamu ataa tututu okpa to, nu asansa mo ba nele afatee wurige okpa mu to. ⁹ Asa mu nu ba gyankpaa ye bamu nu ba buu kamaa mu kpini bee kuusi ye, "Hosana!

Kusee i gye sa omu nu o naa Onyiripe kitu to ee ba mu!

¹⁰ Kusee i gye sa ane-Se Owura Dawidi kuwura-gyii mu nu ki ba mu!

Hosana i gye sa ane-Se lbwaare mu nu o bu susu mu!"

¹¹ Yesu maa fuu Gyerusalem mu, o naa loo kabwaare-sunkpa aye, nu o ku kutu kumaa kyaaboo. Amaa kpali fee kyowe maa tee lwe su mu, nu o lu taa mu abulapu kudu anyo mu kpee Betani.

Yesu towe nno waa figi oyu
(Matiwu 21:18-19)

¹² Lukaake, ba maa lu Betani bee ba mu, akun a kita Yesu. ¹³ Maa ku kata-kata mu, o wu figi oyu maa poroge ki yile, nu o kpee kumu ase naa ku fee i soyi abii, amaa afatee nkun nin, kpali fee umu saja soyisa man pu fuu. ¹⁴ Nu Yesu towe figi oyu mu ye, "Oku man bila ye o gyii fu abii mu kakaaku!" Mu abulapu mu ba nu kanan mu nu o towe oyu mu.

Yesu kpee Kabwaare-sunkpa aye
(Matiwu 21:12-17; Luka 19:45-48; Gyon 2:13-22)

¹⁵ Ba maa fuu Gyerusalem mu, Yesu kpee kabwaare-sunkpa aye obu mu to naa, nu o piili ee gya ato afepu ye asoo. Nu o bilinjaa-bilinjaa afulee akyaripu iteburu ye awura-lopo afepu ngya taja-taja. ¹⁶ Nu o tii okpa fee oku o man bila taa kutu ku bola kabwaare-sunkpa aye mu opula. ¹⁷ Nu o lan kaapu bamu ye, "Ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye,

'Bee biti ba tu me kakpaara ye kabwaare kolekpa sa dulinyaa to asa kpini.' Amaa fan taa kumu bilinjaa bamu nu bee yuuri olon su obaalakpa."

¹⁸ Aseepu bilisa ye nbara akaapupu ba nu kanin asin mu, nu ba piili bee biti okpa mu nu ba taa mo mu, lu fee mu kikaapu ki kyinkyin asa damante mu kpini, nu umu i yege nu ba sile mu. ¹⁹ Kalaatipwee ase nu Yesu maa mu abulapu mu ba lu kade lala mu to.

Figi oyu mu asin
(Matiwu 21:20-22)

²⁰ Lukaake nyenyenu ba maa naa okpa to mu, ba wu figi oyu mu ki maa wu naa fuu kumu kase. ²¹ Nu Pita nyinji kutu mu nu ki waa, nu o towe Yesu ye, "Okapupu, ku figi oyu mu nu fu towe nno mu, ki maa wu!"

²² Nu Yesu lee mu konu ye, "Koolo lbwaare gyii. ²³ N towe fane kesintin ye, okumaa mu nu o towe kibu kinumu ye, 'Taa fu n-yu naa tu opo to,' nu o mee waa sika-sika mu kokolo to, nu o koolo gyii fee kutu mu nu o towe fale kii biti ki waa mu, ii biti i waa kanin nin sa mu. ²⁴ Imu su n towe fane ye, nu fan kan kole kutu kumaa fane kabwaare-kole to mu, fan koolo gyii fee fan tee nye kumu, nu fen biti fan nye kumu. ²⁵ Nu fu kan yile fu kole kabwaare-kole mu, taa alibi kumaa mu nu oku kan waa fu mu kee mu, ke fu-Se lbwaare mu nu o bu susu mu gbaa o taa fu lee kee fu.* ²⁶ Nu fan kan fan man taa fane toomaa ana alibi kee bamu mu, fane-Se mu nu o bu susu mu gbaa mee ye o taa fane lee kee fane."

Yesu olon Asin
(Matiwu 21:23-27; Luka 20:1-8)

* 11:25 11:25 I dagaa fee a taa alibi kpini kee ane toomaa ana.

27 Nii ba bila bwii naa fvu Gyerusalem. Tutu mu, Yesu maa naa kabwaare-sunkpa aye mu to mu, lbwaare aseepu bilisa, ye nbara akaapupu, ye abilisa ba ba mu ase.

28 Nii ba taase mu ye, "Mune olun nu fu sv fu waa unumu kpini? Anumu i sa fu kanun olun mana?"

29 Nii Yesu lee bamu kono ye, "N biti n taase fane asin, nu fan kan lee kono kyekyee sa me bure, n biti n towe fane olun kulun mu nu n sv n waa unumu kpini.

30 Gyon kekyugyee mu, i lu lbwaare ase abee nyimisa ase?"

31 Nii ba yii kase bee gyii abaa umore ye, "Nu an kan lee kono ye, 'lbwaare ase mu' ee bitu o taase ane ye, 'Mune i waa sv nu a man koole Gyon gyii?' 32 Amaa nu an kan towe ye, 'I lu nyimisa ase mo mu.' " (Ba sile asa mu, kpali fee okumaa numu koole gyii fee Gyon kyina o gye lbwaare otowepu nin.)

33 Imu sv ba sii lee Yesu kono nin ye, "A man nyi."

Nii Yesu towe bamu ye, "Kanun bure, ngbaa me, n mee ye n towe fane olun kulun mu nu n sv n waa unumu kpini."

12

Kijasan lu paa agyipu kv sv

(Matiwu 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Yesu bo bamu kijasan ye, "Onyin kv kyina doo wayin kudoo kv. Nii o poyi kibandiye kyaaboo kumu, nu o kuu wayin onyiyekpa obo kudoo mu to, nu o poyi opula bunswusa mu nu akusupu bee dii bee kv kudoo mu sv. Nii o taa mu kadoo mana waa paa agyipu kv abaa to, nu o kpee okpa. 2 Kitije sana maa fvu mu, nu o sun mu kyaafole kv paa agyipu mu ase, ke o naa koole umu nu i gye mu lee mu biya mu. 3 Amaa paa agyipu mu ba kita mu kyaafole mu, dayi mu bwiiyaa mu abaakpan. 4 Nii kadoo wuya mu bwii sun oku, nu paa agyipu mu ba dayi mu paate mu kumu gyila mu ipeeli. 5 Kadoo wuya mu bila sun oku, nu paa agyipu mu ba dayi mu mo. O bila sun gaalaagaa, nu ba dayi aku, nu ba mo aku mo.

6 "Okulun mu nu o dan san ke o sun mu i gye mu-bii mu nu o sv kebiti sa. Laalaalwe mu o sun mu nu towe ye, 'O maa gye mi-bii gbaa-gbaa fale bure, bee bitu ba taa beere sa mu.'

7 "Amaa paa agyipu mu ba towe abaa nin ye, 'Onumu i gye kapatye ogyipu mu. Fan ba ke a mo mu, ke kapatye mu ki biliji ane lee!' 8 Imu sv ba kita mu-bii mu, nu ba mo, lee mu lu kadoo mu to."

9 Nii Yesu taase bamu ye, "Inumu fale kudubi mu, mune nu kadoo wuya mu ii bitu o waa?" Nii ba ye, "Ee bitu o ba mo paa agyipu mu kpini, ke o taa kadoo mu waa paa agyipu pupwe abaa to." 10 Nii Yesu ye, "Fan man pita kale Asinkyan yilasa mu? Asin mu i gye ye,

'Kibuu mu nu apoyi ba kina mu, kumu i ba biliji kibontombulonto kubuu kpare mu nu kv sv obu mu to.

11 Onyirpe i waa unumu, nu i kyinkyin ane.' "

12 Gyiwu abilisa mu ba paa Yesu kita, kpali fee ba bu ye bamu nu Yesu bo kanun kijasan mana. Amaa ba sile sakyu mu, umu sv ba yege mu, nu o kyun.

Lenpoo kika asin (Matiwu 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Farasii abi ye owura Herodi asa aku ba ba Yesu ase ba sv mu doo lu mu asin towesa sv. 14 Ba ba mu ase ba towe mu ye, "Okaapupu, an nyi fu maa gye kesintin ogyipu, nu fu mee towe lu nfere mu nu asa bee fe, nu fu mee kv nyimisa kypare sv, amaa fu kaapu asa lbwaare asin bola kesintin okpa sv. An bitu a nu lu fu ase ye, i de okpa fee a ka lenpoo sa Roma abi Owura lala Kasaro? 15 I dagaa fee a ka abee a man ka?" Amaa Yesu wula o nyi ba maa gye kebunbun ansi wuya ana nu o taase bamu ye, "Mune i waa sv nu fan sv me doo? Fan sa me kefullee nderebi ke n kv." 16 Ba maa sa mu kefullee nu o kv mu, o taase bamu ye, "Anumu foto ye kv i gyan kefullee mu sv fale?" Nii ba ye, "Owura lala Kasaro lee." 17 Imu sv nu Yesu ye, "To! Kuto mu nu kv gye Kasaro lee mu, fan ka sa mu, nu kvto mu nu kv gye lbwaare mo lee mu, fan taa sa mu."

Nii Yesu asin a waa bamu kananku.

*Kekili ye kekyiŋi
lu lewu to asin
(Matiwu 22:23-33; Luka 20:27-40)*

18 Tuto nu Sadusi abi mu nu ba ye kelewu kyini man bu to mu, ba ba Yesu ase ba towe mu ye, 19 “Okapupu, Mosesi kyuroo nbara unumu sa ane ye, nu onyin kan wu yege mu-ka, nu maa mu ba man kuge nbii mu, mu-supu i taale taa okulapu-kyu mana kili ke ba kuge nbii sa olewupu mu. 20 Onyin ku maa mu-supu ana asuno i kyina ba bu to. Nu o daa mu kili okyu, nu o wu, yege maa mu-ka mu ba man kuge. 21 Osupu mu nu o gyan su taa okulapu-kyu mana kili, nu ngbaa mu wu, yege maa okyu mu ba man kuge. Osasapu maa bila taa mu, kukulun mana nin. 22 Bamu asuno mana kpini ba kili okyu mu gyan yege bamu oku maa okyu mu ba man kuge. Laalaawe mu, nu okyu mu gbaa wu. 23 Nbuunbu numu, bamu asuno kpini ba maa kili mu fale, nu kelewu kyini kake mu, bamu to omo mu-ka ii biti i baa i gye okyu mu?”

24 Nu Yesu lee bamu konu ye, “Man gye fan maa man nyi abwaaresin abee lbwaare olun mu su nu fan foyi fale? 25 Imu kase i gye fee kelewu kyini sana mu, asa ba man bila ye ba kili, bee biti ba bilini fee susu nbu mu nin. 26 Nbuunbu, lu bamu nu bee biti ba kyini lu lewu to mu, fan man pu kale Mosesi owole to lu kanan mu nu o wu fulon maa dee apunfa mu, nu lbwaare towe mu ye, ‘Me i gye Abraham lbwaare, Isaki maa Gyekobu lbwaare mu!’ 27 O gye asa kusa lbwaare nin, man gye alewupu lee. Fan foyi kesintin su!”

*Nbara mu to kilala
(Matiwu 22:34-40; Luka 10:25-28)*

28 Nbara okapupu ku bu tuto nu o nu umore mu nu bee gyii. O wu fee Yesu lee Sadusi abi mu konu danbirasa. Imu su o ba mu ase ba taase mu ye, “Nbara mu kpini to mu, kumoo ki gye kikpare?”

29 Nu Yesu lee konu ye, “Nbara mu to kikpare mu i gye kinumu mu nu ku towe ye, Oo! Israyi nu! Onyiripe ane lbwaare mu, Onyiripe i gye okulun nin. 30 Taa fu

kokolo ye fu kala ye fu nfeere ye fu olun kpini nye kebiti sa fu-Nyiripe lbwaare. 31 Kinyosapu mu i gye ye, ‘Biti fu birisa fee fu n-yu!’* Nbara ku n man bila o bu to nu i kyo unumu.”

32 Nu nbara okapupu mu towe Yesu ye, “Fu waa ato gaa, Okapupu! I gye kesintin fee kanan mu nu fu towe ye, Onyiripe mu nkun i gye lbwaare, nu lbwaare ku man bila o bu to. 33 Nu oku kan o taa mu kokolo ye mu nfeere ye mu olun nye kebiti sa lbwaare, nu o biti mu-birisa fee mu n-yu mu, i buron i kyo fee o maa waa saraga ye kakee sa lbwaare.”

34 Yesu maa wu fee onyin mu lee konu kanyaasin to mu, nu o towe mu ye, “Fu man bu kata ye susu lbwaare kuwura-gyii mu.” Inumu kamaa mu, oku man bila nye kokolo taase Yesu asin ku.

*Omohgepu mu asin
(Matiwu 22:41-46; Luka 20:41-44)*

35 Yesu maa kaapu kabwaare-sunkpa aye mu to mu, nu o taase ye, “Nene su nu nbara akaapupu mu bee towe ye Krisito mu ii biti o lu Dawidi kanaana to? 36 Kayaayu Kyirekyire mu yege nu Dawidi towe ye,

‘Onyiripe mu i towe me-Nyiripe ye, Kyina me gyisa su naa fuu sana mu nu n biti n taa fu dun ana kpini waa fu ayaa kase!’

37 Dawidi gbaa-gbaa i tu mu ‘Onyiripe.’ Imu su, nene su nu Krisito mu ii biti o lu Dawidi kanaana to?”

Nu sakyoo damante mu kpini ba nu Yesu ase ye kinsigyii.

*Yesu da mu abupu amu
to lu nbara akaapupu su
(Matiwu 23:1-36; Luka 20:45-47)*

38 Yesu maa san ee kaapu bamu mu, o towe ye, “Fan baa fan da nbara akaapupu mu nu ba bun bamu ibalmasu ba naa bee biti afwaala ye beere agya to mu su,

39 yege bee ku bee lee ikyinakpa kpare kabwaare-kule ogyanekpa ye kensi-gyii ipula mu. 40 Bee naa bee puni okulapu-kyu bee gyii bamu ato, yege bee yle asa to bee kule kabwaare-kule bunswusa.

* 12:31 12:31 Asin numu i lu Lewetiku 19:18 owole to.

Bee biti ba nye kusu bute gaa i kyo asa kpini!”

*Okulapu-kyu saraga
(Luka 21:1-4)*

⁴¹ Kabwaare-sunkpa aye mu, Yesu kyuna yege mu ansi u ku afulee kidakaa katne, nu ee ku asa ba maa su afulee bee waa to. Afulee wuya ana gaalaagaa ba waa afulee gaa. ⁴² Tuto nu okulapu-kyu tiripu ku taa nderebi anyo ba waa to.

⁴³ Nu o tu mu abulapu ba sare towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, okulapu-kyu tiripu numu waa afulee kidakaa mu to o kyo asa mu kpini, ⁴⁴ lu fee bamu nu ba waa gaa-gaa mu, ba gyii san iku yila bamu ibu to nun, amaa okulapu-kyu tiripu numu bure, mu afulee kpini mu nu o dan o su mu obu to mu kpini-kpini nu o taa ba waa to fale.”

13

*Yesu towe Kabwaare-sunkpa aye
kiboyi mu asin yila*

(Matiwu 24:1-2; Luka 21:5-6)

¹ Yesu maa dan ee lu Kabwaare-sunkpa aye mu, nu mu abulapu ku towe mu ye, “Okapupu! Ku abuu danbirasa ye ibu buronsa mu nu ba poyi fale.”

² Nu Yesu lee mu konu ye, “Ye fu wu ibu kpare-kpare mana? Kibuu kulon gbaa ki mee ye ki sii ki gyan kuku su ye be mee nin kumu tub.”

*Yesu towe mu abulapu ye bee bitu
ba gyii aworufo gaalaagaa*

(Matiwu 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ Yesu maa te Olifu kibu-bi mu su yege mu ansi u ku Kabwaare-sunkpa aye mu, Pita ye Gyemisi ye Gyon ye Andiruwu ba ba mu ase. ⁴ Nu ba taase mu ye, “Sana moco nu unumu ii bitu i ba? Mune sunkaala ii bitu i waa kaapu sana mu nu unumu ii bitu i ba?”

⁵ Nu Yesu piili ee towe bamu ye, “Fan baa fan da su, ke fan man yege oku o puna fane. ⁶ Asa gaalaagaa bee bitu ba ba me kitu to ba towe ye, ‘Me, i gye Krisito mu!’ ke ba puna asa gaalaagaa. ⁷ Nu fan kan nu anaa su ye anaa asin mu, fan man yege fane nkolo i nmaa fane. I dagaa unumu i maa ba kanin, amaa i

mee kaapu fee laalaalwe mu tee tiri to nun. ⁸ Osuwule ii bitu o ko ye osuwule, ke kuwura-gyii o ko ye kuwura-gyii. Kase kii bitu ki gyinyen katun kumaa numu, ke akun a tye. Kanin asin numu kpini i du nun fee okyu kedunidi gyankpaasa.

⁹ “Fan baa fan da su. Bee bitu ba kntaa fane kpee asin ogyikpa, ke ba dayi fane kabwaare-kule ogyanekpa. Lu me su bee bitu ba tu fane alunpu ye awura ansi to, ke fan nye okpa towe bamu me asin danbirasa mu. ¹⁰ Amaa poyi ke laalaalwe o ba mu, i dagaa fee ba towe asin danbirasa mu sa asa yiri kumaa numu. ¹¹ Nu ba kan kntaa fane kpee asin ogyikpa mu, fan man yege i tooro fane lu kutu mu nu fen bitu fan naa towe mu su. Sana mu kan fub mu, fan towe kutu kumaa mu nu lbwaare taa waa fane nno to mu. Lu fee man gye fane u towe, amaa Kayaayu Kyirekyire mu u towe.

¹² “Osupu ii bitu o ba lee odaa sa ke ba moco mu, ke ose gbaa o lee mu-bii sa. Nu nbii bee bitu ba kusu yile bamu akubgepu su ke ba yege ba moco bamu.

¹³ “Okumaa numu ii bitu o kisi fane lu me su. Amaa okumaa mu nu o kntaa to kenken naa fub laalaalwe mu, ii bitu o nye kamolige mu.

Odaatapu Libi-libi mu

(Matiwu 24:15-18; Luka 21:20-24)

¹⁴ “Kanin sana mana mu, nu fan kan wu odaatapu libi-libi mu maa yile katun mu nu i gye ikisii ye kisikpa sa lbwaare fee maa yile tuto mu, (osa kumaa mu nu o kan kale asin numu mu, o nu kase ye odan) sana mana mu, bamu nu ba bu Gyudeya mu, ba sile kpee abu to. ¹⁵ Osa mu nu o bu obu to mu, o man bila bwii loo obu to o naa taa mu ato ke o sile. ¹⁶ Nu okumaa mu nu o bu ndoo to mu, o man bila bwii mu kikpaara su naa taa mu ato bunsu. ¹⁷ Kanin nke mana to mu, i mee ye i baa i buron sa akyu ito wuya ana, ye akyu atalapu mu nu ba su nbii wuribi abaa to mu! ¹⁸ Imu su fan kule kabwaare-kule ke kanin asin numu a man ba kikyee sana. ¹⁹ Kanin sana mana ii bitu i baa i libi i kyo aworufo mu nu dulinyaa wula wu lu koo sana mu nu lbwaare tub dulinyaa ba fub ndaga sana numu ii su

ii kpee. ²⁰ Amaa nu Ɔnyirɛ mu man dɛn kɔɔge kanɛn awɔrɔfɔ nke mu sɔ nɛn, naafɔɔ ɔku mee ye ɔ nye kamɔlige. Amaa lu mu asa mu nu ɔ lee mu sɔ mu, nu ɔ kɔɔge kanɛn nke maɲa sɔ. ²¹ Kanɛn saɲa maa mu, nu ɔku kan tɔwe fane ye, ‘Fan ku! Krisito mu ndee!’ abee ‘Fan ku! Mu i bu fale mu!’ fan man kɔɔle mu gyii. ²² Lu fee antɛsa Krisito ana ye antɛsa atɔwɛpɔ be bitɛ ba ba. Bee bitɛ ba ba waa asɛn kyinkyinsa ye adangana pɛna asa. Naafɔɔ nu i nye waa nɛn, bee pɛna asa mu nu lbwaare lee mu. ²³ Imu sɔ fan baa fan da sɔ, lu fee n wɔla tɔwe fane kutɔ kumaa pɔyi kanɛn nke maɲa i fɔv.

*Daadimaadi Obii-nyɛnsa mu kɛba
(Matiwu 24:29-31; Luka 21:25-28)*

²⁴ “Kanɛn awɔrɔfɔ nke maɲa kamaa mu,

‘kyɔwe man bila ye ɔ lu,
ɔbwaayi gbaa man bila ye ɔ fuuli.

²⁵ Akyikpebi gbaa ii bitɛ i tiye lu susu ba kase,
nu susu ɔlɔn atɔ kpini ii bitɛ i gy-
ingyen.’

²⁶ “Ke asa kpini ba wu me, Daadimaadi Obii-nyɛnsa mu n maa lu abwaare-wɔle tɔ n ba ye ɔlɔn ye beere sɔ. ²⁷ Ke n sun susu nbɔɔ dulinyaa tɔ katɛn kumaa, kyɔwe kilu ye kyɔwe kitɛye, adii ye akpɛlige, ke ba nate kuvla lbwaare asa mu nu ɔ lee lu dulinyaa tɔ kpini.

*Iyu kɛpɔɔge sɛnkaala
(Matiwu 24:32-35; Luka 21:29-33)*

²⁸ “Fan yege iyu afateɛ kɛpɔɔge i waa asɛn baalasa sa fane. Lu fee fan kan wu iyu i maa pɔɔge mu, fan bu fee kɛye ki tee tiri tɔ. ²⁹ Kanɛn maɲa nu fan kan wu fee asɛn mu nu n tɔwe fane fale kpini i kan i waa mu, fan baa fan nyi fee me, Daadimaadi Obii-nyɛnsa kibwii ba mu ki tiri tɔ, nu i du fee ɔ yɛle kebunɔ. ³⁰ N tɔwe fane kesintin fee atɔ numu kpini ii bitɛ i waa pɔyi, ke asa mu nu ba san ba te nkpa tɔ fale kpini ba wu. ³¹ Susu ye kase kpini ii bitɛ ɔ kyɔn, amaa me atɔwesa bure i mee ye i kyɔn kakaaku.

*I tiri fee nyɛmɛsa ɔ baa ɔ da sɔ
(Matiwu 24:36-44)*

³² “Ɔku man bu tɔ ɔ nyi kanɛn kake abee saɲa. Susu nbɔɔ ye me, Obii mu gbaa a mee nyi, amɔɔ Ɔse mu nkɔn i nyi. ³³ Fan ku danbirasa yege fan da sɔ, lu fee fen mee nyi saɲa mu nu n bitɛ n ba. ³⁴ Ii bitɛ i waa nɛn fee nyɛmɛsa maa kpee ɔkpa kata, ke ɔ taa kutɔ kumaa waa mu ayaafɔle abaa tɔ, nu ɔ sa ɔkumaa numu mu kusun sunsa. Nu ɔ tɔwe kebunɔ ɔkɛsɔpɔ ye ɔ baa ɔ da sɔ.

³⁵ “Imu sɔ fan baa fan da sɔ, kpali fee fen mee nyi saɲa mu nu me, fane kɛkpaara wuya mu n bitɛ n ba. N taale n ba fee kalaatɔwe abee kiyiridi nsana abee kibwayike abee nyenyenu. ³⁶ Nu n kan ba purigi fane mu, n man ba tu fane fan maa de nsure. ³⁷ Asɛn mu nu n tɔwe fane fale, n tɔwe n sa ɔkumaa numu ye, ‘Ba fɔ da sɔ!’ ”

14

*Asa ku ba bitɛ ɔkpa
ke ba kɛta Yesu mɔɔ
(Matiwu 26:1-5; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)*

¹ I maa san nke nyɔ ke Gyiwu abi bee gyii bamu kanyanɛ nbunɔ ye bodobodo mu nu ki man sɔ kɛfe tɛnsa mu, nu lbwaare asepu bilisa ye lbwaare nbara akaapɔpɔ be bitɛ ɔkpa mu nu ba baala taa kɛta Yesu ke ba mɔɔ mu. ² Nu bee ye, “Fan man yege a waa kanɛn saɲa numu tɔ, akutɔ aku bee bitɛ be waa tlawɔ.”

*Ɔkyɛ ku kyeege tuulaale
wɔrɛge Yesu sɔ
(Matiwu 26:6-13; Gyɔn 12:1-8)*

³ Yesu maa bu Betani mu, nu ɔ kpee Simon mu nu ɔ gye bootipu mu kɛkpaara sɔ. Maa te tutɔ ee gyii mu, nu ɔkyɛ ku naa taa tuulaale pɔrɔntɔwa tɔ ba mu ase. Kanɛn tuulaale maɲa sɔ ɔgyalɛn nɛn gaa, lu fee nadi nu ba taa waa imu. Nu ɔkyɛ mu tigi pɔrɔntɔwa mu kyeege tuulaale mu kpini wɔrɛge Yesu kumu tɔ.

⁴ Nu asa mu nu ba bu tutɔ mu aku ba nye agbu be taase abaa ye, “Saamu maa dan taa tuulaale numu kyeege wɔrɛge kɛyan fale, mine kyaare nu i sɔ?” ⁵ Naafɔɔ nu ba taa tuulaale numu fe nɛn, i waa fee nyɛmɛsa kesu laalaamuu kukɔka, ke baa

taa afulee mu sa atiripu." Nii ba nye agbu bee pwi okyi mu.

⁶ Amaa Yesu ye, "Fan yege okyi mu! Mine i waa su nu fen pwi mu? Kuto mu nu o waa mu gye kuto danbirasa sa me. ⁷ Atiripu mu bure, ba bu fane ase saja kumaa. Kanin su, saja kumaa fen taale waa bamu adanbirasa. Amaa mee me bure, n man ye n baa n bu fane ase saja kumaa. ⁸ Okyi numu waa umu nu ee taale nin. O kyeege tuulaale numu wurige me su, o gyankpaa ee suswa me kayi-wule sa mi kepula kake nin. ⁹ N towe fane numu, dulinyaa to katin kumaa mu nu bee biti ba towe asin danbirasa mu, bee biti ba towe kuto mu nu o waa fale taa nyinji mu."

*Gyudasi lee Yesu sa
Gyiwu abilisa*

(Matiwu 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Nii Yesu abulapu mu to oku mu nu bee ti mu ye Gyudasi Isikariyoti kpee lbwaare asepu bilisa mu ase, ke o lee Yesu sa bamu. ¹¹ Kuto mu nu o towe bamu mu, waa bamu okon gaa, nu ba ye bee biti ba sa mu afulee. Imu su Gyudasi piili ee biti okpa mu nu o bola su lee mu sa bamu.

*Yesu maa mu abulapu
ba gyii kanyane nbunjo agyito*

(Matiwu 26:17-25; Luka 22:7-14; Gyon 13:21-30)

¹² Kake gyankpaasa mu nu bee gyii kanyane nbunjo bodobodo mu nu ki man su kife tinsa, nu ba moo kumu saraga nbulupu mu, nu Yesu abulapu ba taase mu ye, "Fane nu fii biti a lonjo sa fu, ke fu gyii kanyane nbunjo agyito mu?"

¹³ Nii Yesu sun mu abulapu anyo, nu o towe bamu ye, "Fan kpee kade lala mu to, fen biti fan ganya kanyin ku maa su kolobi ye nkyu, fan buu mu ¹⁴ naa loo kikapara mu nu ee biti o loo mu su, ke fan taase kikapara wuya mu ye, 'Okaapupu mu ye, obu moo to nu n maa me abulapu an biti a gyii kanyane nbunjo agyito mu?' ¹⁵ Kikapara wuya mu ii biti o kaapu fane obu lala ku abansuru su, mu nu o kula lonjo yila. Tuto nin fan lonjo kuto kumaa sa ane."

¹⁶ Nii mu abulapu mu ba kpee kade lala mu to naa wu kuto kumaa numu, fee

kanan mu nu Yesu towe bamu mu. Nii ba waa kanyane nbunjo agyito mu.

¹⁷ I maa fuu kalaatipwe ase mu, nu Yesu maa mu abulapu kudu anyo mu ba ba abansuru mu su. ¹⁸ Ba maa gyii mu, nu Yesu ye, "N towe fane kesintin ye, n maa fane mu nu an gyii fale, fane to oku ii biti o lee me sa."

¹⁹ Asin mu a nyita bamu nkolo to, nu ba piili bee taase Yesu kukulun-kukulun ye, "I gye me nin, abee?"

²⁰ Nii Yesu lee konjo ye, "Fane kudu anyo mu to oku, omu nu n maa mu abaa i buga ii loo lape kulon to mu, ii biti o lee me sa. ²¹ Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n wu fee kanan mu nu ba wula kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu. Amaa omu nu ee biti o lee me sa mu, mu laaku. Naafoo ba daa ba man kuge mu gbaa mu, i bo."

Onyiripe Kalaatipwee su Agyito
(Matiwu 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

²² Yesu maa mu abulapu ba maa san bee gyii mu, nu Yesu taa bodobodo, nu o taa afwaala sa lbwaare, nu o kpee bodobodo mu to, taa sa mu abulapu towe bamu ye, "Fan koole bodobodo numu gyii, imu i gye me kayi-wule mu."

²³ Tuto nu Yesu taa koope mu, nu o taa afwaala sa mu-Se lbwaare. Nii o taa sa bamu kpini ye ba nuu.

²⁴ Nii Yesu towe ye, "Inumu i gye me nkalan mu nu lbwaare taa yile sa katowe kyula mu, ke i kyeege wurige sa asa gaalaagaa. ²⁵ N towe fane ye n man bila ye n nuu wayin nta numu kakaaku, naa fuu kake mu nu n biti n bila nuu nta pupwe lbwaare kuwura-gyii mu to."

²⁶ Nii ba maa bu olon yin lbwaare mu, ba lu kyon Olifu kibu mu su.

Yesu towe yila ye
Pita ii biti o be kina mu
(Matiwu 26:31-35; Luka 22:31-34; Gyon 13:36-38)

²⁷ Nii Yesu towe bamu ye, "Fane kpini fen biti fan sile yege me. Lu fee lbwaare towe Asinkyan yilasa mu to ye, 'N biti n moo nbulupu okpapu mu, ke nbulupu mu ba yaase to.' "

28 Yesu kyaga sɔ tɔwɛ yɛ, “Amaa mi kelewu kyinji kamaa mu, n biti n gyankpaa fane kpee Galile.” 29 Nu Pita lɛɛ Yesu kɔnɔ ɛɛ, “Nu ɔkɔmaa numu sile yegɛ fu gbaa, mɛɛ mɛ n man yɛ n sile yegɛ fu!” 30 Nu Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “N tɔwɛ fu ke fu nu yɛ, ndaga, pɔyɪ ke kyaase ɔ bun ɪlu ɪnyɔ mu, fii biti fu kyɛɛ ɪlu ɪsa yɛ fu mee nyi mɛ.” 31 Amaa Pita payɪ ansi yɛ, “Halɪ ɪ gye yɛ n maa fu an biti a wu gbaa mu, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ yɛ n man nyi fu.” Kanɪn maɲa nu abɪlapu abanban mu kpini ba tɔwɛ.

*Yesu kule kabwaare kule Gesemani
(Matiwu 26:36-46; Luka 22:39-46)*

32 Nu Yesu maa mu abɪlapu mu ba kpee katɪn mu nu bɛɛ tu yɛ Gesemani, nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Fan kyina nfu ke n kpee naa kule kabwaare-kule.” 33 Nu Yesu taa Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn buu mu n-yɪ. Tutɔ nu Yesu kɔkɔlɔ nyita mu, nu mu n-yɪ gbaa ɪ yɔɔ mu. 34 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Mɛ kɔkɔlɔ tɔ ɪ diyɛ mɛ lewu-lewu. Fan sii nfu yegɛ fan da sɔ!” 35 Maa kpee ansi tɔ gberɛɛ mu, nu ɔ naa kyun tiyɛ kase kule Ibwaare yɛ, “Nu ɪ nye waa bure, fale awɔrɔfɔ ɪnumu ɪ man tu mu.” 36 Nu Yesu kule Ibwaare tɔwɛ yɛ, “Nse, kutɔ kɔmaa ki man bulɔn fu ase. Kɔɔle kanɪn awɔrɔfɔ numu lu mɛ sɔ. Amaa man gye mɛ kɔkɔlɔ biti, amaa fu yegɛ fu kɔkɔlɔ biti ki waa.”

37 Yesu maa bwii kpee mu abɪlapu ase mu, ɔ naa tu ba maa dɛ nsurɛ. Nu Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Simon, fu dɛ nun? Amɔɔ fan mɛɛ bila taale kyina kerefi kɔlɔn yegɛ fan man dɛ?” 38 Fan baa fan da sɔ, fan kule kabwaare kule, ke fan man tiyɛ kutuɔ tɔ ku tɔ. Kpalɪ fɛɛ fane n-yaayu bure ii biti ɪ waa kv tɔ mu nu ki burɔn, amaa fane n-yɪ-wule mɔɔ ɪ pɔɔ.”

39 Nu Yesu bila bwii kpee ɛɛ kule kabwaare-kule kɔkɔlɔn maɲa. 40 Maa bila bwii ba mu, ɔ wu ba maa dɛ, lu fɛɛ nsurɛ ɪ sɔ bamu. Nu ba man bila be nyi kutɔ mu nu ba tɔwɛ.

41 Saɲa mu nu Yesu naa bwii ba kili sasapu mu, nu ɔ taase bamu yɛ, “Fan san fan dɛ fen fɔtɛ nun? Fan ku! Saɲa mu fɔv fɛɛ ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu waa alibi awaapu abaa tɔ.

42 Fan ku, ɔmu nu ɛɛ lɛɛ mɛ ɛɛ sa mu ndee. Fan kusɔ ke a kpee.”

*Ba kɪtaa Yesu
(Matiwu 26:47-56; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)*

43 Yesu maa dan san ɛɛ tɔwɛ mu, opula tɔ nu Gyudasi, abɪlapu kudu anyɔ mu tɔ ɔku, ba fɔv tutɔ yɛ sakyo damante ku. Ba sɔ isakunde yɛ agulungu. Ibwaare aseepu bilisa yɛ Ibwaare nbara akaapupu yɛ kade mu abɪlisa ɪ sun bamu.

44 Nu Gyudasi mu nu ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa mu, wɔla kaapu asa sɪnkaala kv tɔwɛ bamu yɛ, “ɔmu nu n naa baari mu tɔ mu, mu numu. Fan kɪtaa mu ke fan kun mu taa nate.” 45 Gyudasi maa dan fɔv Yesu ase mu, nu ɔ yɛ, “ɔkaapupu!” Nu ɔ baari mu tɔ. 46 Tutɔ nu ba kɪtaa Yesu ba sɔ mu tɔ kinkin. 47 Amaa bamu nu ba yɪle tutɔ mu, ɔku lɛɛ mu sakunde nɛ Ibwaare oseepu bilisa ase kɪnye kusɔ tɪn.

48 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Amɔɔ isakunde yɛ ngulungun nu fen taa ba ke fan ba kɪtaa mɛ, fɛɛ n maa gye kumu tɔ ɔlɔn oyu?” 49 Kake kɔmaa, n maa fane nun kabwaare-sunkpa aye yegɛ n kaapu, nkɛɛ fan man kɪtaa mɛ. Amaa ɪ dagaa ɪnumu ɪ waa kanɪn, ke asɪn mu nu ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ mu, ɪ ba tɔ.” 50 Tutɔ nu mu abɪlapu mu kpini ba yegɛ mu sile kyɔn.

51 Nu kɪyaafɔle kv mu nu ɔ bun kɪkalala nkun mu ɔ buu Yesu, nu ba paa yɛ ba kɪtaa mu. 52 Nu ɔ sile kibulunkpan yegɛ mu kɪkalala mu.

*Ba Kpiya Yesu Asɪn Ogyikpa
(Matiwu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)*

53 Nu ba taa Yesu kpee oseepu bilisa ase kɪkpaara sɔ. Tutɔ nu aseepu bilisa yɛ kade abɪlisa yɛ nbara akaapupu mu kpini ba sare. 54 Nu Pita buu Yesu kɪyaa-kɪyaa naa loo oseepu bilisa ase kɪkpaara sɔ asɪn ogyikpa tutɔ. Nu ɔ sii kyina kabwaare-sunkpa aye akɪsɔpu mu ase ɛɛ wɔle fulɔn.

55 Nu aseepu bilisa mu yɛ kubu-kubu abɪlisa mu kpini ba biti asɪn mu nu ba tɪn gyaga Yesu sɔ, ke ba nye mɔɔ mu. Amaa ba kpɪnɛ, ba man nye. 56 Nu asa

gaalaagaa ba tin antijesa gyaga Yesu su, amaa bamu nno towesa i man gye kulon.

⁵⁷ Nu anyin aku ba kusu yile tin antijesa gyaga Yesu su ye, ⁵⁸ "An nu maa towe ye, 'N biti n boyi kabwaare-sunkpa aye mu nu asa ba poyi mu, ke nke nsa kamaa mu, n biti n poyi kirupwe mu nu man gye asa ba poyi kumu.' " ⁵⁹ Nkee bamu gbaa-gbaa bamu nno i kwu ye abaa.

⁶⁰ Nu oseepu bilisa ase mu kusu yile bamu kpini ansi to, taase Yesu ye, "Amoo fu man su kono fu lee lu asin mu nu ba su bee pwu fu fale?" ⁶¹ Amaa Yesu laato o man bugi mu kono.

Nu oseepu bilisa ase mu bila bwii taase Yesu ye, "Fu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee mu? Fu i gye lbwaare mu nu ane ayenbi i gye mu lee mu Mu-Bii?"

⁶² Nu Yesu lee kono ye, "Me i gye mu. Nu fen biti fan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n te Olonpu lbwaare gyisa su abwaare-wole to ee ba."

⁶³ Nu oseepu bilisa ase mu kyate mu gbaa-gbaa ikaale, nu o ye, "Inumu bire, an man bila an biti oku o ba towe ane asin pwusa ku lu mu su." ⁶⁴ Nu o towe bamu ye, "Fan nu ye fane asu. O towe nbusaa asin yii lbwaare. Kanin su fan ye a waa mu nene?"

Bamu kpini ba towe ye, "O gyii kupwe, nu i dagaa maa wu." ⁶⁵ Nu asa mu aku ba tub nkyole bee bun Yesu, nu ba bun mu ansi yege aku moo bee da mu, nu ba taase mu ye o bu omu nu o da mu? Nu kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba taa mu lu bee kpa mu itan.

Pita kyee ye o man nyi Yesu

(Matiwu 26:69-75; Luka 22:56-62; Gyon 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Pita maa dan san o bu tuto mu, nu aseepu obilisa kunye kyusa ku ba tuto. ⁶⁷ Maa wu Pita maa san ee wole fulon mu, nu o ku mu surum.

Nu o taase Pita ye, "Ye ngbaa fu fu buu Yesu mu nu o gye Kanasreti-nyin mu nin?"

⁶⁸ Amaa Pita kyee nu o towe ye, "N man nyi mu, nu n man nyi asin mu nu fu towe fale kase." Nu Pita lu ba lenbu.

⁶⁹ Nu kunye kyusa mu bila wu Pita tuto. Nu o towe bamu nu ba yila tuto mu ye, "Onumu gbaa tii bamu su." ⁷⁰ Nu Pita bila kyee. Kamaa to mu, bamu nu ba yile tuto mu ba towe Pita ye, "Kesintin to mu, fu gye bamu to oku nin. Kpali fee ngbaa fu, fu lu Galile nin!"

⁷¹ Nu Pita piili ee towe nno ee gyaga mu n-yu su, nu o bo ntan towe ye, "Onyin mu nu fen towe mu asin fale gbaa, n man nyi mu."

⁷² Tuto nu kyaase bun kunyosapu. Nu Pita nyini asin mu nu Yesu wola towe mu ye, "Poyi ke kyaase o bun lu inyo mu, fii biti fu kyee lu isa ye fu man nyi me" mu. Nu Pita tiye kusu su ee sawu.

15

Ba Biya Yesu Paleti ase

(Matiwu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Gyon 18:28-38)

¹ Lukaake nyenyenfuu, nu aseepu bilisa ye Gyiwu abilisa ye nbara akaapupu ye kubu-kubu abilisa mu kpini, ba gyanje nu ba taa nfeere kulon. Nu ba njmina Yesu nu ba taa mu kyun naa sa Paleti mu nu o gye Roma obii, nu ee ku Isirayi osowole su mu. ² Nu Paleti taase Yesu ye, "Fu i gye Gyiwu abi owura mu?" Nu Yesu lee kono ye, "Kanan mu nu fu towe mu, kanin nin." ³ lbwaare aseepu bilisa ase mu moo ba pwu Yesu lu asin gaalaagaa su. ⁴ Imu su nu obilisa Paleti bila taase Yesu ye, "Fu mee ye fu lee kono? Nu asin damante mu nu ba pwu fu lu imu su fale fa?"

⁵ Nu Yesu kina kilee kono. Nu i waa Paleti kananku.

Ba bun Yesu lewu kupwe

(Matiwu 27:15-26; Luka 23:13-25; Gyon 18:39-19:16)

⁶ Kesu kumaa, ngyanje nbuno saja mu, obilisa Paleti i yege nu bee lee asa mu nu ba tii obu mu to okulon mu nu sakyu mu bee biti mu sa bamu. ⁷ Kanin saja mana to mu, ba tii onyin ku obu, bee tu mu ye Barabasi. O tii bamu nu ba man biti kibane nu ba ko keluu moo nyimisa mu su nin. ⁸ Nu asa mu ba ba Paleti ase, ba towe mu ye, o waa sa bamu fee kanan mu nu ee wola ee waa mu.

⁹ Nii Paleti taase bamu ye, "Fen biti fee n yege Gyiwu abi owura mu?" ¹⁰ Paleti dan o nyi kesintin fee aseepu abalisa ba taa Yesu ba sa mu lu kayi basa. ¹¹ Amaa aseepu bilisa mu ba fun waa asa mu ye ba kule Paleti ke o yege Barabasi sa bamu, man gye Yesu.

¹² Nii Paleti bila bwii taase bamu ye, "Nii mine nii fen biti fee n waa omu nii fen tii ye Gyiwu abi owura mu?"

¹³ Nii ba kuusi ye, "Da mu oyu laasa su moo mu."

¹⁴ Nii Paleti taase ye, "Nii mine kilibi nii o dan waa nin?" Nii ba kuusi kenken tii su ye, ba da mu oyu laasa su.

¹⁵ Paleti moo bwii ee biti o waa asa mu kokolo biti su, nii o tigi Barabasi sa bamu. Nii o yege nii ba taa tije Yesu, nii o taa mu waa bamu abaa to ye ba naa da mu mata oyu laasa su.

Anaakopu ba waa Yesu ahin-sin

(Matiwu 27:27-31; Gyon 19:2-3)

¹⁶ Nii anaakopu mu ba taa Yesu naa loo Obalisa Paleti lenbu to. Nii ba tii bamu toomaa ana asansa. ¹⁷ Nii ba bun Yesu kiriman-kyu kita fee awura lee mu, nii ba taa iwii waa kuwura-woru bun mu. ¹⁸ Nii ba piili bee fwaala mu bee towe mu ye, "Gyiwu abi owura mu, nye nkpa bunswisa." ¹⁹ Nii ba taa oyu bee da mu kumu to, nii bee tub nkyole ba bun mu, nii ba gya muja bamu ayaa muli su sa mu fee ba maa sun owura mu. ²⁰ Ba maa tee waa Yesu ahin-sin lwe mu, nii ba bugi bamu kiriman-kyu kita mu, nii ba taa Yesu gbaa-gbaa lee bun mu. Nii ba taa mu kyun ba naa da mu oyu laasa mu su.

Ba da Yesu oyu laasa su

(Matiwu 27:32-44; Luka 23:26-43; Gyon 19:17-27)

²¹ Ba maa kpee mu, ba gyaŋa Simon mu nii o lu Siren osuwle su, ee ba kade lala mu to. Nii anaakopu mu ba nyan mu ye o sula Yesu oyu laasa mu. Simon numu mu-bii ana i gye Alekisa maa Rufusi. ²² Nii ba taa Yesu kpee katun mu nii bee tii ye Goligota mu. Goligota kase i gye ye, "Kumu kawe opula." ²³ Tutu nii ba taa

kife mu nii bee tii ye mire waa nta to sa Yesu ye o nuu. Amaa Yesu kina o man nuu. ²⁴ Nii ba da Yesu oyu laasa su. Ba maa biti ba barige Yesu ikaale to mu, ba tub nbii barige mu ikaale mu to sa bamu n-yu kanan mu nii okumaa gyii mu.

²⁵ Nyenyenu, i waa fee kerefi akpano sana, nii ba da Yesu mata oyu laasa mu su. ²⁶ Nii ba kyuroo asin mu nii ba taa bun Yesu kupwe mu taa da mata mu amu su ye, "ONIMU I GYE GYIWU ABI OWURA MU." ²⁷ Kanin sana mana mu, ba da bamu nii bee yuuri olun su anyo aku iyu laasa su Yesu ase. Oku bu mu gyisa su, nii oku moo bu mu bina su. ²⁸ Inimu i yege nii asin mu nii ba kyuroo waa Asunkyan yilasa mu to mu i ba to.* ²⁹ Okumaa mu nii ee ba ee kyun tutu gbaa bee su asebi bee wurige Yesu su, yege bee fi-fi bamu amu bee towe ye, "To, ye fu ye fii biti fu boyi kabwaare-sunkpa aye ke fu bila bwii poyi kumu nke nsa ake mu?" ³⁰ Kanin bire kpilge lu oyu laasa mu su ke fu molige fu n-yu!"

³¹ Kanin nii aseepu bilisa ye nbara akaapupu mu gbaa ba nmase Yesu nin. Bee towe abaa ye, "Ee molige asa amaa o mee taale molige mu n-yu." ³² Nii ba ye, "Fu nye nii fu gye Omu nii lbwaare lee ye o ba molige asa, nii fu bila fu gye Gyiwu abi owura mu de, kpilge lu oyu laasa mu su, saamu an nye koolo fu gyii." Asa anyo mu nii ba da bamu iyu laasa mu su gbaa bee saale Yesu.

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Luka 23:44-49; Gyon 19:28-30)

³³ Kyowe maa fvu amu nsana mu, nii kintentenbiri ki bun osuwle mu kpini su naa fvu kalaatipwe ase. ³⁴ I maa fvu kerefi asa kalaatipwe ase mu, nii Yesu kuusi kenken ye, "Eli, Eli, lamaa sabatani?" Imu kase i gye ye, "Me lbwaare, me lbwaare, mine i waa nii fu yege me kanin?"

³⁵ Asa mu nii ba yle tutu mu i nu unumu, nii ba ye, "Fan nu! Ee tii lbwaare otowepu Eligya."

* 15:28 15:28 Asunkyan yilasa mu i towe ye, "Ba taa mu buga alibi awaapu.

³⁶ Nii bamu oku sile naa taa okyee dufudufu nyo nta nyanesa to, nu o taa nmina oyu su kusaa naa tii Yesu konjo ye o nuu. Nii o towe ye, "Fan yege a ki fee Eligya ii biti o ba kpilige mu oyu laasa mu su."

³⁷ Nii Yesu sawu kenken, nu o wu.

³⁸ Nii kita kunsu mu nu ki barige kabwaare-sunkpa aye oto to mu kyate to kinyo lu susu ba yii kase. ³⁹ Nii anaakopu obilisa mu nu o yile toto mu wu kanan mu nu Yesu sawu nu o wu mu, nu o towe ye, "Kesintin, onyin numu gye lbwaare Mu-Bii nin."

⁴⁰ Akyu aku ba yile kata bee ki. Bamu to aku i gye Meeru Magidalen ye Meeru, Gyemisi pii ase maa Gyosefu bamu-nyi, ye Solome. ⁴¹ Sana mu nu Yesu bu Galile mu, ba buu mu, nu ba kye mu to. Akyu gaalaagaa mu nu ba buu mu ba Gyerusalem mu gbaa ba yile toto.

Yesu kipula to

(Matiwu 27:57-61; Luka 23:50-56; Gyon 19:38-42)

⁴² Kanin kake manja ki gye kake kulasa gyoo kake futesa mu. Kyowe maa kpee o naa tiye mu, ⁴³ nu Gyosefu mu nu o lu Arimatiya mu naa ba. O gye nyimisa kpare nin, nu o tii kade abilisa mu su, nu o su beere asa ase. Nii o gye osa mu nu ee gyoo lbwaare kuwura-gyii mu kita sana mu. Nii Gyosefu waa kokolo kpee Paleti ase naa kole Yesu kibuni mu. ⁴⁴ Paleti maa nu fee Yesu tee wola wu mu, nu i kyinkyin mu. Nii o tu anaakopu obilisa mu taase mu ye, "Yesu tee wu?" ⁴⁵ Paleti maa nu anaakopu bilisa ase ye i gye kanin mu, nu o sa okpa ye Gyosefu o naa taa Yesu kebuni mu naa pula. ⁴⁶ Nii Gyosefu naa soo taafuli, nu o naa saate Yesu, taa taafuli mu maale mu. Nii o taa mu naa pula kakyan mu nu ba ne kifole to waa obo mu to. Nii Gyosefu gbiliti kubuu lala tii kakyan mu konjo. ⁴⁷ Nii Meeru Magidalen ye Gyose mu-nyi Meeru ba yile ki katun mu nu ba taa Yesu naa pula mu.

16

Yesu kikyini lu lewu to

(Matiwu 28:1-8; Luka 24:1-12; Gyon 20:1-10)

¹ Kake futesa ake kamaa to mu, Meeru Magidalen ye Meeru Gyemisi mu-nyi ye Solome ba biya ato liifensa mu nu ba soo mu, ke ba taa naa suswa Yesu kebuni mu. ² Lukaake, nawoky kake gyankpaasa ake nyenyenfuu, kyowe maa dan lu mu, nu ba kusu bee kpee Yesu kakyan mu ase. ³ Ba maa naa bee kpee okpa to mu, nu ba taase abaa ye, "Animu ii biti o naa gbiliti kubuu mu lu kakyan mu konjo sa ane?" Kpalu fee kubuu mu ki kyoo gaa. ⁴ Ba maa ki mu, ba wu fee kubuu mu ki tee wola gbiliti ki de. ⁵ Nii ba loo kakyan mu to, nu ba wu kyaafole ku maa bun ato fufuli o te kakyan mu to gyisa su, nu bamu nkolo i nmaa bamu.

⁶ Nii kyaafole mu ye, "Fan man yege fane nkolo i nmaa fane. N nyi ye Yesu mu nu o lu Nasareti, mu nu ba da mu oyu laasa su mu nu fen biti. O man bu nfu. O kyini lu lewu to. Fan ki, nfu nu ba daa taa mu yila. ⁷ Imu su fan nate naa towe mu abulapu mu ye Pita ye, Yesu gyankpaa fane ee kpee Galile. Toto nu fen biti fan wu mu fee kanan mu nu o wola towe fane mu."

⁸ Nii ba sile lu kakyan mu to lu fee kufuu ki kita bamu, nu bee kyikyaa. Ba man towe oku sehn kpalu fee kufuu ki maa su bamu su.

Yesu lee mu n-yi

Kaapu mu Obuupu

(Matiwu 28:9-10; Gyon 20:11-18)

⁹ Yesu maa kusu lu lewu to kake futesa ake lukaake nyenyenfuu mu, o daa kole mu n-yi nin kaapu Meeru Magidalen mu nu o gya nbwu libi asuno lu mu to mu. ¹⁰ Nii o kpee naa towe mu birisa ana mu nu ba boota to ba te bee sawu mu. ¹¹ Ba maa nu lu Magidalen ase ye Yesu te nkpa to nu o wu mu mu, ba man kole mu gyii.

Yesu lee mu n-yi

kaapu abulapu anyo ku

(Luka 24:13-35)

¹² Inimu kamaa mu, Yesu taa okpa pupwe ku su lee mu n-yi kaapu bamu

tɔ asa anyɔ akɔ mɔ nu ba naa bee kpee bamɔ kadɛ tɔ. ¹³ Nu ba bwii ba tɔwɛ abanban mɔ, amaa ba man kɔɔɛ bamɔ gyii.

*Yesu lɛɛ mɔ n-yu
kaapɔ abɔlapɔ kudu ɔkɔ mɔ
(Matiwu 28:16-20; Luka 24:36-49; Gyɔn
20:19-23; Asunpu 1:6-8)*

¹⁴ Inimɔ kpini kamaa mɔ, Yesu lɛɛ mɔ n-yu kaapɔ mɔ abɔlapɔ kudu ɔkɔ mɔ, yɛgɛ ba tɛ bee gyii. Yesu pɔwɔ bamɔ lu fɛɛ bamɔ nkɔɔ ɪ maa bɔɔn gaa, nu ba man kɔɔɛ bamɔ nu ba wu mɔ maa tɛ nkpa tɔ mɔ gyii. ¹⁵ Nu Yesu tɔwɛ bamɔ yɛ, “Fan kpee dulinyaa tɔ katɪn kɔmaa naa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mɔ sa daadimaadi. ¹⁶ Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ kɔɔɛ gyii, nu ba gyee mɔ Ibwaare kekyugyee mɔ, ee biti ɔ nye kamɔɔɔgɛ. Amaa ɔkɔmaa mɔ nu ɔ man kɔɔɛ gyii mɔ, bee biti ba bun mɔ lewu kupwɛ. ¹⁷ Bamɔ nu ba kɔɔɛ gyii mɔ fale ɪsɪnkaala ii biti ɪ buu bamɔ. Lu mɛ kitɪ tɔ sɔ mɔ, bee biti ba gya nbwɔ libi, ke ba tɔwɛ ntɔwɛ pɔpɔwɛ. ¹⁸ Fɛɛ nu ba kan kɪtaa ananse tɔ abɛɛ ba kan nuu kɔbwe gbaa mɔ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ waa bamɔ sehn. Bee biti ba taa bamɔ abaa gyaga alɔpɔ sɔ ke ba nye alanfiya.”

*Ibwaare taa mɔ kpee susu
(Luka 24:50; Asunpu 1:9-11)*

¹⁹ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu maa tɔwɛ bamɔ ase lɔwɛ mɔ, nu Ibwaare taa mɔ kpee susu naa kyɪna mɔ gyisa sɔ. ²⁰ Nu Yesu abɔlapɔ ba kpee katɪn kɔmaa naa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mɔ, yɛgɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ɔɔn tii bamɔ sɔ, nu ba waa adangana, nu ɪ kaapɔ fɛɛ bamɔ asɪn danbɪrasa katɔwɛ mɔ ɪ gyɛ kesintin.

Yesu Krisito Asin Danbirasa fɛɛ kanan mu nu Luka kyurɔɔ mu

*Kuto mu su nu Luka
kyurɔɔ ɔwɔle nimu
(Asunpu 1:1)*

¹ Me-kyemine Tiyofofisi, asa damante ba taa tɔɔ bamu n-yu su kyurɔɔ asin mu nu i waa ane to mu yila. ² Ba kyurɔɔ kuto kumaa mu nu asa ba wu ye ansi, lu saɲa mu nu Yesu asin mu i yii kase, nu ba da umu kibonbon towe ane mu, yila. ³ Imu su beere wuya Tiyofofisi, fɛɛ kanan mu nu me gbaa-gbaa me n loo asin mu to ku lu umu npiili mu, i dagaa fɛɛ n kyurɔɔ umu kigyasu-kigyasu kyɛkyɛ su sa fu. ⁴ Ke fu nye bu asin mu kesintin fɛɛ kanan mu nu ba kaapu fu mu.

*Gyon Okyugyeepu Mu
kakɔɔge Asin*

⁵ Saɲa mu nu Herodi gye owura Gyudeya ɔwɔwɔle su mu, nu onyin ku bu to nu bee tu mu ye Sakariya. O gye lbwaare aseepu kubu mu nu bee tu kumu ye Abigyaa mu to ɔku. Nu bee tu mu-ka Elisabeti, nu ngbaa mu lu oseepu bilisa ase Aron kinaana to. ⁶ Sakariya maa Elisabeti kakyina to ukpa i kyigi lbwaare ase, nu ba buu lbwaare nbara ye kanan mu nu mu nnɔsa mu i kaapu mu. ⁷ Ba bile, amaa ba man kɔɔge kebii, lu fɛɛ Elisabeti maa gye ogbentipu su.

⁸ Saɲa ku i ba fɔɔ aseepu kubu mu nu Sakariya bu kumu to mu, nu bee sun lbwaare ansi to. ⁹ Nu ba tɔɔ nbii lee mu, fɛɛ kanan mu nu aseepu ukpa i kaapu mu, fɛɛ o loo kabwaare-sunkpa aye mu to naa tuwa nlaa. ¹⁰ Saɲa mu nu o loo ee tuwa nlaa mu, yege asa damante ba bu kewusunɔ bee kule kabwaare-kule.

¹¹ Nu Onyiripe kabɔɔ ba mu ase, ba yile nlaa kaswu mu gyisa su, katɔn mu nu ee tuwa nlaa mu. ¹² Saɲa mu nu Sakariya wu kabɔɔ mu, mu kɔkɔlo ki nmaa mu, nu i kɔta mu kufuu. ¹³ Amaa nu kabɔɔ mu towe Sakariya ye, "Man waa kufuu,

lbwaare nu fu kabwaare-kule. Fu-ka Elisabeti ii biti o kɔɔge Obii-nyinsa ke fu yila mu kitu ye Gyon. ¹⁴ Lu mu su mu, fane ansi ii biti i gyii, ke asa damante gbaa ansi i gyii lu mu kakɔɔge su. ¹⁵ Ee biti o waa nyumisa kpare Onyiripe lbwaare ansi to. O man kan waa nuu nta abee nta bulɔnsa. Kayaayu Kyirekyire mu biti o loo bola mu to, lu saɲa mu nu o bu mu-nyi ɔto to mu. ¹⁶ Nu ee biti o yege Isurayɔ abi gaalaagaa ba nye nfɛere kikyeege, ke ba bwii ba Onyiripe bamu lbwaare ase. ¹⁷ Fu kebii Gyon numu ii biti o taa Kayaayu to ɔlon gyankpaa Onyiripe mu fɛɛ lbwaare ɔtoɔwɛpu Eligya. Ee biti o lonɔ ase ye nbii buga to, ke o taa bamu nu bee waa kusu to ɔlon mu, ba ba nye kanyaasin ke bamu nfɛere i ba lbwaare ukpa kyigisa mu su. Ee biti o waa umu lonɔ asa mu gyoo Onyiripe."

¹⁸ Nu Sakariya taase lbwaare kabɔɔ mu ye, "Nene nu n biti n waa bu fɛɛ i gye kesintin? Lu fɛɛ n bile, nu me-ka gbaa bile ye kebii kinye."

¹⁹ Nu kabɔɔ mu lee kɔno ye, "Me i gye Gabireli mu nu n yile lbwaare ansi to sɔsu mu. Nu o sun me ye n ba towe fu asin danbirasa numu. ²⁰ Kpalɔ fɛɛ fu maa man kɔle me asin mu nu ii biti i ba umu saɲa to kyɛkyɛ gyii su mu, n towe fu ye fu man bila ye fu taale towe sehn, naa fɔɔ saɲa mu nu me katowe yila mu kii biti ku ba to."

²¹ Saɲa kulon maa to, yege asa mu nu ba bu kabwaare-sunkpa aye kewusunɔ mu, bee fe nfɛere kuto mu su nu Sakariya kyɛere kabwaare-sunkpa aye mu to. ²² Nu saɲa mu nu o lu obu mu to mu, o man bila ee taale ee towe bamu ase, nu ba bu fɛɛ, o wu ansi su kilɛkaapu kabwaare-sunkpa aye mu to. Lu fɛɛ abaa nu o sii o su ee towe bamu ase.

²³ Sakariya maa sun mu kiseepu kusun luwe kabwaare-sunkpa aye mu to mu, o lu tɔto kpewu mu aye. ²⁴ Inumu kamaa mu, nu mu-ka Elisabeti nye ɔto. Nu o taa mu n-yu baala kɔkpaara su kanɔn lbwaayɔ inuu. ²⁵ Nu Elisabeti ye, "Onyiripe lbwaare mu i waa umu sa me. O su me kɔwee, nu o lee ipeeli lu me su lu me toɔmaa ana to."

Ba tɔwe Yesu kakɔvge asɩn

26 Saɲa mu nu Elisabeti su mu ɔto ɩbwaayi isiyɛ mu, nu ɩbwaare sun mu kabɔɔ mu nu bɛɛ tu mu ye Gabireli kpee Nasareti kade tɔ, mu nu ki bu Galile ɔsɔwɔle su mu. 27 ɩbwaare sun mu kpee kibite mu nu o mee nyi ɔnyɩn nu bɛɛ tu mu ye Mɛɛri mu ase. Ba taa mu sa ɔnyɩn mu nu bɛɛ tu mu ye Gyosefu kekili, nu ɔ lu Dawidi kɩnaana tɔ. 28 Nu ɩbwaare kabɔɔ mu kpee mu ase naa fwaala mu ye, "Faa kumu ɔkɔn! ɩbwaare bu fu ase, nu ɔ waa fu kusee gaa."

29 Nu i kitaa Mɛɛri nfeere lu asɩn mu nu kabɔɔ mu tɔwe mu mu, nu ɛɛ fe kanɩn afwaala mu nfeere. 30 Nu kabɔɔ mu tɔwe mu ye, "Mɛɛri man waa kufuu, lu fee fu nye ɩbwaare ase kabwaala. 31 Fii biti fu nye ɔto ke fu kɔvge Obii-nyɩnsa, ke fu yɩla mu kitu ye Yesu. 32 Ee biti ɔ waa nyɩmɩsa kpare ke ba tu mu ye ɩbwaare Owura lala Mu-Bii. ɔnyɩriɩpe ɩbwaare ii biti ɔ taa Yesu mu naana Dawidi kuwura-gya mu sa mu. 33 Nu ee biti o gyii ɩsɩrayɩ abi su kuwura-gyii naa fɔv saɲa mu nu i man su ɔkaa."

34 Nu Mɛɛri taase ɩbwaare kabɔɔ mu ye, "Nene nu inumu ii biti i bɔla su waa, yege n gye kibite mu nu n man nyi ɔnyɩn?"

35 Nu ɩbwaare kabɔɔ mu lee mu kɔnɔ ye, "Kayaayu Kyɩrekyɩre mu ii biti ɔ ba fu su, ke ɩbwaare Owura lala mu ɔlɔn o bun fu su. Imu su bee biti ba tu obii kyɩrekyɩre mu nu fii biti fu kɔvge mu mu, ye ɩbwaare mu-bii. 36 Fu kɔvɔv Elisabeti mu nu asa bɛɛ tu mu ye ogbentipu nu ɔ waa kakyɩ bilisa gbaa mu, su obii-nyɩnsa-bii ɔto ɩbwaayi isiyɛ. 37 Lu fee kutɔ kv ki man bu tɔ ye ɩbwaare mee taale waa."

38 Nu Mɛɛri lee kɔnɔ ye, "N gye ɔnyɩriɩpe nu, yege i waa kanɩn sa me fee kanan mu nu fu tɔwe mu." Nu ɩbwaare kabɔɔ mu lu tɔto kyɔn.

Mɛɛri bɔɔ Elisabeti su

39 Imu nke gberɛɛ kamaa mu, Mɛɛri kɔvɔla mu n-yɩ ɛɛ waa bilɛn o kpee kade mu nu ki bu abu tɔ Gyudeya ɔsɔwɔle su.

40 Nu ɔ naa loo Sakariya kɩkpaara su naa fwaala mu-ka Elisabeti. 41 Elisabeti maa nu Mɛɛri afwaala mu, kepii mu nu ɔ bu

mu ɔto tɔ mu fitii. Kayaayu Kyɩrekyɩre ki maa loo bɔla Elisabeti mu, 42 nu ɔ pɔnte kenken tɔwe ye, "Akyɩ kpini tɔ mu, fu nu ɩbwaare waa kusee kɔkyɔ, nu kusee bun fu kepii mu nu fii biti fu kɔvge mu su. 43 Mɩne kusee lala nu ɩbwaare taa bwaala me ye me-Nyɩriɩpe mu-nyi ɔ ba bɔɔ me su? 44 N maa dan nu fu afwaala mu, kepii mu nu ɔ bu me ɔto tɔ mu taa kensi-gyii fitii. 45 Kusee i gye fu lee, lu fee fu maa kɔɔle gyii fee asɩn mu nu ɩbwaare tɔwe fu mu, ii biti i ba tɔ kesintin."

Mɛɛri bu ɔlɔn yɩn ɩbwaare

46 Nu Mɛɛri tɔwe ye, "N yɩn ɔnyɩriɩpe ɩbwaare lu me kɔkɔlɔ tɔ.

47 ɩbwaare me ɔmɔlɩgeɔv su mu, mi ansi i gyii lu me kɔkɔlɔ tɔ.

48 Kpalɩ fee me, ɩbwaare kibite mu nu n man bu sehn tɔ mu, me asɩn i tiri ɩbwaare.

Nu lu ndaga su i kpee mu, ɔkɔmaa nu mu ii biti ɔ tu me ye kumu ɔkɔn wuya.

49 Lu fee ɔlɔnɔv lala ɩbwaare waa ato kpare sa me.

Mu kitu i gye Kɩkyɩrekyɩre.

50 Nu asa kɔmaa mu nu ba silɛ ɩbwaare mu, ee wu bamu kɔweɛ, san sa abii san ye anaana.

51 ɔ taa mu kɩbaa bulɔnsa mu waa asɩn kyinkyinsa, nu ɔ yaase bamu nu bɛɛ kɔsaa bamu n-yɩ bamu nfeere tɔ.

52 ɔ kɔsaa awura-gyipu bamu ngya su, amaa nu o diyaa abulɔv mu sɔsɔ.

53 ɔ yege nu atiripu ba nye ato danbɩrasa mu nu i tiri bamu. Amaa ato wuya ana bɩre, o bwiiyaa bamu ye abaa kpan.

54 ɩbwaare nyɩni mu asa ɩsɩrayɩ abi su, nu o wu bamu kɔweɛ kye bamu tɔ,

55 fee kanan mu nu ɔ tɔwe yɩla anɛ naana ana agyankpaarɔ mu. ɔ tɔwe Abraham ye ee biti o wu maa mu kanaana tɔ abi kpini kɔweɛ."

56 Nu Mɛɛri kyɩna Elisabeti ase i waa fee ɩbwaayi isa pɔyɩ nu o bwii kpewu.

Elisabeti Kɔvge Gyɔn Okyugyeepu

57 Elisabeti kake kɔvgesa maa fɔv mu, nu ɔ kɔvge kepii-nyɩnsa-bii. 58 Nu Elisa- beti mu tɔɔmaa ana ye mu kɔvɔv ana ba

maa nu kanan mu nu Onyuripe Ibwaare mu wu mu kuwee mu, nu bamu kpini ba buga gyii bamu ansi.

⁵⁹ Imu kake buruwasapu mu ba gyanje, ke ba tun kebii mu oduu. Naafoo bee biti ba taa mu-se kitu Sakariya mu yla mu. ⁶⁰ Amaa nu mu-nyi kina kitu mu, nu o ye, "Ba tu mu ye Gyon."

⁶¹ Nu ba towe Elisabeti ye, "Fan man su oku nu o su kanin kitu fane kanan to."

⁶² Nu ba waa abaa towe mu-se Sakariya ase, ke ba bu kitu mu nu ba taa yla kebii mu. ⁶³ Nu o yege nu ba taa kigyantan-bi sa mu. Nu o kyuroo su ye, "Mu kitu i gye Gyon." Nu i kyinkyin bamu gaa. ⁶⁴ Opula mana to nu Sakariya kono bugi, nu mu kanandubu gbaa saje, nu o piili ee towe ee yin Ibwaare. ⁶⁵ Nu kufuu ki kita mu toomaa ana mu kpini, nu asin numu i yalage nde mu nu i bu abu to Gyudeya osuwle su. ⁶⁶ Nu okumaa mu nu o nu kanin asin mu i fe kumu nfeere, nu ee taase ye, "Mune nu kanin kebii numu ba o ba waa?" Lu fee Ibwaare kibaa ki gyan mu su.

Sakariya Bu Olon Yin Ibwaare

⁶⁷ Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola kebii mu mu-se Sakariya to, nu ee towe abwaaresun ye,

⁶⁸ "Fan yege a yin ane Israyi abi Onyuripe Ibwaare,
lu fee o ba nin o ba kye mu asa to ke o molige bamu.

⁶⁹ Lu mu kyaafole Dawidi kanan to mu,
o lee Omoligepu Lunpu sa ane.

⁷⁰ Fee kanan mu nu Ibwaare atowepu kyirekyire mu ba wola towe yla fee,

⁷¹ ee biti o ba molige ane lu ane don ana ye ane akisipu kpini abaa to.

⁷² Ibwaare towe ye ee biti o wu ane naana ana kuwee
ke o nyinji mu katowe kyula kyirekyire mu.

⁷³ Katowe kyula numu nu Ibwaare bon tan sa ane naana Abraham ye,

⁷⁴ ee biti o koolo ane lu ane akisipu abaa to,
ke o yege a nye olon sun mu yege a man su kufuu.

⁷⁵ Ke a ba an gye asa kyirekyire ke ane ukpa i kyigi, mu Ibwaare ansi to lu ane kakyina kpini."

⁷⁶ Nu Sakariya towe mu-bii Gyon ye, "Mi-bii, bee biti ba tu fu ye Ibwaare Olonpu mu otowepu.

Lu fee fii biti fu gyankpaa Onyuripe mu naa lonjo mu okpa.

⁷⁷ Fii biti fu ba yege mu asa ba bu fee i lu alibi kitaakee su
nu bee biti ba nye kamolige.

⁷⁸ Lu fee Ibwaare maa wu ane kuwee su mu,
nu o yege nu Omoligepu mu ba ane ase, fee kanan mu nu kyowe i lu susu ba ee da kase mu.

⁷⁹ Ke i hmanje sa bamu nu ba bu kitenten-biri
mu nu ki su bamu kii kpee lewu to,
ke i hmanje to kaapu ane okpa mu nu i su i kpee keyuula to."

⁸⁰ Nu kebii mu dan nu o nye Ibwaare Kayaayu to olon, nu o kyina ofuli su naa fub saja mu nu o lee mu n-yu kaapu Israyi abi.

2

Yesu kikuuge kakuuge

(Matiwu 1:18-25)

¹ Kanin nke mana to mu, Owura Kasaro Agusitu sa kono yii su towe ye, okumaa mu nu o bu Roma kuwura-gyii kase mu kpini o naa kyuroo mu kitu ke ba kale mu. ² Kumu i gye asa kikalale gyankpaasa mu nu ba waa Roma kuwura-gyii to, saja mana to nu Kwirinsi gye Siriya osuwle okusupu mu. ³ Kanin su okumaa numu kpee mu kade to ke o naa kyuroo mu kitu.

⁴ Nu Gyosefu gbaa kusu Nasareti kade mu nu ki bu Galile osuwle su, kpee kade mu nu bee tu kumu ye Betlehem mu nu ki bu Gyudeya osuwle su. Betlehem i gye kade mu nu owura Dawidi lu. Gyosefu kpee Betlehem kpali fee o lu Dawidi kebunonun. ⁵ Gyosefu taa Meeru mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o kili mu mu, nu ba kpee Betlehem ba naa kyuroo bamu atu. Kanin saja mana mu Meeru su oto. ⁶ Saja mu nu ba bu Betlehem mu, nu Meeru saja kugesasa

ke fvb. ⁷ Nii Mɛeri kuvge mu-bii-nyinsa gyankpaasa. Nii o taa akyibi mili kebii mu sv, nii o taa mu dula kutɔ mu nii atɔbwaaya bee gyii mu tɔ. Kpalɔ fɛɛ afɔ ba maa ba kikyɔ sv mu Mɛeri maa Gyosefu ba man nye opula afɔ obu mu tɔ.

Nbulupu Akpavu Ye Ibwaare Nbɔɔ

⁸ Saɲa maɲa tɔ, nbulupu akpavu aku ba bu kade mu afitiri tɔ bee ki bamu nbulupu sv kagyanbwe. ⁹ Nii opula maa tɔ Ibwaare kabɔɔ kv ki ba bamu ase, nii Ibwaare bunyaa mu nmanɛ tɔ kyaabɔɔ bamu. Nii kufuu ki kitaa bamu. ¹⁰ Amaa nii Ibwaare kabɔɔ mu tɔwe bamu ye, "Fan man waa kufuu. N biya fane asɛn danbirasa mu nii ii biti a waa asa kpini okɔn. ¹¹ Ndaga kake nɛmu ba kuvge Omoligepu mu Dawidi kade tɔ. Mu i gye Onyiripe, Omu nii Ibwaare wula lee mu. ¹² Fale nii fen biti fan wu kesintin mu. Fen biti fan wu fɛɛ ba maa taa akyibi mili kebii pupwe mu, nii o de kutɔ mu nii atɔbwaaya bee gyii mu tɔ." ¹³ Opula maɲa tɔ nii Ibwaare nbɔɔ kubu lala kv ba lu susu ba tii kabɔɔ mu sv, nii ba yɛn Ibwaare bee tɔwe ye,

¹⁴ "Bunyaa bu Ibwaare mu nii o bu susu mu ase.

Ke keyuula ki bun bamu nii ba bola mu ansi mu kase sv."

¹⁵ Saɲa mu nii Ibwaare nbɔɔ ba lu bamu ase kpee susu mu, nbulupu akpavu mu ba tɔwe abaa ye, "Fan yege a kpee Betlehem naa kv kutɔ mu nii kv waa nii Onyiripe Ibwaare tɔwe ane mu."

¹⁶ Kanɛn sv nii ba kpaala kpee nii ba naa wu Mɛeri maa Gyosefu ye kebii pupwe mu maa de kutɔ mu nii atɔbwaaya bee gyii tɔ mu. ¹⁷ Nbulupu akpavu mu ba maa naa wu kebii mu, nii ba tɔwe asa kutɔ mu nii Ibwaare kabɔɔ mu ba tɔwe bamu lu kebii mu sv mu. ¹⁸ Nii i kyinkyin bamu nii ba nu asɛn mu nii atɔbwaaya akpavu mu ba tɔwe mu. ¹⁹ Nii Mɛeri taa asɛn mu kpini waa mu kɔkɔlɔ tɔ, ɛɛ fe umu nfeere. ²⁰ Nii nbulupu akpavu mu ba maa bwii bee kpee mu, yege bee bu ulɔn bee yɛn Ibwaare, lu fɛɛ kutɔ kumaa mu nii ba nu nii ba wu mu, i bola sv fɛɛ kanan mu nii Ibwaare kabɔɔ mu kv tɔwe bamu mu.

Ba Yɛla Yesu kitu

²¹ Kebii mu maa fvb nke nburuwa ake ke ba tin mu oduu mu, nii ba yɛla mu kitu ye Yesu, fɛɛ kanan mu nii Ibwaare kabɔɔ mu wula tɔwe yɛla pɔyi nii ba nye mu oduu mu.

Ba Taa Yesu Kpe Kabwaare-Sun Aye

²² Nii saɲa mu maa fvb fɛɛ Gyosefu maa Mɛeri ba fwɛɛ bamu n-yɛ ineesi, fɛɛ kanɛn mu nii Mosesi nbara mu i kaapu mu, kanan sv ba taa kebii mu kpee Gyerusalem ba naa taa mu waa Ibwaare abaa tɔ. ²³ Lu fɛɛ ba kyɛrɔɔ yɛla Ibwaare nbara mu tɔ ye, "I dagaa fɛɛ ba taa kebii-nyinsa gyankpaasa kumaa nɛmu naa sa Onyiripe Ibwaare." ²⁴ Nii Mɛeri maa Gyosefu ba naa lee saraga fɛɛ kanan mu nii Ibwaare nbara i kaapu mu. Nbara mu i kaapu ye, (Ba taa alɔpɔ anyɔ abee awura-lɔpɔ pii-pii anyɔ kpee naa lee saraga sa Ibwaare).

²⁵ Kanan saɲa mu onyɛn kv bu Gyerusalem nii bee tu mu ye Simeyon. O gye osa mu nii mu ikpa i kyiigi nii ee sun Ibwaare ye kɔkɔlɔ kulɔn, nii Kayaayu Kyirekyire mu kv bola mu tɔ. Nii o gyoo saɲa mu nii Ibwaare ii biti o biya Israyɛ abi kamolige. ²⁶ Kayaayu Kyirekyire mu kv lee kaapu mu fɛɛ, o mee ye o wu, amɔɔ o wu Omu nii Ibwaare wula lee mu pɔyi ke o wu. ²⁷ Saɲa mu nii Mɛeri maa Gyosefu ba taa kebii mu kpee kabwaare-sunkpa aye tɔ, ke ba naa waa mu kumu sv fɛɛ kanan mu nii Ibwaare nbara i kaapu mu, nii Kayaayu Kyirekyire mu kpiya Simeyon kabwaare-sunkpa aye mu tɔ. ²⁸ Nii Simeyon kɔole kebii mu kitaa mu abaa tɔ nii o yɛn Ibwaare tɔwe ye,

²⁹ "Onyiripe Ibwaare fu yege nii asɛn mu nii fu tɔwe mu i ba tɔ,

kanɛn sv nbunbu fu taale yege me, fu kɛyaafɔle n wu kayɛ yuuli tɔ.

³⁰ Lu fɛɛ mi ansi i wu Omoligepu mu nii fu sa asa mu.

³¹ Mu i gye Omu nii fu wula lonɔ sa asa kpini mu.

³² Mu i gye kanmanɛ mu nii kii biti kv yege asa mu nii ba man gye Israyɛ abi mu ba bu fv okpa mu,

ke ki yege fu asa, Isirayi abi gbaa ba nye bunyaa.”

³³ Asin mu nu Simeyon towe lu kebii mu su mu, i kyinkyin mu-nyi ye mu-se.

³⁴ Nu Simeyon waa Meeri maa Gyosefu kusee, nu o towe Meeri ye, “Ibwaare lee kebii numu nun, ye kpali mu su mu, Isirayi abi gaalaagaa bee biti ba tiye, ke aku moo ba nye kamolige. Mu ii biti o lee Ibwaare asin mu kaapu, ke asa ba gyii umu umore.

³⁵ Ke asa gaalaagaa nfeere mu nu i bu bamu amu to mu i lu ifuli. Ke fu Meeri moo, fu kayiye kii biti ki waa fee deebi buyesa nu ba taa yii fu kokolo to mu.”

³⁶ Sana mana mu, kakyi bilisa ku bu to, bee tu mu ye Ana nu o gye Ibwaare otowepu. O kili nsu nsuno nu mu-kuli wu. Mu-se i gye Fanuweli, nu o lu Asee kebuno. ³⁷ O kyina kukula mu to naa fuw sana mu nu o gyii nsu aduburuwa ye ana. Sana kumaa kagyanbwe ye kakyowape ee sun Ibwaare. O mee lu kabwaare-sunkpa aye to. O bu tuto nun ee nmina kono yege ee kole kabwaare-kole. ³⁸ Opula mana to nu Ana ba Gyosefu maa Meeri ase nu o fwaala Ibwaare, nu o towe kebii mu asin sa bamu nu ba te ba gyoo Omoligepu mu nu ee biti o ba lee Gyerusalem abi lu awurufo to mu.

*Gyosefu maa Meeri
ba bwii kpee Nasareti
kade to*

³⁹ Sana mu nu Meeri maa Gyosefu ba lwe koto mu nu ki dagaa fee ba waa fee kanan mu nu Ibwaare nbara i kaapu mu, ba bwii kpewu bamu kade to Nasareti mu nu ki bu Galile osuwle su mu. ⁴⁰ Nu Yesu dan nu o nye olon, nu kanyaasin ki bola mu to, nu Ibwaare kabwaala ki bu mu su.

*Yesu kebii To Mu O Kpe
Kabwaare-Sunkpa Aye*

⁴¹ Kesu kumaa Gyosefu maa Meeri bee kpee Gyerusalem ba naa gyii Kanyaŋe nbuno kesu kono kolonjo. ⁴² Yesu maa gyii nsu kudu anyo mu, o buu Meeri maa Gyosefu kpee naa gyii kanun Kanyaŋe nbuno mu fee kanan mu nu bamu anaana-to i kaapu mu. ⁴³ Ba maa gyii bamu nke lwe nu ba bwii bee kpewu mu, Yesu sii kamaa Gyerusalem to yege

mu akubgepu ana mu ba man nyi. ⁴⁴ Ba nyi fee o tii kubu mu nu ba maa bamu ba naa mu su nun, nu ba nate kake ibiri pou nu ba piili bee biti mu bamu kubu ana ye bamu kyemine ana mu to. ⁴⁵ Ba maa man wu mu mu, nu ba bwii kpee Gyerusalem ba naa biti mu. ⁴⁶ Kake sasapu ake mu, ba naa wu mu kabwaare-sunkpa aye mu to, maa te nbara akaapupu mu ase, yege ee nu bamu ase yege ee taase bamu asin mu kase. ⁴⁷ Bamu nu ba bu tuto nu ba nu kanan mu nu Yesu lee asin mu kase mu, i kyinkyin bamu. ⁴⁸ Sana mu nu mu akubgepu ba naa wu mu mu, i kyinkyin bamu, nu Meeri taase Yesu ye, “Mi-bii, mine nu fu waa ane kanun? N maa fu-se ansi i payi an biti fu.”

⁴⁹ Nu Yesu lee kono ye, “Mine su nu fan naa fen biti me? Fan man nyi fee i dagaa fee n baa n bu me-se aye?” ⁵⁰ Amaa ba man nu asin mu nu o towe mu kase.

⁵¹ Nu o buu Meeri maa Gyosefu kpee Nasareti, yege sana kumaa ee nu bamu ase. Amaa mu-nyi taa asin numu kpini waa mu kokolo to ee fe umu nfeere. ⁵² Nu Yesu dan n-yu to ye kanyaasin to, nu o bola Ibwaare ye asa ansi.

3

*Gyon Okyugyeepe
Abwaaresin kitowe
(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Gyon 1:19-28)*

¹ Sana mu nu Tiberiyu kyina o gye Roma osuwle su owura lala nsu kudu anusapu mu, sana mana to mu Pontiyu Paleti i kyina o gye Gyudeya Kuwura-bii, nu Herodi moo gye Galile Kuwura-bii, yege mu-supu Filipu moo ee ki Itureya ye Tirakoniti isuwle su, nu Lisaniya moo i gye Abilene osuwle su Kuwura-bii.

² Kanun sana maa nu Anasi maa Kayifasi ba gye Ibwaare asepe bilisa ase mu. Nu Ibwaare towe mu asin sa Sakariya mu-bii Gyon, sana mu nu o bu ofuli su mu. ³ Imu su Gyon nate kyaaboo osuwle mu nu ki maa Gyodan obun mu ee towe abwaaresin ee sa asa ye, “Fan kyeege fane nfeere lu fane alibi to ke fan bwii ba Ibwaare ase, ke fan yege ba gye fane Ibwaare kekyugyee, ke fan nye alibi kita

kee.” ⁴ Gyɔn nɔmɔ asɔn nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya wɔla kyɔrɔɔ yɔla mu ɔwɔle tɔ mu ye, “Ɔku bu ofuli sɔ ee kuusi ɛɛ tɔwe ye,

‘Fan lɔŋɔ Ɔnyɔrɔpɛ lbwaare mu ɔkpa, ke fan kyiigi mu ɔkpa-bi mu.

⁵ Ke fan tii-tii igee mu, ke fan tɔtɛ abɔ ye abɔ-bi mu ba kase waa kyɛkyɛɛ.

Ke fan kyiigi ɔkpa nyɔnsa mu, ke ɔkpa gogyigogyi mu i tii waa tɔltɔltɔ.

⁶ Ke daadimaadi kpini ba wu Ɔmu nu lbwaare lee ye ɔ ba mɔlɔge asa mu.’

⁷ Nu Gyɔn tɔwe sakyɔ mu nu bee ba mu ase ye ɔ gyee bamu lbwaare kekyugyee mu ye, “Fan du fee ananse mu nu ba sɔ kubwe. Nbuɔnbu bɔre anɔmu i da fane amu tɔ ye fan sɔle lu lbwaare agbu mu nu i gye fane kɔsɔ bute mu mu tɔ?”

⁸ Fan waa adanbirasa mu nu u kaapu fee fan kyɛge fane nfeere lu fane alibi tɔ ba lbwaare ase. Ke fan yege kitɔwe ye, ‘An lu Abraham kɔnaana tɔ nu, umu sɔ lbwaare mee ye ɔ bute ane kɔsɔ.’ N tɔwe fane ye lbwaare i taale yege abuu nɔmu a bilɔŋi Abraham anaana-bii. ⁹ Ba tee wɔla taa kpanfa waa oyu mu ilin tɔ, lu fee oyu kɔmaa mu nu ki mee sɔyi abi danbirasa mu, bee biti ba ŋe kɔmu tɔw kase, ke ba taa tɔw waa fulɔn tɔ.”

¹⁰ Gyɔn maa tɔwe kanɔn mu, nu sakyɔ mu taase mu ye, “Imu sɔ nene nu an biti a waa?”

¹¹ Nu Gyɔn lee kɔnɔ ye, “Ɔkɔmaa mu nu ɔ sɔ ikaale unyɔ mu, ɔ barige tɔ sa mu tɔmaa mu nu ɔ man sɔ, nu ɔkɔmaa mu nu ɔ sɔ agyitɔ gbaa, ɔ waa kanɔn.”

¹² Lenpoo akɔɔlepɔ aku gbaa ba ba ye ɔ gyee bamu lbwaare kekyugyee. Nu ba taase mu ye, “Ɔkaapɔpɔ, nene nu an biti a waa?”

¹³ Nu ɔ lee bamu kɔnɔ ye, “Fan man kɔɔle afulee kyɔn kanan mu nu i dagaa fee fan kɔɔle mu.”

¹⁴ Nu anaakɔpɔ mu aku ba ba taase Gyɔn ye, “Nene nu ane gbaa ane an biti a waa?”

Nu ɔ lee kɔnɔ ye, “Fan man nyan ɔku kɔɔle mu afulee, ke fan man pwɔ asa mu nu bamu asɔn a de ɔkpa, amaa umu nu bee ka fane mu i kukwe fane.”

¹⁵ I maa waa fee asa mu kpini bee ku Ɔmu nu lbwaare wɔla lee ɔkpa mu, ɔkɔmaa nɔmu u fe nfeere fee akɔtɔ fee Gyɔn i gye Ɔmu nu lbwaare wɔla lee mu.

¹⁶ Imu sɔ Gyɔn tɔwe asa mu kpini ye, “Nkyu nu n sɔ n gyee fane lbwaare kekyugyee, amaa ɔmu nu ɔ kyɔ me gaa mu u ba. Nu n man dagaa gbaa fee n muŋa sanje mu asɔbita ife. Nu mee mu ii biti ɔ taa Kayaayu Kyɔrekyɔre ye fulɔn gyee fane lbwaare kekyugyee. ¹⁷ Nu ɔ sɔ mu kɔtɔ kyaalesa mu kɔbaa tɔ, ee biti ɔ ba kyaale ayu lu ayu-waate tɔ, ke ɔ laata ayubi mu waa kikyunkun tɔ, ke ɔ tuwa ayu-waate mu fulɔn mu nu ii mee dun kpa.”

¹⁸ Ɔkpa damante sɔ nu Gyɔn taa kɔtaasa mu nkɔlɔ, nu ɔ tɔwe asɔn danbirasa mu sa bamu.

¹⁹ Imu kamaa mu Gyɔn pwɔ owura Herodi, lu fee ɔ taa mu-supu Filipu mu-ka Herodiya kili, ye asɔn libi mu nu ɔ waa tii sɔ. ²⁰ Amaa alibi mu nu Herodi bila waa tii sɔ mu i gye fee kamaa tɔ mu ɔ kɔtaasa Gyɔn tii obu.

Gyɔn Gyee Yesu lbwaare Kegyugyee

(Matiwu 3:13-17; Maki 1:9-11)

²¹ Saŋa mu nu Gyɔn i gyee asa lbwaare kekyugyee mu, ɔ gyee Yesu gbaa. Nu Yesu maa kɔle kabwaare-kɔle mu, nu sɔsɔ bugi tɔ. ²² Nu Kayaayu Kyɔrekyɔre mu ki kpɔlɔge fee kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ mu sɔ. Nu ɔwɔle ku lu sɔsɔ tɔwe ye, “Fu i gye mi-bii bitisa mu, nu fu i bɔla mi ansi.”

Kɔnaana Mu Nu Yesu Lu kɔmu Tɔ (Matiwu 1:1-17)

²³ Saŋa mu nu Yesu gyii nsu adɔsa mu, nu ɔ piili mu kusun mu nu lbwaare sun mu ye ɔ ba waa mu. Nu asa bee ku fee Yesu gye Gyosefu mu-bii.

Gyosefu mu gye Heli mu-bii. ²⁴ Nu Heli mu-se i gye Matati, nu Matati mu-se i gye Lewi, nu Lewi mu-se i gye Malikin, nu Maliki mu-se i gye Gyanayi, Gyanayi mu-se i gye Gyosefu ku.

²⁵ Gyosefu nɔmu mu-se i gye Matatiya, Matatiya mu-se i gye Amosi, nu Amosi mu-se i gye Nahum, nu Nahum mu-se i gye Isili, nu Isili mu-se i gye

Nagayi. ²⁶ Nu Nagayi mu-se i gye Mati,
 nu Mati mu-se i gye Matatiya, nu Matatiya mu-se i gye Semen,
 nu Semen mu-se i gye Gyoseki, nu Gyoseki mu-se i gye Gyoda.
²⁷ Nu Gyoda mu-se i gye Gyowanan, nu Gyowanan mu-se i gye Resa,
 nu Resa mu-se i gye Serubabeli, nu Serubabeli mu-se i gye Selatiye,
 nu Selatiye mu-se i gye Neri. ²⁸ Neri mu-se i gye Maliki,
 nu Maliki mu-se i gye Adi, nu Adi mu-se i gye Kosam,
 nu Kosam mu-se i gye Elimadam, nu Elimadam mu-se i gye Eri.
²⁹ Nu Eri mu-se i gye Gyosuwa, nu Gyosuwa mu-se i gye Eliyasa,
 nu Eliyasa mu-se i gye Gyorim, nu Gyorim mu-se i gye Matati,
 nu Matati mu-se i gye Lewi. ³⁰ Nu Lewi mu-se i gye Simeyon,
 nu Simeyon mu-se i gye Gyuda, nu Gyuda mu-se i gye Gyosefu,
 nu Gyosefu mu-se i gye Gyonam, nu Gyonam mu-se i gye Eliyakim.
³¹ Nu Eliyakim mu-se i gye Meliya, nu Meliya mu-se i gye Mena,
 nu Mena mu-se i gye Matata, nu Matata mu-se i gye Natan,
 nu Natan mu-se i gye Dawidi. ³² Nu Dawidi mu-se i gye Gyeese,
 nu Gyeese mu-se i gye Obedi, Obedi mu-se i gye Bowasi,
 nu Bowasi mu-se i gye Salimon, nu Salimon mu-se i gye Naason.
³³ Nu Naason mu-se i gye Aminadabi, nu Aminadabi mu-se i gye Ram,
 nu Ram mu-se i gye Hesiron, nu Hesiron mu-se i gye Peresi,
 nu Peresi mu-se i gye Gyuda. ³⁴ Nu Gyuda mu-se i gye Gyekobu,
 Gyekobu mu-se i gye Isaki, Isaki mu-se i gye Abraham,
 nu Abraham mu-se i gye Tera, nu Tera mu-se i gye Naho.
³⁵ Nu Naho mu-se i gye Serugi, nu Serugi mu-se i gye Rewu,
 Rewu mu-se i gye Pelegi, nu Pelegi mu-se i gye Ebe,

nu Ebe mu-se i gye Sela. ³⁶ Nu Sela mu-se i gye Kenan,
 nu Kenan mu-se i gye Afahadi, nu Afahadi mu-se i gye Sem,
 nu Sem mu-se i gye Nowa, nu Nowa mu-se i gye Lameki.
³⁷ Nu Lameki mu-se i gye Metusala, Metusala mu-se i gye Enoki,
 nu Enoki mu-se i gye Gyaredi, nu Gyaredi mu-se i gye Mahalale,
 nu Mahalale mu-se i gye Keyinan. ³⁸ Nu Keyinan mu-se i gye Enosi,
 nu Enosi mu-se i gye Seti, nu Seti mu-se i gye Adam.
 Nu Adam gye Ibwaare mu-bii.

4

Sitaane Tvu Yesu to Ku (Matiwu 4:1-11; Maki 1:12-13)

¹ Yesu maa lu Gyodan obun mu to ba mu, yege Kayaayu Kyirekyire mu ki bola mu, nu Kayaayu manja yege nu o kpee ofuli su. ² Maa bu ofuli mu su nke adina mu, nu Sitaane ii kpee ee tvu mu to u ku. Kanin nke numu kpini mu o man gyii sehn, umu su laalaalowe mu akun a kita mu.

³ Nu i towe mu ye, "Nu fu gye Ibwaare mu-bii kulun mu de, yege kubuu numu ki biliji bodobodo."

⁴ Nu Yesu lee kono ye, "Ibwaare Asinkyan yilasa mu u towe ye, 'I man gye agyito nkun su nu nyimisa ii biti o nye nkpa.' "

⁵ Nu o taa mu kpee kibu bunswisa ku su, nu o taa awuragi mu nu i bu dulinyaa to mu kpini kaapu mu opula to. ⁶ Nu o towe Yesu ye, "N biti n sa fu awuragi mu olun ye umu bunyaa lu ato numu kpini su. Lu fee umu kpini ba taa waa me abaa to nun, nu n taale taa sa okumaa mu nu n biti. ⁷ Imu su nu fu kan manja sun me mu, umu kpini ii biti i biliji fu lee." ⁸ Nu Yesu lee kono ye, "Ibwaare Asinkyan yilasa mu i towe ye, 'Manja fu-Nyirupe Ibwaare, nu mu nkun nu i dagaa fee fu maa sun.' "

⁹ Tutu o nu bila kpiya mu Gyerusalem naa yile kabwaare-sunkpa aye mu ketin to. Nu o towe mu ye, "Nu fu kan fu gye Ibwaare mu-bii kulun mu, yege fu n-yu

tɔ lu tɔtɔ ba tiye kase. ¹⁰ Lu fɛɛ lbwaare Asɔnkɔyan yɔlɔsa mu ɪ tɔwe ye, 'lbwaare ii biti o sun mu nbɔɔ ke ba be kun fu.'

¹¹ Bee biti ba sɔgɪta fu, ke fu man tiye kase ke fu ayaa a man da abuu."

¹² Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, "lbwaare Asɔnkɔyan yɔlɔsa mu ɪ tɔwe ye, 'Man kan tɔɔ fu-Nyiripe lbwaare tɔ ku.' "

¹³ Saɔa mu nu ɔ tɔɔ mu tɔ ɔkpa kɔmaa sɔ kpɪne mu, ɔ san yege mu o gyoo saɔa mu nu ee biti ɔ nye mu.

*Yesu Piili Mu kusun
Galile ɔsɔwɔle sɔ
(Matiwu 4:12-17; Maki 1:14-15)*

¹⁴ Lu Kayaayu Kyɪrekyɪre ɔlɔn tɔ sɔ mu, Yesu bwii kpee Galile ɔsɔwɔle sɔ, nu mu asɔn ɪ yalage ɪsɔwɔle mu nu ɪ kyaabɔ tɔtɔ kpini. ¹⁵ Nu ɔ kaapɔ Abwaaresɔn Gyiwu abi kabwaare-kule ɪgyaɔekpa, nu ɔkɔmaa numu yɪn mu.

*Ba Kina Yesu
Mu Gbaa-gbaa
Mu Kadɛ Tɔ
(Matiwu 13:55-58; Maki 6:1-6)*

¹⁶ Nu o kpee Nasareti katɪn mu nu ba bila mu mu, nu kake fɔtɛsa ake mu, o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyaɔekpa fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla ɛɛ waa mu. Nu ɔ kɔsɔ yɪle ke ɔ kale Abwaaresɔn. ¹⁷ Nu ba taa lbwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya ɔwɔle mu bɔɔta mu. Maa bugi tɔ mu, o biti wu nu ɔ kale katɪn mu nu ba kyɔrɔɔ yɪla ye,

¹⁸ "lbwaare Kayaayu Kyɪrekyɪre mu ki bu mɛ ase, lu fɛɛ ɔ lɛɛ mɛ nun fɛɛ n tɔwe asɔn danbɪrasa mu sa atiripu.

O sun mɛ ye n ba tɔwe kamɔlɪge asɔn sa bamu nu ba tii bamu ibu mu. O sun mɛ ye n ba bugi agyaatanapɔ ansi, ke bamu nu asa bee sisii bamu mu, bee biti ba nye bamu n-yɪ.

¹⁹ O sun mɛ ye n ba da kibonbon fɛɛ ɔnyiripe lbwaare kamɔlɪge saɔa mu fɔɔ."

²⁰ Yesu maa kale lɔwe mu, ɔ bɔɔ ɔwɔle mu bwiiyaa sa ɔmɔnɪ ɛɛ ku kabwaare-kule ɔgyaɔekpa mu sɔ mu, nu ɔ naa kyɪna. Nu bamu nu ba bu ɔgyaɔekpa mu kpini ansi i yii mu sɔ. ²¹ Nu ɔ tɔwe ye,

"Ndaga lbwaare Asɔnkɔyan yɔlɔsa numu ɪ ba tɔ nu ɪ gye mɛ asɔn fɛɛ kanan mu nu fan nu n maa kale mu."

²² Nu Yesu kɔnɔ tɔ asɔn danbɪrasa mu i kyinkyin bamu nu ba bu tɔtɔ mu kpini, nu ba yɪn mu. Nu ba taase abaa ye, man gye Gyosefu mu-bii mu nun?

²³ Nu Yesu tɔwe bamu ye, "N nyi fɛɛ fen biti fan bɔ mɛ kuɔasan numu ye 'ɔkyɛpɔ, kye fu n-yɪ.' Nu fen biti fan bila tɔwe ye, 'Atɔ mu nu an nu fɛɛ fu waa Kapanum kadɛ tɔ mu, waa umu fu kadɛ tɔ nfu.'

²⁴ "N tɔwe fane kesintin ye lbwaare ɔtɔwɛpɔ kɔmaa numu man sɔ beereɛ mu aye. ²⁵ Nu n biti fan wu kesintin fɛɛ, lbwaare ɔtɔwɛpɔ Eligya saɔa mu, aku-lapu-kyɪ ba kyɪna ba kyɔ Isɪrayɪ ɔsɔwɔle mu sɔ. Saɔa maɔa tɔ bulayɪ yɪle nsu nsa ye lbwaayɪ isiye nu akɔn a ba ɔsɔwɔle mu kpini sɔ. ²⁶ Amaa lbwaare man sun Eligya bamu ɔkɔlɔn gbaa ase, amɔɔ okulapu-kyɪ mu nu ɔ bu Sarefati kadɛ mu nu ki bu Sidon kabaafɔn sɔ mu nkɔn ase. ²⁷ Nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ Elisa saɔa mu, abootipu ba kyɔ Isɪrayɪ ɔsɔwɔle sɔ, amaa Elisa man kye bamu ɔku, amɔɔ ɔnyɪn mu nu beɛ tu mu ye Naaman mu nu ɔ gye Kesiriya-nyɪn mu nkɔn nu ɔ kye."

²⁸ Asa mu nu ba bu ɔgyaɔekpa tɔtɔ mu, ba maa nu asɔn numu mu, nu agbɔ a kɪtaa bamu. ²⁹ Nu ba kɔsɔ bɪtɛ Yesu lɛɛ kadɛ mu tɔ, nu ba taa mu dii kpee kibɪ mu nu bamu kadɛ ki gyan sɔ mu kumu tɔ, paa fɛɛ ba yege mu tɔɔ kibɪ maɔa ogee tɔ. ³⁰ Amaa ɔ dan nate bule asa damante mu nsana kyɔn.

*Yesu Gya nbwɪ libi
Lu ɔnyɪn Ku Tɔ
(Maki 1:21-28)*

³¹ Lu tɔtɔ mu nu Yesu kpee Kapanum kadɛ mu nu ki bu Galile ɔsɔwɔle sɔ mu tɔ, nu kake fɔtɛsa ake mu, o piili ɛɛ kaapɔ asa mu. ³² Mu kɪkaapɔ mu ki kyinkyin bamu, lu fɛɛ ɪ sɔ ɔlɔn.

³³ Nu kabwaare-kule ɔgyaɔekpa mu tɔ mu, ɔnyɪn ku kyɪna ɔ sɔ nbwɪ libi, nu kayaayu bu mu sɔ, maa wu Yesu mu, nu o kuusi kenken ye, ³⁴ "Ndo! Yesu Kanasareti-nyɪn, mɪne nu fii biti anɛ ase? Fu ba fu ba nyita anɛ nun? N nyi ɔsa

mu nu fu gye, fu i gye lbwaare Nyimisa Kyirekyire mu.”

³⁵ Tuto nu Yesu punte kabwu libi mu su ye, “Laato, ke fu lu onyin mu to.” Nu kabwu libi mu taa kanyin mu tub kase bamu ansi to, nu o lu mu to kyon yege o man taale waa mu sehn.

³⁶ Nu i waa asa mu kpini kyan nu bee towe abaa ye, “Mune kikaapu ndee? Onyin numu taa kinyin ye olun ee punte n-yaayu libi su nu bee lu asa to!” ³⁷ Nu Yesu n-yu su asin mu i yelige kyaaboo osuwule mana su kpini.

Yesu Kye Alopu damante (Matiwu 14-17; Maki 1:29-31)

³⁸ Yesu maa lu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obu mu to mu, o kpee Simon aye. Yege Simon mu-saa kyusa de ee lo kibirima bulonsa, nu ba kule Yesu ye o ba ki mu. ³⁹ Nu o naa yile mu ase nu o towe kibirima mu ye ki lu okyu mu to, nu kibirima mu ki yege mu. Nu okyu mu kitta bamu kifoo. Nu o kusu kitta bamu kifoo.

⁴⁰ Saja mu nu kyowe kpee o naa tiye mu, asa mu ba taa alopu mu nu bee lo alo yiri-yiri mu ba Yesu ase. Nu o taa mu abaa gyaga bamu okumaa numu su nu o kye bamu kpini. ⁴¹ Nu o bila gya nbwu libi lu asa gaalaagaa to, yege bee kuusi kenken bee towe ye, “Fu i gye lbwaare Mu-Bii mu.” Amaa nu o punte bamu su, nu o man yege bamu ba towe sehn, lu fee be nyi maa gye Omu nu lbwaare wola lee mu.

⁴² Kayu maa ke mu Yesu kpee opula mu nu i du surum, nu asa mu ba lu ba naa bee biti mu. Ba maa ba wu mu mu, ba man bila bee biti fee o lu bamu ase. ⁴³ Amaa o towe bamu ye, “I dagaa fee n maa towe lbwaare kuwura-gyii asin danbirasa mu sa nde ku asa gbaa, lu fee umu su nu lbwaare sun me.” ⁴⁴ Nu Yesu kyaga su ee towe asin danbirasa mu Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa, mu nu i bu Gyudeya osuwule su kpini.

5

Yesu Ti Mu Abulapu Gyankpaasa Mu

(Matiwu 4:18-22; Maki 1:16-20; Gyon 1:40-42)

¹ Kakaaku nu Yesu kpee o yile Kane-sareti obun mu nu ba bila bee ti ye Galile mu obun-kaa. Nu asa ba naa kyaaboo mu bee nin abaa ke ba naa nu abwaaresin. ² Yesu wu ukul unyo i maa dan kebun mana yege ukun akitapu mu bee fwu bamu asawu. ³ Nu Yesu loo okul mu kuku, mu nu ki gye Simon lee to. Nu o towe mu ye o nin waa to gberee. Okul mana to nu Yesu kyon kyina yege ee towe kubu mu nu ki sare tuto mu abwaaresin.

⁴ Yesu maa towe abwaaresin mu lwe mu, nu o towe Simon ye “Pale fu okul mu kpee katun mu nu i bunye, ke faa fu toomaa ana mu fan tub fane asawu kitta ukun.”

⁵ Nu Simon lee kono ye, “Me obulisa, an tub nin halu ba kalayi, a man kitta sehn, amaa nu fu towe kanun bire, n biti n tub.” ⁶ Nu ba maa tub asawu mu, ba kitta ukun kibansa halu bamu asawu mu i san gbaa kyate. ⁷ Tuto nu ba da abaa ti bamu toomaa ana mu nu ba bu okul nyosapu mu to ye ba ba kye bamu to. Ukul unyo mu kpini ye umaa umu ukun mu i san gbaa muuri.

⁸ Simon Pita maa wu kutu mu nu i waa mu, nu o kyon mana mu amulii su Yesu ansi to towe ye, “Onyirpe, lu me ase, n gye alibi owaapu nin.” ⁹ Lu ukun damante mu nu ba kitta mu su mu, i kyinkyin maa mu toomaa ana kpini. ¹⁰ Ukun mu kikita mu gbaa ki kyinkyin Gyemisi maa Gyon, Sebedi mu-bii ana mu nu ba maa Simon bee sun kusun mu. Nu Yesu towe Simon ye, “Man waa kufuu, lu ndaga i su ii kpee mu, fii biti fu ba fu kitta asa fu biya me nin.”

¹¹ Nu ba bute ukul mu ba dan kidenbi su, nu ba yege kutu kumaa numu nu ba buu Yesu.

Yesu Kye Kibootoo Wuya Ku (Matiwu 8:1-4; Maki 1:40-45)

¹² Yesu maa bu kade ku su mu, onyin ku gbaa bu tuto nu kibootoo kitta mu n-yu su kpini. Saja mu nu o wu Yesu mu, o be mana mu ansi to kule mu ye, “Onyirpe,

nu fii bitu mu, fu taale yege me n-yu i lonjo su.”

¹³ Nu Yesu tɛɛɛ mu kɔbaa mata mu. Nu ɔ towe mu ye, “N bitu, lonjo su.” Nu opula maɲa to kibootoo mu ki yege mu. ¹⁴ Nu Yesu da onyin mu kumu to ye, “Man kan waa towe oku, amaa taa fu n-yu kaapu lbwaare oseepu mu, ke fu naa lee saraga fee kanan mu nu Mosesi nbara mu i kaapu mu, ke i kaapu to sa okumaa numu fee fu n-yu i lonjo su.”

¹⁵ Amaa Yesu n-yu su asin mu i lonjo yalage to, nu i yege nu asa damante ba be nu mu ase, nu ɔ kye bamu nu bee lo mu kpini. ¹⁶ Amaa saɲa kumaa Yesu u lu mu nkun ee kpee ee kole kabwaare-kole, opula mu nu o du surum.

*Yesu Kye N-yu Wusa Wuya
(Matiwu 9:1-8; Maki 2:1-12)*

¹⁷ Kakaaku Yesu maa kaapu abwaarestin mu, Farasii abi ye nbara akaapupu mu nu ba lu Galile ye Gyudeya isuwule su ye Gyerusalem kade to mu ba te tutu. Onyiripe lbwaare olon mu bu mu ase fee ɔ taa kye alopu. ¹⁸ Nu anyin aku ba sula onyin mu nu mu n-yu i wu nu ɔ de kalan su. Ba kpan bamu n-yu ba taa mu loo kɔpaara mu su, naa yila Yesu ansi to. ¹⁹ Lu sakyɔ mu su mu, ba man nye okpa ba taa mu loo kɔpaara mu su. Imu su ba dii kpee obu mu susu, katun mu nu ba taa usee nyale munla mu su, nu ba foti obɔ kpiligaa mu yege ɔ de mu kalan su sakyɔ mu nsana yila Yesu ansi to.

²⁰ Yesu maa wu kɔkɔle-gyii mu nu ba su mu su mu, ɔ towe onyin mu ye “Me kyemune n taa fu alibi kee fu.”

²¹ Nu Farasii abi ye nbara akaapupu mu ba piili bee fe nfeere bamu amu to ye “Anumɔ i gye ɔsa numu nu ee towe nbusaa asin kanin? Anumɔ i taale taa alibi kee tii lbwaare su?”

²² Yesu nyi nfeere mu nu bee fe, nu ɔ taase bamu ye “Mune i waa nu fen fe fale nfeere fane nkolo to? ²³ Imu kumoo i busin kitowe. N taa fu alibi kee fu, abee kusɔ nate? ²⁴ N bitu fan bu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa n su olun dulinyaa numu to nu n taale taa alibi kee.”

Imu su ɔ towe onyin mu nu mu n-yu i wu mu ye, “N towe fu ye, Kusɔ! Taa fu kalan kpewu.” ²⁵ Opula maɲa to nu ɔ kusɔ yile bamu ansi to, nu ɔ taa mu kalan nu ɔ de su mu, nu ee yin lbwaare ee kpewu. ²⁶ Nu i kyinkyin okumaa numu, nu ba yin lbwaare, nu i kitaa bamu kufuu nu ba towe ye, “Ndaga an wu asin kyinkyinsa.”

*Yesu Tu Lewi Ye
ɔ Ba Buu Mu*

Matiwu 9:9-13, Maki 2:13-17

²⁷ Inumu kamaa mu, Yesu lu nu ɔ naa wu lenpoo okɔlepu mu nu bee tu mu ye Lewi* mu kusun obu to. Nu Yesu towe mu ye, “Kusɔ buu me.” ²⁸ Nu onyin mu kusɔ yege kutu kumaa nu o buu Yesu.

²⁹ Nu Lewi diɲa agyito kukyɔ mu kɔpaara su sa Yesu, nu lenpoo akɔlepu gaalaagaa ye asa aku ba buga tutu, nu ba maa Yesu bee gyii. ³⁰ Amaa nu Farasii abi mu ye nbara akaapupu mu nu bamu gbaa bamu gye Farasii abi mu bee kolite bee sa Yesu abulapu mu ye, “Mune i waa nu fanaa lenpoo akɔlepu ye alibi awaapu fen buga fen gyii fen nuu kanin?”

³¹ Nu Yesu lee kono ye, “Okyepu man tiri sa bamu nu ba su alanfiya, amoo bamu nu bee lo mu nkun. ³² N man ba ye n ba tu bamu nu ba mu ikpa i kyiigi nun. Amaa n ba nun ye n ba tu alibi awaapu ke ba kyege bamu nfeere ba lbwaare ase.”

*Asin Taasesa Lu,
Kono Nmina Su*

Matiwu 9:14-17; Maki 2:18-22

³³ Nu asa aku ba towe Yesu ye, “Gyon okyugyeepu abulapu bee nmina kono yege bee kole kabwaare-kole saɲa kumaa, kanin nu Farasii abi abulapu mu gbaa bee waa nun. Amaa fee fu abulapu mu bire ba dan bee gyii bee nuu nun saɲa kumaa.”

³⁴ Nu Yesu lee kono ye, “Fu taale yege kikyifo to afo ba nmina kono yege okyifo mu-kuli bu bamu ase? ³⁵ Amaa saɲa ku ii bitu ɔ ba, ke ba taa okyifo mu-kuli lu bamu ase, kanin nke maɲa to bire bee bitu ba nmina kono.”

³⁶ Nu Yesu bo bamu kɔɲasan kinumu ye, “Oku mee tin kikyibi pupwe naa baata

* 5:27 5:27 Ba bɔla bee tu onyin maɲa ye Matiwu.

mata kaale didaa obo. Nii oku kan waa kanin mu, i yege nu kikyibi pupwe mu i kyate kaale didaa mu i tii su nun, nu kikyibi didaa mu ye kipurwe mu i mee ye i baa i duli abaa. ³⁷ Kanin nu oku mee taa owule didaa ee sun kukore pupwe. Nu o kan waa kanin bire, owule didaa mu ii biti o kyate, nu i mee ye i yege kukore pupwe mu ki waa odan. ³⁸ Kanin su i dagaa fee owule pupwe nu bee su bee sun kukore pupwe. ³⁹ Nii okumaa mu nu o lan kukore didaa nu i din mu mu, o man bila ee biti kukore pupwe kilan. Ee biti o towe ye, 'Kukore didaa mu ki boo mu.' "†

6

*Ba Taase Yesu Lu
Kake Fvutesa Ake Su
(Matiwu 12:1-8; Maki 2:23-28)*

¹ Kake fvutesa ake ku nu Yesu naa ayu kudoo ku to, nu mu abulapu ba tije ayu mu pusa bamu abaa to we. ² Nu Farasii abi mu aku ba taase ye, "Mune i waa nu fan waa kake fvutesa ake ikisii?"

³ Nu Yesu lee bamu konoo ye, "Fan man pita kale lbwaare Asinkyan yilasa mu, ke fan wu kuto mu nu Dawidi waa sana mu nu akun a moo maa mu asa mu? ⁴ Fan man wu kanan mu nu o loo kabwaare-sunkpa obu to naa taa saraga bodobodo mu we, nu o taa iku sa mu asa gbaa nu ba we, yege i man gye ane nbara su fee oku o gyii umu, amoo lbwaare aseepu nkun?" ⁵ Nu Yesu bila towe ye, "Me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n gye Onyiripe sa kake fvutesa mu."

*Yesu Kye Kibaa Wusa Wuya
(Matiwu 12:9-14; Maki 3:1-6)*

⁶ Kake fvutesa ake ku biyo Yesu bila kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanjekpa ee kaapu. Nu onyin ku bu toto nu mu gyisa kibaa ki wu. ⁷ Farasii abi mu ye nbara akaapupu mu bee biti kanan mu nu ba waa ke ba bun Yesu kupwe. Imu su ba te ba gyoo bee ku fee Yesu ii biti o kye mu kake fvutesa ake mu. ⁸ Amaa Yesu wula o n-yu bamu nfeere mu nu bee fe, nu o towe onyin mu nu mu kibaa ki wu

mu ye, "Kusu yile asa mu kpini ansi to." Nu o kusu yile.

⁹ Nu Yesu towe bamu ye, "N taase fane, mune kuto nu ane nbara mu i kaapu fee a waa kake fvutesa ake? A waa adanbirasa abee alibi? A molige asa nkpa abee a nyita umu?"

¹⁰ Nu o ku bamu kpini kyaaboo, nu o towe onyin mu ye, "Teeje fu kibaa." Nu onyin mu teeje mu kibaa, nu mu kibaa mu ki nye olon. ¹¹ Amaa agbu a kitaa bamu, nu ba piili bee bee nmina kanan mu nu bee biti ba waa Yesu.

*Yesu Asunpu Kudu-Anyo Mu
(Matiwu 10:1-4; Maki 3:13-19)*

¹² Nke mana to mu, Yesu kpee abu to o naa kule kabwaare-kule, nu kagyanbwe mana kpini mu, o bu toto ee kule lbwaare.

¹³ Nu kayu ki maa ke mu, nu o tu mu abulapu kpini ba mu ase, nu o lee bamu to kudu anyo, nu o yila bamu kitu ye asunpu. ¹⁴ Bamu i gye Simon (mu nu o yila mu kitu ye Pita), ye mu-supu Andiruwu, ye Gyemisi maa Gyon, ye Filipu maa Batolome, ¹⁵ ye Matiwu maa Tomasi, ye Alifeyo mu-bii Gyemisi, ye Simon mu nu bee tu ye Seloti, ¹⁶ ye Gyemisi mu-bii Gyudasi, ye Gyudasi Isikariyoti mu nu o ba lee Yesu sa mu.

*Yesu Kaapu Nu O Kye Alopu
(Matiwu 4:23-25)*

¹⁷ Yesu maa mu asunpu ba kpilige kitu mu su ba kipentepiren ku su. Nu abulapu gaalaagaa ba be tu mu toto, nu asa damante ba lu Gyudeya ye Gyerusalem ye nde mu nu bee tu ye Tayi maa Sidon opu nbunoo mu kpini. ¹⁸ Ba ba nu mu ase ke ba nye bamu alo ki kye. Bamu nu n-yaayu libi bee tooro bamu ba nye bamu n-yu. ¹⁹ Nu asa mu kpini ba kpan bamu n-yu fee ba mata mu, lu fee olon ku bu mu to nu i lu i kye bamu kpini alo.

*Amu Okon Wuya Ana
Ye Amu Libi Wuya Ana*

²⁰ Toto nu Yesu ku mu abulapu mu nu o towe ye,

† 5:39 5:39 Asn kaapusa nfu i gye ye nu ba kan taa nta pupwe waa kitobwaaya owule didaa to mu, nta pupwe olon mu ii biti i boyi owule didaa mu.

“Amu okon wuya ana i gye fane mu nu fan gye atiripu,
lu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki gye fane lee.

21 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu akon a moo fane nbunbu numu mu,
lu fee lbwaare ii biti o yege fan nme.
Amu okon wuya ana i gye fane mu nu fen su nbunbu,
lu fee lbwaare ii biti o yege fan nmase.

22 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu asa bee kisi fane,
bee kina fane, bee saale fane,
nu bee tin antijesa libi bee gyaga fane su, lu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu su.

23 “Nu ba kan waa fane kanin mu fan yege i waa fane okon, ke fan taa kensi-gyii kyaa, lu fee kekee lala ki de susu kii gyoo fane. Kpalu fee kanin nu bamu naana ana gbaa ba taa waa lbwaare atowepu mu.

24 Amaa fane ato wuya ana, fane laaku,
fee fan maa wula nye fane okon dulinyaa numu to nbunbu numu.

25 Fane mu nu fan gyii nme nbunbu numu fale moo, fane laaku,
lu fee akon ii biti u tiye fane su.

Fane mu nu fen nmase nbunbu fale moo mu, fane laaku,

lu fee fen biti fan su ke fan boota to.
26 Nu fane mu nu asa bee towe fane n-yu su asin danbirasa mu, fane laaku.

Kanin nu bamu naana ana ba towe asin danbirasa lu atowepu mu nu bee tin antijesa bee gyaga lbwaare su mu.”

*Fan Biti Fane Dun Ana
(Matiwu 5:38-48, 7:12)*

27 Nu Yesu ye, “Amaa n towe fane mu nu fen nu me ase ye, fan biti fane dun ana, ke fan waa adanbirasa sa fane akisipu ana. 28 Ke fan waa bamu nu bee towe fane nno mu kusee, ke fan kole kabwaare-kole sa bamu nu bee nyanla fane. 29 Nu oku kan da fu otan mu, biliji kinysapu mu sa mu. Nu oku kan koole fu balmaasu mu, yege o taa fu kaale tii su.

30 Nu oku kan ba kole fu kuto ku mu, sa mu. Nu oku kan taa fu kuto ku mu, man bila naa taase kuto mana su lu odunwura

mu ase. 31 Ke fan waa fane toomaa ana fee kanan mu nu fen biti fee ba waa sa fane mu.

32 “Fee nu fan kan fen biti bamu nu bee biti fane nkun mu, mine su nu i dagaa fee lbwaare o bila yin fane? Halu alibi awaapu gbaa bee biti bamu nu bee biti bamu mu. 33 Nu fan kan waa kidanbirasa sa bamu nu bee waa fane adanbirasa nkun mu, mine su nu i dagaa fee lbwaare o bila yin fane? Alibi awaapu gbaa bee waa kanin. 34 Nu fan kan fen paala bamu nu fan koole gyii fee bee biti ba ba nye ka fane mu, mine su nu i dagaa fee lbwaare o bila yin fane? Halu alibi awaapu gbaa bee paala bamu toomaa ana ke bee bwii ka bamu afulee mana kono kyekyee. 35 Amaa fan biti fane dun ana ke fan waa bamu adanbirasa. Nu fan kan paala bamu mu, fan man fe umu kiba ka nfeere. Nu fen waa kanin mu, fen biti fan nye kekee lala, ke fen biti fan baa fan gye lbwaare Owura lala mu nbii ana. Lu fee o su kebiti sa asa, nu ee waa kidanbirasa ee sa bamu nu ba mee fwaala, nu ba gye amu to olon wuya ana. 36 Imu su fan wu asa kowee fee kanan mu nu fane-Se lbwaare gbaa ii wu asa kowee mu.

*Fan Man Bun Abaa Kupwe
(Matiwu 7:1-5)*

37 “Fan man tale fane toomaa ana, ke lbwaare gbaa o man tale fane. Fan man bun asa kupwe, ke lbwaare gbaa o man bun fane kupwe. Fan taa kee abaa, ke lbwaare gbaa o taa kee fane. 38 Fan sa, ke lbwaare gbaa o sa fane. Ee biti o kaala, bola kuto kaalasa mu, ke o nyee su, ke o gyinyen kumu, ke i bola wurige fane abaa to. Kuto kaalasa mu nu fan taa kaala mu, kumu maa nu lbwaare ii biti o taa kaala sa fane.”

39 Nu Yesu bo bamu kinasan numu ye, “Gyaatanapu i taale gyankpaa mu toomaa gyaatanapu okpa? Nu i kan ba kanin mu, bamu asa anyo kpini bee biti ba naa lu tiye kikyabo to. 40 Nu obulapu mee taale njara mu okaapupu, amaa nu okumaa mu nu o bila bu bire ee taale waa fee mu okaapupu.

41 “Mine i waa nu fu wu keyuubi ki maa bu fu toomaa kensi to, nu fu mee wu kagyapoti mu nu ki bu fu lee to? 42 Mine

su nu fu taale tɔwe fu tɔɔmaa ye, 'Me tɔɔmaa, yege n lee keyuubi mu nu ki bu fu kensi to fale! Yege fu mee ku kagyapoti mu nu ki bu fu gbaa-gbaa fu kensi to?' Fu kebunbun ansi wuya, gyankpaa lee kagyapoti mu nu ki bu fu kensi to, pɔyi ke fu taale ku danbirasa lee keyuubi mu nu ki bu fu tɔɔmaa lee to.

Oyu Kɔmaa Nimu Kɔmaa Kimu Abi (Matiwu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ "Nu oyu danbirasa ku man bu to ki sɔyi abi libi, abee oyu libi mee sɔyi abi danbirasa. ⁴⁴ Oyu kɔmaa nimu kumu abi su nu bee su bee bu kumu. Nu oku mee tiye akutu ee lu kɔkpale oyu su, abee kididobi lu kimango oyu su. ⁴⁵ Nyumisa danbirasa u waa ato danbirasa mu nu o kɔbla yila mu kɔkɔlo to, nu nyumisa libi mɔɔ u waa ato libi mu nu o kɔbla yila mu kɔkɔlo to. Lu fee nyumisa kɔɔɔ u tɔwe kutɔ mu nu ki bu mu kɔkɔlo to nin.

Kɔnasan Lu Asa Anyɔ Akpaara Kɔpɔyi Su (Matiwu 7:24-27)

⁴⁶ "Mɔne i waa su nu fan tu me ye, 'Onyiripe, Onyiripe,' yege fan mee waa kutɔ mu nu n tɔwe fane ye fan waa? ⁴⁷ Okɔmaa mu nu o ba me ase, ba nu me asin, nu o waa umu mu, n biti n kaapu fane ɔsa mu nu o duli. ⁴⁸ Kanin ɔsa maɔa du nin fee ɔsa mu nu ee biti o pɔyi kɔkpaara, nu o kuu loo kase nu o pɔyi ɔpɔre gyankpaasa mu gyaga kifole su. Nu nkyu n bola nu i da kɔkpaara mu, amaa ki man gyinyen lu fee maa pɔyi kumu danbirasa mu su. ⁴⁹ Amaa okɔmaa mu nu o nu me asin, nu o man buu umu mu, o du nin fee ɔsa mu nu o man kuu ɔɔo pɔyi nu o pɔyi kɔkpaara mu gyaga kusuupu su. Nu nkyu maa bola da kɔkpaara mu, nu ki lu tiye yaase to kpini-kpini."

7

Roma Anaakɔpu Kɔlifa Okusupu Kɔkɔle-gyii (Matiwu 8:5-13)

¹ Saɔa mu nu Yesu tɔwe inumu lɔwe, nu asa ba nu mu katɔwe mu, o kpee Kapanum kade to. ² Roma anaakɔpu kɔlifa okusupu ku kyina o bu tutɔ, nu o su

kɔyaafole ku mu nu ee biti mu asin, nu ee lo nu ee biti o wu. ³ Okusupu mu maa nu Yesu su mu, nu o sun Gyiwu abi abilisa aku mu ase, ye o ba kye mu kɔyaafole sa mu. ⁴ Ba maa ba Yesu ase mu, ba dan baase kule mu gaa tɔwe ye, "Onyin nimu dagaa fee fu maa kye mu to. ⁵ Lu fee o su kebiti sa ane Gyiwu abi, halu o pɔyi kabwaare-kule ɔgyanekpa sa ane."

⁶ Imu su Yesu buu bamu ee kpee tutɔ. Saɔa mu nu o tiri kɔkpaara mu to mu, nu Roma anaakɔpu ɔbilisa mu sun mu kyemine ana ba naa tɔwe Yesu ye, "Onyiripe man nyanla fu n-yu. Lu fee n man dagaa fee fu ba me kɔkpaara su. ⁷ Kanin gbaa nu n wu fee n man dagaa fee n ba fu ase. Fee fu dan sa kɔɔo me kɔyaafole ii biti o nye alanfiya. ⁸ Lu fee ngbaa me n bu ɔbilisa oku kase, nu anaakɔpu oku gbaa ba bu me kase. Nu n tɔwe nimu ye, 'Kpe nfu' nu ee kpee, nu n bila tɔwe onumu ye, 'Ba nfu,' nu ee ba, nu n tɔwe me kɔyaafole ye, 'Waa fale,' nu ee waa."

⁹ Yesu maa nu kanin mu, i kyinkyin mu, nu o bilini mu ansi ku kubu damante mu nu ba buu mu mu, nu o tɔwe ye, "N tɔwe fane kesintin fee, Istrayi abi kpini to mu, n man pɔta wu ɔsa mu nu o su fale kɔkɔle-gyii damante nimu kedubi." ¹⁰ Nboɔ mu nu o sun mu ba maa bwii kpewu mu, ba naa tu kɔyaafole mu maa nye alanfiya.

Yesu Kyini Okulapu-kyu Ku Mu-bii Lu Lewu to

¹¹ Imu kamaa mu Yesu lu tutɔ kpee kade mu nu bee tu kumu ye Nayin, nu mu abulapu ye asa damante ba buu mu. ¹² Saɔa mu nu o tiri kade mu nbwama mu, o wu ba maa su obuni ba lu kade mu to, nu obuni maɔa gye okulapu-kyu kebii-nyinsa kulun mu nu o kubge. Nu asa damante mu nu ba bu kade mu to ba buu okulapu-kyu mu. ¹³ Onyiripe Yesu maa wu okulapu-kyu mu, mu asin a kɔta mu kɔwee, nu o tɔwe mu ye, "Man bila su." ¹⁴ Nu Yesu taa mu kɔbaa naa mata kidakaa mu, nu asulapu mu ba sii ba yile, nu o tɔwe ye, "Kɔyaafole! N tɔwe fu ye, kusu!" ¹⁵ Nu olewupu mu kusu kyina, nu o piili ee tɔwe, nu Yesu taa mu sa mu-nyi.

16 Nu i kyinkyin bamu kpini nu ba yin lbwaare. Nu ba towe ye, "lbwaare otowepu lala ku lu ane su. lbwaare ba o ba kye mu asa to." 17 Yesu asin nimu i yalage Gyudeya osuwle su, ye isuwle mu nu i de i maa kumu mu.

Gyon Okyugyeepe Sun
Asa Yesu Ase
(Matiwu 11:2-19)

18 Nu Gyon abulapu ba naa towe mu Yesu awaasa mu kpini. Imu su o tu mu abulapu anyo, 19 nu o sun bamu Onyiripe Yesu ase ye ba naa taase mu ye, "Fu i gye Omu nu, lbwaare ye ee biti o ba mu abee a gyoo ku oku okpa?"

20 Sana mu nu anyin mu ba ba Yesu ase mu ba towe mu ye, Gyon okyugyeepe i sun ane fu ase ye abaa taase fu ye, "Fu i gye Omu nu lbwaare ye ee biti o ba mu abee a gyoo ku oku okpa?"

21 Kanin sana maa to mu Yesu kye asa gaalaagaa alobi, nu o gya nbwu libi lu asa to, nu o bugi agyaatanapu gaalaagaa ansi. 22 Imu su o lee Gyon nbwo mu kono ye, "Fan bwii naa towe Gyon koto mu nu fan wu ye imu nu fan nu. Agyaatanapu ansi ii bugi, nu aboobi bee kusu nate, nu abootipu bee nye alanfiya, nu akpawu asu ii tigi, nu alewupu bee kyihi bee ba nkpa to, nu atiripu bee nu asin danbirasa mu. 23 Fan bila towe mu ye, kusee i gye sa asa kumaa mu nu o san o su kikole-gyii me to."

24 Sana mu nu Gyon nbwo ba lu mu ase mu, nu Yesu piili ee towe Gyon asin ee sa kubu mu, nu o taase bamu ye, "Fan maa lu kpee Gyon ase ofuli mu su mu, mine nu fan waa nfeere fee fen kpee fen naa ku? Koko mu nu afuu a da ii filaa mu? 25 Nu i man gye kanin bire mu, mine nu fan kpee naa wu? Abee onyin mu nu o bun ogyalin ato? Ayee! Asa mu nu ba bun ogyalin ato nu ba su kakyina danbirasa mu, ba bu awurakpa nun. 26 Amaa mine nu fan kpee naa ku? lbwaare otowepu abee? Eehn, n towe fane kesintin fee o kyoo lbwaare otowepu. 27 Gyon nimu asin nu lbwaare Asinkyan yilasa mu i towe ye, 'N biti n sun me kaboo ke o gyankpaa fu, mu ii biti o lono fu okpa gyoo fu.'

28 N towe fane fee, okumaa mu nu ba kuge mu mu, man kyoo Gyon, amaa okumaa mu nu o du pii susu kuwura-gyii to mu kyoo mu."

29 Asa mu kpini ye lenpoo akolepu mu nu ba nu Gyon asin towe mu, ba koole gyii fee lbwaare asin mu i kyiigi, lu fee ba yege nu Gyon gyee bamu lbwaare kekyugyee. 30 Amaa Farasii abi ye nbara akaapupu anyipu ba kina nfeere mu nu lbwaare su sa bamu mu. Imu su nu ba man yege nu Gyon gyee bamu lbwaare kekyugyee.

31 Nu Yesu taase ye, "Anumu nu n biti n taa ndaga kakyina kanimu to asa kaala. Anumu ana nu ba duli? 32 Ba du nun fee nbii mu nu ba te kigya to bee tu abaa bee towe ye,

'An fule kensi-gyii nbule sa fane,
 amaa fan man kyaa,
 nu an sawu keli alengyi sa fane,
 amaa fan man su'.

33 "Lu fee Gyon okyugyeepe maa ba mu, ee nmina kono gaa, nu o man nuu nta, nu fan ye 'O su nbwu libi.' 34 Nu Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n maa ba mu, n gyii nu n nuu, nu fan ye, 'N gye ogyipu lala ye otobupu, nu n bila n gye lenpoo akolepu ye alibi awaapu bamu kyemine.' 35 Amaa bamu nu bee buu lbwaare kanyaasin, lu bamu-daa su mu, u kaapu fee kanyaasin mu buron."

Okyu Alibi Wuya Ku
Taa Tulale Suswa Yesu
(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Gyon 12:1-8)

36 Sana ku to nu Kafarasii-nyin ku tu Yesu ye o ba ke ba naa buga gyii. Nu Yesu kpee mu kipaara su nu o naa kyina o gyii. 37 Kanin kade mana to mu okyu gyaga ku bu toto. Okyu mu maa nu fee Yesu bu Kafarasii-nyin mu kipaara su ee gyii mu, nu o biya tulale liifensa puruntuwa bola. 38 Nu okyu mu ba yle Yesu kamaa tiri mu ayaa ase ee su ansikyu ee poola mu ayaa. Nu o taa mu inyini ee kpayi Yesu ayaa su, nu o munkura imu beere su, nu o kyeege tulale mu wurige mu ayaa su.

39 Nu Kafarasii-nyin mu nu o tu Yesu mu maa wu inimu mu, o towe mu nfeere

tɔ ye, “Fɛɛ ɔnyɪn nɪmɔ dɪn dan ɔ gye ɔtɔwɛpɔ kesintin nɪn, ɔ dɪn bɪ ɔkyɪ kulɔn mɔ nɪ ɛɛ mata mɔ fale, ɔ dɪn bɪ kɪbaabɔtɔ gyaga mɔ nɪ ɔ bɔ kɪmɔ tɔ.”

⁴⁰ Nɪ Yesu tɔwɛ Simon ye, “N sɔ kɔtɔ kɔ kɛ n tɔwɛ fɔ.”

Nɪ Simon ye, “N nu, ɔkaapɔpɔ, tɔwɛ mɛ.”

⁴¹ Nɪ Yesu bɔɔ mɔ kɪɲasan ye, “Anyɪn anyɔ akɔ ɪ naa paala afulee lɪ afulee wuya kɔ ase. ɔkɔ paala gbɪtɪ nderebɪ anu, ɔnyɔsɔpɔ mɔɔ adunuu. ⁴² Bamɔ ɔkɔ man taale nyɛ ɔ naa ka mɔ kɔkɔ. Nɪ afulee wuya mɔ taa kɛɛ bamɔ asa anyɔ. Asa anyɔ maɲa tɔ mɔ, anɪmɔ ii bitɪ ɔ bitɪ afulee wuya mɔ asɪn gaa?”

⁴³ Simon lɛɛ kɔnɔ ye, “N waa nfɛɛrɛ fɛɛ ɔmɔ nɪ mu afulee akɔ mɔ.”

Nɪ Yesu ye, “Fɔ lɛɛ kɔnɔ kesintin.”

⁴⁴ Nɪ Yesu bilɪɲi kɪ ɔkyɪ mɔ, nɪ ɔ tɔwɛ Simon ye, “Yɛ fu wu ɔkyɪ nɪmɔ? N maa ba fɔ kɪkpaara sɔ mɔ, fɔ man sa mɛ nkɪyɪ kɛ n fwɪ mɛ ayaa sɔ, amaa ɔkyɪ nɪmɔ taa mɔ ansɪkyɪ fwɪ mɛ ayaa, nɪ ɔ taa mu inyini kpayɪ umɔ. ⁴⁵ Fɔ man baari mɛ waa mɛ nsa-nsa, amaa lɪ koo saɲa mɔ nɪ n ba nfɪ mɔ, ɔkyɪ nɪmɔ man pɪ yege mɛ ayaa sɔ kimunkura. ⁴⁶ Fɔ man taa olɪfu nfɔ wɔrɪge mi kumu tɔ, amaa ɔkyɪ nɪmɔ taa tulale wɔrɪge mɛ ayaa sɔ. ⁴⁷ Imɔ sɔ n tɔwɛ fɔ ye, kebitɪ lala mɔ nɪ ɔ kaapɔ fale sɔ mɔ, ɪ kaapɔ fɛɛ ba taa mu alɪbɪ damantɛ mɔ kɛɛ mɔ. Lɪ fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nɪ mu alɪbɪ a man kyɔ nɪ ɔ nyɛ kɪtaakɛɛ mɔ, ɛɛ kaapɔ kebitɪ mɔ gbaa gberɛɛ nɪn.”

⁴⁸ Tɔtɔ nɪ Yesu tɔwɛ ɔkyɪ mɔ ye, “N taa fu alɪbɪ kɛɛ fɔ.”

⁴⁹ Nɪ bamɔ nɪ ba san ba tɛ ogyikpa mɔ bɛɛ tɔwɛ abaa ye, “Anɪmɔ ɪ gye ɔnɪmɔ, halɪ ɔ sɔ alɪbɪ ɛɛ kɛɛ?” ⁵⁰ Amaa Yesu tɔwɛ ɔkyɪ mɔ ye, “Fɔ kɪkɔlɛ-gyɪi kɪ mɔlɪge fɔ. Natɛ ye kɔkɔlɔ yuuli.”

8

Akyɪ Mɔ Nɪ ba Buu Yesu

¹ Inɪmɔ kamaa mɔ, Yesu natɛ ndɛ lala ye ndɛ-bii sɔ ɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa lɪ kuwura-gyɪi mɔ sɔ, yege abɪlapɔ kudu anyɔ mɔ ba tii mɔ sɔ. ² Nɪ akyɪ ɔkɔ mɔ nɪ ɔ gya n-yaayu libɪ lɪ bamɔ tɔ nɪ ɔ kyɛ bamɔ alɔ mɔ, gbaa ba buu mɔ. Bamɔ

ɔkɔ ɪ gye Mɛɛrɪ (mɔ nɪ bɛɛ tɪ mɔ ye Magidalen) mɔ nɪ Yesu gya nbwɪ libɪ asunɔ lɪ mɔ tɔ mɔ, ³ ye Gyowana mɔ nɪ mu-kuli ɪ gye Kyusa. Mɔ ɪ gye owura Herodi kɪkpaara sɔ ɔkɪsɔpɔ ɔbɪlɪsa mɔ, ye Susana ye akɔ. Akyɪ anɪmɔ ɪ sɔ bamɔ gbaa-gbaa atɔ bɛɛ kyɛ Yesu maa mɔ abɪlapɔ tɔ.

Kɪɲasan Lɪ ɔdɔɔpɔ Mɔ Nɪ

ɔ Nymatɛ Ayu

(Matiwu 13:1-17; Maki 4:1-12)

⁴ Saɲa mɔ nɪ asa bɛɛ lɪ ndɛ sɔ ndɛ sɔ ba ba gyanɛ Yesu ase, nɪ ba ba nyɛ akɔ mɔ, Yesu bɔ bamɔ kɪɲasan ye, ⁵ “ɔdɔɔpɔ kɔ ɪ kyɪna kpee ɔ naa nymatɛ ayu. Saɲa mɔ nɪ ɛɛ nymatɛ ayu mɔ umɔ ɪkɔ ɪ tɪye ɔkpa tɔ nɪ asa ba natɛ umɔ sɔ nɪ nbwiibi ba ba tase gyɪi. ⁶ Nɪ ɪkɔ ɪ tɪye afule sɔ katɪn mɔ nɪ ɪɛ ɪ man kyɔ sa umɔ. Imɔ sɔ ɪ maa kɔyɪ mɔ, umɔ ilɪn ɪ man taale kpee kata. Imɔ sɔ kyɔwɛ maa daa umɔ mɔ nɪ i fugya. ⁷ Nɪ ɪkɔ mɔɔ ɪ tɪye iwii tɔ nɪ umaa umɔ ɪ buga dan nɪ iwii mɔ ɪ dan nyan umɔ. ⁸ Nɪ abi akɔ mɔɔ ɪ tɪye kase danbɪrasa tɔ nɪ ɪ kɔyɪ dan. Nɪ ɪ dan sɔyɪ abi kɪlɪfa-kɪlɪfa.” Maa tɔwɛ inɪmɔ lɔwɛ mɔ, nɪ ɔ diyaa mɔ ɔbulɛ tɔwɛ ye, “ɔmɔ nɪ ɔ sɔ asɔ nɪ ee bitɪ ɔ nu mɔ, ɔ nu.”

⁹ Nɪ mɔ abɪlapɔ mɔ ba taase mɔ kɪɲasan mɔ kase. ¹⁰ Nɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Fanɛ bɪrɛ lbwaarɛ lɛɛ mu kuwura-gyɪi mɔ asɪrɪ asɪn kaapɔ fanɛ, amaa asansa bɪrɛ anɲasan tɔ nɪ n bitɪ n tɔwɛ sa bamɔ. Imɔ sɔ,

‘bee bitɪ ba ba bɛɛ kɪ,
amaa ba mɛɛ ye ba wu,

ke ba ba bee nu,

amaa ba mɛɛ ye ba nu kase.’ ”

Yesu Lɛɛ Kɪɲasan mɔ Kase

Lɪ ɔdɔɔpɔ Mɔ Sɔ

(Matiwu 13:18-23; Maki 3:13-20)

¹¹ Nɪ Yesu tɔwɛ ye, “Kɪɲasan mɔ kase ɪ gye ye, abi mɔ nɪ ɔ nymatɛ mɔ ɪ gye abwaaresɪn mɔ. ¹² Nɪ umɔ nɪ ɪ tɪye ɔkpa tɔ mɔ, ɪ gye bamɔ nɪ bee nu asɪn mɔ, nɪ Sɪtaanɛ ɪ lɛɛ umɔ ɛɛ lɪ bamɔ nkɔlɔ tɔ, nɪ ba mɛɛ taale kɔlɛ gyɪi kɛ ba nyɛ kamɔlɪge. ¹³ Nɪ umɔ nɪ ɪ tɪye afule sɔ mɔ, ɪ gye bamɔ nɪ bee nu asɪn mɔ, nɪ bɛɛ taa kensi-gyɪi kɔlɛ umɔ. Amaa

asɩn mu man loo bamu nkolo to. Bamu kikoolɛ-gyii ki mee kyereɛ, umu su nu kutu to ku ki kan ba tu bamu de, bee lu tiye nin. ¹⁴ Nii umu nu i tiye iwii to moo mu i yile sa bamu nu bee nu asɩn mu, amaa lu kakyina to nfeere kufe, kufulee biti ye kensi-gyii bansa i kun bamu, nu ba mee taale dan kikoolɛ-gyii to. ¹⁵ Nii umu nu i tiye kase danbirasa to mu moo, i gye bamu nu ba taa kokolo kulon koolɛ asɩn mu gyii, nu ba su kenyiita yile to ke ba waa adanbirasa.”

Fitila Kɩɩasan

(Matiwu 5:15; Maki 4:21-25)

¹⁶ Nii Yesu bila towe bamu kɩɩasan ku ye, “Oku mee tuwa fitila ke o taa waa kolobi to abee o taa yii npaa kase, amaa ee taa ee gyaga kumu ogyagakpa nin, ke bamu nu bee ba mu ba wu fitila mu. ¹⁷ Nii kuto kumaa mu nu ki baala gbaa kii biti ki lu ifuli, nu ato mu nu i gye asiri ato kpini ii biti i lu ifuli. ¹⁸ Imu su fan baa fan da su kanan mu nu fen nu asɩn, nu okumaa mu nu ee nu asɩn kase mu, ii biti i sa mu tii su, nu o mu nu o mee nu asɩn mu kase mu, ii biti i koolɛ ipii mu nu o su mu gbaa lu mu ase.”

Yesu Mu-nyi Ye

Mu-Supu Ana

(Matiwu 12:46-50; Maki 3:31-35)

¹⁹ Nii Yesu mu-nyi ye mu-supu ana ba ba ye ba be wu mu, amaa lu sakyɔ su mu, ba man nye nin tiri mu. ²⁰ Tutu nu oku towe Yesu ye, “Fu-nyi ye fu-supu ana ba yile kewu bee biti fee ba wu fu.”

²¹ Nii o lee mu kono ye, “Mi-nyi ye mi-supu ana i gye asa mu nu bee nu abwaaresɩn nu bee su bee waa kusun mu.”

Yesu Towe Sa Afuu Nii I Yegɛ

(Matiwu 8:23-27; Maki 4:35-41)

²² Kakaaku nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan yegɛ a faa kpee benbe.” Nii ba loo okuli to faa kyun. ²³ Saɩa mu nu bee pale bee kpee mu Yesu de nsure. Nii afuu lala aku a tigi lu bamu su, nu apaa a da a loo okuli mu to. Nii i san gberɛ ke okuli mu o muuri, nu bamu nkolo i nmaa bamu. ²⁴ Nii abulapu mu ba naa kyinjɩ mu

towe mu ye, “Onyirɩpe, Onyirɩpe! An biti a sii nkyu to!”

Nii o kusɩ yile, punte afuu mu ye apaa mu su, nu i waa diin. ²⁵ Nii Yesu taase mu abulapu mu ye, “Fane kikoolɛ-gyii bu fine?”

Nii kufuu ki kɩtaa bamu, nu i kyinkyin bamu nu bee taase abaa ye, “Nyimisa moo ndee nu ee sa afuu ye apaa kono nu i nu mu ase.”

Yesu Kye Onyin Ku

mu nu o Su Nbwɩ Libi

(Matiwu 8:28-34; Maki 5:1-20)

²⁶ Nii ba pale naa fuɩ Gerasene abi osuwɩle su, kɩbaafun mu nu ki bu Galile benbe. ²⁷ Yesu maa dan ee lu ee yile obun kaa mu, nu Kagerasene-nyin ku mu nu nbwɩ libi ba bu mu to mu ba gyaɩa mu. Onyin numu nate kubolonkpan kyereɛ yegɛ o mee kyina kɩkpaara su, amoo nkyan to nu o bu. ²⁸ Saɩa mu nu onyin mu wu Yesu mu, o punte tiye mu ayaa to, nu o kuusi kenken towe ye, “Yesu, susu Owura Lala mu-bii! Mine nu fii biti me ase? N kole fu nin, man nyanla me!” ²⁹ Lu fee Yesu wɩla sa nbwɩ libi mu kono fee ba lu onyin mu to. Saɩa kumaa numu nbwɩ libi mu bee ba mu su. Nii i kan ba mu su mu, bee taa agbeeleebi nmina mu abaa ye mu ayaa, yegɛ bee kun mu. Amaa ee tiye agbeeleebi mu nu ba taa nmina mu mu, nu nbwɩ libi mu bee sula mu kpee ofuli su.

³⁰ Nii Yesu taase mu ye, “Nene nu bee tu fu?”

Nii o ye bee tu me ye, “Kubu!” Lu fee nbwɩ libi kɩkyɔ ba te mu su. ³¹ Nii nbwɩ libi mu ba kole Yesu ye, o man taa bamu naa waa obo kyinkyinilin mu nu ki man su okaa mu to.

³² Nii akuuri damante aku ba bu kibɩ mu su bee gyii. Nii nbwɩ libi mu ba kole Yesu fee o yegɛ ba naa loo akuuri mu to, nu Yesu sa bamu okpa. ³³ Nbwɩ libi mu ba maa lu onyin mu to mu, ba naa loo akuuri mu to, nu ba sile kpilige kibɩ mu su naa loo obun lala mu to nu ba muuri.

³⁴ Nii asa mu nu bee ku akuuri mu su ba maa wu kuto mu nu ki waa mu, ba sile kpee kade to ye ndoo ana to naa towe asa. ³⁵ Nii asa mu ba ba ku kuto mu nu ki waa. Ba maa ba Yesu ase mu, ba wu

onyin mu nu nbwu libi ba kusu mu su mu, o bun kaale o te Yesu ayaa kase yege mu nfeere to i du kyee kyee, nu kufuu ki kitaa bamu. ³⁶ Bamu nu ba taa bamu ansi wu mu, ba towe asa kanan mu nu onyin mu nu nbwu libi ba daa ba te mu su mu nye kikyee. ³⁷ Kanin su Gerasene abi mu nu ba bu kibaafon mana su kpini, ba kule Yesu ye o lu bamu osuwule mana su, lu fee kufuu ki kitaa bamu. Nu o loo okuli to bwii.

³⁸ Poyi ke ba bwii mu, onyin mu nu nbwu libi ba kusu mu su mu kule Yesu ye o yege o buu mu. Amaa Yesu kina towe mu ye, ³⁹ "Bwii kpee kewu naa towe kuto lala mu nu lbwaare waa sa fu." Imu su onyin mu kpee kade mu to katin kumaa numu naa towe kuto lala mu nu Yesu waa sa mu.

*Yesu kyinji Gyarosi
Mu-bii Nu O Kye Okyui Mu Nu
Nkalan I Da Mu Mu*

(Matiwu 9:18-26; Maki 5:21-43)

⁴⁰ Sana mu nu Yesu bwii faa kpee obun benbe mu, sakyoo mu ba waa mu nsa-nsa koolo mu, lu fee ba wula ba te ba gyoo mu. ⁴¹ Tutu nu onyin mu nu bee tu mu ye Gyarosi, mu nu o gye Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa mu ba tiye Yesu ayaa kase, nu o kule mu ye o ba mu kikaara su. ⁴² Lu fee mu kebii kyusa-bi kulon mu nu o gyii nsu kudu anyo ii biti o wu.

Yesu maa yii su ee kpee mu, sakyoo mu mili mu su ba buu mu. ⁴³ Okyui ku bu sakyoo mu to nu nkalan i da mu nsu kudu anyo, amaa oku man taale kye mu.*

⁴⁴ Nu okyui mu loo sakyoo mu to ba Yesu kamaa ba mata mu kaale konobi, nu opula mana to mu nkalan mu i tin. ⁴⁵ Nu Yesu taase ye, "Anumu i mata me?"

Bamu kpini ba maa kina ye i man gye bamu mu, nu Pita towe ye, "Onyiripe, sakyoo bee mili fu su, bee mata fu."

⁴⁶ Amaa Yesu towe ye, "Osa ku mata me, lu fee n wu nu n bu fee olon ku maa lu me to."

⁴⁷ Nu okyui mu maa wu fee o mee taale taa baala mu, o kyikya ba tiye Yesu ansi to. Nu okyui mu yile sakyoo mu to towe

kuto mu su nu o mata Yesu, ye kanan mu nu o nye kikyee opula mana to. ⁴⁸ Nu Yesu towe okyui mu ye, "Mi-bii kyusa, fu kikoolo-gyii ki yege nu fu nye alanfiya, kpewu kayu yuuli to."

⁴⁹ Sana mu nu Yesu san ee towe kanin mu, nu kaboo ki lu kabwaare-kule ogyanekpa obilisa Gyarosi kikaara su, ba towe mu ye, "Man bila tooro okaapuru mu, fu kebii kyusa-bi mu wu."

⁵⁰ Yesu maa nu kanin mu, nu o towe Gyarosi ye, "Man waa kufuu, fee fu dan nye kikoolo-gyii ee biti o nye alanfiya."

⁵¹ Yesu fu Gyarosi kikaara su mu, o man yege nu oku buu mu loo obu to, amoo Pita maa Gyon ye Gyemisi ye kebii mu, mu-se ye mu-nyi nkun. ⁵² Sana maa kpini yege asa bee sawu bee waa ulawu, bee su kebii mu keli. Nu Yesu towe ye, "Fan yege kusu, o man wu, o de nun."

⁵³ Nu asa mu ba nmase Yesu, lu fee be nyi kebii mu maa wu. ⁵⁴ Amaa Yesu kitaa kebii mu kibaa to towe ye, "Mi-bii, kusu!"

⁵⁵ Nu kebii mu, mu kala bwii ba mu to, nu o kusu yile opula mana to. Tutu nu Yesu towe bamu ye, ba sa kebii mu agyito ke o gyii. ⁵⁶ Nu i waa kebii mu akubgepu kyan, amaa nu o da bamu amu to ye ba man waa ke ba towe asin mu nu i waa fale sa oku.

9

*Yesu Sun Mu Abulapu
Kudu-anyo Mu*

(Matiwu 10:5-15; Maki 6:7-13)

¹ Yesu maa tu abulapu kudu-anyo mu ba gyan mu, o sa bamu olon nu o waa bamu kinyin to ye ba gya nbwu libi lu asa to ke ba kye alo. ² Tutu nu o sun bamu ye, ba naa towe kuwura-gyii mu asin ke ba kye alopu. ³ Nu o towe bamu ye, "Fan maa kpee fale, fan man taa sehn tii su. Fan man taa kikpebi abee adiikun abee agyito abee afulee abee kaale nyosapu ku tii su. ⁴ Nu kikaara kumaa mu nu fan loo kumu su, nu ba koolo fane mu, fan kyina tutu naa fu sana mu nu fen biti fan lu kade mana to. ⁵ Nu kade mu nu ba kina fane kikoolo, nu fan lu tutu fen kpee

* **8:43** 8:43 Okyui numu nyita mu afulee kpini akyepu ase, amaa mu kuloo mu ki san kii tii su.

mu, fan kpikpaa fane ayaa su apurutiti, ke i kaapu fee kutu mu nu fan waa mu, i man buron." ⁶ Imu su abulapu mu ba nate nde-bi-nde-bi mu su kpini bee towe asin danbirasa mu, yege bee kye asa katun kumaa mu nu bee kpee mu.

Yesu Asin I Tawo
Owura Herodi

(Matiwu14:1-12; Maki 6:14-29)

⁷ Kanin sana mana mu Owura Herodi maa nu ato mu nu i waa kpini mu i tawo mu gaa. Lu fee aku bee towe ye Gyon okyugyeepu mu i kyini ba nkpa to. ⁸ Nu aku mo ba ye, olewupu Eligya i bwii kyini ba nkpa to, nu aku mo ba bila towe ye, atowepu didaa mu oku i bwii kyini ba nkpa to. ⁹ Amaa Herodi towe ye, "N yege nu ba tin Gyon okyugyeepu kumu. Animu nu n bila n nu mu n-yu su asin fale?" Nu o kpan mu n-yu fee o wu Yesu.

Yesu Sa Asa Ngbin Nnuu
Agyito Nu Ba gyii Nme

(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Gyon 6:1-14)

¹⁰ Nu asunpu mu ba maa bwii ba mu, ba ba towe Yesu kutu kumaa mu nu ba naa waa. Tutu nu o taa bamu nkun ba lu kpee kade mu nu bee tu kumu ye Betisayida mu. ¹¹ Sakyu mu ba maa nu kanin mu, ba buu mu kpee tutu. Nu o koolo bamu towe kuwura-gyii asin sa bamu, nu o kye bamu nu bee biti kikyem mu.

¹² Kyowe maa biti o lwe mu, nu abulapu kudu anyo mu ba ba mu ase. Nu ba towe mu ye, "Yege asa mu ba kpee nde-bi-nde-bi ye ndoo ana mu nu i bu tiri nfu mu, ke ba naa nye ilookpa ye agyito gyii. Lu fee katun mu nu an bu fale gye kiyii nsana."

¹³ Amaa Yesu towe bamu ye, "Fane gbaa-gbaa fan sa bamu kutu ku ke ba gyii." Nu ba lee kono ye, "Kutu mu nu an su i gye bodobodo anuu ye ukun inyo, abee fii biti fee a naa soo agyito sa asa damante banimu?" ¹⁴ (Nu anyin mu nu ba bu tutu mu, bee waa fee ngbin nnuu).

Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, "Fan yege asa mu ba kyina ntun adunuu-adunuu." ¹⁵ Nu abulapu mu ba

waa kanin, nu ba yege asa mu kpini ba kyina-kyina kase. ¹⁶ Nu Yesu taa bodobodo ye ukun inyo mu diyaa mu ansi ku susu taa afwaala sa lbwaare. Nu o kpee-kpee to taa sa mu abulapu mu ye ba barige to sa asa mu ke ba gyii. ¹⁷ Asa mu kpini ba gyii nme, nu abulapu mu ba tase-tase agyisan mu bola alantan kudu anyo.

Pita Bugi To Towe Osa
Mu Nu Yesu Gye

(Matiwu 16:13-19; Maki 8:27-29)

¹⁸ Kakaaku Yesu maa kole kabwaare-kole mu nkun mu, nu mu abulapu mu ba ba mu ase nu o taase bamu ye, "Animu nu asa bee towe ye, n gye?"

¹⁹ Nu ba lee kono ye, "Aku bee towe ye fu i gye Gyon okyugyeepu, nu aku mo bee towe ye atowepu Eligya i gye fu, nu asansa mo bee towe ye, fu i gye atowepu didaa mu nu ba wu mu to oku i bwii ba nkpa to."

²⁰ Nu o taase bamu ye, "Fanoo fane mo, animu nu fan ye n gye?" Nu Pita lee kono ye, "Fu i gye omoligepu mu nu lbwaare Wula lee mu."

²¹ Tutu nu Yesu da bamu amu to ye ba man kan waa towe oku. ²² Nu o bila towe bamu ye, "Me, Daadimaadi Obii-nyinsa dagaa maa gyii awurufo gaa, ke abulisa ye aseepu bilisa ye nbara akaapupu kpini ba kina me. Bee biti ba mo me, amaa nke nsa kamaa mu n biti n kyini lu lewu to ba nkpa to."

²³ Nu o bila towe bamu ye, "Okumaa mu nu ee biti fee o buu me mu, i dagaa fee o kina mu kokolu biti, ke o kukuri mu oyu laasa sula buu me kake kumaa. ²⁴ Imu i gye fee okumaa mu nu ee biti fee o molige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti i lu mu abaa to, amaa okumaa mu nu o taa mu nkpa sa lu me su mu, ee biti o bwii nye mu nkpa. ²⁵ Fee nu nyimisa kan nye dulinyaa to ato kpini nu o pan mu nkpa mu, mine nu o nye? ²⁶ Nu okumaa mu nu i su mu ipeeli lu me ye me asin mu su mu, kanin mana nu ii biti i baa i su me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ipeeli sa kanin osa mana, lu kake mu nu maa Me-Se ye mu nboo kyirekyire mu an biti a ba bunyaa to mu. ²⁷ N towe fane kesintin fee fane mu nu fan

yile nfu fale to aku ba mee ye ba wu lewu, amoo ba dan wu kuwura-gyii mu poyi."

*Ibwaare Lee Yesu Bunyaa
Kaapu Kibu Ku Su*

(Matiwu 17:1-8; Maki 8:30-9:1)

²⁸ Yesu maa towe asin numu lwe nke nsuno kamaa mu, o taa Pita maa Gyon ye Gyemisi nu maa bamu ba kpee kibu kuku su ba naa kole kabwaare-kole. ²⁹ Maa san o maa su ee kole kabwaare-kole mu, nu mu ansi to a bilinji, nu mu ikaale gbaa i lonjo fuuli parepare nu i nhalige fee bulayi maa wee isee mu. ³⁰ Opula mana to asa anyo aku ba ba mu ase. Bamu i gye Mosesi maa Eligya. ³¹ Ba taa bunyaa su ba Yesu ase, nu maa bamu bee towe kanan mu nu lbwaare towe yila fee ee biti o kpee Gyerusalem naa wu mu. ³² Pita maa mu toomaa ana mu ba de nsure, amaa ba maa kyinji mu, ba wu Yesu bunyaa mu ye asa anyo mu ba maa yile mu ase. ³³ Asa anyo mu ba maa lu Yesu ase bee kpee mu, Pita towe Yesu ye, "Onyiripe, i buron gaa fee a maa bu nfu. Yege a waa abu asa, fu lee kuku. Mosesi lee ye Eligya lee. (Yege o man nyi kuto mu nu ee towe)."

³⁴ O dan san ee towe nu abwaare-wule a ba bun bamu su. Nu i kitaa abulapu mu kufuu kanan mu nu abwaare-wule mu a bun bamu su mu. ³⁵ Nu obule ku towe abwaare-wule to ye, "Onumu i gye mi-bii mu nu n wola lee. Fen nu mu ase." ³⁶ Obule mu maa towe lwe mu, ba wu fee i san Yesu nkun nun. Nu mu abulapu mu ba yege nu asin mu a sii ye bamu nkun, ba man towe oku kuto mu nu ba wu sana mana.

*Yesu kye kebii ku mu nu
ee lo kigbingbin*

(Matiwu 17:14-18; Maki 9:14-27)

³⁷ Imu lukaake mu ba maa lu kibu mu su bee ba mu, sakyoo damante ku ba gyan Yesu. ³⁸ Nu onyin ku bu sakyoo mu to kuusi tu ye, "Okapupu! N kole fu nun, ku mi kebii-nyinsa-bii numu sa me, mu nkun i dan o gye mi-bii. ³⁹ Kayaayu libi ku u taale ee ba mu su, nu opula to ee kuusi yege u su mu u tub kase, u bute mu fee kabwu mu, yege mu kono to i lu afufu i taa mu i kpai nu i waa mu i kyereee poyi ke i yege mu. ⁴⁰ Nu n kole fu abulapu ye

ba gya kayaayu libi mu lu mu to, amaa ba man taale."

⁴¹ Nu Yesu lee kono ye, "O! Fane ndaga asa, fan man kole lbwaare gyii, nu fane ukpa i man du kyeekeyee. Nke nfine nu n biti n kyina fane ase nye kenyiita sa fane?" Nu o towe onyin mu ye, "Taa fu-bii mu ba nfu."

⁴² Nu kebii mu maa ba Yesu ase mu, nu kayaayu libi mu ba taa mu tub kase nu i kpai mu fee kigbingbin mu. Amaa Yesu punte kayaayu libi mu su, nu o kye kebii mu bwiiyaa mu sa mu-se. ⁴³ Lu kanan mu nu Yesu lee lbwaare olon kpare mu kaapu mu, i waa asa mu kpini kyan.

I maa san i kyinkyin asa mu lu kuto kumaa mu nu Yesu waa su mu, o towe mu abulapu mu ye, ⁴⁴ "Fan kan fane asu ke fan nu ye odan. Bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa asa abaa to." ⁴⁵ Amaa mu abulapu mu ba man nu umu kase. I gye asin baalasa mu nu lbwaare man lee kaapu bamu, amaa nu ba su kufuu fee ba taase mu asin mu kase.

*Anumu I Gye Olala
Ibwaare Kuwura-gyii Mu To*

(Matiwu 18:1-5; Maki 9:33-37)

⁴⁶ Nu umore i tiye mu abulapu mu nsana fee bamu to mu, anumu i gye olala. ⁴⁷ Amaa Yesu maa bu nfeere mu nu bee fe mu, o taa kebii pii ba yile mu ase. ⁴⁸ Nu o towe bamu ye, "Fu kumaa mu nu fu kole kebii numu dubi me kitu to su mu, fu kole me numu. Nu fu kumaa mu nu fu kole me mu, fu kole omuni o sun me mu. Nu omuni o gye pii fane kpini to mu, mu i gye fane to olala."

*Okumaa Mu Nu O Mee
Towe Yii Fane Mu,
Tii Fane Su*

(Maki 9:38-40)

⁴⁹ Nu Gyon towe sa Yesu ye, "Onyiripe! An wu onyin ku maa su fu kitu ee gya nbwu libi. Imu su an gya mu lu kumu to. Lu fee o man tii ane su." ⁵⁰ Nu Yesu towe bamu ye, "Fan man gya mu. Lu fee okumaa mu nu o mee towe ee yii fane mu, o tii fane su."

*Samariya Abi Ba Man
Kole Yesu Gyii*

⁵¹ Yesu kibwii kpee sɔsɔ sanja maa tiri tɔ mu, nu ɔ waa mu nfeere, nu o yii sɔ kpee Gyerusalem. ⁵² Tutɔ nu ɔ lee nbɔɔ sun ye ba gyankpaa mu kpee Samariya kade-bi tɔ naa kɔɔla gyoo mu. ⁵³ Amaa tutɔ asa mu ba man kɔɔle mu, lu fee ba dan be nyi maa kpee Gyerusalem nin. ⁵⁴ Nu mu abɔlapɔ anyɔ, Gyemisi maa Gyɔn ba maa wu kanin mu, nu ba ye, “ɔnyiripe, fii biti fee a tu fulɔn lu sɔsɔ ba tuwa bamu abee?” ⁵⁵ Amaa nu Yesu bilinji ku bamu, nu ɔ ye, “Fane katɔwe manja man bɔrɔn.” ⁵⁶ Nu Yesu maa mu abɔlapɔ ba lu tutɔ taa kpee kade-bi pɔpwe ku sɔ.

Awɔrɔfɔ Mu Nu I Bu
Yesu Kubuu Tɔ
(Matiwu 8:19-22)

⁵⁷ Ba maa naa ɔkpa tɔ bee kpee mu, nu ɔnyin ku tɔwe Yesu ye, “N biti n buu fu kpee katɔn kɔmaa mu nu fii kpee mu.”

⁵⁸ Nu Yesu tɔwe ɔnyin mu ye, “Ag-boogboo beɛ de ibɔ tɔ, nu nbwiibi ba sɔ nsuswaa, amaa me, Daadimaadi Obii-nyinsa bire n man sɔ katɔn mu nu n de fɔɔte.”

⁵⁹ Nu Yesu bila tɔwe ɔnyin ku mɔɔ ye, “Buu me.”

Amaa ɔnyin mu tɔwe Yesu nin ye, “ɔnyiripe, yege n bwii kpee naa pula nse pɔɔɔ.”

⁶⁰ Amaa Yesu tɔwe mu ye, “Yege bamu nu ba du fee alewupu, lu fee ba man nyi lbwaare mu ba kpee naa pula bamu alewupu. Ke fee fu, fu kpee naa tɔwe lbwaare kuwura-gyii mu asɔn.”

⁶¹ Nu ɔnyin ku mɔɔ bila ye, “ɔnyiripe n biti n buu fu, amaa yege ke n bwii kpee naa kala me kikpaara sɔ asa ke n ba.”

⁶² Nu Yesu tɔwe mu ye, “Fu kɔmaa mu nu fii bilinji fu ku kamaa mu, nu fu nfeere man de katɔn kulɔn mu, fu man dagaa lbwaare kuwura-gyii.”

10

Yesu Sun Abɔlapɔ Adusunɔ Ye Anyɔ

¹ Inimɔ kamaa ɔnyiripe Yesu lee asa adusunɔ ye anyɔ aku nu o sun bamu asa anyɔ-anyɔ, ye ba gyankpaa mu kpee kade kɔmaa ye katɔn kɔmaa mu nu ee biti o kpee mu. ² Nu ɔ bɔ bamu kirjasaan ye,

“Ndɔɔ tɔ ato sɔyisa mu nu i dagaa a tɔɔe mu i kyɔ gaa, amaa atɔɔepɔ mu ba man kyɔ. Fan kule ɔnyiripe kusun mu wuya, ke ɔ biya atɔɔepɔ ba tii su ke ba ba waa mu kusun mu. ³ Fan kpee, n sun fane nin fee nbɔɔɔɔ-bi ba maa kpee akuntun tɔ. ⁴ Fan man waa fan taa afulee abee adiikun abee asɔbita, ke fan man fwaala ɔku ɔkpa tɔ. ⁵ Nu fan kan loo kikpaara kɔmaa sɔ mu, fan daa kitɔwe ye, ‘Keyuula ki ba kikpaara nimɔ sɔ.’ ⁶ Nu keyuula nyimisa kan ɔ bu tutɔ mu, fane keyuula ii biti ɔ ba mu sɔ, nu i man gye kanin mu, ii biti i bwii ba fane sɔ. ⁷ Fan kyina kikpaara manja sɔ, ke fen gyii ke fen nuu kutɔ kɔmaa mu nu ba sa fane. Lu fee osunpu kɔmaa kukɔka dagaa mu. Fan man ba fen loo fen loo akpaara-akpaara sɔ.

⁸ “Nu kade kɔmaa mu nu fan loo kɔmu tɔ nu ba kɔɔle fane mu, fan gyii agyitɔ kɔmaa mu nu ba sa fane. ⁹ Fan kye alopɔ mu nu ba bu kade mu tɔ, ke fan tɔwe ɔkɔmaa ye, ‘Nbiunbi, lbwaare kuwura-gyii ki tiri fane tɔ.’ ¹⁰ Amaa nu fan kan loo kade ku tɔ nu ba man kɔɔle fane mu, fan lu kpee kade mu agbenbi sɔ ke fan tɔwe ye, ¹¹ ‘An kpikpaa fane kade tɔ apurutiti mu nu i bu ane ayaa sɔ mu gbaa an wɔrɔge fane sɔ, ke i kaapu fee kutɔ mu nu fan waa mu, i man bɔrɔn. Amaa fan baa fan nyi fee lbwaare kuwura-gyii ki tiri tɔ.’ ¹² Nu n tɔwe fane ye, katalɔ lala kake mu, kade maa kii biti ki nye kɔsɔ bɔte ki kyɔ kɔsɔ bɔte mu nu ki ba Sodom kade tɔ mu.”

Nde mu Nu Ba Man Kɔɔle Yesu Gyii
(Matiwu 11:20-24)

¹³ Nu Yesu tɔwe ye, “Korasin abi fane laaku, Basayida abi fane laaku, adangana mu nu n waa fane ase fale mu, nu i daa i gye Taayi ye Sidon nu n waa kanin nin, naafɔɔ ba wɔla kyina ke ba dɔla ibɔɔta ke ba taa nsɔ bun bamu amu ke i kaapu fee ba kyeege bamu nfeere lu alibi tɔ. ¹⁴ Amaa katalɔ lala kake mu, Taayi maa Sidon abi kɔsɔ bɔte mu ii biti i baa i bɔɔ fane lee. ¹⁵ Fane Kapanum abi, bee biti ba kukuri fane kpee sɔsɔ nin abee? Ayee, bee biti ba biya fane kase kamande.”

16 Nii o towe mu abulapu mu ye, "Okumaa mu nu o nu fane ase mu, nu me ase, nu okumaa mu nu o kina fane mu, o kina me, nu okumaa mu nu o kina me mu, o kina omu nu o sun me mu nu."

*Adusuno Ye Anyo Mu
Kibwii Ba Yesu Ase*

17 Abulapu adusuno ye anyo mu nu Yesu sun mu ba bwii ba ye kensi-gyii nu ba towe ye, "Onyiripe, fu kitu to su nbwu libi gbaa ba biya bamu n-yu kase sa ane."

18 Nii Yesu towe bamu ye, "N wu sitaane maa lu susu ba tiye kase fee bulayi maa wee usee mu. 19 N sa fane olon fee fen biti fan kyigya ananse ye ikyankpate su, ke fan nye olon fane dun sitaane su, nu sehn mee ye o waa fane. 20 Amaa fan man yege i waa fane okon fee n-yaayu libi ba biya bamu n-yu kase sa fane. Amaa fan yege i waa fane okon fee ba maa kyurwo fane atu yila lbwaare aye."

*Yesu Ansi A Gyii Nu
O kule Kabwaare kule
Matiwu 11:25-27; 13:16-17*

21 Kanin sana mana Yesu kokolo ki fuuli mu lu Kayaayu Kyirekyire su, nu o towe ye, "Me-Se, susu ye kase Onyiripe, n fwaala fu lu fee fu taa ato numu baala anyaasirpu ye iwule anyipu su, nu fu lee kaapu nbii wuribi. Nse, fu kiripe su nu fu waa umu."

22 "Me-Se taa ato numu kpini waa me kuba to. Oku mee nyi omu nu me, Obii mu n gye, amoo ose mu nkun, nu oku mee nyi ose mu, amoo bamu nu n biti n lee kaapu bamu mu nkun i nyi ose mu."

23 Tuto nu Yesu biliji towe mu abulapu nkun ye, "Kumu okon i gye sa fane mu nu fan wu ato mu nu fan wu fale. 24 N bila n towe fane fee lbwaare atowepu gaalaagaa ye awura, ba daa bee biti ba wu ato mu nu fen wu fale amaa ba man wu. Nu ba daa bee biti ba nu asin mu nu fen nu fale, amaa ba man nu umu."

*Kijasan Lu
Kasamariya-nyin
Danbirasa Su*

25 Kakaaku nbara okaapupu onyipu ku kusu ba Yesu ase o be nu mu konjo to asin.

Nii o taase mu ye, "Okapupu, mine nu n biti n waa ke n nye nkpa kakpaa?"

26 Nii Yesu lee konjo ye, "Nene nu ba kyurwo Asinkyan ylasa mu to? Nene nu fu kale umu nu kase?"

27 Nii onyin mu lee konjo ye, "Taa fu kokolo ye fu kala ye fu olon ye fu nfeere kpini biti fu-Nyiripe lbwaare, ke fu biti fu toomaa fee fu n-yu."

28 Nii Yesu towe mu ye, "Fu lee konjo kyeekeyee su. Waa umu ke fu nye nkpa."

29 Amaa onyin mu ii biti o kaapu fee mu ukpa i kyigi su mu, o taase Yesu ye, "Animu i gye me toomaa?"

30 Nii Yesu konjo kilee to mu, o boo mu kijasan ye, "Kakaaku nu onyin ku lu Gyerusalem ee kpee Gyeriko. Nu o naa tiye kumu olon to ayu abaa to, nu ba dayi mu dilige mu, nu i san gberere ke o wu nu ba yege mu. 31 I ba fee lbwaare oseepu ku naa okpa mana su ee ba. Maa wu onyin mu, nu o kilige taa okpa mu kibaafun kyun yege mu. 32 Kanin okpa kolon mana nu Lewi-nyin ku gbaa bola ba wu mu, nu o kilige mu kyun. 33 Amaa Kasamariya-nyin ku gbaa bola okpa mana ba lu mu su. Maa ba wu onyin mu, i kita mu kuwee. 34 Nii Kasamariya-nyin mu nate kpee mu ase, nu o taa wayin nta kpayi mu ilo ana mu to, nu o waa kufe mu ilo mu to nu o njina umu. Nu o taa mu gyaga mu kuruma su kpee kikapara mu nu afu bee loo kumu su mu, nu o ku mu su. 35 Lukaake, Kasamariya-nyin mu maa biti o kusu kpee mu, o lee afulee sa afu kikapara okusupu mu. Nu o towe mu ye, 'Ku olupu numu su sa me, nu fu kan nyita afulee aku tii umu su mu, nu n kan bwii ba mu n biti n ba ka fu umu kpini.' "

36 Nii Yesu taase nbara okaapupu mu ye, "To, fu ase mu, asa asa numu to mu, omoo i kaapu fee mu toomaa i gye onyin mu nu amu to olon ayu ba dayi mu mu?"

37 Nii nbara okaapupu onyipu mu lee konjo ye, "Omu nu o wu onyin mu kuwee mu."

Nii Yesu towe mu ye, "Fu gbaa fu naa waa kanin."

Yesu Kpe Maata Maa Meeri Ase

38 Sana mu nu Yesu maa mu abulapu bee kpee mu, ba naa fuu kade-bi ku. Tuto nu okyu mu nu bee tu mu ye Maata waa mu nsa-nsa taa mu kpee mu kikaara su.

39 Maata su osupu mu nu bee tu mu ye Meeri. Nu Meeri naa kyina Yesu ase ee nu mu kikaapu mu. 40 Amaa kanin asin mu i tooro Maata lu fee mu nkun u dina afo mu agyito. Imu su o ba Yesu ase ba towe mu ye, "Me-Nyiripe, i man tiri fu fee mi-supu maa yege me nkun n waa kusun mu kpini? Towe mu ke o ba kye me to."

41 Nu Onyiripe Yesu lee mu kono ye, "Maata, Maata! Asin gaalaagaa i tooro fu, nu i tiri fu." 42 Amaa kuto kulon i tiri. Meeri lee kumu nu ki buron, nu ba mee ye ba taale koolu imu lu mu abaa to.

11

Yesu Kabwaare kole Kikaapu (Matiwu 6:9-13; 7:7-13)

1 Kakaaku nu Yesu bu katin ku ee kole Ibwaare. Maa luwe mu, nu mu abulapu mu to oku towe mu ye, "Onyiripe, kaapu ane kabwaare-kole fee kanan mu nu Gyon kaapu mu abulapu mu."

2 Nu Yesu towe bamu ye, "Fan kan fen biti fan kole kabwaare-kole mu, fan towe ye,

'Ane-Se Ibwaare, yege asa ba bunyaa fu kitu, yege fu kuwura-gyii mu ki ba kase su nfu.

3 Ke fu sa ane kake kumaa agyito gyisa.

4 Taa ane alibi kee ane, lu fee ane gbaa ane an su an kee okumaa mu nu o waa ane alibi mu. Ke fu man yege a loo kutuu to ku.' "

5 Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, "A taa fee fane to oku kan kpee mu kyemine ase kagyanbwe kiyiridi nsana ye, 'Me kyemine, paala me bodobodo asa. 6 Lu fee me kyemine ku i dan lu okpa su ba soge me su nbunbu numu. Nu mee me n man su sehn n sa mu ke o gyii.'

7 "A taa fee, mu kyemine mu o lee kono obu to ye, 'Man tooro me, lu fee n tiye tii biri su, nu maa mi-bii ana an tiye de, imu su n mee ye n bila taale kusu sa fu sehn.' 8 N towe fane fee, nu i kan i gye

kakyemine nkun su mu, o mee ye o kusu sa mu sehn. Amaa kpali fee maa man su ipeeli nu o san o maa su ee kole mu, i waa nene ee biti o kusu sa mu kuto kumaa mu nu i tiri sa mu mu.

9 "Imu su n towe fane ye, Fan kyaga su fen kole Ibwaare, ee biti o sa fane, fan kyaga su fen biti, fen biti fan nye, fan kyaga su fen da opunu, ee biti o tigi sa fane. 10 Lu fee okumaa mu nu ee kole mu, bee sa mu, nu omu nu ee biti mu, ee nye, nu omu nu ee da opunu su mu, bee tigi sa mu.

11 "Nu fane to ose moo nu mu-bii u kole mu okun, nu ee taa kwanse sa mu?"

12 Abee ee kole fu kibesi ke fu kuta kyankpati sa mu? 13 Fane mu nu fen gye alibi awaapu gbaa mu, fen nyi ato danbirasa kuta sa fane-bii ana. I waa nene su nu fane-Se mu nu o bu susu mee ye o taa mu Kayaayu Kyirekyire sa bamu nu ba kole mu mu?"

Yesu maa Beelisebu (Matiwu 12:22-30; Maki 3:20-27)

14 Kakaaku Yesu maa gya kabwu libi mu nu o mee yege nyimisa o towe. Sana mu nu kabwu libi mu lu mu to mu, onyin mu nu o daa o gye naamuu mu, piili ee towe. Nu i kyinkyin asa mu nu ba bu tuto mu. 15 Amaa asa mu to aku ba towe ye, "Nbwu libi kpini kumu mu nu bee tu Beelisebu mu, u sa Yesu olon nu ee taale ee gya nbwu libi kanin mu." 16 Nu aku moo ba tub mu to ku, lan towe ye, nu i gye ye Ibwaare ase nu o nye mu olon mana lu mu, o waa asin kyinkyinsa ke ba ku.

17 Amaa Yesu maa wula bu nfeere mu nu bee fe su mu, o towe bamu ye, "Kuwura-gyii mu nu ku barige to ku ko ye abaa mu, ki mee ye ki taale yile. Nu kikaara mu nu ku barige to ku ko ye abaa mu gbaa, ki mee ye ki taale yile. 18 Nu fee Sitaane gbaa barige to ku ko ye kumu n-yu mu, nene nu kumu kuwura-gyii i taale yile? Lu fee fen towe ye, Beelisebu olon nu n su n gya nbwu libi su nu n towe kanin. 19 Nu i gye Beelisebu olon nu n su n gya nbwu libi mu, anumu olon nu fane abupu bure ba su bee gya nbwu libi bee lu asa to? Inumu i yege ke fane gbaa-gbaa fane abupu ba tale fane fee fane lee man de okpa.

20 Amaa nu lbwaare olon nu n su n gya nbwu libi n lu asa to mu, kumu u kaapu fee lbwaare kuwura-gyii ki ba fane ase.

21 "Fee nu nyimisa bulunsa wola kubla mu adunto ee kun mu kikaara bue, mu kapatye ki de sa mu bwahn. 22 Amaa fee nu oku olon i kyɔ mu lee mu, nu o tii mu waa to taale mu mu, ee koolo mu adunto mu nu mu tamaa gyan su mu kpini, ke o barige mu kapatye mu to kee asa.

23 "Nu okumaa mu nu o man bu me ase mu, ee kusɔ yile me su nun, nu okumaa mu nu o mee kubla ee kye me to mu, u yaase to nun."

*Nbwu libi kibwii
be loo nyimisa to
(Matiwu 12:43-45)*

24 "Fee nu kabwu libi kan lu nyimisa to mu, ee kpee ee naa ee kyaaboo ifuli su ee biti ofutekpa. Nu o man kan nye mu, ee towe sa mu n-yu ye, 'N biti n bwii kpee me kikaara mu nu n lu kumu su mu.' 25 Maa ba mu o be wu fee ba foge kikaara mu, loho kumu ato kumaa yila kyeekyee. 26 Ke o bila naa taa nbwu libi asuno mu nu ba libi ba kyɔ mu tii mu n-yu su, ke ba kpee naa kyina toto. Ke i yege kanun nyimisa manja kakyina to ki nyita i kyɔ kanan mu nu o daa o du mu."

27 Yesu maa towe kanun mu, sakyɔ mu to okyu ku diyaa mu obule towe mu ye, "Kusee i gye sa onyi mu nu o kusge fu, nu o sa fu mu kinyapɔ-kyu mu."

28 Amaa Yesu lee mu kono ye, "Kusee i gye sa bamu nu ba nu abwaaresin nu ba buu umu mu."

*Bee Biti Yesu O
Waa asin Kyinkyinsa
(Matiwu 12:38-42)*

29 Asa mu ba maa nye akyɔ bee tii su mu, Yesu towe ye, "Ndaga asa libi kakyina kanumu to bee taase bee biti asin kyinkyinsa, amaa mee ye n waa sehn sa bamu, amoo lbwaare otowepu Gyona lee mu. 30 Fee kanan mu nu lbwaare yege nu Gyona kyina o gye sinkaala sa Ninewe abi mu, kanun manja su nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n biti n ba waa lbwaare sinkaala sa ndaga asa

kakyina numu to. 31 Nu lbwaare katale ake mu, Owura kyusa mu nu o kyina lu akpilige mu, ii biti o kusɔ yile ke o bun ndaga kakyina numu to asa kupwe. Kpalɔ fee o lu kata-kata dulinyaa okaa o be nu Solomon mu nu o kyina o gye Israyɔ owura mu kanyaasin. Amaa n towe fane ye n kyɔ Owura Solomon mu. 32 Nu katale ake mu Ninewe abi mu nu ba daa kyina didaa mu, bee biti ba kusɔ yile tale fane ndaga asa numu to, ke ba bun fane kupwe. Kpalɔ fee sana mu nu Gyona towe abwaaresin sa bamu mu, ba yege alibi kwaa. Amaa n towe fane ye n kyɔ Gyona mu.

*Fitila Kusun Sunsa
(Matiwu 5:15; 6:22-23)*

33 "Oku mee tuwa fitila o su ee yila katun mu nu kii biti ki baala, abee o taa waa kolobi to. Amaa ee taa gyaga kumu ogyagakpa nun, ke asa mu nu bee biti ba ba toto mu, i baa i ku bamu to. 34 Fu ansi i gye fitila sa fu n-yu. Nu fu ansi i kan i buron mu, fu n-yu kpini gbaa gye fitila nun. Amaa nu fu ansi i man kan i buron mu, fu n-yu kpini gbaa bu kitenbiri to. 35 Kanun su ku su ye odan, ke fitila mu nu o bu fu to mu ki man bilini kitenbiri. 36 Imu su fee nu fu n-yu kpini gye fitila, nu umu kibaafon ku man gye kitenbiri mu, ii biti i baa i ku to gaa, fee fitila maa ku to ki nalige fane su mu."

*Yesu Pwu Farasii Abi
ye Nbara Akaapɔɔ Mu
(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)*

37 Sana mu nu Yesu towe lwe mu, Kafarasii-nyin ku tu Yesu ye, o ba ke maa mu ba buga gyii. Imu su o kpee nu maa mu ba naa buga bee gyii. 38 Amaa i waa Kafarasii-nyin mu kananku, fee Yesu maa man fwu mu abaa fee kanan mu nu anaana to i kaapu mu pɔyi nu ee gyii.

39 Toto nu Onyiripe Yesu mu towe mu ye, "Fane Farasii abi fale nu fen du, fen fwu nwe-bi ye ilape nmaa, amaa kumu to olon ye kensi payi libi i bola fane to.*

40 Fane amelensipu numu! Fan man nyi fee lbwaare mu nu o pɔyi kumu kamaa ye

* 11:39 11.39 Bee waa umu ba su bee pina asa fee bee taa bamu nkolo kpini bee sun lbwaare.

oto to mu, kpini asin i tiri sa mu? ⁴¹ Amaa fan taa umu nu i bu fane nwe-bi ye ilape mu to sa atiripu, ke koto kumaa kinumu i waa kyurekyure sa fane.

⁴² “Fane Farasii abi fane laaku, lu fee fan barige fane adoo-gyito ntun kudu nu fan taa ketun kulon fen sa lbwaare. Amaa fan kina fen mee gyii asin umu okpa su, nu fen mee biti lbwaare. I dagaa fee fan daa kiwaa inumu, ke fan taa ketun kulon mu sa lbwaare tii su.

⁴³ “Fane Farasii abi fane laaku, lu fee fen biti ikyinakpa kpare-kpare Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa, nu fen biti beere afwaala agya to ipula.

⁴⁴ “Fane laaku, lu fee fen du nin fee nkyan mu nu ba man daase umu fee nkyan, nu asa ba naa umu su yege ba man nyi fee i gye nkyan.”

⁴⁵ Nu nbara okaapupu onyipu ku lee kono ye, “Okapupu, umu nu fu towe fale mu, fu saale ane gbaa ane tii su.”

⁴⁶ Yesu lee kono ye, “Fane nbara akaapupu anyipu, fane laaku, lu fee fan taa usula budusa mu nu i busin kasula mu sula asa. Nu fane gbaa-gbaa fane fan mee taa kibaabi kulon gbaa kye bamu to.

⁴⁷ “Fane laaku, lu fee fan poyi nkyan sa lbwaare atowepu, nu fane naana ana i gye asa mu nu ba moo bamu mu. ⁴⁸ Imu su inumu i lee kaapu kesintin fee koto mu nu fane naana ana ba waa mu, fan koole kyula. Lu fee ba moo lbwaare atowepu mu nu fane moo fan poyi bamu nkyan.

⁴⁹ Lu inumu su, nu lbwaare towe lu mu kanyaasin to ye, ‘N biti n sun me atowepu ye mi asunpu ba kpee bamu ase, ke ba moo me asa mu aku ke ba nyanla asansa.’

⁵⁰ Imu su kusu bute mu nu ki de sa asa mu nu ba moo mu atowepu mu nu ba kyina kase su lu koo dulinyaa mpiili mu, ee biti o taa kanin kusu bute mu bute ndaga asa libi kakyina inumu to. ⁵¹ Asa mu nu ba moo lu Abeli su naa fub Sakariya mu nu ba moo mu kaswu ye kabwaare-sunkpa aye nsana mu, n towe fane kesintin fee, lbwaare ii biti o taa amoo pu mu kusu bute mu o bute fane ndaga kakyina to asa libi banumu.

⁵² “Fane nbara akaapupu anyipu, fane laaku, lu fee fan taa okpa mu nu asa bee

biti ba bola su bu lbwaare mu baala. Nu fane gbaa-gbaa fane fan man naa okpa maa su, nu fen tii bamu nu bee biti ba nate kinumu su mu okpa.”

⁵³ Yesu maa lu toto mu, nu Farasii abi ye nbara akaapupu ba piili bee pwu mu kenken, yege bee taase mu asin lu ato gaalaagaa su, ⁵⁴ yege ba gyoo fee bee biti ba nye mu kono to asin towesa aku mu nu i man dagaa ke ba kita mu.

12

Fan Ku Fane N-yu Su Danbirasa (Matiwu 10:26-33,12:32, 10:19-20)

¹ Sana mana to mu, asa mu ba maa nye akyo bee tii su, halu bee kyigya abaa ayaa su mu, nu Yesu piili ee towe mu abulapu ase, nu o gyankpaa ee towe ye, “Fan baa fan da fane n-yu su lu Farasii abi kebunbun ansi wuya ana su. Bamu akaapusa i du nin fee bodobodo kufe tinsa.

² Koto ku man bu to nu ki baala yege ba mee ye ba bu, abee asiri ku man bu to nu i mee ye i lu ifuli. ³ Imu su asin kumaa mu nu fu towe kitentenbiri to mu, kayi kake mu ii biti i lu ifuli, nu asin mu nu fu-kuli waa kusu to obu to mu, bee biti ba taa umu da kibonbon.”

⁴ Nu Yesu kyaga su towe ye, “Me kyemine ana, fan man sile bamu nu bee taale moo kayi-wule, nu umu kamaa mu ba mee bila taale waa kinumu sehn. ⁵ Amaa n biti n kaapu fane omu nu i dagaa ye fan sile. Fan sile omu nu ee taale moo fane kayi-wule ke o bila taa fane waa fulon to. N towe fane fan sile mu.

⁶ “Afine i gye langba kigya? Kobo anyo i taale soo bamu anuu. Amaa n mee tan bamu oku su. ⁷ Halu fane kumu to inyini kpini gbaa lbwaare nyi umu kono. Imu su fan man waa kufuu, lu fee fan gye akpari fan kyo alangba ngbin-ngbin.

⁸ “N towe fane ye, okumaa mu nu ee towe sakyoto to ye o gye me lee mu, me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n biti n towe lbwaare nboo ansi to ye o gye me lee. ⁹ Amaa okumaa mu nu o kina me sakyoto mu, ngbaa me n biti n kina mu lbwaare nboo ansi to.

¹⁰ “Nu okumaa mu nu ee towe asin libi ee yii me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, lbwaare u taale taa kee mu, amaa

okumaa mu nu ee towe asin libi ee yii Kayaayu Kyurekyure mu, lbwaare mee ye o taa kee mu.

¹¹ “Nu ba kan biya fane Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa abulisa, abee awura abee osuwule alonpu ansi to mu, fan man kan fe nfeere kanan mu nu fen biti fan lee fane asin mu konjo, abee asin mu nu fan towe. ¹² Lu fee Kayaayu Kyurekyure mu ii biti o kaapu fane asin mu nu fan towe sanja manja.”

Kinasan Lu Afulee Wuya Omelensipu Ku Su

¹³ Nu sakyoo mu to oku towe Yesu ye, “Okapupu, towe sa me-daa ke o yege maa mu a barige kapatye mu nu ane-se wu yege sa ane mu.”

¹⁴ Nu Yesu lee konjo ye, “Onyin, animu i yii me asin ogyipu abee kapatye obarigepu?” ¹⁵ Nu o kyaga su towe bamu ye, “Fan ku danbirasa ke fan baa fan da fane n-yu su lu kensi payi libi su. Lu fee nyimisa nkpa man gye mu ato damante mu nu o su mu.”

¹⁶ Nu o bo bamu kinasan kinumu ye, “Afulee wuya ku su ndoo nu ki waa agyito gaa. ¹⁷ Onyin mu fe nfeere fee, ‘Nene nu n biti n waa? N man su katin mu nu n taa me agyito animu kpini waa.’

¹⁸ “Nu o towe ye, ‘Fale nu n biti n waa. N biti n nyita me agyito iwaakpa mu, ke n lonjo waa umu alala-alala. Ke n taa me adoo-gyito ye me ato kpini waa toto. ¹⁹ Nu n biti n towe sa me n-yu ye, ‘Fu su ato damante nu i de sa fu nsu-nsu. Kanin su fute ke fu gyii, ke fu nuu ke fu gyii fu ansi.’”

²⁰ “Amaa lbwaare towe mu ye, ‘Omelensipu numu, kagyanbwe numu fu nkpa ii biti i lu fu abaa to. Nu ato mu nu fu kula sa fu n-yu yila mu ii biti i bilinji animu lee?’ ” ²¹ Nu Yesu towe ye, “Okumaa mu nu ee kula ato ee yila ee sa mu n-yu, nu lbwaare ase bire o man gye ato wuya, fale nu ii biti i waa mu.”

Nye Kikoolo-gyii lbwaare To (Matiwu 6:25-34)

²² Nu Yesu towe mu abulapu ye, “Kanin su nu n towe fane ye, fan man fe nfeere lu kakyina kanumu to ato tirisa fee ato mu

nu fen biti fan gyii, abee ato mu nu fan nye bun fane n-yu su. ²³ Nkpa i tiri i kyo agyito, kanin nu kayi-wule gbaa ki tiri ki kyo ato bunsu. ²⁴ Fan taa fane ansi ku nbwiibi, ba mee duu nu ba mee tije, nu ba mee su abu ke ba kula bamu agyito yila, amaa lbwaare u ku bamu su. Fan man gye akpari fan kyo nbwiibi? ²⁵ Fane animu lu mu kayiye su nu ee taale taa kake kulon tii mu nkpa su? ²⁶ Nu fan maa mee taale waa ato pii animu mu, mine waa nu fen yiye asansa su?

²⁷ “Fan ku kanan mu nu iyu ntutule i du, i mee sun nu i mee luv ataa i sa umu n-yu. Amaa n towe fane fee, Owura lala Solomon maa mu ato danbirasa kpini gbaa mu, o man taale nye ato bunsu danbirasa fee ntutule mu. ²⁸ Fane kikoolo-gyii pii wuya ana, nu i kan i gye fale nu lbwaare i bun afitiri to ntutule mu nu i bu to ndaga ke oke ba taa tub fulon to mu, mine i waa nu lbwaare mee ye o sa fane ato bunsu? ²⁹ Fan man yege fane nkolo i baa i gyan ato mu nu fen biti fan gyii abee fan nuu mu su, fan man yege umu i tooro fane. ³⁰ Lu fee bamu nu ba mee sun lbwaare mu, i fe umu ana kpini nfeere. Nu fane-se lbwaare nyi fee umu ana kpini i tiri fane. ³¹ Amaa fan ku biti lbwaare kuwura-gyii mu, ke o sa fane umu kpini tii su.”

³² Nu Yesu bila towe ye, “Kubu pii, fan man waa kufuu, lu fee i bola fane-se lbwaare ansi fee o waa fane awura-bii mu kuwura-gyii to. ³³ Fan fe fane npatiye kpini, ke fan taa afulee mu sa atiripu. Fan nye afulee mu nu i mee ye i lwe mu yila susu, ntin mu nu oyu mee ye o taale nin tiri to, nu tabirita mee taale nyita umu mu. ³⁴ Lu fee ntin mu nu fu kapatye ki bu mu, toto nu fu kokolo gbaa ki bu.

Fan Kula Fane N-yu Fan Gyoo

(Matiwu 24:45-51; Maki 13:32-37)

³⁵ “Fan kula fane n-yu kirisu fan gyoo, ke fan yege fane ifitila i baa i ku to. ³⁶ Fee ayaafole ba maa gyoo bamu-nyiripe o lu kikyifo to ba, nu o kan ba da kebunjo mu, ke ba nye tigi mu bilen. ³⁷ Ayaafole mu nu bamu-nyiripe ba tu bamu yege ba te

ba gyoo mu, bamu ansi ii biti i gyii. N towe fane kesintin fee ee biti o koola mu n-yu ke mu gbaa-gbaa mu o taa agyito naa yii bamu ke ba gyii. ³⁸ Ayaafole mu nu bamu-nyiripe ba tu bamu kagyanbwe kiyiridi nsana abee kibwayike yege ba koola ba gyoo mu mu, bamu ansi ii biti i gyii. ³⁹ Amaa fan baa fen nyi fee, nu kikapara wuya daa o nyi saja mu nu oyu ii biti o be yuuri nu, naafoo o mee ye o yege ba be boyi loo mu kikapara su. ⁴⁰ I dagaa fee fane gbaa fane fan koola fane n-yu fan gyoo. Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n ba saja mu nu fan mee fe me kiba mu nfeere.”

⁴¹ Nu Pita taase ye, “Nyiripe, ane nu fu boo kijasana kanumu fu sa abee okumaa numu?”

⁴² Nu Nyiripe lee konoo ye, “Animu bire i gye kyaafole mu nu o su kesintin ye kanyaasin? Mu i gye omuni mu-nyiripe taa mu ayaafole waa mu abaa to, ye o sa bamu agyito saja mu nu i dagaa.

⁴³ Kensi-gyii i gye sa kyaafole mu nu mu-nyiripe ba tu mu yege ee waa kanu.

⁴⁴ N towe fane kesintin fee mu-nyiripe mu ii biti o taa mu kapatye kpini-kpini waa mu abaa to. ⁴⁵ Amaa a taa fee nu kyaafole mu kan towe mu n-yu fee, ‘Me-nyiripe ii biti o kyereee!’ Nu o piili ee dayi mu-nyiripe ayaafole ye abite, nu ee gyii nu ee nuu buu bire, ⁴⁶ kanu kyaafole mana mu-nyiripe ii biti o be purigi mu saja mu nu o man fe nfeere fee ee biti o ba, ye saja mu nu o man nyi su. Mu-nyiripe mu biti o tije mu kukyukyuu, ke o bute mu kusu fee kanan mu nu ee bute asu to olon wuya ana kusu mu.

⁴⁷ “Kyaafole mu nu o nyi kutu mu nu mu-nyiripe ii biti, nu o man koola mu n-yu o waa kutu mu nu ee biti mu, bee biti ba tije mu kukyukyuu gaa. ⁴⁸ Amaa omuni o man nyi nu o waa ato mu nu i dagaa kusu bute mu, bee biti ba tije mu pii. Lu fee okumaa mu nu ba sa mu gaa mu, bee biti ba koolle gaa lu mu ase. Nu okumaa mu nu ba taa gaa waa mu kibaa to mu, bee biti ba koolle kukyo lu mu ase.”

*Lu Yesu Su Mu Asa
Bee Barige To
(Matiwu 10:34-36)*

⁴⁹ “N ba nu ye n ba yege fulon o dee kase su, naafoo n daa n biti gbaa fee fulon mu tee i dee. ⁵⁰ Awurufu lala ii biti i munla me, nu i tooro me gaa fee i ba ke i ba kyun. ⁵¹ Fen nyi fee keyuula nu n biya kase su? Ayee, n towe fane ye nbarige to nu n biya. ⁵² Lu ndaga i su ii kpee mu, kikapara kulon su mu, asa anuu bee biti ba barige to ye abaa, ke asa asa ba ko ye asa anyo, ke asa anyo ba ko ye asa asa. ⁵³ Nbarige to ii biti i ba ose ye obii-nyinsa nsana, obii-nyinsa ye ose nsana, onyi ye obii-kyusa nsana, obii-kyusa ye onyi nsana, osaa-kyusa ye osaa nsana, osaa ye osaa-kyusa nsana.”

*Ato mu Nu Ibwaare
u Waa Mu Kase kunu
(Matiwu 16:2-3)*

⁵⁴ Yesu towe sakyu mu ye, “Saja kumaa mu nu fen wu kabwaare wole maa gyaga kyowe kitie mu, opula mana to nu fen towe ye, ‘Bulayi ii biti o daa,’ nu ee daa. ⁵⁵ Nu afuu a daa a lu akpilige mu fen towe ye, ‘Kududu kii biti ki waa,’ nu i waa. ⁵⁶ Fane kebunbun ansi wuya ana fen taale fen ki kase ye susu fen kaapu umu kase. Nu mine i waa nu fen mee taale bu ato mu nu Ibwaare u waa nbunbu numu kase?”

⁵⁷ “Mine waa nu fen mee taale tale fane n-yu bu kutu mu nu ki buron ke fan waa?”

⁵⁸ Nu oku kan pwu fu, nu faa mu fen kpee asin ogyikpa mu, kpan fu n-yu ke faa mu fan towe lonoo abaa okpa to poyi ke fan fuu tutu. Nu i man gye kanu bire, ee biti o taa fu naa sa asin ogyipu ke o bun fu kupwe, ke o taa fu naa sa obu otiipu, ke moo mu o taa fu naa tii obu. ⁵⁹ N towe fu fee fii biti fu sii obu mana to, naa fu saja mu nu fii biti fu ka kuko mu kpini-kpini.”

13

*Fan Man Kan Yege Alibi
Kiwaa, Fen Biti Fan Wu*

¹ Kanu saja mana to asa aku ba ba towe Yesu ye Galile abi aku ba taa atobwaaya ba bee lee saraga bee sa kabwaare-sunkpa aye mu to. Nu Paleti yege nu ba moo bamu, nu bamu nkalan i buga ye atobwaaya nkalan maa to. ² Yesu lee konoo ye, “Fan nyi fee kanu Galile abi

manja awurufo mu nu ba gyii mu, i kaapu nu fee ba gye alibi awaapu ba kyo Galile abi kpini? ³ Ayee! N towe fane ye nu fan man kan lee fane n-yu lu alibi to bire, fane gbaa fane fen biti fan wu fee bamu. ⁴ Abee asa kudu aburuwa mu nu Silon kibansuru kyina tiye bamu su nu ba wu mu, u kaapu fee bamu i kyina waa alibi ba kyo asa mu nu ba bu Gyerusalem kpini sanja manja? ⁵ Ayee! N towe fane ye nu fan man kan lee fane n-yu lu alibi to bire, fane gbaa fane kpini fen biti fan wu fee bamu.”

⁶ Tutu nu o bo bamu kinasan numu ye, “Onyin ku i kyina duu figi oyu mu kudoo to, nu o kpee o naa biti kumu abi amaa o man nye. ⁷ Nu o towe onyin mu nu ee ku kudoo mu su ye, ‘I waa fee nsu nsa ndee n maa ba n ba biti abi oyu numu su yeye n mee nye. Ne kumu tub! Mine nu ki yile ki waa kase numu su?’ ⁸ Nu onyin mu lee konoo ye, ‘Onyiripe yeye kumu ke ki yile kesu kulon tii su. N biti n kuu kyaaboo kumu ke n waa kumu atobwaaya ibini.’ ⁹ Nu ki kan soyi abi kesu kaku mu, i buron, nu ki kan ki man soyi bire ke fu ne kumu tub.”

Yesu Kye Boobi Kyusa

Kake Fvutesa Ake

¹⁰ Kake fvutesa ake ku Yesu i kaapu kabwaare-kule ogyanekpa ku. ¹¹ Nu okyu mu nu kabwu libi ki bilijaa mu waa boobi nsu kudu aburuwa mu bu tutu. Kabwu libi mu bite mu manja nu o mee taale teene to kpini-kpini. ¹² Yesu maa wu mu mu, o tu mu ba ansi to nu o towe mu ye, “Okyu, fu nye alanfiya.” ¹³ Nu o taa mu abaa gyaga mu su, nu opula manja to okyu mu kyigi to, nu o yin lbwaare.

¹⁴ Lu kanan mu nu Yesu kye oloru kake fvutesa ake mu su mu, Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa mu nye agbu nu o towe asa mu ye, “Nke nsiye i gye kusun nke, umu su fan ba kanin nke manja to ke ba kye fane alo, man gye kake fvutesa ake.”

¹⁵ Nu Onyiripe Yesu lee mu konoo ye, “Fane kebunbun ansi wuya ana! Fane anumu i mee saane mu naate-nyinsa abee mu kuruma kake fvutesa ake, nu o mee su mu ee kpee ee sa mu nkyu? ¹⁶ Okyu numu

gye Abraham kanaana-bii mu nu Sitaane njina mu nsu kudu aburuwa. Mine waa nu i man dagaa maa nye kamolige kake fvutesa ake lu kutu mu nu ki nyita mu su?”

¹⁷ Maa towe fale lwe mu, nu ipeeli i kitaa mu akisipu kpini. Amaa asa mu bire ansi i gyii lu adangana damante mu nu o waa mu su.

Oyu kibi pii kinasan

(Matiwu 13:31-33; Maki 4:30-32)

¹⁸ Nu Yesu taase ye, “Nene nu lbwaare kuwura-gyii mu ki du? Mine nu n biti n taa kumu kaala? ¹⁹ Ki du nin fee gowa kibi mu nu odoo taa du mu kudoo to nu ki dan biliji oyu, nu nbwiibi bee ba bee kyina kumu n-yaabi su.”

²⁰ Nu o bulaa bwii taase ye, “Mine nu n biti n taa lbwaare kuwura-gyii mu kaala? ²¹ Ki du nin fee kufe tinsa mu nu okyu taa buga kyagile bodobodo nnyifo damante to, ke kufe tinsa mu u yeye nnyifo manja kpini i tin.”

Kebuno pii mu

(Matiwu 7:13-14, 21-33)

²² Nu Yesu maa kpee Gyerusalem mu, o bola nde ye nde-bii mu su ee kaapu abwaaresin. ²³ Nu oku taase mu ye, “Onyiripe, amoo asa gberee ii biti ba ba nye kamolige?”

Nu o towe bamu ye, ²⁴ “Fan kpan fane n-yu kenken ke fan bola kebuno-bii mu to loo to. N towe fane ye asa gaalaagaa bee biti ba kpan bamu n-yu, amaa ba mee ye ba taale. ²⁵ Nu kikpaara wuya kan kusu tii kebuno mu, fen biti fan ba yile kewusun fen daa oronu yeye fen kule ye, ‘Onyiripe tigi kebuno sa ane.’

“Amaa ee biti o lee konoo ye, ‘N man nyi fane, n man nyi katun mu nu fan lu.’

²⁶ “Fen biti fan towe ye, ‘Anaa fu i buga gyii, nu an buga nuu, nu fu kaapu ane nde to.’ ²⁷ Amaa ee biti o towe fane ye, ‘N man nyi fane abee katun mu nu fan lu. Fane alibi awaapu kpini fan lu me ase!’ ²⁸ Sanja mu nu fen biti fan wu Abraham maa Isaki ye Gyekobu ye lbwaare atowepu mu kpini, ba maa bu lbwaare kuwura-gyii mu to, nu fan man nye okpa loo to mu, tutu nu fen biti

fan su ke fan we fane anyi to. ²⁹ Asa bee biti ba lu kyowe kilu ye kyowe kitaye, ke aku ba lu adii ye akpilige, ke ba ba kyina bamu ikynakpa lbwaare kuwura-gyii kensi-gyii ngyanje mu to. ³⁰ N towe fane kesintin ye bamu nu ba bu kamaa mu aku, bee biti ba ba gyankpaa, nu bamu nu ba gyankpaa mu moo aku bee biti ba sii kamaa."

*Yesu Su Sa
Gyerusalem Abi
(Matiwu 23:37-39)*

³¹ Sana mana to nu Farasii abi aku ba ba Yesu ase ba towe mu ye, "Lu nfu kpee katun ku. Lu fee Owura Herodi ii biti fee o moo fu."

³² Nu o lee kono ye, "Fan kpee naa towe kanin gboogboo mu ye, n biti n gya nbwu libi ke n kye asa ndaga ye oke ke kake sasapo mu n lwe me kusun." ³³ Nu kanan kumaa su mu, i dagaa fee n maa kyaga me okpa su n kpee ndaga ye oke ye kake sasapo. I waa nene, Gyerusalem i gye kade mu nu bee biti ba moo lbwaare otowepu.

³⁴ "O Gyerusalem abi, Gyerusalem abi, fane mu nu fan moo lbwaare atowepu, nu fan tubu bamu nu lbwaare sun fane ase mu abuu. N kpan me n-yi sana kumaa fee n koola fane waa me oto to fee kanan mu nu kakyaase-nyi maa buga mu-bii ana mu atee to mu. Amaa fan mee sa me okpa!" ³⁵ Ku, fane kabwaare-sunkpa aye kii biti ki sii ki de kikan sa fane. N towe fane, fane man bila ye fan wu me kake aku, naa fu sana mu nu fen biti fan towe ye, "Kusee i gye sa omuni o ba Onyiripe lbwaare kitu to su."

14

Yesu Kye Olupu Ku

¹ I baa fee kake futesa ku nu Yesu kpee Farasii abi obilisa ku aye o naa gyii, yege bee peete mu fee ee biti o nyita Gyiwu abi nbara mu. ² Nu onyin ku bu mu ansi to tuto, ee loo kyankpan. ³ Nu Yesu taase nbara akaapupu anyipu mu ba maa Farasii abi mu ye, "Okpa de fee a kye oku kake futesa ake abee a man kye?" ⁴ Amaa ba man towe sehn nu Yesu kitaa

onyin mu, kye mu, nu o yege mu, nu o nate.

⁵ Nu o taase bamu ye, "Fee nu fane oku su kebii abee naate-nyinsa nu o tiye kitiribo to kake futesa ake mu, fu mee ye fu lee mu?" ⁶ Amaa ba man taale lee umu kono.

Biya Fu N-yi Kase

⁷ Yesu maa wu fee asa mu nu ba tu bamu ogyikpa mu bee nmaare ikynakpa kpare-kpare mu, nu o bo bamu kinasan numu ye, ⁸ "Fee nu oku kan tu fu mu kikyufu to mu, man naa kyina okynakpa kpare, akuto fee o tu osa kpare mu nu o bila o kyofu. ⁹ Ke omu nu o tu faa mu mu, o ba towe fu ye, 'Taa fu kagya sa onyin numu.' Tuto nu fii biti fu taa ipeeli naa kyina katun mu nu i man su beeree. ¹⁰ Amaa nu oku kan tu fu mu, naa kyina katun mu nu ki man su beeree, ke o ba towe fu ye, 'Kyemine, ba kyina kagya kpare su nfu.' Sana mu, fu nye beeree lu fu toomaa ana mu nu o da kibaa tu mu ase. ¹¹ Lu fee okumaa mu nu o kusaa mu n-yi susu mu, lbwaare ii biti o biya mu kase, nu okumaa mu nu o biya mu n-yi kase mu, lbwaare ii biti o kusaa mu susu."

¹² Tuto nu Yesu towe omu nu o tu mu mu, moo ye, "Nu fu kan tu asa ye ba be gyii kakyowape abee kalaatipwe agyito mu, man kan waa fu tu fu kyemine ana abee fu-daa abee fu kuru ana abee afulee wuya ana mu nu ba te tiri fu mu. Nu fu kan waa kanin mu, akuto fee bee biti ba tu fu gbaa fu ba bamu lee to ke i ka fu kuko. ¹³ Amaa nu fu kan dija kensi-gyii agyito mu, tu atiripu ye aboobi ye amugule-mugule ye agyaatanapu, ¹⁴ ke fu nye kusee, lu fee bamu i mee taale ka fu kuko. Nu lbwaare ii biti o ka fu kuko sana mu nu akyirekyirepu bee biti ba kusu lu lewu to mu."

*Kinasan Lu Asa Mu Nu
Ba Kina Kensigyi Agyito Mu
(Matiwu 22:1-10)*

¹⁵ Nu bamu nu maa bamu ba te bee gyii mu oku maa nu asin mu, nu o towe Yesu ye, "Kusee i gye nyimisa mu nu ee biti o gyii lbwaare kuwura-gyii mu to."

¹⁶ Nu Yesu lee mu kono ye, "Onyin ku i dija kensi-gyii agyito nu o tu asa

damante ye ba be gyii. ¹⁷ Saɲa mu maa fɔɔ fɛɛ ba be gyii mu, nu o sun mu kɪyaafɔle ye ɔ naa tɔwe asa mu nu ɔ tu bamu mu ye, ba waa kutɔ kɔmaa lɔwe, umu su ba ba.

¹⁸ “Nu bamu kpini ba piili bɛɛ tɔwe asɪn bɛɛ lɛɛ bamu n-yɪ. ɔgyankpaapu mu ye, ‘N dan sɔɔ kase nin, nu ɪ daaga fɛɛ n naa kɪ kɪmu, umu su n kɔle fɔ nin n mɛɛ ye n taale ba.’

¹⁹ “Nu ɔku mɔɔ ye, ‘N dan sɔɔ ɪnaate-nyɪnsa kudu nin, nu n dan kpee n naa taa bamu dɔɔ kɪ, umu su n mɛɛ ye n taale ba.’

²⁰ “Nu ɔku mɔɔ bɪla ye, ‘N dan kili ɔkyɪ nin, n mɛɛ ye n taale ba.’

²¹ “Nu kɪyaafɔle mu taa asɪn mu ba tɔwe mu-nyɪrɪpɛ. Nu kɪkpaara wuya mu nye agbu, nu ɔ sa mu kɪyaafɔle mu kɔnɔ ye, ‘Bilen, kpee kade mu tɔ agbenbi su ye ɪkpa-bi naa bɪya atiripu ye aboobi ye agyaatanapu ye amugule-mugule wuya ana.’

²² “ɪ man kyɛɛɛɛ nu kɪyaafɔle mu ba tɔwe mu ye, ‘ɔnyɪrɪpɛ n waa fɛɛ kanan mu nu fɔ sa kɔnɔ mu, amaa ɪkyɪnakpa san ɪ bu tɔ.’

²³ “Nu ɔnyɪrɪpɛ mu bwii tɔwe mu kɪyaafɔle ye, ‘Kpe ɪkpa mu nu ii kpee nde su, ye ndɔɔ ana tɔ, ke fɔ yege ba ba ke me kɪkpaara kɪ bɔla. ²⁴ N tɔwe fane fɛɛ, asa mu nu n tu bamu Sososi mu ɔku mɛɛ ye ɔ daa me kensi-gyii agyɪtɔ mu kɪ.’ ”

*Krisito Obuupu Kasɔla
Mu Gbaa-gbaa Oyu laasa
(Matiwu 10:37-38)*

²⁵ Yesu maa kubu damante kuku ba maa naa mu, nu o bilɪɲi tɔwe bamu ye, ²⁶ “Nu ɔku kan ɛɛ ba me ase, nu o mee biti me ɔ kyɔ mu-se ye mu-nyi, mu-ka ye mu-bii ana, mu-daa ana ye mu-supu ana, apɪkyɪ ye apɪnyɪn, halɪ mu gbaa-gbaa mu nkpa dee, ɔ mɛɛ taale waa me obuupu. ²⁷ Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ mɛɛ sɔla mu oyu laasa,* ke o buu me mu, ɔ mɛɛ taale waa me obuupu.

²⁸ “Fɛɛ nu fane ɔku ii biti ɔ pɔyɪ kɪkpaara lala mu, nɛnɛ nu ɛɛ waa? Pɔyɪ ke o piili mu ɔ mɛɛ gyankpaa kɪ mu

afulee mu nu ee biti ɔ taa pɔyɪ, ke o wu fɛɛ mu afulee mu ii biti ɪ fɔɔ kɪpɔyɪ mu abɛɛ ɪ mɛɛ ye ɪ fɔɔ? ²⁹ Nu akɔtɔ ee piili ɔpɔre gyankpaasa, nu ɔ man taale lɔwe mu, ɔkɔmaa mu nu o wu kɪmu mu, ee biti ɔ nɪmase mu ye, ³⁰ ‘Odunwura nɪmu piili kɪkpaara kɪpɔyɪ amaa ɔ man taale pɔyɪ lɔwe.’

³¹ “Abɛɛ owura mɔɔ, nu maa owura ku bee biti ba ba kɔ, nu ɔ mɛɛ kyɪna kɪ tɔ ye ɛ taale taa mu anaakɔpu ngbɪn kudu naa gyaɲa owura banban mu maa mu anaakɔpu ngbɪn adɔnyɔ? ³² Nu ɔ mɛɛ taale kɔ ye mu mu, ee biti ɔ lɛɛ asa sun ɔbanban mu ase saɲa mu nu ɔ san ɔ bu kata-kata, ke ɔ taase kanan mu nu ba waa ke keyuula kɪ ba bamu nsana. ³³ Kanɪn ɔkpa kulɔn maɲa su, ɔkɔmaa mu nu ɔ man yege kutɔ kɔmaa mu nu ɔ su mu, ɔ mɛɛ taale waa me obuupu.

³⁴ “Nfɔle ɪ burɔn, amaa nu nfɔle ɔkɔn kan lɔwe mu, mɪnɛ kutɔ nu bee biti ba taale taa waa ke ɪ bɪla ɪ waa ɔkɔn? ³⁵ ɪ man su kyaare sa kutɔ ku kilɔɲɔ, amɔɔ bɛɛ taa kyɛɛge fɔyɪ. ɔkɔmaa mu nu ɔ su asu mu, o nu.”

15

*Kabulɔpu fɔyɪsa mu kɪɲasan
(Matiwu 18:12-14)*

¹ Kakaaku nu lenpoo akɔɔlepɔ ye alibi awaapu ba ba sare bee nu Yesu ase. ² Nu Farasii abi ye nbara akaapɔpu bɛɛ kolɪte ye, “ɔnyɪn nɪmu ɪ kɔɔle alibi awaapu halɪ maa bamu bee buga bee gyii.”

³ Tutɔ nu Yesu bɔ bamu kɪɲasan kɪnɪmu ye, ⁴ “A taa fɛɛ nu fane tɔ ɔku kan ɔ su nbulɔpu kɪlfa ke bamu tɔ ɔkulɔn ɔ fɔyɪ. Nu ɔ mɛɛ ye ɔ yege adɪkpanɔ ye akpanɔ mu afitiri tɔ, ke ɔ nate biti ɔmɔnɪ ɔ fɔyɪ mu naa fɔɔ saɲa mu nu ee biti o wu mu? ⁵ Nu ɔ kan wu mu mu, ɪ yege nu mu ansi i gyii, ke ɔ taa mu gyaga mu abaakpan su, ⁶ ke ɔ taa mu ba kewu. Ke ɔ tu mu kyemɪnɛ ana ye mu kɪkpaara su abi sare, ke ɔ tɔwe bamu ye, ‘Fan ba tii me su ke i gyii ansi, lu fɛɛ n wu me kabulɔpu mu nu ɔ fɔyɪ mu.’ ⁷ N tɔwe fane kesintin, ɔkpa kulɔn maɲa su kensi-gyii kii biti kɪ

* **14:27** 14:27 Oyu laasa mu yɪle sa awɔrɔfɔ ye lewu.

baa ki bu sɔsɔ, fɛɛ alibi ɔwaaɔpɔ kulɔn maa kyɛɛɛɛ mu nɛɛɛɛ ɪ kyɔ gaa fɛɛ asa adɪkpanɔ ye akpanɔ mu nu bɛɛ ku bamu n-yu fɛɛ bamu ikpa i kyiiɛɛ nu ɪ man tiri fɛɛ ba kyɛɛɛɛ bamu nɛɛɛɛ.

Kefulee kederebi fɔyisa mu kɪnasan

8 “Abɛɛ a taa fɛɛ ɔkyɪ ku mu nu ɔ sɔ gbityi nderebi kudu nu umu kɔkɔlɔn fɔyɪ. Nu o mee tuwa fitula ke ɔ fɔge kɪkpaara ku bity kumu naa fuɔ saɲa mu nu ee bity o wu kumu? 9 Nu ɔ kan wu kumu mu, ɛɛ tu mu kyemɪne ana ye mu kɪkpaara sɔ abi ba sare tɔ, ke ɔ tɔwe bamu ye, ‘Fan ba tii me sɔ ke i gyii ansi, lu fɛɛ n wu me kederebi mu nu ki fɔyɪ mu.’ 10 N tɔwe fane kesintin fɛɛ, ɔkpa kulɔn maɲa sɔ kensi-gyii ii bity ɪ baa ɪ bu lbwaare nɔɔ ase fɛɛ alibi ɔwaaɔpɔ kulɔn maa kyɛɛɛɛ mu nɛɛɛɛ.”

Kebii fɔyisa mu kɪnasan

11 Nu Yesu kyaga sɔ ye, “ɔnyɪn ku kyina ɔ bu tɔ nu ɔ sɔ nbii-nyɪnsa-bii anyɔ. 12 Nu kebii ase mu tɔwe mu-se ye, ‘Mɛ-Sɛ, barige fu kapatyɛ mu kpini tɔ ke fu taa me lee sa me.’ Imu sɔ, mu-se barige kapatyɛ mu tɔ ntun nyɔ sa bamu.

13 “Nke gberɛɛ kamaa tɔ mu, kebii ase fe mu kapatyɛ mu kpini, kɔula kusɔ loo tɔ kpee ɔsɔwɔle ku sɔ kata-kata. Tɔtɔ nu ɔ naa gyii mu afulee mu kpini kusɔbɔ tɔ lɔwe. 14 Saɲa mu nu o gyii mu afulee mu kpini lɔwe mu, nu akɔn damante a tye ɔsɔwɔle maɲa sɔ kpini, nu kitiri fufuli ki kɪtaa mu. 15 Imu sɔ o kpee naa waa kusun sa kase maɲa sɔ ɔde-bi ku mu nu ɔ taa mu fɛɛ ɔ ku mu akuuri sɔ. 16 Ee bity agyitɔ mu nu akuuri bee gyii mu kigyii, amaa ɔ man nyɛ.

17 “Saɲa mu nu mu nɛɛɛɛ ɪ ba mu tɔ mu, ɔ tɔwe sa mu n-yu ye, ‘Mɛ-Sɛ adɔɔpɔ mu kpini agyitɔ a gbigi bamu, yege n bu nfu n bity n wu akɔn lewu. 18 N bity n kusɔ bwii kpee nse ase ke n naa tɔwe mu ye, Nse, n waa lbwaare ye fu alibi. 19 Imu sɔ n man bila dagaa gbaa fɛɛ fu tu me ye fu-bii, taa me waa fɛɛ fu adɔɔpɔ mu tɔ ɔku.’ 20 Kanɪn sɔ ɔ kusɔ yii sɔ bwii ɛɛ ba mu-se ase.

“Amaa saɲa mu nu ɔ dan san ɔ bu kata ye kewu mu, mu-se wu mu, nu o wu mu

kuweɛ. Nu ɔ sɔle naa gyaɲa mu-bii mu, nu o baari mu tɔ.

21 “Nu kebii mu tɔwe mu-se ye, ‘Nse n waa lbwaare ye fu alibi. Nu n man bila dagaa gbaa fɛɛ fu tu me ye fu-bii.’

22 “Amaa nu mu-se tɔwe mu ayaafɔle ye, ‘Fan waa bilen! Fan taa kɪtaa kpare ba bun mu, fan lee kepini ba waa mu kɪbaa-bi tɔ, ke fan waa mu asɪbita. 23 Ke fan naa kɪtaa naate bonbi-nyɪnsa mu ba mɔɔ ke a gyii, ke a kyaa gyii anɛ ansi. 24 Lu fɛɛ mi kebii-nyɪnsa-bii numu daa wu nɪn, nu o bwii kyinji, ɔ fɔyɪ nɪn, nu n bwii benty mu.’ Tɔtɔ nu ba piili bee gyii bamu ansi.

25 “Saɲa maa tɔ mu yege obii bilisa ase mu bu ndɔɔ tɔ. Maa lu ndɔɔ ɛɛ ba nu o be tiri kewu tɔ mu, o nu ulɔn ye kakyaa ɪ maa kpira mu-se kɪkpaara sɔ. 26 Imu sɔ ɔ tu mu-se ayaafɔle mu tɔ ɔku, nu ɔ taase mu kutɔ mu nu ku waa. 27 Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘Fu-supu i bwii ba, nu fu-se mɔɔ mu naate bonbi-nyɪnsa mu. Lu fɛɛ fu-supu bwii ba kewu ye kumu nkpa ye alanfiya.’

28 “Tɔtɔ nu ɔdaa mu nye agbu ye ɔ man bila ye o loo kɪkpaara sɔ. Kanɪn sɔ mu-se lu kpee naa tɔwe waa mu ye o loo ba. 29 Amaa ɔ lee mu-se kɔnɔ ye, ‘Ku! Nsu umu kpini n maa sun fu fɛɛ kɪnye. Nu n man kina fu kɔnɔ kunu. Mɪne kutɔ nu fu puɪta sa me? Fu man sa me halu kabwu gbaa ke maa me kyemɪne ana a mɔɔ gyii anɛ ansi. 30 Amaa fu kebii-nyɪnsa numu mu nu ɔ naa nyita fu kapatyɛ lu akyɪ gyaga sɔ, nu ɔ naa bwii ba kewu mu, fu mɔɔ naate bonbi-nyɪnsa sa mu.’

31 “Nu ɔse mu lee kɔnɔ ye, ‘Mi-bii, fu bu me ase nfu saɲa kɔmaa, nu kutɔ kɔmaa mu nu n sɔ mu gye fu lee nɪn. 32 Imu sɔ yege ɪ waa anɛ ɔkɔn ke a kyaa gyii anɛ ansi, lu fɛɛ fu-supu numu daa wu nɪn, nu o bwii kyinji, ɔ fɔyɪ nɪn, nu n bwii benty mu.’ ”

16

ɔkusɔpɔ Mu Nu Mu Ansi A Tin Mu Kɪnasan

1 Yesu tɔwe mu abɪlapɔ ye, “Atɔ wuya ku ɪ kyina ɔ bu tɔ nu ɔ sɔ ɔkusɔpɔ mu nu ɛɛ ku mu kapatyɛ sɔ. Nu atɔ wuya mu nu fɛɛ ɔkusɔpɔ mu ii nyita mu kapatyɛ.

2 Imu su o tu mu nu o taase mu ye, 'Mune asin nu n nu n lu fu su fale? Taa me kapatye mu nu n taa waa fu kibaa to mu kpini biya me, ke fu karage imu kono sa me, lu fee fu man bila ye fu ku me kapatye su.'

3 "Nu okusupu mu fe nfeere ye, 'Nbinbu nene nu n biti n waa? Me-nyiripe u koolo mi kusun ee lu me ase, nu n man bulon ke n waa kase kukuu kusun, nu i su me ipeeli ye n naa kole. 4 N nyi kanan mu nu n biti n waa nu kusun mu ki kan lu me kibaa to mu, asa bee biti ba koolo me bamu akpaara su.'

5 "Imu su o tu mu-nyiripe ako wuya ana nu o taase ogyankpaapu mu ye, 'Me-nyiripe kuko afine nu fu su?'

6 "Nu o lee kono ye, 'N su kuko olifu nfo galon alifa aburuwa.'

"Nu okusupu mu towe mu ye, 'Koolo fu owole, ke fu kyina bilen ke fu kyurwo ana.'

7 "Nu o taase onyosapu mu ye, 'Afine kuko nu fu su?' Nu o lee kono ye, 'Akyembee uboota kagbin kulon.'

"Nu o towe mu ye, 'Koolo fu owole ke fu kyurwo aduburuwa.'

8 "Ato wuya mu ba yin okusupu mu nu mu ansi i tin fee maa su kanyaasin. Lu fee kanin nu dulinyaa numu to asa ba su kensi tin kikyoo bee waa asa i kyo kanan mu nu lbwaare asa ba su bee waa asa mu." 9 Nu Yesu kyaga su towe ye, "Fan taa fane dulinyaa to ato kye asa to biti akyemune sa fane n-yu, nu i kan ba fee ato mu saja i kyun mu, lbwaare ii biti o koolo fane ba nkpa kakpaa to.

10 "Omumu ee gyii kesintin ato gberere su mu, o bila ee gyii kesintin ato kikyoo su. Nu omumu nu o mee gyii kesintin ato gberere su mu, kanin maa nu o mee ye o gyii kesintin ato kikyoo su. 11 Imu su nu fu mee gyii kesintin dulinyaa ato su mu, anumu ii biti o taa lbwaare kuwura-gyii mu ato mu nu i man su okaa mu waa fu abaa to? 12 Nu fu mee gyii kesintin oku kapatye su mu, lbwaare mee ye sa fu mu ato mu nu o da ye o sa fu mu.

13 "Kiyaafole kulon mee taale sun anyiripe anyo. Nu i kan ba kanin mu, ee biti o kisi oku ke o ba ee biti oku, abee

ee biti o baa ee sun oku ke o kina oku. Fen mee taale sun lbwaare ye afulee."

Yesu Kaapu asa aku

(Matiwu 11:12-13, 5:31-32; Maki 10:11-12)

14 Farasii abi mu nu bee biti afulee gaa ba maa nu unumu kpini mu, ba gbesele Yesu. 15 Nu o towe bamu ye, "Fane banumu i gye asa mu nu fen waa fee fane ukpa i kyiigi asa ansi to, amaa lbwaare nyi kanan mu nu fane nkolo to i du. Lu fee kutu mu nu ki gye kutu kpare asa ansi to mu, ki gye kutu kisisa sa lbwaare.

16 "Ba towe lbwaare Asunkyan yilasa mu nu i gye Mosesi nbara ye lbwaare atowepu mu kikaapu naa fuv Gyon saja. Lu kanin saja manja i su ii kpee mu, ba towe asin danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii mu su, nu okumaa numu kpan mu n-yu ee loo to. 17 Ii biti i baa i buroo sa susu ye kase i maa nyaa, i kyo fee lbwaare nbara mu pii i maa lu to.

18 "Okumaa mu nu o kina mu-ka nu o naa kili okyuu ku mu, o nyita kekili, nu onyin mu nu o kili okyuu mu nu mu-kuli kina mu mu gbaa o koolo oku mu-ka."

Ato Wuya Ku Maa Lasarusi

19 Nu Yesu kyaga su towe ye, "Afulee wuya ku i kyina o bu to. Kake kumaa ee bun ato bunsu danbirasa fee agoo maa kente, yegge ee gyii mu n-yu kake kumaa. 20 Odibapu ku gbaa kyina o bu to, nu bee tu mu ye Lasarusi mu nu mu n-yu su kpini, i su ilo. Nu kake kumaa bee sula mu ba bee yila ato wuya numu kebuno. 21 Nu ee biti fee o daa nye agyito mu nu i lu ato wuya mu teeburi su i tiye kase mu gbaa gyii. Halu igyoono gbaa bee ba bee nyita mu ilo mu to.

22 "Saja ku to mu odibapu mu be wu, nu lbwaare nbwo ba taa mu kpee lbwaare nyimisa Abraham ase susu. Ato wuya mu gbaa be wu nu ba pula mu. 23 O naa loo Sitaane fulon to yegge o bu awurufo to. O diyaa mu ansi mu, o wu Lasarusi maa te Abraham ase kata-kata. 24 Imu su, o tu mu ye, 'Ose Abraham, wu me kuwee ke fu sun Lasarusi ke o taa mu kibaa-bi nyoo nkyu to, ke o taa ba yuula

me kanandobu, lu fee n gyii awurufo fulon numu to.'

²⁵ "Amaa Abraham lee konoo ye. 'Mi-bii, nyinji fee sana mu nu fu kyina fu te nkpa to kase su mu fu nye ato danbirasa nu Lasarusi moo nye ato libi, amaa nbunbu mu ee gyii okon yeye fee fii gyii awurufo.

²⁶ Inumu kpini kamaa mu, kikyoboo lala ku ki de ana fane nsana, nu okumaa mu nu ee biti o lu nfu kpee fane ase mu mee ye o taale, nu oku mee taale lu fane ase ba ane ase nfu.'

²⁷ "Nu ato wuya mu lee konoo ye, 'Kanin bire me-se n kole fu nun, sun Lasarusi o bwii kpee me-se kikaara su. ²⁸ Lu fee, n su mi-supu ana anuu. Yeye o naa da bamu amu to ke ba man ba katun mu nu n bu n gyii awurufo fale.'

²⁹ "Abraham lee konoo ye, 'Mosesi nbara ye lbwaare atowepu kikaapu mu i bu bamu ase, be taale nu lu umu to.'

³⁰ "Nu o towe ye, 'Ayee, me-se Abraham, nu oku kan lu lewu to naa towe bamu mu, bee biti ba yeye alibi kiwaa.'

³¹ "Nu o towe mu ye, 'Ba kan ba man nu Mosesi nbara ye lbwaare atowepu kikaapu mu, halu nu oku kan kyinji lu lewu to gbaa kpee bamu ase mu, ba mee ye ba koole mu gyii.' "

17

Alibi Asin

(Matiwu 18:6-7, 22-23; Maki 9:42)

¹ Nu Yesu towe mu abulapu ye, "I waa nene, ato mu nu i yeye nu nyimisa i waa alibi mu ii biti i ba. Amaa oja mu nu ii biti i bola mu su ke i ba mu, mu laaku. ² Fee nu mu kusu bite i gye ye, ba taa kubuu lala nmina mu obule to naa tuv opu to gbaa mu, i bo sa mu fee i maa bola mu su nu nbii wuribi numu oku naa waa alibi. ³ Imu su fan baa fan da fane n-yu su. Nu fu-supu kan waa fu alibi mu taase mu, nu o kan nu mu n-yu kase mu, ke fu taa mu alibi kee mu. ⁴ Nu o kan waa fu alibi lu isuno kake kulon, nu o kan nu mu n-yu kase ba towe fu lu isuno ye, 'N man waa danbirasa mu,' taa mu alibi kee mu."

Kikoole-gyii Asin

⁵ Nu asunpu mu ba towe Onyiripe ye, "Tii ane kikoole-gyii su ke ki nye akyo."

⁶ Nu Onyiripe lee konoo ye, "Nu fan kan fan su kikoole-gyii pii fee gowa abi gbaa mu, fen taale towe oyu lala numu ye, 'Faa fu ilin kpini fii kyigi naa yii opu to,' ke i nu fane ase.

⁷ "Nu fee fane oku su kyaafole nu ee doo abee ee ku nbulupu su mu, nu o kan lu ndoo to ba mu, fu dan taale towe mu ye, 'Waa bilen ke fu ba kyina gyii?'

⁸ Ayee! Fii biti fu towe mu ye, 'Dija me kalaatipwe agyito ba yii me ke n gyii ke n nuu. N kan lwe mu, ke ngbaa fu, fu naa gyii ke fu nuu.' ⁹ Imu su i tiri fee o fwaala kyaafole mu kuto mu nu o towe ye o waa sa mu abee? ¹⁰ Kanin mana nu fane gbaa fane, nu fan kan waa kuto kumaa mu nu lbwaare towe fane ye fan waa mu, fan towe ye, 'An gye lbwaare ayaafole mu nu a man su kyaare, an dan waa kuto mu nu i dagaa a maa waa mu nun.' "

Yesu Kye Abootipu Kudu

¹¹ Sana mu nu Yesu ii kpee Gyerusalem mu, o bola Samariya ye Galile uswule ngyane nun. ¹² Maa kpee kade-bi ku su mu, o gyanja anyin kudu nu bee lo kibootoo. Nu anyin mu ba yile kata, ¹³ nu ba kuusi kenken ye, "Onyiripe Yesu, wu ane kuwee."

¹⁴ Yesu maa wu bamu mu, nu o towe bamu ye "Fan taa fane n-yu naa kaapu asepu." Ba maa kpee mu nu ba nye alanfiya. ¹⁵ Bamu to oku, maa wu fee o nye alanfiya mu, o bwii ba ee kuusi kenken ee yin lbwaare. ¹⁶ Nu o be muja Yesu ayaa to, nu o fwaala mu lu kuto mu nu o waa sa mu mu su. Nu kanin kanyin mana gye Kasamariya-nyin nun.

¹⁷ Nu Yesu taase ye, "Man gye asa kudu i nye alanfiya. Fine nu asansa akpano mu ba bu? ¹⁸ Mine su nu kadendemande numu nkun i taale bwii ba fwaala lbwaare?" ¹⁹ Nu o towe mu ye, "Kusu nate, fu kikoole-gyii ki yeye nu fu nye alanfiya."

Ibwaare Kuwura-gyii Mu Ku Ba *(Matiwu 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Sana ku nu Farasii abi ba taase Yesu ye, "Kake moo nu lbwaare kuwura-gyii mu kii biti ki ba?" Nu Yesu lee konoo ye, "Ibwaare kuwura-gyii mu fen mee ye fan

taa fane ansi wu ki maa ba. ²¹ Nii oku mee ye o taale towe ye, 'Kii kumu ndee' abee 'ki bu fale'. Lu fee lbwaare kuwura mu ki bu fane to."

²² Nii Yesu towe mu abulapu mu ye, "Sanja ku ii biti o ba, nu fen biti fee fan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu me nke mu kuku, amaa fan mee ye fen wu. ²³ Nii asa bee biti ba towe fane ye, 'Mu i bu fale mu' abee 'Mu ndee'. Amaa fan man waa fan buu bamu. ²⁴ N towe fane unumu lu fee, me, Daadimaadi Obii-nyinsa kibwii ba mu, ii biti i baa i du nun fee bulayi maa gyii usee nmanje susu lu kibaafun numu naa lu kibanban numu. ²⁵ Amaa i dagaa fee n gyankpaa wu awurufo gaa, ke kinaana numu to abi ba kina me.

²⁶ "Fee kanan mu nu i waa ane naana Nowa sanja mu, kanun nu ii biti i waa me, Daadimaadi Obii-nyinsa kibwii ba sanja mu gbaa. ²⁷ Ane naana Nowa sanja mu, asa ba kyina bee gyii yege bee nuu, bee kili naa fuu kake mu nu ane naana Nowa loo okuli mu to. Nii nkyu i ba muuri bamu kpini.

²⁸ "Kanun nu i waa Loti sanja mu, asa ba kyina bee gyii yege bee nuu, bee fe yege bee soo, bee duu yege bee poyi. ²⁹ Amaa kake mu nu Loti lu Sodom kade to mu, nu fulon ye kuduri lu susu ba diyе bamu kpini.

³⁰ "Kanun nu ii biti i waa kake mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n lee me n-yu kaapu mu. ³¹ Kanun kake maa nu oku kan o bu kewusunu mu, nu mu ato a bu kikpaara mu su mu, o man bila kpee kikpaara su naa taa ato. Kanun i gye sa omu nu o bu ndoo to mu, o man bila bwii kpee kewu ke o naa taa kuto ku. ³² Fan nyinji Loti mu-ka. ³³ Okumaa mu nu ee biti fee o molige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti i lu mu abaa to. Nii okumaa mu nu o taa mu nkpa sa lu me su mu, ee biti o nye kumu. ³⁴ Kanun kagyanbwe manja mu, asa anyo bee biti ba baa ba de kalan kulun su, ke lbwaare o taa oku yege oku. ³⁵ Akyu anyo bee biti ba baa bee koyi ato, ke lbwaare o taa oku yege oku. ³⁶ Anyun anyo bee biti ba baa bee sun kusun ndoo to, ke lbwaare o ba taa oku yege oku." ³⁷ Nii abulapu mu ba taase Onyiripe Yesu ye, "Fine nu ii biti i waa."

Nii Yesu lee konu ye, "Katun kumaa mu nu belenbuni bu mu, tuto nu agyinbwii gbaa ba ba gyanje."

18

Kinasan Lu Okulapu-kyu Ye Asin Ogyipu Ku Su

¹ Nii Yesu bo mu abulapu kinasan mu nu ku kaapu bamu fee, ba ba bee kule kabwaare kule sanja kumaa, ke ba man yege bamu n-yu nnyo bamu. ² Nii o towe bamu ye, "Asin ogyipu ku i bu kade kuku su, nu o man sile lbwaare nu o man taa nyimisa tu sehn. ³ Nii okulapu-kyu ku gbaa bu kade manja to, o maa su ee ba asin ogyipu mu ase ee kule mu ye, 'Kye me to ke n gyii biri me don ana.' ⁴ I kyereee gaa nu o mee waa sehn ee sa mu. Amaa kamaa to mu, asin ogyipu mu towe waa mu n-yu ye, 'I gye kesintin fee man sile lbwaare nu man taa nyimisa tu sehn. ⁵ Amaa lu kitintin mu nu okulapu-kyu numu i tintin me fale su mu, n biti n ku ke n taa mu kesintin sa mu. Man gye kanun mu kiba mu nu ee ba nfu fale, ii biti i kan sa me kulo.' "

⁶ Nii Onyiripe Yesu towe ye, "Fan nu kuto mu nu asin ogyipu mu nu o mee gyii kesintin mu gbaa towe? ⁷ Nii i gye kanun bire mu, mine i waa nu lbwaare mee ye o gyii kesintin sa bamu nu ba gye mu lee mu, nu bee su bee tu mu kakyowape ye kagyanbwe? Abee ee biti o kyaga su ee kina? ⁸ N towe fane kesintin ye, lbwaare ii biti o ku su bilen-bilen fee o taa bamu kesintin sa bamu. Amaa sanja mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n kan ba mu, n biti n nye bamu nu ba koolle me gyii kase su?"

Kinasan lu Kafarasii-nyin Ye Lenpoo Okooleru su

⁹ Nii Yesu bila bo kinasan numu sa asa mu nu bee ku fee bamu ukpa i kyigi, yege bee ku okumaa numu kiyun. O towe ye, ¹⁰ "Asa anyo aku ba kpee kabwaare-sunkpa aye ba naa kule lbwaare. Bamu to oku gye Kafarasii nun, nu oku moo gye lenpoo okooleru. ¹¹ Nii Kafarasii-nyin mu yile mu kukwu kule lbwaare ee yin mu n-yu ye, 'lbwaare, n

fwaala fu gaa fee maa n man du fee asa mu nu ba san mu, n mee yuuri, abee n mee puni asa abee n man gye asa mu nu n nyita kekili abee n man du fee lenpoo okoolapu mu nu o yile nfu fale. ¹² N nmina kono nke nnyo, nke nsuno kumaa to, nu n barige me ato to ntun kudu, nu n taa ketun kulon n sa fu.'

¹³ "Amaa lenpoo okoolapu mu bire yile kata ye mu. Nu o man diyaa mu ansi ku susu, amaa o taa mu kibaa gyaga mu kokolo so towe ye, 'Ibwaare, alibi owaapu i gye me, wu me kwee.'" ¹⁴ Ba bwii kpewu. Amaa n towe fane kesintin fee, lenpoo okoolapu mu i gyii asu Ibwaare ase, man gye Kafarasii-nyin mu. Imu so fane okumaa mu nu o kusaa mu n-yu susu mu, Ibwaare i biya mu kase, nu fane okumaa mu nu o biya mu n-yu kase mu, Ibwaare i kusaa mu susu."

*Yesu waa Nbii Mu Kusee
(Matiwu 19:13-15; Maki 10:13-16)*

¹⁵ Tuto nu asa aku gbaa ba so bamu nbii wuribi bee ba Yesu ase, ke o taa mu abaa gyaga bamu so. Mu abulapu mu ba maa wu kanin mu, ba gya bamu. ¹⁶ Amaa Yesu tu nbii mu ba mu ase nu o towe ye, "Fan yege nbii mu ba ba me ase, ke fan man tii bamu okpa. Lu fee banumu fale daa kudubi nu Ibwaare kuwura-gyii mu gye bamu lee. ¹⁷ N towe fane kesintin ye, okumaa mu nu o mee ye o koolo Ibwaare kuwura-gyii fee kebii mu, o mee ye o loo kumu to."

*Yesu Maa Ato Wuya Ku
(Matiwu 19:16-30; Maki 10:17-31)*

¹⁸ Nu Gyiwu abi ogyankpaapu ku taase Yesu ye, "Okapupu danbirasa, mine nu n biti n waa ke n nye nkpa kakpaa?"

¹⁹ Nu Yesu taase mu ye, "Mine so nu fu tu me ye odanbirasa? Oku man gye odanbirasa, amoo Ibwaare nkun. ²⁰ Fu nyi Ibwaare nbara asin mu nu kaapu ye, 'Man nyita kekili, man moo nyimisa, man kan yuuri, man waa nyama yilepu antijesa wuya, ke fu taa beeree sa fu-se ye fu-nyi?' "

²¹ Nu onyin mu lee kono ye, "N buu nbara unumu kpini lu mi kibii to."

²² Yesu maa nu kanin mu, o towe mu ye, "I san fu kuto kulon. Naa fe kuto kumaa mu nu fu so ke fu taa afulee mu sa atiripu, ii biti i yege fu biliji ato wuya susu. Ke fu ba buu me."

²³ Amaa maa nu fale mu, i ko mu. Lu fee o gye ato wuya gaa. ²⁴ Nu Yesu ku mu kyim, towe ye, "I biti i baa i bulon sa ato wuya ana fee ba yege bamu n-yu ke ba buu Ibwaare kuwura-gyii mu kikaapu. ²⁵ Kesintin ii biti i baa i bopoo sa nyooma fee o taale loo baasa obo to bule, i kyo fee ato wuya maa yege mu n-yu ke o buu Ibwaare kuwura-gyii mu kikaapu."

²⁶ Nu bamu nu ba nu mu ba taase ye, "Kanin bire animu u taale nye kamolige?"

²⁷ Nu Yesu lee kono ye, "Kuto mu nu nyimisa mee taale waa mu, Ibwaare bire ee taale waa."

²⁸ Nu Pita towe mu ye, "Ku! An yege kuto kumaa nu an baa an buu fu fale!"

²⁹ Nu Yesu towe bamu ye, "N towe fane kesintin fee, okumaa mu nu o kusu yege kewu abee mu-ka abee mu-daa ana ye asupu abee akubgepu abee mu-bii ana lu Ibwaare kuwura-gyii kikaapu mu so mu, ³⁰ ee biti o nye fale ato gaa, nbunbu kakyina unumu to ye nkpa kakpaa mu nu ii biti i ba kumaa to mu?"

*Yesu Towe Mu Kelewu
Ye Mu Kyiji Asin*

³¹ Sana ku Yesu taa abulapu kudu anyo mu lu ikaa so, nu o towe bamu ye, "An kpee Gyerusalem ke kuto kumaa mu nu Ibwaare atowepu mu ba kyuroo yila lu me, Daadimaadi Obii-nyinsa so mu i ba to. ³² Bee biti ba lee me sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ke ba waa me yereyere, ke ba saale me, ke ba tub nkyole wurige me so, ke ba taa awulibi tije me ke ba moo me. ³³ Ke umu kake sasapu mu ke n bwii kyiji ba nkpa to."

³⁴ Amaa abulapu mu ba man nu unumu kase. Lu fee asin mu kase baala bamu so, nu ba man nyi kuto mu nu ee towe mu.

Yesu kye okoolapu gyaatanapu

³⁵ Yesu maa tiri Gyeriko to mu, yege gyaatanapu ku te okpa ase ee kule ato.

³⁶ Maa nu asa damante ba maa kyun mu, o taase ye, "Mine u waa?" ³⁷ Nu ba towe

mɔ ye, "Yesu Kanasareti-nyɪn mɔ ɪ kyɔn kanɪn maɲa."

38 Nu ɔ kuusi tu ye, "Yesu, Owura Dawidi kanaana-bii, wu me kɔwee!"

39 Nu asa mɔ nu ba bu Yesu ansi to mɔ, ba gya mɔ ye ɔ bun mɔ kɔnɔ sɔ, amaa ɔ dan san ɔ maa sɔ ee kuusi kenken ye, "Owura Dawidi kanaana-bii, wu me kɔwee!"

40 Nu Yesu yile nu ɔ sa kɔnɔ ye ba taa mɔ biya mɔ. Maa tiri mɔ to mɔ, Yesu taase mɔ ye, 41 "Mɪne nu fii biti fee n waa sa fu?"

Nu ɔ lee kɔnɔ ye, "ɔnyɪrɪpe, n biti fee mi ansi ɪ bila bugi."

42 Nu Yesu towe mɔ ye, "Fu ansi i bugi! Fu kɪkɔle-gyii ki yege nu fu nye alanfiya." 43 Opula maɲa to mu ansi ɪ bila bugi nu ɔ buu Yesu, yege ee yɪn lbwaare. Nu asa mɔ kpini ba maa wu kanɪn mɔ, ngbaa bamɔ ba yɪn lbwaare.

19

Yesu maa Lenpoo ɔkɔlepu Sakiyosi asɪn

1 Yesu loo Gyeriko kade to bola ee kyɔn. 2 ɔnyɪn ku kyɪna ɔ bu tutɔ mɔ kitu ɪ gye Sakiyosi. ɔ kyɪna ɔ gye lenpoo akɔlepu ɔbilisa nɪn, nu ɔ gye ato wuya. 3 ɔ kyɪna ee biti ɔ wu Yesu ye mu ansi, amaa maa gye nyɪmɪsa dee sɔ mɔ, ɔ man taale, lu sakyɔ mɔ sɔ. 4 Imɔ sɔ ɔ sɪle kpee ansi to naa dii oyu ku ke ɔ nye wu Yesu, lu fee tutɔ sɔ nu Yesu ii biti ɔ bola.

5 Yesu maa fuɔ opula maɲa mɔ ɔ ku sɔsɔ wu mɔ, nu ɔ towe mɔ ye, "Sakiyosi, kpɪlɪge ba bilen. N biti n sɔge fu aye ndaga." 6 Imɔ sɔ nu ɔ kpɪlɪge bilen taa kinsi gyii waa mɔ nsa-nsa.

7 Asa ba wu ɪnɪmɔ nu ba piili bee kɔlte ye, "O kpee naa sɔge alibi ɔwaapu sɔ."

8 Amaa Sakiyosi kusɔ yile nu ɔ towe ɔnyɪrɪpe Yesu ye, "Ku ɔnyɪrɪpe, n biti n barɪge me kapatɪye to kɪnyɔ, ke n taa kɪbaafɔn sa atiripu. Nu n kan kɔle afulee lu ɔku ase ɪ kyɔ kanan mɔ nu ɪ dagaa fee n kɔle mɔ, n biti n ka mɔ kanɪn kɔko maɲa kɪlu kɪnaa."

9 Nu Yesu towe mɔ ye, "Kamɔlɪge ki ba fu aye ndaga, lu fee ngbaa fu, fu gye Abraham kanaana-bii nɪn. 10 Lu fee me,

Daadimaadi Obii-nyɪnsa mɔ n ba nɪn ye n ba biti ke n mɔlɪge bamɔ nu ba fɔyɪ."

Ayaafɔle Danbirasa Anyɔ Ye Kɪyaafɔle ɔwɔlegyɔpu Mɔ (Matiwu 25:14-30)

11 Saɲa mɔ nu bee san bee nu fale asɪn mɔ, nu ɔ maa tiri Gyerusalem to mɔ, asa mɔ ba fe nfeere fee lbwaare kuwura-gyii mɔ kii biti ki piili opula to, ɪmɔ sɔ ɔ bo bamɔ kɪɲasan 12 ye, "ɔsa kpare ku i kpee kata-kata kade ku, ɔ naa gyii kuwura ke ɔ bwii ba. 13 Imɔ sɔ ɔ tu mɔ ayaafɔle kudu nu ɔ sa bamɔ ɔkɔmaa nɪmɔ afulee mɔ nu i budu, nu ɔ towe bamɔ ye, 'Fan taa kanɪn afulee maɲa sun kusun naa fuɔ saɲa mɔ nu n biti n bwii ba.'

14 "Amaa ɔsɔwɔle mɔ sɔ asa ba kisi mɔ, nu ba sun gya mɔ sɔ naa towe katɪn mɔ nu ee kpee mɔ owura lala mɔ ye, 'A mee biti ɔnyɪn nɪmɔ ɔ be gyii ane sɔ kuwura.'

15 "Tɔtɔ abilisa mɔ ba bun mɔ kuwura birɛ, nu ɔ bwii ba kewu. Nu ɔ sun tu mɔ ayaafɔle mɔ nu ɔ taa afulee mɔ sa bamɔ mɔ, ke ɔ wu tɔnɔ mɔ nu ba nye lu kanɪn afulee maɲa sɔ.

16 "ɔgyankpaasa mɔ ba towe ye, 'ɔnyɪrɪpe, fu afulee mɔ, ɪ kɔuge kanɪn ɪlu kudu tii sɔ.'

17 "Nu mɔ-nyɪrɪpe mɔ towe mɔ ye, 'Nsa ye kusun, me kɪyaafɔle danbirasa. Lu kanan mɔ nu fu taale gyii ato pii nɪmɔ sɔ ye kesintin mɔ, n taa nde kudu waa fu kɪbaa to ye fu ku sɔ.'

18 "ɔnyɔsapu mɔ ba towe ye, 'ɔnyɪrɪpe fu afulee mɔ i bwii kɔuge ɪlu kunuu tii sɔ.'

19 "Nu mɔ-nyɪrɪpe lee kɔnɔ ye, 'N taa nde nnuu waa fu kɪbaa to ye fu ku sɔ.'

20 "Nu mɔ kɪyaafɔle ku gbaa ba towe ye, 'ɔnyɪrɪpe, fu afulee ndee. N taa kɪmɔ ɲmina kikyibi to taa yɪla katɪnku. 21 N sɪle fu nɪn, lu fee fu asɪn ɪ bulɔn gaa. Nu fu taa kutɔ mɔ nu ki man gye fu lee, nu fu kpa ato mɔ nu man gye fu i duu.'

22 "Mɔ-nyɪrɪpe mɔ lee kɔnɔ ye, 'Fu gye kɪyaafɔle kumu to ɔlɔn wuya. Fu gbaa-gbaa fu kɔnɔ to asɪn nu n biti n taa tale fu. Fu nyi fee me asɪn ɪ bulɔn, nu n taa ato mɔ nu ɪ man gye me lee, nu n kpa ato mɔ nu man gye me i duu. 23 Mɪne ɪ waa nu fu man taa me afulee maɲa naa

yila afulee ɔyilekpa ke ɪ kuvge agyaga sa me? Naafɔɔ n maa ba fale ke n ba kɔɔle ɪmaa ɪmɔ agyaga.'

²⁴ "Nɪ ɔ tɔwe bamɔ nu ba yile tutɔ mu ye, 'Fan kɔɔle afulee mu lu mu ase, ke fan taa sa ɔmɔ nu ɔ nye ɪlu kudu tii sɔ mu.'

²⁵ "Nɪ ba tɔwe ye, 'ɔnyiripe, ɔ wɔla nye afulee mu nu i budu.'

²⁶ "Nɪ ɔnyiripe mu lee kɔɔɔ ye, 'N tɔwe fane ye, ɔkɔmaa mu nu ee ku ɪmɔ nu ba taa waa mu abaa tɔ sɔ danbirasa mu, bee biti ba taa gaa tii mu sɔ. Amaa ɔmɔ nu ba man taa ɪku waa mu abaa tɔ kpini-kpini mu, gberɛɛ kɔmaa mu nu ɔ sɔ mu bee biti ba kɔɔle lu mu ase.' ²⁷ Amaa ɔnyiripe mu taa agbɔ tɔwe ye, 'Bamɔ nu ba gye me dɔn ana, nu be mee biti n maa gyii bamɔ sɔ kuwura mu, fan taa bamɔ ba mɔɔ mi ansi tɔ nfi.' "

*Yesu kyina kuruma sɔ loo
Gyerusalem fɛɛ Owura
(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Gyɔn
12:12-19)*

²⁸ Nɪ Yesu maa tɔwe ɪmɔmɔ lɔwe mu, ɔ gyankpaa kubɔ mu ee kpee Gyerusalem. ²⁹ Maa tiri Betifage maa Betani nde mu nu ɪ bɔ Olifu kibɔ ɔbule tɔ mu, ɔ sun mu abɪlapɔ anyɔ nu ɔ tɔwe bamɔ ye, ³⁰ "Fan kpee kade mu nu ki bɔ fane ansi tɔ mu. Nɪ fan maa dan fen loo kɔmɔ tɔ mu, fen biti fan wu kekuruma-bon ku mu nu ɔku man pɪta dii mu maa kyaa oyu. Fan Saaje mu biya me nfi. ³¹ Nɪ ɔku kan taase fane ye, 'Mɪne ɪ waa nu fen saaje mu mu?' fan tɔwe mu ye, 'ɔnyiripe mu ii biti mu.' "

³² Bamɔ nu Yesu sun mu, ba naa wu mu fɛɛ kanan mu nu ɔ tɔwe bamɔ mu. ³³ Ba maa saaje kuruma mu, mu wuya ana ba taase bamɔ ye, "Mɪne ɪ waa nu fen saaje kuruma mu?"

³⁴ Nɪ ba lee kɔɔɔ ye, "ɔnyiripe mu ii biti mu."

³⁵ Ba taa mu ba sa Yesu, nu ba taa bamɔ ataa gyaga mu sɔ. Nɪ ba kye Yesu tɔ nu ɔ dii kyina mu sɔ. ³⁶ Maa kpee mu, asa ba taa bamɔ ataa tɔv ɔkpa tɔ.

³⁷ Yesu maa tiri Gyerusalem opula mu nu ɔkpa ɪ kpɪlɪge tɔ ii kpee Olifu kibɔ mu sɔ mu, abɪlapɔ ye kubɔ damante ba piili bee kuusi bee yɪn ɪbwaare kinsigyɪ

tɔ lu adangana mu nu ba wu Yesu maa wɔla waa mu sɔ.

³⁸ Bɛɛ tɔwe ye, "ɪbwaare ɪ waa Owura mu nu ee ba mu kitɪ tɔ sɔ mu kusee. Keyuula ki bɔ sɔsɔ. Nɪ bunyaa ɪ dagaa ɪbwaare."

³⁹ Farasii abi aku mu nu ba bɔ sakyo mu tɔ mu ba tɔwe Yesu ye, "ɔkaapɔvɔ, tɔwe fu abɪpu ye ba bun bamɔ nɔ sɔ."

⁴⁰ Nɪ Yesu lee kɔɔɔ ye, "N tɔwe fane ke fan nu fɛɛ, nu ba kan bun bamɔ nɔ sɔ gbaa, halɪ abuu gbaa ii biti i kuusi."

Yesu su sa Gyerusalem abi

⁴¹ Ba maa tiri Gyerusalem tɔ nu ɔ wu kade mu, ɔ su sa kɔmɔ asa. ⁴² Nɪ ɔ tɔwe ye, "Nɪ fan daa fan nyi ɔkpa mu nu kii biti ki biya fane keyuula ndaga kake nɔmɔ mu, naafɔɔ ɪ bɔrɔn. Amaa nbɪnbɪ fen mee ye fen wu ɔkpa mu. ⁴³ Kakaaku ii biti ɪ ba, ke fane akisipu ba kɔsɔ yile fane sɔ, kyaabɔɔ fane ke ba nyan fane lu fane abaafɔn kpini. ⁴⁴ Bee biti ba da fane kase, fane ye nbii mu nu ba bɔ fane ase kpini. Bɛ mee ye ba yege fane ɔpɔre kubuu kɔlɔn ki gyaga kɔmɔ birisa sɔ. Lu fɛɛ saja mu nu ɪbwaare ba fane ase mu, fan man taale peese bu."

*Yesu gya asa lu
kabwaare-sunkpa aye
(Matiwu 21:12-17; Maki 11:15-19; Gyɔn
2:13-22)*

⁴⁵ Nɪ Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu opula tɔ, nu ɔ piili ee gya bamɔ nu bɛɛ fe atɔ mu. ⁴⁶ ɔ tɔwe bamɔ ye, "Ba tɔwe yila Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ ye, 'Me kɪkpaara kii biti ki baa ki gye kabwaare-kule kɪkpaara nɪn, amaa fan taa kɔmɔ bilɪŋi bamɔ nu bee yuuri ɔlɔn sɔ mu ɔbaalakpa.' "

⁴⁷ Kake kɔmaa nɔmɔ ee kaapɔv kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, amaa ɪbwaare aseepu bilisa ye nbara akaapɔv ye asa mu tɔ agyankpaapɔ bee biti fɛɛ ba mɔɔ mu. ⁴⁸ Amaa ba man taale nye ɔkpa mu nu ba bɔla sɔ ke ba waa kanɪn, lu fɛɛ asa mu kpini ba taa bamɔ n-yɪ mata mu bee nu mu ase.

20

*Ba taase Yesu lu mu olon su
(Matiwu 21:23-27; Maki 11:27-33)*

¹ Nii i ba fee kakaaku Yesu bu kabwaare-sunkpa kasoroga to ee kaapu asa yege ee towe bamu asin danbirasa mu. Nii Asepu abilisa ye nbara akaapupu ye kade to abilisa gbaa ba tii su, nu ba ba mu ase. ² Nii ba taase mu ye, "Towe ane, animu olon su nu fu su fu waa ato numu? Animu i sa fu olon mana?"

³ Nii Yesu towe bamu ye, "Ngbaa me n biti n taase fane asin ku ke fan lee me konko. ⁴ Ibwaare kekyugyee mu nu Gyon gyee asa mu, ki lu susu nin abee ki lu asa ase?" ⁵ Nii bamu gbaa-gbaa bamu ba taa kumu su nfere nu ba ye, "Nii an kan towe ye, 'Ki lu susu mu', ee biti o taase ye, 'Mune i waa su nu fan man koolo gyii?' ⁶ Amaa nu an kan towe ye, 'I lu asa ase mu', asa mu kpini bee biti ba twu ane abuu, lu fee ba koolo gyii fee Gyon gye lbwaare otowepu nin."

⁷ Imu su, ba lee Yesu konko ye, "An man nyi ntin mu nu Gyon kekyugyee mu lu."

⁸ Nii Yesu towe bamu ye, "Kanin bire, ngbaa me n mee ye n towe fane olon mu nu n su n waa inimu kpini."

*Kijasan lu ahayupu ku su
(Matiwu 21:33-36; Maki 12:1-12)*

⁹ Nii Yesu bo bamu kijasan numu ye, "Onyin ku doo wayin kudoo. Nii o taa hayu sa adoo pu ku, nu o kpee okpa naa kyereee. ¹⁰ Sana mu nu oyu mu abi kituye fu mu, nu kudoo wuya mu sun mu kyaafole, kpee ahayupu mu ase ye ba sa mu wayin oyu mu iku lu mu kudoo mu to. Amaa ahayupu mu ba dayi kyaafole mu bwiiyaa mu abaa kpan. ¹¹ Nii o bila bwii sun kyaafole pupwe, nu ba bila bwii dayi mu, waa mu ipeeli to, bwiiyaa mu abaa kpan. ¹² Nii o bila bwii sun osapupu, nu ba bila dayi larige mu, lee mu lu kudoo mu to.

¹³ "Inimu kamaa mu, kudoo wuya mu ye, 'Nene nu n biti n waa? N biti n sun me kokolo to obii, akuto bee biti ba taa beereee sa mu.'

¹⁴ "Amaa sana mu nu kudoo mu ahayupu ba wu obii mu, ba taa nfere mu

su towe ye, 'Onimu i gye kapatye ogyipu mu, fan yege a moo mu, ke ato mu a biliji ane lee.' ¹⁵ Tutu nu ba lee mu lu wayin kudoo mu to nu ba moo mu.

"Nbiunbu, mune gbaa nu oyu kudoo wuya mu ii biti o waa ahayupu mu? ¹⁶ Kudoo wuya mu ii biti o ba moo ahayupu mu, ke o taa oyu kudoo mu sa aku."

Nii asa mu ba maa nu fale mu ba towe ye "Ibwaare o taa kanin kpee kata."

¹⁷ Nii Yesu ku bamu ansi to, taase bamu ye, "Asinkyan yilasa maa towe ye, 'Kubuu mu nu apoyupu ba kina mu, kumu i ba biliji kubontonbulonto kubuu kpare mu' mu, nene nu u kaapu?"

¹⁸ Nii okumaa mu nu o tiye kubuu mana su mu, ee biti o gyayi to buriburi. Nii okumaa mu nu kubuu mu ki tiye mu su mu, ee biti o patye to."

*Ba taase Yesu lenpoo kika
sa Roma Owura lala
(Matiwu 22:15-22; Maki 12:13-17)*

¹⁹ Nii nbara akaapupu mu ye asepu abilisa mu ba bu fee kijasan mu nu o boo mu i yii bamu nin. Nii bee biti okpa ba ktaa mu opula mana to. Amaa ba sile asa mu.

²⁰ Yege abilisa mu ba taa bamu ansi yii Yesu su, nu ba lee apetipu aku ye ba waa mu ansi su kidanbirasa. Bee fe nfere fee bee biti ba nye Yesu ktaa lu mu asin towe sa su, ke ba taa mu sa osuwule okusupu alulunpu. ²¹ Imu su apetipu mu ba towe Yesu ye, "Okapupu, an nyi fee fu i towe nu fu kaapu kuto mu nu ki buron, nu fu mee meege to, amaa nu fu kaapu lbwaare okpa mu kyekyee su. ²² Imu su i daaga fee a ka tutubu sa Roma Isuwule Owura lala Kayisa, abee a man ka?"

²³ Nii Yesu bu fee apetipu mu bee da mu oto to nin, ke ba nye nu mu konko to asin. Imu su o towe bamu ye, ²⁴ "Fan taa nderebi mu ba ke n ku." Maa wu kumu mu, nu o taase ye, "Animu foto ye kitu i gyan kumu su?"

²⁵ Nii ba lee konko ye, "Owura lala Kayisa lee nin." Nii Yesu towe bamu ye, "Kanin bire fan taa kuto mu nu ki gye Owura lala Kayisa lee mu sa mu, ke fan

taa kuto mu nu ki gye lbwaare lee mu sa lbwaare.”²⁶ Luu kanan mu nu o lee bamu kono su mu, i kyinkyin apesitpu mu, nu ba laato. Imu su ba man taale ba nye mu kono to asin ku ba taa kita mu sakyu mu to.

*Kikiyi lu lewu to ye kekili asin
(Matiwu 22:23-33; Maki 12:18-27)*

²⁷ Gyiwu abi kubu mu nu bee tu ye Sadusi mu nu ba ye kelewu kyini man bu to mu, aku ba ba Yesu ase ye asin taasesa. Nu ba towe mu ye,²⁸ “Okapupu, ane naana Mosesi kyuroo sa ane ye, nu oku kan wu san okulapu-kyu, nu ba man kubge mu, i tiri fee mu-supu o taa mu kili, kubge nbii sa mu-daa mu.”²⁹ To! Anyibii asuno aku ba kyina ba bu to. Nu ogyankpaapu mu kili okyuu mu nu o man kubge nu o wu.³⁰ Nu onyosapu mu kili okulapu-kyu mu, nu mu gbaa mu wu.³¹ Nu i waa kanan halu asa asuno mu kpini ba kili mu, yege bamu to oku maa okyuu mu ba man kubge.³² Imu laalaalwe mu okulapu-kyu mu gbaa ba wu.³³ Imu su an biti a taase ye fee nu kake lala mu nu asa kpini ba kan kyini lu lewu to mu, bamu to omoo ii biti o baa o gye mu-kuli? Lu fee bamu asuno manja kpini ba wola kyina kili mu.”

³⁴ Nu Yesu lee kono ye, “Dulinya numu to bure asa bee kili.”³⁵ Amaa bamu nu lbwaare wu ye i dagaa fee ba nye kelewu kyini, ke ba kyina dulinyaa pupwe to mu, ba man bila ye ba kili.³⁶ Ba man bila ye ba wu kakaaku, lu fee bee biti ba baa be du nun fee lbwaare nboo. Ba gye lbwaare nbii lu fee ba maa kyini lu lewu to su.³⁷ Nu lu kelewu kyini asin bure, Mosesi gbaa koolle gyii. Kanun su, sana mu nu o wu kipunfa maa diyee mu, o towe lu lbwaare su ye, mu i gye Abraham maa Isaki ye Gyekobu lbwaare mu.³⁸ O man gye alewupu lbwaare nun, amaa o gye asa kusa lee nun. Lu fee lbwaare ansi to mu alewupu banumu ba san ba te nkpa to.”

³⁹ Nu nbara akaapupu mu aku ba towe ye, “Okapupu, fu towe kumu kyeekeyee.”⁴⁰ Inumu kamaa mu oku man bila taale nye kokolo osu taase mu sehn.

*Om nu lbwaare wola lee
mu asin
(Matiwu 22:41-46; Maki 12:35-37)*

⁴¹ Nu Yesu taase bamu ye, “Mune su nu bee taale bee towe ye, Om nu lbwaare wola lee mu gye Owura Dawidi kanaana-bii?”⁴² Lu fee Dawidi gbaa-gbaa towe mu lun owule mu to ye, “Onyiripe lbwaare towe me-Nyiripe ye, “Kyina me gyisa su nfu,

⁴³ naa fuu sana mu nu n biti n taa fu don ana ba waa fu ayaa ogyagakpa.” ’

⁴⁴ Nu Dawidi gbaa-gbaa u tu mu ye, “Onyiripe’ bure, nene i waa su nu o gye mu kanaana-bii?”

*Nbara Akaapupu
(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)*

⁴⁵ Sana mu nu asa mu ba san bee nu mu, Yesu towe mu abulapu mu ye,⁴⁶ “Fan ku fan n-yu su danbirasa lu nbara akaapupu mu su. Ba gye bamu nu bee biti ikaale lala kubun bee kyaaboo to, nu bee biti fee ba taa beere fwaala bamu agya to, bee biti ba kyina ngya kpare su kabwaare-kule ogyanekpa ye ogyan gyiikpa.”⁴⁷ Bee pina okulapu-kyu bee koolle bamu akpaara, nu bee yle ipula bee kule kabwaare-kule bunsuusa mu nu i nye pina asa fee ba gye asa danbirasa. lbwaare ii biti o bute kanun asa manja asu gaa.”

21

*Okulapu-kyu otiripu mu kakee
(Maki 12:41-44)*

¹ Yesu maa bu kabwaare-sunkpa aye mu to mu, nu o diyaa mu ansi wu ato wuya ana ba maa su afulee bee waa kakee kidakaa to mu.² Nu o bila wu okulapu-kyu otiripu ku gbaa maa taa nderebi anyo ba waa to.³ Nu Yesu ye, “N towe fane kesintin fee, okulapu-kyu otiripu numu waa to afulee o kyoo bamu kpini.”⁴ Asa banumu kpini, ba lee lu bamu afulee gaa mu nu ba su mu to nun. Amaa okyuu numu bure halu maa mu kitiri kunumu mu, o taa mu afulee mu nu o su mu kpini ba waa to.”

*Yesu tōwe kabwaare-sunkpa
aye kiboyi mv asin yila*

(Matiwu 24:1-14; Maki 13:1-13)

⁵ Nii Yesu abulapu mv aku bee biri kiligyima bee lu kabwaare-sunkpa aye mv, kanan mv nu ki buron, ye abuu danbirasa mv nu ba taa poyi, ye ato mv nu asa ba kee nu ba taa lonjo obu mv sa lbwaare. Amaa Yesu tōwe bamu ye, ⁶ “Imu nu fan wu fale kpini, sana ku ii biti o ba yege fen mee bila ye fen wu kubuu kulon gbaa ki maa gyan kuku sv, bee biti ba nun kubuu kumaa numu tov kase.”

⁷ Nii ba taase mv ye, “Okaapupu, sana momo nu fale ato numu a biti a waa? Nii mune sunkaala ii biti i waa kaapu fee sana mv fuv fee kanin ato numu ii biti i waa?”

⁸ Nii Yesu lee konjo ye, “Fan baa fan da sv, ke oku o man pina fane. Lu fee asa gaalaagaa bee biti ba ba me kitu to ba tōwe ye, ‘Me i gye omu nu lbwaare wula lee mv’. Nii bee biti ba bila tōwe ye, ‘Laalaalwe sana mv tee tiri to’. Amaa fan man buu bamu. ⁹ Fan kan nu kinaa ye ikov sv mv, fan man waa kufuu. I dagaa fee fale ato numu i maa gyankpaa ba kanin poyi. Amaa i mee kaapu fee laalaalwe mv tee tiri to nun.”

¹⁰ Nii Yesu bila kyaga sv ye, “Osuwule ii biti o ko ye osuwule, ke awuragyi ye awuragyi ba ko ye abaa. ¹¹ Ke kase ki gyinyen ipula kukwu-kukwu, ke akun ye alo kyanesa a tiye katun kumaa numu, ke ato mv nu a sv kufuu ye usinkaala lala-lala a lu susu.

¹² “Amaa poyi ke unumu kpini uba mv, bee biti ba kitaa fane ke ba nyanla fane. Bee biti ba taa fane kpee kabwaare-kule igyanekpa naa gyii fane asin, ke ba naa tii fane ibu. Bee biti ba taa fane kpee awura ye alonpu ansi to, lu me sv. ¹³ Inumu ii biti i yege ke fan nye okpa tōwe asin danbirasa mv sa bamu. ¹⁴ Amaa fan yege i baa i bu fane nfeere to fee, i man dagaa fan yiye lu asin mv nu fen biti fan naa tōwe kōole fane n-yu mv sv. ¹⁵ Kpalu fee n biti n sa fane kanyaasin, ke n kaapu fane asin mv nu fen biti fan naa tōwe, yege fane akisipu oku mee taale kina abee o gyii umore lu kutov mv nu fan tōwe mv sv. ¹⁶ Fane akusgepu abee adaa ye asupu

abee fane kuspu ana abee akyemune bee biti ba lee fane sa, ke ba moov fane to aku. ¹⁷ Nii okumaa numu ii biti o kisi fane, lu me sv. ¹⁸ Amaa halu fane oku kinyinibi kulon gbaa mee ye o foyi. ¹⁹ Fan kan nye nu fan yile fane kikoole-gyii to kenken mv, ii biti i molige fane.

*Yesu tōwe Gyerusalem
kiboyi mv asin yila*

(Matiwu 24:15-21; Maki 13:14-19)

²⁰ “Nii fan kan wu fee anaakopu ba kyaaboo Gyerusalem kade mv, fen biti fan bu fee kumu kinyita ki tiri to. ²¹ Kanin sv bamu nu ba bu Gyudeya kase sv mv, ba lu sile kpee abu to, nu bamu nu ba bu Gyerusalem kade to moov ba lu, nu bamu nu ba man bu kade mv to mv, ba man loo Gyerusalem kade mv to. ²² Kpalu fee unumu i gye lbwaare kusu bite nke mv, umu ii biti i yege lbwaare Asinkyan yilasa mv kpini i ba to. ²³ Nii akyu mv nu ba sv ito ye bamu nu ba sv nbii-nyepusa mv laaku! Lu fee aworufo lala a biti a ba tiye kase mana sv, ke lbwaare agbu lala mv i ba Gyiwu abi sv. ²⁴ Isakunde nu bee biti ba taa moov Gyiwu abi mv aku, ke ba kitaa bamu aku naa bilinji anye ndendemande usuwule sv. Nii bamu nu ba man gye Gyiwu abi mv bee biti ba taa Gyerusalem waa bamu kebiti naa fuv sana mv nu lbwaare nmina sa bamu mv.

Yesu kibwii ba

(Matiwu 24:29-31; Maki 13:24-27)

²⁵ “Nii usinkaala ii biti i waa kyowe ye obwaayi ye akyikpebi to. Nii opu ulawu ye apaa a maa da sv mv, i yege nu kufuu ki kitaa asa mv nu ba bu kase sv kpini, ke ba waa yereyere. ²⁶ Nii ba maa ku ba gyoo kanin ato mv nu ii biti i waa fale mv, kufuu ii biti i yege asa ba kirin-kirin, kpalu fee ato mv nu i bu susu mv kpini ii biti i gyinyen lu umu ipula. ²⁷ Kanin sana mana mv bee biti ba wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa maa sv olon ye bunyaa lala n lu abwaare-wule to n ba. ²⁸ Nii fan kan wu sana mv nu fale ato numu ii biti i piili mv, fan kusu yile ke fan diyaa fane ansi susu, lu fee fane kamolige mv ki tiri to.”

*Kijasan lu Kidinpo oyu sv
(Matiwu 24:32-35; Maki 13:28-31)*

²⁹ Nii Yesu bɔɔ bamu kijasan numu ye, “Fan ku kidinpo oyu ye iyu mu nu i san mu kpini. ³⁰ Sana mu nu fan wu i maa poroge mu, fen nyi fee kikyɛ ki tiri to. ³¹ Kanin okpa manja sv, nu fan kan wu ato numu a maa waa mu, fan bu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri to.

³² “N tɔwe fane kesintin fee, ndaga kakyina numu to asa ba mee ye ba wu lɔwe, pɔyi ke ato numu kpini i waa. ³³ Susu ye kase kpini ii biti i kyɔn, amaa me kɔno to asin mu bire, i mee ye i kyɔn kraa.

³⁴ “Fan baa fan da fane n-yu sv, ke fan man taa fan n-yu sa kensi-gyii gaa, ye kata-buu ye kakyina to ato bitisa kukyo, ke kanin kake manja ki man ba purigi fane fee oduu maa da kunun mu. ³⁵ Kpalɛ fee ii biti i purigi asa mu nu ba te kase sv mu kpini. ³⁶ Imu sv sana kumaa fan baa fan da sv, ke fen kule kabwaare-kule ke i lee fane lu ato mu nu ii biti i ba fale, ke fan taale yile me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ansi to.”

³⁷ Kake kumaa numu Yesu u kaapu kabwaare-sunkpa aye mu to, nu kalaatɔpwe kumaa numu mɔɔ ee kpee ee de Olifu kibuu mu sv. ³⁸ Nii nyenyenfuu kumaa numu mɔɔ asa mu bee kpee kabwaare-sunkpa aye mu to bee nu mu ase.

22

*Gyudasi kyula ye ee biti
o lee Yesu sa
(Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Gyɔn 11:45-53)*

¹ Nke mu nu Gyiwu abi bee gyii Kesu kɔno kɔlɔno bodobodo mu nu ba man taa kɛ tinsa waa to mu tiri to. Kanin sana manja nu bee tu ye Kanyanɛ nbunɔ mu. ² Nii aseepu bilisa ye nbara akaapupu bee biti ikpa mu nu ba taa kitaa Yesu mɔɔ ke oku o man wu, lu fee ba sile sakyɔ mu. ³ Tutɔ nu Sitaane taa nfeere libi waa Gyudasi mu nu bee tu Isikariyoti mu to. O gye asunpu kudu anyɔ mu to oku. ⁴ Nii Gyudasi kpee aseepu bilisa ye kabwaare-sunkpa kɔkpaara akunpu

bilisa mu ase, nu maa bamu ba naa taa nfeere okpa mu nu ee biti o lee Yesu sa. ⁵ Nii i waa bamu okon, nu ba tɔwe kyula ye bee biti ba sa mu afulee. ⁶ Nii o kyula nu ee biti okpa mu nu o taa lee Yesu sa bamu, kanan mu nu sakyɔ mu ba man nyɛ wu.

*Yesu asunpu ba lɔno
Kanyanɛ nbunɔ agyito
(Matiwu 26:17-25; Maki 14:12-21; Gyɔn 13:21-30)*

⁷ Kake mu nu Gyiwu abi bee gyii bamu Bodobodo mu nu ba man taa kɛ tinsa waa to, ye Kanyanɛ nbunɔ kabulupu mu kumɔɔ fɔv. ⁸ Nii Yesu sun Pita maa Gyɔn nu o tɔwe bamu ye, “Fan naa lɔno ato mu nu an biti a taa gyii Kanyanɛ nbunɔ agyito mu.”

⁹ Nii ba taase Yesu ye, “Fɛne nu fii biti fee a naa lɔno umu yila?”

¹⁰ Nii Yesu lee kɔno ye, “Fan maa dan fen loo kade lala mu to mu, fen biti fan gyanɔ onyin ku maa sv kolobi ye nkyu. Fan buu mu loo kɔkpaara mu nu ee loo mu sv. ¹¹ Ke fan tɔwe kɔkpaara wuya mu ye, okapupu mu ye, ‘Nku afɔ obu mu nu maa me abulapu an biti a kyina to gyii Kanyanɛ nbunɔ mu?’ ¹² Ee biti o kaapu fane obu lala ku mu nu ki bu abansuru mu sv, nu o lɔno kumu to waa kumu kutɔ kumaa. Fan lɔno agyito mu yila tutɔ.”

¹³ Ba lu naa wu ato mu kpini fee kanan mu nu Yesu tɔwe bamu mu. Nii ba kuula Kanyanɛ nbunɔ mu.

*Onyirɛ Agyito
(Matiwu 26:26-30; Maki 14:22-26; 1 Korinto 11:23-25)*

¹⁴ Sana mu maa fɔv mu, Yesu maa mu asunpu ba naa kyina tutɔ bee gyii. ¹⁵ Nii o tɔwe bamu ye, naafɔ n biti gaa fee maa fane an gyii Kanyanɛ nbunɔ agyito anumu pɔyi ke n gyii me awɔrɔfɔ mu. ¹⁶ Lu fee n tɔwe fane ye, n man bila ye n gyii fale agyito anumu, naa fɔv kutɔ mu nu agyito numu kigyii kase u kaapu i waa lbwaare kuwura-gyii mu to.

¹⁷ Tutɔ nu Yesu taa kɔɔpu mu, nu o taa afwaala sa lbwaare nu o tɔwe bamu ye, “Fan kɔɔle kinumu barige to sa abaa. ¹⁸ Lu fee n wɔla tɔwe fane ye, n man bila

ye n nuu fale nta numu naa fvu saja mu nu lbwaare kuwura-gyii mu ki ba mu to.”

¹⁹ Nu o taa bodobodo, nu o fwaala lbwaare, nu o kpee kumu to sa bamu, towe bamu ye, “Kinumu i gye me kayu-wule mu nu fane su, n taa lee saraga. Fan gyii kumu taa nyinji me.”

²⁰ Okpa kulon mana su ba maa gyii kalaatipwe agyito lwe mu, nu o taa koo pu sa bamu towe ye, “Nta numu i gye lbwaare katowe kyula pupwe mu nu n taa me nkalan tii umu kono, nu n kyeege wurige sa fane. ²¹ Amaa n towe fane ye, o sa mu nu ee biti o lee me sa mu, maa mu abaa i bu agyito numu to. ²² Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n kpee lbwaare ase fee kanan mu nu lbwaare wula towe yila mu. Amaa omu nu ee biti o lee me sa mu, mu laaku.” ²³ Tuto nu mu abulapu mu ba piili bee taase abaa bamu to omoo ii biti o waa kanun asin numu?

Kamoo-re-gyii lu kibilisa su

²⁴ Nu kamoo-re-gyii ki tiye Yesu abulapu mu su lu omu nu o gye bamu to obilisa. ²⁵ Nu Yesu towe bamu ye, “Dulinya numu to awura bee nyan bamu asa nin, amaa bamu asa mu bee tu bamu ye, ‘Ane akyetopu.’ ²⁶ Amaa fan man yege fane lee o baa o du kanun. Fane to omu nu o gye obilisa mu, o bilinji fee kebii, ke fane ogyankpaapu moo o bilinji fee fane kiyaafole. ²⁷ Omomoo i gye obilisa? Omu nu ee ba kyina nu ee gyii mu, abee omoo nu ee biya agyito mu? Man gye omu nu o ba kyina ee gyii mu? Amaa mee me n bu fane ase n sun fee kiyaafole. ²⁸ Me awurufo to mu fan yle me kamaa. ²⁹ Fee kanan mu nu me-se sa me okpa fee n gyii kuwura mu, kanun okpa mana su nu ngbaa me n sa fane ye fan gyii kuwura. ³⁰ Nu n kan be gyii kuwura mu, n biti n yege maa fane an gyii, ke a nuu teeburi kulon su, ke fan kyina nwuragya su ke fan tale Israyi abi nbunoo kudu anyo mu.”

Yesu towe ye Pita ii biti

o be kina mu

(Matiwu 26:31-35; Maki 14:27-31; Gyon 13:36-38)

³¹ Yesu towe Pita ye, “Simon, Simon! Nu nfu! Sitaane kule okpa lbwaare ase, ke o

bola kutub to ku su kyaale fane foyi fee ayu waate mu. ³² Amaa Simon, n kule kabwaare-kule sa fu ke fu kikoole-gyii ki man tiye. Nu fu kan kyeege fu nfere ba me ase mu, waa fu tooma ana abulapu mu olon to.”

³³ Amaa Pita lee kono ye, “Onyiripe, n kula me n-yu fee obu kitii to gbaa n biti n buu fu kpee, nu halu lewu gbaa maa fu an biti a wu.”

³⁴ Nu Yesu towe ye, “Pita! Poyi ke kyaase o bun kagyanbwe numu mu, fii biti fu kina lu isa ye fu man nyi me.”

³⁵ Tuto nu Yesu taase mu abulapu mu ye, “Saja mu nu n kyina sun fane yege fan man su afulee owaakpa ye itaakpe ye asubita mu, fan pan kutu ku?”

Nu ba lee kono ye, “A man pan sehn.”

³⁶ Nu Yesu ye, “Amaa nbunbu bire okumaa mu nu o su afulee owaakpa ye taakpe mu o taa. Nu okumaa mu nu o man su sakunde mu, o fe mu balumaasu ke o taa soo kuku. ³⁷ Lu fee ba kyoo me n-yu su asin yila ye, ‘Ba taa mu buga alibi awaapu to.’ Imu su n towe fane ye i dagaa fee kanun Asinkyan yilasa numu i ba to kesintin nbunbu lu me su.”

³⁸ Nu ba towe ye, “Onyiripe, ku isakunde anyo ndee.” Nu o lee kono ye, “I kukwe.”

Yesu taa kensi payi

kule kabwaare-kule

(Matiwu 26:36-46; Maki 14:32-24)

³⁹ Nu Yesu lu tuto, nu maa mu abulapu mu ba kpee olifu kibii mu su, fee kanan mu nu ba wula bee waa mu. ⁴⁰ Ba maa fvu opula mana mu, nu o towe bamu ye, “Fan kule kabwaare-kule ke fan man lu tiye kutub to ku to.” ⁴¹ Maa towe kanun mu, nu o nin lu bamu ase gberere naa yoo munja mu amulii su kule kabwaare-kule ye, ⁴² “Nse, nu i gye fu kebiti mu, yege awurufo anumu i kilige me. Amaa man gye mi kebiti, waa umu nu i gye fu kebiti.” ⁴³ Nu lbwaare kaboo lu susu ba mu ase, ba waa mu olon to. ⁴⁴ Lu kayiye ye kensi payi su mu, o taa olon kule kabwaare-kule, nu kududu mu nu u lu mu su u kyole i tiye kase mu i du nin fee nkalan. ⁴⁵ Maa kusu mu kabwaare-kule to mu, o bwii naa tu mu abulapu mu ba

maa de nsure lu bamu kikapine ye kokolo nyita su. ⁴⁶ Nii Yesu taase bamu ye, "Mune i waa nu fan de nsure? Fan kusu kole kabwaare-kole ke fan man lu tiye kutub to ku to."

Ba kitaa Yesu
(*Matiwu 26:47-65; Maki 14:43-50; Gyon 18:3-11*)

⁴⁷ Saja mu nu Yesu san ee maa su ee towe mu, nu sakyɔ ku ba ba lu tutu. Nu mu abulapu kudu anyo mu to oku mu nu bee tu mu ye Gyudasi mu, gyankpaa sakyɔ mu. Nu o nin tiri Yesu, nu o baari mu to. ⁴⁸ Tutu nu Yesu taase Gyudasi ye, "Kibiri to nu fu su fu lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa fu sa?" ⁴⁹ Tutu mu, Yesu abulapu mu nu ba bu mu ase mu, ba maa wu kutu mu nu kii biti ki waa mu, nu ba taase Yesu ye, "Onyiripe a lee ane isakunde mu ko?" ⁵⁰ Opula mana to nu abulapu mu to oku ne oseepu bilisa ase kiyaafole gyisa kusu tin.

⁵¹ Amaa nu Yesu towe mu abulapu mu ye, "Fan yege kanin kiwaa." Nii Yesu taa mu kibaa mata onyin mu kusu nu ki kyaga su.

⁵² Nii Yesu taase aseepu bilisa ase ye kabwaare-sunkpa akunpu abilisa ye kade to abilisa mu nu ba ba kitaa mu mu ye, "N gye kumu to olon oyu nin nu fan su isakunde ye agulungu ke fen ba ko ye me?" ⁵³ Kake kumaa numu maa fane nin kabwaare-sunkpa aye to, nu fan man kitaa me. Amaa numu i gye fane sana fee Sitaane kitentenbiri to owura maa sun kusun."

Pita kina Yesu
(*Matiwu 26:57-58, 69-75; Maki 14:53-54, 66-72; Gyon 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Tutu nu ba kitaa Yesu, nu ba taa mu kpee lbwaare oseepu bilisa ase mu kikapara su. Nii Pita sii kamaa to o buu bamu kiyaa-kiyaa. ⁵⁵ Ba maa naa fu mu, ba deela fulon kikapara mu nsana bee wule, nu Pita naa sii kyina bamu ase. ⁵⁶ Nii oseepu bilisa ase mu kibite wu Pita maa te fulon mu ase. O ku mu diin nu o towe ye, "Onyin numu gbaa tii Yesu su."

⁵⁷ Nii Pita kyee ye, "Okyu, n man nyi mu kpini-kpini." ⁵⁸ I maa waa kesin mu, oku moɔ bila wu Pita nu o ye, "Ngbaa fu,

fu gye bamu to oku." Nii Pita lee konɔ ye, "Onyin n man tii su." ⁵⁹ Saja gberee kamaa mu, nu oku kyaga su ee towe ye, "Kesintin, i man su umoore ye onyin numu man tii Yesu su, lu fee o gye Galile obii nin."

⁶⁰ Nii Pita towe ye, "Onyin, n man nyi asin mu nu fu towe fale su." Saja mu nu o towe kanin mu, nu kyaase bun. ⁶¹ Tutu nu Yesu biliji ku Pita surum. Nii Pita nyiji asin mu nu Onyiripe wula towe mu ye, "Poyi ke kyaase o bun kibwayike kinumu mu, fii biti fu kyee lu isa ye fu man nyi me." ⁶² Nii Pita lu naa su gaa.

Ba waa Yesu aworofɔ
(*Matiwu 26:67-68; Maki 14:65*)

⁶³ Asa mu nu Yesu bu bamu abaa to mu, bee yooli mu yege bee dayi mu. ⁶⁴ Ba waa Yesu kebunbun ansi, nu ba da-da mu itan nu ba ye, "Ibwaare otowepu, kaapu ane omu nu o da fu." ⁶⁵ Nii ba saale mu asebi gaalaagaa.

Abilisa ba taa Yesu ba bamu ogyanekpa
(*Matiwu 26:59-66; Maki 14:55-64; Gyon 18:19-24*)

⁶⁶ Kayi maa ke mu, osuwule abilisa ye aseepu bilisa ye nbara akaapupu ba ba gyanje nu ba taa Yesu ba bamu asin ogyikpa mu. ⁶⁷ Nii ba ye, "Towe ane, fu i gye omu nu lbwaare wula lee mu?"

Nii Yesu lee konɔ ye, "N kan towe fane gbaa fan mee ye fan koolle gyii. ⁶⁸ Nii n kan taase fane asin gbaa, fan mee ye fan lee me asin mana konɔ. ⁶⁹ Amaa lu nbunbu numu u su ii kpee mu, me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n baa n te Owura lala Olonpu lbwaare gyisa su."

⁷⁰ Nii bamu kpini ba taase ye, "Kanin su fu i gye lbwaare Mu-Bii mu?"

Nii Yesu lee konɔ ye, "Imu nu fan towe mana."

⁷¹ Nii ba ye, "Mune asin nu an bila an biti a nu tii su? Lu fee an nu asin mu lu mu gbaa-gbaa mu konɔ to."

23

*Ba taa Yesu ba Paleti
maa Herodi ansi to*

*(Matiwu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5;
Gyɔn 18:28-38)*

¹ Nii kubu mu kpini ba kusu taa Yesu naa sa osuwule okusupu Paleti. ² Nii ba piili bee pwi mu asin numu su ye, "An wu kanyin numu maa nyita ane asa ye ba man ka tɔtɔv sa Owura lala Kayisa. Nii ee ti mu n-yu ye mu i gye Owura ye Omu nu lbwaare wɔla lee mu."

³ Tɔto nu Paleti taase Yesu ye, "Fu i gye Gyiwu abi owura mu?"

Nii Yesu lee kɔnɔ ye, "Eehn, umu nu fu towe maɲa."

⁴ Nii Paleti towe lbwaare aseepu bilisa mu ye kubu damante mu ye, "N man wu onyin numu n-yu su asin pwisa aku."

⁵ Amaa ba mata su ye, "O taa mu kikaapu mu towe kusaa Gyiwu abi kpini nkolo. O piili lu Galile nin halu ba lu nfi."

⁶ Paleti maa nu Galile kitu mu, nu o taase ye, "Kanyin maa gye Kagalile-nyin nin?" ⁷ Maa bu fee Yesu lu owura Herodi osuwule su mu, o taa mu kpiya Herodi. Saɲa maa to yege ngbaa mu o bu Gyerusalem.

⁸ Owura Herodi maa wu Yesu mu, mu ansi i gyii gaa, lu fee o wɔla ee biti mu kyereee ye o wu mu lu asin mu nu o nu lu mu su mu. O su tamaa fee o wu mu ke o waa adangana ke o wu. ⁹ Owura mu taase mu asin taasesa kikyɔ amaa Yesu man lee mu kɔnɔ. ¹⁰ Nii lbwaare aseepu bilisa ye nbara akaapupu mu ba maa su ba yile bee pwi mu. ¹¹ Nii Herodi maa mu anaakopu bee yooli mu, nu ba nmase mu. Nii ba taa kaale bunswisa danbirasa ku bun mu, nu ba bwiiyaa mu kpee Paleti ase, ¹² Kanin kake maɲa nu osuwule okusupu Paleti maa owura Herodi ba biliji akyeminepu. Naafɔ ba kyina ba gye adun nin.

Ba bun Yesu lewu kupwe

(Matiwu 27:15-26; Maki 15:6-15; Gyɔn 18:39-19:16)

¹³ Nii osuwule okusupu Paleti ti lbwaare aseepu bilisa mu ye kade abilisa ye asa mu kpini ba gyanje. ¹⁴ Nii o towe

bamu ye, "Fane i biya onyin numu ye, mu i biya kusu to olon osuwule numu su. Amaa n maa meege mu asin mu to fane ansi to nfi mu, n man wu fane asin pwisa mu aku mu su. ¹⁵ Owura Herodi gbaa o man wu alibi aku lu mu su, nu o bwiiyaa mu biya ane. Kesintin to mu, onyin numu man waa alibi mu nu i dagaa lewu. ¹⁶ Kanin su n biti n yege ba tɔne mu awule-bi ke n yege mu o nate. ¹⁷ (Lu fee Kesu kɔnɔ kolɔnɔ ngyanje kumaa mu, i gye dankaarɔ nin fee Paleti o lee Gyiwu abi mu nu ba tii obu mu mu to oku sa bamu.)"

¹⁸ Nii kubu damante mu ba kuusi kɔnɔ kulun su ye, "Fan taa onyin maɲa naa mɔɔ, ke fan lee Barabasi sa ane." ¹⁹ Barabasi numu towe kusaa asa nkolo nu ba ko ye Roma kibane, nu o bila mɔɔ asa ku umu su nu ba tii mu obu.

²⁰ Paleti maa biti ye o lee Yesu su mu, o bwii towe sa bamu. ²¹ Amaa ba maa su bee kuusi ye, "Fan da mu oyu laasa su, fan da mu oyu laasa su!"

²² Paleti bwii towe bamu ase kisasapu ye, "Mɔne nin? Mɔne alibi nu onyin maɲa waa? N man wu alibi mu nu o waa nu o dagaa lewu. Kanin su n biti n yege ba tɔne mu awule-bi ke n yege mu o nate."

²³ Amaa ba lɔnɔ kuusi to kenken fee okpa kumaa su mu ba da mu oyu laasa su. Nii bamu kekuusi mu i gyii su. ²⁴ Imu su Paleti waa mu nfeere fee o waa bamu kebiti. ²⁵ Kanin su omu nu ba towe ye o lee sa bamu mu, o lee mu sa bamu. Mu i gye Barabasi mu nu ba tii mu obu lu mu kitowe kusaa asa nkolo nu ba ko ye kibane, ye mu asa kumɔɔ su mu. Amaa nu o taa Yesu sa bamu ba naa waa bamu kɔkolo biti.

Ba da Yesu oyu laasa su

(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Gyɔn 19:17-27)

²⁶ Ba maa su bee kpee mu, ba gyanja Simon Kakereni-nyin mu o lu kukura ee loo Gyerusalem. Nii ba nyan mu nu o sula oyu laasa mu o buu Yesu. ²⁷ Nii asa damante ku ba buu mu, akyu mu nu bee su bee yiyee bee sa mu mu gbaa ba tii su. ²⁸ Nii Yesu biliji towe bamu ye, "Gyerusalem akyusa, fan man su sa me, fan su sa fane n-yu ye fane-bii ana. ²⁹ Lu

fɛɛ saɲa kɔ ii bitɪ ɔ ba, kɛ ba tɔwɛ yɛ, 'Kusee ɪ gye sa agbentipu yɛ ɪtɔ mɔ nu ɪ man kɔvɛgɛ kɪ abɛɛ anyɛpɔ mɔ nu nbii ba man nyɛpɔ.' ³⁰ Nu saɲa maɲa tɔ mɔ, 'bee bitɪ ba tɔwɛ abɪ yɛ, "Fan tiyɛ anɛ sɔ!"

Kɛ ba tɔwɛ adenbi mɔɔ yɛ, "Fan bun anɛ sɔ!"

³¹ Nu ɪ gye kanɪn nu ba sɔ bɛɛ waa oyu bunboli* mɔ, nɛnɛ nu bee bitɪ ba waa iyu wɔlesɛ mɔ?"

³² Nu ba taa asun libi wuya ana anyɔ tii Yesu sɔ ba naa mɔɔ. ³³ Ba maa naa fɔvɔ opula mɔ nu bɛɛ tɪ yɛ "Kumu Kɪwɛɛ mɔ", nu ba da Yesu maa asun libi wuya ana mata iyu laasa sɔ. ɔkɔ bɔ mɔ gyisa sɔ yɛgɛ ɔbanban mɔ mɔɔ bɔ mɔ bɪna sɔ.

³⁴ Nu Yesu tɔwɛ yɛ, "Nɛɛ, taa bamɔ alibi kɛɛ bamɔ, lu fɛɛ ba man nyi kɔtɔ mɔ nu bɛɛ waa." Nu ba tɔvɔ nbii barɪgɛ Yesu atɔ bunsɛ tɔ.

³⁵ Asa mɔ ba yɪlɛ tɔtɔ ba kɪ mɔ halɪ Gyiwu abi abɪlɪsɛ mɔ bɛɛ waa mɔ yɛrɛyɛrɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "ɔ mɔlɪgɛ akɔ, nu ɔ kan ɔ gye Krisito, ɔmɔ nu lbwaare wɔla lɛɛ mɔ, ɔ mɔlɪgɛ mɔ n-yɪ."

³⁶ Nu anaakɔpɔ mɔ gbaa ba ba ɲmase mɔ. Nu ba sa mɔ nta nyaɲɛsa. ³⁷ Nu ba tɔwɛ yɛ, "Nu fɔvɔ gye Gyiwu abi owura kesintin mɔ, mɔlɪgɛ fɔvɔ n-yɪ."

³⁸ Nu ba kyɔrɔɔ asɪn kɔ mu amu sɔ yɛ, ɔNIMU ɪ GYE GYUDA ABI OWURA.

³⁹ Asun libi wuya ana mɔ nu ba saa iyu laasa mɔ sɔ mɔ ɔkɔ piili ɛɛ saale Yesu yɛ, "Man gye fɔvɔ ɪ gye ɔmɔ nu lbwaare wɔla lɛɛ mɔ? Mɔlɪgɛ fɔvɔ n-yɪ kɛ fɔvɔ mɔlɪgɛ anɛ?" ⁴⁰ Amaa ɔbanban mɔ pɔntɛ mɔ sɔ yɛ, "Fɔvɔ man sɪlɛ lbwaare, fɛɛ kanan mɔ nu anɛ kpini an bɔ kɔsɔ bɪtɛ kɔlɔn tɔ falɛ? ⁴¹ Anɛ bɪrɛ ba bɪtɛ anɛ kɔsɔ kɪmɔ ɔkpa sɔ, fɛɛ asun libi mɔ nu an waa mɔ sɔ. Amaa ɔnyɪn nɪmɔ bɪrɛ ɔ man waa alibi akɔ."

⁴² Nu ɔ tɔwɛ yɛ, "Yesu, fɔvɔ kan ba gyii fu kuwura mɔ, fu nyɪɲi mɛ."

⁴³ Nu Yesu lɛɛ mɔ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fɔvɔ kesintin tɔ yɛ, ndaga kake nɪmɔ fu bitɪ fu kyɪna maa mɛ-Sɛ, lbwaare ase Paradise tɔ."

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Gyɔn 19:28-30)

⁴⁴ ɪ kyɪna ɪ gye kyɔwɛ amu nsana tɔ nɪn, nu kitentenbiri kɪ tiyɛ ɔsɔwɔlɛ mɔ kpini sɔ naa fɔvɔ kakyɔwape kɛrɛfi asá saɲa, ⁴⁵ lu fɛɛ kyɔwɛ yɛgɛ kɪda. Nu kɪtaa kunsɛ mɔ nu kɪ barɪgɛ kabwaare-sunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mɔ tɔ mɔ, kɪ kyatɛ tɔ kɪnyɔ. ⁴⁶ Nu Yesu taa ɔbɔlɛ lala kuusi yɛ, "Nɛɛ, n taa mɛ kala waa fɔvɔ abaa tɔ." Maa tɔwɛ ɪnɪmɔ lɔwɛ mɔ, nu mɔ ɔfɔvɛtɛ tɪn.

⁴⁷ Anaakɔpɔ kɪlɪfa ɔkɪsɔpɔ maa wu atɔ mɔ nu ɪ waa mɔ, ɔ yɪn lbwaare nu ɔ tɔwɛ yɛ, "Kesintin, ɔnyɪn nɪmɔ ɪkpa ɪ kyiigi." ⁴⁸ Asa mɔ nu ba ba gyanɛ tɔtɔ bɛɛ kɪ mɔ, ba maa wu atɔ mɔ nu ɪ waa mɔ, bamɔ kpini ba taa nkɔlɔ nyita sawu kpewu. ⁴⁹ Amaa bamɔ nu be nyi Yesu mɔ, yɛ akyɪ mɔ nu ba buu mɔ lu Galile ɔsɔwɔlɛ sɔ ba mɔ, ba yɪlɛ kata gberɛɛ bɛɛ kɪ atɔ mɔ nu ɪ waa maɲa kpini.

Yesu kipula

(Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Gyɔn 19:38-42)

⁵⁰ ɔnyɪn kɔvɔ kyɪna ɔ bɔ tɔ nu bɛɛ tɪ mɔ yɛ Gyosefu. Nu ɔ lu Gyuda kade mɔ nu bɛɛ tɪ yɛ Arimatiya mɔ, nu ɔ gye nyɪmɪsɛ mɔ nu mɔ ɪkpa ɪ kyiigi nu ɔ sɔ bɛɛrɛɛ. Nu ɔ tii Gyiwu abi kpini abɪlɪsɛ kɔbɔ mɔ sɔ. ⁵¹ Amaa ɔ man kyula bamɔ nfɛɛrɛ yɛ awaasa mɔ. ɔ kyɪna ee gyoo lbwaare kuwura-gyii mɔ nɪn. ⁵² Nu ɔ kpee Paleti ase naa kɔlɛ Yesu kibuni mɔ. ⁵³ Nu ɔ saate Yesu kibuni mɔ lu oyu laasa mɔ sɔ, nu ɔ taa kɪtaa fufuli maale mɔ, nu ɔ taa mɔ naa pula kakyɪn mɔ nu ba baanɛ kɪfɔlɛ tɔ nu ba man pɪta pula ɔkɔ kɪmɔ tɔ mɔ. ⁵⁴ ɪ kyɪna ɪ gye kake mɔ nu bɛɛ kɔvɔla bamɔ n-yɪ ba gyoo kake fɔvɛtɛsa akɛ mɔ.

⁵⁵ Akyɪ mɔ nu ba buu Yesu lu Galile mɔ, ba buu Gyosefu nu ba naa wu kakyɪn mɔ, yɛ kanan mɔ nu ɔ taa Yesu kibuni mɔ pula mɔ. ⁵⁶ Nu ba kpewu naa kɔvɔla atɔ liifensɛ yɛ ituulale mɔ nu ba taa ba sɔsɔwɔ Yesu kibuni mɔ. Amaa ba taa bɛɛrɛɛ

* **23:31** 23:31 Oyu bumboli mɔ yɪlɛ sa Yesu mɔ nu ɔ man waa alibi kɔvɛgɛ ba waa mɔ awɔrɔfɔ. Kanɪn bɪrɛ iyu wɔlesɛ mɔ nu ɪ yɪlɛ sa alibi awaapɔ mɔ ii bitɪ ɪ nyɛ kɔsɔ bɪtɛ gaa.

sa Mosesi nbara mu, nu ba fute kake futesa kake mana.

24

Yesu kiwu kyini lu lewu to

(Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Gyon 20:1-10)

¹ Gyiwu abi kake futesa ake lukaake kibwayike mu, nu akyu mu ba taa ato liifensa mu nu ba koola yila mu kpee Yesu kakyan ase. ² Ba naa wu fee kubuu mu nu ba taa tii kakyan mu, ki maa gbiliti lu kumu kono su. ³ Amaa ba maa loo kakyan mu to mu, ba man wu Onyiripe Yesu kubuni mu. ⁴ I maa waa bamu kananku nu ba yile bee fe umu nfeere mu, opula mana to nu anyin anyo aku ba ba yile bamu ase. Ba bun kikalala mu nu ku njalige su fee bulayi maa wee usee mu. ⁵ Nu kufuu ki kita akyu mu gaa, nu ba nyon bamu amu yii to. Nu anyin anyo mu ba taase bamu ye, "Mune i waa nu fan baa fen biti nyimisa kusa lu alewupu to." ⁶ O man bu nfu, o kyini lu alewupu to. Fan nyini asin mu nu o towe fane sana mu nu o bu fane ase Galile mu ye, ⁷ "I dagaa fee ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa asa libi abaa to, ke ba da me oyu laasa su moo, ke nke nsa kamaa mu, n kyini lu lewu to." ⁸ Tuto nu akyu mu ba nyini mu asin mu.

⁹ Ba maa lu kakyan mu ase ba mu, ba towe asin numu kpini sa Yesu abulapu kudu aku mu ye asa mu nu ba san mu kpini. ¹⁰ Akyu mana i gye Meeri Magidalen, Gyowana, Gyemisi mu-nyi Meeri ye akyu aku, i towe kuto kumaa numu sa abulapu mu. ¹¹ Amaa abulapu mu ba man koole akyu mu asin mu gyii, lu fee bamu asin mu a du nin fee amelensi-sin mu. ¹² Amaa Pita kusu sile kpee kakyan mu ase. Maa suna ku kakyan mu to mu, o wu kita fufuli mu nu ba taa maale mu mu nkun. Nu o fe umu nfeere kuto mu nu ki waa nu o bwii kpewu.

Yesu lee mu n-yu kaapu mu abulapu anyo Emawusi kade to
(Maki 16:12-13)

¹³ Kanin kake mana mu, mu abulapu anyo ba kyina bee kpee Emawusi kade to. Lu Gyerusalem kpee tuto gye umaali

asuno. ¹⁴ Ba maa kyina ba naa bee kpee mu bee towe abaa ase lu ato mu nu i waa mu kpini su. ¹⁵ Ba maa towe abaa ase nu bee waa kiligyima lu ato mu nu i waa mu su mu, Yesu gbaa-gbaa ba bamu ase yege maa bamu ba naa. ¹⁶ Amaa lbwaare man yege nu ba bu mu.

¹⁷ O taase bamu ye, "Mune kiligyima nu fan naa fen biri kanin?"

Nu ba sii yile nyanje bamu ansi to. ¹⁸ Bamu to omu nu bee tu mu ye Kelopasi mu taase mu ye, "Fu nkun i gye ofo mu nu fu bu Gyerusalem nfu nu fu man nyi asin mu nu i waa tuto nke nnyo numu to?"

¹⁹ Nu Yesu taase bamu ye, "Mune asin?"

Nu ba lee kono ye, "Lu Yesu Kanasareti-nyin mu su. O kyina o gye lbwaare otowepu nin, nu olon bu mu atowesa ye mu awaasa kpini to lbwaare ye asa kpini ansi to. ²⁰ lbwaare aseepu bilisa ye osowole akusupu ba taa mu sa ye ba moo nu ba da mu mata oyu laasa su moo. ²¹ Amaa naafoo an kyina an su tamaa fee mu i gye omu nu ee ba o ba koole ane Isurayi abi yege. Kuto mu nu ki bilaa ki tii su i gye ye, ndaga i gye kake sasapu nu asin numu a maa waa. ²² Imu nu i bila i tii su i gye ye, ane akyu mu aku ba yege nu i kyinkyin ane. Ba kpee kakyan mu ase naa loo to nyenyenfuu numu, ²³ amaa ba man wu mu kibuni mu. Ba ba towe ane ye ba nye ansi su kiliekaapu nu ba wu lbwaare n boo ba maa towe bamu ye Yesu bu nkpa to. ²⁴ Nu ane to aku ba kpee kakyan mu to nu ba naa wu kanan mu nu akyu mu ba ba towe mu, amaa ba man wu mu."

²⁵ Nu o towe bamu ye, "Mune kimelensi ndee? Mune i waa nu fane nfeere i du swu-swu kanin, nu fan mee koole asin mu nu lbwaare otowepu ba wola towe yila mu gyii bilen? ²⁶ Ye i dagaa fee omu nu lbwaare wola lee mu o gyii fale aworfo poyi ke o loo mu bunyaa to?" ²⁷ Nu Yesu maa piili lu Mosesi nbara ye lbwaare otowepu kikaapu mu su mu, o lee asin mu nu Asinkyan yilasa mu kpini i towe lu mu su mu kaapu bamu.

²⁸ Ba maa tiri kade-bi mu nu bee kpee mu to mu, nu Yesu waa fee maa biti o kyin kade mu su. ²⁹ Amaa ba kule mu gaa

towe ye, “De ane ase, lu fee saɲa kyɔn, kyowe lwe.” Imu su o loo naa kyina bamu ase.

³⁰ Saɲa mu nu maa bamu ba kyina ke ba gyii mu, o taa bodobodo nu o fwaala lbwaare, nu o kpee kumu to nu o taa sa bamu. ³¹ Tutu nu bamu ansi i bugi nu ba bu mu, nu o nyaa bamu ansi su. ³² Nu ba taase abaa ye, “Saɲa mu nu anaa mu an naa okpa to nu ee towe ee sa ane nu ee lee lbwaare Asinkyan yilasa mu ee kaapu ane mu, ane n-yu i man dii ane?”

³³ Nu ba kusu bwii kpee Gyerusalem bilen. Tutu maɲa nu ba naa wu kudu oku mu ye asa mu nu ba bu bamu ase mu ba maa gyanɛ, ³⁴ nu bee towe ye, “I gye kesintin nun ye Onyiripe mu kyini nu o lee mu n-yu kaapu Simon.” ³⁵ Tutu nu asa anyo mu gbaa ba towe kutu mu nu ki waa okpa to ye kanan mu nu ba bu Yesu saɲa mu nu o kpee bodobodo mu to mu.

Yesu lee mu n-yu kaapu mu abulapu mu

(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

³⁶ Ba maa san ba yile bee towe fale asin mu, nu Yesu gbaa-gbaa ba yile bamu to, nu o towe ye, “Keyuula ki ba fane su.”

³⁷ Bamu nkolo n nmaa bamu nu kufuu ki kitaa bamu, nu ba fe nfeere fee ba wu obuni nun. ³⁸ Nu o towe bamu ye, “Mune i waa nu i tooro fane, nu mune i waa nu fan san fen gyii imoore fane nfeere to? ³⁹ Fan ki me abaa ye me ayaa. Man gye me nun abee? Fan mata me ke fan ki, obuni man su kayi-wule ye awuya, fee kanan mu nu n su fale?”

⁴⁰ Maa towe fale lwe mu, o taa mu abaa ye mu ayaa kaapu bamu. ⁴¹ Ba maa man putu koolu mu gyii lu kensi-gyii ye adangana numu su mu, o taase bamu ye “Fan su agyito ku nfu fan gyii?” ⁴² Nu ba taa okun nasisa kidye sa mu, ⁴³ nu o koolu kumu we bamu ansi to tutu.

⁴⁴ O towe bamu ye, “Saɲa mu nu n kyina n bu fane ase mu, n towe fane asin numu ye, asin kumaa mu nu ba kyuroo yila lu me su, Mosesi nbara to ye lbwaare atowepu kikaapu ye lun mu to mu, i dagaa fee i maa ba to.”

⁴⁵ Nu o bugi bamu nfeere ke ba nye nu Asinkyan yilasa mu kase. ⁴⁶ O towe bamu ye, “Asin mu i towe ye, Omu nu lbwaare wula lee ii biti o gyii awurofo ke o wu, ke o kyini lu alewupu to kake sasapu. ⁴⁷ Nu i dagaa fee ba towe Asin danbirasa mu sa asa kpini mu kitu to, ke asa ba kyeege bamu nfeere lu alibi to ba lbwaare ase ke o taa bamu alibi kee bamu. Nu i dagaa fee ba piili asin numu kitowe lu Gyerusalem kade to. ⁴⁸ Fane i gye kesintin agyipu lu ato numu kpini su. ⁴⁹ N biti n biya fane Kayaayu Kyurekyure mu nu me-Se kyina da mu kokolo su ye ee biti o sa fane mu. Amaa fan kyina kade lala numu to naa fuo saɲa mu nu Kayaayu mu olun mu ii biti o lu susu ba fane su.”

*Ibwaare olun kukuri
Yesu kpee susu*

(Maki 16:19-20; Asunpu 1:9-11)

⁵⁰ Yesu maa taa mu abulapu mu lu Gyerusalem kade to bee kpee naa tiri Betani kade to. Tutu nu o kusaa mu abaa susu nu, o waa bamu kusee. ⁵¹ Maa dan san ee waa bamu kusee maɲa nu lbwaare taa mu lu bamu ase kpee susu. ⁵² Nu ba maɲa sun mu nu ba taa kensi-gyii lala bwii kpee Gyerusalem kade to. ⁵³ Nu ba kyaga su kyina kabwaare-sunkpa aye mu to bee yin lbwaare.

Yesu Krisito Asin Danburasa ƒEE kanan mu nu Gyon kyurɔɔ mu

Ibwaare Kɔnɔ Tɔ Asin Mu Ba Biliɔi Nyimisa

1 Lu npiili ase, pɔyi ke Ibwaare ɔ tɔv dulinyaa mu, ɔmu nu ɔ gye Ibwaare kɔnɔ tɔ Asin mu bu tɔ. Nu Ibwaare Kɔnɔ tɔ Asin mu maa Ibwaare i bu tɔ, nu Kɔnɔ tɔ Asin maɲa i gye Ibwaare. 2 Lu koo npiili ase mu, Kɔnɔ tɔ Asin mu maa Ibwaare i bu tɔ.

3 Kɔnɔ tɔ Asin mu su nu ɔ bɔla tɔv kɔtɔ kumaa. Sehn man bu tɔ nu man gye mu kɔnɔ tɔ Asin mu su nu ɔ bɔla su tɔv kumu. 4 Ibwaare Kɔnɔ tɔ Asin mu tɔ nu nkpa i bu, nu nkpa maɲa u nmanɛ tɔ u sa asa kpini. 5 Kanmanɛ mu u nmanɛ kitentenbiri tɔ, nu kitentenbiri mu man taale dunla kanmanɛ mu kakaaku.

6 ɔnyin ku kyina ɔ bu tɔ, nu Ibwaare sun mu, bɛɛ tu mu ye Gyon. 7 Gyon ba nin ɔ ba tɔwe kesintin asin lu kanmanɛ mu su sa asa, ke ɔkumaa numu ɔ nye nu ke ɔ kɔɔle gyii. 8 Man gye Gyon gbaa-gbaa i gye kanmanɛ mu, mɛɛ mu ba nin ke ɔ ba tɔwe asin lu kanmanɛ mu su. 9 Kesintin kanmanɛ mu nu ku nmanɛ sa asa kpini mu, ku ba dulinyaa tɔ.

10 Dulinya numu tɔ nu Ibwaare kɔnɔ tɔ Asin mu wɔla ɔ bu. Nu mu su nu Ibwaare bɔla tɔv dulinyaa mu, nkeɛ dulinyaa asa ba man bu mu. 11 ɔ ba mu gbaa-gbaa mu ɔsɔwɔle su, amaa mu gbaa-gbaa asa ba man kɔɔle mu. 12 Amaa asa mu nu ba kɔɔle mu, nu ba kɔɔle mu gyii mu kpini mu, ɔ sa bamu ɔkpa ye ba be biliɔi Ibwaare mu-bii ana. 13 Ba man biliɔi mu-bii ana bɔla nyimisa kakubge su, abɛɛ nyimisa kɔkɔlɔ biti su, abɛɛ ɔnyin kebiti su. Amaa Ibwaare gbaa-gbaa u yege nu ba be biliɔi mu-bii ana.

14 Nu ɔmu nu ɔ gye Ibwaare Kɔnɔ tɔ Asin mu ba biliɔi nyimisa, nu ɔ ba kyina anɛ ase kase su. An wu mu bunyaa kpare,

mu nu i kaapu ƒɛɛ, mu i gye Ibwaare Mu-Bii kulɔn kpen mu. Nu kabwaala ye kesintin ki bɔla mu.

15 Mu asin nu Gyon daa ɛɛ tɔwe ɛɛ kaapu tɔ, nu ɔ lɛɛ kɔnɔ kenken ye, “ɔnumu asin nu n wɔla tɔwe fane, nu n tɔwe ye, ‘ɔmu nu ɔ bu mɛ kamaa tɔ ɛɛ ba mu kyɔ mɛ, nu ɔ wɔla ɔ bu tɔ pɔyi nu ba kubge mɛ mu.’ ” 16 Lu mu kabwaala mu nu ki bɔla mu tɔ gaa su mu, anɛ kpini an nye kusee kukyɔ-kukyɔ. 17 Ibwaare bɔla Mosesi su taa nbara mu sa. Amaa kabwaala ye kesintin bire bɔla Yesu Krisito su nin ba. 18 Nu ɔku man pɔta wu Ibwaare kakaaku, amɔɔ mu-bii kulɔn mu nu ngbaa mu ɔ gye Ibwaare, nu ɔ bu Ibwaare ase mu, i lɛɛ Ibwaare kedubi kaapu.

Gyon Okyugyeepu Tɔwe

Asin Lu Yesu Su (Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Luka 3:1-8)

19 Nu Gyiwu abi alɔnpɔ mu nu ba bu Gyerusalem mu ba sun Ibwaare aseepu ye Lewi abi * Gyon ase ba naa taase mu ye, “Fu i gye anumu?” 20 Nu Gyon man kina kitɔwe, amaa ɔ tɔwe bugi tɔ ye, “Man gye mɛ i gye Krisito, ɔmu nu Ibwaare wɔla lɛɛ mu.”

21 Nu ba taase mu ye, “Kanin bire, anumu i gye fu? Fu i gye Ibwaare ɔtɔwɛpɔ Eligya mu?”

Nu ɔ ye, “Ayee! Man gye mɛ i gye Eligya.”

Nu ba bila taase mu ye, “Fu i gye Ibwaare ɔtɔwɛpɔ mu nu an ku mu ɔkpa mu?”

Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ ye, “Ayee.”

22 Imu kamaa mu ba bila taase ye, “Anumu bire i gye fu? Lɛɛ kɔnɔ sa anɛ, ke a nye asin ku naa tɔwe bamu nu ba sun anɛ mu. ɔsa mɔɔ bire gbaa i gye fu?”

23 Nu Gyon lɛɛ kɔnɔ ye, “Mɛ i gye ɔbɔle mu nu kii kuusi ofuli su ye, ‘Fan kyiigi ɔkpa mu sa ɔnyirɛ mu.’ Fale nu Ibwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya kyurɔɔ yila Ibwaare asin mu tɔ mu.”

24 Nu Farasii abi aku ba sun nbɔɔ Gyon ase, 25 ba naa taase mu ye, “Fu maa man gye Krisito mu, abɛɛ Eligya, abɛɛ Ibwaare

* 1:19 1:19 Lewi abi ba gye asa mu nu bɛɛ kye Ibwaare aseepu mu bamu kusun mu tɔ.

otowepu mu, mune i waa su nu fii gye asa lbwaare kekyugyee?"

26 Gyon lee bamu kono ye, "N su nkyu nun n gye asa lbwaare kekyugyee. Amaa oku yile fane to nu fan man nyi mu. 27 Mu i gye omu nu o bu me kamaa to ee ba mu. Amaa n man dagaa gbaa n sanje mu asibita ife."

28 Asin numu kpini i waa Betani kade to nun. Betani bu Gyodan obun benbe kyowe olukpa, katin mu nu Gyon ii gye asa lbwaare kekyugyee mu.

Yesu, lbwaare Kabulupu mu

29 Imu lukaake Gyon maa wu Yesu maa naa ee ba mu ase mu, o towe ye, "Fan ku, onumu i gye lbwaare kabulupu, mu nu ee biti o taa mu n-yu lee saraga ke asa kpini ba nye alibi kitaakke mu. 30 Onumu i gye omu nu n wola n towe mu asin ye, 'Onyin ku bu me kamaa ee ba, nu o ky o me, lu fee o wola o bu to poyi nu ba kuye me.'

31 Me gbaa-gbaa me bire n man n daa n nyi mu, amaa kutu mu su nu lbwaare sun me ye n ba gye asa lbwaare kekyugyee mu, ke n ba nye lee mu ifuli kaapu Isirayi abi mu."

32 Nu Gyon gyii umu kesintin towe ye, "N wu Kayaayu Kyirekyire mu ki maa kpilige lu susu fee kuwura-loro nu ki ba kyina sii mu su. 33 Naafoo ngbaa me n man n wola n nyi mu, amaa lbwaare mu nu o sun me ye n ba gye asa lbwaare kekyugyee mu, i towe me ye, 'Omu nu fu kan wu me Kayaayu ki maa kpilige lu susu ba kyina sii mu su mu, mu i gye omu nu ee biti o taa me Kayaayu mu gye asa.' 34 N wu inumu kpini nu n gyii umu kesintin ye onumu i gye lbwaare Mu-Bii mu."

Yesu Abulapu Gyankpaasa

35 Lukaake mu, Gyon maa mu abulapu anyo ba bila ba yile tuto. 36 Maa wu Yesu maa naa ee kyun mu, o towe ye, "Fan ku, lbwaare kabulupu mu ndee!"

37 Gyon abulapu anyo mu ba maa nu maa towe kanin mu, nu ba buu Yesu. 38 Yesu maa biliji ku mu, o wu ba maa

buu mu, nu o taase bamu ye, "Mune nu fen biti?"

Nu ba lee kono ye, "Rabi, fine nu fu te?" (Rabi kase i gye ye Okaapupu).

39 Yesu towe bamu ye, "Fan ba ku katin mu nu n te."

Imu su ba buu mu naa wu katin mu nu o te. Sana mana to gye kalaatipwe su kerefi ana to. Nu ba kyina mu ase kake mana.

40 Asa anyo mu nu ba nu asin mu nu Gyon towe, nu ba buu Yesu mu, bamu to oku i gye Simon Pita mu-supu Andiruwu.

41 Kutu mu nu Andiruwu gyankpaa waa i gye ye, o biti mu-daa Simon nu o towe mu ye, "An wu Mesaya† mu." Mesaya mu kase i gye ye, Omu nu lbwaare wola lee ye o ba molige asa. 42 Nu Andiruwu taa mu-daa Simon kpee Yesu ase.

Yesu ku mu, nu o towe mu ye, "N nyi fee fu i gye Simon, Gyon mu-bii-nyinsa mu. Amaa bee biti ba ti fu ye Kefasi" (Giriki katowe to i gye ye Pita, nu kumu kase i gye ye kifule.)

Yesu Ti Filipu Maa Nataneli

43 Imu lukaake mu, Yesu waa nfeere fee ee biti o kpee Galile osowole su. O wu Filipu, nu o towe mu ye, "Ba buu me!"

44 Filipu lu Betisayida kade to nun tuto nu Andiruwu maa Pita gbaa ba lu. 45 Nu Filipu wu Nataneli nu o towe mu ye, "An wu omu nu Mosesi wola kyoro mu asin waa Nbara iwole to, nu lbwaare atowepu gbaa ba kyoro mu asin yila mu. Mu i gye Yesu, Gyosefu nu o lu Nasareti kade to mu mu-bii."

46 Nu Nataneli taase mu ye, "Amoo, kutu danbirasa ku i taale lu Nasareti kade to?"

Tuto nu Filipu towe mu ye, "Ba ku."

47 Yesu maa wu Nataneli maa naa ee ba mu ase mu, o towe ye, "Kesintin to, Isirayi onyin gbaa-gbaa ndee, nu antijesa ku man bu mu to."

48 Nu Nataneli taase Yesu ye, "Nene nu fu waa fii nyi me?" Yesu lee mu kono ye, "N wu fu sana mu nu fu bu figi onyin to, poyi nu Filipu ti fu mu."

† 1:41 1:41 Hibriwu katowe to mu, bee ti Omu nu lbwaare wola lee ye o ba molige asa mu ye 'Mesaya', nu Giriki katowe to moo bee ti mu ye Krisito.

49 Nii Nataneli tɔwe Yesu ye, “Ɔkaapɔɔ, fu i gye lbwaare Mu-Bii mu! Nii fu i bila fu gye Israyi abi Owura mu.”

50 Tutɔ nii Yesu tɔwe mu ye, “N maa tɔwe fu ye, n wu fu fu maa bu figi onyin tɔ su nii fu kɔɔle gyii? Fii biti fu ba wu atɔ damante mu nii i kyɔ unumu gbaa.”

51 Nii Yesu bwii kyaga su ye, “N tɔwe fane kesintin ye, fane kpini fen biti fan wu sɔsɔ maa bugi tɔ, ke lbwaare nbɔɔ ba ba bee dii bɛe kpɔlɔge me, Daadimaadi Obii-nyinsa su.”

2

Yesu bilijaa nkyu waa nta kikyifo tɔ

1 Nke nsa kamaa mu, ba kpii ɔkyifo Kena kade tɔ Galile Ɔsɔwɔle su. Yesu mu-nyi bu tutɔ. 2 Nii ba da kibaa tɔ tii Yesu maa mu abɔlapɔ gbaa kikyifo mu tɔ. 3 Saɔa mu nii nta i pwage bamu mu, Yesu mu-nyi tɔwe mu ye, “Bamu nta i lɔwe.”

4 Nii Yesu lee kɔnɔ ye, “Ɔkyii, man tɔwe me kutɔ mu nii n waa. Me saɔa* man pii fuɔ.”

5 Nii mu-nyi tɔwe nta ayepɔ mu ye, “Kutɔ kumaa mu nii ɔ tɔwe fane ye fan waa mu, fan waa.”

6 Nii nkyu afule alan asiye i yile tutɔ, umu nii ba su bɛe waa Gyiwu abi anaana-tɔ ineesi kifwii. Nii kufule kilan kumaa ki taale gyii igalon adɔnyɔ abɛe adisa.

7 Nii Yesu tɔwe nta ayepɔ mu ye, “Fan saa nkyu bola alan mu kpini.” Imu su ba saa nkyu bola alan mu kpini bilɔbilɔ.

8 Nii ɔ tɔwe ba mu ye, “Fan nye umu iku naa sa nta ayepɔ ɔbilisa mu.”

Nii ba waa kanin. 9 Nta ayepɔ ɔbilisa mu maa daa nuu nkyu mu nii i bilijii nta mu ki mu, o wu fɛe i burɔn. Ɔ man nyi katɔn mu nii i lu, amaa ayepɔ mu nii ba saa nkyu mu bire be nyi. Nii ɔ tii ɔkyifo mu-kuli mu lu ikaa su. 10 Nii ɔ tɔwe mu ye, “Ɔkumaa numu i daa kileɛ nta danbirasa pɔyi. Nii saɔa mu nii ɔkumaa numu nuu buɔ mu, ke ɔ lan biya nta mu

nii i man burɔn mu. Amaa fu taa umu nii i burɔn yila ba fuɔ saɔa numu.”

11 Inumu i gye asin kyinkyinsa gyankpaasa mu nii Yesu waa. Ɔ waa umu Kena kade tɔ Galile Ɔsɔwɔle su. Tutɔ nii ɔ lee mu bunyaa mu kaapɔ. Nii mu abɔlapɔ mu ba kɔɔle mu gyii.

12 Inumu kamaa mu maa mu-nyi ye mu-supu ana ye mu abɔlapɔ ba lu tutɔ kpee Kapanum kade tɔ. Nii ba kyina tutɔ nke nku.

Yesu lɔnɔ Kabwaare-sunkpa aye mu tɔ

(*Matiwu 21:12-13; Maki 11:15-17; Luka 19:45-46*)

13 Saɔa mu nii Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaje nbunɔ ki san gberɛe ki fuɔ mu, Yesu kpee Gyerusalem kade tɔ. 14 Maa fuɔ tutɔ mu, nii o kpee kabwaare-sunkpa opula mu tɔ. Nii o wu anyin aku ba maa fe inaate, ye nbulɔpu ye awura-lɔpɔ yege aku mɔɔ ba te iteeburu ase bɛe kyere afulee.† 15 Nii ɔ taa ɔfe waa kukyɔkyɔu gyan bamaa bamu inaate ye nbulɔpu lu kabwaare-sunkpa opula. Nii ɔ yase bamu afulee abi tɔ, nii ɔ bala bamu iteeburu bun. 16 Nii ɔ tɔwe bamu nii bɛe fe awura-lɔpɔ mu ye, “Fan lee bamu lu nfi. Fan man taa Me-Se aye bilijii kɔgya ogyikpa.”

17 Nii mu abɔlapɔ mu ba nyinji Asunkyan yilasa mu nii u tɔwe ye, “Kebiti mu nii n su sa kabwaare-sunkpa aye mu kii gyii mi kumu.”

18 Nii Gyiwu abɔlisa mu ba taase mu ye, “Mune asin kyinkyinsa nii fu taale waa kaapɔ ane, ke i kaapɔ fɛe fu su ɔkpa fu waa unumu?”

19 Nii Yesu lee kɔnɔ kɔnɔsan tɔ ye “Fan boyi kabwaare-sunkpa aye numu, ke n taa nke nsa kusaa kumu yii.” 20 Nii Gyiwu abi mu ba taase mu ye, “Nsu adina ye asiye nii ba taa pɔyi Kabwaare-sunkpa aye numu, nii fɛe fu fu ye fu taale taa nke nsa kusaa kumu yii?” 21 Kabwaare-sunkpa aye mu nii Yesu tɔwe kumu asin fale, i gye mu gbaa-gbaa mu kayi-wɔle nin, man gye kabwaare-sunkpa aye mu gbaa-gbaa.

22 Imu su saɔa mu nii lbwaare kyinji mu

* 2:4 2:4 Inumu u kaapɔ saɔa mu nii Yesu bunyaa mu ii biti ɔ lu ofuli, ke asa ba bu fɛe mu i gye lbwaare mu-bii mu. † 2:14 2:14 Gyiwu abi ba su bamu afulee bɛe kyere Roma abi afulee.

lu lewu to mu, mu abulapu mu ba nyinji ye o wula towe bamu unumu. Nu ba koolu Asunkyan yilasa mu ye asin mu nu Yesu towe bamu mu gyii.

²³ Asin kyinkyinsa kukyo mu nu o waa Gyerusalem kade to sanja mu nu Gyiwu abi bee gyii bamu Kesu kono Kanyan nbunon mu, asa gaalaagaa ba wu nu ba koolu mu gyii. ²⁴ Amaa Yesu bire, o man taa mu n-yu tubu bamu su, lu fee o nyi kanan mu nu asa kpini ba du. ²⁵ Nu i man tiri mu fee oku o towe mu kanan mu nu asa ba du, lu fee o nyi kuto mu nu ki bu asa nkolo to.

3

Yesu kaapu Obilisa Nikodemusi

¹ Onyin ku lu Farasii* kubu mu to nu bee tu mu ye Nikodemusi, o gye Gyiwu abilisa mu to oku nun. ² Mu i ba Yesu ase kagyanbwe ku, nu o towe Yesu ye, "Okapupu, an nyi ye lbwaare i sun fu ye fu ba kaapu ane. Lu fee oku mee taale waa asin kyinkyinsa mu nu fu waa fale, amoo lbwaare tii mu su."

³ Nu Yesu lu kono ye, "N towe fane kesintin ye, oku mee taale wu ke o bu lbwaare kuwura-gyii mu, amoo o yege nu ba bwii kubge mu."

⁴ Nu Nikodemusi taase ye, "Nene nu ba bila ye ba kubge nyimisa mu nu o tee dan? E taale bila bwii loo mu-nyi oto to ke ba kubge mu?"

⁵ Nu Yesu lee mu kono ye, "N towe fu kesintin ye oku man bu to o taale loo lbwaare kuwura-gyii mu to, amoo o yege nu ba gye mu lbwaare kekyugye maa Kayaayu Kyirekyire mu kigyee, ke o nye kakubge pupwe. ⁶ Nyimisa kubge nyimisa fee mu keduli nun, nu lbwaare Kayaayu mu i kubge nyimisa fee lbwaare keduli nun. ⁷ Man yege i kyinkyin fu fee, n maa towe fu ye i dagaa ba bwii kubge okumaa numu. ⁸ Afuu u da ii kpee katn mu nu ii biti. Fii nu umu su, amaa fu man nyi katn mu nu u lu ye katn mu nu ii

kpee. Kanun nu okumaa mu nu ba kubge mu lbwaare Kayaayu mu to mu du."

⁹ Nu Nikodemusi taase ye, "Nene nu unumu i taale waa?"

¹⁰ Nu Yesu lee kono ye, "N nyi fu maa gye Isirayi okapupu kpare, nu fu man nu unumu kase? ¹¹ N towe fu kesintin ye, umu nu an nyi mu nu an towe, nu umu nu an wu mu, nu an lee an towe. Amaa fan mee koolu ane asin towesa fen gyii. ¹² N maa towe fane kase su asin nu fan maa koolu gyii fale mu, nene nu fan taale koolu susu asin gyii? ¹³ Oku man pita lu kase su kpee susu, amoo me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu nu n lu susu ba kase su mu. ¹⁴ Sanja mu didaa mu, fee kanan mu nu lbwaare yege nu Mosesi taa opole njalige waa kwanse† nu o maale oyu, kusaa kumu ifuli mu su, nu asa ba ku nu ba nye nkpa mu, kanun manja nu ii tiri fee ba kusaa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu susu, ¹⁵ ke okumaa mu nu o koolu me gyii mu o nye nkpa kakpaa.

¹⁶ "Lu kanan mu nu lbwaare su kebiti sa dulinyaa to asa gaa su mu, o lee me, Mu-Bii kulon kpen mu sa, fee okumaa mu nu o koolu me gyii mu, mee ye o foyi, amaa ee biti o nye nkpa kakpaa. ¹⁷ Lu fee lbwaare man sun me, Mu-Bii mu ba dulinyaa numu to, ye n ba bun kumu to asa kupwe, amaa o sun me nun ye n ba waa bamu omoligepe. ¹⁸ Okumaa mu nu o koolu me gyii mu, lbwaare mee ye o bun mu kupwe, amaa okumaa mu nu o man koolu me gyii mu, lbwaare wula bun mu kupwe. Lu fee o man koolu me, lbwaare Mu-Bii kulon kpen mu gyii. ¹⁹ Kanan mu nu kupwe kubun mu ki ba mu i gye ye, inmanesa mu i lu susu nun ba dulinyaa to, amaa asa bee biti kitenbiri mu ba kyo inmanesa mu, lu fee bamu asunsunsa i gye alibi nun. ²⁰ Lu fee okumaa mu nu ee waa alibi mu ii kisi inmanesa mu, nu o mee ba inmanesa mu to, ke mu alibi i ba lu ifuli. ²¹ Amaa okumaa mu nu ee waa ato mu nu i de okpa mu bire, ee ba inmanesa mu to, ke asa ba nye wu fee mu

* **3:1** 3:1 Farasii abi ba gye Asunkyan yilasa mu anyipu mu nu bee kaapu fee bee sun lbwaare ba kyo okumaa numu. † **3:14** 3:14 Sanja mu nu Onyiripe bute Isirayi abi kusu, nu o sun ananse nu ba be dunji bamu mu, o towe Mosesi ye o waa opole kwanse maale oyu su. Nu okumaa mu nu kwanse dun mu, nu o kusu mu ansi ku kibulto kwanse mu, nye alanfiya.

ato waasa mu i gye umu nu lbwaare ii biti.”

Yesu maa Gyon Okyugyeepu

²² Inumu kamaa mu Yesu maa mu abulapu ba lu Gyerusalem kpee Gyudeya osuwle su. O kyina toto nke nyo ku maa bamu, nu o gye asa lbwaare kekyugyee.

²³ Kanin sana mana nu Gyon Okyugyeepu mu gbaa bu Anon kade mu nu ki tiri Salim mu to. Ee gye asa lbwaare kekyugyee, lu fee nkyu i kyina i kyo toto gaa, nu asa bee kpee mu ase yege ee gye bamu. ²⁴ Sana mana, ba man puta tii Gyon obu. ²⁵ Nu umore i tiye Gyon abupu ye Gyiwu nyimisa ku nsana lu anaana to ineesi kifwu su. ²⁶ Nu Gyon abulapu ba ba mu ase ba towe mu ye, “Okaapupu, onyin mu nu an wu mu Gyodan obun benbe mu, omu nu fu gyii mu asin kesintin mu gbaa ii gye asa lbwaare kekyugyee, yege asa kpini bee kpee mu ase.”

²⁷ Nu Gyon lee bamu konu ye, “Nu lbwaare man kan taa kutu ku sa oku mu, o mee taale nye kumu. ²⁸ Fane gbaa-gbaa fane fen biti fan gyii me kesintin fee, n wola towe fane ye, ‘Man gye me i gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee mu.’ Amaa lbwaare sun me nun ye n gyankpaa ba lonu okpa yila mu.” ²⁹ Nu o bu kinasan ye, “Omu nu o su okyufu mu i gye okyufu mu-kuli. Okyufu mu-kuli mu kyemine bure ee yile ee gyoo nun. Nu o kan nu mu obule mu, mu ansi i gyii. Kanin mana su nu nbunbu mi ansi i gyii gaa. ³⁰ I dagaa fee Yesu kitu ki ba ki dii ki tii su, ke me Gyon kitu mo ki ba kase.

³¹ “Omu nu o lu susu ba mu kyo okumaa numu. Omu nu o lu kase su mu gye kase numu su nyimisa nun, nu kase numu su asin nu ee towe. Nu omu nu o lu susu mu kyo okumaa numu. ³² Imu nu o wu ye umu nu o nu mu, umu kesintin nu ee gyii mu, nkee oku mee koolu mu kesintin kigyii mu ee gyii. ³³ Amaa okumaa mu nu ee koolu mu asin mu gyii mu, umu u kaapu fee lbwaare gye kesintin wuya. ³⁴ Omu nu lbwaare sun mu mu, lbwaare asin nu ee towe, lu fee lbwaare sa mu Kayaayu mu nu ki man su okaa. ³⁵ Me-Se lbwaare mu ii biti Mu-Bii kulon mu, nu o taa kutu kumaa waa mu kibaa to. ³⁶ Nu

okumaa mu nu o koolu Mu-Bii mu gyii mu su nkpa kakpaa. Amaa omu nu o man nu sa Mu-Bii mu, o mee ye o nye nkpa kakpaa, amaa lbwaare agbu mu i de mu su.”

4

Yesu towe

Kasamariya-kyu ku ase

¹ I maa ba fee Yesu bu fee Farasii abi mu ba nu ye ee nye abulapu nu ee gye bamu lbwaare kekyugyee o kyo Gyon. ² Kesintin to bure, Yesu gbaa-gbaa man gye asa lbwaare kekyugyee, amoo mu abulapu nkun ii gye asa. ³ Yesu maa bu kanin mu, o kusu lu Gyudeya osuwle su bwii kpee Galile osuwle su.

⁴ Maa kpee mu i dagaa maa bola lu Samariya osuwle su. ⁵ Nu o ba fu Samariya kade mu nu bee tu kumu ye Sikaa mu. Kanin kade mana ki bu tiri kase mu nu sana mu didaa mu, Gyekobu taa sa mu-bii Gyosefu mu. ⁶ Toto nu Gyekobu kitoribo mu ki bu. Yesu maa nate nu i nu mu mu, o naa kyina kitoribo mu ase. Sana mana gye kyowe amu nsana.

⁷ Yesu maa te toto mu, nu Kasamariya-kyu ku ba o ba saa nkyu, nu Yesu towe mu ye, “Sa me nkyu ke n nuu.” ⁸ Kanin sana maa mu Yesu abulapu ba kyun kade to ba naa so agyito.

⁹ Nu okyuu mu lee Yesu konu ye, “Fu gye Gyiwu obii nun, nu mee me n gye Samariya obii nun. Mine su nu fu kule me nkyu ke fu nuu?” Okyuu mu towe kanin lu fee Gyiwu abi ye Samariya abi ba mee buga lape kulon.

¹⁰ Nu Yesu lee konu ye, “Fu daa fu nyi kakee mu nu lbwaare u sa, ye me mu nu n kule fu nkyu fale nun, naafu fu din kule me ke n sa fu nkyu mu nu u sa nkpa.”

¹¹ Toto nu okyuu mu taase ye, “Obulisa, fu man su kuuka, nu kitoribo mu mo bu nye. Fine nu fii biti fu nye fale nkyu mu nu u sa nkpa mu sa me? ¹² Ane naana Gyekobu i sa ane kitoribo mana. Mu gbaa-gbaa maa mu-bii ana ye mu atobwaaya kpini kumu to nu ba nuu. Fu kaapu fee fu kyo ane naana Gyekobu nun abee?”

¹³ Yesu lee kono ye, “Okumaa mu nu o nuu nkyu numu mu, bulifo ii biti o bwii kita mu. ¹⁴ Amaa okumaa mu nu o nuu nkyu mu nu n biti n sa mu mu, bulifo man bila ye o kita mu. Kanin nkyu mana ii biti i bilinji fee nkyu mu nu u kyon mu to, ke ku sa mu nkpa mu nu i man su okaa.”

¹⁵ Tuto nu okyu mu towe ye, “Obilisa, n kole fu nun, sa me kanin nkyu mana ke bulifo o man bila kita me, ke n man bila n baa n sa nkyu nfu.” ¹⁶ Nu Yesu towe okyu mu ye, “Bwii kpee naa tu fu-kuli ke fan ba.”

¹⁷ Nu okyu mu towe mu ye, “N man su okuli.”

Nu Yesu ye, “Fu towe kesintin fee fu man su okuli. ¹⁸ Fu wula kili anyin anu nu fu yege, nu onyin mu nu faa mu fan te nbunbu fale gbaa, man gye fu-kuli. Imu su imu nu fu towe fale gye kesintin nu.”

¹⁹ Nu okyu mu towe ye, “Obilisa n wu fee fu gye lbwaare otowepu nu. ²⁰ Ane naana ana Samariya abi bire kibu numu su nu ba daa bee sun lbwaare, amaa fane Gyiwu abi u towe ye Gyerusalem i gye opula mu nu i dagaa fee a sun lbwaare.”

²¹ Nu Yesu towe mu ye, “Okyu, kool me gyii fee sana ku ii biti o ba, nu man gye kibu kinumu su abee Gyerusalem nu asa bee biti ba sun Me-Se lbwaare mu. ²² Fane Samariya abi i man nyi lbwaare mu nu fen sun danbirasa, amaa ane Gyiwu abi bire an nyi lbwaare mu nu an sun. Lu fee lbwaare kamolige mu ki bola Gyiwu abi su nun ba. ²³ Sana ku ii biti o ba, nu ki tee fu lbwe, nu kesintin asunpu bee biti ba sun Me-Se lbwaare mu Kayaayu Kyurekyure ye kesintin to. Kanin asunpu banumu fale nu Me-Se lbwaare mu ii biti. ²⁴ lbwaare gye kayaayu nun, nu bamu nu bee sun mu mu, i dagaa fee ba sun mu Kayaayu ye kesintin to.”

²⁵ Nu okyu mu towe Yesu ye, “N nyi fee omu nu lbwaare wula lee, nu bee tu mu ye Krisito mu, ee biti ba. Nu o kan ba mu, ee biti o lee kuto kumaa mu nu ki bu to kaapu ane.”

²⁶ Nu Yesu towe ye, “Me, mu nu n towe fu ase fale, me i gye mu.”

²⁷ Kanin sana mana nu Yesu abulapu mu ba bwii lu kade to ba. Nu ba maa wu

Yesu maa okyu mu ba maa tee bee towe mu, i kyinkyin bamu. Amaa bamu to oku man taale taase okyu mu ye, “Mune nu fii biti?” Abee ba taase Yesu ye, “Mune u waa su nu fu towe okyu mu ase?”

²⁸ Tuto mu, okyu mu yege mu kolo-bi yila sile kpee kade to naa towe asa ye, ²⁹ “Fan ba ku onyin ku maa towe me ato mu nu n waa mu kpini. Abee mu i gye Krisito, omu nu lbwaare wula lee mu?” ³⁰ Imu su asa mu ba lu kade mu to bee kpee ba naa ku Yesu.

³¹ Sana maa to nu mu abulapu ba kole mu ye, “Okapupu, waa aniya ke fu gyii agyito.” ³² Amaa nu Yesu towe ye, “N su agyito mu nu n gyii, yege fan man nyi imu su.” ³³ Nu abulapu mu ba taase abaa ye, “Abee asa ku wula biya mu agyito nun nu o gyii?”

³⁴ Nu Yesu towe bamu ye, “Me agyito i gye fee n maa waa Me-Se lbwaare mu nu o sun me mu kebiti, ke n waa kusun mu nu o sa me mu lbwe. ³⁵ Man gye fane kijasana u towe ye, ‘I san lbwaayi ina ke a tije ayu mu?’ Amaa n towe fane fee fan bugi fane ansi ku adoo mu, fen biti fan wu fee i payi fu kutije. ³⁶ Osa mu nu ee tije mu u nye mu kukoka danbirasa, nu ayu mu nu ee kubla ee yile mu i gye asa mu nu o taa ba nkpa kakpaa to. Imu su omu nu ee duu ye o mu nu ee tije mu kpini bee biti ba buga gyii bamu ansi. ³⁷ Imu su asin mu nu bee towe ye, ‘Oku ii duu nu oku u kpa,’ i gye kesintin. ³⁸ N sun fane ndoo to ye fan naa tije ayu mu nu fan man duu. Aku i waa imu kusun nu fan ba nye imu kukoka.”

Samariya abi gaalaagaa ba kool Yesu gyii

³⁹ Samariya abi gaalaagaa mu nu ba bu kade mu to mu ba kool Yesu gyii, lu fee okyu mu maa towe ye, “O towe me kuto kumaa mu nu n wula waa” mu su. ⁴⁰ Imu su sana mu nu Samariya abi mu ba ba mu ase mu, ba kole mu ye o kyina bamu ase, nu o kyina bamu ase nke nnyo. ⁴¹ Asa gaalaagaa ba ba kool mu gyii tii su lu asin mu nu o towe mu su.

⁴² Nu asa mu ba towe okyu mu ye, “Nnunbu bire, an kool mu gyii, yege man gye asin mu nu fu towe ane mu

su, amaa kpali fee ane gbaa-gbaa ane an nu ye ane asu, nu an bu fee mu i gye dulinyaa to asa omoligepu mu."

Yesu kye obilisa kv mu-bii

⁴³ Yesu maa gyii nke nnyo kamaa to mu, o lu tuto kpee Galile osuwule su.

⁴⁴ Yesu gbaa-gbaa i wola kyina towe ye, "Ibwaare otowepu kumaa man su beere mu gbaa-gbaa mu aye." ⁴⁵ Yesu maa naa fu Galile mu, Galile abi ba koolu mu abaa anyo, lu fee ngbaa bamu, sana mu nu ba kpee Gyerusalem naa gyii Kesu kono Kanyahe nbuno mu, ba wu kuto kumaa mu nu o waa tuto mu.

⁴⁶ Yesu maa bu Galile osuwule su mu, o bwii kpee Kena kade to. Tuto nu o kyina taa nkyu biliji nta mu. Maa bu tuto kanin mu, kibane obilisa kv mu-bii-nyinsa de Kapanum kade to ee lo. ⁴⁷ Onyin mu maa nu fee Yesu lu Gyudeya ba Galile mu, o ba mu ase ba kule mu ye o ba Kapanum ba kye mu-bii mu nu o de ee biti o wu mu sa mu.

⁴⁸ Nu Yesu towe mu ye, "Fane oku mee ye o koolu me gyii, amoo fen wu asin kyinkyinsa ye adangana."

⁴⁹ Nu kibane bilisa mu kule Yesu ye, "Obilisa, yege a kpee mi kebii mu ase poyi ke o wu." ⁵⁰ Tuto nu Yesu towe obilisa mu ye, "Nate, fu kebii mu mee ye o wu."

Onyin mu koolu Yesu asin mu gyii, nu o kntaa okpa kyun. ⁵¹ Maa kpewu mu, mu ayaafole ba ba gyanu mu okpa to nu ba towe mu ye, mu-bii mu nye alanfiya. ⁵² Nu o taase bamu sana mu nu kebii mu nye alanfiya. Nu ba towe mu ye, "Ndee kyowape kerefi kulun sana mu, nu kibirima mu yege mu."

⁵³ Tuto nu onyin mu bu ye kanin sana maa kyekye nu Yesu towe mu ye, "Fu-kebii mu mee ye o wu" mu. Imu su onyin mu maa mu kikapara su abi kpini ba koolu Yesu gyii.

⁵⁴ Yesu maa lu Gyudeya ba Galile mu, unumu i gye asin kyinkyinsa nyosapu mu nu o waa.

5

*Yesu kye olapu kv kake
fvutesa ake*

¹ Inumu kamaa mu, Yesu kpee Gyerusalem naa gyii Gyiwu abi Kesu kono ngyahe kv. ² Kipate kv ki bu Gyerusalem kade to, nu ki bu tiri kebuno mu nu bee tu ye nbulupu kebuno mu. Bee tu kapatye maa Hibriwu kade to ye Betesada. Nu agyan anu i de kyaaboo kumu. ³ Agyan numu to nu alopu damante fee agyaatanapu, ye ayaa ye abaa wusa wuya ana, amugule-mugule kpini ba ba tuto bee gyoo. ⁴ Lu fee Onyiripe kaboo i taale ee lu susu e ba ee lupu nkyu mu to, ke, alopu mu nu ba de-de mu, bamu to okumaa mu nu o gyankpaa loo kapatye mu to mu, mu kuloo mu nu ki bu mu to mu u luwe. ⁵ Onyin kv bu tuto ee lo nsu adisa ye aburuwa. ⁶ Yesu maa wu mu nu o bu fee o de tuto lo kyeere mu, nu o taase mu ye, "Fii biti fee fu nye alanfiya?"

⁷ Nu olapu mu lee kono ye, "Obilisa, nu kaboo mu kan lupu nkyu mu to mu, n man su omu nu o taa me loo kapatye mu to. Sana mu nu n kpan me n-yu fee n loo to mu, nu oku i daa gyankpaa me loo to."

⁸ Nu Yesu towe mu ye, "Kusu taa fu kalan ke fu nate." ⁹ Opula mana to nu o nye alanfiya, nu o kukuri mu kalan nate. Kanin kake mana gye Gyiwu abi kake fvutesa ake nin. ¹⁰ Nu Gyiwu abilisa mu ba towe onyin mu nu o nye alanfiya mu ye, "Ndaga gye kake fvutesa ake. Ane nbara mu i mee sa okpa ye fu sula fu kalan." ¹¹ Amaa o lee kono ye, "Onyin mu nu o kye me mu i towe me ye, 'Taa fu kalan ke fu nate.' "

¹² Kanin su ba taase mu ye, "Anumu i gye kanin onyin mana mu nu o towe fu ye fu taa fu kalan ke fu nate?" ¹³ Nu onyin mu man nyi kanin onyin mu nu o kye mu mu, lu fee asa ba kyo nu Yesu loo asa damante mu to kyun.

¹⁴ Kamaa to mu Yesu wu mu kabwaare-sunkpa aye mu to, nu o towe mu ye, "Ku, nbunbu fu nye alanfiya, umu su yege alibi kiwaa. Nu man gye kanin, umu nu ii biti i ba fu su mu ii biti i baa i kyo unumu." ¹⁵ Nu Onyin mu lu tuto naa towe Gyiwu abilisa mu ye Yesu i gye omu nu o kye mu mu.

Yesu i gye Nkpa kumu

¹⁶ Lu ato mu nu Yesu waa kake fubtesa ake su mu, Gyiwu abulisa mu ba piili bee toooo mu. ¹⁷ Nu Yesu towe bamu ye, “Me-Se ii sun kusun saja kumaa, umu su ngbaa me n sun kusun.” ¹⁸ Lu inumu su Gyiwu abi ba payi ansi bee biti ikpa ba moo mu. Man gye kake fubtesa ake nbara kinyita mu wule nkun su, amaa ee towe ye mu-Se i gye lbwaare, mu nu u kaapu fee maa lbwaare kyeekyee.

¹⁹ Nu Yesu kyaga su lee kono ye, “N towe fane kesintin ye, me, lbwaare Mu-Bii mu n mee taale waa sehn me kiba su. Kuto mu nu n wu Me-Se mu waa mu, kumu nu ngbaa me n waa. ²⁰ Me-Se mu su kebiti sa me, nu ee kaapu me kuto kumaa mu nu ee waa mu. Me-Se ii biti o kaapu me ato kpare mu nu i kyoo inumu, ke n waa ke i kyinkyin fane. ²¹ Fee kanan mu nu Me-Se ii kyini alewupu nu ee sa bamu nkpa mu, kanin mana su nu me, Obii mu gbaa n sa nkpa mi kebiti to. ²² Me-Se gbaa-gbaa mee tale oku, amaa o taa okumaa numu katale waa me kiba to. ²³ Me-Se ii biti asa kpini ba taa bunyaa sa me, Obii mu, fee kanan mu nu bee taa bunyaa bee sa Me-Se mu. Okumaa mu nu o mee taa bunyaa sa me, Obii mu, u kaapu nun fee o mee taa bunyaa ee sa Me-Se mu nu o sun me mu.

²⁴ “N towe fane kesintin fee okumaa mu nu o nu me asin, nu o koolo omu nu o sun me mu gyii mu, su nkpa kakpaa, nu lbwaare mee ye o bun mu kupwe. O tee faa lu lewu to ba nkpa to. ²⁵ N towe fane kesintin fee saja ku u ba, nu nbunbu gbaa u tee ba. Nu bamu nu ba du fee alewupu lu kanan mu nu ba man nyi lbwaare mu su mu, bee biti ba nu me, lbwaare Mu-Bii mu obule, nu bamu nu ba nu me ase mu, bee biti ba nye nkpa. ²⁶ Fee Kanan mu nu Me-Se gye nkpa kumu mu, kanin mana nu o sa me, Mu-Bii mu okpa fee n baa n gye nkpa kumu. ²⁷ Nu o sa me olon ye n tale daadimaadi kumaa, lu fee me i gye Daadimaadi Obii-nyinsa.

²⁸ “Fan man yege inumu i kyinkyin fane, lu fee saja ku ii biti o ba nu alewupu mu nu ba bu nkyan to kpini bee biti ba nu me obule, ²⁹ ke ba lu bamu nkyan to ba. Nu bamu nu ba waa adanbrasa mu,

bee biti ba kyini nye nkpa, ke bamu nu ba waa alibi mu, bee biti ba kyini ke ba gyii kupwe. ³⁰ Nu me gbaa-gbaa me mee taale waa sehn me kiba su. N tale kanan mu nu n nu lu Me-Se ase, nu n gyii asin umu okpa su, lu fee n mee biti n waa me gbaa-gbaa me kokolo biti, amoo omu nu o sun me mu lee.”

Asin mu nu i gyii Yesu n-yu su kesintin

³¹ Yesu kyaga su towe ye, “Nu n gyii me gbaa-gbaa me n-yu su asin kesintin mu, i mee ye i baa i budu. ³² Amaa oku bu to nu ee gyii me n-yu su asin, mu i gye me-Se lbwaare, nu n nyi fee me n-yu asin mu nu ee gyii mu i gye kesintin.

³³ “Nu fane gbaa-gbaa fan sun kpee Gyon ase, nu o lee kesintin mu towe fane lu me su. ³⁴ Man gye fee n biti nyimisa daadimaadi o gyii me n-yu su kesintin nun, amaa n towe asin numu lu Gyon su nun, ke fan nu kase ke fan nye kamolige. ³⁵ Gyon kyina o du nun fee inmanesa mu nu ki kyanu nu ki ku to, nu fan gyii fane ansi gberee umu to.

³⁶ “Amaa n su ato mu nu ii gyii me n-yu su kesintin, nu i budu i kyoo Gyon lee. Lu fee kusun mu nu me-Se mu taa sa me nu n sun fale mu, u lee kaapu kesintin fee me-Se mu i sun me. ³⁷ Nu me-Se mu nu o sun me mu gbaa gyii me n-yu su kesintin. Nu fan man pita nu mu obule abee fan wu mu ye ansi, ³⁸ nu mu asin mu a man bu fane nkolo to, lu fee fan man koolo me, omu nu o sun mu gyii. ³⁹ Fan payi ansi bila Asinkyan yilasa mu, lu fee fen fe nfeere fee kanan okpa mana su nu fen biti fan nye nkpa kakpaa, yege kanin Asinkyan yilasa mana ii gyii me n-yu su kesintin. ⁴⁰ Amaa fan kina me ase kiba, ke fan ba nye nkpa.

⁴¹ “Ayin-bi lu daadimaadi ku ase man tiri me. ⁴² Amaa n nyi fane. N nyi fan maa man su kebiti sa lbwaare fane nkolo to. ⁴³ N ba me-Se kitu to, nu fan man koolo me, amaa nu oku kan ba mu gbaa-gbaa mu kitu to mu, fan biti fan koolo mu. ⁴⁴ Fan maa biti ayin-bi lu abaa ase fale, yege fen mee kpan fane n-yu fan nye ayin-bi lu lbwaare nkun ase mu, nene nu fen biti fan waa koolo gyii?”

⁴⁵ “Fan man fε nfeere fεε n biti n pwi fane Me-Se mu ansi to. Fane naana Mosesi mu nu fan taa fane tamaa tɔv mu sv mu, mu i gye omu nu ee biti o pwi fane. ⁴⁶ Nu fan kan kɔle Mosesi gyii mu, naafɔ fen biti fan kɔle ngbaa me gyii, lu fεε o kyɔɔ me n-yu sv asin. ⁴⁷ Amaa nu fan man kan kɔle asin mu nu o kyɔɔ lu me n-yu sv mu gyii mu, nene nu fen biti fan waa kɔle asin mu nu n towe fale gyii?”

6

Yesu sa asa ngbin nnuu agyito

(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Luka 9:10-17)

¹ Inumu kamaa mu, Yesu faa Galile obun lala mu nu ba bila bee tu ye Tiberiya mu kpee kumu benben. ² Nu asa damante ba buu mu, lu fεε ba wu mu asin kyinkyinsa mu nu o waa εe kye alopu mu. ³ Tutu nu Yesu maa mu abulapu ba dii kpee kibii-bi kuku sv naa kyina. ⁴ Kanin sanja manja mu, Gyiwu abi Kesu kono Kanyanε nbuno kensi-gyii mu ki tiri to.

⁵ Yesu maa diyaa mu ansi ku mu, o wu sakyɔ damante maa ba mu ase. Imu sv o taase Filipu ye, “Fune nu an biti an nye agyito soɔ sa asa banumu kpini ke bee gyii?” ⁶ Yesu tɔv Filipu to nin ku, lu fεε o tee wula o nyi kutu mu nu ee biti o waa.

⁷ Nu Filipu lee kono ye, “Poyi ke a taale nye agyito gberεε-gberεε sa okumaa numu o gyii mu, amoo an biti a nyita lbwaayt iburuwa kukoka.”

⁸ Yesu abulapu mu to omu nu bee tu mu ye Andiruwu, Simon Pita mu-supu mu towe ye, ⁹ “Kebii-nyinsa-bii ku bu nfu, nu o sv bodobodo pii-pii anuu ye ukun-bi anyo. Kanin agyito pii numu, nene nu ii biti i waa ke i fɔv asa damante banumu?” ¹⁰ Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan yege asa mu ba kyina-kyina.” Yege afitiri porogesa a bu tutu kukyo, umu sv asa mu kpini ba kyun kyina. Nu anyin mu nu ba bu tutu mu kono i waa fεε ngbin nnuu. ¹¹ Ba maa kyina kanin mu, Yesu taa bodobodo mu, nu o fwaala lbwaare, nu o taa sa ye ba barige to sa bamu.

Kanin manja nu o waa ukun mu gbaa. Nu okumaa numu nye kanan mu nu ee biti.

¹² Ba maa gyii nme mu, Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan tase-tase agyisan mu, ke fan man yege umu ku i sii.” ¹³ Imu sv ba maa gyii bodobodo pii-pii anu mu, ba tase-tase umu agyisan mu kpini bola alantan kudu anyo.

¹⁴ Asa mu ba maa wu asin kyinkyinsa mu nu Yesu waa mu, ba piili bee towe ye, “Kesintin, onumu i gye lbwaare otowepu mu nu ee biti o ba dulinyaa to mu.”

¹⁵ Yesu maa bu fεε, bee biti ba ba taa mu olon sv, ke ba naa bun mu kuwura mu, o bila lu bamu to kpee kibii-bi sv mu nkun.

Yesu nate nkyu sv

(Matiwu 14:22-27; Maki 6:45-52)

¹⁶ Kalaatipwe ase maa fɔv mu, Yesu abulapu mu ba kpilige kpee obun lala kono. ¹⁷ Nu i maa sula naa fɔv kagyanbwe yege Yesu man pita bwii ba bamu ase mu, ba naa loo okuli to bee faa bee kpee Kapanum. ¹⁸ Nu afuu lala a tigi a daa yege nkyu mu ii wuli to. ¹⁹ Yesu abulapu mu ba maa pale kpee ansi to fεε mayiti asa abee ana mu, ba wu Yesu maa naa nkyu mu sv εe ba bamu okuli mu ase, nu kufuu ki kita a bamu. ²⁰ Amaa Yesu towe bamu ye, “Me nin, fan man waa kufuu.” ²¹ Nu ba maa biti fεε ba taa Yesu waa okuli mu to mu, opula manja to nu okuli mu dan katun mu nu bee biti fεε ba fɔv mu.

²² Imu lukaake mu, asa damante mu nu ba sii obun lala mu benben mu, ba wu fεε okuli kulon ki sii ki dan tutu ndee nu kumu nu abulapu mu ba taa. Amaa Yesu moo man loo mu abulapu mu ase okuli mu to. ²³ Nu ukuli ku moo i lu Tiberiya ba dan tutu tiri katun mu nu Onyiripe daa taa afwaala sa lbwaare nu asa ba gyii agyito mu. ²⁴ Imu sv asa damante mu ba maa bu fεε Yesu abee mu abulapu ba man bu tutu mu, ba loo ukuli mu to kpee Kapanum ba naa bee biti Yesu.

²⁵ Ba maa naa wu mu obun mu benben mu, ba taase mu ye, “Okapupu, sanja moo nu fɔv fɔv nfu?”

Yesu i gye bodobodo mu nu u sa nkpa

²⁵ Ba maa naa wu mu obun mu benben mu, ba taase mu ye, “Okapupu, sanja moo nu fɔv fɔv nfu?”

26 Yesu lee bamu konu ye “N towe fane kesintin, man gye asin kyinkyinsa mu nu fan wu su nu fan naa fen biti me, amaa lu fan maa nye agyito gyii nme kanan su nu fen biti me. 27 Fan man waa kusun biti agyito mu nu ii biti i nyita, amaa fan waa kusun biti agyito mu nu u sa nkpa kakpaa. Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n sa fane kanin agyito mu, lu fee Me-Se lbwaare mu lee kaapu fee mu kibaa ki gyan me su.”

28 Imu su ba taase Yesu ye, “Mune ii tiri fee a waa ke a taale waa kusun mu nu lbwaare ii biti?”

29 Nu Yesu lee bamu konu ye, “Kusun mu nu lbwaare ii biti fen waa mu i gye ye, fan koole me, omu nu o sun mu gyii.”

30 Nu ba taase mu ye, “Mune asin kyinkyinsa nu fii biti fu waa ke an wu ke a koole fu gyii? Mune nu fii biti fu waa?”

31 Saŋa ku to, ane naana ana ba gyii agyito mu nu bee tu umu ye Mana* mu ofuli su, fee kanan mu nu Asinkyany yilasa mu i towe ye, ‘O sa bamu agyito mu nu i lu susu nu ba gyii.’ ”

32 Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin, man gye Mosesi i sa fane naana ana agyito mu nu i lu susu mu. Amaa Me-Se i sa fane naana kesintin agyito mu nu i lu susu mu. Nu nbunbu Me-Se gbaa u sa fane kesintin agyito gbaa-gbaa mu nu i lu susu mu. 33 Lu fee lbwaare agyito mu nu ee sa asa mu, i gye omu nu o kpilige lu susu ba kase su, nu ee sa dulinyaa to asa nkpa mu.”

34 Tuto nu ba towe Yesu ye, “Onyiripe, lu ndaga i su ii kpee sa ane kanin agyito manja saŋa kumaa.”

35 Nu Yesu towe bamu ye “Me i gye agyito mu nu u sa nkpa mu. Nu okumaa mu nu o ba me ase mu, akun i mee ye a moo mu kakaaku, nu okumaa mu nu o koole me gyii mu, bulfo mee ye i kitaa mu. 36 Fee kanan mu nu n wula towe fane mu, fan wu me, amaa fen mee koole me fen gyii. 37 Okumaa mu nu Me-Se taa sa me mu, ii biti o ba me ase. Nu okumaa mu nu o ba me ase mu, mee ye

n gya mu. 38 Lu fee n lu susu ba kase su, ke n ba waa omu nu o sun me mu kebiti, amaa man gye me gbaa-gbaa mi kebiti. 39 Omu nu o sun me mu kebiti i gye fee, bamu nu o taa bamu sa me mu kpini, bamu to okulun gbaa o man foyi. Amaa n biti n kyini bamu ba nkpa to kake laalaalowe mu. 40 Lu fee Me-Se kebiti i gye fee, okumaa mu nu o wu me, Mu-Bii mu, nu o koole me gyii mu u nye nkpa kakpaa. Nu n biti n kyini mu lu lewu to ba nkpa to kake laalaalowe mu.”

41 Nu Gyiwu abi mu ba piili bee kolite bee yii Yesu, lu fee o towe ye, “Me i gye agyito mu nu ki lu susu ba kase su mu.” 42 Nu ba towe ye, “Man gye Gyosefu mu-bii mu nu bee tu mu ye Yesu mu nun? An nyi mu-se ye mu-nyi a! Nu mune su nu, ee towe ye, ‘N lu susu nun ba?’ ”

43 Tuto nu Yesu lee konu ye, “Fan yege fane kikalite mu. 44 Oku mee taale ba me ase, amoo Me-Se mu nu o sun me mu, i yege nu o ba, nu n biti n kyini mu ba nkpa to kake laalaalowe mu. 45 lbwaare Atowepu ba kyuroo yila ye, ‘Okumaa numu ii biti o nye lbwaare kikaapu.’ Nu okumaa mu nu o nu Me-Se mu ase, nu o bula lu mu ase mu, ii biti o ba me ase. 46 Inumu i mee kaapu fee oku tee wu Me-Se mu, amoo omu nu o lu Me-Se, lbwaare ase mu nkun i wu mu. 47 N towe fane kesintin ye okumaa mu nu o koole me gyii mu, su nkpa kakpaa. 48 Me i gye agyito mu nu u sa nkpa mu. 49 Fane naana ana ba gyii agyito mu nu bee tu ye Mana mu ofuli su, amaa ba wu. 50 Amaa agyito mu nu i lu susu ba kase su mu ndee, nu okumaa mu nu o gyii kanin agyito manja mu, mee ye o wu. 51 Me i gye agyito mu nu u sa nkpa nu n kpilige lu susu ba kase su mu. Okumaa mu nu o gyii kanin agyito numu mu, ee biti o kyina kakpaa. Nu agyito mu nu n biti n sa dulinyaa to asa ke ba nye nkpa mu i gye me kayi-wule.”

52 Gyiwu abi mu ba maa nu Yesu asin towea kanin mu, i waa bamu agbu. Nu ba piili bee gyii abaa umore, bee taase

* 6:31 6:31 Saŋa mu nu Israyi abi ba kyina ba naa ofuli su mu, Onyiripe lbwaare sa bamu agyito ku, mu nu i gye ato wolesa nu i bukun nu ba gyii. Ba tu umu ye ‘mana’. Imu kase Hibriwu katowe to i gye ye, “Mune ndee?”

abaa ye, “Nene nu onyin numu ii biti o waa taa mu kayi-wule sa ane ke a we?”

⁵³ Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, fan kan fan man we me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kayi-wule, ke fen nuu me nkalan de, fen mee ye fan nye nkpa. ⁵⁴ Okumaa mu nu o we me kayi-wule, nu o nuu me nkalan mu, o su nkpa kakpaa, nu n biti n kyinji mu ba nkpa to kake laalaalowe mu to. ⁵⁵ Kpalu fee me kayi-wule i gye agyito gbaa-gbaa mu, nu me nkalan i gye ato nuusa gbaa-gbaa mu. ⁵⁶ Okumaa mu nu o we me kayi-wule, nu o nuu me nkalan mu, o bu me to nu ngbaa me n bu mu to. ⁵⁷ Fee kanan mu nu Me-Se mu nu o gye nkpa kumu sun me, nu lu mu su nu n su nkpa mu, okpa kulon manja su, okumaa mu nu o we me kayi-wule mu, ii biti o nye nkpa lu me su. ⁵⁸ Me i gye agyito mu nu i lu susu ba kase su mu. N man du fee mana agyito mu nu fane naana ana ba gyii, nu i man sa bamu nkpa nu ba wu mu. Amaa okumaa mu nu o gyii agyito numu bure, ee biti o nye nkpa kakpaa.” ⁵⁹ Yesu maa bu Kapaniyum, Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ee kaapu mu, nu o towe fale asin numu.

Yesu abulapu gaalaagaa ba bwii bamu kamaa

⁶⁰ Yesu abulapu gaalaagaa ba maa nu unumu mu, ba towe ye, “Fale kikaapu kinumu ki bulon. Anumu i taale koolu umu kyula?”

⁶¹ Yesu maa bu fee mu abulapu bee kolite lu asin mu nu o towe mu su mu, o taase bamu ye, “Imu nu n towe fale i kitaa fane nfeere nin? ⁶² Kanin bure nu fan kan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n maa bwii n kpee susu katun mu nu n lu ba kase su mu moo de? ⁶³ Ibwaare Kayaayu mu i gye omu nu ee sa nkpa, amaa kuto mu nu asa ba su bamu olon bee waa mu man su ton. Asin mu nu n towe sa fane mu, i lu Kayaayu to nin nu u sa nkpa. ⁶⁴ Amaa yege fane to aku ba mee koolu bee gyii.” Yesu towe kanin lu fee o wula o nyi lu npiili ase, bamu nu ba man koolu gyii ye omu nu ee biti o

ba lee mu e sa mu. ⁶⁵ Nu Yesu kyaga su ye, “Kpalu unumu su nu n wula towe fane ye, oku mee taale ba me ase mu kibaa su, amoo Me-Se Ibwaare sa mu okpa.”

⁶⁶ Lu kanin sanja manja mu, nu mu abulapu gaalaagaa ba bwii kamaa, nu ba man bula buu mu.

⁶⁷ Tuto nu Yesu taase mu abulapu kudu anyo mu ye, “Fane gbaa fane fen biti fan bwii do?”

⁶⁸ Nu Simon Pita lee mu konu ye, “Onyiripe, anumu ase nu an su an kpee? Fu nkun i su asin mu nu u sa nyimisa nkpa kakpaa. ⁶⁹ An koolu gyii nu an bu fee fu nkun i gye Okyirekyirepo mu nu Ibwaare lee mu.”

⁷⁰ Tuto nu Yesu lee bamu konu ye, “Man gye fane kudu anyo mu, nu n lee? Amaa fane to oku gye Sitaane.” ⁷¹ Gyudasi mu nu mu-se i gye Simon Isikariyoti mu asin nu Yesu towe mu. Halu Gyudasi maa gye abulapu kudu anyo mu to oku gbaa mu, kamaa to mu, mu ii biti o ba lee Yesu sa.

7

Yesu mu-supu ana ba man koolu gyii

¹ Inumu kpini kamaa mu, Yesu naa o naa Galile osuwule su. Ee mee biti maa loo Gyudeya osuwule su, lu fee Gyiwu abi abulisa bee biti ba moo mu.

² Sanja mu nu Gyiwu abi Kesu konu abuu kiyii kensi-gyii* a maa tiri to mu, ³ Yesu mu-supu ana ba towe mu ye, “I dagaa fu maa lu nfu kpee Gyudeya, ke fu abuupu ba naa wu fu asin kyinkyinsa mu nu fu waa mu. ⁴ Okumaa mu nu ee biti ye mu kitu ki dii mu, o mee waa mu asin ee baala. Lu asin kyinkyinsa mu nu fu waa fale mu su mu, i dagaa fu maa lee fu n-yu ifuli kaapu dulinyaa to asa.” ⁵ Halu mu-supu ana gbaa ba man koolu mu gyii.

⁶ Nu Yesu towe bamu ye, “Me sanja mu nu i dagaa mu, man pu fu, fane fane sanja kumaa buron sa fane. ⁷ Dulinya asa mee taale kisi fane. Amaa me nu bee kisi, lu fee n gyii bamu kesintin fee bamu asunsunsa i gye alibi. ⁸ Fane fane fan kpee kensi-gyii ngyane mu to. N mee ye

* 7:2 7:2 Gyiwu abi kesu konu kensi-gyii ngyane numu to nu bee yii abu, nu bee kyuna umu to mu.

n kpee ngyanɛ mu to nbunbu, lu fɛɛ mɛ saɲa man pɪta fɔv.” ⁹ Maa tɔwɛ inumu maɲa lɔwɛ mu o sii kyina Galile.

¹⁰ Amaa Yesu mu-supu ana ba maa lu kyɔn kensi-gyii ngyanɛ mu to mu, mu gbaa mu kpee nu ɔ man lɛɛ mu n-yu ifuli.

¹¹ Kensi-gyii ngyanɛ mu to mu Gyiwu abɪlsa mu bɛɛ ku beɛ bitɪ mu, yɛgɛ bɛɛ taase asa yɛ, “Fɪnɛ nu ɔnyɪn maɲa bu?”

¹² Sakyɔ mu to asa damante beɛ muni abaa ase lu mu su. Aku ba yɛ, “ɔ gye nyɪmɪsa danbɪrasa.” Nu aku mɔɔ ba yɛ, “Eɛ pɪna asa nɪn.” ¹³ Amaa ɔku man taale lu ifuli tɔwɛ Yesu n-yu su asɪn, lu fɛɛ ba maa sɪlɛ Gyiwu abɪlsa mu su.

Yesu ɪ kaapu kensi-gyii ngyanɛ mu to

¹⁴ Ba maa waa kensi-gyii ngyanɛ mu naa fɔv nsana mu, Yesu kpee Kabwaare-sunkpa aye mu to nu o piili ɛɛ kaapu asɪn. ¹⁵ Mu kɪkaapu mu i kyinkyin Gyiwu abɪlsa mu, nu ba taase yɛ, “Nene nu ɔnyɪn nɪmɔv man bɪla nu ɔ nyɛ fale kinyi?”

¹⁶ Nu Yesu lɛɛ bamɔv kɔnɔ yɛ, “Mɛ kɪkaapu mu man gye mɛ gbaa-gbaa mɛ lɛɛ. ɪ lu ɔmɔv nu o sun mɛ mu ase nɪn. ¹⁷ ɔkɔmaa mu nu ee bitɪ ɔ waa lbwaare kebitɪ mu, ee bitɪ ɔ bu fɛɛ mɛ kɪkaapu mu lu lbwaare ase, abɛɛ n tɔwɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlɔn su nɪn. ¹⁸ ɔmɔv nu ɛɛ tɔwɛ mu gbaa-gbaa mu ɔlɔn su mu, u waa kanɪn nɪn ee bitɪ bunyaa ɛɛ sa mu n-yu. Amaa ɔmɔv nu ee bitɪ bunyaa ɛɛ sa ɔmɔv nu o sun mu mu, ɪ gye kesintin wuya, nu antɪjesa ku ɪ man bu mu to.

¹⁹ Mosesi man sa fane nbara mu? Amaa fane ɔku man buu nbara mu. Mɪnɛ waa nu fen bitɪ fan mɔɔ mɛ?”

²⁰ Nu sakyɔ mu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nbwɪ libi ba bu fɔv to. Anɪmɔv ana ii bitɪ fɔv kɪmɔɔ?”

²¹ Yesu tɔwɛ bamɔv yɛ, “N maa waa adangana kulɔn kake fɔvtesa ake mu, nu umɔv i kyinkyin fane fale. ²² Mosesi sa fane oduu kitɪn† nbara, yɛgɛ kake fɔvtesa ake fen tɪn kebii oduu. Kesintin to mu nbara mu man lu Mosesi ase, amaa ɪ lu anɛ naana ana ase. ²³ Nu fan maa tɪn kebii

oduu kake fɔvtesa ake, ke i mee nyita Mosesi nbara mu, mɪnɛ ɪ waa nu n kye nyɪmɪsa laalaamuu kake fɔvtesa ake nu fen nyɛ agbu waa mɛ? ²⁴ Fan man ku nyɪmɪsa awaasa ke fan bun mu kɔpwe, amaa fan ku asɪn mu to danbɪrasa pɔyɪ ke fan bun kɔpwe.”

Yesu ɪ gye Krisito, ɔmɔv nu lbwaare wɪla lɛɛ mu

²⁵ Nu Gyerusalem asa aku ba piili bɛɛ taase yɛ, “Man gye ɔnyɪn nɪmɔv nu beɛ bitɪ mu yɛ ba mɔɔ mu? ²⁶ Fan ku, mu ɪ yɪlɛ asa to ɛɛ tɔwɛ mu, nu ɔku mee tɔwɛ mu sehn. Abɛɛ abɪlsa mu ba bu nɪn fɛɛ mu ɪ gye Krisito, ɔmɔv nu lbwaare wɪla lɛɛ mu? ²⁷ ɔnyɪn nɪmɔv bɪrɛ an nyi katɪn mu nu ɔ lu. Amaa Krisito, ɔmɔv nu lbwaare wɪla lɛɛ mu kan ba mu, ɔku mee yɛ ɔ bu katɪn mu nu ɔ lu.”

²⁸ Yesu maa san ɔ bu Kabwaare-sunkpa obu lala to ɛɛ kaapu, nu ɔ tɔwɛ kenken yɛ, “Kesintin, fan nyi mɛ, nu fan nyi katɪn mu nu n lu. Man gye mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlɔn su nu n ba nfu, amaa ɔmɔv nu o sun mɛ mu gye kesintin wuya nu fanɛɛ fane fan man nyi mu. ²⁹ Amaa mee mɛ n nyi mu, lu fɛɛ n lu mu ase, nu mu i sun mɛ.”

³⁰ Kanɪn su ba bitɪ yɛ ba kɪtaa mu, amaa ɔku man taa mu kɪbaa mata mu, lu fɛɛ mu saɲa man pɪta fɔv. ³¹ Imɔv kpini gbaa mu asa gaalaagaa ba kɔɔlɛ mu gyii sakyɔ mu to. Nu bɛɛ taase yɛ, “Nu Krisito, ɔmɔv nu lbwaare wɪla lɛɛ mu kan ba mu, ee bitɪ ɔ taale waa asɪn kyinkyinsa ɔ kyɔ umɔv nu ɔnyɪn nɪmɔv waa fale?”

³² Farasii abi mu ba nu sakyɔ mu ba maa muni fale asɪn lu mu su. Nu ba maa Oseepu bɪlsa mu ba sun Kabwaare-sunkpa obu lala akɪsɔpɔv yɛ ba naa kɪtaa mu ba. ³³ Nu Yesu tɔwɛ bamɔv yɛ, “N mee yɛ n bɪla n kyina fane ase kyɛɛɛɛ, ke n bwii kpee ɔmɔv nu o sun mɛ mu ase. ³⁴ Fen bitɪ fan ku bitɪ mɛ amaa fan mee yɛ fan wu mɛ, nu katɪn mu nu n bu mu, fan mee taale ba tɔtɔ.”

³⁵ Nu Gyiwu abɪlsa mu bɛɛ taase abaa yɛ, “Fɪnɛ nu kanyɪn nɪmɔv ii bitɪ o kpee nu a man bɪla yɛ a wu mu? Ee bitɪ o kpee Giriki abi to, katɪn mu nu anɛ asa

† 7:22 7:22 lbwaare yɪla oduu kitɪn katɔwɛ kyula sa Isɪrayɪ abi yɛ ba waa. Imɔv su oduu kitɪn ɪ ba waa sunkaala mu nu u kaapu fɛɛ ba gye lbwaare lɛɛ.

ba yaase loo, ke o naa kaapu Giriki abi mu abee? ³⁶ Maa towe ye, 'Fen biti fan biti me amaa fan mee ye fan wu me, nu katin mu nu n bu mu fan mee taale ba toto mu' mine nu ee kaapu?"

³⁷ Nu kake laalaalowe mu nu ki gye kake kpare kensi-gyii mu to mu, Yesu kusu yile nu o towe kenken ye, "Okumaa mu nu bulifo kan o su mu mu, o ba me ase ba nuu nkyu. ³⁸ Okumaa mu nu o koolle me gyii mu, nkyu mu nu u sa nkpa mu ii biti i baa i lu mu to u kyon fee obun, fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe mu." ³⁹ Nkyu mu nu u sa nkpa asin mu nu Yesu towe nfi mu, yile sa Kayaayu Kyirekyire, nu bamu nu ba koolle mu gyii mu, bee biti ba ba nye. Saŋa maŋa to mu Kayaayu Kyirekyire mu man pu ba, lu fee Yesu bunyaa man pita lu ifuli.

⁴⁰ Sakyoo mu ba maa nu maa towe fale asin mu, bamu aku ba towe ye, "Kesintin to, onyin numu gye lbwaare otowepu mu."

⁴¹ Aku ba ye, "Mu i gye Krisito mu." Nu aku moo ba taase ye, "Nene nu Krisito ii biti o lu Galile? ⁴² Asinkyan yilasa mu i towe ye Krisito ii biti o lu Owura Dawidi kanan to, ke ba kuvge mu Betilehem kade to katin mu nu Owura Dawidi daa kyina mu" ⁴³ Lu kanin su nbarige to i ba sakyoo mu to lu Yesu su. ⁴⁴ Nu bamu aku bee biti ba kitaa mu, amaa oku man taa kibaa mata mu.

Gyiwu abilisa ba man su kikoolle-gyii

⁴⁵ Nu Kabwaare-sunkpa akusupu mu ba bwii kpee lbwaare aseepu abilisa ye Farasii abi mu ase, nu ba taase bamu ye, "Mine waa nu fan man kitaa mu ba?"

⁴⁶ Nu akusupu mu ba lee kono ye, "Nyimisa ku man pita towe asin fee onyin numu."

⁴⁷ Nu Farasii abi mu ba taase bamu ye, "Imu su o bila pina fane gbaa fane? ⁴⁸ Fan wu kade numu to abilisa abee Farasii abi mu to oku maa koolle mu gyii? Ayee! ⁴⁹ Amaa sakyoo mu nu ba koolle mu gyii mu bure ba man nyi Mosesi nbara mu, umu su lbwaare nno mu nu o towe yila ii biti i ba bamu su."

⁵⁰ Nikodemusi mu nu o wola ba Yesu ase kakaaku, nu o gye bamu abilisa mu to oku mu, taase bamu ye, ⁵¹ "Ane nbara u sa okpa fee a taale bun nyimisa kupwe yege a man nu mu kono to asin wu kuto mu nu o waa?"

⁵² Nu ba lee mu kono ye, "Ngbaa fu, fu lu Galile nun? Ku Asinkyan yilasa mu to danbirasa, fii biti fu wu fee lbwaare otowepu ku man lu Galile."

⁵³ [Nu ba kusu ngyanje mu to, nu okumaa numu kpee mu aye.]

8

Okyu kilipu mu nu ba kita mu maa onyin

¹ Okumaa numu maa kyon mu aye mu, nu Yesu lu toto kpee Olifu kibuu mu su. ² Imu lukaake nyenyenfuu mu, Yesu bwii ba Kabwaare-sunkpa obu lala mu to. Nu asa ba ba yile kyaaboo mu, nu o kyon kyina nu o piili ee kaapu bamu. ³ Maa bu toto mu, nu nbara akaapupu ye Farasii abi ba biya okyu kilipu ku mu nu ba kitaa mu maa onyin. Nu ba taa mu ba yile bamu nsana. ⁴ Nu ba towe Yesu ye, "Okaapupu, ba kitaa okyu numu maa onyin. ⁵ Mosesi nbara mu u kaapu ane ye a tuv abuu moo kanin akyu maŋa. Nbuubu, nene nu fu su fu towe." ⁶ Ba taase mu asin numu ke ba nu mu kono to alibi, ke ba nye yile umu su pwu mu.

Amaa Yesu nyon mu kumu yii to, taa mu kibaa-bi ee kyuroo kase. ⁷ Ba maa maa su bee taase mu mu, o kusaa mu kumu nu o towe bamu ye, "Nu fane to oku mu nu o man pita waa alibi mu, o gyankpaa tuv kubuu da okyu mu." ⁸ Nu o bwii nyon mu kumu yii to ee kyuroo kase.

⁹ Nu ba maa nu kanin mu, ba piili bee lu kukulun-kukulun. Abilisa mu ba gyankpaa lu poyi. Nu i san Yesu maa okyu mu nkun yege o yile toto. ¹⁰ Nu Yesu kusaa mu kumu nu o taase okyu mu ye, "Okyu, ba bu fine? Oku man bu to ke o bun fu kupwe fu?" ¹¹ Nu o lee kono ye, "Onyiripe, ayee, oku man bu to." Nu Yesu towe mu ye, "Ngbaa me mee ye n bun fu kupwe. Nate, lu ndaga u su ii kpee man bila naa waa alibi."

*Yesu gye dulinyaa to
ijmanjesa*

¹² Nii Yesu bwii tɔwe Farasii abi mu nu ba bu tutɔ mu ye, “Me i gye dulinyaa to ijmanjesa mu. Okumaa mu nu o buu me mu, mee ye o nate kitentenbiri to, amaa ee biti o nye ijmanjesa mu nu ku sa nkpa mu.”

¹³ Nii Farasii abi mu ba tɔwe mu ye, “Nbuunbuu, fii gyii fu gbaa-gbaa fu n-yu su kesintin nun, umu su a mee ye a taale kɔle fu gyii.”

¹⁴ Nii Yesu lee kɔno ye, “Halii nu n gyii me n-yu su kesintin gbaa mu, me asin mu i gye kesintin. Lu fee n nyi katɔn mu nu n lu nu n nyi katɔn mu nu n kpee. Amaa fanee fane bire, fan man nyi katɔn mu nu n lu, nu fan man nyi katɔn mu nu n kpee. ¹⁵ Fane bire, nyumisa ikpa su nu fen yile su fen gyii asin. Mee me bire n mee gyii oku asin. ¹⁶ Amaa nu n kan gyii asin mu, me asin kigyii ki de okpa, lu fee man gye me nkun ii gyii asin mu. Amaa maa Me-Se mu nu o sun me mu. ¹⁷ Ba kyuroɔ fane Nbara to ye, nu asa anyo bee gyii kesintin lu asin ku su, nu bamu nno i man kpakyare mu, bamu asin mu i gye kesintin. ¹⁸ Me gbaa-gbaa me ii gyii me n-yu su kesintin, nu Me-Se mu nu o sun me mu gbaa ii gyii me n-yu su kesintin.”

¹⁹ Nii ba taase mu ye, “Fu-se bu fine?” Nii Yesu lee kɔno ye, “Fan man nyi me, nu fan man nyi Me-Se mu gbaa. Nii fan daa fan nyi me nun, naafɔo fan bu Me-Se mu gbaa.” ²⁰ Yesu tɔwe asin numu sana mu nu ee kaapu asin Kabwaare-sunkpa aye mu, katɔn mu nu bee tu ye afulee oyilekpa mu. Amaa oku man kitaa mu, lu fee mu sana man puta fuu.

²¹ Nii Yesu bwii tɔwe bamu ye, “N kpee numu. Nii fen biti fan ku biti me, ke fan wu fane alibi to. Nii katɔn mu nu n kpee mu fen mee taale ba tutɔ.”

²² Nii Gyiwu abi mu bee taase abaa ye, “Maa tɔwe ye, ‘Katɔn mu nu n kpee mu fen mee taale ba tutɔ’ mu, ee biti o mɔo mu n-yu nun abee?”

²³ Nii o kyaga su tɔwe ye, “Fan lu kase su nfu nun, mee me n lu susu. Nii fan gye dulinyaa numu lee nun, mee me bire n man gye dulinyaa numu lee. ²⁴ Kanɔn su

nu n tɔwe fane ye, fen biti fan wu fane alibi to mu. Nii fan man kan kɔle me gyii ye, me i gye omu nu n tɔwe ye n gye mu, fen biti fan wu fane alibi to kesintin.”

²⁵ Nii ba taase mu ye, “Fu i gye anumu?” Nii o lee kɔno ye, “Me i gye omu nu n dan wola n tɔwe fane ye n gye mu. ²⁶ N su asin gaa n tɔwe lu fane su, ke n taa gyii fane asin. Amaa omu nu o sun me mu gye kesintin wuya, nu asin mu nu n nu lu mu ase mu nkun nu n tɔwe n sa dulinyaa abi.”

²⁷ Imu kpini gbaa mu ba man puta bu fee Mu-Se Ibwaare asin nu ee tɔwe bamu. ²⁸ Imu su Yesu tɔwe bamu ye, “Nii fan kan ba kusaa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu susu mu, tutɔ nu fen biti fan bu fee n gye omu nu n wola tɔwe ye n gye mu, nu n mee waa kutɔ ku me gbaa-gbaa me olon su, amaa asin mu nu Me-Se kaapu me mu, umu nu n su n tɔwe. ²⁹ Omu nu o sun me mu bu me ase, o man yege me nkun, lu fee sana kumaa n waa kutɔ mu nu u pure mu.” ³⁰ Nii asa mu nu ba nu Yesu maa tɔwe umu kpini mu gaalaagaa ba kɔle mu gyii.

*Bamu nu ba gye Abraham
mu-bii ana gbaa-gbaa mu*

³¹ Nii Yesu tɔwe Gyiwu abi mu nu ba kɔle mu gyii mu ye, “Nii fan kan fan buu me asin kaapusa mu, fan gye me abulapu kesintin to. ³² Nii fen biti fan bu kesintin mu, ke kesintin mu o yege fan nye fane n-yu.”

³³ Nii ba lee kɔno ye, “An gye Abraham kinaana to asa nun. Nii aneene bire, kakaaku a man puta waa oku kunye. Nii mine su nu fu tɔwe ye an biti a nye ane n-yu?”

³⁴ Nii Yesu lee kɔno ye, “N tɔwe fane kesintin, okumaa mu nu ee waa alibi mu gye kunye sa alibi nun. ³⁵ Nii kunye man gye osa mu nu o tii kɔkpaara abi su, amaa obii bire gye kɔkpaara mu su obii kakpaa. ³⁶ Imu su nu Ibwaare Mu-Bii mu yege nu oku nye mu n-yu mu, kesintin to o nye mu n-yu kakpaa. ³⁷ N nyi fan maa gye Abraham anaana-bii. Amaa umu kpini gbaa mu, fen biti fee fan mɔo me, lu fee fen mee kɔle me asin mu fen waa fane nkolo to. ³⁸ Kutɔ mu nu Me-Se kaapu me

mu nu n tɔwe fane fale. Nu fanee fane fen waa atɔ mu nu fan nu lu fane-se ase.”
³⁹ Nu ba lee kɔnɔ ye, “Ane-se i gye Abraham.” Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fan daa fan gye Abraham mu-bii ana kesintin tɔ nun, naafɔɔ fen biti fan waa kutɔ mu nu o waa mu. ⁴⁰ Amaa n maa tɔwe fane kesintin mu nu n nu lu lbwaare ase gbaa mu, fen biti fan mɔɔ me. Abraham man waa fale atɔ. ⁴¹ Atɔ mu nu fane-se waa mu, nu fane gbaa fane fen waa.” Nu ba lee kɔnɔ ye, “A man gye akuyurubi, ɔse kulun nu an su, mu i gye lbwaare gbaa-gbaa mu.”

Bamu nu ba gye Sitaane abi ana

⁴² Nu Yesu tɔwe bamu ye, “lbwaare daa o gye fane-se nun, naafɔɔ fen biti fan nye kebiti sa me, lu fee n lu lbwaare ase nun, nu n ba nfu. Man gye me gbaa-gbaa me olun su nu n ba, amaa mu i sun me. ⁴³ Nu mune waa su nu fen mee nu me asin towesa mu kase? Lu fee fen mee taale fen nu me asin mu. ⁴⁴ Fan gye fane-se Sitaane mu-bii ana nun, umu su nu fen biti fan waa fane-se mu kɔkɔlo biti. Lu npiili ase mu kpini nu o gye omɔɔpu, nu o man buu kesintin, lu fee kesintin man bu mu tɔ. Mu lee kpini i gye fee o tɔwe antɔesa, lu fee o gye antɔesa wuya, ye antɔesa wuya ana bamu-se. ⁴⁵ Amaa mee me bure n gyii fane kesintin nun, umu su nu fee mee kɔɔle me fen gyii. ⁴⁶ Fane tɔ animu i taale kaapu fee n gyii alibi kupwe? Nu n maa tɔwe kesintin mu, mune waa nu fen mee kɔɔle fen gyii? ⁴⁷ Omu nu o gye lbwaare lee mu, ii nu asin mu nu lbwaare tɔwe. Kutɔ mu su nu fen mee nu lbwaare asin mu i gye ye fan man gye lbwaare lee.”

Kanan mu nu Yesu kyo Abraham

⁴⁸ Nu Gyiwu abi mu mɔɔ ba tɔwe Yesu ye, “Nu a maa tɔwe ye fu gye Kasamariya-nyin nu nbwu libi ba te fu tɔ mu, i man gye kesintin?”

⁴⁹ Nu Yesu lee kɔnɔ ye “Nbwu libi aku ba man te me tɔ, amaa n bunyaa me-se, yege fanee fane fen mee bunyaa me. ⁵⁰ N mee biti bunyaa n sa me n-yu. Amaa oku bu tɔ ee biti kumu ee sa me. Mu i gye asin

ogyipu mu. ⁵¹ N tɔwe fane kesintin ye, okumaa mu nu o buu me kikaapu mu, o mee ye o wu kakaaku.”

⁵² Nu Gyiwu abi mu ba tɔwe ye, “Nbuibu an wu kesintin tɔ fee nbwu libi ba bu fu tɔ. Abraham wu, nu lbwaare atɔwepu mu gbaa ba wu. Amaa fu, fu tɔwe ye okumaa mu nu o buu fu kikaapu mu o mee ye o wu. ⁵³ Imu su fii biti fu kaapu fee fu kyo ane-se Abraham abee? O wu, nu lbwaare atɔwepu mu gbaa ba wu. Animu nu fu fe nfeere fee fu gye?”

⁵⁴ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Nu n kan sa me n-yu bunyaa mu, me bunyaa mu gye kyan. Amaa me-se, mu nu fen tɔwe ye mu i gye fane lbwaare mu, i gye omu nu ee bunyaa me. ⁵⁵ Fan man nyi mu, mee me bure n nyi mu. Nu n kan n tɔwe ye n man n nyi mu mu, n gye antɔesa wuya fee fane, amaa n nyi mu, nu n nu mu ase. ⁵⁶ Fane-se Abraham mu ansi i gyii fee ee biti o wu me kiba. Nu o wu me kiba mu, nu mu ansi i gyii.”

⁵⁷ Nu Gyiwu abi mu ba taase mu ye, “Fu man pɔta gyii nsu adunuu nu fu ye fu wu Abraham?”

⁵⁸ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “N tɔwe fane kesintin ye, pɔyi ke ba kuvge Abraham mu, yege n bu tɔ.” ⁵⁹ Ba maa nu fale mu, nu ba kukuri abuu ye ba tɔ mu. Amaa Yesu loo asa mu tɔ bule, nu o lu Kabwaare-sunkpa aye mu tɔ kyun.

9

Yesu kye onyin mu nu ba kuvge mu gyaatanapu

¹ Yesu maa naa ee kyun mu, o wu onyin mu nu o gye gyaatanapu lu sana mu nu ba kuvge mu. ² Tutɔ nu Yesu abulapu ba taase mu ye, “Okaaapu, mune su nu ba kuvge onyin numu gyaatanapu? Mu gbaa-gbaa alibi su abee mu akuvgepu alibi su?”

³ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Mu kiyatana mu, i man lu mu alibi su abee mu akuvgepu alibi su. Amaa i waa kanun nun ke lbwaare o yege asa ba wu kanan mu nu ee biti o waa asin kyinkyinsa sa mu. ⁴ Kyowe maa dan san o bu tɔ fale bure, i dagaa a maa waa omu nu o sun me mu

kusun. Kyowe ii biti o lwe yege oku mee bila taale sun kusun. ⁵ N maa dan san n bu dulinyaa to fale bire, me i gye dulinyaa to imanesa mu."

⁶ Yesu maa towe unumu mu, nu o tuu nkyole tuu kase nu o pale ise, taa tayi onyin mu ansi su. ⁷ Nu o towe onyin mu ye, "Kpe Silom kapatye mu to naa fwu fu ansi." (Silom kase i gye ye ba sun mu). Onyin mu maa naa fwu mu ansi bwii ba mu, mu ansi mu a bugi.

⁸ Mu birisa ana ye asa mu nu ba wula be nyi mu maa kyina okpa ase ee kule mu, bee taase abaa ye, "Man gye onyin numu u kyina okpa ase ee kule mu?" ⁹ Nu bamu aku ba ye, "Mu nin."

Nu aku moo ba ye, "Man gye mu nin, o duli mu nin."

Amaa onyin mu gbaa-gbaa towe ye, "Me nin."

¹⁰ Nu ba taase mu ye, "I waa nene nu fu ansi i bugi?"

¹¹ Nu o lee bamu kono ye, "Onyin mu nu bee tu mu ye Yesu mu, i pale ise tayi mi ansi su. Nu o towe me ye n kpee Silom kapatye mu to naa fwu mi ansi. Imu su n kpee toto naa fwu mi ansi, nu opula mana to nu mi ansi i bugi."

¹² Nu ba taase mu ye, "Onyin mu bu fine?" Nu o lee kono ye, "N man nyi."

*Farasii abi ba taase
gyaatanapu mu kanan mu
nu o nye kikyē*

¹³ Toto nu ba taa onyin mu nu mu ansi i bugi mu kpee Farasii abi mu ansi to.

¹⁴ Kanin kake mu nu Yesu pale ise tayi kanin onyin ansi su mu, gye kake futesa nin. ¹⁵ Nu Farasii abi mu moo ba taase mu kanan mu nu i waa nu mu ansi i bugi. Nu o towe bamu ye, "O pale ise nin tayi mi ansi su, nu n naa fwu, nu mi ansi i bugi."

¹⁶ Toto nu Farasii abi mu aku ba ye, "Onyin mu nu o waa kanin asin mana mu, man lu lbwaare ase, lu fee o mee buu kake futesa nbara mu." Amaa aku moo ba ye, "Nene nu alibi owaapu i taale waa asin kyinkyinsa fale kudubi?" Nu nbarige i ba bamu nsana.

¹⁷ Inumu kpini kamaa mu, Farasii abi mu ba bwii taase onyin mu ye, "Onyin mu

nu o bugi fu ansi mu, mine asin nu fu su fu towe lu mu su?"

Nu onyin mu lee kono ye, "O gye lbwaare otowepu nin."

¹⁸ Gyiwu abalisa mu be mee biti ba koolle gyii fee o wula o gye gyaatanapu, nu mu ansi i bugi, umu su ba sun tu mu akubgepu. ¹⁹ Ba maa ba mu, ba taase bamu ye, "Fane-bii-nyinsa ndee? Fan ye fan kubge mu gyaatanapu nin, nene i waa su nu o ku nbunbu?"

²⁰ Nu mu akubgepu ba lee kono ye, "An nyi maa gye ane-bii-nyinsa nin, nu an kubge mu gyaatanapu nin. ²¹ Amaa a man nyi kanan mu nu i waa nu mu ansi i ku, abee omu nu o bugi mu ansi. O man bila o gye kebii, umu su fan taase mu gbaa-gbaa, ee taale lee kono." ²² Kuto mu su nu ba towe kanin mu i gye ye ba sile Gyiwu abalisa mu. Kpalu fee Gyiwu abalisa mu ba wula towe yila ye okumaa mu nu ee biti o lee towe ye Yesu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu mu, bee gya mu ba lee ogyanekpa obu mu to. ²³ Kanin su nu mu akubgepu mu ba towe ye, "O man bila o gye kebii, fan taase mu gbaa-gbaa mu."

²⁴ Gyiwu abalisa mu ba bwii tu onyin mu nu naafoo o gye gyaatanapu mu kinyosapu, nu ba towe mu ye, "Bo lbwaare fee kesintin nu fu towe. An nyi fee onyin mu nu o bugi fu ansi mu gye alibi owaapu nin."

²⁵ Nu onyin mu lee bamu kono ye, "Mee me man nyi ye o gye alibi owaapu abee o man gye. Kuto mu nu n nyi mu i gye fee, n kyina n gye gyaatanapu, amaa nbunbu n ku."

²⁶ Nu Gyiwu abalisa mu ba bila taase mu ye, "Mine nu o waa fu? Nene nu o waa kye fu ansi?"

²⁷ Nu onyin mu lee bamu kono ye, "N wula towe fane kanan mu nu i ba, nu fan kina kunu. Mine i waa su nu fen biti fan bwii nu kinyosapu? Abee fane gbaa fane fen biti fee fan bilinji mu abulapu nin?"

²⁸ Nu ba saale mu, towe mu ye, "Fu i gye mu obuupu, amaa anene bire an gye Mosesi abuupu nin. ²⁹ An nyi umu nu lbwaare maa kyina towe Mosesi ase,

amaa kanin Yesu manja bure, a man nyi mu olukpa!”

³⁰ Nu onyin mu lee bamu kono ye, “Mune alimankare nu fen towe kanin! Fan ye fan man nyi katin mu nu o lu, amaa mu i bugi mi ansi fale. ³¹ An nyi ye lbwaare mee nu alibi awaapu ase. Amaa asa mu nu bee sun lbwaare nu bee waa mu kokolo biti mu, bamu ase nu ee nu. ³² Lu koo sana mu nu dulinyaa piili mu, a man pita nu fee asa ku bugi nyimisa mu nu ba kuge mu gyaatanapu ansi. ³³ Nu onyin numu man din lu lbwaare ase mu, naafoo o man din taale waa unumu.”

³⁴ Nu ba lee kono ye, “Ku, fu mu nu ba kuge fu alibi to, nene nu fu ii biti fu ba kaapu ane asin?” Tuto nu ba gya mu lee ogyanekpa obu mu to.

*Bamu nu ba man koolé
Krisito gyii mu ba gye
agyaatanapu*

³⁵ Yesu maa nu ye Gyiwu abalisa mu ba gya onyin mu lee ogyanekpa obu mu to kanin mu, o naa wu mu, nu o taase mu ye, “Fu koolé Daadimaadi Obii-nyinsa mu fii gyii.”

³⁶ Nu onyin mu lee kono ye, “Onyiripe, mu i gye anumu? Towe me ke n koolé mu gyii.”

³⁷ Nu Yesu towe mu ye, “Fu tee wola wu mu, mu i gye omu nu ee towe fu ase nbunbu fale.”

³⁸ Tuto nu onyin mu towe ye, “Me-nyiripe, n koolé fu gyii.” Nu o kyun muja Yesu ayaa to.

³⁹ Nu Yesu towe ye, “N ba dulinyaa numu to ke n ba gyii asa asin, ke agyaatanapu ansi i bugi, ke bamu nu bee ku mu, moo ba biliji agyaatanapu.”

⁴⁰ Farasii abi mu nu ba bu tuto, nu ba nu kutu mu nu o towe mu, ba taase mu ye, “Fu kaapu fee ane gbaa ane an gye agyaatanapu nin abee?”

⁴¹ Nu Yesu lee bamu kono ye, “Fan kan fan gye agyaatanapu bure, naafoo fan mee ye fan gyii alibi kupwe. Amaa fan maa towe ye fan ku fale bure, fan gyii alibi kupwe.”

10

*Yesu bo kinasan lu
Nbulupu okpapu mu
danbirasa su*

¹ Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, asa mu nu o mee bola nbulupu kubunlun kebuno mu to ee loo, nu o naa bola opula pupwe loo to mu, gye oyu ye omu nu ee yuuri olon su. ² Amaa asa mu nu ee bola kebuno ee loo mu, mu i gye nbulupu mu okpapu. ³ Nu okpapu mu kan ba mu, kebuno okusupu mu ii tigi sa mu, nu ee loo to. Ee tu mu nbulupu mu okumaa numu maa mu kitu, nu nbulupu mu be nyi mu obule, nu ee lu gyankpaa bamu. ⁴ Okpapu mu maa tee lee bamu kpini lu kubunlun mu to mu, nu ee kyun gyankpaa bamu yege bee buu mu, lu fee be nyi mu obule. ⁵ Amaa ba mee ye ba buu ofo, bee biti ba sile yege mu, lu fee ba man nyi mu obule.” ⁶ Yesu bo bamu kinasan kinumu nin, amaa ba man nu kutu mu nu ee towe bamu mu kase.

⁷ Imu su Yesu bwii towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee me i gye nbulupu kubunlun kebuno mu. ⁸ Bamu nu ba gyankpaa me ba mu kpini, nu ba waa bamu n-yu fee nbulupu akpapu mu, ba gye ayu ye bamu nu bee yuuri olon su, kanin su nu nbulupu mu ba man nu bamu ase mu. ⁹ Me i gye kebuno mu, okumaa mu nu o bola me su loo mu, ii biti o nye kamolige. Mu kulu kpee ye mu kibwii ba mu ee nye agyito o gyii. ¹⁰ Oyu bure, mu lee i gye fee o be yuuri, ke o moo, ke o nyita. Amaa mee me n ba nin ke asa ba nye nkpa, ke ba nye umu kukyo-kukyo.

¹¹ “Me i gye nbulupu okpapu danbirasa mu. Me, nbulupu okpapu danbirasa mu n taa me nkpa sa nbulupu mu halu lewu to.

¹² Paa ogyipu bure, o man du fee nbulupu okpapu danbirasa mu. Nbulupu mu ba maa man gye mu gbaa-gbaa mu lee su mu, nu o kan wu fee kuntun u ba mu, ee sile yege nbulupu mu nin, ke kuntun mu o ba kitaa bamu oku ke o yaase asansa. ¹³ Kutu mu su nu ee sile ee yege nbulupu mu i gye fee, o gye paa ogyipu nin, bamu asin i man tiri mu.

¹⁴ “Me i gye nbulupu okpapu danbirasa mu. N nyi me nbulupu, nu me nbulupu

gbaa be nyi me. ¹⁵ Fɛɛ kanan mu nu Mɛ-Sɛ mu nyi me, nu ngbaa me n nyi Mɛ-Sɛ mu, umu su nu n biti n taa me nkpa sa me nbulupu mu halu lewu to. ¹⁶ N san n su nbulupu aku nu mu ba man bu nbulupu anumu to. Nu ii tiri fɛɛ n naa taa bamu gbaa ba. Bee biti ba be nu me obule, ke bamu kpini ba ba waa kubu kulun ye okpapu kulun. ¹⁷ Kuto mu su nu Mɛ-Sɛ ii biti me asin i gye fɛɛ, n kyula ye n taa me nkpa sa halu lewu to, ke n bila bwii nye kumu. ¹⁸ Oku mee taale koole me nkpa lu me abaa to. Amaa me gbaa-gbaa mi kebiti to nu n kyula ye n wu. N su okpa fɛɛ n taa me nkpa sa halu lewu to, ke n bila bwii nye kumu. Fale konosa kanumu nu Mɛ-Sɛ sa me ye n waa.”

¹⁹ Asin mu nu Yesu towe fale su mu, nbarige i bila bwii ba Gyiwu abalisa mu to. ²⁰ Asa mu to gaalaagaa bee towe ye, “Nbwu libi ba bu mu to, ee lo ibun. Mine su nu fen nu mu ase?”

²¹ Amaa bamu aku moo ba ye, “Osa mu nu nbwu libi ba bu mu to mu, mee towe fale ntowe numu. Nene nu nbwu libi i taale bugi gyaatanapu ansi?”

Gyiwu abalisa ba man koole Yesu gyii

²² Nu sana fuv fɛɛ Gyiwu abi ba gyii Kesu konu mu nu ba su nyinji sana mu nu ba bugi Kabwaare-sunkpa aye Gyerusalem kade to mu. Sana manja i gye awoo to nu, ²³ nu Yesu bu Kabwaare-sunkpa aye mu to, yege o naa katin mu nu bee tu ye Owura Solomon kasoroga mu to. ²⁴ Tuto nu Gyiwu abalisa mu ba yile kyaaboo mu, nu ba taase mu ye, “Sana moo nu fii biti fɛɛ a gyoo naa fuv, poyi ke a wu asin mu to kyekyee? Nu fu i kan fu gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu, dan tiisi towe ane kesintin.”

²⁵ Nu Yesu lee konu ye, “N wula towe fane, amaa fan man koole me gyii. Asin kyinkyinsa mu nu n su n waa Mɛ-Sɛ kitu to mu, umu ii gyii me n-yu su kesintin.

²⁶ Amaa fan man koole me gyii, lu fɛɛ fan maa man gye me nbulupu mu su.

²⁷ Me nbulupu bee nyi me obule, nu n nyi bamu, nu bee buu me. ²⁸ N sa bamu nkpa

kakpaa, nu ba mee ye ba foyi. Nu oku mee taale bute bamu koole lu me abaa to. ²⁹ Mɛ-Sɛ lbwaare, mu nu o taa bamu sa me mu, kyoo kuto kumaa numu, umu su oku mee taale bute bamu koole lu Mɛ-Sɛ abaa to. ³⁰ N maa Mɛ-Sɛ an gye kukulun nu.”

³¹ Tuto nu Gyiwu abi ba bila naa taa abuu ke ba tuv mu. ³² Amaa nu Yesu towe bamu ye, “N waa asin kyinkyinsa damante mu nu i lu Mɛ-Sɛ ase kaapu fane. Imu imoo su nu fen biti fan tuv me abuu?”

³³ Nu Gyiwu abi mu ba towe mu ye, “Man gye asin kyinkyinsa damante mu nu fu waa su nu an biti a tuv fu abuu. Amaa fu towe nbusaa asin yii lbwaare, lu fɛɛ fu gye nyumisa nu, nu fu towe ye fu gye lbwaare.” ³⁴ Nu Yesu taase bamu ye, “Fan man nyi ba maa kyuroo waa fane Nbara mu to ye, lbwaare ye, ‘Fan gye me, lbwaare me kedubi’? ³⁵ An nyi fɛɛ oku mee taale kyeege Asinkyan yilasa mu. lbwaare wula towe bamu nu mu asin i ba bamu ase mu ye ba gye mu keduli mu, mee me bure Mɛ-Sɛ lbwaare i lee me nu o sun me ba dulinyaa to. ³⁶ Mine su nu fen ye n towe nbusaa asin yii lbwaare, fɛɛ maa towe ye, ‘N gye lbwaare Mu-Bii mu’? ³⁷ Nu n mee kan n waa ato mu nu Mɛ-Sɛ ii biti fɛɛ n waa mu, kanun bure fan man koole me gyii. ³⁸ Amaa nu n kan waa umu bure, nu halu fan man koole me gyii gbaa mu, fan koole ato mu nu n waa mu kpini gyii, ke fan nye bu fɛɛ n maa Mɛ-Sɛ an gye kukulun.” ³⁹ Tuto nu asa mu ba biti fɛɛ ba kitaa mu, amaa o bule bamu to lu kyun.

⁴⁰ Nu Yesu bwii naa faa Gyodan obun kpee kumu benben, opula mu nu Gyon kyina gye asa lbwaare kekyugyee mu. O maa bu tuto mu, ⁴¹ nu asa damante ba ba mu ase, nu bee towe ye, “Halu Gyon maa man waa asin kyinkyinsa iku gbaa mu, kuto kumaa mu nu o towe lu onyin numu su mu, kpini gye kesintin.” ⁴² Nu asa mu nu ba bu tuto mu gaalaagaa ba koole mu gyii.

11

Lasarusi kulob ye mu kelewu

¹ Ɔnyin ku i kyina ɔ bu to, nu bee tu mu ye Lasarusi, nu ɔ de ee lo. Mu pikeyi ana i gye Mɛeri ye Mata, nu bamu kpini ba lu Betani kade to. ² Mɛeri numu i gye ɔkyi ɔmu nu ɔ kyina ɔ ba kyeege tulale wɔrigɛ Yesu ayaa su, nu ɔ taa mu inyini bunswusa mu kpayi-kpayi umu mu. Mu piunyin i gye Lasarusi mu nu ɔ de ee lo mu. ³ Nu mu pikeyi ana ba sun Yesu ase naa towe mu ye, “Ɔnyirɛ, fu kyemine danbirasa mu nu fu su kebiti sa mu mu, de ee lo.”

⁴ Yesu maa nu inumu mu, nu ɔ towe ye, “Kulo kinumu man gye lewu kulo. Ii biti i biya lbwaare bunyaa nun, ke me, Mu-Bii mu n nye bunyaa lu umu su.” ⁵ Yesu su kebiti sa Mata maa Mɛeri ye bamu piunyin Lasarusi. ⁶ Amaa maa nu fee Lasarusi u lo mu, o bwii kyina katɔn mu nu ɔ bu mu nke nnyo tii su.

⁷ Imu kamaa mu ɔ towe mu abulapɔ ye, “Fan yege a bwii kpee Gyudeya ɔsɔwɔle.”

⁸ Nu abulapɔ mu ba towe mu ye. “Ɔkaapɔɔ, nke nnyo numu to nu Gyiwu abi bee biti ba to bu abuu mo, mine su nu fu bila fii kpee toto?”

⁹ Nu Yesu lee kɔno ye, “Man gye kerefi kudu anyo i bu kayike to? Nyimisa mu nu ɔ naa kayike to mu mee siti, lu fee kyowe ku to ee sa mu katɔn kumaa. ¹⁰ Amaa nu ɔ nate kagyanbwe bire ee siti, lu fee ɔ man su inmanesa.”

¹¹ Maa towe inumu kamaa mu, ɔ towe bamu ye, “Ane kyemine Lasarusi de nsure nun, amaa n biti n kpee toto n naa kyini mu.”

¹² Nu mu abulapɔ ba lee kɔno ye, “Ɔnyirɛ, nu ɔ kan de nsure bire, ee biti ɔ nye alanfiya.” ¹³ Kuto mu nu Yesu u kaapɔ i gye ye Lasarusi wu, amaa mu abulapɔ bire be nyi nun fee nsure gbaa-gbaa asin nu ɔ diyɛ.

¹⁴ Imu su ɔ towe tigi bamu ye, “Lasarusi wu. ¹⁵ Amaa lu fane su mu, mi ansi i gyii fee n maa man bu toto nu o wu. Inumu ii biti i yege ke fan nye kɔle me gyii. Kanin su fan yege a kpee mu ase.”

¹⁶ Nu Tomasi mu nu bee tu mu Kabwaara-bii mu, towe abulapɔ asansa mu ye, “Fan yege ane gbaa ane a kpee ke anaa mu a naa wu.”

Yesu kyini asa lu lewu to

¹⁷ Yesu maa fu Betani kade to mu, o nu ye ba tee pula Lasarusi umu nke nna.

¹⁸ Lu Betani kpee Gyerusalem man bu kata, i waa fee imaali inyo, ¹⁹ nu Gyiwu abi mu gaalaagaa ba ba Mata maa Mɛeri ase, ba ba towe yuula bamu nkolo lu bamu piunyin kelewu su. ²⁰ Mata maa nu fee Yesu u ba mu, ɔ lu naa gyanu mu ɔkpa to, amaa Mɛeri bire o sii kɔkpaara su.

²¹ Mata maa gyanu mu mu, ɔ towe mu ye, “Ɔnyirɛ, fu daa fu bu nfu nun, naafɔ me piunyin man din wu. ²² Amaa halu nbunbu gbaa n nyi ye, kuto kumaa mu nu fu taase lbwaare mu, ee biti ɔ waa sa fu.”

²³ Nu Yesu towe mu ye, “Fu piunyin ii biti o bwii kyini ba nkpa to.”

²⁴ Mata lee kɔno ye, “N nyi ye ee biti o kyini ba nkpa to kake laalaalɔwe mu, sana mu nu lbwaare ii biti o kyini asa ba nkpa to mu.”

²⁵ Nu Yesu towe mu ye, “Me i gye ɔmu nu n kyini asa n lu lewu to, nu ee sa bamu nkpa mu. Ɔkumaa mu nu ɔ kɔle me gyii mu, halu o wu gbaa ee biti ɔ nye nkpa. ²⁶ Nu ɔkumaa mu nu ɔ te nkpa to nu ɔ kɔle me gyii mu, ɔ mee ye o wu kake aku. Fu kɔle inumu gyii?”

²⁷ Nu Mata kyula ye, “Ehn! Ɔnyirɛ n kɔle gyii ye fu i gye Krisito, Ɔmu nu lbwaare wula lee mu, lbwaare Mu-Bii mu nu ɔ towe ye ee biti o sun mu ba dulinyaa to mu.”

²⁸ Maa towe inumu lɔwe mu, o bwii kpee kɔkpaara su, nu ɔ naa tu mu-supu Mɛeri lu ɔkaa su, nu ɔ towe mu ye, “Ɔkaapɔɔ mu bu nfu, nu ɔ taase fu su.”

²⁹ Mɛeri maa nu kanin mu, nu ɔ kusɔ bilen ee kpee mu ase. ³⁰ Yesu man pɔta loo kade mu to, amaa ɔ san ɔ bu katɔn mu nu Mata naa gyanu mu mu. ³¹ Gyiwu abi mu nu ba bu Mɛeri ase kɔkpaara su bee towe bee yuula mu kɔkɔlo mu, ba maa wu kanan mu nu ɔ kusɔ bilen lu kewu mu, ba lu buu mu, be nyi fee ee kpee kakyan mu ase ɔ naa kyina saawu.

³² Mɛeri maa fu katɔn mu nu Yesu bu, nu o wu mu mu, o muja mu ayaa to, nu ɔ towe mu ye, “Ɔnyirɛ fu daa fu bu nfu nun, naafɔ me piunyin man din wu.”

³³ Yesu maa wu kanan mb nu Mɛɛri ye Gyiwu abi mb nu ba buu mb mb bee su mb, ɪ kɔ mb nu i dunji mb ɔbule tɔ. ³⁴ Nu ɔ taase bamv ye, “Fɪne nu fan pula mv?”

Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “ɔnyirɪpe, ba ku.”

³⁵ Nu Yesu su.

³⁶ Nu Gyiwu abi mv ba tɔwe ye, “Fan ku kanan mv nu ɔ sv kebiti sa mv.”

³⁷ Amaa bamv tɔ akv ba tɔwe ye, “Man gye Yesu nɪmv i bugi agyaatanapv ansi mv? Mɪne ɪ waa nu ɔ man taale kɔɔle Lasarusi ke ɔ man wu?”

Yesu kyini Lasarusi ba nkpa tɔ

³⁸ Yesu ɔbule tɔ bwii dunji mv, nu o kpee kakyan mv ase. Ki gye kifulebɔ nɪn, nu ba taa kubuu tii kɪmv kɔnɔ. ³⁹ Nu Yesu tɔwe bamv ye, “Fan tigi kubuu mv lu tɔtɔ.”

Nu Mata, olewupu mv pɪkyu mv tɔwe ye “ɔnyirɪpe, ee bitɪ ɔ ba ɛɛ lɪsɔn, ndaga nke nna nɪmv a maa pula mv.”

⁴⁰ Nu Yesu taase Mata ye, “N man tɔwe fv ye nu fv kan kɔɔle gyii mv, fii bitɪ fu wu lbwaare bɔnyaa?”

⁴¹ Imv sv ba tigi kubuu mv. Nu Yesu ku svsv nu ɔ tɔwe ye, “Nse, n fwaala fv fɛɛ fv maa nu mɛ kikule. ⁴² N nyi saɲa kɔmaa fii nu mɛ kikule, amaa asa mv nu ba yile nfu mv sv nu n tɔwe kanɪn, ke ba nye kɔɔle gyii fɛɛ fu i sun mɛ.”

⁴³ Maa tɔwe kanɪn lɔwe mv, nu o kuusi kenken ye, “Lasarusi, lu ba!” ⁴⁴ Nu olewupu mv lu ba, yege taafuli mili mv abaa ye ayaa sv, yege kikyibi fufuli nmina mu ansi sv.

Tɔtɔ nu Yesu tɔwe bamv ye, “Fan saɲe mv ke ɔ nate.”

Ba bitɪ ikpa fɛɛ ba mɔɔ Yesu

(Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Luka 22:1-2)

⁴⁵ Gyiwu abi adamante mv nu ba ba Mɛɛri afwaala, nu ba wu kvɔ mv nu Yesu waa mv, ba kɔɔle mv gyii. ⁴⁶ Amaa bamv akv ba kpee Farasii abi ase naa tɔwe kvɔ mv nu Yesu waa. ⁴⁷ Imv sv

aseepu bilisa ye Farasii abi ba tu kadɛ mv tɔ Gyiwu abilisa amu-amu ngyaɲɛ.*

Nu ba taase abaa ye, “Mɪne nu an bitɪ a waa. Fan ku asunkaala ye asɪn kyinkyinsa damante mv nu ɔnyɪn nɪmv ɪ waa fale.”

⁴⁸ An kan yege mv, nu ɔ kyaga sv ɛɛ waa kanɪn mv, ɔsa kɔmaa nɪmv ii bitɪ ɔ kɔɔle mv gyii, ke ɪ yege Roma abi† ba ba nyita anɛ kabwaare-sunkpa aye nɪmv ke ba mɔɔ anɛ asa. ⁴⁹ Nu bamv tɔ ɔkv mv nu bɛɛ tu mv ye Kayifasi nu ɔ kyina ɔ gye oseepu bilisa ase kesu maɲa tɔ mv tɔwe bamv ye, “Fan man nyi sehn! ⁵⁰ Fan man nyi ye, ɪ bɔ sa fane fɛɛ nyɪmɪsa kvɔn o wu sa asa kpini, ɪ kyɔ fɛɛ anɛ asa kpini ba maa muuri?”

⁵¹ Kesintin tɔ man gye mv gbaa-gbaa mu kebiti tɔ nu ɔ tɔwe fale asɪn nɪmv. Amaa maa gye lbwaare oseepu bilisa ase kanɪn kesu maɲa tɔ sv mv, lbwaare yege nu ɔ tɔwe yila ye Yesu ii bitɪ o wu sa Gyiwu abi kpini. ⁵² Nu man gye Gyiwu abi kvɔn, amaa ye lbwaare mu-bii ana mv nu ba yaase tɔ ba bv dulinyaa tɔ katɪn kɔmaa nɪmv mv, ke ba ba buga waa kvkvɔn. ⁵³ Imv sv lu kanɪn kake maɲa Gyiwu abilisa ba nmina ye ba mɔɔ Yesu.

⁵⁴ Lu kanɪn sv Yesu man bila lɛɛ mv n-yu ifuli ɛɛ nate Gyiwu abi mv tɔ. Amaa ɔ lu Gyerusalem kpee bɛɛ tu kɪmv ye Efarim kadɛ mv, nu kv bv tiri kiperi sv mv. Nu maa mv abɪlapv mv ba naa kyina tɔtɔ.

⁵⁵ Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaɲɛ nbunɔ kensi-gyii saɲa maa tiri tɔ mv, asa gaalaa-gaa ba lu bamv ndɛ sv kpee Gyerusalem. Ba gyankpaa nɪn ba naa fwi bamv n-yu sv ineesi fɛɛ kanan mv nu ba wɔla bɛɛ waa, pɔyɪ ke bamv Kanyaɲɛ nbunɔ kake mv kv fv. ⁵⁶ Asa mv bɛɛ kv bee bitɪ Yesu. Nu saɲa mv nu ba yile kabwaare-sunkpa aye ase mv, bɛɛ taase abaa ye, “Mɪne ɪ gye fane nfɛɛɛ? Fen nyi fɛɛ ee bitɪ ɔ ba Kanyaɲɛ nbunɔ ngyaɲɛ nɪmv tɔ?” ⁵⁷ Imv gbaa mv lbwaare aseepu ye Farasii abi mv ba wɔla sa kɔnɔ ye, ɔkɔmaa mv nu o wu katɪn mv nu Yesu bv mv, ɔ ba tɔwe bamv ke ba nye kitaa mv.

* **11:47** 11:47 Bɛɛ tu Gyiwu abilisa amu-amu ngyaɲɛ maɲa Giriki katɔwe tɔ ye ‘Sanhediri’. † **11:48** 11:48 Gyiwu abilisa mv ba sv kufuu fɛɛ, akvɔ nu Yesu kan nye abuuu kvkyɔ mv, bee bitɪ ba kvsv yile Roma kvbane sv, ke ɪ yege Roma abi anaakɔpɔ ba be nyita bamv kabwaare-sunkpa aye mv, ke ba mɔɔ bamv kpini.

12

*Mεερι Kyεεγε Tuulaale
Wɔriγε Yesu ayaa sv*

(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Luka 7:37-39)

¹ I maa san fεε nke nsiye ke ba gyii Kesu kɔnɔ Kanyaɲε nbunɔ lala mu, Yesu kpee Betani kade tɔ. Tutɔ i gye Lasarusi mu nu Yesu daa kyinji lu lewu tɔ mu ayε. ² Nu ba waa agyito kɔta Yesu kifɔ. Mata i waa agyito maɲa, Lasarusi gbaa tii asa mu nu ba maa Yesu bee gyii mu sv. ³ Tutɔ nu Mεeri taa tuulaale liifensa mu nu i sv ogyalin pɔrɔntɔwa bɔla ba, nu nadi nu ba taa waa imv. Mεeri taa ba kyεεge wɔriγε Yesu ayaa sv, nu o taa mu inyini bunswɔsa kpayi-kpayi imv. Nu tuulaale maɲa ofen kɔɔle kɔkpaara mu sv kpini femm.

⁴ Amaa mu abɔlapv mu tɔ okv mu nu bεε tu mu ye Gyudasi Isikariyoti bu tutɔ. Mu u ba o ba lεε Yesu sa mu. Maa wu Mεeri maa waa kanin mu, o tɔwe ye, ⁵ “Mɔne sv nu ba man taa tuulaale nimv fe, ke ba nyε afulee fεε dinari* asa, abεε lbwaayɔ kudu kusun osunpu kɔkɔka, ke ba taa afulee mu kεε atiripu?” ⁶ Man gye atiripu mu asɔn i tiri mu sv nu o tɔwe kanin, amaa o gye oyu nin. Nu mu u kɔta bamv afulee owaakpa mu, yege ee yuuri afulee mu ikv ee gyii.

⁷ Amaa Yesu tɔwe ye, “Fan yege okyu mu! O waa imv yila mi kepula ake nin. ⁸ Saɲa kɔmaa fanaa atiripu anɔmv ii biti fan baa fan bu tɔ, amaa mεε ye n baa n bu fane ase saɲa kɔmaa.”

⁹ Nu Gyiwu abi adamantε ba maa nu fεε Yesu bu Betani kade tɔ mu, ba kpee mu ase tutɔ. Man gye Yesu nkɔn sv nu ba kpee tutɔ, amaa ba kpee ba naa kv Lasarusi mu nu Yesu kyinji mu lu lewu tɔ mu gbaa. ¹⁰ Imv sv lbwaare aseepu bilisa ba ηmina ba mɔɔ Lasarusi gbaa, ¹¹ lu fεε taa lu Lasarusi kelewu kyinji mu sv mu, Gyiwu abi mu gaalaagaa bee kina bamv abɔlisa mu, nu bee kpee bεε kɔɔle Yesu bee gyii.

* **12:5** 12:5 Dinari kɔlɔn i gye kusun osunpu kake kɔlɔn kɔkɔka. † **12:13** 12:13 ‘Hosana’ kɔmv kase lu Hibriwu katɔwe tɔ i gye ye ‘mɔlge anε’ abεε ‘a yɔn lbwaare’. ‡ **12:15** 12:15 ‘Siyon abi’ abεε Gyerusalem abi i gye okvɔlɔn nin. Gyerusalem kade kabaafɔn kv nu bεε tu ye Siyon.

Yesu loo Gyerusalem

fεε Owura

(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Imv lu kaake mu, kɔbv damantε mu nu ba ba bamv Kesu kɔnɔ Kanyaɲε nbunɔ kensi-gyii mu tɔ mu, ba nu fεε Yesu kɔtaa o kpa εε ba Gyerusalem. ¹³ Imv sv ba taa abɔlafe lu kyɔn, ke ba naa gyaɲa mu, yege bεε yɔn mu bεε tɔwe ye,

“Hosana!†

Kusee i gye sa omv nu o naa oɲyɔrɔpε lbwaare kɔtu tɔ εε ba!

Kusee i gye sa Isɔrayɔ Owura!”

¹⁴ Nu Yesu wu kuruma kadanba kv nu o dii mu. Inɔmv i yege nu Asɔnkyan yɔlisa mu i ba tɔ kesintin. Imv i gye ye,

¹⁵ “O Siyon‡ abi, fan man waa kufuu, fan kv, fane owura u ba, o tε kuruma kadanba sv εε ba.”

¹⁶ Kanin saɲa maɲa mu, mu abɔlapv ba man nu inɔmv kpini kase. Amɔɔ kamaa tɔ, saɲa mu nu lbwaare sa mu bunyaa mu, pɔyɔ nu ba lan nyinji fεε ba kyɔrɔɔ asɔn nimv waa Asɔnkyan yɔlisa mu tɔ, nu i ba tɔ kesintin.

¹⁷ Nu asa mu nu ba bu Yesu ase saɲa mu nu o tu Lasarusi lu kakyan tɔ, nu o kyinji mu lu lewu tɔ mu, u kyaga sv tɔwe asɔn nimv katɔn kɔmaa. ¹⁸ Kanin sv nu asa damantε ba lu ba naa gyaɲa Yesu, lu fεε ba maa nu asɔn kyinkyinsa mu nu o waa mu sv. ¹⁹ Imv sv Farasii abi ba tɔwe abaa ye, “Fan man wu, a mεε bila taale waa sehn. Fan kv, dulinyaa tɔ asa kpini ba bilinji kpee ba buu mu.”

Giriki abi kv ba biti Yesu

²⁰ Nu Giriki abi mu akv gbaa ba tii bamv nu ba kpee Gyerusalem mu sv. Ba naa sun lbwaare Kesu kɔnɔ Kanyaɲε nbunɔ kensi-gyii mu tɔ. ²¹ Kanin asa maɲa ba ba Filipu mu nu o lu Betisayida kade mu nu kv bu Galile o sɔwɔle sv mu ase, ba tɔwe mu ye, “O bɔlisa, an biti fεε a wu Yesu.” ²² Nu Filipu naa tɔwe Andiruwu, nu bamv anyo ba kpee naa tɔwe Yesu.

²³ Nu Yesu tɔwe bamv ye, “Nbunbu, saɲa mu fvb fεε mε, Daadimaadi

Obii-nyinsa bonyaa lala mu i lee ifuli. ²⁴ N tɔwe fane kesintin, kuyu kibi, nu ki man kan tiye ise to gyoo mu, ki san ki gye kuyubi kulon. Amaa nu ki kan tiye ise to gyoo, nu ki koyi bire, ki soyi abi damante. ²⁵ Osa kumaa mu nu o su kebiti sa mu nkpa gaa mu, ee biti o pan kumu. Amaa osa kumaa mu nu o mee taa mu nkpa ee tu sehn dulinyaa numu to mu, ee biti o lonjo mu n-yu yla sa nkpa kakpaa. ²⁶ Osa kumaa mu nu ee sun me mu, dagaa maa buu me. Nu katin mu nu n bu mu, toto nu mi osunpu mu gbaa ii biti o baa o bu. Nu osa mu nu ee sun me mu, Me-Se ii biti o sa mu beere.

Yesu tɔwe mu kelewu asin

²⁷ Nu Yesu tɔwe ye, "Nbuunbu, me kokolo man de me. N bu kole Me-Se ke n tɔwe ye, Nse, molige me lu awurufo mu nu ii biti u ba me su fale abee? Ayee, fale awurufo animu su nu n ba. ²⁸ Nse, bonyaa fu kitu!"

Toto nu obule ku lu susu tɔwe ye, "N wala bonyaa kumu nu n biti n bwii bonyaa kumu." ²⁹ Sakyɔ mu nu ba bu toto mu ba maa nu obule mu, ba tɔwe ye, "Bulayi punte!" Nu aku moɔ ba ye, "Ibwaare kaboo i tɔwe mu ase!"

³⁰ Nu Yesu tɔwe bamu ye, "I man gye me su nu obule numu tɔwe, amaa lu fane su. ³¹ Nbuunbu i gye saɲa mu nu lbwaare ii biti o gyii dulinyaa numu to asa asin. Nbuunbu i gye saɲa mu nu ee biti o kusaa dulinyaa numu to owura lu mu kagya su. Mu i gye Sitaane mu. ³² Amaa nu ba kan kusaa me susu lu kase su bire, n biti n bite asa kpini ba me ase." ³³ O tɔwe unumu nin kaapu to lu kelewu mu nu ee biti o wu.

³⁴ Nu sakyɔ mu ba lee konjo ye, "An nu lu Asinkyan ylasa mu to fee, Krisito, Omu nu lbwaare wala lee mu, ii biti o kyina nkpa to kakpaa. Mine su nu fu tɔwe ye, I dagaa ba maa kusaa Daadi-maadi Obii-nyinsa mu susu? Animu i gye Daadimaadi Obii-nyinsa mu?"

³⁵ Nu Yesu tɔwe bamu lu mu n-yu su ye, "Iɲmanesa mu i man bila ye i kyereere fane ase. Imu su fan kyaga su nate ɲmanesa mu to, ke kintentenbiri ki man nye loo fane to. Lu fee osa mu nu

o naa kintentenbiri to mu man nyi katin mu nu ee kpee. ³⁶ Fan maa san fan su ɲmanesa fane ase fale bire, fan koole umu gyii, ke fan baa fan gye ɲmanesa mu asa." Yesu maa tɔwe unumu kamaa to mu, o lu toto naa baala bamu su mu nkun.

Gyiwu abi ba san ba mee koole Yesu bee gyii

³⁷ Halu asin kyinkyinsa mu nu Yesu waa asa ansi to kpini fale gbaa mu, ba san ba mee koole mu bee gyii. ³⁸ Asin numu a waa nin, ke asin mu nu lbwaare otowepu Isaya wala tɔwe mu, i ba to kesintin. Fale nu o taase lbwaare ye, "Onyiripe, animu i koole asin mu nu an tɔwe mu gyii?"

Nu asa moɔ nu Onyiripe mu lee mu olon mu kaapu?"

³⁹ Kpalu unumu su mu, ba man taale koole Yesu gyii, lu fee Isaya bila tɔwe mu owule to katin ku ye,

⁴⁰ "Ibwaare waa bamu agyaatanapu, ke bamu ansi i man wu.

O yege nu ba waa kusu to olon, ke bamu nfeere to ii mee nu asin kase, ke ba biliji ba me ase, ke n kye bamu."

⁴¹ Isaya gyankpaa wu Yesu bonyaa mu, umu su nu o tɔwe unumu lu mu su mu.

⁴² Halu i maa umu gbaa mu, Gyiwu abalisa mu adamantɛ ba koole Yesu gyii. Amaa lu Farasii abi mu su mu, ba man taale lee bamu koole-gyii mu ifuli, lu fee ba su kufuu fee bee biti ba gya bamu lu ogyanekpa mu to. ⁴³ Kpalu fee abalisa mu bee biti kyin lu nyimisa ase ba kyo lbwaare ase, umu su nu bee waa kanin.

⁴⁴ Toto nu Yesu tɔwe kenken ye, "Osa kumaa mu nu o koole me gyii mu, man gye me nkun nu o koole gyii, amaa omu nu o sun me mu, nu o koole gyii. ⁴⁵ Osa kumaa mu nu o wu me mu, o wu omu nu o sun me mu. ⁴⁶ Me i gye ɲmanesa mu nu i ba dulinyaa numu mu, nu okumaa mu nu o koole me gyii mu, o man sii kintentenbiri to.

⁴⁷ "Okumaa mu nu o nu me asin tɔwesa, nu o man buu umu mu, man gye me ii biti n bun mu kupwe. Lu fee n man ba nin ye n ba bun dulinyaa to asa kupwe, amaa n ba nin ke n ba molige kumu asa.

48 Ɔsa kumaa mu nu o kina me, nu ɔ man koolɛ me asin mu, wɔla nye ɔmu nu ee biti o bun mu kupwe. Nu asin mu nu n tɔwe mu ii biti i bun mu kupwe kake laalaalɔwe mu. 49 Kpalɔ fɛɛ i man gye me gbaa-gbaa me ɔlɔn tɔ nu n sɔ n tɔwe, amaa me-se mu nu o sun me mu, sa me kɔnɔsa lu kɔtɔ mu nu n tɔwe sɔ, nu umu nu n tɔwe. 50 Nu n nyi fɛɛ mu kɔnɔsa mu u sa nkpa kakpaa. Imu sɔ asin kumaa mu nu n tɔwe mu, i gye asin mu nu Me-se tɔwe me ye n tɔwe.”

13

Yesu fwu mu abulapɔ mu ayaa sɔ

1 I maa san gberɛɛ kɛ ba piili Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu, Yesu bu fɛɛ saɲa fɔb fɛɛ ɔ lu dulinyaa numu tɔ bwii kpee Mu-se ase. Maa sɔ kebiti sa mu asa mu nu ba bu dulinyaa numu tɔ sɔ mu, ɔ nye kebiti sa bamu naa fɔb ɔkaa.

2 Pɔyɔ kɛ ba piili kalaatɔpwe sɔ agyito kigyii mu, Sitaane wɔla loo Simon mu-bii, Gyudasi Isikariyoti mu tɔ ye, ɔ lɛɛ Yesu sa.

3 Yesu nyi Mu-se maa taa kɔtɔ kumaa waa mu kibaa tɔ, nu o nyi maa lu lbwaare ase nun, nu mu ase nu ee biti o bwii kpee.

4 Imu sɔ ɔ kɔsɔ lu agyito mu ase, nu o bugi mu balumaasɔ, nu ɔ taa bɔrɔdɔba dɔla mu kasɔye. 5 Nu ɔ kyɛɛge nkyu waa lape gyeesa tɔ, nu o piili ɛɛ fwu mu abulapɔ mu ayaa sɔ, yege ɔ sɔ bɔrɔdɔba mu nu ɔ taa maale mu kasɔye mu ɛɛ kpayi bamu ayaa sɔ.

6 Maa waa kanun naa fɔb Simon Pita sɔ mu, ɔ taase mu ye, “Ɔnyirɔpe, fii biti fɔ fwu me ayaa sɔ nun?”

7 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Nɔnɔbu umu nu n waa fale fu mee ye fɔ nu kase, amaa kamaa tɔ fii biti fɔ ba nu umu kase.”

8 Nu Pita tɔwe Yesu ye, “Ayee, n mee yege fɔ fwu me ayaa sɔ kakaaku.”

Nu Yesu tɔwe mu ye, “Nu fɔ man yege nu n fwu fɔ ayaa sɔ bire, fɔ man bila fii tii me abulapɔ mu sɔ.”

9 Nu Simon Pita tɔwe Yesu ye, “Kanun bire Ɔnyirɔpe, man fwu me ayaa sɔ nkɔn, fwu me abaa ye mi kumu tɔ gbaa tii sɔ.”

10 Nu Yesu tɔwe mu ye, “Ɔkumaa mu nu ɔ tee gyee mu, mu n-yu sɔ i man bila

i sɔ ineesi, umu sɔ mu ayaa sɔ nkɔn nu ɛɛ fwu. Fane n-yu sɔ i man sɔ ineesi ku, amɔɔ fane tɔ ɔkulɔn.” 11 Lu fɛɛ ɔ tɛɛ wɔla o nyi ɔmu nu ee biti ɔ lɛɛ mu sa, umu sɔ nu ɔ tɔwe ye, “amɔɔ fane tɔ ɔkulɔn” i sɔ ineesi.

12 Maa fwu bamu ayaa sɔ lɔwe mu, nu o bwii taa mu balumaasɔ bun, nu o bwii naa kyina mu ɔkyɔnakpa. Nu ɔ taase bamu ye, “Fan nu umu nu n waa sa fane fale kase?” 13 Fen tu me ye “Ɔkaapɔpɔ” ye “Ɔnyirɔpe” nu i gye kesintin, lu fɛɛ kanun nu n gye. 14 Nu me, fane-Nyirɔpe ye fane Ɔkaapɔpɔ n fwu fane ayaa sɔ fale, i dagaa fɛɛ fane gbaa fane fan fwu abaa ayaa sɔ. 15 N waa sɔnkaala sa fane, ye fane gbaa fane fan waa fɛɛ kanan mu nu n waa sa fane fale. 16 N tɔwe fane kesintin, kyaaafɔle mee taale ɔ kyɔ mu-nyirɔpe, nu kabɔɔ mee taale ɔ kyɔ ɔmu nu o sun mu mu. 17 Nɔnɔbu fan maa bu umu fale, nu fan kan waa umu mu, lbwaare ii biti ɔ waa fane kusee.

Yesu tɔwe ye mu ɔbulapɔ ku ii biti ɔ lɛɛ mu sa

18 Nu Yesu tɔwe ye, “Man gye fane kpini asin nu n tɔwe fale. N nyi bamu nu n lɛɛ mu. Amaa asin mu nu ba tɔwe waa Asɔnkyan yɔlasa mu tɔ mu, i dagaa i maa ba tɔ. Asin mu i gye ye, ‘Ɔnyɔn mu nu n maa mu an bɔga lape kulɔn tɔ an gyii mu, bilɔnɔ ɔmu nu ɔ kɔsɔ yɔle me sɔ.’

19 “N tɔwe fane nun pɔyɔ kɛ i ba waa. Nu i ba mu, fen biti fan bu fɛɛ me i gye ‘Ɔmu nu n tɔwe ye n gye mu’. 20 N tɔwe fane kesintin, ɔkumaa mu nu ɔ koolɛ ɔsa mu nu n sun mu mu, koolɛ me gbaa me numu, nu ɔkumaa mu nu ɔ koolɛ me mu, koolɛ ɔmu nu o sun me mu gbaa numu.”

21 Yesu maa tɔwe umu kpini lɔwe mu, nu mu kɔkɔlɔ tɔ nyita mu. Nu o bugi tɔ tɔwe bamu ye, “N tɔwe fane kesintin ye, fane tɔ ɔku ii biti ɔ lɛɛ me sa.”

22 Nu mu abulapɔ mu ba piili bɛɛ ku abaa ansi tɔ, fɛ nfɛɛɛ bamu tɔ ɔmu nu ɔ dɛɛ. 23 Mu abulapɔ mu tɔ ɔkulɔn, ɔmu nu Yesu sɔ kebiti sa mu mu, tɛ ɔ maa Yesu. 24 Nu Simon Pita nabeɛ mu ansi ye, “Taase Ɔnyirɔpe ye, anumu asin nu ɛɛ tɔwe fale?”

²⁵ Maa kpɛɛ Yesu mu, ɔ taase mu ye, “Ɔnyirɛ, anumu nu fu dɛɛ?”

²⁶ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “N kan taa agyito waa lape to mu, ɔmu nu n biti n taa sa mu mu, mu i gye kanin nyimisa manja.” Maa kpɛɛ agyito mu waa lape mu to mu, ɔ taa sa Gyudasi Isikariyoti. ²⁷ Gyudasi maa dan kɔɔle agyito manja mu, nu Sitaane loo mu nfɛere to.

Nu Yesu towe mu ye, “Kuto mu nu fii biti ye fu waa mu, waa bilen-bilen.”

²⁸ Bamu nu ba te ogyikpa manja kpini, ɔku man nu asin mu nu Yesu towe mu kase.

²⁹ Amaa Gyudasi maa gye ɔmu nu ee kitaa bamu afulee su mu, aku ba fe nfɛere ye, Yesu sun mu ye ɔ naa soɔ ato mu nu ii tiri sa Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ agyito mu. Nu aku moɔ ba fe nfɛere fɛe o sun mu nun ye ɔ taa afulee naa sa atiripu.

³⁰ Gyudasi maa dan kɔɔle agyito mu lowe mu, nu ɔ lu kewu kyun. Saɲa manja gye kagyanbwe nin.

Yesu sa mu abɔlapu mu nbara pupwe

³¹ Gyudasi maa lu kyun mu, nu Yesu towe ye, “Saɲa fɔv fɛɛ me, Daadimaadi Obii-nyinsa bunyaa i lu ifuli, ke lbwaare gbaa ɔ bɔla me su lee mu bunyaa mu.

³² Nu lbwaare kan bɔla me su lee mu bunyaa mu ifuli mu, ee biti ɔ bunyaa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu. lbwaare ii biti ɔ waa umu nbunbu numu.

³³ “Mi-bii ana, saɲa gberɛɛ i san ke n kyina fane ase. Fen biti fan ku biti me, fɛɛ kanan mu nu n towe Gyiwu abi abɔlisa mu, kanin nu n towe fane nbunbu fale ye, katɔ mu nu n biti n kpee mu, fan mee ye fan taale ba toto.

³⁴ “Nbunbu n sa fane kɔnɔsa pupwe ye, fan nye kebiti sa abaa. Fɛɛ kanan mu nu n nye kebiti sa fane mu, kanin manja su nu fan nye kebiti sa abaa. ³⁵ Nu fan kan nye kebiti sa abaa mu, umu ii biti i yege asa kpini ba bu ye fan gye me abɔlapu.”

³⁶ Nu Simon Pita taase mu ye, “Ɔnyirɛ fine nu fii kpee?” Yesu lee kɔnɔ ye, “Katɔ mu nu n kpee mu fu mee ye fu taale buu me kpee nbunbu, amaa fii biti fu buu me ba kamaa to.”

Yesu towe yila ye Pita ii biti ɔ kyee ilu isa ye ɔ man nyi mu

(Matiwu 26:31-35; Maki 27:31; Luka 22:31-34)

³⁷ Nu Pita taase mu ye “Ɔnyirɛ, mine waa nu n mee taale buu fu nbunbu. N biti n taa me nkpa taga apu sa fu.”

³⁸ Tuto nu Yesu taase mu ye, “Fii biti fu taa fu nkpa taga apu sa me kesintin? N towe fu kesintin ye, pɔyɔ ke kyaase ɔ bun mu, fii biti fu kyee ilu isa ye fu man nyi me.”

14

Yesu towe yuula mu abɔlapu mu nkɔɔ

¹ Nu Yesu towe mu abɔlapu mu ye, “Fan man yege fane nkɔɔ i nmaa fane. Fan kɔɔle lbwaare gyii ke fan kɔɔle ngbaa me gyii. ² Ibu damante i bu Me-Se kɔkpaara su. Nu i daa i man gye kanin nin, naafɔɔ n towe fane. N kpee n naa loɲo ɔkyinakpa sa fane. ³ Nu n kan kpee naa loɲo ɔkyinakpa sa fane mu, n biti n bwii ba taa fane kpee me ase, ke fan naa kyina katɔ mu nu n te mu. ⁴ Fen nyi ɔkpa mu, nu fen nyi katɔ mu nu n kpee mu.”

Yesu i gye ɔkpa mu kpee lbwaare ase

⁵ Nu Tomasi towe Yesu ye, “Ɔnyirɛ, a man nyi katɔ mu nu fii kpee. Nu nene nu an biti a waa bu ɔkpa mu?”

⁶ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Me i gye ɔkpa mu ye kesintin mu ye nkpa mu. Ɔku mee taale kpee Me-Se ase, amɔɔ ɔ bɔla me su. ⁷ Nu fan kan fan nyi me kesintin to mu, naafɔɔ fan nyi Me-Se mu gbaa. Lu nbunbu numu u su ii kpee mu, fen nyi mu, nu fen wu mu.”

⁸ Nu Filipu towe ye, “Ɔnyirɛ, kaapu ane Fu-se mu, kuto mu nu ki tiri ane nin.”

⁹ Tuto nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Filipu, amɔɔ fu man nyi me, halu kanan mu nu n kyina fane ase kyɛɛɛɛ fale? Ɔsa kumaa mu nu o wu me mu, o wu Me-Se mu. Mine i waa nu fu bila fu towe ye, ‘Kaapu ane Fu-se mu?’ ¹⁰ Abɛɛ fu man kɔɔle gyii ye n maa Me-Se mu an gye kɔkɔlɔn? Asin mu nu n towe fane mu man gye me gbaa-gbaa me lee. Amaa Me-Se mu nu ɔ bu me to mu

ii sun mu kusun. ¹¹ Kanun su fan koole me gyii fee n maa towe ye, n maa Me-Se mu an gye kukulun. Nu i man gye kanun gbaa mu, fan koole me gyii lu asun kyinkyinsa mu nu fan wu n maa waa fale su. ¹² N towe fane kesintin, osa kumaa mu nu ee koole me ee gyii mu, ee biti o waa ato mu nu n waa mu. Ee biti o waa umu nu i kyoo fale gbaa, lu fee n kpee Me-Se mu ase nin. ¹³ Nu kutu kumaa mu nu fan kule me kitu to su mu, n biti n waa sa fane, ke me, Obii mu n biya bunyaa sa Me-Se mu. ¹⁴ Kutu kumaa mu nu fen kule me lu me kitu to su mu, n biti n waa sa fane." Yesu da mu kokolo su ye Kayaayu Kyirekyire mu kii biti ki ba.

¹⁵ Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, "Nu fan kan fan su kebiti sa me mu, fen biti fan buu me konosa. ¹⁶ N biti n kule Me-Se ke o sa fane Okyetopu pupwe mu nu ee biti o baa o bu fane ase kakpaa. ¹⁷ Mu i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu ee lee lbwaare kesintin mu ee kaapu. Dulinya abi ba mee ye ba taale koole mu, lu fee ba man nyi mu, nu be mee wu mu. Amaa fane fane fan nyi mu, lu fee o bu fane ase, nu ee biti o baa o bu fane to. ¹⁸ N mee ye n yege fane fee anmengyi, n biti n bwii ba fane ase. ¹⁹ I san gberere, dulinya abi ba man bila ye ba wu me. Amaa fane fane bure fen biti fan wu me. Lu fee n maa te nkpa to fale, fane gbaa fane fen biti fan baa fan te nkpa to. ²⁰ Kanun kake manja fen biti fan bu fee n maa Me-Se an gye kukulun, nu n maa fane gbaa an gye kukulun.

²¹ "Okumaa mu nu o koole me konosa, nu o buu umu mu, mu i gye omu nu o su kebiti sa me. Okumaa mu nu o su kebiti sa me mu, Me-Se gbaa ii biti o nye kebiti sa mu. Ngbaa me n biti n nye kebiti sa mu, ke n lee me n-yu kaapu mu."

²² Nu Gyudasi (man gye Gyudasi Isikariyoti mu) towe ye, "Onyiripe, mine waa nu fii biti fu lee fu n-yu kaapu ane nkun, nu man gye dulinya abi mu?"

²³ Nu Yesu lee konso ye, "Okumaa mu nu o su kebiti sa me mu, ii biti o buu me kikaapu mu. Me-Se ii biti o nye kebiti sa mu, nu maa Me-Se an biti a ba mu ase, ke a taa mu biliji ane aye. ²⁴ Okumaa mu nu o man su kebiti sa me mu, mee ye o buu

me kikaapu mu. Kikaapu mu nu fen nu fale man gye me gbaa-gbaa me kikaapu, u lu Me-Se mu nu o sun me mu ase nin.

²⁵ "N maa san n bu fane ase fale su nu n towe fane fale asin. ²⁶ Amaa Okyetopu mu nu o gye Kayaayu Kyirekyire, mu nu Me-Se mu ii biti o sun me kitu to mu, ii biti o kaapu fane kutu kumaa ke o nyinji fane kutu kumaa mu nu n towe fane fale. ²⁷ Kayu-yuuli ki baa ki bu fane ase, me gbaa-gbaa kayu-yuuli nu n su n sa fane. Amaa i man du fee dulinyaa kayu-yuuli mu nu bee sa mu. Fan man yege fane nkolo i nyita, fan man waa kufuu.

²⁸ "Fan nu n maa towe fane ye, 'N kpee ke n bila bwii ba fane ase.' Nu fen kan fen biti me asin mu, naafoo fane ansi ii biti i gyii fee n maa kpee Me-Se mu ase, lu fee Me-Se mu i gye okpare o kyoo me. ²⁹ N wula n towe fane umu kpini nbunbu poyi ke i ba waa, nu i kan ba waa mu ke fan koole me gyii. ³⁰ N mee bila ye n towe fane ase kyereee, lu fee dulinya to owura u ba. O man su olon me su, ³¹ amaa i tiri fee n maa waa kutu mu nu Me-Se sa me konso ye n waa mu, ke dulinya abi ba bu fee n su kebiti sa Me-Se. Fan ba ke a lu nfu."

15

Oyu gbaa-gbaa mu ye n-yaabi

¹ Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, "Me i gye wayin oyu gbaa-gbaa mu nu ku soyi abi, nu Me-Se i gye oyu mu odooopu.

² Kayaa-bi kumaa mu nu ki kyaa me su nu ki mee soyi abi mu, ee ne kimu nin ee foyi, nu kayaa-bi kumaa mu nu ku soyi abi mu, ee kpaale kayaa-bi mu ke ki nye soyi abi tii su. ³ Lu asin mu nu n towe sa fane su mu, fan tee waa kyirekyire. ⁴ Fan baa fan bu me ase, ke ngbaa me n baa n bu fane ase. Kyaa-bi nkun mee taale soyi abi, amoo ki kyaa oyu mu su. Kanun manja nu fane gbaa fane fen mee taale soyi abi, amoo fan bu me ase.

⁵ "Me i gye oyu mu, nu fane i gye kimu n-yaabi mu. Osa kumaa mu nu o kan o bu me ase, nu ngbaa n bu mu ase su mu, ee biti o soyi abi gaa, fee kanan mu nu kayaa-bi kyaa oyu su nu ku soyi abi mu. Imu su nu fan man tii me su bure,

fen mee taale waa sehn. ⁶ Nu okumaa mu nu o man kan o bu me ase bure, o du nin fee kayaa-bi mu nu ba ne tubu nu ki wole. Kanun n-yaabi nu bee tase bee tubu fulon to, ke i diye mu. ⁷ Nu fan kan fan bu me ase, nu me asin mu bu fane to mu, kuto kumaa mu nu fen biti, nu fan kule lbwaare mu, ee biti o waa sa fane. ⁸ Nu fan kan soyi abi gaa, mu nu u kaapu fee fan gye me abulapu mu, umu i nye lee Me-Se bunyaa mu ifuli kaapu.

⁹ "Fee kanan mu nu Me-Se mu su kebiti sa me mu, kanun manja nu ngbaa me n su kebiti sa fane. Imu su fan kyaga su kyuna mi kebiti mu to. ¹⁰ Nu fan kan buu me konosa mu, n biti n kyaga su nye kebiti sa fane, fee kanan mu nu n buu Me-Se konosa nu o su kebiti sa me mu. ¹¹ N towe fane unumu nin ke mi kensi-gyii o kyuna fane to, ke fane kensi-gyii mu o naa lwe kyekyee. ¹² Me konosa i gye ye, fan nye kebiti sa abaa, fee kanan mu nu n nye kebiti sa fane mu. ¹³ Kebiti ki man bu to ki kyokunumu fee oku maa wu sa mu kyemine ana. ¹⁴ Nu fan kan buu me konosa mu bure, fan gye me kyemine ana nin. ¹⁵ N mee bula ye n tu fane me ayaafole, lu fee kyaafole man nyi kuto mu nu mu-nyiripe u waa. Amaa n tu fane me kyemine ana nin, lu fee kuto kumaa mu nu n bula lu Me-Se ase mu, n lee kaapu fane. ¹⁶ Man gye fane i lee me. Amaa me i lee fane, nu n sun fane ye fan naa soyi abi mu nu ii biti i kyereee. Nu fan kan waa kanun mu, kuto kumaa mu nu fan kule Me-Se me kitu to mu, ee biti o waa sa fane. ¹⁷ Me konosa i gye ye, fan nye kebiti sa abaa."

*Dulinya asa bee kisi
abulapu mu*

¹⁸ Nu Yesu towe ye, "Nu dulinyaa abi ba kan bee kisi fane mu, fan baa fan nyinji fee me nu ba daa kikisi. ¹⁹ Nu fan kan fan du fee dulinyaa to abi bure, naafoo dulinyaa abi bee biti ba nye kebiti sa fane fee kumu asa. Amaa fan man gye dulinyaa abi. Me i lee fane lu dulinyaa abi to. Imu su nu dulinyaa abi bee kisi fane mu. ²⁰ Fan nyinji asin mu nu n towe fane mu ye, 'Kyaafole mee taale o kyokunumu-nyiripe.' Imu su n maa wu awurfo bamu abaa

to fale, kanun nu fane gbaa fane fen biti fan wu awurfo bamu abaa to. Nu ba kan buu me kikaapu mu, bee biti ba buu fane kikaapu mu gbaa. ²¹ Lu me kitu su, nu bee biti ba waa fane unumu kpini, lu fee ba man nyi Omu nu o sun me mu. ²² Nu n daa man ba towe asin mu sa bamu nin, naafoo ba mee ye ba wu alibi kupwe. Amaa nbunbu ba man su konokule lu bamu alibi su. ²³ Okumaa mu nu ee kisi me mu, ee kisi Me-Se mu gbaa. ²⁴ N ba waa asin kyinkyinsa mu nu oku man pu taale waa bamu to. Nu ba daa ba man wu umu bure nin, naafoo ba mee ye ba wu alibi kupwe. Amaa nbunbu ba wu asin kyinkyinsa unumu kpini. Halu umu kpini gbaa mu ba kisi maa Me-Se. ²⁵ Amaa unumu i yege Asinkyan yilasa mu i ba to. Asin mu i gye ye, 'Ba kisi me yege i man su kase.'

²⁶ "Amaa n biti n sun Okyetopu mu lu Me-Se ase, mu i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu ee lee kesintin lu lbwaare su ee kaapu. ²⁷ Nu i dagaa fane gbaa fane fan gyii me n-yu su kesintin, lu fee fan bu me ase lu npili ase.

16

¹ "N towe fane unumu kpini nin, ke fan man nye yege fane kikole-gyii mu to. ² Bee biti ba gya fane lu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa. Saja ku ii biti o ba, nu oku kan ba moo fane gbaa mu, ee biti o fe nfeere fee ee sun kusun ee kye lbwaare to nin. ³ Bee biti ba waa fale ato, lu fee ba man nyi Me-Se mu, nu ba man nyi me. ⁴ N towe fane unumu nin, nu saja mu kan fubu mu, fen biti fan nyinji fee n wula da fane amu to. N man towe fane unumu bilen, lu fee n san n bu fane ase."

*Kayaayu Kyirekyire
mu kusun*

(Gyon 14:16, 26, 15:26)

⁵ Nu Yesu towe ye, "Nnunbu n kpee omu nu o sun me mu ase nin, amaa fane oku man taase me katun mu nu n kpee. ⁶ Lu fee n maa towe fane unumu kpini su mu, fane nkolo to i nyita. ⁷ Amaa n towe fane kesintin, mi kikpe mu ki gye tonok sa fane nin. Nu n man kan kpee mu, Okyetopu mu mee ye o ba fane ase. Amaa nu n kan kpee mu, n biti n sun mu fane

ase. ⁸ Nii ɔ kan ba mu, ee biti ɔ ba yege dulinyaa to asa ba bu fee ba foyi okpa lu bamu alibi su, ye ukpa kikiyiigi mu su ye lbwaare asin kigyii su. ⁹ Okpa mu nu ba foyi lu bamu alibi su mu i gye ye ba mee koolle me bee gyii. ¹⁰ Okpa mu nu ba foyi lu ukpa kikiyiigi su mu, i gye ye n kpee Me-Se mu ase katin mu nu fan man bila ye fan wu me. ¹¹ Okpa mu nu ba foyi lu lbwaare asin kigyii su mu, i gye ye lbwaare tee wula bun dulinyaa numu to Owura mu kupwe.

¹² “N su asin kukyo n towe fane, amaa fan mee taale kita a umu kpini nbunbu numu. ¹³ Amaa nu Kayaayu mu nu ee lee kesintin ee kaapu kan ba mu, ee biti ɔ kaapu fane ke fan bu kesintin mu kpini. Man gye mu gbaa-gbaa olon su nu ee towe. Amaa kuto mu nu ee nu mu nkun nu ee towe, nu ee biti ɔ towe fane kuto mu nu kii biti ki ba. ¹⁴ Lu kuto mu nu o nu lu me ase nu ee biti ɔ lee kaapu fane, ke ee biti ɔ biya me bunyaa. ¹⁵ Kuto kumaa mu nu ki gye Me-Se mu lee mu, gye me lee nun. Imu su nu n towe fane ye Kayaayu mu ii biti ɔ taa kuto mu nu ki gye me lee mu ba kaapu fane.”

Kokolo nyita bilinj kokolo fuuli

¹⁶ Nu Yesu kyaga su towe ye, “I san gber ee fan man bila ye fen wu me, nu i bila waa gber ee fen biti fen wu me.”

¹⁷ Tuto mana nu mu abulapu aku bee taase abaa ye, “Mune nu mu katowe mu u kaapu? Maa towe ye, ‘I san gber ee fan man bila ye fan wu me, nu i bila waa gber ee, fen biti fan wu me’ nu ɔ bila bwii towe ye, ‘N kpee Me-Se mu ase’ mu, mune nu inumu u kaapu?” ¹⁸ Nu ba maa su bee taase ye, “ ‘I san gber ee’ mu, umu kase i gye nene? A mee nu asin mu nu ee towe mu kase.”

¹⁹ Nu Yesu bu fee mu abulapu mu bee biti ba taase mu asin mu kase, nu ɔ taase bamu ye, “N maa towe ye, ‘I san gber ee fan man bila ye fen wu me, nu i bila waa gber ee fen biti fan wu me’ mu, umu asin nu fen taase abaa? ²⁰ N towe fane kesintin ye, fen biti fan su ke fan bota to, yege dulinyaa abi moɔ bee gyii bamu ansi.

Fane nkolo ii biti ii nyita fane, amaa fane nkolo kinyita ii biti i ba bilinj nkolo fuuli.

²¹ I du nun fee kedunjidi maa kita okyu mu, i ko mu lu fee mu awurfo sana fuu. Amaa nu ɔ kuvge kebii mu, ee tan mu awurfo mu su, lu fee ɔ kuvge kebii waa dulinyaa to. ²² Kanun nu i du sa fane gbaa fane. Nbunbu fan bu awurfo to. Amaa n biti n bila wu fane, ke fane ansi i gyii. Nu oku mee taale lee kanun kensi-gyii mana lu fane to. ²³ Nu kake mana kan fuu mu, fan man bila ye fan taase me sehn. N towe fane kesintin ye Me-Se ii biti ɔ sa fane kuto kumaa mu nu fan kule lu me kitu to su. ²⁴ Halu ba lu ndaga fan man putu kule kuto ku lu me kitu to su. Fan kule, fen biti fan nye, ke fane kensi-gyii ɔ nye akyo.

²⁵ “I gye kesintin fee anasan to nu n towe asin numu. Amaa sana ku u ba nu n man bila ye n towe fane anasan to. N biti n lee ifuli towe fane kuto kumaa numu lu Me-Se su. ²⁶ Kanun kake mana fen biti fan kule Me-Se lu me kitu to su. N mee towe nun ye n biti n yile fane ayaa to kule Me-Se sa fane. ²⁷ Lu fee Me-Se mu gbaa-gbaa su kebiti sa fane, kpali fee fan su kebiti sa me nu fan koolle gyii fee n lu lbwaare ase. ²⁸ N lu Me-Se mu ase ba dulinyaa to. Nu nbunbu n lu dulinyaa numu to n bwii n kpee Me-Se mu ase.”

²⁹ Nu Yesu abulapu mu ba towe ye, “Nbunbu bire, fu man bila fu towe anasan to, fii sii fii bugi to nun fu towe. ³⁰ Nbunbu an wu fee fu nyi kuto kumaa numu, nu i man bila i tiri fee oku a taase fu kuto ku. Inumu i yege nu an koolle fu gyii ye fu lu lbwaare ase.”

³¹ Nu Yesu lee konɔ ye, “Nbunbu bire fan koolle gyii? ³² Amaa sana ku u ba, nu ki tee ba gbaa, nu fane okumaa numu ii biti ɔ yaase to kpee mu aye. Fen biti fan yege me nkun. Amaa i mee ye i san me nkun lu fee Me-Se mu bu me ase.

³³ “N towe fane fale asin nun, ke lu me su mu, ke fan nye kayu-yuuli. Fen biti fan gyii awurfo dulinyaa numu to. Amaa fan nye nkolo, lu fee n ko gyii dulinyaa mu su.”

17

Yesu kule kabwaare-kule sa mu n-yi

1 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmɔ lɔwɛ mɔ, ɔ kɔsaa mu kumu kɪ sɔsɔ nɪ ɔ kɔlɛ lbwaare yɛ,

“Nse saɲa mɔ fɔv. Sa mɛ, Fu-bii mɔ bunyaa, kɛ mɛ, Fu-bii mɔ gbaa n sa fu bunyaa. 2 Lu fɛɛ fu sa mɛ ɔlɔn lu asa kpini sɔ, fɛɛ n sa asa mɔ nɪ fu taa bɔɔta mɛ mɔ kpini nkpa kakpaa. 3 Nkpa kakpaa mɔ ɪ gye yɛ asa ba bu fu, kesintin lbwaare kulɔn mɔ, kɛ ba bu mɛ, Yesu Krisito mɔ nɪ fu sun mɔ. 4 N biya fu bunyaa kase sɔ nfi, lu n maa lɔwɛ fu kusun mɔ nɪ fu sa mɛ yɛ n ba waa mɔ sɔ. 5 Mɛ-Sɛ, sa mɛ bunyaa fu ansi tɔ nbunbu nɪmɔ, bunyaa mɔ nɪ n wɔla n sɔ fu ase pɔyi nɪ fu tɔv dulinyaa mɔ.”

Yesu kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ sa mɔ abɪlapɔ mɔ

6 Nɪ Yesu kyaga sɔ yɛ, “N lɛɛ fu kedubi kaapɔ bamɔ nɪ fu lɛɛ bamɔ lu dulinyaa nɪmɔ tɔ sa mɛ mɔ. Ba daa ba gye fu lɛɛ nɪn, nɪ fu taa bamɔ sa mɛ. Nɪ ba kɔɔlɛ fu asɪn mɔ nɪ ba buu ɪmɔ. 7 Nɪnɪnɪn bɪrɛ, ba bu fɛɛ kɔtɔ kɔmaa mɔ nɪ n sɔ mɔ lu fu ase nɪn. 8 Lu fɛɛ n tɔwɛ bamɔ asɪn mɔ nɪ fu sa mɛ mɔ, nɪ ba kɔɔlɛ. Ba bu kesintin tɔ fɛɛ n lu fu ase, nɪ ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ fu i sun mɛ. 9 N kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ n sa bamɔ. N mɛɛ kɔlɛ n sa dulinyaa abi, amaa bamɔ nɪ fu taa sa mɛ, lu fɛɛ ba gye fu lɛɛ mɔ. 10 Asa mɔ nɪ ba gye mɛ lɛɛ mɔ kpini, ba gye fu lɛɛ, nɪ bamɔ nɪ ba gye fu lɛɛ mɔ ba gye mɛ lɛɛ. Lu bamɔ sɔ nɪ mɛ bunyaa mɔ lu ifuli. 11 N man bila yɛ n kyɪna dulinyaa nɪmɔ tɔ, n ba fu ase nɪn. Amaa bɛɛ bamɔ bɪrɛ ba san ba bu dulinyaa nɪmɔ tɔ. Nse Kyɪrɛkyɪrɛ taa fu kitɪ mɔ nɪ fu sa mɛ ɔlɔn mɔ kun bamɔ, kɛ ba nye waa kɔkɔlɔn fɛɛ kanan mɔ nɪ maa fu an gye kɔkɔlɔn mɔ. 12 Maa kyɪna n bu bamɔ ase mɔ, kitɪ mɔ nɪ fu sa mɛ mɔ, kɪmɔ ɔlɔn tɔ nɪ n taa kɪ bamɔ sɔ, nɪ n kun bamɔ. ɪmɔ sɔ bamɔ tɔ ɔkɔ man fɔyi, amɔɔ ɔmɔ nɪ ɔ dagaa fɛɛ ɔ fɔyi mɔ, kɛ Asɪnkyan yilasa mɔ ɪ ba tɔ.

13 “Nɪnɪnɪn n ba fu ase nɪmɔ. Amaa maa san n bu dulinyaa nɪmɔ tɔ mɔ nɪ n tɔwɛ ɪnɪmɔ, kɛ ba nye mɛ kensi-gyii bamɔ tɔ danbɪrasa naa lɔwɛ. 14 N taa fu asɪn mɔ sa bamɔ, nɪ dulinyaa abi ba kisi bamɔ, lu fɛɛ ba man bila ba gye dulinyaa tɔ abi, fɛɛ kanan mɔ nɪ n man gye dulinyaa tɔ

obii mɔ. 15 N mɛɛ kɔlɛ fu nɪn yɛ fu lɛɛ bamɔ lu dulinyaa tɔ, amaa n kɔlɛ nɪn yɛ fu kun bamɔ lu Sitaane sɔ. 16 Ba man gye dulinyaa nɪmɔ lɛɛ, fɛɛ kanan mɔ nɪ n man gye kɪmɔ lɛɛ mɔ. 17 Taa fu asɪn kesintin lɔɲɔ bamɔ yɪla, lu fɛɛ fu asɪn mɔ ɪ gye kesintin. 18 Fɛɛ kanan mɔ nɪ fu sun mɛ dulinyaa tɔ mɔ, kanɪn nɪ ngbaa mɛ n sun bamɔ dulinyaa tɔ. 19 Lu bamɔ sɔ nɪ n taa mɛ n-yɪ sa fu, kɛ ngbaa bamɔ ba nye taa bamɔ n-yɪ sa fu kesintin tɔ.”

Yesu kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ sa mɔ abɪlapɔ kpini

20 Nɪ Yesu bila kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ, “Man gye mɛ abɪlapɔ mɔ nkɔn nɪ n kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ n sa. N kɔlɛ n sa bamɔ nɪ beɛ bitɪ ba be nɪ mɛ asɪn lu bamɔ ase kɛ ba kɔɔlɛ mɛ gyii mɔ gbaa. 21 Nse, mɛ kabwaare-kɔlɛ ɪ gye yɛ bamɔ kpini ba waa kɔkɔlɔn, fɛɛ kanan mɔ nɪ fu bu mɛ tɔ nɪ ngbaa n bu fu tɔ mɔ. N kɔlɛ fu yɛ, ba baa ba bu anɛ tɔ, kɛ dulinyaa abi ba kɔɔlɛ gyii yɛ fu i sun mɛ. 22 N sa bamɔ bunyaa mɔ nɪ fu sa mɛ mɔ, kɛ ba nye waa kɔkɔlɔn fɛɛ kanan mɔ nɪ an gye kɔkɔlɔn mɔ. 23 N ba n bu bamɔ tɔ yege fu bu mɛ tɔ, kɛ ba buga waa kɔnɔ kulɔn naa lɔwɛ. ɪnɪmɔ ii bitɪ ɪ yege dulinyaa abi ba bu fɛɛ fu i sun mɛ, nɪ fu sɔ kebitɪ sa bamɔ fɛɛ kanan mɔ nɪ fu sɔ kebitɪ sa mɛ mɔ.

24 “Nse n bitɪ fɛɛ bamɔ nɪ fu taa sa mɛ mɔ, ba baa ba bu mɛ ase katɪn mɔ nɪ n bu mɔ. Kɛ ba wu mɛ bunyaa mɔ nɪ fu taa sa mɛ mɔ, lu fɛɛ fu sɔ kebitɪ sa mɛ pɔyi nɪ fu tɔv dulinyaa mɔ.

25 “Nse, ɪkpa kyiiigisa wuya, dulinyaa abi ba maa man nyi fu, amaa mɛɛ mɛ n nyi fu, nɪ mi abɪlapɔ mɔ be nyi fɛɛ fu i sun mɛ. 26 N lɛɛ fu kedubi kaapɔ bamɔ, nɪ n bitɪ n kyaga sɔ lɛɛ fu kaapɔ bamɔ, kɛ fu kebitɪ mɔ nɪ fu sɔ sa mɛ mɔ kɪ baa kɪ bu bamɔ tɔ, kɛ ngbaa mɛ n baa n bu bamɔ tɔ.”

18

Ba kpee ba naa kitaa Yesu (Matiwu 26:47-56; Maki 14:43-50; Luka 22:47-53)

¹ Yesu maa kule kabwaare-kule lɔwe mu, maa mu abulapɔ mu ba faa kɔpantan mu nu bɛɛ tu kumu ye Kidiron kpee kumu benbe. Kadɔɔ-bi ku kubu tutɔ, nu ba loo kumu tɔ.

² Nu Gyudasi mu nu ɛɛ lɛɛ Yesu ɛɛ sa mu, nyi tutɔ. Lu fɛɛ, Yesu maa mu abulapɔ bɛɛ taale bɛɛ gyanɛ tutɔ. ³ Imu su asepu bilisa ye Farasii abi ba yege nu Gyudasi gyankpaa Roma anaakɔpu ye kabwaare-sunkpa aye akusɔpu, yege ba su ɔgyaa ye ifitila ye aduntɔ ba kadɔɔ-bi mu tɔ.

⁴ Yesu maa nyi kutɔ mu nu kii biti ki ba mu su mu, ɔ lu abulapɔ mu tɔ nu ɔ taase bamu ye, “Anumu nu fen biti?”

⁵ Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “An biti Yesu Kanasareti-nyin mu nin.”

Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Mɛ gye mu.” Yege Gyudasi mu nu ɛɛ lɛɛ mu sa mu yile bamu ase tutɔ. ⁶ Yesu maa tɔwe ye, “Mɛ i gye mu” mu, nu ba bwii kamaa tɔye kase.

⁷ Nu ɔ bila taase bamu ye, “Anumu nu fen biti?”

Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “An biti Yesu Kanasareti-nyin mu nin.”

⁸ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “N tɔwe fane ye mɛ i gye mu. Imu su nu mɛ nu fen biti birɛ, fan yege bamu nu ba tii mɛ su fale ba nate.” ⁹ Inumu i waa nin, kɛ asin mu nu ɔ wɔla tɔwe mu i ba tɔ. Asin mu i gye ye, “N man yege bamu nu fu taa bamu sa mɛ mu tɔ ɔku fɔyi” mu.

¹⁰ Simon Pita su sakunde, nu ɔ bute kumu loɔrɛ nu ɔ nɛ oseepe bilisa ase kɔyaafɔle gyisa kusɔ tun. Kɔyaafɔle manja kitu i gye Malikusi.

¹¹ Yesu tɔwe Pita ye, “Bwiiyaa fu sakunde mu waa kumu kukufɛ tɔ. Fu man nyi fɛɛ i tiri fɛɛ n gyii awɔrɔfɔ mu nu Nse lbwaare nmina yila mɛ mu?”

Ba taa Yesu kpee

ɔbilisa Anasi ase

¹² Nu anaakɔpu mu ye bamu ɔbilisa ye kabwaare-sunkpa aye akusɔpu mu ba kɔtaa Yesu, nu ba nmina mu. ¹³ Nu ba gyankpaa taa mu kpee Anasi ase, mu i gye Kayifasi mu-saa, mu nu ɔ gye oseepe bilisa ase kanin kesu manja. ¹⁴ Kayifasi manja i gye ɔmu nu ɔ daa tɔwe waa

Gyiwu abi mu ye i bɔ fɛɛ nyumisa kulɔn o wu sa asa kpini mu.

Pita kɔkyɛ gyankpaa

ye ɔ man nyi Yesu

(Matiwu 26:69-70; Maki 14:66-68; Luka 22:55-57)

¹⁵ Simon Pita maa ɔbulapɔ ku ba buu Yesu. Fɛɛ ɔbulapɔ mu maa nyi Oseepe bilisa ase mu su mu, o buu Yesu loo oseepe bilisa ase mu kɔkpaara su. ¹⁶ Amaa Pita gyoo kebunɔ. ɔbulapɔ mu nu o nyi Oseepe bilisa ase mu, bwii ba tɔwe kibite mu nu ɛɛ ku kebunɔ mu su mu ase, nu ɔ taa Pita loo.

¹⁷ Kibite mu nu ɔ ku kebunɔ mu taase Pita ye, “Fu man gye Yesu abulapɔ mu ɔku nin?”

Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ ye, “Ayee, n man gye.”

¹⁸ I kyina i gye awɔɔ tɔ nin, nu ayaafɔle ye kabwaare-sunkpa aye akusɔpu mu ba dɔyɛla fulɔn bɛɛ wɔle, nu Pita gbaa ba yile bamu ase ɛɛ wɔle fulɔn.

Oseepe bilisa ase mu

taase Yesu asin

(Matiwu 26:59-66; Maki 14:56-64; Luka 22:66-71)

¹⁹ Oseepe bilisa ase Anasi taase Yesu lu mu abulapɔ mu ye asin mu nu ɛɛ kaapu mu su.

²⁰ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Sana kumaa numu sakyɔ tɔ nu n tɔwe asin, yege n kaapu ato kabwaare-kule ɔgyanɛkpa ye kabwaare-sunkpa aye mu tɔ katɔn mu nu Gyiwu abi kpini bɛɛ gyanɛ mu. N man tɔwe kutɔ ku baala asiri tɔ. ²¹ Mɛne su nu fu taase mɛ fale asin? Taase bamu nu ba nu mɛ ase mu. Ba nyi kutɔ mu nu n tɔwe.”

²² Yesu maa tɔwe kanin mu, nu akusɔpu mu tɔ ɔku mu nu ɔ yile tutɔ mu kpa mu ɔtan, nu ɔ taase mu ye, “Fale nu i dagaa fu maa lɛɛ Oseepe bilisa ase kɔnɔ?”

²³ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Nu n kan tɔwe asin aku nu i man burɔn mu, tɔwe asin manja kɛ ɔkumaa numu o nu. Amaa nu mɛ asin mu i gye kesintin mu, mɛne waa nu fu da mɛ ɔtan?” ²⁴ Tutɔ nu ɔbilisa Anasi yege nu ba taa Yesu ye kanan mu nu ba nmina mu mu naa sa Kayifasi, Oseepe bilisa ase mu.

Pita kikyee kinyosapu ye kisasapu ye o man nyi Yesu

(Matiwu 26:71-75; Maki 14:69-72; Luka 22:57-62)

²⁵ Simon Pita san o yile ee wole fulon, nu oku ba taase mu ye, "Fu man gye mu abulapu mu to oku nin?" Nu Pita kye ye, "Ayee, n man gye."

²⁶ Nu oseepu bilisa ase mu ayaafole mu to oku, omu nu Pita ne mu kusu tin mu, mu kubu, taase mu ye, "N man wu fu maa bu mu ase kadoo-bi mu to?" ²⁷ Nu Pita bwii kye. Opula manja to nu kyaase bun.

Ba taa Yesu kpee Paleti ase

(Matiwu 27:1-2; Maki 15:1-5; Luka 23:1-5)

²⁸ Nu ba lee Yesu lu Kayifasi ase nyenyenu, kpee Osuwle Okusupu mu kikaara to Amaa Gyiwu abi mu ba man loo kikaara mu to, lu fee nu ba kan loo toto mu, bee biti ba waa ineesi ke i tii bamu okpa ke ba man nye gyii Kesu kono Kanyane nbuno mu. ²⁹ Imu su Osuwle okusupu Paleti lu kikaara su ba bamu ase, nu o taase bamu ye, "Mune asin pwisa nu fan su lu onyin numu su?"

³⁰ Nu ba lee kono ye, "O daa o man waa alibi aku nin, naafoo a mee ye a taa mu ba waa fu abaa to."

³¹ Paleti towe bamu ye, "Fan taa mu bwii ke fan naa taa fane gbaa-gbaa fane nbara gyii mu asin."

Amaa ba lee kono ye, "Fane Roma abi fan man sa ane okpa ye a moo oku."

³² Inumu i waa nin ke asin mu nu Yesu towe lu mu lewu mu nu ee biti o wu mu kudubi i ba to.

³³ Nu Paleti bwii loo mu kikaara to. Nu o tu Yesu ba yile mu ansi to, nu o taase mu ye, "Fu i gye Gyiwu abi Owura mu?"

³⁴ Nu Yesu taase mu ye, "Asin mu nu fu taase me fale lu fu ase nin abee asa ku i towe me asin sa fu?"

³⁵ Paleti lee kono ye, "N gye Gyiwu obii nin? Fu gbaa-gbaa fu asa ye fu asepu bilisa i taa fu waa me kibaa to. Mune nu fu waa?"

³⁶ Nu Yesu lee kono ye, "Mi kuwura-gyii ki man gye dulinyaa numu to lee. Nu n daa n gye dulinyaa numu to lee nin,

naafoo mi abupu ba din ko sa me, ke Gyiwu abi ba man nye me kita waa bamu bilisa abaa to. Amaa mi kuwura-gyii mu ki man gye dulinyaa numu to lee."

³⁷ Nu Paleti lee kono ye, "Kanin bire fu gye owura nin!"

Yesu lee kono ye, "Fu maa towe ye n gye owura mu, i gye kesintin. Inumu su nu ba kubu me ba dulinyaa to, ke n ba towe lu kesintin mu su. Okumaa mu nu ee biti kesintin mu ii nu me ase."

Ba bun Yesu lewu kupwe

(Matiwu 27:15-31; Maki 15:6-20; Luka 22:13-25)

³⁸ Nu Paleti taase mu ye, "Mune i gye kesintin?" Maa taase mu lwe mu, nu o bwii lu kpee Gyiwu abi mu ase nu o towe bamu ye, "N man wu asin mu nu n yile su ke n bun onyin numu kupwe. ³⁹ Amaa i gye fane anaana to nin fee Kesu kono Kanyane nbuno kensi-gyii sana n yege n lee bamu nu ba tii bamu obu mu oku mu nu fen biti mu, n sa fane. Imu su fen biti fee n yege fane Gyiwu abi owura mu sa fane abee?"

⁴⁰ Nu ba kuusi towe ye, "Ayee! Man gye mu, lee Barabasi sa ane." Barabasi i kyina o kusu yile awura su biya keluu.

19

Ba bun Yesu oyu laasa su lewu kupwe

(Matiwu 27:27-31; Maki 15:6-20; Luka 23:13-25)

¹ Toto nu Paleti taa Yesu sa, nu ba tije mu awulibi. ² Nu anaakoru mu ba taa iwii boo kuwura-woru bun mu, nu ba bun mu kiriman-kyu balimaasu fee owura. ³ Nu bee ba mu ase bee towe mu ye, "Eee! Gyiwu abi owura, eee, owura!" Nu bee kpee bee kpa mu itan.

⁴ Nu Paleti bila lu ba kewu Gyiwu abi mu ase ba towe bamu ye, "Fan nu nfu, n su mu n biya fane, ke fan bu fee mee me n man wu alibi aku mu su, mu nu n taa bun mu kupwe." ⁵ Yesu maa lu ba mu, o bun iwii kuwura-woru ye kiriman-kyu balimaasu, nu Paleti towe asa mu ye, "Fan ku, onyin mu ndee!"

⁶ Asepu bilisa ye Gyiwu anaakoru ba maa wu Yesu mu ba kuusi ye, "Da mu

mata oyu laasa su mɔɔ. Da mu mata.”
 Nu Paleti tɔwe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa
 fane fan taa mu naa da mata oyu laasa su.
 Mee me n man wu alibi aku mu nu n taa
 bun mu kopwe.”

⁷ Nu Gyiwu abi mu ba lee Paleti kɔnɔ
 ye, “An su nbara ku nu u kaapu fee onyin
 numu dagaa maa wu, lu fee o tu mu n-yu
 ye mu gye lbwaare Mu-Bii.”

⁸ Paleti maa nu unumu mu kufuu ki
 kita mu tii su. ⁹ Nu o bwiiyaa Yesu loo
 kikaara mu to nu o taase mu ye, “Fine
 nu fu lu?” Amaa Yesu man tɔwe mu.
¹⁰ Nu o bila taase mu ye, “Fu kina me ase
 ki tɔwe? Fu man nyi fee n su olun n taale
 yege fu nate kyan, abee ba da fu mata
 oyu laasa su mɔɔ?”

¹¹ Nu Yesu lee mu kɔnɔ ye, “Nu
 lbwaare daa o man sa fu olun me su nin,
 naafɔɔ fu mee taale waa me sehn. Amaa
 onyin mu nu o lee me sa fu mu, mu alibi
 i kyɔ fu lee gaa.”

¹² Paleti maa nu kanin mu, o biti okpa
 mu nu o bola yege Yesu o nate kyan.
 Amaa Gyiwu abi mu ba kuusi ye, “Fu
 dan kan yege nu onyin numu nate kyan
 bire, fu man gye Owura lala Kasaro mu
 kyemine. Kpalu fee okumaa mu nu ee tu
 mu n-yu ye o gye owura mu, gye Owura
 lala Kasaro mu don nin.”

¹³ Paleti maa nu kanin mu, o taa Yesu
 lu ba kilande su, nu Paleti naa kyina
 kagya mu nu awura bee kyina kumu to
 bee gyii asin mu. Bee tu tɔto ye, “Abuu
 otagakpa.” Gyiwu abi katowe to bee tu
 kumu ye, “Gabata.” ¹⁴ Kanin kake manja
 gye kake kulasa sa Kesu kɔnɔ Kanyan
 nbunɔ kensi-gyii mu. Lu i maa fu kyowe
 amu nsana mu.

Nu Paleti tɔwe Gyiwu abi mu ye, “Fan
 ki fane Owura!”

¹⁵ Nu Gyiwu abi ba kuusi ye, “Mɔɔ mu,
 mɔɔ mu. Da mu mata oyu laasa su mɔɔ.”

Nu o taase bamu ye, “N mɔɔ fane owura
 mu abee?”

Nu aseepu bilisa mu ba lee kɔnɔ ye, “A
 man su owura ku tii Owura lala Kasaro
 su.”

¹⁶ Tɔto manja nu Paleti taa mu sa bamu
 ye ba naa da mu mata oyu laasa su mɔɔ.

Ba da Yesu mata oyu laasa su

(*Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Luka
 23:26-43*)

Imu su anaakɔpu mu ba taa Yesu kyɔn.
¹⁷ Nu Yesu lu tɔto o kye mu oyu laasa
 naa fu katɔn mu nu bee tu ye “Kumu
 kawe opula.” Nu bee tu kumu Gyiwu abi
 katowe to ye, “Goligota” mu. ¹⁸ Tɔto nu
 ba da mu anyenbi mata oyu laasa su. Nu
 ba bila da asa nyɔ anyenbi mata iyu laasa
 su, oku bu mu gyisa su nu oku mɔɔ bu mu
 bina su.

¹⁹ Nu Paleti yege nu ba kyɔrɔɔ asin
 gyaga kutɔ ku su naa mata oyu laasa mu
 su ye, “YESU KANASARETI-NYIN, GYIWU
 ABI OWURA.” ²⁰ Ba kyɔrɔɔ umu Gyiwu
 abi ye Roma abi ye Giriki abi ntowe to,
 nu Gyiwu abi gaalaagaa ba kale umu, lu
 fee katɔn mu nu ba da mu mata oyu
 laasa su mu, man bu kata ye kade mu.
²¹ Nu lbwaare aseepu bilisa mu ba ba
 tɔwe Paleti ye, “Man kyɔrɔɔ ye ‘Gyiwu abi
 Owura’, amaa kyɔrɔɔ ye ‘Onyin numu i
 tɔwe ye mu i gye Gyiwu abi owura.’ ”

²² Nu Paleti tɔwe bamu ye, “Kutɔ mu
 nu n dan kyɔrɔɔ mu kumu nu n kyɔrɔɔ.”

Ba barige Yesu ato bunsu to

²³ Anaakɔpu mu ba maa da Yesu mata
 oyu laasa su lɔwe mu, ba barige mu ato
 bunsu mu to ntun nna, nu bamu okumaa
 numu nye katɔn kulun. Nu i san mu kaale
 bunswisa mu nu ki man su obaatakpa,
 nu ba lɔ kumu lu susu ba yii kase nin.

²⁴ Nu anaakɔpu mu ba tɔwe abaa ye, “A
 man kyate kumu barige to. Fan yege a tɔ
 kumu su nbii, ke a ki ane to omu nu ee
 biti o gyii kumu.”

Ba maa waa kanin mu, i yege nu
 Asunkyan yilasa mu i ba to kesintin. Imu
 i gye ye,

“Ba barige me ato bunsu to sa abaa, nu ba
 tɔ nbii me kaale bunswisa su.”

Imu su kanin nu anaakɔpu mu ba waa.

²⁵ Yesu mu-nyi ye mu nikare ye Kilopa
 mu-ka Meeru ye Meeru Magidalen ba yile
 Yesu oyu laasa mu ase. ²⁶ Yesu maa
 wu mu-nyi ye mu obulapu mu nu o su

kebiti sa mu ba maa yile tuto mu, o towe mu-nyi ye, “Okyu, fu-bii ndee.” ²⁷ Nu o towe obulapu mu mo ye, “Foo fu, fu-nyi ndee.” Lu kanin sana mu, nu obulapu mu taa mu naa kyina mu ase.

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Luka 23:44-49)

²⁸ Asin numu kpini kamaa mu, Yesu nyi fee nbunbu bire kutu kumaa ki lwe, nu o towe ye, “Bulfo su me.” O towe unumu nin ke Asinkyan ylasa mu i nye ba to.

²⁹ Tuto mu, nta nyanesa i bola kolo-bi i yile, nu anaakopu mu ba taa okyee ba nyo nta mu to, nu ba taa sogita hisopi oyu su, nu ba kusaa kumu naa tii mu kono.

³⁰ Yesu maa kyokyuu nta mu, nu o towe ye, “Nnunbu bire i lwe.” Nu o lee ohe.

³¹ Kanin kake mana ki gye kake kulasa ake sa Kake futesa. Kake futesa mana maa gye Kake futesa lala mu, nu Gyiwu abulisa mu be mee biti fee asa mu ba baa ba saa iyu laasa mu su naa fu kake futesa mana. Kanin su Gyiwu abulisa mu ba naa kole Paleti ye o yege ba naa gyayi-gyayi bamu ayaa, ke ba wu bilen, ke ba nye saate bamu lu iyu laasa mu su.

³² Imu su anaakopu mu ba ba asa anyo mu nu ba da bamu mata iyu laasa su tii Yesu su mu. Nu ba gyayi ogyankpaasa mu ayaa ye obanban mu gbaa lee. ³³ Amaa ba maa fu Yesu ase mu, ba wu fee o tee wula wu, kanin su ba man gyayi mu ayaa. ³⁴ Amaa anaakopu mu to oku taa kikepe yii Yesu kikelebi to. Opula mana to nu nkalan ye nkyu i lu wurige. ³⁵ Omu nu o wu umu ye ansi i maa waa mu, mu ii gyii umu kesintin, ke fan nye kole gyii. Nu umu nu o towe mu i gye kesintin, nu o nyi fee mu asin mu gye kesintin. ³⁶ Inumu i waa nin kaapu fee Asinkyan ylasa mu i ba to kesintin. Asin mu i gye ye, “Mu kuwuya kulon gbaa ki mee ye ki gya.” ³⁷ Nu bila kyuroo yila katun ku gbaa towe ye, “Asa bee biti ba ki omu nu ba taa kikepe yii mu mu.”

Yesu kepula

(Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Luka 23:50-56)

³⁸ Inumu kamaa to mu, onyin mu nu bee tu mu ye Gyosefu mu kpee Paleti ase naa kole mu ye, o sa mu okpa ke o naa saate Yesu kibuni naa pula. Nu Paleti sa mu okpa, nu o kpee naa taa Yesu kibuni mu. Gyosefu mana lu Arimatiya kade to mu, nu o gye Yesu obulapu mu to oku. Amaa maa sile Gyiwu abulisa su mu, o man lee mu n-yu ifuli. ³⁹ Gyosefu maa Nikodemusi mu nu o kyina kpee naa wu Yesu kagyanbwe ku mu i kpee. Nikodemusi mana biya tulale mu nu ba taa mire ye kibondiri waa, nu ba su ba suswa abuni mu. Imu odu i waa fee akyembee boota kulon. ⁴⁰ Anyin anyo mu ba taa Yesu kibuni mu, nu ba taa tafuli mili mu, nu ba bo mu tulale fee kanin mu nu Gyiwu abi bee waa bamu obuni, poyi nu bee pula mu. ⁴¹ Kadoo-bi ku bu tiri katun mu nu ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa su mu. Kanin kadoo-bi mana to mu, nu ba lonjo kakyan ku kufule to yila, nu ba man pita pula oku kumu to. ⁴² Lu fee kanin kake mana maa gye Gyiwu abi kake kulasa sa Kake futesa su mu, nu kakyan mu maa tiri tuto su mu, ba taa Yesu naa pula tuto.

20

Yesu kyiji lu alewupu to

(Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Luka 24:1-12)

¹ Kwasida ake kabwaayike i maa man pu njanje to mu, Meeru Magidalen kpee kakyan mu ase, nu o wu fee ba lee kubuu mu nu ba gbiliti ba tii kufule to kakyan mu kono mu. ² Imu su o sile bwii kpee Simon Pita ye obulapu banban mu nu Yesu su kebiti sa mu mu ase, naa towe ye, “Ba taa Onyiripe lu kakyan mu to, nu a man nyi katun mu nu ba taa mu naa yila.”

³ Imu su Pita maa obulapu banban mu ba lu bee kpee kakyan mu ase. ⁴ Nu bamu anyo maa kpini ba sile kyeekyee bee kpee, amaa obulapu banban mu sile kyun Pita su gyankpaa naa fu kakyan mu ase. ⁵ Nu o muja ku kakyan mu to, nu o wu tafuli maa de to, amaa o man loo to. ⁶ Nu Simon Pita ba kamaa to, nu o loo kakyan mu to, nu o wu tafuli maa de tuto, ⁷ ye kikyibi fufuli mu nu ba taa

ηmina mu kumu mu. Kikyibi mu ki bɔɔ ki de kumu kukwe. ⁸ Ɔbulapɔ mu nu ɔ gyankpaa fɔv tɔtɔ gbaa maa loo to nu o wu umu mu, ɔ kɔɔle gyii. ⁹ Ba san ba man pɔta nu Asinkyan yɔlasa mu kase fɛe Yesu dagaa maa kyinji lu lewu tɔ.

Yesu lɛe mu n-yu kaapu

Mɛeri Magidalen

(Matiwu 28:9-10; Maki 16:9-11)

¹⁰ Nu abulapɔ mu ba bwii kpee bamu akpaara su. ¹¹ Amaa Mɛeri bire ɔ yile kakyan mu ase ee su. Maa yile ee su mu, nu o muja sunja ku kakyan mu tɔ. ¹² Nu o wu lbwaare nbɔɔ anyɔ yege ba bun ato fufuli, ba maa te katun mu nu ba daa taa Yesu kibuni yɔla mu, ɔku te mu amu su nu ɔku mɔɔ te mu ayaa kase.

¹³ Ba taase mu ye, “Ɔkyu, mine waa nu fii su?” Nu ɔ lɛe kɔnɔ ye, “Ba taa mɛ-Nyiripe kyɔn, nu n man nyi katun mu nu ba taa mu naa yɔla.” ¹⁴ Inumu kamaa mu, ɔ gbɛɛ ku nu o wu Yesu maa yile tɔtɔ, amaa ɔ man bu ye Yesu nu.

¹⁵ Nu Yesu taase mu ye, “Ɔkyu, mine i waa nu fii su? Anumu nu fii biti?”

Mɛeri maa fe nfɛere fɛe ɔ gye kɔdɔɔ mu ɔkɔsɔpɔ mu, ɔ lɛe kɔnɔ ye, “Ɔbulisa, nu i gye fu i kan taa mu mu, tɔwe me katun mu nu fu taa mu naa yɔla ke n naa taa mu.”

¹⁶ Yesu tu mu ye, “Mɛeri!”

Maa bilinji ku mu, o kuusi tɔwe Hibriwu katɔwe tɔ ye, “Raboni!” (kumu kase i gye ye ɔkaapɔpɔ).

¹⁷ Yesu tɔwe mu ye, “Man mata me, lu fɛe n man pɔta bwii kpee Mɛ-Se mu ase. Amaa kpee mi abupu mu ase naa tɔwe bamu ye, n bwii n kpee Mɛ-Se mu nu ɔ gye fane-Se, ye me lbwaare mu nu ɔ gye fane lbwaare mu ase.”

¹⁸ Nu Mɛeri Magidalen bwii kpee abulapɔ mu ase naa tɔwe bamu ye, “N wu Ɔnyiripe mu!” Nu ɔ tɔwe bamu asin mu nu Ɔnyiripe tɔwe mu mu.

Yesu lɛe mu n-yu kaapu

mu abulapɔ mu

(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Luka 24:36-49)

¹⁹ Kwasida manja kalaatɔpwe su mu, abulapɔ mu ba bu obu to, nu ba tii ɔpɔnu

mu biri bamu n-yu su waa tɔ, lu ba maa sɔle Gyiwu abulisa mu su. Nu Yesu ba yile bamu nsana, nu ɔ fwaala bamu ye, “Kayu yuuli ki ba fane ase!” ²⁰ Maa tɔwe inumu lbwe mu, nu ɔ taa mu abaa ye mu kikelebi kaapu bamu. Nu abulapɔ mu ansi i gyii fɛe ba maa wu Ɔnyiripe mu.

²¹ Nu Yesu bila tɔwe bamu ye, “Kayu yuuli ki ba fane ase. Fɛe kanan mu nu Mɛ-Se sun me mu, kanun manja nu ngbaa me n sun fane.” ²² Nu ɔ fɔvte bun bamu, nu ɔ tɔwe ye, “Fan kɔɔle Kayaayu Kyirekyire mu. ²³ Nu fan kan taa ɔku alibi kee mu mu, lbwaare gbaa ii biti ɔ taa mu alibi kee mu, nu ɔkɔmaa mu nu fan man kan taa mu alibi kee mu mu, lbwaare gbaa mee ye ɔ taa mu alibi kee mu.”

Yesu lɛe mu n-yu

kaapu Tomasi

²⁴ Tomasi mu nu ɔ gye abulapɔ kudu anyɔ mu tɔ ɔku, nu ɔ gye Kabwaarabi mu, ɔ man bu abulapɔ mu ase sanja mu nu Yesu ba bamu ase mu. ²⁵ Imu su abulapɔ banban mu ba tɔwe mu ye, “An wu Ɔnyiripe mu.”

Amaa ɔ tɔwe bamu ye, “Nu n man kan wu anyenbi alɔpane mu abaa tɔ, ke n taa me kɔbaa-bi yii umu tɔ, ke n taa me kɔbaa yii mu kikelebi tɔ mu, n mee ye n kɔɔle gyii.”

²⁶ Imu nke nsuno kamaa mu, abulapɔ mu ba bila ba bu kɔkpaara mu su, yege Tomasi bu bamu ase. Ba tii bamu n-yu su biri su waa obu to. Ba ba ku mu, Yesu ba yile bamu nsana, nu ɔ tɔwe bamu ye, “Kayu yuula i ba fane su!” ²⁷ Nu Yesu tɔwe Tomasi ye, “Taa fu kɔbaa-bi yii nfu, ke fu ku me abaa tɔ. Tɛɛɛ fu kɔbaa yii me kikelebi tɔ. Yege sika-sika kiwaa ke fu kɔɔle gyii.”

²⁸ Nu Tomasi tɔwe ye, “Fu i gye mɛ-Nyiripe ye me lbwaare.”

²⁹ Nu Yesu tɔwe mu ye, “Tomasi, fu maa wu me su nu fu kɔɔle gyii? Kusee i gye sa bamu nu ba man wu me nu ba kɔɔle gyii.”

³⁰ Yesu waa usinkaala gaalaagaa abulapɔ mu ansi tɔ, mu nu ba man kyɔrɔɔ umu waa ɔwɔle numu tɔ. ³¹ Amaa

ba kyuroo unumu nun, ke fan nye koole gyii fɛɛ Yesu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee, nu o gye Mu-Bii mu. Nu fan kan koole mu gyii mu, fen biti fan nye nkpa.

21

*Yesu lee mu n-yu
kaapu mu abulapu
obun lala mu kono*

¹ Inumu kamaa mu, Yesu bila lee mu n-yu kaapu mu abulapu obun lala mu nu bee tu ye Tiberiya mu kono. Fale nu i ba.

² Kakaaku abulapu mu aku ba baa ba bu katun kulun. Bamu i gye Simon Pita maa Tomasi mu nu bee tu mu Kabwaarabi mu, ye Nataneli mu nu o lu Kena, ye Sebedi mu-bii ana anyo ye abulapu anyo aku.

³ Nu Simon Pita towe bamu ye, "N kpee n naa kitaa ikun." Nu ngbaa bamu ba towe mu ye, "An biti a buu fu kpee." Nu bamu kpini ba naa loo okuli to, amaa kanun kagyanbwe mana ba man kitaa sehn.

⁴ Kayi maa ke nyenyenu mu, Yesu ba nu o yile olukaa, amaa abulapu mu ba man bu ye mu nun.

⁵ Nu o tu bamu ye, "Me kyemine ana, fan man kitaa ikun?"

Nu ba lee mu kono ye, "Aye, a man kitaa sehn."

⁶ Nu o towe bamu ye, "Fan tuv fane kisewu mu okuli mu gyisa su, fen biti fan nye aku kitaa." Ba maa tuv kisewu mu, ba kitaa ikun damante, halu ba man taale bite kisewu mu waa okuli mu to.

⁷ Tuto nu obulapu mu nu Yesu ii biti mu asin gaa mu towe Pita ye, "Onyirpe nun." Simon maa nu ye Onyirpe mu, nu o taa mu kaale lala mu nu o wola lee yila mu bun, nu o kpilige loo nkyu mu to ba kidenbi su. ⁸ Nu abulapu asansa mu ba pale okuli mu buu mu, yege bee bite kisewu mu ye ikun mu nu ba bu kumu to mu, lu fɛɛ ba maa kebuno mu ba man bu kata. Imu kata i waa fɛɛ abaa nswu to adunuu. ⁹ Ba maa dan mu, ba wu okun maa gyan afolon-gyi su yege bodobodo de tuto.

¹⁰ Nu Yesu towe bamu ye, "Fan taa ikun mu nu fan dan kitaa mu aku ba."

¹¹ Tuto nu Simon Pita loo okuli mu to, nu o bite kisewu mu ba kidenbi su.

Ikun lala mu nu ba bola kumu mu ba gye kulifa kulun ye adunuu ye asa, amaa halu ikun damante mu nu ba bola kumu fale gbaa mu kisewu mu ki man kyate.

¹² Yesu towe bamu ye, "Fan ba biri kono." Amaa abulapu mu oku man taale nye kokolo taase mu ye, "Fu i gye anumu?"

Yege be nyi ye Onyirpe mu nun. ¹³ Nu Yesu naa taa bodobodo mu sa bamu, nu kanun gbaa nu o taa okun mu sa bamu.

¹⁴ Yesu maa kyiiji lu lewu to mu, kumu i gye kisasapu maa lee mu n-yu kaapu mu abulapu.

Yesu maa Pita

¹⁵ Ba maa biri kono lwe mu, Yesu taase Simon Pita ye, "Simon, Gyon mu-bii, fii biti me fu kyokanan mu nu banumu bee biti me mu?"

Nu Pita lee kono ye, "Eehn Onyirpe, fu nyi n maa su kebiti sa fu."

Nu Yesu towe mu ye, "Sa me nbulupu-bi mu agyito."

¹⁶ Nu Yesu bila taase mu kinyosapu ye, "Simon, Gyon mu-bii, fu su kebiti sa me?"

Nu Simon lee kono ye, "Onyirpe, fu nyi n maa su kebiti sa fu."

Nu Yesu towe mu ye, "Ku me nbulupu su."

¹⁷ Nu Yesu taase mu kulu sasapu ye, "Simon, Gyon mu-bii, fu su kebiti sa me?"

Nu i tooro Pita fɛɛ Yesu maa taase mu lu isa ye, "Fu su kebiti sa me." Nu Pita towe ye, "Onyirpe, fu nyi kuto kumaa, fu nyi n maa su kebiti sa fu."

Nu Yesu towe mu ye, "Sa me nbulupu mu agyito. ¹⁸ N towe fu kesintin, saja mu nu fu gye kyaafole mu, fii bun fu ato bunsu, nu fii kpee katun kumaa mu nu fii biti, amaa fu ba waa kinyin bilisa mu, fu teeje fu abaa to ke oku o bun fu, ke o taa fu kpee katun mu nu fii mee biti."

¹⁹ Yesu towe unumu nun kaapu lewu mu nu Pita ii biti o be wu mu kedubi, ke i lee lbwaare bunyaa kaapu. Yesu maa towe unumu lwe mu, nu o towe mu ye, "Buu me!"

²⁰ Pita maa biliiji mu ansi ku mu, o wu fɛɛ obulapu mu nu Yesu su kebiti sa mu mu, buu bamu. Mu i gye omu nu o te o kpee Yesu saja mu nu bee gyii kalaatipwe su agyito mu, nu o taase Yesu

ye, “Onyuripe, anumu ii biti o lee fu sa mu?” ²¹ Pita maa wu mu mu nu o taase ye, “Onyuripe, onumu mo de?”

²² Nu Yesu lee kono ye, “Nu n kan n biti ye o baa o te nkpa to naa fu saja mu nu n biti n bwii ba mu, i gye fu asin? Fee fu buu me.” ²³ Lu fale su mu, asin numu a yaase to loo kpee Krisito abuupu kpini ase fee, obulapu numu man bu to o wu. Amaa Yesu man towe ye o mee ye o wu. Asin mu nu o towe i gye ye, “Nu n kan n biti ye o baa o te nkpa to naa fu saja mu mu nu n biti n bwii ba mu, i gye fu asin?”

²⁴ Obulapu numu i gye mu nu ee gyii asin numu kesintin, nu mu i kyoro umu yila. Nu an nyi fee umu nu o towe mu gye kesintin.

²⁵ Yesu waa ato gaalaagaa tii su. Nu ba daa kyoro umu kpini yila nu, naafoo iwole mu ii biti i tiri dulinyaa to, nu i mee ye i nye opula yilakpa.

Krisito Asunpu mu kusun

Ibwaare da mu kokolo su ye ee biti o sa Kayaayu Kyirekyire

¹ Owule nɔmu lu me Luka ase ki ba fu Tiyofilosi ase. Me owule gyankpaasa mu to mu, n kyuroo ato mu nu Yesu kaapu nu o waa mu kpini, lu sana mu nu o yii mu kusun kase mu, ² naa fu kake mu nu Ibwaare taa mu kyon susu mu. Poyi ke o taa mu kpee susu mu, Onyiripe Yesu bola Kayaayu Kyirekyire mu su kaapu mu asunpu mu nu o lee bamu mu, ato mu nu ba waa. ³ Yesu kelewu kamaa nke adina mu to mu, o lee mu n-yi kaapu mu asunpu fee o te nkpa to, nu i man su kamore-gyii. Nu o towe susu kuwura-gyii mu asin. ⁴ Maa bamu ba maa nsare bee gyii kakaaku mu, o sa bamu konu ye, "Fan man kan waa lu Gyerusalem, amaa fan gyoo fane kekee mu nu n wula towe fane ye, Nse da mu kokolo su ye ee biti o sa fane mu. ⁵ Nkyu nu Gyon su ee gyee fane Ibwaare kekyugyee, amaa nke gberee mu nu ii biti i ba fale to mu, Ibwaare ii biti o taa mu Kayaayu Kyirekyire mu gyee fane."

Yesu susu kikke

⁶ Sana mu nu asunpu mu ba maa Yesu ba bwii sare mu, ba taase mu ye, "Onyiripe, nbunbu nu fii biti fu bwii taa kuwura-gyii mu sa ane Isirayi abi abee?"

⁷ Nu Yesu towe bamu ye, "Sana abee kake ye mu awaasa mu kpini mu, me-Se i yila umu lu mu olon to su, umu su i man tiri fee fan bu sana mu. ⁸ Amaa nu Kayaayu Kyirekyire mu kan ba fane su mu, fen biti fan nye olon ke fan naa towe me asin mu Gyerusalem to ye Gyudeya kpini ye Samariya to, taa naa fu dulinyaa okaa."

⁹ Maa towe i nɔmu kamaa mu, Ibwaare taa mu kpee susu bamu ansi to, nu abwaare-wule a bun mu su lu bamu ansi su.

¹⁰ Sana mu nu i su mu ii kpee yege bee ku susu haa mu, opula mana to nu anyin anyo aku mu nu ba bun ato fufuli ba ba yile bamu ase, ¹¹ nu ba taase bamu ye, "Galile abi, mine i waa nu fan yile nfu fen ku abwaare-wule to kanin? Yesu mu nu Ibwaare taa mu lu fane ase kpee susu mu, kanin nu ee biti o bwii ba fee kanan mu nu fan ku mu maa kpee susu fale."

Asunpu ye Akyi aku ba gyanke kule kabwaare kule

¹² Tuto nu asunpu mu ba lu Olifu kibu mu ase bwii ba Gyerusalem, i man bu kata kpini-kpini. ¹³ Ba maa loo Gyerusalem kade mu to mu, ba dii naa loo abansuru obu, mu nu ba wula ba bu kumu to mu. Asunpu mu i gye Pita maa Gyon, ye Gyemisi ye Andiruwu ye Filipu ye Tomasi ye Batolome ye Matiwu ye Alifeyo mu-bii Gyemisi maa Simon Seloti mu nu o gye bamu nu ba ko bee kun bamu osowule mu bamu oku, ye Gyemisi mu-bii Gyudasi. ¹⁴ Bamu kpini ba taale ba buga sana kumaa ye akyi aku ye Yesu mu-nyi ye mu-supu ana.

Yesu mu-nyi Meeri ye Yesu mu-supu ana.

¹⁵ Nke nfine nku kamaa to mu, nu Krisito akool-gyipu bee waa fee asa kulifa ye adonyo ba ba sare, nu Pita kusu yile, ¹⁶ nu o yii kase ye, "Me-daa ana ye mi-supu ana, asin mu nu Kayaayu Kyirekyire bola owura Dawidi su wula towe yila ye Gyudasi ii biti o gyankpaa ke ba ktaa Yesu mu, i dagaa i ba kanin. ¹⁷ Gyudasi kyina o gye ane kubu kudu-anyo mu to oku nin, nu o su oylekpa kusun mu to.

¹⁸ "Afulee mu nu Gyudasi nye lu mu alibi mu nu o waa su mu, o soo kase, katun mu nu o tiye ketulaamu nu o wu, o patiye nu mu ipuni kpini i patiye lu. ¹⁹ Gyerusalem abi kpini ba nu asin nɔmu. Imu su ba yila osowule mu kitu bamu katowe to ye Akeledama, kase i gye ye, 'Nkalan kase.' "

²⁰ Nu Pita towe ye owura Dawidi wula kyuroo Gyudasi asin waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Mu kupaara ki bilinji kitakpan,

ke oku o man kyina kumu to.”
Nu Dawidi bula towe ye,
“Ba yege ke oku o yii mu kusun kibulisa
mu ayaa to.”

21 Imu su i dagaa fee a lee ane asa mu to
oku ba tii ane su. An biti omu nu o wula
o bu ane ase saja mu nu anaa Onyiripe
Yesu an dii an kpilge mu, 22 lu saja mu
nu Gyon okyugyeepu gye asa lbwaare
kekyugyee, naa fuv saja mu nu lbwaare
taa Yesu kpee susu. I dagaa fee kanin asa
manja to oku maa tii ane su fee Onyiripe
Yesu kelewu kyini kesintin ogyipu.

23 Imu su ba lee asa anyo ye ba yile.
Bamu i gye Gyosefu mu nu be ti mu ye
Basabasi, nu ba bila bee ti mu Gyusitu,
nu obanban mu mo gye Matiyasi. 24 Tuto
nu ba kule kabwaare-kule ye, “Onyiripe,
fu nyi okumaa numu kokolo to. Imu su
fii biti fu kaapu ane asa anyo anumu to
omu nu fu lee. 25 Ke o ba waa fu asunpu
mu kusun mu nu Gyudasi yege yila mu,
kpee katun mu nu i dagaa mu mu.” 26 Nu
ba tub nbii biti omu nu o ba tii bamu su,
nu Matiyasi gyii, nu ba taa mu tii bamu
asunpu kudu-oku mu su.

2

Ibwaare sun Kayaayu Kyirekyire mu ba

1 Saja mu nu Gyiwu abi Pen-
tekosi* kake gyisa maa fuv mu, Krisito
akoolle-gyipu mu kpini ba ba sare opula
kulon. 2 Opula to nu ulawo iku i lu
abwaare-wule to a maa kpira fee afuu
bulunsa aku a maa da ba loo kikaara mu
nu ba te kumu su mu kpini. 3 Tuto nu ba
wu ato ku fee fulon anobi a maa yaase ba
gyaga osa kumaa mu nu o bu tuto mu su.
4 Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola bamu
kpini to, nu bamu okumaa numu yii kase
ee towe katowe pupwe fee kanan mu nu
Kayaayu Kyirekyire mu ki sa bamu ye ba
towe mu.

5 Saja manja to mu Gyiwu abi aku
mu nu be sun lbwaare mu, ba lu
dulinyaa to isuwule kpini su ba baa ba
bu Gyerusalem tuto. 6 Ba maa kanan

ulawo manja mu, nu kubu damante kuku
ki sare. I waa okumaa numu kiyen, kpali
fee bamu okumaa numu nu akoolle-gyipu
mu kpini ba maa towe asa mu bamu to
okumaa numu kade toweasa. 7 I waa bamu
kananku, nu ba taase ye, “Asa mu nu bee
towe fale mu, ba man gye Galile abi nin
abee? 8 I waa nene su nu ane kpini an nu
ba maa towe ane ntowe nusa? 9 Ane kpini
an lu-lu nde kukwu-kukwu fee, Patiya
ye Medeya ye Elam ye Mesopotamiya
ye Gyudeya ye Kapadosiya ye Pontisi ye
Asiya ye 10 Firigiya ye Panfiliya ye Egiyipti
ye Libiya kbaafon mu nu ki bu ki tiri
Sereni, nu Gyiwu abi ye asa mu nu ba
bilini Gyiwu abi, nu bamu kpini ba lu
Roma mu. 11 Ane aku an lu Kereti nu
ane aku mo an lu Arabiki. Ane kpini an
nu asa anumu ntowe to ba maa towe asin
kyinkyinsa mu nu lbwaare waa.” 12 I
maa waa bamu kiyen nu i kitaabamu
nfere mu, nu be taase abaa ye, “Mune
nu unumu kase u kaapu?”

13 Amaa yege aku mo be keesi
akoolle-gyipu mu bee towe ye, “Asa manja
ba buu nin.”

Pita lee asin mu kase sa sakyu mu

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku
bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa
mu obule susu kenken o towe ee sa kubu
mu ye, “Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa
kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini,
fan kan fane asu ke n lee unumu kase sa
fane. 15 Asa anumu ba man buu nin, fee
kanan mu nu fan fe bamu nfere fale,
i dan san i gye kerefi akpano nyanyan
numu. 16 Amaa umu nu i ba fale i gye kuto
mu nu lbwaare otowepu Gyoweli wula
towe umu asin ye,

17 ‘Ibwaare towe yila ye nke laalaalwe
mu,
n biti n yege me Kayaayu Kyirekyire
mu o ba asa kpini su.
N biti n bola fane nbii-nyunsa ye akyusa
su ke n towe asin.
Fane ayaafole bee biti be wu ansi su
kileekaapu,
ke fane anyin bulisa be koo idee.

* 2:1 2:1 Gyiwu abi ba kan gyii Kanyaŋe obuno kake mu, kumu nke adunuu nu ba gyii Pentekosi kake mu. I gye
kake mu nu Gyiwu abi ba kpa bamu agyito agyankpaasa.

18 Kake laalaalowe mu n biti n yege me Kayaayu Kyurekyure mu
o sa fane ayaafole ye abite ke ba towe me asin.

19 N biti n waa asin kyinkyinsa susu, ke n waa usinkaala kase su. Nkalan ye fulon ye idiisii ii biti i waa kudu-kudu.

20 Kyowe ii biti o bilini kitentenbiri, ke obwaayi o payi fee nkalan, poyi ke Onyiripe kake bunyaa lala mu ki ba.

21 Nu okumaa mu nu o tu Onyiripe lbwaare kitu mu, ee biti o molige mu.'

22 "Me asa Israyi abi fan bila nu asin numu, lbwaare lee Yesu mu nu o gye Kanasareti-nyin yege nu o waa asin kyinkyinsa ye usinkaala ye adangana nu i kaapu to fee lbwaare i sun mu. Nu fane kpini fen nyi umu nu o waa fale.

23 lbwaare mu nu o nyi koto kumaa nu o towe kyula, nu o nmina yila fee bee biti ba lee Yesu sa fane, nu i ba kanin. Fan yege nu asa libi ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa su nu ba moo mu. 24 Amaa lbwaare kyini mu lu lewu to, lee mu lu lewu awurufo to, lu fee lewu man taale tii mu yila. 25 Dawidi wola towe Yesu n-yu su asin ye,

'Sana kumaa numu, n wu Onyiripe lbwaare mi ansi su.

Lu fee o tii me su,
umu su sehn mee tooro me.

26 Inumu su me kokolo ki fuuli me, nu kensi-gyii ki bola me atowesa to, nu halu n wu gbaa mu, n su tamaa.

27 Lu fee fu mee ye fu yege me kala o sii kamande,
nu fu mee ye fu yege fu Okyurekyurepu o gyoo nyita.

28 Fu kaapu me nkpa okpa,
nu fu bu me ase, umu su n nye kensi-gyii gaa.'

29 "Me-daa ana ye mi-supu ana, fen yege n lee ane naana Dawidi numu asin kaapu fane. Dawidi mu nu o towe fale asin numu gbaa wu nin, nu ba pula mu, nu mu kakyan ke san ki de ane ase. 30 Amaa o dan o gye lbwaare otowepu nin, nu o nyi fee lbwaare bo ntan da mu kokolo su ye ee biti o yege mu kinaana to oku

o ba kyina mu Dawidi kuwura-gya su. 31 Dawidi wola wu koto mu nu lbwaare ii biti o waa, kanin su o towe Krisito kiwu kyini mu asin ye, 'O man yege nu o sii abuni to, nu mu kibuni man gyoo kakyan to.' 32 Yesu numu asin nu Dawidi towe mu, lbwaare kyini mu lu lewu to. Ane kpini i gye umu kesintin agyipu. 33 Nu mu-se lbwaare diyaa mu yila mu gyisa su, sa mu Kayaayu Kyurekyure mu fee kanan mu nu o da mu kokolo su mu. Imu nu fen nu, nu fen wu fale i gye Kayaayu Kyurekyure mu nu o sa ane. 34 Dawidi gbaa-gbaa man kpee susu, amaa o towe fee,

'Onyiripe lbwaare mu towe sa me-Nyiripe ye,
"Kyina me gyisa su,

35 amoo n taa fu akisipu kpini
waa fu ayaa kase." '

36 "Fane Israyi abi kpini, fan nu danbirasa fee, Yesu numu, mu nu fan da mu oyu laasa su mu, lbwaare waa mu Onyiripe ye Krisito nu u kaapu Omu nu lbwaare wola lee."

Asa ngbin nsa ba koole Yesu Krisito gyii

37 Sana mu nu asa mu ba nu inumu kanin mu, i loo bamu nkolo to, nu ba taase Pita maa asunpu bambam mu ye, "Ane-daa ana, mine nu an biti a waa?"

38 Nu Pita towe bamu ye, "Fane okumaa numu o yege alibi kiwaa, ke ba gye mu lbwaare kekyugyee lu Yesu Krisito kitu to, ke fan nye alibi ki taakee, ke fan nye lbwaare kakee mu nu ki gye mu Kayaayu mu. 39 Inumu nu lbwaare da mu kokolo su sa fanaa fane-bii ana mu, ye asa mu nu ba bu kata-kata mu kpini, bamu nu Onyiripe ane lbwaare ii biti o tu ba mu ase mu."

40 Nu Pita gyii bamu kesintin bwii towe ntowe gaalaagaa waa bamu aniya to ye, "Fan lee fane n-yu lu ndaga asa libi numu to." 41 Asa mu gaalaagaa ba koole mu asin mu gyii nu ba gye bamu lbwaare kekyugyee. Asa mu nu ba be tii kubu mu su kake mana mu ba waa fee asa ngbin nsa.

*Yesu akoole-gyipu mu
kayina to*

⁴² Nu bamu kpini be bula bee lu asunpu mu ase, ba su kakyemune okon ye abaa, nu bee gyii Onyiripe agyito, nu bee buga bee kole kabwaare-kole. ⁴³ Asunpu mu ba waa usunkaala ye asin kyinkyinsa gaalaagaa, nu asin mu i waa okumaa anumu kiyani. ⁴⁴ Akoolle-gyipu mu kpini bee buga katun kulun, nu ba su konon kulun, yege bamu kuto kumaa nimu gye bamu kpini lee. ⁴⁵ Bee fe bamu npatiyee ye ato mu nu ba su mu kpini, ke ba barige afulee mu to sa abaa kanan kumaa mu nu i tiri okumaa nimu. ⁴⁶ Kake kumaa nimu bee naa sare kabwaare-sunkpa aye kasoroga to fee kibule kulun, bee buga nin bee gyii Onyiripe agyito bamu akpaara su, nu bee buga bee gyii bamu gbaa-gbaa bamu agyito kensi-gyii ye nkolo fuuli, ⁴⁷ yege bee yin lbwaare, nu bamu awaasa kpini a gyii asa ansi. Nu kake kumaa nimu Onyiripe su bamu nu ee molige mu, ee tii bamu Krisito abi kubu mu su.

3

Pita maa Gyon ba kye boobi ku

¹ Kakaaku i waa fee kakyowape kerefi asa nu Pita maa Gyon bee kpee kabwaare-sunkpa to ba naa kole kabwaare-kole. ² Kewusuno Danbirasa, fee kanan mu nu bee tu kumu mu, tuto nu ba naa tu onyin mu nu ba kubge mu yege o gye boobi maa te. Kake kumaa bee sula mu bee kpee naa yila tuto yege ee kole asa mu nu bee kpee kabwaare-sunkpa aye mu to afulee. ³ Maa wu Pita maa Gyon ba maa biti ba loo tuto mu, nu o kole bamu ye ba sa mu afulee. ⁴ Nu Pita maa Gyon ba ku mu kyimm, nu Pita ye, "Diyaa ansi ku ane danbirasa." ⁵ Nu onyin mu ku bamu kyimm, nu o waa nfeere fee ee biti o nye kuto ku lu bamu ase.

⁶ Amaa Pita towe mu nin ye, "Man su afulee kpini-kpini me ase, amaa n biti n sa fu kuto mu nu n su. Lu Yesu Krisito Kanasareti-nyin kitu to su mu n ye fu, kusu nate." ⁷ Tuto nu Pita kitaa mu gyisa kibaa to kye mu to nu o kusu yile. Opula mana to nu onyin mu ayaa ye mu amulii i waa olon, ⁸ nu o fugi yii mu ayaa su, o piili o naa. Tuto nu maa bamu ba loo obu mu kasoroga to, o naa ee fugi yege ee

yun lbwaare. ⁹ Saja mu nu asa mu kpini ba wu mu maa naa ee yin lbwaare mu, ¹⁰ nu ba bu fee mu i gye boobi mu nu o te kewusuno Danbirasa ee kole afulee mu, i waa bamu kiyani, nu i waa bamu kananku maa kusu o naa mu.

Pita abwaaresin katowe kabwaare-sunkpa aye

¹¹ Lu kanan mu nu onyin mu taa mu n-yu ba Pita maa Gyon ase su mu, i waa asa mu kananku nu ba sile kpee bamu ase katun mu nu be tu ye Solomon lenbu mu. ¹² Pita maa wu asa mu, nu o towe bamu ye, "Isirayi abi, mine i yege su nu asin nimu a waa fane kananku? Nu mine i yege nu fan ku ane gbaa fee ane gbaa-gbaa ane olon ye ane kabwaare-sun i yege nu onyin nimu kusu o naa fale? ¹³ I gye ane naana Abraham maa Isaki maa Gyekobu bamu lbwaare, omu nu o gye ane naana ana kpini lbwaare, mu nu o sa mu kiyafole Yesu bunyaa kpare. Mu mana nu fan taa mu sa agyankpaapu, nu fan kina mu Paleti ansi to, yege Paleti waa mu nfeere fee ee biti o yege mu. ¹⁴ Omu nu o buron nu o du kyirekyire mu, mu, nu fan kina, nu fan kpali imu su towe Paleti ye o yege asa omoo pu mu sa fane. ¹⁵ Fan taa Yesu mu nu ee sa nkpa mu moo, amaa lbwaare kyini mu ba nkpa to. Ane i gye asin mana kesintin agyipu. ¹⁶ Lu Yesu Krisito kitu to kikoole-gyii su, nu i yege nu onyin boobi mu nu fen nyi nu fen wu mu fale nye alanfiya. Lu fee onyin mu maa kole Yesu Krisito kitu gyii su mu, o kpaare fee kanan mu nu fen wu mu fale.

¹⁷ "Me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu n bu kuto mu nu fane ye fane agyankpaapu ba waa Yesu fale, i lu fane kuman-nyi su. ¹⁸ Amaa lbwaare wula bola mu atowepu mu kpini su towe asin nimu fee, Omu nu lbwaare lee mu ii biti o wu aworofa gaa, nu i ba kanin moo kesintin. ¹⁹ Imu su fan yege alibi kiwaa fane kakyina to ke fen buu lbwaare, ke o taa fane alibi kee fane. ²⁰ Fen kan waa kanin mu, kayu yuuli kakyina ii biti i lu Onyiripe mu ase, ke o sun Yesu Krisito mu nu o wula lee mu sa fane mu ke o ba fane ase. ²¹ I dagaa fee Yesu maa sii susu naa fuw saja mu nu lbwaare o waa kuto

kumaa numu ki bilinji kipurwe fee kanan mu nu lbwaare wola bola mu atowepu kyirekyire mu su towe asin numu lu koo didaa mu. ²² Kanin su lbwaare otowepu Mosesi towe ye, 'Onyiripe lbwaare ii biti o lee fane to otowepu fee kanan mu nu o sun me fale, nu o gye fane gbaa-gbaa fane nyimisa. Nu i dagaa fee fen kan fane asu, ke fen nu koto kumaa mu nu ee biti o towe fane. ²³ Nu okumaa mu nu o mee nu kanin otowepu manja ase mu, lbwaare ii biti o lee mu lu mu asa to ke o nyita mu.'

²⁴ "Lu lbwaare otowepu Samuweli ye atowepu mu nu ba su kanin katowe manja ye bamu nu ba lu Samuweli kamaa ba mu kpini ba towe kanin asin mu nu i waa ndaga ane kakyina kanimu to fale. ²⁵ lbwaare maa bola mu atowepu su ee da mu kokolo su mu kpini i de sa fane. Ke katowe kyula mu nu fanaa lbwaare ye fane naana ana ba waa mu, fee kanan mu nu o towe Abraham ye, 'Lu fu kinaana su mu, n biti n waa kase su asa kpini kusee.' ²⁶ Imu su nu lbwaare wola lee mu kiyaafole Yesu nu o gyankpaa sun mu fane ase, ke fan yege alibi kiwaa okpa kumaa su ke o waa fane kusee."

4

Gyiwu abi kubu-kubu abilisa ba kitaa Pita maa Gyon

¹ Pita maa Gyon ba san ba maa su bee towe asa mu ase mu, nu lbwaare asepu aku, ye kabwaare-sunkpa aye akunpu mu obilisa ye, Sadusi abi* ba ba fvu tuto. ² Nu ba nye agbu waa Pita maa Gyon fee ba maa kaapu be towe asa mu ye Yesu bwii kyinji ba nkpa to, nu i kaapu fee kelewu kyinji ki bu to sa asa kpini. ³ Imu su ba kitaa Pita maa Gyon naa tii bamu obu naa fvu kayike, lu fee kyowe maa tee lwe su mu ba tii bamu obu naa fvu kayike. ⁴ Amaa asa gaalaagaa mu nu ba nu Yesu Krisito asin danbirasa mu, ba koolle gyii nu kubu mu ki nye akyo bee waa fee anyin ngbin-nnuu.

⁵ Lukaake mu Gyiwu abi agyankpaapu ye abilisa ye Mosesi nbara akaapupu ba naa sare Gyerusalem. ⁶ Bamu nu ba sare tuto i gye oseepu bilisa ase Anasi ye Kefasi ye Gyon ye Alekisanda ye oseepu bilisa ase mu, mu kubu ana. ⁷ Ba taa Pita maa Gyon ba ba yile bamu ansi to, nu ba taase bamu ye, "Mune olon nu fan nye abee animu kitu nu fan su fan waa inimu fale?"

⁸ Tuto mu, Pita mu nu Kayaayu Kyirekyire ki bola mu to mu lee bamu kono ye, "Agyankpaapu ye abilisa, ⁹ fan taase ane ndaga asin danbirasa mu nu an waa boobi numu, nu koto mu nu ki yege nu o nye alanfiya. ¹⁰ Kanin su i dagaa fee fane ye Isirayi abi kpini fan bu fee onyin mu nu o yile nfu fale, Yesu Krisito mu nu o lu Nasareti, omu nu fan da mu mata oyu laasa su mu, nu lbwaare bwii kyinji mu ba nkpa to mu, i yege nu o nye alanfiya. ¹¹ Nu Yesu i gye osa mu nu lbwaare Asunkyan yilasa mu i towe ye,

'Kubuu mu nu fane, apoyipu fan kina ye ki man buron mu,
kanin kubuu manja i ba bilinji kubuu kpare umu kpini to.'

¹² Nu oku man bu to nu ee taale molige asa, amoo Yesu nkun, lu fee kitu pupwe ku man bila o bu dulinyaa to nu lbwaare taa sa ye ki molige ane."

¹³ I waa abilisa mu kpini kananku fee Pita maa Gyon ba maa yile kinyin to, nu ba bu fee ba man gye bamu nu be nyi iwule. Tuto nu ba wu fee ba wola ba gye Yesu abuupu nun. ¹⁴ Kpalu fee ba maa wu boobi mu nu ba kye mu, maa yile Pita maa Gyon ase mu, ba man taale nye asin ku ba towe. ¹⁵ Imu su ba dan sii towe bamu nin ye ba lu nsare obu mu to, nu ba sii ba taa Pita maa Gyon su nfeere. ¹⁶ Nu ba taase abaa ye, "Nene nu an biti a waa asa animu? Okumaa mu nu o bu Gyerusalem nyi ye bamu i waa asin kyinkyinsa numu, nu a mee taale gyii i mu umore. ¹⁷ Amaa poyi ke a tii asin numu ke i man naa lu asa ase kata-kata mu, a da bamu amu to ye, i numu i gyii bamu okaa,

* 4:1 4:1 Sadusi abi ba gye Gyiwu abi kubu ku mu nu ba mee koolle bee gyii fee kekyinji lu lewu to ku bu to.

ba man bila taa Yesu kitu asin towe sa asa.”

18 Imu su nu ba bwii tu Pita maa Gyon ba lenbu mu to towe bamu ye kakaaku ba man bila lu towe abee kaapu lu Yesu kitu to. 19 Amaa Pita maa Gyon ba lee bamu kono nin ye, “Fane gbaa-gbaa fane fan ku damu mana to imu nu i buron lu lbwaare ansi to. An nu fane ase abee lbwaare ase? 20 Lu fee a mee taale yege kuto mu nu ane gbaa-gbaa ane an wu nu an nu mu kitowe.”

21 Imu su nu abilisa mu ba lonjo da Pita maa Gyon amu to kenken nu ba yege bamu ye ba nate. Ba man nye okpa mu nu ba yile su taa bute bamu asu, kpali fee asa kpini ba maa yin lbwaare lu kuto mu nu ba waa mu su. 22 Onyin mu nu ba waa asin kyinkyinsa kye mu mu, gyii o kyoo nsu adina.

Krisito akoolle-gyipu kabwaare-kule

23 Sana mu nu ba dan yege Pita maa Gyon mu, ba bwii kpee bamu kyemine ana akoolle-gyipu mu ase naa towe bamu kuto mu nu abilisa ye aseepu-bilisa mu ba towe. 24 Akoolle-gyipu mu ba maa dan nu kanin mu, nu bamu kpini ba waa kono kulon kule kabwaare-kule ye, “Onyirpe lbwaare, fu mu nu fu tub susu ye kase ye opu ye kuto kumaa mu nu ki bu imu to kpini. 25 Fu bola Kayaayu Kyirekyire su nu fu yege ane naana Dawidi, fu kiyaafole towe ye,

‘Mune i waa su nu ndendemande bee nye agbu?’

Mune i waa su nu asa animu bee fe nfeere libi kanin?’

26 Kase su awura bee kubla bamu n-yu kusu yile,

nu akusupu moa bee sare

bee kusu yile Onyirpe lbwaare maa Omu nu o lee mu su.’

27 Kesintin, asin numo a ba to fee Herodi maa Pontiyu Paleti ye Isirayi abi ye ndendemande ba sare kade numo to, bee njmina agyina kusu yile Yesu su fu kiyaafole Kyirekyire mu nu fu lee mu.

28 Kesintin ba sare kanin nin ba ba waa kuto kumaa mu lu fu olon su, ye fu kokolo biti mu nu fu wula paa ye i waa mu. 29 Imu su, Onyirpe, nbunbu bu

anjaala mu nu bee njala ane fale ke fu sa ane, fu ayafole kokolo osu ke a taale towe fu asin danbirasa mu. 30 Teeje fu abaa ke alopu ba nye alanfiya, ke fu waa adangana ye asin kyinkyinsa bola fu kiyaafole kyirekyire Yesu kitu su waa kaapu asa.”

31 Sana mu nu ba kule kabwaare-kule lwe mu, opula mu nu ba sare mu gyinyen. Nu Kayaayu Kyirekyire mu loo bola bamu kpini nu ba piili be towe lbwaare asin mu ye kokolo osu.

Krisito akoolle-gyipu kakyina to kono kulon

32 Akoolle-gyipu kubu mu kpini ba waa nfeere kulon ye kokolo kulon. Bamu oku mee towe ye, kuto mu nu o su mu gye mu lee. Kuto kumaa mu nu ba su mu gye bamu kpini lee. 33 Asunpu mu ba towe Onyirpe Yesu Krisito kelewu kyini mu asin ba kaapu lu lbwaare olon lala mu su. Nu lbwaare waa bamu kpini kusee. 34 Oku man bu bamu kubu mu to nu kuto ku ki tiri mu kpa. Lu fee bamu nu ba su kase abee akpaara mu, ba fe imu yege ba su afulee mu ba ba, 35 ba yila asunpu mu kagya kase, nu ba barige imu to fee kanan mu nu i tiri okumaa numo.

36 Kanin nu Gyosefu, mu nu o lu Lewi kebuno, nu ba kubge mu Sipuru, nu asunpu mu bee tu mu ye Banabasi, (kimu kase i kaapu fee, Omu nu ee waa asa aniya to). 37 Mu gbaa mu fe mu kase mu nu o su mu, nu o taa afulee mu ba waa asunpu mu kagya kase.

5

Ananiyasi maa mu-ka Safira

1 Nu onyin ku mu nu bee tu mu ye Ananiyasi maa mu-ka Safira ba fe bamu kase kuku. 2 Nu Ananiyasi maa mu-ka ba waa kono nu o barige afulee mu to, nu o taa iku yila, nu o taa asansa mu kpiya asunpu mu kagya kase.

3 Nu Pita taase mu ye, “Ananiyasi, mune i waa nu fu yege nu Sitaane i gyii fu kumu nu fu tin antijesa sa Kayaayu Kyirekyire kanin? Mune i waa nu fu fe fu kase nye afulee nu fu barige to taa iku

yila? ⁴ Poyi ke fu fe kase manja mu, ki gye fu lee nin, nu sanja mu nu fu fe lwe mu, afulee mu gbaa a gye fu lee nin. Mine i waa su nu fu waa kanin asin manja? Man gye asa nu fu tin antinasa sa, amaa lbwaare nu fu tin antinasa sa.”

⁵ Ananiyasi maa dan nu kanin asin manja mu, tuto nu i tin mu tub nu o wu. Nu i waa okumaa mu nu o nu kanin mu kufuu gaa. ⁶ Tuto nu ayaafole ba loo boloo mu, kukuri lu naa pula.

⁷ I maa waa gberere mu, mu-ka Safira gbaa loo ba o man nyi kuto mu nu ki waa. ⁸ Nu Pita taase, mu ye, “Towe me kesintin, kase afulee mu nu faa fu-kuli fan fe mu kpini ndee?”

Nu o lee kono ye, “Oo, umu afulee kpini nin.”

⁹ Nu Pita taase mu ye, “Mine i waa su nu faa fu-kuli fan waa kono kulon ye fan tub Onyiripe Kayaayu mu to ki. Ki! Ayaafole mu nu ba naa pula fu-kuli mu ba yile kebunoo tuto nbunbu, kanin nu bee biti ba kukuri ngbaa fu lu naa pula nin.”

¹⁰ Opula to, nu i tin mu tub Pita ayaa to nu o wu. Nu ayaafole mu ba be loo, nu ba wu ye o wu o de, nu ba boloo mu kukuri lu naa pula mata mu-kuli. ¹¹ Krisito abi kubu ye asa mu nu ba bu tuto mu kpini ba maa nu kanin mu, i waa bamu kufuu gaa.

Krisito asunpu mu ba kye asa gaalaagaa

¹² Asunpu mu ba waa usinkaala ye asin kyinkyinsa asa mu ansi to. Akool-gyipu mu kpini bee taale bee gyanje lbwaare osunkpa aye mu opula mu nu bee tu ye Solomon kasoroga to mu. ¹³ Asa mu ba su beere be sa bamu gaa, amaa bamu nu ba man kool gyii mu oku man taale nye kokolo naa tii bamu su. ¹⁴ Amaa kamaa to mu, anyin ye akyu gaalaagaa ba kool Onyiripe gyii, nu ba naa tii bamu kubu mu su. ¹⁵ Lu kanin su, asa ba sula alopu ba yila agbenbi okaa yege ba de bamu mpaa ye ikalan su kanan mu nu i waa ke Pita kan ee kyon mu, mu kayaayu ki nate bamu su. ¹⁶ Nde-bii mu nu i bu kyaaboo Gyerusalem mu asa ba taa bamu alopu

ye bamu nu nbwu libi bee tooro bamu kpini ba, nu ba nye alanfiya.

Gyiwu abilisa mu ba nyanla Krisito asupu mu

¹⁷ Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu, ye mu kamaa abi mu nu ba lu Sadusi kubu mu to mu, ba nye kayu basa lu asunpu mu su. ¹⁸ Ba kita asunpu mu naa tii katn mu nu ba tii bamu asa obu mu. ¹⁹ Amaa kanin kagyanbwe manja mu, lbwaare kaboo ba tigi obu mu kebunoo nu o lee bamu. ²⁰ Nu o towe bamu ye, “Fan kpee naa yile kabwaare-sunkpa aye mu to ke fan towe asa mu, nkpa pupwe numu asin.”

²¹ Kayi ki maa ke mu Krisito asunpu mu ba kpee kabwaare-sunkpa aye mu to fee kanan mu nu lbwaare kaboo mu katowe mu, nu ba yii kase bee towe asa mu nkpa mu asin.

Oseepu bilisa ase mu maa mu kamaa abi, ba maa ba mu, o tu Sanhediri mu nu ba gye Gyiwu abi kubu-kubu abilisa mu kpini ba ba gyanje, nu o sun ye ba naa lee asunpu mu ba. ²² Apurusi mu nu ba sun mu, ba maa fvu obu tiisa mu to mu, ba man wu asunpu mu obu manja to. Imu su ba bwii naa towe abilisa mu nu bee gyoo bamu mu ye, ²³ “An wu obu mu maa biri su danbirasa yege akusupu mu ba yile nbunoo, amaa a maa tigi nbunoo mu a man wu oku obu mu to.” ²⁴ Obilisa mu nu o gye kabwaare-sunkpa aye mu akusupu mu, ye lbwaare oseepu bilisa ba maa nu kanin mu i kyinkyin bamu, kuto mu nu ki yege nu i ba kanin.

²⁵ Tuto nu oku ba towe bamu ye, “Fan ki! Anyin mu nu fan tii bamu obu mu bee yile kabwaare-sunkpa aye mu kasoroga to bee kaapu asa.” ²⁶ Ba maa nu kanin mu akusupu obilisa mu ye mu ayaafole ba kpee naa biya asunpu mu. Ba maa sile kufuu fee asa mu, bee biti ba tub bamu abuu su mu, ba man taa bamu ye olon su.

Obilisa Gamaliye kitowe waa

²⁷ Nu ba taa bamu ba yile abilisa mu nu ba sare mu ansi to. Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu taase bamu ye, ²⁸ “Ye an da fane amu to ye, fan man bila taa Yesu kitu

to kaapu? Amaa fan taa fane kikaapu kyaaboo Gyerusalem kpini. Fen biti fan taa onyin numu kelewu ba ane su."

²⁹ Nu Pita maa asunpu banban mu ba lee konu ye, "I dagaa fee a maa nu lbwaare konu nin, man gye nyimisa lee. ³⁰ Ane naana ana bamu lbwaare i kyini Yesu mu nu fan da mu oyu laasa moo mu, lu lewu to. ³¹ lbwaare diyaa mu naa kyina mu gyisa su fee Jgyankpaapu ye Omoligepu mu, nu o bugi okpa sa Isirayi abi ke ba yege alibi kiwaa, ke lbwaare o taa bamu alibi kee bamu. ³² Kayaayu Kyirekyire mu nu lbwaare taa sa bamu nu ba buu mu mu, ye ane asunpu mu i gye umu kesintin agyipu unumu kpini su."

³³ Nu nbara abilisa kubu-kubu mu ba maa nu kanin mu, i nye bamu agbu gaa nu ba waa bamu nfeere fee ba moo asunpu mu. ³⁴ Amaa bamu to onyin ku mu nu bee tu mu ye Gamaliye, nu o gye Farasii obii ye Mosesi nbara okaapupu mu nu asa kpini bee sa mu beere mu, kusu yile bamu nsana nu o towe ye, ba yege asunpu mu ba lu kewu gberere. ³⁵ Nu o towe bamu ye, "Isirayi abi, fan lonu fe nfeere mu nu fan taa lu anyin anumu su danbirasa. ³⁶ Sana ku to mu, Tewuda ku gbaa daa kyina kusu ye o gye oku nin. O nye kubu fee asa alifa ana nu ba buu mu. Amaa ba moo mu, nu mu kubu ki yaase to, nu mu awaasa kpini i waa kiyani. ³⁷ Mu kamaa mu Gyudasi mu nu o lu Galile mu, asa kikalé sana mu ngbaa mu kusu yile nu o nye kubu lala ku nu ba buu mu. Amaa ba moo mu, nu mu abuupu gbaa ba yaase to. ³⁸ Imu su asin mu nu ndaga i ba fale, n biti n towe fane fee fen yege asa anumu ba nate. Lu fee nu bamu kusun kinumu ki gye nyimisa lee bure kii biti ki nyita. ³⁹ Amaa nu i gye lbwaare lee bure fen mee taale tii asa anumu, nu i waa kanin bure fen biti fen wu fee fen ko ye lbwaare."

⁴⁰ Ba nu sa Gamaliye katowe mu, nu ba tu asunpu mu tuje bamu. Nu ba da bamu amu to ye, ba man bila towe Yesu kitu to asin. Nu ba yege bamu ye ba nate.

⁴¹ Asunpu mu ba lu Isirayi kubu-kubu mu to kpini abilisa mu ansi to, taa

kensi-gyii fee, lbwaare kale bamu tii bamu nu ba wu awurufu lu Yesu kitu to mu su. ⁴² Kake kumaa numu ba naa kabwaare-sunkpa aye mu nsoroga to ye asa akpaara su. Ba man yege asin danbirasa mu kitowe ye Yesu i gye Omu nu lbwaare wola lee mu.

6

Anyin Akyetapu Asuno mu Kilee

¹ Sana mu nu Yesu abuupu mu ba nye akyo mu, kamore-gyii ki ba Gyiwu nde-bii mu nu bee towe Giriki mu ye Gyiwu nde-bii mu nsana. Ba fabule ye Gyiwu nde-bii mu ba mee sa bamu akulapu-kyu ato barigesa kanan mu nu i dagaa. ² Imu su mu, asunpu kudu-anyo mu ba sare Yesu abuupu mu kpini. Nu ba towe bamu ye, "I man dagaa fee a yege abwaaresin kitowe yila ke a ba ku ato kibarige su. ³ Kanin su ane-daa ana ye ane-supu ana, fan lee fane to anyin asuno mu nu be su beere ye kanyaasin nu Kayaayu Kyirekyire ki bola bamu to mu, ke a taa kusun numu waa bamu abaa to, ⁴ ke a nye sana sa kabwaare-kule ye abwaaresin kitowe mu."

⁵ Kanin nfeere mu i pure bamu kpini. Nu Yesu abuupu mu ba lee Sitefen mu nu mu kikole-gyii ye Kayaayu Kyirekyire ki kyoo mu to mu, nu ba lee Filipi ye Pokoro ye Nikano ye Timon ye Pamena maa Nikolasi mu nu o lu Antiyoki, nu o taa mu n-yu biliji Gyiwu abi, nu o ba kole Yesu gyii mu. ⁶ Nu ba lee bamu kaapu asunpu mu, nu asunpu mu ba taa bamu abaa gyaga bamu su nu ba kole kabwaare-kule sa bamu.

⁷ Imu su abwaaresin mu i yelige. Yesu abuupu mu ba nye akyo tii su Gyerusalem osowole su. Nu lbwaare asepu mu gaalaagaa gbaa ba kole Yesu gyii.

Gyiwu abilisa ba kita Sitefen

⁸ Sitefen mu nu o su olun nu lbwaare bwaala mu mu, waa asin kyinkyinsa ye asinkaala asa mu to. ⁹ Amaa Gyiwu abi mu nu ba lu Kirini ye Alekisanda kabwaare kolekpa mu nu be tu ye ba kole bamu n-yu, ye bamu nu ba lu Silisiya, Asiya isowole su mu kpini ba gyii

Sitefen umoore. ¹⁰ Lu mu kanyaasin ye Kayaayu Kyurekyure okpa katowe to su mu, ba man taale yile mu ansi to.

¹¹ Ba lu asiiri to naa wu asa aku ye ba ba tin atuntinsa gyaga Sitefen su, ke ba ba towe ye, "An nu Sitefen maa towe nbusaa asin ee gyaga Mosesi maa lbwaare su."

¹² Nu amoore-gyipu ba towe fun waa abalisa mu ye Mosesi nbara akaapupu ye asa mu kpini nkolo nu ba kita Sitefen ba Isirayi kubu-kubu abalisa mu ansi to.

¹³ Ba biya antijesa wuya ana nu ba towe ye, "Sana kumaa onyin numu i towe nbusaa asin ee yii kabwaare-sunkpa aye kyurekyure mu ye Mosesi nbara mu nu o sa ane mu. ¹⁴ Nu an bila nu maa towe ye Yesu Kanasareti-nyin mu biti o boyi Kabwaare-sunkpa aye mu, ke o kyeege ane anaana ato mu nu ane naana Mosesi taa sa ane mu."

¹⁵ Isirayi kubu-kubu abalisa mu kpini mu nu ba te asin mu to mu, ba ku Sitefen kyimm, nu ba wu mu ansi to i maa du fee lbwaare kaboo ansi to mu.

7

Sitefen kono lee

¹ Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu taase Sitefen ye, "Asin mu nu ba towe lu fu su fale kpini, i gye kesintin?"

² Sitefen lee kono ye, "Me-se ana ye me-daa ana, fen nu me ase! lbwaare bunyaa wuya mu lee mu n-yu kaapu ane naana Abraham, sana mu nu o bu Mesopotamiya kase su, poyi nu o kusu ba Haran mu. ³ lbwaare towe mu ye, 'Kusu lu fu osuwule su ye fu asa ase, ke fu kpee osuwule mu nu n biti n kaapu fu fale su.'

⁴ "Imu su Abraham lu Kalidiya osuwule mu su nu o naa kyina Haran. Mu-se lewu kamaa nu lbwaare yege nu o lu tuto naa kyina osuwule mu nu ndaga fan te su fale. ⁵ lbwaare man putu taa kase mu ntin ku sa mu, halu kiya tantan to kase gbaa man putu biliji mu lee. Amaa lbwaare da mu kokolo su towe ye osuwule mu ii biti o be biliji maa mu anaana-bii lee nun. Yege sana maa Abraham man

putu kuge. ⁶ Asin numu nu lbwaare towe Abraham ye, 'Fu anaana-bii bee biti ba naa biliji afo oku osuwule su, ke ba taa bamu biliji anye ke ba nyanla bamu nsu alifa ana. ⁷ N biti n bite asa mu nu ba bilijaa bamu anye mu asu, imu kamaa mu, fu anaana-bii mu bee biti ba lu kanin osuwule manja su ke ba be sun me nfu'. ⁸ Nu lbwaare maa Abraham ba nye katowe kyula fee, mu ye mu kamaa to kpini ba tije iduu. Imu su Abraham maa kuge Isaki mu o tin mu oduu kake buruwasapu, nu Isaki kuge Gyekobu nu o tin mu oduu, nu Gyekobu kuge ane naana ana kudu-anyo mu, nu o tije bamu kpini iduu.

⁹ "Gyosefu mu nu o gye kudu anyo mu to oku mu, mu daa ana ba nye mu su kayu basa, nu ba fe mu fee kinye sa Egiyipti abi. ¹⁰ Nu lbwaare lee Gyosefu lu mu awurufu kpini to, nu o sa mu kanyaasin mu nu i yege nu o nye kebiti lu Egiyipti Owura Faro ase. Imu su nu o yii mu kuwura fee o ku mu owura-kpa ye Egiyipti osuwule kpini su.

¹¹ "Nu akun damante i ba tiye Egiyipti ye Kaanan isuwule su, nu i biya awurufu gaa. Nu ane naana ana ba man nye agyito. ¹² Bamu-se Gyekobu maa nu fee agyito i bu Egiyipti mu, o sun mu-bii ana mu nu ba gye ane naana ana kpee tuto kigyankpaasa ba naa soo agyito. ¹³ Ba maa bwii kpee Egiyipti kinyosapu ba naa soo agyito mu, Gyosefu lee mu n-yu kaapu mu-daa ana, nu Faro gbaa nu Gyosefu mu kubu ana su. ¹⁴ Kamaa to mu Gyosefu sun ye ba naa taa mu-se Gyekobu ye mu kubu ana mu nu be waa fee asa adusuno ye anu mu kpini ba mu ase. ¹⁵ Nu Gyekobu kusu kpee Egiyipti, tuto nu maa mu-bii ana ba naa wu. ¹⁶ Nu ba bwiiyaa bamu ba Sekem* ba pula kakyan mu nu Abraham soo lu Hamo mu-bii ana ase mu to.

¹⁷ "Sana mu nu lbwaare kokolo kuda sa Abraham maa tiri to fee i ba to mu, ane asa mu ba nye akyo Egiyipti osuwule su.

¹⁸ Kanin sana maa nu owura pupwe ku ba

* **7:16** 7:16 Abraham kyina soo kase ku lu Hebron abi ase nu Gyekobu gbaa soo kase lu Sekem abi mu ase. Kanin su sana kumaa mu nu Gyekobu maa mu-bii ana oku o wu Igyipte osuwule su mu, Gyiwu abi mu ba sola mu kpee Sekem abee Hebron ba naa pula mu tuto.

kyuna Egyipiti kagya su, amaa o man nyi Gyosefu asin. ¹⁹ Nii owura pupwe nimu nyanla ane asa nu o waa bamu awurufo. Nii o nyan bamu ye ba lee bamu nbii pupwe kewu ke o moo bamu.

²⁰ "Sana mana to nu ba kubge Mosesi nu o gye kebii danbirasa lbwaare ase nu mu kibaabuto kwii. Nu ba baala mu, ki mu su lbwaayi isa mu-se kikaara su. ²¹ Imu kamaa to mu, ba lee mu kewu nu Owura Faro mu-bii kyusa taa mu naa bila nu o biliji mu-bii. ²² Nu ba kaapu Mosesi, nu o nye Egyipiti abi kibula ye bamu kanyaasin, nu o su kinyi ye katowe ye awaasa to.

²³ "Mosesi maa gyii nsu adina kamaa mu, o waa mu nfere fe o kpee o naa bo mu aye abi Isirayi abi su. ²⁴ Tuto maa nu o wu Egyipiti onyin ku maa nyanla Isirayi onyin ku. Imu su Mosesi naa koolo mu yege nu o moo Egyipiti onyin mu ka kuko. ²⁵ Mosesi nyi fee mu aye abi bee biti ba bu fee, mu nu lbwaare biti o bola su molige bamu, amaa ba man bu. ²⁶ Lukaake mu, Mosesi ba tu Isirayi abi asa anyo ba maa ko. Maa biti o barige bamu to mu, o taase bamu ye, 'Fan gye asa kulon nun, mine i waa nu fen nyanla abaa kanin?'

²⁷ "Nu o mu nu ee nyanla mu birisa mu nin Mosesi naa yile ika su nu o taase ye, 'Animu i yila fu ye fu ku ane su ke fu gyii ane asin? ²⁸ Fii biti fu moo me fee kanan mu nu ndee fu moo Egyipiti onyin mu nun?' ²⁹ Mosesi maa nu kanin mu o sile lu Egyipiti kpee Midiyan osowole su, naa kyuna fee ofo. Tuto mana nu o kubge nbii nnyo.

³⁰ "Mosesi maa kyuna tuto nsu adina kamaa mu, lbwaare kaboo lee mu n-yii kaapu mu, kiponfa mu nu ki dee ofuli su mu, nu i maa Sinayi kibii mu. ³¹ Maa wu fale ato mu, i waa mu kananku. Maa nin tiri ke o ku danbirasa mu, o nu lbwaare maa towe ye, ³² 'Me i gye fu naana ana lbwaare, Abraham ye Isaki ye Gyekobu lbwaare.' Mosesi maa yinje nu kufuu ki kitta mu gaa su mu, o man bila taale ku kuto mana.

³³ "Nu lbwaare towe mu ye, 'Lee fu asibita, lu fee ntin mu nu fu yile mu gye kase kyurekyure nun. ³⁴ Kesintin, n wu

kanan mu nu bee nyanla me asa Egyipiti to. Nu n nu bamu kusu, nu n kpilige ba n ba molige bamu. Kanin su n sun fu ke fu bwii kpee Egyipiti to.'

³⁵ "Mosesi kulon mu nu mu asa ba kina mu, towe mu ye, 'Animu i yila fu ane okusupu ye asin ogyipu?' mu, mu i gye o sa mu nu lbwaare bila bola mu kaboo su fulon nno-bi to ye, o naa waa bamu okusupu ye omolige pu. ³⁶ O lee bamu lu Egyipiti nu o waa asin kyinkyinsa ye adangana Egyipiti to ye opu pipee mu ase, nu ba gyii nsu adina ofuli mu su.

³⁷ "Mosesi nimu i towe Isirayi abi ye, 'lbwaare ii biti o lee mu otowepu pupwe lu fane to fee kanan mu nu o lee me mu'. ³⁸ Mosesi nimu tii Isirayi kubu mu su lu sana mu nu ba bu ofuli su mu. Mosesi maa ane naana ana ye lbwaare kaboo mu ba bu tuto. Sinayi kibii mu su nu o koolo nkpa asin mu lu lbwaare kaboo mu ase ye o taa biya ane.

³⁹ "Ba waa kusu to olon nu ba man nu Mosesi ase, nu bamu nkolo to mu, naafoo ba daa nye nun bee biti ba bwii kpee Egyipiti. ⁴⁰ Nu ba towe Aron ye, 'Mosesi mu nu o lee ane lu Egyipiti mu, a man nyi kuto mu nu ki waa mu kibii Sinayi su. Imu su waa idakpa sa ane ke bee gyankpaa ane.' ⁴¹ Kanin sana maa to mu nu ba poyi kanaate-bi taa biliji bamu odakpa. Nu ba lonjo odakpa mana yege bee gyii bamu ansi lu kuto mu nu ba taa bamu abaa poyi mu su. ⁴² Imu su lbwaare pale mu kamaa sa bamu ye ba kyaga su be sun kyowe ye obwaayi ye akyikpebi, fee kanan mu nu ba wola kyuroo waa lbwaare atowepu iwule to ye,

'Isirayi abi! Man gye me nu fen daa fen lonjo atobwaaya

fen sa nsu adina ofuli su mu. ⁴³ Fane nkolo i gyan odakpa Moleki ye odakpa Refan mu nu i gye fane kikyikpebi odakpa, mu nu fan taa fane abaa poyi nu fen sun mu su nun.

Imu su n biti n yege fane akiisipu ba taa fane kpee kata-kata kyun Babilon su'.

⁴⁴ "Sana mu nu ane naana ana ba naa ba naa ofuli mu su mu, ba su lbwaare kubuu lala mu nu i kaapu fee lbwaare

bu bamu ase. Ba waa kumu nun fee kanan mu nu lbwaare lee kaapu Mosesi ye o waa kumu mu. ⁴⁵ Imu kamaa mu, ane naana ana ba nye lbwaare kubuu mu, lu bamu-se ana ase, nu Gyosowa maa bamu ba sula lbwaare kubuu lala manja, naa fuu usuwule mu nu lbwaare gya ase lu imu to asa, nu o yege nu ane asa ba kyina tutu mu. Nu kubuu mu sii tutu naa fuu halu Dawidi sana mu. ⁴⁶ Dawidi mu nu lbwaare ansi gyii mu su mu kole fee lbwaare o yege o poyi osunkpa aye sa lbwaare mu nu o gye ane naana Gyekobu lbwaare mu. ⁴⁷ Amaa mu-bii Solomon i gye osa mu nu o ba poyi kabwaare-sunkpa aye mu.

⁴⁸ "Amaa lbwaare Owura lala mee kyina akpaara mu nu asa ba taa bamu abaa poyi mu to, fee kanan mu nu lbwaare bola mu otowepu su towe ye,

⁴⁹ 'Susu i gye me kuwura gya, nu kase moo i gye me ayaa ogyagakpa.

Mine obu nu fen biti fan poyi sa me?

Abee fine i taale waa me okyinakpa?

⁵⁰ Man gye me gbaa-gbaa me i waa unumu kpini?

⁵¹ "Fan gye asu to olon wuya ana, nu fan kina lbwaare fane nkolo to, nu fan waa akpawu sa abwaaresin mu. Fan dan fan du nun fee fane naana ana, mu nu bee ko bee tii Kayaayu Kyirekyire mu okpa.

⁵² lbwaare otowepu moo i kyina nu fane naana ana ba man nyanla mu? Ba moo lbwaare atowepu gaalaagaa mu nu didaa ba wola towe okpa kyigisa wuya mu kiba asin. Nu nbunbu fan waa mu kade-boyi nu fan moo mu. ⁵³ Fane i nye lbwaare nbara mu nu lbwaare nboo ba taa biya fane mu, amaa fan kina imu ki buu."

Ba tuv Sitefen abuu

⁵⁴ Isirayi kubu-kubu mu nu ba gyan mu ba maa nu Sitefen ase mu, ba nye agbu nu ba dunji bamu anobi. ⁵⁵ Amaa Sitefen mu nu Kayaayu Kyirekyire ki bola mu to mu, diyaa mu ansi ku susu nu o wu lbwaare bunyaa, nu o wu Yesu maa yile lbwaare gyisa su. ⁵⁶ Nu Sitefen ye, "Fan ku! N wu susu maa bugi nu n wu

Yesu, Daadimaadi Obii-nyunsa mu maa yile lbwaare gyisa su."

⁵⁷ Maa towe kanin kamaa to mu ba tii bamu asu nu ba kuusi kenken. Tutu nu bamu kpini ba naa mili mu su. ⁵⁸ Nu ba bite mu lu kade mu to naa twu mu abuu. Nyamaanyilepu mu ba taa bamu ikaale sa kyaafole mu nu bee tu mu ye Sooli ye o ku su. ⁵⁹ Sana mu nu bee twu mu abuu mu, Sitefen kole kabwaare-kole ye, "Onyiripe Yesu, koole me kala." ⁶⁰ Nu Sitefen manja mu ayaa muli su towe kenken ye, "Onyiripe Yesu, man taa alibi mu nu ba waa fale ka bamu kuko." Maa towe kanin mu nu o wu.

8

Sooli nyanla Krisito abi

kubu mu

¹ Sooli gbaa bu tutu nu o kyula Sitefen kelewu mu. Kanin kake manja nu kanyanla ki ba Krisito abi kubu mu nu ba bu Gyerusalem mu su, nu bamu kpini ba yaase to loo Gyudeya maa Samariya usuwule su. Amaa Krisito asunpu mu nkun i man yaase to. ² Nu anyin mu nu bee sun lbwaare mu aku i lee bamu n-yu naa pula Sitefen, nu ba su mu keli. ³ Amaa Sooli bure piili ee nyita Krisito abi kubu mu, yege o naa akpaara-akpaara su ee bite anyin ye akyu mu nu ba buu Yesu mu ee kpee ee tii ibu.

Filipu abwaaresin katowe Samariya

⁴ Nu bamu nu ba yaase to mu ba naa bee towe Yesu asin danbirasa katun kumaa mu nu ba kpee mu. ⁵ Nu Filipu gbaa kpee Samariya kade lala ku to naa towe Yesu asin. ⁶ Sana mu nu kubu damante mu nu Filipu ase nu ba wu asin kyinkyinsa ye usinkaala mu nu o waa mu, ba kan bamu asu ba nu mu katowe. ⁷ Nu nbwu libi ba kuusi kenken lu asa gaalaagaa to, nu amugule-mugule ye aboobi gaalaagaa ba nye alanfiya. ⁸ Imu su kensi-gyii lala ki ba kade lala manja to.

Sitaane adangana owaapu Simon

⁹ Kanin sana manja to mu, onyin ku bu to nu bee tu mu ye Simon, nu o gye

Sitaane adangana owaapu mu nu o bu Samariya kade mu to. Nu mu awaasa mu i waa Samariya abi kiyani. Imu su ee kaapu mu n-yu ye o gye nyimisa kpare. ¹⁰ Lu fale su mu asa kpare ye asansa mu kpini bee nu mu ase nu bee towe ye, "Onumu i gye lbwaare olon mu nu bee tu mu ye 'Olon lala mu'." ¹¹ O waa Sitaane adangana inumu kyereee, nu i waa bamu kiyani nu o nye asa bee nu mu ase. ¹² Amaa sana mu nu Filipu taa Yesu Krisito kitu to towe asin danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii su mu, asa mu ba koolle asin mu gyii. Nu ba gye anyin ye akyi lbwaare kekyugye. ¹³ Nu Simon mu gbaa wu asin kyinkyinsa ye usinkaala mu nu Filipu waa mu, i waa mu kananku. Nu o koolle gyii, nu ba gye mu lbwaare kekyugye, nu o buu Filipu kpee katn kumaa.

¹⁴ Sana mu nu Krisito asunpu mu nu ba bu Gyerusalem ba nu ye Samariya abi ba koolle lbwaare asin mu gyii mu, ba sun Pita maa Gyon bamu ase. ¹⁵ Ba maa fu bamu ase mu, ba kule kabwaare-kule sa bamu ye, lbwaare o sa bamu Kayaayu Kyirekyire mu. ¹⁶ Lu fee sana mu nu ba taa Yesu kitu to gye bamu lbwaare kekyugye mu, ba man pita nye Kayaayu Kyirekyire mu. ¹⁷ Tutu nu Pita maa Gyon ba taa bamu abaa gyaga bamu su kule kabwaare-kule nu ba nye Kayaayu Kyirekyire mu.

¹⁸ Simon mu maa wu fee Pita maa Gyon ba taa bamu abaa gyaga akoolle-gyipu mu su nu ba nye Kayaayu Kyirekyire mu, Simon biti fee o sa Pita maa Gyon afulee. Nu o ye, ¹⁹ "Fan sa me kanin olon mana, nu sana kumaa nu ngbaa me n kan taa me abaa gyaga okumaa su mu, ke o nye Kayaayu Kyirekyire mana."

²⁰ Amaa Pita towe Simon ye, "Faa fu afulee a bilini kiyani. Lu fee fu fe nfeere fee fu taale taa afulee soo lbwaare kakee. ²¹ Fu man tii su abee fu man su o lee lu lbwaare kakee kusun numu to. Lu fee fu kokolo ki man de lbwaare su. ²² Kanin su kyeege fu nfeere libi ke fu kule lbwaare. Akuto fee nfeere mu nu fu fe fu kokolo to mu lbwaare ii biti o taa kee fu. ²³ Inumu i yege nu n wu fee kayi basa ki bu fu to gaa, nu alibi i bola fu to."

²⁴ Tutu nu Simon lee konu ye, "Kule Onyiripe sa me ke umu nu fu towe fale i man ba me su." ²⁵ Pita maa Gyon ba gyii Yesu asin mu kesintin, nu ba towe asin mu gaa sa bamu. Kamaa to mu, ba bwii kpee Gyerusalem. Sana mu nu bee bwii bee kpee mu, ba towe asin danbirasa mu Samariya nde-bii gaalaagaa to.

Filipu maa Etiyopiya-nyin ku

²⁶ Nu Onyiripe kaboo towe Filipu ye, "Kusu kpee akpilige okpa mu nu ku de ofuli su mu. Kanin okpa mana ki de lu Gyerusalem naa fu Gasa kade su."

²⁷ Imu su Filipu kusu yii okpa su ee kpee. Maa kpee mu, nu o naa ganya Etiyopiya owule nyipu kpare mu nu ee ku Etiyopiya owura kyisa afulee su. Onyin numu kpee Gyerusalem naa sun lbwaare.

²⁸ Sana mana to mu, o te mu igbanje mu nu bee bute asa okyinakpa su ee bwii ee kpewu yege ee kale lbwaare otowepu Isaya owule. ²⁹ Nu lbwaare Kayaayu towe Filipu ye, "Kpe kanin igbanje numu ase naa yle tiri mu."

³⁰ Tutu nu Filipu sile kpee Etiyopiya-nyin mu ase, nu o nu onyin mu maa kale lbwaare otowepu Isaya owule. Nu Filipu taase mu ye, "Imu nu fu kale fale fii nu kase?" ³¹ Nu onyin mu lee konu ye, "Nene nu n waa nu kase amoo n nye oku ke o lee kase sa me." Imu su o tu Filipu ye o ba kyina tiri mu to.

³² Nu onyin mu u kale ee lu lbwaare Asinkyan ylesa mu to ye,

"O du fee kabulupu mu nu ba su mu ba naa moo mu,
abee kabulupu mu nu be kyigi mu ifuu,
yege o man bugi mu konu halu ee su."

³³ Nu ba gyila mu ipeeli, nu ba man gyii kesintin sa mu.

Nu oku man taale towe kaapu mu kinaana,

lu fee ba tin mu nkpa su kase su."

³⁴ Nu onyin mu taase Filipu ye, "Obulsa, n kule fu lee kase sa me. lbwaare otowepu mu, i towe mu n-yu su asin nin abee oku lee nu ee towe?" ³⁵ Tutu nu Filipu piili ee towe mu Asinkyan yilasa mu nu o kale lu Isaya owule to mu, nu o

towe Yesu n-yi su asin danbirasa mu sa mu.

³⁶ Sana mu nu ba naa okpa mu to bee kpee mu, ba naa tu nkyu ku i maa de. Nu Etiyopiya-nyin mu towe Filipo ye, "Ku nkyu ndee, mine i tii me lbwaare kekyugyee okpa?" ³⁷ Nu Filipo towe mu ye, "Fu nye nu fu koolo gyii fu kokolo to bure, fii biti fu nye lbwaare kekyugyee." Nu onyin mu lee kono ye, "N koolo gyii fee Yesu Krisito i gye lbwaare mu-bii kulon mu." ³⁸ Nu Etiyopiya-nyin mu yege mu gbanje mu yila. Nu maa Filipo kpini ba kpilige loo nkyu mu to. Nu Filipo gye mu lbwaare kekyu gye. ³⁹ Sana mu nu ba lu nkyu mu to mu, opula mana to nu Onyiripe Kayaayu taa Filipo lu onyin mu ansi su, nu o man bila wu mu. Nu o taa kensi-gyii kyaga mu okpa su ee kpewu. ⁴⁰ Nu i taa Filipo naa lu Asotusi kade to. Nu o nate nde mu nu i bu tuto mu kpini, ee towe asin danbirasa halu o naa fu Kasariya osuwle su.

9

Sooli koolo Yesu gyii

¹ Sana mana to mu, Sooli dan san o yile su, o su kanyanla ye kimoo anala lu Onyiripe Yesu abupu mu su. Kanin su o kpee lbwaare Oseepu bilisa ase mu ase, ² nu o naa towe mu ye o sa mu iwule mu nu i sa okpa fee o kpee kabwaare-kule igyanekpa mu nu i bu Damasiko kade mu to, ke o naa kita anyin ye akyyi mu nu bee buu Yesu kikaapu mu. Nu o kan nye kanin abupu mana ke o kita bamu bwii ba Gyerusalem ba tii obu. ³ Nu Sooli maa naa ee kpee mu, o naa tiri Damasiko kade lala mu. Opula to nu koto ku ki lu susu ba tin mu ansi su fee bulayi maa wee use mu. ⁴ Nu i tin mu tub kase nu o nu obule ku maa taase ye, "Sooli, Sooli, mine waa nu fii kisi me kanin?"

⁵ Nu Sooli taase ye, "Onyiripe, fu animu nin?"

Nu obule mu ye, "I gye me Yesu mu nu fii kisi mu nin. ⁶ Imu su kusu kpee Damasiko kade lala mu to, tuto nu bee biti ba towe fu koto mu nu fu waa."

⁷ Nu anyin mu nu ba maa Sooli ba naa mu, ba nu katowe mu, amaa ba man wu oku. Nu kufuu ki kita bamu, nu be sii ba yile ba man bila bugi bamu nno. ⁸ Nu Sooli kusu maa yile nu o bugi mu ansi mu, o man bila o ku. Imu su ba sii kita mu kibaa to nin taa mu kpee Damasiko. ⁹ Nu Sooli biliji gyaatanapu nke nsa, o mee gyii yege o mee nu.

¹⁰ Nu Yesu obulapu ku bu Damasiko kade to nu bee ti mu ye Ananiyasi. Nu Onyiripe Yesu lee ansi su ato kaapu mu, nu o ti mu ye, "Ananiyasi."

Nu o lee kono ye, "Onyiripe n kyula."

¹¹ Nu Onyiripe mu towe Ananiyasi ye, "Kusu kpee Gyudasi kikaara mu nu ki bu kigbenbi kyigisa mu su, naa taase onyin mu nu o lu Tasusi kade to nu be ti mu ye Sooli mu. O bu tuto ee kule kabwaare-kule." ¹² Nu Sooli gbaa wu ansi su kulekaapu mu to, fee onyin mu nu be ti mu ye Ananiyasi maa ba ke o ba taa mu abaa gyaga mu su ke mu ansi i bugi.

¹³ Amaa Ananiyasi lee kono ye, "Onyiripe, n nu asin damante lu onyin numu su, kanan mu nu o nyanla fu asa kyirekyire mu nu ba bu Gyerusalem mu.

¹⁴ An nu ye Sooli numu nye olon lu oseepu bilisa ase ba Damasiko nfu, o ba kita asa mu nu bee ti fu Yesu kitu mu."

¹⁵ Amaa Onyiripe Yesu towe Ananiyasi ye, "Kusu kpee! Lu fee me i lee onyin numu fee me kibaa to nyimisa, ke o taa me asin mu naa towe bamu nu be mee sun lbwaare, ye ba maa bamu awura, ye Israyi abi. ¹⁶ Nu me gbaa-gbaa me n biti n kaapu mu kanan mu nu ee biti o gyii awurofo lu me kitu su."

¹⁷ Tuto nu Ananiyasi kpee kikaara mu su nu o naa taa mu abaa gyaga Sooli su. Nu o towe ye, "Me birisa Sooli, Onyiripe Yesu mu nu o lee mu n-yi kaapu fu sana mu nu fu ba nfu mu, i sun me fu ase ke fu ansi i bwii bugi, ke fu nye Kayaayu Kyirekyire mu." ¹⁸ Nu opula to ato ku fee okin agyafoyi i lu Sooli ansi to tiye, nu mu ansi i bugi. Nu o kusu nu ba naa gye mu lbwaare kekyugyee. ¹⁹ Maa gyii agyito kamaa to mu, o nye olon.

Sooli towe abwaaresin Damasiko

Nu Sooli gyii nke nku Damasiko Yesu abuupu mu ase. ²⁰ Tuto nu o lu kpee Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa naa towe Yesu asin ye, "Yesu i gye lbwaare mu-bii." ²¹ Asa mu nu ba nu Sooli katowe mu, i waa bamu kiyan nu ba taase ye, "Man gye onyin nimu i kyina ee nyanla asa mu nu ba bu Gyerusalem bee towe asin Yesu kitu to mu? Nu man gye kanin su nu o bwii ba, ke o ba ktaa bamu naa sa lbwaare oseepu bilisa o tii obu?" ²² Amaa Sooli nye olun tii su nu ee towe, ee kaapu to ye Yesu i gye omonu lbwaare lee ye o ba molige asa. Nu i kyinkyin Gyiwu abi mu nu ba bu Damasiko kade to mu.

²³ Nu imu kamaa to i maa gyii nke nku mu Gyiwu abi ba nmina ye ba moo Sooli. ²⁴ Amaa Sooli bu bamu nfeere lu mu kumoo mu su lu fee ba sii ba te bee ki kade mu nwusunoo mu su kakyowape ye kagyanbwe kumaa kanan mu nu ba nye mu moo. ²⁵ Amaa Yesu abuupu ba taa mu waa kilantan to kakyanbwe, baala mu taa mu bule kibandiye obo to kpiliga mu yii.

Sooli kpee Gyerusalem

²⁶ Sana mu nu Sooli kpee Gyerusalem mu, o biti fee o taa mu n-yu naa tii abulapu mu su, amaa ba waa kufuu ye mu, lu fee ba man koolo mu gyii ye o tii Yesu abuupu mu su. ²⁷ Tuto nu Banabasi taa mu kpee asunpu mu ase. Nu o towe bamu kanan mu nu Sooli wu Onyiripe mu Damasiko okpa to, ye kanan mu nu Onyiripe towe Sooli mu. Nu o bila towe bamu kanan mu nu Sooli man waa kufuu, nu o yile towe lu Yesu Krisito kitu to Damasiko kade to. ²⁸ Imu su Sooli kyina bamu ase Gyerusalem yege o su Onyiripe mu kitu to ee towe yege o man su kufuu. ²⁹ Nu Sooli maa Giriki abi mu nu bee towe Gyiwu katowe mu, ba gyii abaa umooe, amaa yege ba biti mu kumoo okpa. ³⁰ Sana mu nu mu toomaa ana ba bu kanin mu, ba taa mu kpee Kasariya kade to, nu o naa kyaga su kpee mu kade to Tasusi.

³¹ Imu su Krisito abi kubu-kubu mu nu i bu Gyudeya ye Galile ye Samariya kpini ba nye kayu yuuli. Nu Kayaayu Kyirekyire mu waa bamu aniya to, nu ba nye akyo bee kpan bamu n-yu, yege ba sile Onyiripe.

Pita waa asinkaala Lida ye Gyopa

³² Nu Pita kusu o naa o naa usuwule mu su, nu o naa booo akoolo-gyipu mu nu ba bu Lida mu su. ³³ Tuto nu o naa wu onyin mu nu mu n-yu i wu, nu o de nsu nburuwa nu be tu mu ye Aneyasi. ³⁴ Nu Pita towe mu ye, "Aneyasi, kusu taa fu kalan, Yesu Krisito kye fu." Opula to nu o kusu. ³⁵ Imu su asa mu nu ba bu Lida ye Saron mu kpini ba maa wu kanin mu, nu ba kyeege bamu nfeere biliji ba Onyiripe ase.

³⁶ Nu Gyopa kade to okyu koolo-gyipu ku bu tuto nu bee tu mu ye Tabita. Tabita umu Giriki katowe i gye ye Dokasi. Dokasi mana i waa adanbirasa yege ee kye atiripu to sana kumaa. ³⁷ Kanin sana maa mu kilo ki daa okyu mu, nu o wu. Nu ba gye mu kubuni naa dila abansuru obu to. ³⁸ Lida kade ki man bu kata ye Gyopa kade. Imu su Yesu abuupu mu ba maa nu fee Pita bu Lida mu, nu ba sun anyin anyo Pita ase naa towe mu ye, "Waa hilen ke fu ba ane ase."

³⁹ Imu su Pita maa bamu nu ba sun mu ase mu, ba bwii kpee Gyopa. Nu ba taa Pita kpee abansuru obu mu to, ntin mu nu obuni mu de mu. Nu akulapu-kyu mu nu ba bu obu mu to mu kpini, ba kyaaboo Pita be sawu yege ba su ato bunsu mu nu Dokasi baata sa bamu sana mu nu o te nkpa to mu bee kaapu Pita.

⁴⁰ Amaa nu Pita towe bamu nu ba bu obu mu to kpini ye, ba lu kewu. Nu Pita mana mu ayaa muuli su kule kabwaare-kule, nu o biliji mu ansi kaapu obuni mu, nu o towe ye, "Tabita, kusu." Nu o bugi mu ansi wu Pita, nu o kusu kyina. ⁴¹ Nu Pita ktaa mu kibaa to kusaa mu yile. Tuto nu o tu akoolo-gyipu ye akulapu-kyu mu taa okyu mu nu o kyini mu sa bamu. ⁴² Fale asin nimu i yaase loo Gyopa kade to kpini. Nu asa gaalaagaa ba koolo Onyiripe Yesu mu gyii. ⁴³ Nu Pita kyina Gyopa kade to, onyin mu nu bee tu mu Simon nu o gye gbansaba mu ase nke nnyo ku.

10

lbwaare kaboo lee mu n-yu kaapu Koneliyo

1 Ɔbilisa ku bu to nu bee tu mu ye Koneliyo. Nu o te Kasariya kade to. Ɔ kyina o gye anaakopu obilisa sa Roma anaakopu kubu mu nu bee tu kumu ye Itali abi kubu mu. 2 Maa mu kuru ana ba taa bamu n-yu sa lbwaare nu ba sile lbwaare. Ɔ gye asa mu nu ee kee atiripu ato nu o bila o su saja sa kabwaare-kule. 3 Kanyin numu nye kilēkaapu kake ku kakyuwape i waa fee kerefi asa saja to. O wu lbwaare kaboo maa ba mu ase nu o tu mu ye, "Koneliyo!"

4 Nu o ku mu ye kufuu nu o taase mu ye, "Ɔnyiripe mine nin?" Nu kaboo mu towe mu ye, "lbwaare ansi i gyii fu kakee ye fu kabwaare-kule mu su, nu ee biti o kyula fu. 5 Nbunbu, sun asa ku kpee Gyopa ba naa tu onyin mu nu be tu mu ye Simon Pita mu ba. 6 Ɔ bu Simon mu nu o gye gbansaba mu aye nin, nu ki bu ki maa opu mu."

7 Saja mu nu lbwaare kaboo mu i kyun mu, nu Koneliyo tu mu ayaafole anyo ye mu anaakopu mu to okulun mu nu ee waa kuto kumaa ee sa mu, nu o taa mu n-yu sa lbwaare mu. 8 Nu o towe bamu kuto kumaa mu nu o wu nu o sun bamu Gyopa.

Pita wu ansi su kilēkaapu

9 Luukaake mu Koneliyo nboo ba maa tiri Gyopa mu Pita moo dii kpee abansuru* susu o naa kule kabwaare-kule kakyuwape manja. 10 Akun a kitaa mu, nu ee biti kuto ku o gyii. Saja mu nu bee waa agyito mu, nu o nye ansi su kilēkaapu. 11 O wu susu maa bugi nu o wu kuto ku, maa lu susu fee kitaa lala ku kpilige ku ba kase. Ki maa kumu anobi ana. 12 Kitaa mu su mu, o wu atobwaaya kumaa ye nbwiibi ye atobwaaya mu nu bee kpu ito su kpini. 13 Nu o nu obule ku maa towe mu ye, "Pita! Kusu moo ke fu gyii."

14 Nu Pita towe ye, "Ɔnyiripe ayee, n man pita gyii fale ineesi ato abee umu nu i gye ane Gyiwu abi ikisii."

15 Nu obule mu bila towe mu ye, "Man bila tu kuto mu nu lbwaare lonjo kumu mu, ye ineesi kuto." 16 Inumu i waa kanin

lu isa, nu i taa kitaa mu ye ato mu bwii kyun susu.

17 Saja mu nu Pita san ee fe umu nfeere mu, nu asa mu nu Koneliyo sun mu ba bu Simon kikapara mu, nu ba ba yile kumu kewusuno. 18 Nu ba tu oku taase mu ye, "Ɔnyin ku bu nfu nu be tu mu ye Simon Pita?" 19 Saja mu nu Pita san ee fe mu kilēkaapu mu nfeere mu, nu lbwaare Kayaayu towe mu ye, "Anyin asa aku bee biti fu. 20 Imu su kpilige kpee bamu ase, man kan kina katun kumaa mu nu faa bamu fen biti fan kpee, lu fee me i sun bamu fu ase." 21 Nu Pita kpilige ba kase to nu o towe anyin mu ye, "Me i gye omu nu fen biti mu. Mine i waa?" 22 Nu anyin mu ba lee konjo ye "Anaakopu obilisa mu nu bee tu mu ye Koneliyo mu i sun ane. Ɔ gye asa mu nu mu ikpa i kyigi nu o sile lbwaare, nu Gyiwu abi kpini be sa mu beere. lbwaare kaboo mu i towe mu ye o tu fu ba mu kikapara su, ke o nu kuto mu nu fu su sa mu." 23 Nu Pita taa anyin mu loo kikapara mu su, nu o koolo bamu, kitaa bamu kifoo.

Pita maa Koneliyo

Luukaake mu, nu Pita maa Yesu abulapu aku mu nu ba lu Gyopa mu ba buu bamu. 24 Imu luukaake nu ba fu Kasariya. Yee Koneliyo maa mu kuru ana ye mu kyemine ana ba sare bee gyoo mu. 25 Pita maa biti o loo kikapara mu su mu, nu Koneliyo gyanja mu, nu o muna o sun mu. 26 Amaa Pita kitaa mu kibaa to nu o towe mu ye "Kusu yile! Ngbaa me n dan n gye nyimisa nin fee fu fale!"

27 Saja mu nu maa Pita bee waa kiligima bee loo kikapara mu su mu, o naa tu asa ba maa sare ba te. 28 Nu Pita towe bamu ye, "Fane gbaa-gbaa fane fan dan fen nyi fee naafoo i man de okpa fee Gyiwu nyimisa maa buga omu nu o mee sun lbwaare abee o booo mu su. Amaa lbwaare kaapu me fee n man towe oku ye o man du kyurekyure. 29 Imu su fan maa sun tu me mu n man kina, kanin su fan towe me kuto mu su nu fan tu me."

30 Nu Koneliyo lee konjo ye, "Ndaga nke nna numu n maa kule kabwaare-kule kerefi asa kakyuwape saja mu. Opula to

* 10:9 10:9 Saja mu didaa mu, fale nu Gyiwu abi bamu abansuru duu.

nu n wu onyin ku maa bun kaale fufuli ba yile mi ansi to.” 31 Nu o towe me ye, “Koneliyo lbwaare nu fu kabwaare-kule, nu o wu fu kakee mu nu fu kee atiripu mu. 32 Imu su sun asa kpee Gyopa ke ba naa tu onyin mu nu bee tu mu ye Simon Pita mu, nu o gye ofo o bu Simon mu nu o gye gbansaba nu mu kikaara bu mata opu mu. 33 Imu su nu n sun tu fu bilen, nu i buron fee fu maa ba. Nbuubu an gyanje lbwaare ansi to an nu fu ase asin mu nu onyiripe taa sa fu ye fu ba towe ane mu.”

Pita abwaaresin katowe

34 Nu Pita towe ye, “Nbuubu bure n bu fee i gye kesintin lbwaare mee ku nyimisa ansi to poyi nu ee waa koto ku. 35 lbwaare i koolo okumaa mu nu o bu ndendemande o sile mu, nu ee waa umu nu i dagaa mu. 36 Fane gbaa-gbaa fan nu asin mu nu lbwaare taa biya Gyiwu abi nu o bola Yesu Krisito mu nu o gye dulinyaa to ato kpini onyiripe su taa kayi yuuli asin danbirasa sa bamu. 37 Nu fan nyi asin kpare mu nu i waa Gyiwu osuwule su nu i piili lu Galile mu. I waa sanya mu nu Gyon towe lbwaare kekyugyee asin mu kamaa. 38 Fan nu Yesu Kanasareti-nyin mu asin, kanan mu nu lbwaare taa mu Kayaayu Kyirekyire ye olon bola mu to mu. Lu fee lbwaare tii mu su, nu katn kumaa mu nu o kpee mu ee waa adanbirasa yege ee kye okumaa mu nu Sitaane bu mu to.

39 “Koto mu nu o waa Gyerusalem ye Isirayi kpini-kpini mu, ane asunpu numu an gye umu kesintin agyipu. Ba da mu oyu laasa su moo mu. 40 Amaa nke nsa kamaa to mu lbwaare kyinji mu lu lewu to. Nu lbwaare yege nu o lee mu n-yu kaapu. 41 Man gye okumaa numu nu o lee mu n-yu kaapu amoo ane mu nu lbwaare wola lee ye an baa an gye mu kesintin agyipu mu maa wu kyinji kamaa to mu ana mu a buga gyii nu an nu. 42 Nu Yesu sa ane konon ye a taa towe Abwaaresin mu sa Gyiwu kase su asa kpini. Ke a lee kesintin mu kaapu fee mu i gye asa kusa ye alewupu kpini otalepu. 43 lbwaare atowepu mu kpini ba towe mu asin mu kaapu to ye okumaa mu nu o koolo mu

gyii mu, lu mu kitu to su mu lbwaare ii biti o taa mu alibi kee mu.”

Bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa ba nye Kayaayu Kyirekyire mu

44 Pita maa san ee towe mu, Kayaayu Kyirekyire mu ba loo bamu nu bee nu asin mu kpini to. 45 I kyinkyin Gyiwu akoolo-gyipu mu nu ba buu Pita lu Gyopa ba mu gaa, fee lbwaare maa taa mu Kayaayu Kyirekyire mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi. 46 Lu fee ba nu ba maa towe ntowe pupwe yege bee yin lbwaare. Nu Pita taase ye, 47 “Ba maa nye Kayaayu Kyirekyire fee kanan mu nu an nye fale mu, oku i taale tii okpa fee ba man gyee bamu lbwaare kekyugyee?” 48 Nu Pita sa konon ye ba gyee bamu lbwaare kekyugyee lu Yesu Krisito kitu to. Nu ba kule Pita ye o kyina bamu ase nke nyo nku.

11

Pita Lee asin Kaapu Krisito asunpu bambam mu

1 Krisito asunpu mu ye akoolo-gyipu mu mu nu ba bu Gyudeya mu kpini ba nu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ba koolo abwaaresin mu. 2 Imu su sanya mu nu Pita bwii kpee Gyerusalem mu, akoolo-gyipu mu nu ba yile to sa iduu kitn mu 3 ba towe mu ye, “Fu loo bamu nu ba man tin iduu mu akpaara su nu faa bamu fan buga gyii.”

4 Nu Pita lee kase koto kumaa mu nu ku waa kukulun-kukulun sa bamu towe ye, 5 “Kakaaku n bu Gyopa kade to n kule kabwaare kule. Nu n nye ansi su kileekaapu wu susu maa bugi. Nu n wu koto ku maa lu susu fee kitaa lusa kilala, nu ba su kimu anobi ana mu to ba kase katn mu nu n bu. 6 N maa ku kimu to mu, n wu atobwaaya ye nbwiibi ye atobwaaya mu nu be kpu ito su. 7 Tuto nu n nu obule ku maa towe me ye, ‘Pita kusu moo ke fu gyii.’

8 “Nu n lee konon ye, ‘onyiripe ayee, fale ineesi ato abee umu nu i gye ane Gyiwu abi ii kisi i man puta loo me konon to.’

⁹ “Nu obule manja bila towe me ye man bila tu kutu mu nu lbwaare lonjo kumu kyurekyure mu ye ineesi kutu. ¹⁰ Inumu i waa kanin lu isa, nu i taa kita mu ye ato mu bwii kyun svsu.

¹¹ “Sana manja to anyin asa mu nu ba sun bamu lu Kasariya ba ba me ase mu, ba ba yile kikpaara mu nu n bu kumu su mu. ¹² Nu Kayaayu Kyurekyure mu towe me ye man kan gyii umore, faa bamu fan kpee. Akole-gyipu asiye anumu mu nu ba lu Gyopa mu i sun me kpee naa loo, onyin mu kikpaara su. ¹³ O towe ane kanan mu nu o wu lbwaare kaboo maa ba yile mu obu to, nu o towe mu ye, ‘Sun asa aku kpee Gyopa ba naa tu Simon mu nu bee tu mu ye Pita mu. ¹⁴ Ee biti o towe fane kanan mu nu faa fu kikpaara su abi kpini fan nye kamolige.’

¹⁵ “N maa piili n towe bamu abwaarestin mu, Kayaayu Kyurekyure ba bamu to fee kanan mu nu o loo ane to npiili ase mu. ¹⁶ Tutu nu n nyinji asin mu nu Onyiripe Yesu wola towe ye, ‘Gyon taa nkyu nin gyee asa lbwaare kekyugyee. Amaa fane fane bire, lbwaare ii biti o taa mu Kayaayu Kyurekyure gyee fane.’ ¹⁷ Imu su fee nu lbwaare sa bamu kakee kulun mu nu o sa ane sana mu nu an koolo Onyiripe Yesu gyii mu, me i gye anumu ke n taale tii lbwaare okpa?”

¹⁸ Krisito abuupu mu maa nu kanin mu, ba man bila taale towe sehn, nu ba yin lbwaare. Nu ba towe ye lbwaare sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa okpa fee ba yege alibi kiwaa ke ba nye nkpa.

Krisito abi kubu mu nu ki bu Antiyoki, Siriya osuwule su

¹⁹ Sana mu nu ba twu abuu mo Sitefen mu, kanyanla ki ba Yesu akole-gyipu mu su, nu aku ba yaase to loo Fonesiya ye Sipuru ye Antiyoki kase su yege bee towe Yesu asin mu bee sa Gyiwu abi nkun. ²⁰ Yesu akole-gyipu aku mu nu ba lu Sipuru ye Siren ba Antiyoki mu, ba towe asin danbirasa lu Yesu Krisito su sa Giriki abi gbaa. ²¹ Onyiripe kibaa kumaa gyan bamu su su mu, asa damante ba koolo mu gyii nu ba be buu Onyiripe mu.

²² Krisito abi kubu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba maa nu kanin asin numu mu, nu ba sun Banabasi kpee Antiyoki. ²³ Maa naa fu tutu mu, nu o wu kanan mu nu lbwaare bwaala bamu mu, mu ansi i gyii nu o waa bamu aniya to ye ba nye kokolo kulun Onyiripe kikole-gyii mu to. ²⁴ Banabasi kyina o gye nyimisa danbirasa nu o su kikole-gyii kikyoo nu Kayaayu Kyurekyure bola mu to lu kanin su asa damante ba ba koolo Onyiripe mu gyii.

²⁵ Tutu nu Banabasi kpee Tasusi kade to o naa biti sooli. ²⁶ Maa naa wu mu mu, o bwiiyaa mu ba Antiyoki. Nu maa mu kpini ba sii Yesu abulapu mu ase kesu laalaamuu yege be kaapu asa damante. Antiyoki tutu nu ba piili kase bee tu Yesu abulapu mu ye Krisito abi.

²⁷ Kanin sana manja to mu lbwaare atowepu aku ba lu Gyerusalem kpee Antiyoki. ²⁸ Bamu to oku mu nu bee tu ye Agabu mu, kusu yile lu Kayaayu Kyurekyure olun to su towe yila ye, akun lala a biti a te Roma Isuwule kpini su. (Kanin sana manja mu nu Kuludi gye Roma Owura lala mu.) ²⁹ Kanin su Yesu abulapu mu nu ba bu Antiyoki mu, ba taa nfeere fee okumaa numu o taa kikyeto mu nu ee taale nye, ke ba taa naa sa Yesu abulapu mu nu ba bu Gyudeya mu. ³⁰ Nu ba taa bamu nkyeto mu sa Banabasi maa sooli ye ba taa naa sa Krisito abulapu abilisa mu nu ba bu Gyerusalem mu.

12

Ba nyanla Krisito abi kubu

¹ Sana manja to nu Owura Herodi yege nu ba naa kita Krisito abulapu aku, nu ee biti fee o nyanla bamu. ² O yege nu ba tin Gyon mu-daa Gyemisi kumu. ³ Maa wu fee umu nu o waa mu maa pure Gyiwu abi mu, o kyaga su naa kita Pita gbaa. Inumu kpini i waa sana mu nu bee gyii Kesu kono kolono bodobodo mu nu ki man su kufe tinsa mu. ⁴ Maa kita mu mu, o taa mu tii obu nu o taa mu naa waa anaakopu mu nu ba yile ana ntun nna mu abaa to ye be ki obu tiisa mu su. Herodi waa mu nfeere fee, nu ba kan gyii Kanyanle nbuno Kesu kono kolono kyun

lɔwe mu, ee biti o lee Pita ifuli ke ba gyii mu asin.

5 Imu su Pita san o tii obu, amaa Krisito abi kubu mu ba payi kinsi bee kole kabwaare-kole be sa mu.

Ibwaare kaboo ba lee Pita

lu obu tiisa mu to

6 Imu kagyanbwe poyi kayi ki ke, ke Owura Herodi lee mu o be gyii mu asin mu, ba da mu igbee yege o de anaakopu anyo nsana yege anaakopu aku ba bila ba yile kebuno. 7 Opula manja to nu lbwaare kaboo ba obu tiisa mu to nu i nmanje to, nu o da Pita kyini, nu o towe mu ye, "Kusu yile bilen." Nu agbeeleebi mu nu ba taa da mu igbee mu i saje i lu tiye.

8 Nu kaboo mu towe mu ye, "Bun fu ato ke fu waa asibita, ke fu bun fu balmaasu ke fu buu me." 9 Nu Pita buu kaboo mu lu abu tiisa mu to, amaa Pita man nyi fee kuto mu nu kaboo mu i waa mu gye kesintin. I waa mu nun fee i gye ansi su killekaapu nun. 10 Ba kyun nbuno akusupu gyankpaasa kinyosapu mu su naa fub kebuno mu nu ba taa abilito waa mu, nu lu kumu to taa kpee kade mu to mu. Ba maa fub toto mu nu kebuno mu gbaa-gbaa tigi nu ba lu. Ba maa nate okpa mu su kpee ansi to gberere mu, nu lbwaare kaboo mu ki nyaa mu ansi su.

11 Toto nu i nmanje Pita su nu o towe ye, "I gye kesintin nun fee lbwaare sun mu kaboo ye o ba kole me lu Owura Herodi abaa to ye kanan mu nu Gyiwu abi ba da nmina ye ba waa me mu."

12 Maa fe unmu kpini nfeere mu o kpee Maki Gyon mu-nyi Meeru kikaara su, opula mu nu asa kukyo, ba gyanje bee kole kabwaare-kole mu. 13 Nu Pita da kewusunoo opunu, nu kibite mu nu bee ti mu ye Roda mu ba sanja ku omu nu ee daa. 14 Kibite mu maa bu ye i gye Pita obule mu, i maa waa mu okon gaa su o man tigi opunu mu. Nu o sile naa towe bamu ye Pita i yile kewusunoo. 15 Roda maa towe kanin mu, nu ba taase mu ye, "Fu lo ibun nun?" Maa dan san o yile su ee towe ye i gye kesintin mu, nu ba ye, "Fale i gye lbwaare kaboo mu nu ee ku Pita su nun."

16 Maa Pita dan san o yile kewusunoo ee daa opunu mu. Ba maa tigi opunu mu, ba

wu Pita, nu i waa bamu kuyan. 17 Nu Pita nyee bamu kibaa ye ba bun bamu nno su. Nu o towe bamu kanan mu nu Onyiripe lee mu lu obu tiisa mu to mu. Nu o ye, "Fan naa towe sa Gyon maa akole-gyipu mu nu ba san mu, kuto mu nu ki waa." Pita maa towe lɔwe mu, nu o lu bamu ase kpee katinku.

18 Imu nyenyenfuu mu, nfeere i kitaa anaakopu mu, lu fee ba man nyi kuto mu nu ki waa Pita. 19 Owura Herodi sa konoo ye ba naa biti Pita ba. Maa ba biti mu kpine nu ba man wu mu. Imu su Owura mu taase bamu konoo to asin kpine, nu o sa konoo ye ba moo bamu kpini. Nu Owura Herodi lu Gyudeya kpee Kasariya naa kyina toto gyii nke gberere.

Herodi kelewu

20 Owura Herodi nye agbu lu Tayi ye Sidon abi su. Nu ba waa konoo kulon sun kpee Herodi ase. Ba bola Owura Herodi kyaafole bilisa mu nu bee ti mu ye Bilasitu mu su, sun imata Herodi ase lu fee mu osuwule su nu bee nye bamu agyito bee lu.

21 Kake mu nu ba yila maa fub mu, Owura Herodi bun mu awura to naa kyina mu kuwura-gya su, nu o lee asin mu towe sa bamu. 22 Nu asa mu ba kuusi nu ba gyaabii mu ye, "Inumu bire i man gye nyimisa obule nun, amaa lbwaare ku obule nun. 23 Lu fee Owura Herodi maa man taa kanin bonyaa sa lbwaare mu. Opula manja to nu lbwaare kaboo yege nu kilo ki da mu, nu oto to asunswee ba we mu moo.

24 "Maa abwaaresin mu i dan san i kyaga su i yelige i tii su i kpee ansi to."

25 Sanja mu nu Banabasi maa sooli ba lɔwe bamu kusun mu, ba lu Gyerusalem bwii kpee Antiyoki, nu ba taa Gyon mu nu ba bila bee ti mu ye Maki mu tii bamu n-yu su.

13

Kayaayu Kyirekyire mu sun Banabasi maa sooli

1 Kanin sanja manja mu Krisito abi kubu mu nu ki bu Antiyoki mu, lbwaare atowepu ye akaapupu aku ba bu toto. Nu bamu i gye Banabasi, ye Simeyon mu nu

bɛɛ tu mu ye Nigya, ye Lusiya mu nu o lu Siren, ye Sooli maa Maniya mu nu ba bila maa Herodi bɔga mu. ² Ba maa kyaga su bee sun lbwaare nu bee nmina kɔnɔ mu, Kayaayu Kyirekyire mu ba towe bamu ye, "Fan lee Banabasi maa Sooli ke ba naa waa kusun mu nu n tu bamu ye ba ba waa mu." ³ Nu ba bwii nmina kɔnɔ kule kabwaare-kule taa bamu abaa gyaga bamu su sa bamu okpa.

Banabasi maa Sooli ba kpee Sipuru

⁴ Nu Kayaayu Kyirekyire manja i kaapu bamu, nu o gyankpaa bamu, nu ba lu tuto kpee Selusiya, nu ba bola nkyu su kpee Sipuru kifintin su. ⁵ Ba maa fɔb Salami mu ba towe abwaaresin mu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, nu Gyɔn Maki gbaa kye bamu to.

⁶ Imu kamaa ba nate kyaaboo kifintin mu su kpini naa fɔb Pafosi. Tuto nu ba tu Kagyiwu-nyin ku mu nu bɛɛ tu mu ye Baa-Yesu. O su nbwu libi ee waa adangana nu o waa mu n-yu fee lbwaare otowepu. ⁷ Kifintin mu su owura mu nu bɛɛ tu ye Segusi Polusi kyina o gye Baa Yesu mu kyemine nin. Owura mu su kanyaasin gaa. O sun tu Banabasi maa Pɔoli, lu fee ee biti o nu abwaaresin lu bamu ase. ⁸ Amaa nbwu libi wuya Baa-Yesu, nu mu Giriki katowe to i gye Elimasi mu, mee biti fee owura mu o nu ke o kɔle gyii. ⁹ Nu Sooli mu nu be bila bɛɛ tu mu Pɔoli, nu Kayaayu Kyirekyire mu bola mu to mu, ku Elimasi kyiiim nu o towe mu ye, ¹⁰ "Fu gye Sitaane obii nin nu fu gye odun sa kesintin kpini. Fu naa alibi okpa su fu pina asa, nu fii biti fu bilinji Onyiripe asin mu ye i man waa kesintin. ¹¹ Ku, lbwaare lee mu kɔbaa fu su. Fii biti fu bilinji gyaatanapu ke fu man bila wu kyowe naa fɔb sanya ku." Opula manja to nu i waa mu ansi su kitentenbiri. Nu o sii ee kyaaboo ee biti omu nu o kita mu kɔbaa to kaapu mu okpa. ¹² Owura mu maa wu kutu mu nu ki waa mu, ye abwaaresin kikaapu mu, i waa mu kɔyan nu o kɔle Onyiripe asin mu gyii.

Pɔoli maa Banabasi abwaaresin katowe Antiyoki kade to

¹³ Pɔoli maa mu kubu ba lu Pafosi bola nkyu su ba Pega kade mu nu ki bu Panfiliya osuwle su mu. Tuto nu ba maa Gyɔn Maki ba barige abaa nu Gyɔn bwii kpee Gyerusalem. ¹⁴ Amaa Banabasi maa Pɔoli ba lu Pega kpee Antiyoki mu nu ki bu Pisidiya osuwle su mu. Kake fɔbtesa ake mu, ba kpee Gyiwu abi kabwaare kule ogyanekpa to naa kyina. ¹⁵ Asa mu oku maa kale lu Mosesi nbara iwule ye lbwaare atowepu iwule lɔwe mu, tuto alɔlɔnpu ba taa tu Pɔoli maa Banabasi ansi to ye, "Ane birisa ana, nu fan su asin towe waa asa mu, fan towe ane."

¹⁶ Nu Pɔoli kusu yile nu o kusaa mu kɔbaa nu o towe ye, "Gyiwu abi ye fane mu nu fan man gye Gyiwu abi, nu fen sun lbwaare mu, fan nu me ase. ¹⁷ Ane Gyiwu abi ane lbwaare mu, lee ane naana ana nu o sa bamu kanye sanya mu nu ba bu Egyipiti osuwle su, nu o taa mu olɔn lee bamu lu osuwle manja to. ¹⁸ Nu lbwaare ku bamu su nsu adina sanya mu nu ba bu ofuli su mu. ¹⁹ Isuwle isunɔ mu nu i bu Kena kase su mu, lbwaare gya bamu lu tuto, nu o taa kase mu sa Israyi abi nu ki bilinji bamu kapatye. ²⁰ Imu kpini i waa nsu alifa ana ye adunuu.

"Kamaa mu, nu lbwaare sa bamu atalapu naa fɔb lbwaare otowepu Samuweli su. ²¹ Nu Israyi abi ba towe lbwaare ye o lee owura sa bamu. Nu o lee Kiisi mu-bii Sooli mu nu o lu Bengyamin kanaan to, nu o gyii kuwura nsu adina. ²² lbwaare maa kusaa Sooli mu, nu o taa Dawidi yii Israyi kuwura. Nu lbwaare ye, 'N wu Dawidi. Gyeese mu-bii mu nu me kɔkɔlo ki biti, nu mu ii biti o waa me kɔkɔlo biti.'

²³ "Dawidi kanaan to nu Gyiwu abi Omoligepu Yesu mu lu fee kanan mu nu lbwaare wula da mu kɔkɔlo su towe mu. ²⁴ Pɔyɔ Omoligepu Yesu o ba mu, Gyɔn wula gyankpaa ba towe Gyiwu abi ye ba yege alibi kwaa, ke ba nye lbwaare kekyugye. ²⁵ Sanya mu nu Gyɔn ii biti o lɔwe mu kusun mu, nu o taase, 'Fen nyi fee me i gye Omoligepu mu? N man gye me i gye Omoligepu mu, mee mu o bu me

kamaa ee ba. N man dagaa fee n saɛ mu asibita gbaa.’

26 “Me tomaa ana Abraham anaana abi ye fane mu nu fan man gye Gyiwu abi nu fen sun lbwaare mu, ane su nu lbwaare sa kamolige asin mu. 27 Nu Gyerusalem abi ye bamu abulisa kpini ba man bu fee Yesu i gye Omoligepu mu. Yege bee nu mu asin mu lu lbwaare atowepu owole to mu kake fubtesa kumaa, amaa ba man nu kase. Ba bun mu kupwe nu i yege asin mu nu lbwaare atowepu mu ba wula towe yila mu i ba to. 28 Yege ba man taale wu mu alibi mu nu o waa nu o dagaa lewu, nu ba yege nu Obulisa Paleti mo mu. 29 Ba maa waa umu nu lbwaare atowepu ba wula kyuroo yila lu mu su lwe mu, ba kpiligaa mu lu oyu laasa mu su naa waa kakyan to. 30 Amaa lbwaare kyini mu lu lewu to ba nkpa to. 31 Nu nke gaalaagaa mu to mu, o lee mu n-yu kaapu bamu nu maa bamu ba daa bee nate lu Galile bee kpee Gyerusalem mu. Bamu i gye mu kuwu kyini kesintin agyipu bee sa Gyiwu abi.

32 “Nu an towe fale asin danbirasa mu nu lbwaare da mu kokolo su sa ane naana ana mu sa fane. 33 Kanin asin manja nu lbwaare yege nu i ba to sa ane, mu nu an gye bamu-bii ana mu, kpali fee lbwaare kyini Yesu lu lewu to su. Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Dawidi olun nyosapu mu to ye,

‘Ndaga n lee kaapu fee fu i gye mi-bii.’

34 Kikyini mu nu lbwaare kyini Yesu lu kelewu to mu, nu o mee ye o gyoo kakaaku ku mu, lbwaare towe umu asin gbaa ye,

‘N biti n waa fane kusee sa fane ato kyirekyire fee kanan mu nu n da me kokolo su towe Dawidi mu’.

35 Nu Dawidi towe lbwaare ye,

‘Fu mee yege ke fu Okyirekyirepu mu o gyoo nyita’.

36 “Asin numu man gye Dawidi asin, lu fee o nate lbwaare kebiti su, mu sana mu nu o kyina, nu o wu, nu ba pula mu naa tii mu naana ana su nu mu n-yu i gyoo. 37 Amaa Omu nu lbwaare kyini mu lu lewu to mu bire man gyoo.

38 “Kanan su me birisa ana Gyiwu abi, lu Yesu kitu to su nu an towe alibi ktaa kee asin an sa fane fale. 39 Nu oku man bu to o taale gyii lu Mosesi nbara mu kpini su, amaa okumaa mu nu o koolle Yesu gyii bire, ee biti o gyii lu. 40 Imu su fan ku su danbirasa ke asin mu nu lbwaare atowepu ba towe yila mu, i man ba fane su. Asin mu i gye ye,

41 ‘Fane ahin-sin wuya ana,

ii biti i waa fane kyan fee kanan mu nu n biti n mo fane.

Lu fee fane sana numu to n biti n waa kutu ku

nu oku kan ba towe gbaa, fan mee ye fan koolle mu gyii’.”

42 Pooli maa Banabasi ba maa lu Gyiwu abi kabwaare-kole ogyanekpa to mu, nu asa mu ba towe bamu ye ba bila bwii ba kake fubtesa ake, ke ba ba towe bamu asin numu tii su. 43 Sana mu nu asa mu ba lu ogyanekpa nu ba yaase to mu, Gyiwu abi mu gaalaagaa, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba kyeege bamu nfeere ba Gyiwu abi kabwaare-sunkpa to mu, ba buu Pooli maa Banabasi. Nu ba waa asa mu olun to towe bamu ye ba kyina lbwaare kabwaala mu to.

44 Nu kake fubtesa pupwe mu maa fu mu, kade mu to asa kibaafun mu nu ba kpee mu i kyoo gaa nu ba naa gyanje ba nu abwaaresin. 45 Amaa Gyiwu abulisa ba maa wu asa damante ba maa nu Banabasi maa Pooli abwaaresin mu, ba nye bamu kayu basa yege bee towe nbusaa asin bee nyita asin mu nu bee towe mu.

46 Pooli maa Banabasi ba yile kinyin to towe bamu ye, “Fane Gyiwu abi nu i dagaa fee a maa gyankpaa towe abwaaresin sa poyi. Amaa fan maa man koolle umu gyii nu fan ku fane n-yu fee fan man dagaa sa nkpa kakpaa mu, an biti a taa asin mu naa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi. 47 Inumu nu Onyiripe lbwaare mu sa konoo towe ye,

‘N taa fane waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu fitila.

Ke fan taa kamolige mu naa sa asa dulinyaa katn kumaa’.

48 “Nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba maa nu fale mu, i waa bamu okon gaa, nu ba taa bunyaa sa lbwaare asin

mu. Nii bamu nii lbwaare lee bamu fee ba ba nye nkpa kakpaa mu ba koolle gyii.”

⁴⁹ Imu su lbwaare asin mu i yelige kanin osuwule mana su kpini. ⁵⁰ Nii Gyiwu abi ba fun waa akyu mu nii ba sile lbwaare nii ba su beere, ye anyin mu nii ba gye Antiyoki kade mu to agyankpaapu. Nii bamu kpini ba kusu yile Pooli maa Banabasi su bee nyanla bamu, nii ba gya bamu lu kanin ofuli mana su. ⁵¹ Nii Pooli maa Banabasi ba krikpaa bamu ayaa ise, nii ba waa bamu ahee. Nii ba lu toto kpee Ikoniyum kade mu to. ⁵² Yesu abulapu mu nii ba bu Antiyoki toto mu kpini ba nye kensi-gyii gaa. Nii Kayaayu Kyirekyire mu bola bamu.

14

Pooli maa Banabasi ba waa asin kyinkyinsa Ikoniyum kade to

¹ Fee kanan mu nii Pooli maa Banabasi ba wola bee waa mu, ba kpee Ikoniyum Gyiwu abi kabwaare-kule ogyankpa. Nii ba towe abwaaresin mu, nii i yege nii Gyiwu abi ye bamu nii ba man gye Gyiwu abi mu gaalaagaa ba koolle gyii. ² Amaa Gyiwu abi mu nii ba man koolle asin mu gyii mu, ba fun waa bamu nii ba man gye Gyiwu abi mu, nyita bamu nfeere nii ba nye nfeere libi lu Pooli maa Banabasi su. ³ Pooli maa Banabasi ba gyii nke gberere toto. Ba yile kunyin to bee towe Onyiripe mu kabwaala asin. Nii ngbaa mu yile bamu kamaa nii ba waa asin kyinkyinsa ye usnkaala. ⁴ Nii i yege nii kade mu to asa mu ba barige to ntun nnyo, aku ba buu Gyiwu abi nii aku moo ba buu Yesu asunpu mu. ⁵ Saja mana mu, bamu nii ba man gye Gyiwu abi mu aku ye Gyiwu abi, taa tii bamu agyankpaapu su mu ba waa kono kulon fee ba tooro bamu ke ba tub bamu abuu moo. ⁶ Amaa Pooli maa Banabasi ba maa bu bamu nfeere mu, nii ba sile kpee Lisitira ye Debe nde ye nde-bii mu nii i bu Likoniya osuwule su kpini. ⁷ Toto nii ba kyaga su towe asin danbirasa mu.

Boobi ku nye alanfiya

⁸ Onyin ku te Lisitira toto nii ba kuuge mu ayaa ye abaa wusa wuya ana, nii o

man nate kakaaku. ⁹ O te toto ee nu Pooli maa towe. Nii Pooli ku mu kyimm wu fee onyin mu su kikoole-gyii, nii o taale nye alanfiya. ¹⁰ Nii Pooli punte ye, “Kusu yile fu ayaa su.” Toto nii onyin mu fugi yile mu ayaa su nii o piili o naa.

¹¹ Sakyoo mu maa wu kuto mu nii Pooli waa mu, ba kuusi Likoniya katowe to ye, “Ane idakpa mu ba biliji asa ba ane ase.”

¹² Nii ba sa Banabasi kitu ye Sewu, nii ba sa Pooli gbaa kitu ye Hemesi lu fee mu i gye asin mu otowepu. ¹³ Nii odakpa Sewu oseepu obu yile kade mu tkaa su. Nii kumu oseepu taa unaa-nyin ye ntutule ba kade mu kewusunoo, lu fee maa sakyoo mu bee biti ba waa kolono sa Krisito asunpu mu.

¹⁴ Amaa ba maa nu kanin mu, ba kitta bamu ato bunsu kyate sile loo sakyoo mu to, bee kuusi ye, ¹⁵ “Anyin, mine nii fen waa fale? Ane gbaa ane an gye asa nin fee fane fale. An su asin danbirasa mu an biya fane nin. An towe fane ye fan lee fane n-nyu lu ato gyaga su, ke fan bwii ba lbwaare mu nii o te nkpa kakpaa to mu ase. Mu i tub susu ye kase ye opu ye ato mu nii i bu imu kpini to mu. ¹⁶ Didaa mu, lbwaare lee mu ansi yege nii dulinyaa to asa kpini ba nate waa bamu gbaa-gbaa bamu nkolo biti. ¹⁷ Amaa lbwaare waa adanbirasa kaapu asa fee maa bu to, fee maa sa bulayi nii ato duusa a waa saja kyekyee to. Nii ee sa fane agyito kikyoo nii ee yege fane ansi i gyii.” ¹⁸ Halu ba maa towe inumu kamaa gbaa mu, i waa olon poyi nii ba taale gya sakyoo mu ye ba man waa kolono mu.

¹⁹ Toto mu Gyiwu abi mu nii ba lu Antiyoki ye Ikoniyum mu ba ba towe kyeege sakyoo mu nfeere. Nii ba tub Pooli abuu waa nfeere fee o wu nin, nii ba kpu mu lu kade mu to. ²⁰ Amaa saja mu nii akoolle-gyipu mu ba ba kyaaboo Pooli mu, o kusu nii o bwii kpee kade mu to. Imu lukaake mu Pooli maa Banabasi ba lu toto kpee Debe.

Banabasi maa Pooli kibwii kpee Antiyoki, Siriya osuwule su

²¹ Nii ba towe asin danbirasa mu Debe kade to, nii i yege asa kikyoo ba be

buu Yesu. Nu ba bwii kpee Lisitira ye Ikoniyum nde ye Antiyoki mu nu ki bu Pisidiya osuwule su mu. ²² Ba towe waa Yesu abulapu mu, waa bamu olun to fee ba yile kikoolo-gyii to, nu o bila towe ye, poyi ke ba nye lbwaare kuwura-gyii mu to loo mu, i dagaa ba maa gyii awurufa. ²³ Krisito abi kubu kumaa to mu, ba lee abulisa sa bamu. Nu ba nmina konko kole kabwaare kole taa bamu waa Onyiripe mu nu ba koolo mu gyii mu abaa to. ²⁴ Imu kamaa to mu, ba bola lu Pisidiya osuwule su taa ba fuu Panfliya osuwule su. ²⁵ Nu ba towe asin danbirasa mu Pega kade to kyaga su kpee Ataliya kade to.

²⁶ Ba lu Ataliya bola nkyu su kpee Antiyoki mu nu ki bu Siriya. Antiyoki tuto nu Krisito abi kubu mu ba wula kole kabwaare-kole taa bamu waa lbwaare kibaa to, fee o bwaala bamu ke ba taale waa kusun mu nu ba waa lwe fale.

²⁷ Sana mu nu ba fuu Antiyoki mu, ba tu Krisito abi kubu mu ba sare katun kulun. Nu ba towe bamu kuto mu nu lbwaare bola bamu su waa, ye kanan mu nu o bugi okpa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba koolo Yesu asin danbirasa mu gyii mu. ²⁸ Nu Pooli maa Banabasi ba kyina Yesu abulapu mu ase kyeere.

15

Krisito akoolo-gyipu ye Mosesi nbara mu kibuu

¹ Amaa asa aku ba lu Gyudeya ba Antiyoki, nu ba ba bee kaapu akoolo-gyipu mu ye, nu ba kan man tin bamu iduu fee kanan mu nu Mosesi nbara i kaapu mu, ba mee ye ba nye kamolige. ² Nu inumu i yege nu bute ye kamoolo-gyii ki ba Pooli maa Banabasi ye asa mu nsana. Imu su ba lee Pooli maa Banabasi ye akoolo-gyipu mu aku fee ba kpee Gyerusalem naa wu Krisito asunpu ye abulisa lu kamoolo-gyii mu su. ³ Nu Krisito abi kubu mu ba lee bamu okpa. Ba maa kpee mu ba bola lu Fonesiya ye Samariya. Yege bee towe bamu kanan mu nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba koolo Krisito gyii mu. Nu i waa akoolo-gyipu mu nu ba bu tuto mu okon. ⁴ Sana mu nu ba

fuu Gyerusalem mu, Krisito abi kubu ye Krisito asunpu ye kubu mu bamu abulisa mu ba waa bamu nsa-nsa. Nu Pooli maa Banabasi ba lee towe bamu kuto kumaa mu nu lbwaare bola bamu su waa mu.

⁵ Amaa Farasii kubu mu to akoolo-gyipu mu aku ba kusu yile to ye, "I dagaa fee bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba koolo Krisito gyii mu, ba maa tije iduu fee kanan mu nu Mosesi nbara mu i kaapu to mu."

⁶ Kanin su Krisito asunpu mu ye abulisa mu ba gyanke ke ba taa imu nfeere. ⁷ Ba maa kyina asin mu su gyii abaa imoore kyeere mu, Pita kusu yile towe bamu ye, "Me daa ana ye mi-supu ana, fan nyi fee nsu nku to mu, lbwaare maa lee me lu fane to ye n towe asin danbirasa mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba nu ke ba koolo gyii. ⁸ Nu lbwaare mu nu o nyi nyimisa kokolo to asin mu, waa nu i kaapu fee o koolo bamu, fee o maa sa bamu Kayaayu Kyurekyure fee kanan mu nu o sa ane gbaa ane mu. ⁹ Nu lbwaare man su nbarige to ye anaa bamu nsana to. Lu fee, lu bamu kikoolo-gyii su o lonjo bamu nkolo to. ¹⁰ Imu su mine i waa nu fen biti fan tub lbwaare to ku, nu fen taa usula budusa fen sula Yesu abupu mu nu ane ye ane naana ana gbaa an man taale sula? ¹¹ An koolo gyii fee, lu ane-Nyiripe Yesu kabwaala mu su nu lbwaare molige ane fee kanan mu nu bamu gbaa bamu ba nye mu."

¹² Nu asa mu nu ba sare tuto mu kpini ba laato bee nu Banabasi ye Pooli ba maa towe usinkaala ye asin kyinkyinsa mu nu lbwaare bola bamu su waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to. ¹³ Ba maa towe lwe mu, Gyemisi kusu towe ye, "Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nu me ase. ¹⁴ Simon Pita towe kanan mu nu lbwaare gyankpaa waa, nu o lee kaapu fee ee biti bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa, nu o lee bamu to aku biliji mu lee. ¹⁵ Imu su asin numu ye lbwaare atowepu Asunkyan yilasa mu i waa kukulun. ¹⁶ Asin mu i gye fee lbwaare ye,

'Inumu kamaa n biti n bwii ke n poyi Dawidi kukpaara mu nu ki lu tye mu.

N biti n lonjo-lonjo imu ato nyitasa mu

ke n bwii kusaa kumu yile.

¹⁷ Ke asa mu nu ba san mu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu me, Onyiripe lbwaare kitu ki gyan bamu su mu, ke ba ku biti me.

¹⁸ Me, Onyiripe lbwaare mu nu n wula lee inumu kaapu lu koo didaa mu, i towe kanin.'

¹⁹ "Kanin su me asin mu nu n su n towe i gye fee, an man nyan bamu nu ba man gye Gyiwu abi nu ba kyeege ba lbwaare ase mu. ²⁰ Amaa i dagaa a maa kyurɔɔ ɔwule naa towe bamu ye, ba lee idakpa agyito kigyii ye kagyɔ abee kanyin-biti. Ke ba man gyii atɔbwaaya mu nu ba man tun bamu amu nu ba wu abee nkalan. ²¹ Nu koo didaa mu, ba wula bee kaapu Mosesi nbara mu nde kumaa to, nu bee kale imu Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa kake fɔtɔsa kumaa."

ɔwule naa sa akɔɔle-gyipu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu

²² Tutɔ nu Krisito asunpu mu ye abɔlɔsa mu ye Krisito abi kubu mu kpini ba towe kyula ye, ba lee bamu to anyin aku, ke ba sun ba maa Pɔɔli ye Banabasi ke ba kpee Antiyoki. Nu ba lee Gyudasi mu nu bee tu mu Basabasi ye Silasi. Bamu anyo ba gye Krisito abi agyankpaapu mu aku. ²³ Nu ba taa fale ɔwule numu waa bamu abaa to. Nu ba kyurɔɔ ɔwule mu fale.

"I gye ane Krisito asunpu ye abɔlɔsa ye Krisito abi mu kpini.

"An kyurɔɔ ɔwule numu an sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu.

"Nu fan kɔɔle Yesu gyii mu, nu fan bu Antiyoki ye Siriya ye Sisiliya mu kpini.

"Ane fane birisa ana an fwaala fane.

²⁴ "An nu fee ane to asa aku ba ba fane ase, ba su asin aku ba nyan fane, yege bee nyita fane nfeere. Yege an man sa bamu ɔkpa fee ba waa kanin, nu an man nyi bamu su. ²⁵ Imu su ane kpini a towe kyula fee a lee asa aku ke ba maa ane kyemune ana Banabasi maa Pɔɔli, an sun bamu ba fane ase. ²⁶ Bamu i gye asa mu nu ba taga apu lu Onyiripe Yesu Krisito kitu to su. ²⁷ Kanin su an bila sun Gyudasi maa Silasi fane ase an tii su. Ke ba naa taa bamu

konɔ to towe asin mu nu an kyurɔɔ mu.

²⁸ Nu imu nu i burɔn sa ane ye Kayaayu Kyurekyure mu i gye fee, a mee biti fee a taa kasula budusa ku sula fane tii su, lu imu nu an biti an towe fane fale. ²⁹ Imu i gye ye fan lee fane n-yu lu agyito mu nu ba taa lonɔ sa idakpa ye atɔbwaaya nkalan ye atɔbwaaya mu nu ba man tun bamu amu nu ba wu mu, ke fan bila lee fane n-yu lu kagyɔ abee kanyin-biti to. Ii biti i waa ɔdan sa fane fee fan maa lee fane n-yu lu inumu to.

"An kala fane."

³⁰ Nu ba lee bamu, nu ba sun bamu ɔkpa. Nu nbɔɔ mu ba maa naa fɔb Antiyoki mu, ba tu Krisito abi mu sare, nu ba lee ɔwule mu sa bamu. ³¹ Ba maa kale ɔwule mu, katowe waa nkyeto asin mu, i yege nu bamu ansi i gyii. ³² Gyudasi maa Silasi mu nu ba gye lbwaare atɔwepu mu ba towe waa Krisito abi kubu mu ɔlon to. ³³ Nu ba maa gyii nke nku bamu ase mu, ba lee bamu ɔkpa kayu yuuli to. Nu ba bwii naa fɔb bamu nu ba sun bamu mu ase. ³⁴ (Amaa Silasi waa mu nfeere fee o sii kyina tutɔ. Nu Gyudasi nkɔn bwii kpee Gyerusalem). ³⁵ Amaa Pɔɔli maa Banabasi ba sii Antiyoki. Nu ba maa asa gaalaagaa bee towe bee kaapu Onyiripe asin mu.

Pɔɔli maa Banabasi ba barige abaa

³⁶ Imu kamaa to mu, Pɔɔli towe Banabasi ye, "Yege a bwii kpee naa bɔɔ Krisito abi mu nu ba bu nde-nde su mu, katɔn mu nu an wula towe Onyiripe asin mu. Ke a kpee naa wu kanan mu nu ba du." ³⁷ Nu Banabasi ii biti fee ɔ taa Gyɔn mu nu bee tu ye Maki mu o tii bamu su. ³⁸ Amaa Pɔɔli man kyula fee ba taa Maki buu bamu n-yu. Lu fee ɔ lee mu n-yu lu bamu to sanja mu nu ba bu Panfiliya bee waa kusun mu, nu ɔ lu bamu ase. ³⁹ Inumu i yege nu bute tiye Pɔɔli maa Banabasi nsana, nu ba barige to. Nu Banabasi taa Maki buu mu n-yu bola nkyu su kpee Sipuru. ⁴⁰ Amaa Pɔɔli bire taa Silasi tii mu n-yu su, nu Krisito abi mu ba kole Onyiripe fee ɔ bwaala bamu, nu ba kyɔn. ⁴¹ Nu ba bola lu Siriya ye Silisiya nu ba waa Krisito abi kubu-kubu mu ɔlon to.

16

Pɔɔli maa Silasi ba taa Timoti tii bamu kanate su

¹ Nii Pɔɔli maa Silasi ba ba Debe, nii ba lu tɔtɔ kpee Lisitira. Tɔtɔ maa nii ba wu Yesu obuupu ku mu nii bee ti mu ye Timoti. Nii mu-nyi gye Gyiwu obii mu nii o kɔɔle Krisito gyii, amaa mu-se bire gye Giriki obii nun. ² Krisito akɔɔle-gyipu mu nii ba bu Lisitira ye Ikoniyum mu, ba tɔwe Timoti n-yu su asin danbirasa. ³ Imu su Pɔɔli ii biti fee o taa Timoti buu mu n-yu kpee okpa. Nii Gyiwu abi mu nii ba bu tɔtɔ mu su mu, o tin Timoti oduu, lu fee bamu kpini be nyi fee Timoti mu-se maa gye Giriki obii nun. ⁴ Ba maa naa nde su mu, bee kaapu bamu konosa mu nii Krisito asunpu mu ye abilisa mu nii ba bu Gyerusalem ba sa bamu fee osa kumaa o buu umu. ⁵ Imu su Krisito abi ba nye olon kikɔɔle-gyii to, yege kake kumaa bee nye akyo bee tii su.

Pɔɔli kilɛkaapu lu onyin ku maa ti mu lu Masedoniya ku su

⁶ Nii Pɔɔli maa mu birisa ana ba bɔla Firigiya maa Galati ifuli su kyon, lu fee Kayaayu Kyirekyire mu man sa bamu okpa fee ba tɔwe abwaaresin Asiya osuwɔle su. ⁷ Saɲa mu nii ba fu Misiya ngyanɛ mu, ba kpan bamu n-yu fee ba faa loo Bitiniya, amaa Yesu Kayaayu mu man sa bamu okpa. ⁸ Imu su ba lu Misiya kpee Trowa kade to. ⁹ Imu kagyanbwe mu, Pɔɔli nye ansi su kilɛkaapu. O wu Masedoniya onyin ku maa yile ee kule mu ye, "Faa ba Masedoniya, ba kye ane to." ¹⁰ Saɲa mu nii Pɔɔli wu ansi su kilɛkaapu mu, opula maɲa to nii an kɔɔla ane n-yu an biti a kpee Masedoniya. Lu fee an kɔɔle kyula fee Onyiripe lbwaare i tu ane ye a naa tɔwe asin danbirasa mu sa bamu.

Lidiya i kɔɔle Onyiripe gyii Filipi kade to

¹¹ An lu Trowa kyina nkyu su yii su kpee Samotiri. Imu lukaake mu, nii an fu Neyapoli. ¹² Nii an lu tɔtɔ kyaga su nate kpee Filipi mu nii ki gye Masedoniya

kabaafon ku kade lala, nii tɔtɔ bu Roma abi kase. An gyii tɔtɔ nke nku.

¹³ Nii kake fɔntesa ake mu an lu kade mu to kpee olukaa. An waa nfeere fee an biti an wu kabwaare-kule opula. A maa wu kuku mu, an kyina piili an tɔwe an sa akyu mu nii ba ba gyanɛ tɔtɔ mu. ¹⁴ Akyu mu nii bee nu asin mu bee ti bamu to oku ye Lidiya, nii o gye ataa kiriman-kyu ofepu nii o lu Tatira kade lala to nii o sile lbwaare. Nii Onyiripe mu bugi mu kokolo to, nii o kɔɔle Pɔɔli asin mu gyii. ¹⁵ Saɲa mu nii an gye maa mu kɔkpaara su abi kpini lbwaare kekyugye mu, o tu ane ba mu aye. Nii o tɔwe ane ye, "Nii fan ku me fee n kɔɔle Onyiripe mu gyii bire, fan ba kyina me kɔkpaara su." Nii o dan mata su halu an kyula naa kyina mu ase.

Ba tii Pɔɔli maa Silasi obu

¹⁶ Kakaaku an maa kpee kabwaare-kule opula mu, an gyanɛ kɔnye kibite mu nii o su kabwu libi. Nii ee kpali ee wu asin mu nii ii biti i ba, yege ee nye afulee gaa ee sa mu wuya ana. ¹⁷ Nii kebii kyusa-bi numu buu anaa Pɔɔli, yege ee kuusi ee tɔwe ye, "Asa anumu ba gye lbwaare lala mu nii o bu sɔsɔ mu ayaafɔle. Nii bee tɔwe fane okpa mu nii fen biti fan bɔla su nye kamɔlɛ." ¹⁸ O maa su ee tɔwe asin numu kake kumaa. Amaa kumaa to mu kibite mu asin mu i fii Pɔɔli, nii o bilinji tɔwe kabwu libi mu ye, "N tɔwe fu ye, lu Yesu Krisito kitu to su mu, lu mu to." Nii opula to nii kabwu libi mu lu mu to.

¹⁹ Amaa saɲa mu nii kebii kyusa-bi mu wuya ana, ba wu fee ba man bila ba su tamaa mu nii ba nye afulee lu mu su mu, umu su ba kɔta Pɔɔli maa Silasi nii ba bite bamu kpee asin ogyikpa alonpu mu ansi to. ²⁰ Nii ba taa bamu ba asin agyipu abilisa ase nii ba tɔwe ye, "Anyin anumu ba gye Gyiwu abi nun nii bee biti ba boyi ane kade, ²¹ yege bee kaapu ane ato pupwe mu nii i man dagaa ane Roma abi fee a buu abee a waa."

²² Nii sakyɔ mu nyanɛ to ba tii Pɔɔli maa Silasi waa to, nii asin agyipu mu ba sa okpa fee ba bugi bamu ukaale mu ke ba tɔwe bamu. ²³ Saɲa mu nii ba tɔwe bamu lɔwe mu, ba taa bamu naa tii obu. Nii ba

sa omu nu ee kun obu mu su kono ye, o ku bamu su danbirasa. ²⁴ Ba maa sa mu kono lwe mu, o taa bamu naa tii nsana to obu mu to, taa agbeeleebi nmina bamu ayaa kyaga kigbilin.

Obu okunpu mu koolo Onyiripe gyii

²⁵ Amaa kiyiridi nsana mu, Pooli maa Silasi bee kole kabwaare-kole yege bee bu ulon bee yin lbwaare, yege bamu nu ba tii obu mu gbaa bee nu bamu ase. ²⁶ Nu opula mana to nu kase ki gyinyen nu obu mu gyinyen naa lu halu kumu kase. Nu sana mana to obu mu iponu i tigi nu agbeeleebi mu nu ba taa nmina bamu okumaa mu i sahe. ²⁷ Sana mu nu obu tiipu okunpu kyini wu fee iponu mu i tigi mu o bute deebi lee nu ee biti fee o mo mu n-yu, o nyi fee obu tiipu mu ba lu sile nu. ²⁸ Amaa Pooli punte mu su ye, "Man waa fu n-yu sehn, ane kpini a bu to."

²⁹ Nu okunpu mu biti fitila, sile taa kufuu ye kikyikya ba tiye Pooli maa Silasi ayaa to. ³⁰ Nu o lee bamu ba kewu taase bamu ye, "Anyin, mine i dagaa n waa ke n nye kamolige?"

³¹ Nu ba lee kono ye, "Koolo Onyiripe Yesu gyii ke faa fu kikaara su abi fan nye kamolige." ³² Nu ba towe Onyiripe mu asin sa mu ye bamu nu ba bu mu kikaara su kpini. ³³ Kanin kagyanbwe sana mana to nu okunpu mu taa Pooli maa Silasi lu naa nyee bamu lo. Nu kanin opula mana to nu ba gyee maa mu kikaara su abi kpini lbwaare kekyugyee. ³⁴ Tuto nu obu tiipu okunpu mu taa bamu kpee mu kikaara su naa dina agyito sa bamu. Nu maa mu kikaara su abi kpini ansi i gyii lu ba maa koolo lbwaare gyii mu su.

Ba yege Pooli maa Silasi lu obu tiisa mu to

³⁵ Amaa i maa ba nmanje to mu, asin agyipu mu ba sun Apurusi ye ba naa towe okunpu mu ye, "O tigi anyin mu ke ba nate." ³⁶ Nu okunpu mu towe Pooli ye, "Asin agyipu mu ba sa kono ye, n tigi faa Silasi. Imu su fen taale nate kayu yuuli to."

³⁷ Amaa nu Pooli towe Apurusi mu ye, "Ba kitaa ane ba man gyii ane asin nu ba dayi ane saky to, yege an gye Roma abi nu ba kitaa ane tii. Nu bee biti ba lee ane lu nfu asiri to? Ayee! Kanin su yege bamu gbaa-gbaa bamu ba ba lee ane."

³⁸ Nu Apurusi mu ba kpee naa towe asin agyipu mu. Nu ba maa nu fee Pooli maa Silasi ba gye Roma abi mu, kufuu ku kitaa bamu. ³⁹ Imu su asin agyipu mu ba ba kitaa bamu ayaa to. Nu ba lee bamu lu obu tiisa mu to, kole bamu ye ba lu kade mu to. ⁴⁰ Nu Pooli maa Silasi ba maa lu obu tiisa mu to mu, ba kpee Lidiya kikaara su. Tuto nu ba naa tu Krisito abi mu, nu ba towe waa bamu. Nu ba lu tuto kyun.

17

Pooli towe abwaaresin Tesalonika

¹ Sana mu nu Pooli maa Silasi ba bola lu Amfipolisi ye Apoloniya nde to mu, ba naa fu Tesalonika kade to, katin mu nu Gyiwu abi kabwaare-kole ogyanekpa bu mu. ² Fee kanan mu nu o wula ee waa mu, Pooli kpee ogyanekpa mu to. Nu o towe abwaaresin sa bamu nke futesa ake kanin lu isa. ³ Pooli lee kaapu to fee, "I dagaa fee Omu nu lbwaare Wula lee mu o gyii awurfo, ke o wu ke o bila kyini." Nu o towe bamu ye, "Yesu mu nu n towe fane mu asin fale i gye Omu nu lbwaare Wula lee mu." ⁴ Gyiwu abi mu aku ye Giriki abi mu nu ba sile lbwaare mu, ye akyu mu nu ba su beere kade mu to mu kpini ba koolo Pooli asin mu kyula ye i gye kesintin nu ba buu bamu.

⁵ Amaa Gyiwu abi mu nu ba san mu ba nye kayu basa. Nu ba kpee kigya to naa biti asa gyaga. Nu ba be tii bamu n-yu su, nu ba piili bee waa ulawo kade mu to. Nu ba kpala kpee Yasin aye ba naa biti Pooli maa Silasi, ke ba kitaa bamu ba saky to mu to. ⁶ Amaa ba maa man wu bamu mu, ba kitaa Yasin maa Yesu akoolo-gyipu aku biya bamu kade mu abilisa ansi to. Nu ba kuusi ye, "Ba nmu i gye bamu nu ba bilinaa dulinyaa bee bun mu, ba ba nfu." ⁷ Nu Yasin koolo bamu waa mu kikaara su. Bamu kpini ba foyi Owura lala Kasaro konosa nbara, nu ba towe ye

Owura pupwe ku bu to nu bee tu mu ye Yesu.”⁸ Sakyɔ mu ye kade abilisa mu ba maa nu fale asin mu, i tooroɔo bamu gaa.⁹ Nu ba yege Yasin maa mu tomaa ana ba ka afulee mu nu i dagaa, nu ba yege bamu.

Ba kpiya Pɔɔli maa Silasi Bereya kade to

¹⁰ Kanun kake manja kagyanbwe, nu Yesu akɔɔle-gyipu ba sun Pɔɔli maa Silasi kpee Bereya kade to. Ba maa fɔɔ tɔto mu ba kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa.¹¹ Asa mu nu ba bu Bereya mu nfeere i de kase i kyɔ bamu nu ba bu Tesalonika. Lu fee ba taa bamu nkolo kpini kɔɔle asin mu yege bee bila bee ku lbwaare Asinkyan yilasa mu to, kake kumaa bee ku ye kuto mu nu Pɔɔli towe mu i bu to kanun.¹² Kanun su Gyiwu abi damante ye Giriki akyu mu nu ba su beere ye anyin gaalaagaa ba kɔɔle asin mu gyii.

¹³ Saɔa mu nu Gyiwu abi mu nu ba bu Tesalonika ba nu ye Pɔɔli bu Bereya ee towe abwaaresin mu, ba ba tɔto, bee fun bee waa asa mu.¹⁴ Nu Yesu akɔɔle-gyipu mu ba waa bilen taa Pɔɔli kpee kebunɔ, amaa Silasi maa Timoti ba sii Bereya kade to.¹⁵ Nu anyin mu nu ba sun Pɔɔli okpa mu, ba sun mu okpa kpee Antensi. Nu Pɔɔli kala bamu fee Silasi maa Timoti ba waa bilen ba tu mu Antensi.

Pɔɔli towe abwaaresin Antensi ye Aropago

¹⁶ Saɔa mu nu Pɔɔli gyoo Silasi maa Timoti Antensi mu, maa wu fee idakpa i bola kade mu to mu, nu i tooroɔo mu gaa.¹⁷ Imu su saɔa kumaa mu nu o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa mu, maa Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba sile lbwaare mu bee gyii abwaaresin mu umɔre. Kanun su nu ee kpee kɔgya to kake kumaa yege maa asa bee gyii umɔre.¹⁸ Nu Epikuriyan iwule anyipu kubu ye Sitoki iwule anyipu kubu bee piili bee gyii Pɔɔli umɔre. Mu katowe mu to mu, Pɔɔli i towe asin danbirasa lu Yesu maa mu kiwu kyinji asin. Nu bamu aku ba taase ye, “Mune nu nyimisa gyaga numu ii biti o kaapu?” Nu aku ba lee konɔ ye,

“I du fee ee kaapu aku idakpa asin nun.”

¹⁹ Nu ba kɔtaa Pɔɔli taa mu kpee Aropago ogyanekpa abilisa ansi to. Nu ba taase mu ye, “Fu taale towe ane kikaapu pupwe mu nu fu biya mu?”²⁰ Asin mu nu fu su fu biya ane mu i gye ane asu to asin pupwe. Imu su ba kaapu ane imu kase.”²¹ Antensi abi ye afo mu nu ba bu kade mu to mu gaalaagaa ba mee waa sehn tii asin pupwe mu kunu su ye imu katowe su.

²² Imu su nu Pɔɔli kusu yile Aropago ngyanɛ mu to, towe ye, “Antensi anyin, n wu fee okpa kumaa su mu, kuto kumaa mu nu fen sun mu, fen su kensi payi fen sun mu.²³ Lu fee n maa naa kade mu to mu, n wu ato mu nu fen munja fen sun. Nu n wu saraga kaswu mu nu be kyuroo kimu su ye, IBWAARI MU NU AN MAN NYI MU MU LEE. Imu su omu nu fen sun, nu fen mee nyi mu mu, mu asin nu n biti n towe fane.

²⁴ “lbwaare mu nu o tɔɔ dulinyaa ye kuto kumaa mu nu ki bu kimu to mu, mu i gye susu ye kase Onyiripe. O mee kyina kuto mu nu ba taa abaa pɔyɔ mu to.²⁵ Kuto ku ki man bu to nu lbwaare mee taale waa, nu i dagaa fee nyimisa o waa sa mu. Lu fee mu i sa nyimisa nkpa ye o fɔute ye kuto kumaa numu.²⁶ O tɔɔ nyimisa kulun nu o bola mu su nu o tɔɔ ndendemande kpini, nu o yege nu ba kyina dulinyaa iswule mu su kpini. lbwaare wula nmina yila opula mu nu asa ba kyina ye imu saɔa.²⁷ Onyiripe lbwaare waa inumu nun, lu fee ee biti fee asa ba ku biti mu ke ba wu mu. Amaa yege o man bu kata ye ane to oku.²⁸ Nu mu su nu an su nkpa, nu an taale an naa yege an bu to fale, fee kanan mu nu fane olun-bupu ku towe ye, ‘Ane gbaa ane an gye mu-bii ana nun’.

²⁹ “Nu i gye kesintin fee ane i gye lbwaare mu-bii ana bure mu, an man kan fe nfeere fee lbwaare keduli du fee suwa abee gbityi abee kubuu nu nyimisa taale taa mu kanyaasin ye adawo pɔyɔ mu fee odakpa.³⁰ Dɔdaa mu lbwaare man taa asa kimennyi waa sehn, amaa nbunbu o sa asa kpini konɔsa katun kumaa mu nu ba bu fee ba yege alibi kiwaa.³¹ Lu fee o lee kake yila mu nu ee biti o bola onyin mu

nu o wola lee mu ke o tale okumaa nmu kesintin okpa sv. O kyini kanin nyimisa mana lu lewu to, waa kanin kaapu sa asa kpini ye unumu ii biti i waa.”

³² Ba maa nu Pooli ase lu kelewu kyini asin mu, aku ba waa mu ahin-sin, nu aku moo ba towe mu ye, “An biti fee fu bwii towe ane kanin asin nmu.” ³³ Nu Pooli lu ogyanekpa mu. ³⁴ Nu anyin aku ba buu mu nu ba koolu Yesu gyii. Bamu aku atu i gye Dyonisi mu nu o gye Aropago kubu mu to oku, ye okyu mu nu bee tu mu ye Damarisi, ye asa mu aku.

18

Pooli kpee Korinto kade to

¹ Inumu kamaa mu Pooli lu Antensi kpee Korinto kade to. ² Tuto nu o naa tu Gyiwu obii ku mu nu bee tu mu ye Akwila, nu ba kubge mu Pontu kade to, maa mu-ka Prisila. Ba lu Itali ba Korinto i man pu kyereee. Lu fee Owura lala Kiladiyo maa gya Gyiwu abi kpini lu Roma kade to mu sv. Nu Pooli kpee o naa ku bamu. ³ Lu fee maa bamu kpini ba gye tantu awaapu sv mu, o kyina bamu ase nu maa bamu ba buga waa kusun. ⁴ Kake futesa kumaa nmu, Pooli ii kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, ee towe asin danbirasa mu ee sa Gyiwu abi ye Giriki abi kanan mu nu ba koolu gyii.

⁵ Saŋa mu nu Silasi maa Timoti ba lu Masedoniya ba mu ase Korinto mu, Pooli nye saŋa sa abwaaresin kitowe, yege ee lee asin mu kesintin ee kaapu to ee sa Gyiwu abi mu ye Yesu i gye Omu nu lbwaare wola lee mu. ⁶ Amaa Gyiwu abi ba maa kina asin mu, nu ba saale mu. Nu o fwu mu abaa ye mu ayaa nu o ye, “Fane lewu i bwii fane gbaa-gbaa fane amu sv. Mee me bire i man gye me asin. Lu ndaga i sv ii kpee mu, n biti n kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase.” ⁷ Imu sv Pooli lu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa mu, nu o kpee onyin mu nu bee tu mu ye Titusi Gyusitu mu ase. O man gye Gyiwu obii, amaa ee sun lbwaare, nu mu kikaara ki man bu kata ye ogyanekpa mu. ⁸ Kirisipu mu nu o gye ogyanekpa obilisa mu ye mu kikaara sv abi kpini ba koolu Onyiripe Yesu gyii.

Nu Korinto abi gaalaagaa mu nu ba nu abwaaresin mu ba koolu gyii, nu ba gye bamu lbwaare kekyugye.

⁹ Kakaaku kagyanbwe nu Pooli nye ansi sv kilakaapu, nu Onyiripe towe mu ye, “Man waa kufuu, man laato, kyaga sv towe. ¹⁰ N tii fu sv, nu oku mee taale mata fu abee o waa fu kuto ku. Lu fee kade kinumu to asa gaalaagaa ba gye me lee.” ¹¹ Imu sv Pooli kyina tuto kesu kulon ye kidiyee, ee kaapu abwaaresin ee sa bamu.

¹² Saŋa mu nu Galiyo gye Akiya kade okusupu mu, Gyiwu abi aku ba buga kusu naa tii Pooli, taa mu kpee asin ogyikpa. ¹³ Nu ba pwu mu fee, “Onyin nmu u kaapu asa Kabwaare-sun ku mu nu imaa ane nbara mu i man gye kukulon.”

¹⁴ Saŋa mu nu Pooli piili ye o towe mu, kade okusupu Galiyo towe Gyiwu abi mu nu bee pwu Pooli mu ye, “I daa i gye alibi aku abee kuto mu nu ki man de okpa nun, naafoo n daa nu fane ase. ¹⁵ Amaa i maa gye ntowe kitaase ye atu ye fane Gyiwu abi nbara fale bire, fane gbaa-gbaa fan naa gyii asin mu. Man gye me i gye kanin asin nmu otalepu.” ¹⁶ Nu o gya bamu lu asin ogyikpa mu. ¹⁷ Nu ba kita Sotene mu nu o gye Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa mu, dayi mu asin ogyikpa okusupu Galiyo mu ansi to. Amaa o man towe sehn.

Pooli naa o naa lu Korinto naa fu Antiyoki

¹⁸ Nu Pooli kyina akoolu-gyipu mu nu ba bu Korinto mu ase nke nku, nu o lu bamu ase kpee Siriya. Maa lu tuto ee kpee mu, Prisila maa Akwila ba buu mu kpee. Poyi ke ba faa mu, Pooli siye mu inyini Kenkera kade to, fee kanan mu nu o bo ntan mu. ¹⁹ Ba maa fu Efeso mu, Pooli yege Prisila maa Akwila, nu o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, ke maa Gyiwu abi ba naa gyii Yesu asin mu umore. ²⁰ Ba maa kule mu ye o kyina bamu ase nke nnyo ku mu, nu o kina. ²¹ Amaa maa kpee mu, o da mu kokolo sv towe ye, “Nu lbwaare kan kyula, n biti n bwii ba.” Nu o lu Efeso bola nkyu sv kyun.

22 Sana mu nu Pooli naa dan Kasariya mu, o naa fwaala Krisito abi kubu mu nu ki bu Gyerusalem mu. Nu o kyaga su kpee Antiyoki. 23 Pooli maa gyii nke nku Antiyoki mu, o lu tuto o naa ee bo akoolle-gyipu mu su, nu o kpee Galati ye Firigiya yege ee towe ee waa bamu olon to.

Apolosi kpee Efeso ye Korinto naa towe abwaaresin

24 Sana maa mu, Gyiwu onyin mu nu bee tu mu ye Apolosi nu ba kubge mu Alekisasi kade to mu ba Efeso. O gye onyin mu nu o su kinyi katowe to, nu o nyi lbwaare Asinkyan yilasa mu danbirasa. 25 Ba kaapu mu Onyiripe okpa mu, nu o yile kinyin to ee towe yege ee kaapu lu Yesu su kyeekeye su. Amaa Gyon kekyu gye nkun nu o nyi. 26 Prisila maa Akwila ba maa nu Apolosi maa towe Yesu asin Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ye kinyin to mu, ba tu mu kpee bamu kikaara su, nu ba naa lee lbwaare okpa mu kaapu mu kyeekeye su tii su.

27 Sana mu nu Apolosi waa mu nfeere fee ee biti o kpee Akiya mu, akoolle-gyipu mu nu ba bu Efeso mu ba waa mu olon to. Nu ba kyurwo owule naa sa akoolle-gyipu mu nu ba bu Akiya mu ye ba koolle mu. Mu kikpe tuto mu, i kye bamu nu lu lbwaare kabwaala mu su nu ba koolle gyii mu to. 28 Nu Apolosi yile kinyin to gyii biri Gyiwu abi mu saky to. O taa lbwaare Asinkyan yilasa mu kaapu bamu fee Yesu i gye omu nu lbwaare wala lee mu.

19

Pooli abwaaresin katowe Efeso

1 Sana mu nu Apolosi bu Korinto mu, Pooli taa kase su halu o ba fub Efeso. Tuto nu o naa wu akoolle-gyipu aku. 2 Nu o taase bamu ye, "Fan maa koolle gyii mu, fan nye Kayaayu Kyirekyire mu?" Nu ba ye, "Ayee, an man pita nu gbaa ye Kayaayu Kyirekyire ku bu to."

3 Imu su Pooli bila taase bamu ye, "Kanin bise, lbwaare kekyugyee momo nu fan nye?" Nu ba lee kono ye, "Gyon kekyugyee mu nu an nye."

4 Nu Pooli towe bamu ye, "Gyon kekyugyee ki gye nfeere kikyeege lu alibi to ba lbwaare ase nin. Kanin su Gyon towe asa ye, ba koolle omu nu o bu mu kamaa to ee ba mu gyii, mu i gye Yesu."

5 Ba maa nu kanin mu, Pooli gye bamu lbwaare kekyugyee lu Onyiripe Yesu kitu to. 6 Pooli maa taa mu abaa gyaga bamu su mu, Kayaayu Kyirekyire ki ba bola bamu to. Nu ba towe ntowe pupwe, nu lbwaare bola bamu su towe asin. 7 Asa mu ba gye anyin kudu-anyo nin.

8 lbwaayu isa mu to mu, Pooli i kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, o yile kinyin to ee towe bamu ke ba koolle lbwaare kuwura-gyii mu asin gyii.

9 Amaa aku ba waa nkolo osu kina, ba man koolle Yesu asin mu gyii. Nu ba towe asin libi yii Onyiripe Okpa mu saky to. Nu Pooli lu ogyanekpa mu, nu o taa akoolle-gyipu mu buu mu n-yu. Kake kumaa numu maa akoolle-gyipu mu bee kpee Tiranu okaapokpa nu ee kaapu bamu. 10 O kaapu kanin nsu nnyo nu i yege nu Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba bu Asiya osuwule su kpini ba nu Onyiripe Yesu asin mu. 11 Nu lbwaare bola Pooli su waa asin kyinkyinsa gaa. 12 Nu i yege nu asa ba taa ato fee boridiba-bi ye ntaa-bi mu nu i wala mata Pooli n-yu mu, ba taa naa mata alopu nu ba nye alanfiya, nu nbwu libi mo nin, ke ba lu. 13 Gyiwu abi aku mu nu ba naa bee gya nbwu libi mu, ba waa kokolo osu taa Onyiripe Yesu kitu fee ba taale gya nbwu libi lu okumaa mu nu o su mu to. Nu bee towe nbwu libi ye, "Lu Yesu kitu mu nu Pooli towe mu asin mu su mu, n sa fane kono ye fan lu."

14 I gye Gyiwu oseepu bilisa ase mu nu bee tu mu ye Sikefa mu-bii anaa anyinsa asuno i waa kanin mu.

15 Kakaaku ba maa kpee ba naa waa kanin mu, nu kabwu libi mu lee kono ye, "N nyi Yesu, nu n bila n nyi Pooli, amaa anumu ana i gye fane?" 16 Nu onyin mu nu kabwu libi mu bu mu to mu, tiye bamu su, taale bamu kpini. Nu o dayi bamu larige, nu ba taa kubolonkpan sile lu kikaara mu su. 17 Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba bu Efeso mu, ba maa nu kuto mu nu ki waa mu, i kitaa bamu

kufuu. Nu ba taa beere taa sa Onyiripe Yesu kitu mu. ¹⁸ Nu asa damante mu nu ba koolu Yesu gyii mu, ba lee bamu nno to alibi mu nu ba waa towe sakyu to. ¹⁹ Bamu adamante mu nu ba gye Sitaane adangana awaapu mu, ba taa bamu iwule mu nu i kaapu bamu afaɛn mu, ba buga to nu ba tuwa umu sakyu mu to. Ba maa waa iwule mu kpini afulee konɔ mu, i waa fee nderebi ngbin adunuu. ²⁰ Kanin su Onyiripe Yesu asin mu i yile nu i nye olon.

Olanba lala tiye Efeso su

²¹ Inumu kpini kamaa mu, Pɔɔli waa nfeere fee ee biti o bola lu Masedoniya ye Akiya ke o kpee Gyerusalem. Nu o towe ye, "Nu n kan kpee tuto kamaa mu, i dagaa maa boɔ Roma gbaa su." ²² Nu o sun mu akyetɔpu Timoti maa Erasitu kpee Masedoniya. Nu mee mu sii Asiya osuwule su gberere.

²³ Kanin saɔa maɔa to mu, lu fee Onyiripe Okpa mu su mu, toɔroɔ damante tiye Efeso kade to. ²⁴ Gbiti onalagepu ku bu Efeso tuto nu bee tu mu ye Demetirisu. O su gbiti ee bile ibu-pipi fee odakpa kyusa Atemisi obu. Nu mu ye abuupu mu kpini ba su kusun mu nu bee nye kumu afulee. ²⁵ Nu Demetirisu tu abuupu mu kpini ye bamu nu i maa bamu kusun ki gye kukulɔn mu gyanɛ. Nu o towe bamu ye, "Me toɔmaa ana fen nyi fee an nye ane kigyii an lu kusun numu su. ²⁶ Ye fane gbaa-gbaa fan wu nu fan nu, fee Pɔɔli numu naa ee nyita asa damante nfeere. Nu i man gye Efeso nfu nkɔn, amaa Asiya osuwule su kpini. Nu o naa ee towe ye, 'Anyiripe mu nu ba taa abaa pɔyi mu, man gye Onyiripe gbaa kpini-kpini.' ²⁷ Man gye ane kusun wole nkɔn ii biti i nyita. Amaa ane odakpa kyusa obu ye mu kitu Atemisi mu, ee biti o wu. Nu asa mu nu ba bu Asiya osuwule ye dulinyaa to kpini, mu nu ba su beere bee sa odakpa lala numu mu, ii biti i bilinɔ kɔyan."

²⁸ Ba maa nu fale mu, i nye bamu agbu. Nu ba piili bee kuusi ye, "Ane Efeso abi, ane odakpa Atemisi mu, i gye odakpa lala!" ²⁹ Opula to nu kade mu to kyanɛ olanba. Nu asa mu ba naa kita Gayusi

maa Arisitako mu nu ba gye Masedoniya abi, nu bee buu Pɔɔli mu. Nu ba buga bamu kpee asa ogyanɛkpa. ³⁰ Nu Pɔɔli daa ee biti fee o kpee sakyu mu to, amaa akoolu-gyipu mu ba man sa mu okpa. ³¹ Nu Pɔɔli mu kyemune ana gbaa mu nu ba gye Asiya abulisa aku ba sa konɔ kule mu fee o man waa ke o kpee sakyu mu to.

³² Nu sakyu mu be mee nu abaa kase. Aku bee kuusi ye fale, nu banumu moɔ ba ye bamu lee ndee. Nu aku moɔ ba bu tuto yege ba man nyi kuto mu nu kii kpee su tuto. ³³ Nu Gyiwu abi mu ba nin Alekisanda kyɔɔe kubu mu ansi to o yile bamu ayaa to towe sa bamu. Nu o nyee bamu kibaa ye ba laato ke o lee asa mu konɔ sa bamu. ³⁴ Amaa asa mu ba maa bu fee Alekisanda gye Gyiwu obii mu, ba kuusi kyereere fee kerefi anyo bee towe ye, "Ane Efeso abi, ane odakpa Atemisi mu, i gye odakpa lala!"

³⁵ Nu kade mu to owule kyanpu yege nu sakyu mu yege olanba mu. Nu o ye, "Efeso abi, okumaa numu nyi fee ane odakpa lala Atemisi, ye umu kubuu mu nu ki lu susu ba tiye mu, umu kumu i gye Efeso kade numu. ³⁶ Imu su inumu i man su kamore-gyii, fan laato ke fan man kpala. ³⁷ Asa mu nu fan biya nfu fale, ba man yuuri odakpa kuto kuku, nu ba man towe da ane odakpa kyusa mu su. ³⁸ Imu su nu Demetirisu maa mu toɔmaa ana be nyi fee ba su asin aku ba pwu bamu bire, an su kake mu nu an gyii asin kibane abulisa ansi to. Kanin su bee taale ba pwu bamu asin ogyikpa tuto. ³⁹ Nu fan san fan su asin aku mu, kanin bire fan naa gyii fane asin ogyikpa fee kanan mu nu nbara mu i kaapu mu. ⁴⁰ Nu an man bu mu, an biti an nye ndaga olanba numu kipwu. Lu fee nu ba naa taase ane umu asin mu, an man su asin aku nu an taale taa kaapu to lu kuto mu su nu olanba mu waa." ⁴¹ Nu kade mu to owule kyanpu mu maa towe inumu lowe mu, nu o yege sakyu mu yaase to.

20

*Pɔɔli kpee Masedoniya ye
Giriki isuwule su*

¹ Olanba mu kamaa mu, Pɔɔli sun tu Krisito akɔɔle-gyipu mu, nu o tɔwe waa bamu, kala bamu, nu o lu tutu kpee Masedoniya. ² O nate tutu kyaaboo, ee tɔwe abwaaresin yege ee tɔwe ee waa asa, nu o lu tutu kpee Akiya osuwule su. ³ Nu o kyina tutu lbwaayi isa. Amaa saɔa mu nu o waa mu nfeere fee ee biti o kpee Siriya osuwule su, nu o bu fee Gyiwu abi ba nmina asin lu mu su. Imu su o kyeege mu nfeere bwii kamaa naa bola lu Masedoniya. ⁴ Asa mu nu ba buu mu kpee i gye Piru mu nu o lu Bereya mu-bii-nyinsa Sofata, maa Arisitako maa Sekundu mu nu ba lu Tesalonika, ye Gayusi mu nu o lu Debe, ye Timoti, taa tii Tikiku maa Tirofimu mu nu ba lu Asiya osuwule su mu. ⁵ Asa anumu i gyankpaa naa gyoo ane Trowa kade to. ⁶ Amaa Kesu kono kolonjo mu nu i bodobodo mu nu ki man su kife tinsa kamaa to mu, an bola nkyu su lu Filipi. Lu nke nnuu kamaa mu, an naa tu bamu Trowa. Nu an gyii nke nsuno tutu.

Pɔɔli kyinji Yutiku ba nkpa to

⁷ Nke nsuno to kake gyankpaasa mu, an ba gyanje ke an gyii Onyiripe agyito mu. Pɔɔli maa biti fee lukaake o lu Krisito abi kubu mu ase su mu, o kyaga su tɔwe abwaaresin mu naa fvu halu kiyiridi nsana. ⁸ Ifitila i kyoo abansuru obu mu nu an gyanje kumu to mu. ⁹ Nu kiyaafole ku bu tutu nu bee tu mu ye Yutiku. O te nfansire su ee nu asin mu yege ee gyooe. Kpalu fee Pɔɔli maa tɔwe kyeeere su mu, o taa de nsure nu o lu abansuru mu nu ki gyan su kisasapu mu su ba tiye kase, nu o wu. ¹⁰ Nu Pɔɔli kpilge ba mu ase, ba bun mu su, taa mu abaa kyaaboo mu, nu o tɔwe ye, "Fan man yege i tɔɔɔɔ fane, o san ee fute." ¹¹ Nu Pɔɔli bwii dii kpee abansuru mu su, naa kpee bodobodo we. Nu o bwii kyaga mu katowe su naa fvu kayike, nu o lu tutu kyun. ¹² Nu asa mu ba taa kiyaafole mu nu o san o te nkpa to mu kpee kewu. Nu asa mu nkolo i fuuli bamu.

Pɔɔli lu Trowa kpee Miletu

¹³ An gyankpaa naa taa okulu lala fee pantuu bola nkyu su kpee Asosi. Tutu nu an kpee a naa taa Pɔɔli. Lu fee o wola tɔwe ye ee biti o taa ayaa to naa fvu tutu. ¹⁴ An naa mu a naa gyanje Asosi mu, an taa mu, nu an ba Mitilene. ¹⁵ Imu lukaake mu, an lu tutu bola nkyu su ba Kiyoo. Nu umu kayi maa bila ke mu, an faa nkyu kpee Samosi, nu kake sasapu mu, an naa fvu Miletu. ¹⁶ Pɔɔli waa mu nfeere fee o mee ye o yile Efeso, ke o man nye ee nyita saɔa Asiya osuwule su. Lu fee ee biti bilen, fee nu o taale mu, o loo Gyerusalem Pentekosi kensi-gyii kake.

Pɔɔli kala Efeso Krisito abi kubu abulisa

¹⁷ Saɔa mu nu an fvu Miletu mu, Pɔɔli sun tu Efeso Krisito abi kubu abulisa mu. ¹⁸ Ba maa ba mu ase mu, o tɔwe bamu ye, "Fane gbaa-gbaa fane fen nyi kanan mu nu n kyina ye fane, lu kake gyankpaasa mu nu n ba fane ase Asiya ofuli su nfu. ¹⁹ Nu n biya me n-yu kase taa ansi-kyu, ye awurufo mu nu n gyii lu ukpa libi mu nu Gyiwu abi ba biti me mu su kpini sun Onyiripe kusun. ²⁰ Nu fan nyi fee n man taa kutu mu nu kii biti ki kye fane to mu baala fane su. Amaa n tɔwe abwaaresin nu n kaapu fane alande su ye akpaara su. ²¹ N lee asin mu kesintin tɔwe Gyiwu abi ye Giriki abi fee i dagaa fee ba kyeege bamu nfeere, ke ba bwii ba lbwaare ase, ke ba kɔɔle Onyiripe Yesu gyii.

²² "Nbiunbu bure, i fvu fee n kpee Gyerusalem fee kanan mu nu Kayaayu Kyurekyure mu tɔwe waa me mu, amaa n mee nyi kutu mu nu ki biti ki waa me tutu. ²³ Kutu mu nu n nyi i gye fee, kade kumaa mu nu n kpee mu Kayaayu Kyurekyure mu i da mi kumu to fee awurufo ye obu kitii i de i gyoo me. ²⁴ Amaa man taa me nkpa tu sehn, nu n mee ku me n-yu fee n gye kutu ku. Amoo n kyaga me kinate su, ke n waa kusun mu nu Onyiripe Yesu taa sa me mu lwe. Imu i gye fee n lee lbwaare kabwaala Asin danbirasa mu kesintin kaapu.

²⁵ "Nu nbiunbu n nyi fee fane to bamu nu n nate tɔwe susu kuwura-gyii asin sa mu, fane oku man bila ye o wu mi ansi to. ²⁶ Imu su ndaga, n lee n tɔwe fane

kesintin ye nu fane oku kan o mee nye nkpa kakpaa mu, i man lu me ase. ²⁷ Lu fee n man taa lbwaare asin ku baala fane su, amaa n lee kutu kumaa towe fane. ²⁸ Imu su fee kanan mu nu okusupu u ku mu nbulupu su mu, fan ku fane n-yu su ye asa mu nu Kayaayu Kyirekyire mu taa waa fane abaa to, ye fan ku su mu danbirasa. Fan bila Krisito abi kubu mu nu o taa mu gbaa-gbaa nkalan soo mu. ²⁹ Nu n nyi fee nu n kan kpee kamaa to mu, akuntun bee biti ba be loo fane to, nu ba mee ye ba yege nbulupu mu. ³⁰ Sana ku ii biti o ba nu fane to aku bee biti ba kusu yile tin atintinsa bilijaa asin mu, ke ba buite akoolle-gyipu mu ba be buu bamu. ³¹ Imu su fan ku fane n-yu su danbirasa, ke fan nyinji fee nsu nsa mu nu n maa fane an kyina mu, n su ansikyu n da fane okumaa numu kumu to kakyowape ye kagyanbwe.

³² "Nbiunbu n su fane n waa lbwaare kibaa to ye mu kabwaala asin to. Mu i yege nu fan dan, ke o sa fane mu kusee ye mu asa mu nu o lonjo yila kpini. ³³ Nu mi ansi i man payi oku suwa abee mu gbiti abee mu kaale su. ³⁴ Fane gbaa-gbaa fane fan nyi fee me abaa numu nu n su n sun n nye maa me toomaa ana ato mu nu i tiri ane. ³⁵ Kutu kumaa to mu, n kaapu fane fee i dagaa fan waa kusun olun su kanin kye atiripu to. Ke fan nyinji Onyiripe Yesu konu to asin mu ye, 'Kakee su kusee ki kyokoolle.' "

³⁶ Maa towe kanin lowe mu, maa bamu kpini ba muja amulii su kole kabwaare-kole. ³⁷ Nu bamu kpini ba taa ansikyu biri mu to fwaala mu. ³⁸ Kutu mu nu ku dunji bamu ibule to gaa mu, i gye maa towe bamu ye, ba man bila ye ba wu abaa. Nu ba sun mu okpa kpee okuli lala mu nu ku du fee pantuu mu ase.

21

Pooli kike Gyerusalem

¹ Sana mu nu an barige to mu, an yii su bola opu su kpee Kosi kade to. Nu kumu lukaake mu, an kpee Rodo kade to, nu an lu tutu kpee Patara kade to. ² Tutu nu an nye okuli lala mu nu kii kpee Fonesiya

ofuli su, nu an loo kumu to naa kyun. ³ Ane ansi i maa ku Kiporo kifintin mu, nu an bwii ane bina su naa fuu Siriya osowule su. Nu an yile Trowa kade to, tutu maa nu bee biti be lee usula okuli maa to. ⁴ An maa kpilige tutu mu, an wu akoolle-gyipu mu nu ba bu kade mu to. Nu an kyina bamu ase nke nsuno. Nu Kayaayu Kyirekyire mu lee kaapu bamu, nu ba towe Pooli ye o man kpee Gyerusalem. ⁵ Amaa ane sana maa fuu mu, nu an bwii kyaga ane okpa su. Nu ba maa bamu-ka ana ye bamu-bii ana kpini ba sun ane okpa lu kade mu to ba kebuno. Tutu nu an muja kole kabwaare-kole. ⁶ Sana mu nu an kala abaa lowe mu, nu an loo okuli lala mu to, nu ba bwii kyun kewu.

⁷ An kyaga ane okpa su lu Tayi naa fuu Polimesi. Tutu nu an fwaala akoolle-gyipu mu, nu an kyina bamu ase kake kulun. ⁸ Lukaake mu, an kpee Kasariya naa loo Filipu mu nu o gye abwaaresin otowepu mu aye. Nu o bila o gye asa asuno mu nu ba kyina lee bamu Gyerusalem ye ba barige agyito mu to oku. ⁹ O su nbii-kyusa-bii ana mu nu ba man putu bu anyin, nu lbwaare i bola bamu su ee towe mu asin. ¹⁰ Sana mu nu an san an bu tutu mu, lbwaare otowepu mu nu bee tu mu ye Agabu lu Gyudeya ba. ¹¹ Maa ba ane ase mu, o taa Pooli kirisu mu njina mu gbaa-gbaa mu abaa ye mu ayaa. Nu o towe ye, "Kayaayu Kyirekyire mu ye, 'Fale maa nu Gyiwu abi mu nu ba bu Gyerusalem mu, bee biti ba njina kirisu numu wuya, ke ba taa mu waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa to.' "

¹² Amaa an maa nu fale asin numu mu, anaa bamu nu ba bu Kasariya kade mu to mu, an kole Pooli ye o man kpee Gyerusalem. ¹³ Nu Pooli towe ye, "Mune i waa nu fen su, nu fen yaage me kokolo kanin? Man gye kinjina mu nkun, amaa n kubla me n-yu fee n wu Gyerusalem lu Onyiripe Yesu kitu mu su." ¹⁴ A maa bu fee an pupole mu kpine mu, nu an towe ye, "Onyiripe kebiti nun ki waa."

¹⁵ Inumu kamaa mu an kusu kubla kpee Gyerusalem. ¹⁶ Akoolle-gyipu mu nu ba bu Kasariya mu aku ba sun ane kpee

Gyerusalem. Nu ba taa ane kpee Kasi-
poro-nyin mu nu bee ti mu ye Manson
mu aye nu a naa kyina toto. O gye
akoolo-gyipu agyankpaapu mu to oku.

Pooli kpee Gyemisi ase

17 "Sana mu nu an fu Gyerusalem mu,
ane toomaa ana ba taa kensi-gyii kole ane.
18 Lukaake mu, anaa Pooli an kpee a naa
wu Gyemisi, nu Krisito abi kubu abilisa
mu gbaa ba bu toto. 19 Pooli fwaala
bamu nu o kale ato mu nu lbwaare
bola mu kusun su waa sa bamu nu ba
man gye Gyiwu abi mu to kaapu bamu
kukulon-kukulon."

20 Ba maa nu fale mu, nu ba taa bunyaa
sa lbwaare. Nu ba towe Pooli ye, "Ane
birisa, ye fu gbaa-gbaa fu, fu wu kanan
mu nu Gyiwu abi ngbin-ngbin ba kole
gyii ba, nu ba bila ba su Mosesi nbara
mu to kenken. 21 Gyiwu abi akoolo-gyipu
mu nu ba bu Gyerusalem nfu mu, ba
nu ye fu kaapu Gyiwu abi mu nu ba
bu ndendemande su mu, ye ba man buu
Mosesi nbara ke ba man tije bamu-bii
ana iduu, ke ba yege Gyiwu abi anaana
to mu kpini. 22 Mune nu an biti an waa?
Lu fee i waa nene bee biti ba nu fee fu ba.
23 Imu su ane nfeere mu nu an su an sa fu
ndee. Asa ana aku ba bu ane ase nfu nu
ba bo ntan sa lbwaare. 24 Taa bamu ke faa
bamu fan kpee, naa lee fane ineesi, ke fu
ka bamu amu su ako sa bamu, ke ba siye
bamu amu. Ke okumaa numu o bu fee
asin mu nu ba towe lu fu su mu, i man
gye kesintin. Lu fee fu gbaa-gbaa fu, fu
buu Mosesi nbara mu kyeekeye. 25 Amaa
akoolo-gyipu mu nu ba man gye Gyiwu
abi mu bire, an towe kyula nu an kyuroo
owule naa sa bamu ye, ba man gyii agyito
kumaa mu nu ba dila sa odakpa abee
nkalan kumaa, ke ba man gyii atobwaaya
mu nu ba man tin bamu amu nu ba
wu kibelinboni, ke ba lee bamu n-yu lu
kakyu abee kanyin-biti to."

26 Imu su lukaake mu, Pooli taa asa ana
mu tii mu n-yu su nu ba naa fwu bamu
amu to. Nu o kpee kabwaare-sunkpa aye
mu to naa yila nke mu nu amu to kifwu
mu ii biti i lwe, ye saraga mu nu bee biti
be lee sa okumaa numu.

*Ba kitaa Pooli
kabwaare-sun obu lala to*

27 Nke nsuno mu i maa san gberere ke
i lwe mu, Gyiwu abi aku mu nu ba lu
Asiya kubaafon ku su mu, ba maa wu
Pooli kabwaare-sunkpa aye mu to mu.
Nu ba fun waa sakyoo mu lu Pooli su nu
ba kitaa mu. 28 Nu bee kuusi bee towe
ye, "Isirayi abi fan kye to. Onyin numu i
gye omu nu o naa katun kumaa, ee kaapu
asa kpini, yege ee towe ee yii ane Isirayi
abi ye ane nbara mu ye kabwaare-sunkpa
aye mu. Nu imu nu i bila i tii su mu i
gye ye, o taa bamu nu ba man gye Gyiwu
abi ba ane obu kyirekyire lala numu to
ba waa kumu ineesi." 29 Ba maa wola wu
Efeso onyin mu nu bee ti mu ye Tirofimu
maa Pooli ba maa naa kade lala mu to
mu, ba fe nfeere fee Pooli taa mu kpee
kabwaare-sunkpa aye mu to.

30 Nu kade mu kpini asa ba maa nu
Pooli asin mu, ba sile lu kade mu to
abaafon kumaa ba. Ba kitaa mu bite lu
kabwaare-sunkpa aye mu to, opula to nu
ba tii nbuno mu. 31 Ba maa dayi Pooli
bee biti mu kumoo mu, asin mu a naa tu
Roma abi anaakoo okusoo obilisa fee
ulawu i kusu Gyerusalem kade mu kpini
to. 32 Obilisa mu taa mu kamaa to abi
ye anaakoo mu aku kpee sakyoo mu to.
Amaa asa mu ba maa wu obilisa mu ye
anaakoo mu, nu ba yege Pooli kidaye.

33 Nu obilisa mu kpee naa kitaa Pooli,
nu o yege nu ba taa agbeeleebi anyo
nmina mu. Nu o taase asa mu ye, "Animu
nun, nu mune nu o waa?" 34 Nu asa
mu aku ba ye fale, nu banumu moo ba
ye bamu lee ndee. Bamu nno i maa
kwu-kwu su mu, i yege nu obilisa mu
man nu asin mu kase. Nu o sa kono ye
ba taa Pooli kpee anaakoo opula. 35 Ba
maa taa Pooli naa fu anaakoo opula
mu, nu bee biti ba dii loo toto mu, lu
asa mu olanba su mu, anaakoo mu ba
kukuri Pooli ke asa mu ba man nye dayi
mu. 36 Nu sakyoo mu nu ba buu bamu mu,
bee kuusi ye, "Fan moo mu."

Pooli kono lee sa asa mu

37 Sana mu nu anaakoo ba su Pooli bee
loo toto mu, o towe obilisa mu ye, "Naafoo
n biti fee n towe fu ase."

Nu obulisa mu taase mu ye, "Fii nu Giriki katowe?" 38 Nu o bila bwii taase mu ye, "Man gye fu i gye Egyipiti kanyin mu nu o kusu yile ee ko ye ane, nu o taa amooobu ngbin nna kpee ofuli su mu?"

39 Nu Pooli lee kono ye, "Ayee, n gye Gyiwu obii nin, nu n lu Taasu kade kpare mu nu ki bu Silisiya osuwule su mu, nu asa be nyi kumu mu. N kole fu nin, yege n towe asa mu ase."

40 Obulisa mu maa sa mu okpa mu, Pooli kusu yile obu adenbi diisa su. Nu o nyee bamu kibaa ye ba laato. Ba maa laato mu, nu o towe bamu Gyiwu abi katowe.

22

1 Nu o towe ye, "Nse ana ye me-daa ana, fan nu me asin mu nu n biti n lee kono fane ase fale!" 2 Nu ba maa nu fee Gyiwu abi katowe to nu o su ee towe bamu ase mu, bamu kpini ba laato diin.

Nu Pooli towe ye, 3 "N gye Gyiwu obii nin, nu ba kooge me Taasu, Silisiya osuwule su. Amaa ba bila me Gyerusalem kade lala numu to. Nu Gamaliye i kaapu me ane naana ana nbara mu nu ba buu mu. Nu n kpan me n-yu n sun lbwaare fee kanan mu nu fan su to fale. 4 Nu n nyanla bamu nu ba buu Yesu okpa mu naa fub bamu lewu to. Nu n kitaa anyin ye akyyi gbaa naa tii obu. 5 Nu osepu bulisa ase ye Gyiwu kubu abulisa mu gbaa bee taale gyii fale asin numu kesintin. Nu n bila n nye iwule n lu bamu ase fee n taa naa sa bamu birisa ana Gyiwu abi mu nu ba bu Damasiko kade to. Ke i sa me okpa n naa kitaa asa anumu, njmina bamu taa bamu ba Gyerusalem ke ba bite bamu asu.

Pooli towe kanan mu nu o koole Onyiripe gyii

6 "N maa naa n kpee nu n naa tiri Damasiko kakyowape ase mu, opula to nu i njalige mi ansi su fee bulayi maa wee usee mu lu susu ba kyaaboo me. 7 Nu n lu tiye kase nu obule ku maa taase me ye, 'Sooli! Sooli! Mine waa nu fu nyanla me kanin?'

8 "Nu n taase ye, 'Fu anumu nin, Onyiripe?' Nu o lee kono ye, 'Me Yesu mu nu n gye Ganasareti-nyin nu fu nyanla mu nin.' 9 Tuto nu bamu nu ba bu me ase

mu, ba wu njaligesa mu, amaa ba man bu obule mu nu ki towe me ase mu.

10 "Nu n taase ye, 'Onyiripe, nene nu n waa?'

"Nu Onyiripe mu towe me ye, 'Kusu, ke fu kpee Damasiko. Tuto nu oku ii biti o ba towe fu kuto mu nu lbwaare towe yla ye fu waa.' 11 Lu kanan mu nu i njalige mi ansi su mu, i yege nu n bilinji gyaatanapu. Nu me birisa ana mu nu ba bu me ase mu ba kitaa me kibaa to kpee Damasiko.

12 "Nu onyin ku bu tuto nu bee tu mu ye Ananiyasi. Nu ee sun lbwaare ee buu Gyiwu abi nbara mu kyeekeye su, nu Gyiwu abi mu nu ba te tuto mu, ba su beere ba sa mu. 13 Nu o ba me ase ba yile towe me ye, 'Me birisa Sooli, fu ansi i bugi.' Nu opula to nu mi ansi a bugi nu n wu mu.

14 "Tuto nu o towe me ye, 'Ane naana ana lbwaare i lee fu yla fee fu bu mu kebiti, ke fu wu mu kyaafole kyirekyire Yesu mu, ke fu nu mu asin mu lu mu kono to. 15 Ke fu baa fu gye mu kesintin ogyipu sa asa kpini, lu kuto mu nu fu wu nu fu nu mu su. 16 Nu mine nu fu bila fu gyoo? Kusu yile ke fu yege ba gyee fu lbwaare kekyugyee ke o taa fu alibi kee fu, ke fu tu Onyiripe kitu.'

Yesu sun Pooli kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase

17 "Sana mu nu n bwii kpee Gyerusalem nu n kpee n kole kabwaare-kole kabwaare-sunkpa aye mu to mu, n nye ansi su kiliekaapu. 18 Nu n wu Onyiripe Yesu nu o towe me ye, 'Waa bilen lu Gyerusalem, lu fee fu kesintin asin mu nu fii biti fu gyii lu me n-yu su mu, ba mee ye ba koole gyii.'

19 "Nu n towe ye, 'Onyiripe, bamu gbaa-gbaa be nyi kanan mu nu n loo bamu kabwaare kolekpa ibu ana to, n dayi yege n kitaa bamu nu ba koole fu gyii mu n kpee n tii obu. 20 Sana mu nu bee moo fu kesintin ogyipu Sitefen mu, n yile tuto kyula mu kelewu mu, nu me i ku bamu nu ba moo mu mu ikaale su. 21 Nu Onyiripe mu towe me ye, "nate, n biti n sun fu lu nfu kpee kata-kata bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase". "

22 Nu asa mu ba nu Pɔɔli katowe naa fuɔ mu asin mu nu ɔ towe fale su. Tuto nu ba diyaa bamu ibule kuusi ye, "Fan lee onyin numu lu kase su, ɔ man dagaa maa bila kyina nkpa to."

23 Saja mu nu bee kuusi bee lee bamu ukaale bee fugiti, yege bee waa apurutiti mu, 24 nu anaakɔpu obilisa mu sa kono ye ba taa Pɔɔli loo bamu kikpaara su. Ke ba tije mu taase mu kuto mu nu ɔ waa, nu bee kuusi bee wurige mu su kanin.

25 Amaa saja mu nu ba nmina Pɔɔli ke ba bun mu tije mu mu, ɔ taase obilisa mu nu ee ku anaakɔpu kilifa su mu ye, "I de okpa fee ba tije omu nu Roma obii ba koole mu fee odibii, nu ba man puta gyii mu asin ke ba bun mu kupwe?"

26 Saja mu nu obilisa mu nu ee ku anaakɔpu kilifa su mu nu kanin mu, ɔ naa kase asin mu sa anaakɔpu kpini obilisa mu. Nu ɔ towe mu ye, "Roma abi ba koole onyin numu fee odibii nun, amaa ku kuto mu nu an biti an waa?"

27 Imu su anaakɔpu obilisa mu naa taase Pɔɔli ye, "Towe me, Roma abi ba koole fu fee odibii?"

Nu Pɔɔli lee kono ye, "Eehn, n gye."

28 Nu anaakɔpu obilisa mu ye, "N nyita afulee gaa poyi nu Roma abi ba koole me fee odibii."

Amaa Pɔɔli lee kono ye, "Mee me bure ba kuge me nun fee Roma odibii."

29 Imu su bamu nu ba daa bee biti fee ba taase Pɔɔli kono to asin mu, ba bwii kamaa bilen. Nu i waa anaakɔpu obilisa mu gbaa kufuu fee maa yege nu ba nmina Pɔɔli yege ɔ gye Roma obii.

Pɔɔli yile Gyiwu abi kubu-kubu abilisa mu ansi to

30 Anaakɔpu obilisa mu maa biti o wu kuto kulon mu nu Pɔɔli dan waa su nu Gyiwu abi bee pwu mu mu, imu su lukaake mu, ɔ yege nu ba saje Pɔɔli. Nu ɔ tu Gyiwu abi asepu bilisa ye bamu kubu-kubu abilisa mu ba sare. Tuto nu ɔ biya Pɔɔli ba yile bamu ansi to.

23

1 Nu Pɔɔli ku kubu-kubu abilisa mu kyimm, nu ɔ towe ye, "Me tomaa ana, n nyi me kokolo to fee lu mi kusun mu

nu n sun sa lbwaare ba fuɔ ndaga, i buron lbwaare ase." 2 Opula manja to nu oseepu bilisa ase Ananiyasi mu, sa bamu nu ba yile tiri Pɔɔli mu kono ye, ba da mu kono su. 3 Nu Pɔɔli lee kono ye, "Kida nu lbwaare ii biti ɔ da fu gbaa fu, fu kebunbun ansi wuya. Fu kyina tuto bola nbara su tale me, amaa yege fu gbaa-gbaa fu, fu foyi nbara, lu fee fu sa kono ye ba da me kono su."

4 Bamu nu ba yile tiri Pɔɔli mu, ba taase mu ye, "lbwaare oseepu bilisa ase nu fu saale fale?" 5 Nu Pɔɔli lee kono ye, "Me tomaa ana, n man nyi fee ɔ gye lbwaare oseepu bilisa ase nun. Kpalu fee ba kyuroo yila ye, 'Man towe asin libi gyaga obilisa mu nu ee ku fu asa su.' "

6 Pɔɔli maa ba bu fee asa mu aku ba gye Sadusi nu aku moɔ ba gye Farasii abi mu, ɔ towe ye, "Me tomaa ana, ngbaa me n gye Farasii nun, me-se gbaa gye Farasii obii nun. Kelewu kyinji tamaa mu nu n su su, nu bee gyii me asin fale." 7 Maa towe kanin asin mu, nu umore i tiye Sadusi ye Farasii abi mu nsana. Nu kubu mu ki barige to anyo. 8 (Sadusi abi mu ba man koole gyii fee kiwu kyinji abee lbwaare nboɔ abee n-yaayu i bu to, amaa Farasii abi bure ba koole imu kpini gyii.)

9 Nu olanba mu waa olon. Nu nbara akaapupu mu nu ba gye Farasii abi mu, ba kusu yile bee gyii umore olon su ye, "An man wu alibi aku lu onyin numu su. Akuto fee lbwaare Kayaayu abee lbwaare kaboo ku i towe mu ase." 10 Saja mu nu olanba mu nye akyo gaa mu, kufuu ku kita anaakɔpu obilisa mu, fee be kan bunte Pɔɔli kyate to. Imu su ɔ sa mu anaakɔpu kono fee, ba kplige loo sakyɔ mu to naa gbebi Pɔɔli koole lu bamu ase, ke ba taa mu kpee anaakɔpu opula.

11 Lukaake kagyanbwe mu, Onyiripe Yesu ba yile mu ase, towe mu ye, "Nye kokolo! Fee kanan mu nu fu lee me kesintin mu kaapu Gyerusalem mu, kanin maa nu i dagaa fee fu bila lee me asin mu kaapu Roma kade gbaa."

Ba nmina fee ba moɔ Pɔɔli

12 Kayi maa ke mu, Gyiwu abi aku ba waa kono bo ntan ye, ba man dan moɔ

Pooli mu, ba mee ye be gyii nu ba mee ye be nuu. ¹³ Bamu nu ba waa kanin kono mu ba kyoo asa adina. ¹⁴ Nu ba kpee bamu asepu bilisa ye abilisa mu ase naa towe bamu ye, "An bo ntan ye an man dan moo Pooli, an mee ye i gyii. ¹⁵ Imu su nbunbu fu ye kubu-kubu abilisa mu, fen sun naa towe anaakopu obilisa mu ye, o bwiiyaa Pooli ba fane ansi to. Ke fan waa fee fen biti fan lonjo nu mu asin mu to danbirasa. Imu su an koola ane n-yu fee, nu ba kan ba su mu bee ba mu, poyi ke o fuo nfu mu an biti a moo mu okpa to."

¹⁶ Amaa Pooli kawupa-bii maa nu kanan mu nu ba hmina mu, nu o kpee naa loo anaakopu mu aye, naa towe Pooli. ¹⁷ Nu Pooli tu anaakopu abilisa mu oku, nu o towe mu ye, "Taa kiyaafole numu kpee fane okusupu obilisa ase. O su asin kpare ku o towe mu." ¹⁸ Imu su o taa mu kpee okusupu obilisa mu ase. Nu o towe mu ye, "Pooli mu nu an taa ba tii obu mu, i tu me. Nu o ye n taa kiyaafole numu ba fu ase, lu fee o su asin aku o towe fu."

¹⁹ Nu Anaakopu okusupu obilisa mu, kita kiyaafole mu kibaa to lu ikaa su. Nu o taase mu ye, "Mine asin nu fu su fu towe me?"

²⁰ Nu Pooli kawupa-bii mu towe mu ye, "Gyiwu abi abilisa mu ba towe kyula ye, bee biti ba kule fu fee fu taa Pooli ba kubu-kubu abilisa mu ase oke. Ke ba pina fu ye bee biti ba lonjo nu mu asin mu to danbirasa. ²¹ Amaa man kyula sa bamu. Lu fee asa mu to aku ba kyoo asa adina be bun afitiri to bee gyoo mu. Nu ba bo ntan fee ba man dan moo mu mu, ba mee ye be gyii nu ba mee ye be nuu. Imu su ba koola bamu n-yu bee gyoo ba nu lu fu ase ke ba waa."

²² Nu anaakopu okusupu obilisa da kiyaafole mu kumu ye, "Man kan towe oku fee fu tee ba towe fale asin numu sa me." Nu o lee mu okpa.

Ba taa Pooli kpee Kasariya

²³ Tutu mu nu anaakopu okusupu obilisa mu, tu mu kamaa to abilisa anyo sa bamu kono ye, "Fan lee anaakopu anyo, ye igbanje adiipu adusuno, ye akpe atuppu alifa anyo. Ke fan koola fane n-yu ke fan lu nfu ndaga kagyanbwe kerefi

akpano kpee Kasariya. ²⁴ Fan sa Pooli gbaa igbanje aku, ke fan ku mu su naa fuo osuwule okusupu Felisi ase."

²⁵ Nu o kyoo fuo naa sa Felisi. Ee towe ye,

²⁶ "Me anaakopu okusupu obilisa Kilo-diyo Lisiya i kyoo fuo fale osuwule numu n sa fu osuwule okusupu kpare Felisi.

"N fwaala fu.

²⁷ "Gyiwu abi aku i kitaa onyin numu ye bee biti ba moo mu. N maa bu fee o gye Roma odibii mu, nu maa me ayaafole an koola mu yeye. ²⁸ Nu n maa biti n bu kutu mu nu o waa nu bee pwu mu mu, n taa mu ba bamu kubu-kubu abilisa mu ansi to. ²⁹ N bu fee asin mu nu ba su be pwu mu mu, i gye bamu Gyiwu abi nbara asin nun. Amaa n man wu alibi mu nu o waa nu i dagaa fee ba moo mu abee ba tii mu obu. ³⁰ N maa nu fee Gyiwu abi aku ba hmina fee ba moo mu mu, n waa bilen taa mu biya fu. Nu n towe mu apwupu mu ye ba ba pwu mu fu ansi to."

³¹ Imu su anaakopu mu ba waa kanan mu nu ba sa bamu kono mu. Kagyanbwe mana nu ba taa Pooli kpee naa loo Antipatirisi. ³² Lukaake mu anaakopu mu nu ba naa ayaa to mu, ba bwii kpee bamu anaakopu opula. Nu igbanje adiipu mu ba taa mu kpee Kasariya. ³³ Anaakopu mu ba maa fuo Kasariya mu, ba taa osuwule mu sa osuwule okusupu mu, nu ba taa Pooli waa mu abaa to. ³⁴ Maa kale osuwule mu, nu o taase Pooli osuwule kulun mu nu o lu su. Maa bu fee Pooli lu Silisiya osuwule su mu, ³⁵ nu o towe Pooli ye, "Nu fu apwupu ba kan ba mu, n biti n nu fu ase." Nu o sa kono fee ba naa ku mu su Owura lala Herodi lenbu to.

24

Gyiwu abi ba pwu Pooli Felisi ansi to

¹ Pooli maa fuo Kasariya nke nnuu kamaa to mu, osepu bilisa ase Ananiyasi ye abilisa aku ye loya mu nu bee tu mu ye Tetulu ba ba. Nu ba taa bamu asin pwusa ba pwu Pooli osuwule okusupu Felisi ansi to. ² Sana mu nu ba tu Pooli ba loo tutu mu, nu Tetulu taa asin tu okusupu Felisi ansi to. Nu o ye, "Osuwule Okusupu

kpare, fu osuwule kikita danburasa su mu, an nye kayi yuuli gaa, nu lu fu kanyaasin su mu, fu yege nu ato damante a lonjo sa ane osuwule numu su. ³ Katin kumaa ye okpa kumaa numu su mu, an taa kensi-gyii koolle fu awaasa mu, nu an fwaala fu gaa. ⁴ Amaa kanan mu nu n man nyita fu saja su mu, n kule fu fee fu nu ane ase gberede lu onyin numu asin su. ⁵ An wu onyin numu maa gye alibi wuya, nu o su kamore-gyii ee kola Gyiwu abi dulinyaa to kpini. Nu o bila o gye kubu mu nu bee tu kumu ye Nasarene mu ogyankpaapu. ⁶ Nu naafoo o biti fee o taa ineesi waa kabwaare-sunkpa aye mu, nu an kitaa mu. [Naafoo an daa biti fee i gyii mu asin fee kanan mu nu ane nbara i kaapu mu. ⁷ Amaa anaakopu okusupu obulisa Lisiya ba bute koolle mu olon su lu ane abaa to. ⁸ Nu o sa konjo ye mu apwupu ba ba fu ansi to.] Nu fu gbaa-gbaa fu tub mu to ku mu, fii biti fu wu fee asin mu nu an taa an pwu mu mu, i gye kesintin.”

⁹ Nu Gyiwu abi mu ba yile kyula ye asin mu nu ba taa pwu mu mu, kpini i bu to kanin.

*Pooli lee mu konjo Felisi
ansi to*

¹⁰ Osuwule okusupu maa sa Pooli okpa ye o towe mu, nu o towe ye, “N nyi fee fu i gye asin ogyipu danburasa lu Gyiwu osuwule numu su nsu damante. Imu su i waa me okon fee fu ansi to nu n biti n towe me asin. ¹¹ Fu taale taase ke fu wu fee i waa fee nke kudu anyo numu nu n kpee Gyerusalem n naa sun lbwaare. ¹² Nu me apwupu banumu ba man wu n maa gyii imore kabwaare-sunkpa aye mu to, abee n maa fun n waa asa kabwaare-kule igyanekpa, kade mu to katin ku. ¹³ Nu ba mee taale kaapu to asin mu nu ba tin gyaga me su fale, fee i gye kesintin. ¹⁴ Amaa n kyula fee Yesu Okpa mu nu ba ku fee i gye alibi okpa mu, kumu kikaapu nu n su n sun ane naana ana lbwaare. Nu kuto kumaa mu nu ba kyuroo waa Mosesi nbara iwule to, ye lbwaare Atowepu iwule to mu n koolle umu kpini gyii. ¹⁵ Nu n su tamaa lbwaare ase fee kanan mu nu anyin banumu gbaa

ba su mu, ye saja ku ii biti o ba nu lbwaare ii biti o kyinji bamu nu bamu ikpa i kyiigi ye bamu nu bamu ikpa i man kyiigi lu lewu to. ¹⁶ Imu su n kpan me n-yu, n waa kuto mu nu ki buron lbwaare ye nyimisa ase.

¹⁷ “N maa lu Gyerusalem nsu damante kamaa mu, n bwii kpee tuto, taa afulee ba ye sa me asa, ke n taa kekee sa lbwaare. ¹⁸ N maa dan lwe me ineesi kifwu mu, nu n waa inumu mu, nu me apwupu mu ba wu me kabwaare-sunkpa aye mu to. Amaa ba man wu oku me ase, nu n man waa ilawo iku. ¹⁹ Amaa Gyiwu abi aku mu nu ba lu Asiya kubaafon i kyina ba bu tuto. Nu naafoo n waa alibi aku mu, bamu i dagaa fee ba ba pwu me fu ansi to. ²⁰ Abee yege asa anumu ba towe alibi mu nu ba wu lu me su saja mu nu n kpee naa yile kubu-kubu abulisa mu ase mu. ²¹ Amaa saja mu nu n yile bamu ansi to mu, kuto kulon nkun nu n kuusi towe bamu ye, ‘Kelewu kyinji asin mu nu n towe nu ndaga ba pwu me fu ansi to fale.’ ”

²² Nu Osuwule okusupu Felisi mu nu o wula o nyi Yesu Okpa asin mu su mu, o nin asin mu naa yila kake pupwe. Nu o towe ye, “Anaakopu Okusupu Lisiya kan ba mu, n biti n ku fu asin mu to.” ²³ Nu o sa anaakopu mu obulisa konjo ye, o taa Pooli naa ku mu su danburasa. Ke o man yege mu n-yu i nyan mu, ke o sa okpa ke mu asa ba ba bo mu su ke ba kye mu to.

²⁴ Nke kalisa nku kamaa mu, Felisi maa mu-ka Durusila mu nu o gye Gyiwu-kyu mu ba ba. Nu o sun tu Pooli, nu o yege nu Pooli towe Yesu Krisito kikoolle-gyii mu to asin sa mu. ²⁵ Pooli maa maá su ee towe nbara kyigisa asin ye n-yu kikita ye lbwaare katala mu nu kii biti ki ba mu, i waa Felisi kufuu. Nu o ye, “I kukwe kanin, nate. Nu n kan nye saja mu n biti n tu fu.” ²⁶ Tuto mu yege ee waa tamaa fee Pooli ii biti o sa mu afulee ke o yege mu. Imu su saja kumaa mu, ee sun ee tu Pooli nu bee biri aligyima.

²⁷ Nsu nyo kamaa mu ba lee Felisi nu ba taa Pokiyu Fesitu ba yii mu ayaa to. Amaa Felisi maa biti fee o waa kuto ku

bola Gyiwu abi ansi mu, o yegbe nu Pooli san o tii obu.

25

Fesitu gbaa ba gyii Pooli asin mu

¹ Nu Fesitu maa ba Kasariya fee osuwule okusupu mu, umu nke nsa kamaa mu, o lu tuto kpee Gyerusalem. ² Nu aseepu bilisa ye Gyiwu abi abilisa ba taa Pooli asin mu naa tubu mu ansi to. ³ Nu ba kule Fesitu gaa fee o waa bamu kokolo biti sa bamu. Imu i gye fee o yegbe Pooli o lu Kasariya ba Gyerusalem. Kpalu fee ba waa bamu nfeere ye ba naa bun okpa to, ke ba nye mo Pooli. ⁴ Nu Fesitu lee kono ye, "Pooli tii obu Kasariya, nu i mee ye i kyereere me gbaa-gbaa me n biti n kpee tuto. ⁵ Fan lee fane abilisa aku ke maa bamu a kpee Kasariya. Nu fan kan fan so onyin mu asin libi aku mu, ke fan naa mu fan towe."

⁶ Fesitu maa kyina bamu ase fee nke nburuwa abee nke kudu kamaa to mu, o lu tuto kpee Kasariya. Kayi ki maa ke mu, o naa kyina asin ogyikpa kagya su. Nu o sa kono ye ba taa Pooli ba mu ansi to. ⁷ Sana mu nu Pooli ba tuto mu, Gyiwu abi abilisa mu nu ba lu Gyerusalem ba tuto mu, ba yile kyaaboo mu. Nu bee tin atuntinsa bee gyaga mu su, amaa yegbe ba mee taale kaapu umu kase. ⁸ Nu Pooli lee asin mu kono ye, "N man waa alibi aku lu Gyiwu abi nbara su, abee kabwaare-sunkpa aye mu to, abee Roma Owura lala Kayisa."

⁹ Amaa Fesitu maa biti fee o waa Gyiwu abi kokolo biti su mu, o taase Pooli ye, "Fii biti fee n kpiya fu Gyerusalem, ke n naa gyii fu asin mu nu bee pwu fu fale su mi ansi to abee?"

¹⁰ Nu Pooli lee kono ye, "Nbu nbu n yile opula mu nu Roma Owura lala Kayisa ee gyii asin mu, nu i dagaa be gyii me asin. Amaa Gyiwu abi bire n man waa bamu alibi aku, fee kanan mu nu fu gbaa-gbaa fu, fu nyi fale. ¹¹ Fee nu me asin aku a bun me kupwe, nu i dagaa fee n wu bire, man kina kumu. Amaa asin mu nu ba tin gyaga me su fale, nu i man gye kesintin mu, oku mee taale lee me sa bamu. Imu

su n biti n taa me asin mu naa tubu Kayisa ansi to."

¹² Nu Fesitu maa mu atowe kyatapu ba maa towe lwe kamaa mu, ba towe Pooli ye, "Fu maa tee towe ye fu taa fu asin kpee Kayisa ansi to mu, Kayisa ansi to nu fii kpee."

Fesitu buu Pooli asin mu sa Owura Agiripa

¹³ I maa gyii nke nku kamaa to mu, Owura Agiripa ye mu pukyui Benisi ba kpee Kasariya ba naa fwaala osuwule okusupu Fesitu. ¹⁴ Ba maa kyina tuto nke nku mu, Fesitu towe Pooli n-yu su asin sa owura Agiripa ye, "Onyin ku bu to nu Felisi yegbe nu o tii obu. ¹⁵ Sana mu nu n kpee Gyerusalem mu, aseepu bilisa ye Gyiwu abi abilisa ba biya Pooli asin pwusa mi ansi to, nu bee biti fee n bun mu kupwe.

¹⁶ "Nu n towe bamu ye, i man gye ane Roma abi adidaa-sin fee a bun oku kupwe, amoo maa bamu nu ba pwu mu mu, ba gyanke ke ba gyii asin mu poyi ke ba bun mu kupwe. ¹⁷ Sana mu nu bamu abilisa ba buu me ba nfu mu, n man taa asin mu kpu kase. Amaa umu lukaake mu, n kpee naa kyina asin mu ogyikpa, nu n sa kono ye ba taa onyin mu ba tuto. ¹⁸ Amaa sana mu nu mu apwupu ba kusu yile mu, ba man taale kaapu to asin libi mu nu n da fe nfeere mu uku lu mu su. ¹⁹ Amaa asin mu nu ba nye lu mu su i gye maa bamu kabwaare-sunkpa kamore-gyii, ye onyin ku mu nu bee tu ye Yesu nu o wu mu, nu Pooli i towe fee o san o te nkpa to. ²⁰ Nu asin numu kimege to i kitaa me nfeere. Imu su n taase mu ye, 'Fii biti fee fu kpee Gyerusalem ke ba naa gyii fu asin numu tuto abee? ²¹ Amaa Pooli maa kule fee ee biti o baa o tii obu mu, naa fu sana mu nu Roma Owura lala Kayisa ii biti o gyii mu asin mu, kanin su n kitaa mu n yila naa fu sana mu nu n biti n taa mu naa sa owura lala Kayisa.' "

²² Nu Owura Agiripa towe Fesitu ye, "Me gbaa-gbaa me n biti fee n nu lu onyin numu ase." Nu Fesitu lee kono ye, "Oke fii biti fu nu lu mu ase."

Pɔɔli ba yile Agiripa maa Benisi ansi to

²³ Imu su lɔkaake mu Owura Agiripa maa mu-pɔkyu Benisi ba suu-to, nu asa ba taa beere sa bamu, nu anaakɔpu abɔlisa lala ye kade mu to abɔlisa ba naa gyanɛ asin ogyikpa mu. Nu Fesitu sa kɔno nu ba naa biya Pɔɔli. ²⁴ Nu Fesitu kusu towe ye, "Owura Agiripa ye fane mu nu fan gyanɛ ane ase nfu kpini fan nu asin numu. Onyin numu nu Gyiwu abi kpini ba kole me lu Gyerusalem ye Kasariya nfu fee o man dagaa maa bila kyina nkpa to. ²⁵ N wu fee o man waa alibi mu nu o dagaa lewu. Amaa lu fee o maa taa mu asin naa sa Owura lala Kayisa su mu, n waa me nfeere fee n kpiya mu Roma. ²⁶ Amaa n man nye asin kitii mu nu n kyurɔɔ naa sa me Owura lala Kayisa. Imu su n taa mu ba fane ansi to, fonfon fu owura Agiripa, fee an kan ku mu asin mu to mu, n nye asin ku lu mu su ke n kyurɔɔ. ²⁷ Lu fee i man su kase fee n lee obu tiipu kyase Owura Kayisa, yege n man kaapu to asin mu nu bee su ba pwu mu."

26

Pɔɔli bwii buu mu kɔno to asin mu sa Agiripa

¹ Nu Owura Agiripa towe Pɔɔli ye, "Nbuubu okpa de sa fu fee fu towe fu asin." Nu Pɔɔli kusaa mu kɔbaa piili ee towe ye, ² "Owura Agiripa, i gye kumu okon sa me fee ndaga n maa yile fu ansi to n biti n lee kono lu asin mu nu Gyiwu abi ba tun gyaga me su fale kpini. ³ Fonfon fee fu bire fu nyi Gyiwu abi anaana to kpini ye bamu umore-libi. Imu su n kole fu fee fu nye kokolo ke fu nu me ase. ⁴ "Gyiwu abi kpini be nyi me kakyina to lu koo mi kibi to. Nu be nyi kanan mu nu n du me gbaa-gbaa me osuwle su ye Gyerusalem to. ⁵ Nu bee biti ba gyii kesintin mu, ba wɔla be nyi me koo didaa fee, n kyina n gye Farasii kubu mu nu ki gye ane kabwaare-sun, nu ki su ane nbara kyekyee mu oku. ⁶ Ndaga n yile nfu nu bee tale me, lu fee n su tamaa lu asin mu nu lbwaare da mu kokolo su sa ane naana ana mu su. ⁷ Fale kokolo mu nu lbwaare da mu su,

nu Israyi abi nbunɔ kudu anyo ba su tamaa ye bee biti ba nye su, nu bee sun lbwaare kakyuwape ye kagyanbwe. Owura danbirasa, fale tamaa numu su nu Gyiwu abi mu bee pwu me. ⁸ Mune i waa nu i bulun sa fane Gyiwu abi nu fan mee koole fen gyii fee lbwaare i kyinji alewupu?

⁹ "Me gbaa-gbaa me n daa koole gyii fee i dagaa fee n waa kutɔ kumaa mu nu n taale waa kun Yesu Kanasareti-nyin mu kitu. ¹⁰ Nu kanin gbaa nu n waa Gyerusalem kade to. N nye olun lu aseepu bilisa ase n naa n kitaa lbwaare asa tii obu. Nu sana mu nu ba moɔ bamu mu, me kono ki tii su. ¹¹ Sana kumaa n kpee Gyiwu abi kabwaare-kole igyanekpa, nu n yege nu bee nyanla bamu. Nu n nyan bamu ba towe nbusaa asin gyaga Yesu su. Lu fee kanan mu nu n kisi bamu su mu, n kpee asa nde su n naa nyanla bamu.

Pɔɔli towe kanan mu nu o gyanɛ Yesu nu o koole mu gyii

¹² "Kanin asin numu su nu n kyina naa koole owule ye olun lu aseepu bilisa mu ase, nu n kpee Damasiko. ¹³ Me Owura danbirasa, n maa kpee nu i naa fu kakyuwape ase mu, nu n wu fitila ku lu susu ki nahge ki kyɔ kyowe ba kyaaboo maa bamu nu anaa mu. ¹⁴ Nu ane kpini an tiye kase, nu n nu owule ku maa towe Hibriwu katowe to ye, 'Sɔɔli, Sɔɔli, mune i waa nu fu nyanla me kanin? I bulun sa fu fee fu maa koo ye mi kebiti'.

¹⁵ "Nu n taase ye, 'Fu animu nin, Onyiripe?' Nu Onyiripe towe ye, 'Me Yesu mu nu fu nyanla mu nin. ¹⁶ Amaa kusu yile fu ayaa su. N lee me n-yu kaapu fu, ke n taa fu waa me kyaafole ye mi kesintin ogyipu. Nu kutɔ mu nu fu wu lu me n-yu su, ye ato mu nu n biti n lee kaapu fu mu, ke fu taa towe asa. ¹⁷ N biti n sun fu kpee fu gbaa-gbaa fu asa ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase, ke n molige fu lu bamu abaa to. ¹⁸ Ke fu naa bugi bamu ansi, ke fu lee bamu lu kitentenbiri to ba fitila to. Ke fu lee bamu lu sitaane olun to ba lbwaare ase. Ke bamu nu bee biti ba koole gyii mu, ba nye alibi kitaakee, ke ba

nye okyunakpa mu nu lbwaare lonjo yula sa mu asa mu.'

*Pɔɔli tɔwe mu kusun
waasa sa Agiripa*

¹⁹ "Imu su, Owura Agiripa, n man waa kusu to olon sa kilɛkaapu mu nu ki lu susu mu. ²⁰ Kanin su n gyankpaa tɔwe asin numu sa Damasiko abi, ye Gyerusalem abi. N bila tɔwe sa bamu nu ba bu Gyudeya osuwle su kpini, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi. N naa tɔwe bamu ye ba kyeege bamu nfeere lu alibi to, ke ba ba lbwaare ase, ke ba waa umu nu i kaapu fee ba yege libi kiwaa. ²¹ Lu inumu su nu Gyiwu abi ba kita me kabwaare-sunkpa aye mu to, nu bee biti ba mo me. ²² Amaa lbwaare i kye me to ba fu ndaga kake numu. Imu su nu n yile nfu n lee Yesu kesintin asin n kaapu asa kpini. Nu asin mu nu lbwaare atɔwepu ye Mosesi tɔwe yula ye ii biti i ba mu, umu asin manja nu n tɔwe fale. ²³ Asin mu i gye ye, i dagaa fee Omu nu lbwaare wala lee mu maa gyii awurufo, ke o baa o gye kelewu kyini to ogyankpaapu, ke o tɔwe fitila mu asin sa Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi kpini."

²⁴ Pɔɔli maa lee mu asin mu kase kanin mu, nu Fesitu tin mu su punte ye, "Pɔɔli, fu loo ibun nin? Fu owule kinyi kibansa i yege nu fu nfeere i nyita."

²⁵ Nu Pɔɔli lee konjo ye, "Osuwle Okusupu Fesitu, n mee loo ibun nin, n tɔwe kesintin asin mu nu kanyaasin bu umu to. ²⁶ Owura Agiripa, n koole gyii fee fu gbaa fu nyi asin numu su. Imu su nu n yile kunyin to, n tɔwe fale. Nu asin mu nu n tɔwe fale umu iku i man baala fu su, lu fee ba man waa iku asiiri to. ²⁷ Owura Agiripa, fu koole lbwaare atɔwepu mu asin gyii? N nyi fee fu maa koole gyii."

²⁸ Tuto nu owura Agiripa taase Pɔɔli ye, "Fu nyi fee fu taale taa sanja dee numu to kyeege me nfeere, ke n ba biliji Krisito obii abee?"

²⁹ Nu Pɔɔli lee konjo ye, "I gye sanja dee numu to nin o, ii biti i kyereee nin o, umu nu n kule n lu lbwaare ase i gye ye, o yege fu ye bamu nu ba sare bee nu me ase nfu

mu kpini ba biliji fee me, amaa ba man taa agbeeleebi nmina bamu fee me."

³⁰ Sanja maa to nu Owura Agiripa maa mu pukyu Benisi ye Osuwle Okusupu Fesitu ye bamu nu ba te tuto mu kpini ba kusu lu. ³¹ Ba maa lu obu mu to mu, bee biri asin mu kiligyima, nu ba tɔwe abaa ye, "Onyin numu man waa kuto mu nu i dagaa fee ba mo mu, abee ba tii mu obu."

³² Nu Agiripa tɔwe Fesitu ye, "Onyin numu man din tɔwe, ye ee biti o taa mu asin naa sa Owura lala Kayisa nin, naafoo an taale yege mu."

27

*Pɔɔli bola nkyu su ee kpee
Roma*

¹ Sanja mu nu ba taa nfeere fee a kpee Roma kade to mu, ba taa Pɔɔli maa bamu nu ba tii bamu obu mu aku, waa anaakopu kilifa obilisa mu nu bee tu mu ye obilisa Yuriyo abaa to. Nu o lu Owura lala Kayisa anaakopu kubu mu to. ² Nu an taa okuli lala mu nu ki lu Adaramitiyo kade to, nu kii biti ki kpee Asiya osuwle kabaafun kuku su kebuno. Nu Kamasedoniya-nyin Arisitako mu nu o lu Tesalonika mu gbaa tii ane su.

³ Imu lukaake mu, a naa dan Sidon kade to. Nu anaakopu kilifa Yuriyo waa Pɔɔli adanbirasa, sa mu okpa fee o naa wu mu kyemine ana, ke o nye nkyeto lu bamu ase. ⁴ Nu an lu tuto bola opu su, lu fee afuu mu imaa daa i gyanja ane su mu, an bola kpee Sipuru kifintin mu ase katin mu nu afuu mu a man bulon. ⁵ A maa bola opu su naa kara Kilikiya ye Panfiliya, nu a naa dan Mira mu nu ki bu Lisiya osuwle su mu. ⁶ Tuto nu anaakopu obilisa mu wu okuli lala ku mu nu ki lu Alekisiandiya kade to kii kpee Itali. Nu o taa ane naa waa kumu to. ⁷ Nu an nate nkyu su bwahn-bwahn gyii nke nku nu i waa olon sa ane, poyi nu an naa fu Kinido. Lu fee afuu mu i maa man sa ane okpa su mu, an bola naa tiri Kereti kefintin mu, nu an kara Salimone kade to. ⁸ A maa naa an kara an kyun nbuno-nbuno su mu, an kpine poyi nu an ba fu katin mu nu bee tu iku lala

Ɔdankpa Danburasa, nu ki bu tiri Laseya kade.

⁹ Lu fee an maa kyereee okpa to gaa su mu, nu kono-nmina sana maa kyun mu, nkyu su kibola waa kufuu. Imu su Pɔɔli da bamu amu to towe bamu ye, ¹⁰ “Anyin, n wu fee ane okpa mu nu an kpee fale, ii biti i biya kumu libi, ye gyerebi lu okuli lala mu ye kumu usula. Nu ane gbaa ane an man lu.” ¹¹ Amaa anaakopu obilisa mu o man nu Pɔɔli asin mu, okuli wuya mu ye kumu okpa okaapupu ase nu ee nu. ¹² Lu fee ukuli ɔdankpa manja man buron sa awoo sana. Nu bamu gaalaagaa ba towe kyula ye ba kpan bamu n-yu ke ba fu Fonike. Tuto ukuli ɔdankpa mu i buron sa awoo sana. Fonike gye ɔdankpa nu ki de Kereti kefintin, mu nu ki ku akpilige kituye ye adii kituye nsana to.

Afuu lala a tigi waa bamu opu su

¹³ Sana mu nu afuu pii i daa i lu akpilige mu, asa mu be nyi fee ba nye afuu mu nu bee biti. Imu su ba lee kibilito mu nu ki kitaa okuli lala ki yila, nu ba kyaga bamu okpa su ba naa Kereti ukaa su ukaa su. ¹⁴ Amaa i man kyereee nu afuu bulunsa aku, i daa apaa mu nu bee tu ye Adu ye Kyowe kili afuu. Nu i daa lu kefintin mu su. ¹⁵ Sana mu nu ane okuli i gyanja afuu mu, okuli mu man bila ee taale ee kpee ansi to. Imu su an yege ane n-yu sa afuu mu, nu i sii i su ane i naa. ¹⁶ Nu i sula ane naa lu kifintin pii mu nu be tu ye Kuda, nu kii kun afuu mu gberere. Nu i waa olon sa ane poyi nu an taale kitaa okuli pii mu nu kilala mu ki bute mu. ¹⁷ Anyin mu ba maa nye okuli-pii mu, ba taa kumu waa kilala mu to, nu ba taa ife nmina kyaaboo okuli lala mu kinkin. Nu i waa bamu kufuu fee afuu mu ii biti i sula bamu naa wote Libiya kikyafa. Imu su ba boo abaala mu, nu ba yege nu afuu mu i sii i su okuli mu i naa. ¹⁸ Afuu mu i maa nyanla ane kanin mu, kayi ki maa ke mu, ba piili bee lee okuli mu to usula bee tu nkyu mu to. ¹⁹ Imu kake sasapu mu, ba taa bamu abaa bee lee okuli mu gbaa-gbaa to ato bee tu nkyu mu to. ²⁰ An gyii nke gaalaagaa yege a mee wu kyowe abee akyikpebi, yege

afuu mu moo i san i daa kanin. Imu su ane okumaa numu man bila o su tamaa fee o su nkpa.

²¹ A maa kyina akun nke gaalaagaa numu yege a mee gyii sehn mu, nu Pɔɔli kusu yile bamu nsana towe ye, “Anyin, fan daa nu me katowe ye an man lu Kereti mu, naafoo fale awurufo ye gyerebi numu man din ba ane su. ²² Amaa n towe fane fee fan nye kokolo, fane oku mee ye o sii to, amoo okuli mu nkun ii biti o nyita. ²³ Lu fee ndee kagyanbwe, lbwaare mu nu n gye mu lee, nu n sun me mu, mu kaboo ba yile me ase. ²⁴ Nu o towe ye, ‘Pɔɔli, man waa kufuu. I dan i gye fee fu naa yile Owura lala Kayisa ansi to. Nu fu su mu, lbwaare taa bamu nu be tii fu su fale kpini nkpa sa bamu’. ²⁵ Imu su anyin, fan nye kokolo. N koolo lbwaare gyii fee kuto kumaa mu nu o towe me mu, kanin nu ee biti o waa. ²⁶ Amaa i waa kanan kumaa afuu mu ii biti i sula ane naa dan kefintin ku su.

Awurufo kigyii opu mu su

²⁷ “Nu a maa gyii nke kudu ana, yege i san i su ane i kyaa i boo Adiratiki opu mu su. Kiyiridi sana mu, okuli mu to kusun awaapu mu, i waa bamu fee bee nin bee tiri kidenbi. ²⁸ Nu ba lee ofe kalasa tuu katin mu nu ba gyan nkyu mu su mu, nu ba wu ye tuto onye bunkyin gye abaa nswu to adonyo. Ba maa bila nin ba ansi to gberere mu, ba bila tuu ofe mu wu fee tuto onye gye abaa nswu to kudu anu. ²⁹ Nu i waa ane kufuu fee akuto an biti a naa wote afble-buu fee. Imu su nu ba lee abilito ana mu nu i kitaa okuli i yile mu, tuu nkyu mu to, nu ba kule kabwaare-kule fee kayi ki ke bamu. ³⁰ Nu okuli mu to kusun awaapu mu ba maa paa fee ba sile lu okuli lala mu to. Imu su ba lee okuli-pii mu gyaga opu su, bee pina fee bee biti ba naa lee abilito mu aku okuli mu ansi to. ³¹ Nu Pɔɔli towe anaakopu obilisa mu maa anaakopu mu ye, fee nu anyin anumu ba man kyina okuli lala mu to bure, fan mee ye fan nye nkpa.

³² “Imu su anaakopu mu ba kitaa ife mu nu i su okuli-pii mu to mu tije to. Nu ba yege kumu to nu ki kyun.”

³³ Nu imu kibwayike ase mu, Pɔɔli tutoo bamu ase ye be gyii agyito. Nu o

towe bamu ye, “Fane nke kudu ana nimu nu fan te ye kafun, yege sehn mee loo fane nno to, nu fan te ye akun. ³⁴ Imu su n kole fane nin fan kusv gyii agyito, ke fan nye olun. Fane to okulun kinyinibi kulun gbaa mee ye ki foyi.” ³⁵ Pooli maa towe inumu kamaa mu, o taa bodobodo nu o taa afwaala sa lbwaare bamu ansi to. Tutu nu o gya bodobodo mu to piili ee we. ³⁶ Nu bamu kpini nkolo n tiye bamu, nu okumaa nimu gyii agyito. ³⁷ Nu ane mu nu an bu okuli lala mu to mu, an gye asa alafa anyo ye adusuno ye asiye (276). ³⁸ Sana mu nu ba gyii nme mu, ba lee uboota to agyito mu tuv opu to, ke okuli mu o kusaa oduu.

Okuli lala mu kiboyi

³⁹ Kayi maa ke mu, ba man taale bu kebunoo mu. Amaa ba wu kidenbi ku nu ki gye kikyafa. Nu ba waa bamu nfeere fee nu bee taale mu, ba taa okuli lala mu naa dan tutu. ⁴⁰ Imu su ba tiye ife mu nu i su abilito mu nu i kitaa okuli lala mu to i yile mu waa opu mu to. Nu opula mana to mu, nu ba sahe ife mu nu i su iyu mu nu be su be kaapu okpa. Tutu nu ba nmina kitaa lala mu nu bee ti kumu ye abaala okuli mu konoo ase sa afuu, ke afuu mu a sula bamu i kpee kebunoo. ⁴¹ Amaa okuli lala mu kase to naa wote kikyafa. Nu kumu ansi to mu ki man bila ki taale ki biliji. Nu apaa a daa kumu kamaa to mu gye-gye to.

⁴² Nu anaakopu mu ba waa bamu nfeere fee ba moo obu atiipu mu, ke ba man nye tiye nkyu to sile. ⁴³ Amaa anaakopu obilisa mu, biti fee o molige Pooli. Imu su o man sa bamu okpa ke ba waa bamu nkolo biti. Nu o towe bamu nu be nyi nkyu kituye mu ye, ba gyankpaa fugi tiye to ke ba tiye lu kpee ofuli su. ⁴⁴ Nu bamu nu ba san mu, ba taa bamu n-yu bun-bun itaabo diyee-diyee su. Nu aku moo ba taa bamu n-yu bun okuli iyu boyisa mu su. Kanin nu i sula okumaa nimu naa dan ye alanfiya.

28

A maa fvu Malita kifintin sv

¹ A maa fvu kifintin mu sv ye alanfiya nu, an bu fee bee ti kumu ye Malita.

² Kifintin mu sv nde abi ba waa ane nsa-nsa koolle ane abaa anyo. Bulayi maa da nu awoo a bu to sv mu, ba deela fulon sa ane ye a wule. ³ Nu Pooli naa kulula ngya o ba waa fulon mu to. Maa taa ngya mu ee waa fulon mu to mu, nu fulon mu awulawula i maa wiili kinanse mu, nu o dun Pooli kibaa yege o kyole sv. ⁴ Sana mu nu kifintin mu sv nde abi ba wu kinanse mu maa kyole mu kibaa sv mu, nu ba towe abaa ase ye, “Onyin nimu biti o baa o gye omoo pu nin. Lu fee maa nye nu o lu opu mu to gbaa mu, omuni ee ka alibi ako mu mee ye o yege o nye nkpa.” ⁵ Amaa Pooli maa nmanyan kinanse mu tuv fulon mu to mu, sehn man waa mu. ⁶ Nu asa mu ba fe nfeere fee Pooli ii biti o puna abee o tiye opula mana to ke o wu. Amaa ba maa gyoo naa fvu sana ku nu ba wu fee sehn man waa Pooli mu, ba kyeege bamu nfeere, nu ba towe ye, o gye odakpa ku nin.

⁷ Kanin kifintin mana sv okusupu mu nu bee ti mu ye Pubilo sv kase nu ki bu tiri katun mu nu an yile mu. Onyin mu waa ane nsa-nsa, nu o koolle ane mu kupaara sv, kitaa ane kifo nke nsa. ⁸ Sana maa Pubilo mu-se de ee lo kibirima yege ee kyaale. Nu Pooli naa loo taa mu abaa gyaga mu sv, kole kabwaare-kole, nu o nye alanfiya. ⁹ Inumu i maa waa kanin mu, nu kifintin mu sv alopu mu kpini ba ba Pooli ase nu ba nye alanfiya. ¹⁰ Lu kanin sv ba taa beere sa ane okpa kumaa nimu sv. Nu sana maa fvu fee a lu tutu mu, ba kee ane ato mu nu i tiri sa ane.

Pooli naa fvu Roma

¹¹ A maa kyina tutu lbwaayi isa kamaa mu, a naa loo okuli lala mu nu ki lu Alekisanda nu ki ba sii tutu awoo sana mu. Ba kyan idakpa nbwara-bii mu gyaga kumu sv. ¹² A maa lu tutu mu, an naa yile Sirakusi kade to, nu an gyii tutu nke nsa. ¹³ Lu tutu mu, an naa fvu Regiyo kade to. Lukaake mu afuu a da lu akpuli ge, umu sv kake nyosapu mu, an naa fvu Putoli kade to. ¹⁴ Tutu mana nu an wu akoolle-gyipu aku, nu ba towe ane ye a ba kyina bamu ase nke nsuno. Fale nu an nate naa fvu Roma. ¹⁵ Akoolle-gyipu mu

nu ba bu Roma ba maa nu fee an ba mu, ba kusu ba gyanja ane. Aku ba nate kanin ba gyanja ane Apiya Kigya opula, nu aku moo ba ba gyanja ane ofubtekpa asa opula mu to. Pooi maa wu bamu kanin mu, o fwaala lbwaare, nu mu kokolo ki tye mu.

¹⁶ An maa fvu Roma mu, ba sa Pooi okpa fee maa onaaokpu mu nu ee ku mu su mu ba naa kyuna ntin mu nu mu Pooi ii biti.

Pooi towe abwaaresin Roma kade to

¹⁷ Nke nsa kamaa mu, Pooi tu Gyiwu abulisa mu nu ba bu toto mu ba sare. Nu o towe bamu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi, amaa n maa man waa ane asa alibi aku gbaa, nu man nyita ane naana ana nbara mu, ba kitaa me naa tii Gyerusalem, nu ba taa me waa Roma abi abaa to. ¹⁸ Amaa Roma abi ba maa gyii me asin mu, ba waa nfeere fee ba yege me, lu fee ba man wu alibi mu nu n waa nu i dagaa ba moo me. ¹⁹ Saja mu nu Gyiwu abi ba kina fee ba man yege me mu, nu i nyan me, nu n taa asin mu ba Owura lala Kayisa ase. Amaa i man gye fee n biti n ba tu me asa ntale nin. ²⁰ Fale asin numu su nu n tu fane, ke n lee asin mu kase sa fane. Lu Omu nu Israyi abi kpini ba su tamaa mu su mu, nu ndaga ba nmina me agbeelebi."

²¹ Nu ba lee konu ye, "An man nye owule lu Gyudeya lu fu su. Nu ane burisa ana mu nu ba lu toto mu oku man ba waa adiboyi-sin, nu ba man towe asin libi ku lu fu su. ²² Amaa ane Gyiwu abi an biti an wu fu nfeere. Lu fee an nyi fee kubu mu nu fu bu kumu to fale, katun kumaa numu asa bee towe bee yii kumu."

²³ Gyiwu abi mu ba yila kake ku, ke ba maa Pooi ba gyanje. Kanin kake manja maa fvu mu, bamu asa damante ba kpee katun mu nu Pooi te mu. Lu nyenyenfuu naa fvu kalaatipwe mu, o kpan mu n-yu towe bamu lbwaare kuwura-gyii mu asin. O bola Mosesi nbara ye lbwaare atowepu iwule mu su kaapu bamu lu Yesu su ye, ba koolu mu gyii. ²⁴ Nu aku ba koolu asin mu gyii, amaa aku moo ba man koolu gyii. ²⁵ Saja mu nu Pooi towe asin mu laalaaluwe mu, asa mu ba gyii abaa umore, nu bamu kpini ba yaase

to. Asin mu nu Pooi towe mu i gye fee, "Kayaayu Kyurekyure mu bola lbwaare otowepu Isaya su towe kesintin sa fane naana ana ye,

²⁶ 'Kpe asa animu ase naa towe bamu ye, "Fen biti fan nu asin, amaa fan mee ye fan nu kase.

Fen biti fan ku ke fan ku, amaa fen mee ye fen wu."

²⁷ Lu fee asa animu nkolo i budu, nu bamu asu a bulun, nu ba kitaa bamu ansi bun su.

Nu i man gye kanin su mu, naafoo bamu ansi ii biti i wu, ke bamu asu a nu,

ke ba biya bamu nkolo kase, ke ba bilinji ba me ase ke n kye bamu.' "

²⁸ "Kanin su n biti fan bu fee, lbwaare taa mu kamolige mu naa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu bee biti be nu mu." ²⁹ Pooi maa towe asin numu kamaa to mu, Gyiwu abi mu ba kusu lu ba gyii abaa umore.

³⁰ Pooi kyuna kukpaara mu nu o koolu nu ee ka kumu su koku nsu nnyo laalaa-muu. Nu ee koolu okumaa mu nu ee ba ee bo mu su mu. ³¹ O yile kunyin to ee towe lbwaare kuwura-gyii mu asin, nu ee kaapu asin lu Yesu Krisito su, yege sehn man tii mu okpa.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Roma abi

Afwaala ye kabwaala asɔn

¹ Mɛ, Pɔɔli ɪ kyurɔɔ ɔwɔlɛ nɔmɔ n sa fane. N gye Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ mɔ nu ɔ tɪ mɛ ye n ba waa mu osunpu, nu ɔ lɛɛ mɛ yɪla ye n ba tɔwɛ lbwaare asɔn danbirasa mɔ. ² lbwaare wɔla da mɔ kɔkɔlɔ sɔ, bɔla mɔ atɔwɛpu sɔ nu ba kyurɔɔ asɔn danbirasa nɔmɔ waa Asunkyan yɪlasa Kyɪrɛkyɪrɛ mɔ tɔ. ³ Asɔn mɔ ɪ tɔwɛ ɪ lu anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sɔ, nu ɔ gye lbwaare mu-bii, nu ba kɔɔgɛ mɔ nyɪmɪsa lu Owura Dawidi kɪnaana tɔ. ⁴ Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mɔ nu lbwaare Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlɔn mu kyɪnɪ mɔ lu lewu tɔ, lɛɛ mɔ kaapu fɛɛ mɔ ɪ gye lbwaare mu-bii mɔ. ⁵ Lu mɔ ye mɔ kɪtɪ sɔ lbwaare sa anɛ kabwaala, nu ɔ waa anɛ Krisito kusun asunpu, kɛ a tɔwɛ kaapu bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi, kɛ ba nu asɔn mɔ kase kɛ ba kɔɔlɛ Krisito mɔ gyii. ⁶ Nu fane gbaa fane fan tii bamɔ nu lbwaare tɪ ye ba be bilɪnɪ Yesu Krisito lɛɛ mɔ sɔ.

⁷ Imɔ sɔ nu n kyurɔɔ ɔwɔlɛ nɔmɔ n sa fane mɔ nu fan bɔ Roma, nu lbwaare ɪ sɔ kebiti sa, nu ɔ tɪ fane ye fan ba waa mɔ lɛɛ mɔ. N fwaala fane, nu n kɔlɛ kabwaala ye kayɪ-yuuli mɔ nu kɪ lu anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito asɛ mɔ kɪ ba fane sɔ.

Pɔɔli ii biti Roma kikpe naa tɔwɛ Abwaaresɔn

⁸ Kɔtɔ mɔ nu kɪ gyankpaa mɔ ɪ gye fɛɛ, fane kpini sɔ mɔ, n bɔla Yesu Krisito sɔ n sɔ afwaala n sa mɛ lbwaare, lu fɛɛ asa bɛɛ tɔwɛ fane lbwaare kɪkɔɔlɛ-gyii nɔmɔ asɔn dulinyaa tɔ katɪn kɔmaa. ⁹ lbwaare mɔ nu n taa mɛ kɔkɔlɔ kpini n sun mɔ, nu n tɔwɛ Mu-Bii asɔn danbirasa mɔ, ɪ gye mi kesintin ogyipu fɛɛ saɲa kɔmaa n nyɪnɪ fane sɔ, mɛ kabwaare-kɔlɛ tɔ. ¹⁰ Nu n kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ saɲa kɔmaa nɔmɔ fɛɛ nu lbwaare kan kyula mɔ, ɔ bugi ɔkpa sa mɛ nbɪnbɪ kɛ n ba bɔɔ fane sɔ.

¹¹ Lu fɛɛ mi ansi ɪ dɛ fane sɔ fɛɛ n ba wu fane, kɛ n taa lbwaare Kayaayu tɔ kakeɛ ba sa fane, kɛ ɪ waa fane ɔlɔn fane kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. ¹² Imɔ ɪ gye fɛɛ a kpan anɛ n-yɪ kɛ a taa kɪkɔɔlɛ-gyii mɔ nu an bɔ kɪmɔ tɔ fale kye abaa tɔ. ¹³ Mɛ birisa ana akɔɔlɛ-gyipu, n biti fan bɪ fɛɛ n ɪmɪna ɪlu fɪnɛ kpini fɛɛ n ba fane asɛ. Amaa ba lu halɪ ndaga kɔtɔ kɔ kii tii mɛ ɔkpa. N biti kanan mɔ nu n waa kɛ n nye akɔ lu fane asɛ tɔtɔ tɔ ba ba kɔɔlɛ Yesu gyii, fɛɛ kanan mɔ nu n nye akɔ lu bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ tɔ mɔ.

¹⁴ Nu ɪ dɛ sa mɛ fɛɛ n tɔwɛ asɔn danbirasa mɔ sa bamɔ nu be nyi ɪwɔlɛ ye bamɔ nu ba man nyi ɪwɔlɛ, bamɔ nu ba gye anyaasɪnpɔ ye bamɔ nu ba gye amelensipu. ¹⁵ Kanɪn sɔ nu mi ansi ɪ payɪ fɛɛ n ba tɔwɛ asɔn danbirasa mɔ sa fane mɔ nu fan bɔ Roma mɔ gbaa.

¹⁶ ɪ man sɔ mɛ ipeeli lu asɔn danbirasa mɔ sɔ, lu fɛɛ ɪmɔ ɪ gye lbwaare ɔlɔn mɔ nu ɪ sa ɔsa kɔmaa mɔ nu ɔ kɔɔlɛ gyii mɔ kamɔlɪgɛ. Gyiwu abi mɔ ɪ gyankpaa kɔɔlɛ gyii, ye bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ gbaa. ¹⁷ Lu fɛɛ asɔn danbirasa mɔ tɔ mɔ, ɪ lɛɛ kaapu kanan mɔ nu lbwaare ɪ waa nu anɛ ɪkpa ɪ kyiigi mu ansi tɔ. ɪkpa kyiigisa nɔmɔ npiili ye ɪmɔ laalaalɔwɛ kpini ɪ yɪlɛ sa kɪkɔɔlɛ-gyii, fɛɛ kanan mɔ nu ba kyurɔɔ yɪla ye, “Kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ nu ɪkpa kyiigisa wuya ii biti ɔ nye nkpa.”

lbwaare agbɔ lu alibi sɔ

¹⁸ lbwaare lɛɛ mɔ agbɔ lu susɔ kaapu asa mɔ nu bamɔ ɪkpa ɪ man kyiigi ye alibi awaapu mɔ nu ba taa bamɔ alibi tii kesintin mɔ ɔkpa. ¹⁹ Nu lbwaare bɪtɛ bamɔ asɔ, lu fɛɛ kɔtɔ mɔ nu ba taale bɪ lu lbwaare sɔ mɔ, lbwaare gbaa-gbaa ɪ lɛɛ ɪmɔ ifuli kaapu bamɔ. ²⁰ Lu koo saɲa mɔ nu lbwaare tɔv dulinyaa mɔ, ɔ bɔla mɔ atɔ tɔɔsa mɔ sɔ lɛɛ mu keduli mɔ nu a mɛɛ taale taa ansi wu mɔ kaapu nyɪmɪsa. Imɔ ɪ gye mɔ ɔlɔn mɔ nu ɪ man sɔ ɔkaa, ye mu keduli mɔ nu kɪmɔ sɔ nu ɔ gye lbwaare kesintin mɔ. Imɔ sɔ ɔmɔ nu ɔ man kɔɔlɛ gyii mɔ, man sɔ kɔnɔ ɔ lɛɛ.

²¹ Ba nyi lbwaare maa bɔ tɔ, amaa ba man sɔ bunyaa abɛɛ afwaala bɛɛ sa mɔ. Amaa nfeere danbirasa kɔ ɪ man

bila ɪ bu bamu tɔ, nu bamu nkɔlɔ tɔ i bilinjɪ kitentenbiri. ²² Ba ye bamu ɪ gye anyaasɪnpɔ, amaa ba gye amelensipu nɪn. ²³ Nu ba bilinjaa lbwaare mu nu ɔ bu tɔ kakpaa mu bunyaa ba su beɛ sa atɔ mu nu ba pɔyɪ umu fɛɛ anyɪmɪsa, nbwiibi ye atobwaaya ye atobwaaya kpɪsa.

²⁴ Imu su lbwaare lɛɛ mu ansi yege bamu, nu ba taa kɪgyagaa beɛ waa bamu nkɔlɔ biti, nu beɛ waa kɪgyagaa libi manja beɛ ŋaabaabaa abaa. ²⁵ Lu fɛɛ ba taa lbwaare kesintin mu kyere antɪjesa, nu bee sun atɔ mu nu lbwaare tɔb mu, lan yege mu lbwaare mu nu ɔ tɔb umu mu, nu ɪ dagaa fɛɛ a yɪn mu saɲa kumaa mu. Amen!

²⁶ Lu ɪnumu su lbwaare lɛɛ mu ansi yege bamu sa ba maa bamu kɪgyagaa ipeeli, akyɪ ba yege anyɪn ase kade nu ba sii beɛ de ye bamu bɪrɪsa ana akyɪ yege ɪ man gye lbwaare ɔkpa su. ²⁷ Kanɪn ɔkpa manja su nu anyɪn gbaa ba biti ba yege kade ye akyɪ, nu kɪde ye bamu bɪrɪsa ana anyɪn ɪ su bamu ɔbulɛ, nu beɛ waa apeeli-sɪn be de ye abaa, nu ba nye kɪgyagaa mu kɪsu butɛ lu bamu gbaa-gbaa bamu kayɪ-wulɛ tɔ.

²⁸ Lu fɛɛ kanan mu nu ba kina lbwaare kɪbu lu bamu nfɛɛrɛ tɔ mu, umu su nu lbwaare yege bamu nfɛɛrɛ bɔrɔbɔrɔ sa bamu, ke ba waa atɔ mu nu ɪ man dagaa ye ba waa. ²⁹ Nu ɪ yege nu ba kyaga su beɛ waa asun libi, kensi payɪ libi, kikisi libi, kɪmɔɔ, kamɔɔrɛ-gyɪi, npɪna, kɪku ansi waa asun libi ye asa kukuli, ³⁰ kɪtɪn antɪjesa gyaga asa su, lbwaare akɪsɪpu, asa kɪsaalɛ, n-yɪ kɪkaapu, alala-sɪn, ɔkpa pupwe su kɪtaa waa alibi, beɛ waa kɪsu tɔ ɔlɔn beɛ sa bamu-nyɪ ana ye bamu-sɛ ana.

³¹ Ba man su nfɛɛrɛ, ba man su kesintin, ba man su kebiti sa asa, be mee su asa su.

³² Yege be nyɪ fɛɛ lbwaare nbara mu ɪ tɔwe ye, ɔkumaa mu nu ɛɛ waa fale alibi mu, dagaa lewu gbaa mu, amaa man gye fale atɔ numu nkɔn nu beɛ waa, ba bila beɛ tɔwe beɛ yɪlɛ bamu nu beɛ waa kanɪn mu kamaa.

2

Ibwaare kesintin katale

¹ Imu su fu kumaa mu nu fii bun fu bɪrɪsa kupwe mu, fu man su kɔnɔ fu lɛɛ. Nu fu kumaa mu nu fu bun fu bɪrɪsa kupwe mu, fu bun fu n-yɪ gbaa kupwe numu, lu fɛɛ ngbaa fu fu waa alibi kulɔn manja. ² Amaa an nyɪ fɛɛ lbwaare kupwe mu nu ɔ su sa bamu nu beɛ waa kanɪn atɔ libi mu, ɪ de kesintin ɔkpa su. ³ Imu su fɛɛ fu nyɪmɪsa, fu kan fii bun fu bɪrɪsa ana kupwe, yege ngbaa fu fu waa alibi kulɔn manja mu, fu fe nfɛɛrɛ fɛɛ fu taale sɪlɛ lu lbwaare kupwe kibun mu tɔ abɛɛ? ⁴ Abɛɛ fu bun ansi lu kɪdanbɪrasa mu nu lbwaare ɪ waa ɛɛ sa fu fɛɛ maa nye kɔkɔlɔ ɛɛ sa fu ye maa su kenyiita sa fu? Fu man nyɪ fɛɛ lbwaare ɪ waa adanbɪrasa anɪmu kpɪni ɛɛ sa fu ke ɪ kye fu tɔ ke fu yege alibi kɪwaa?

⁵ Amaa lu fu kɪsu tɔ ɔlɔn ye alibi kɪ mee yege kɪwaa su mu, fu kɔula kɪsu butɛ sa fu n-yɪ fu gyoo lbwaare agbu lala mu kake mu nu ee biti ɔ lɛɛ kaapu alibi awaapu mu kesintin katale mu tɔ.

⁶ lbwaare ii biti ɔ ka ɔsa kumaa numu kɔkɔ kanan mu nu ɪ dagaa mu lu atɔ mu nu ɔ waa mu su. ⁷ Nu bamu nu ba su kenyiita beɛ waa kɪdanbɪrasa, bee biti lbwaare bunyaa ye beɛrɛɛ ye nkpa mu nu ɪ man su ɔkaa mu, bamu ii biti ba nye nkpa kakpaa. ⁸ Nu asa mu nu beɛ kɪ bamu nkɔn lɛɛ, nu ba kina kesintin asun mu kunu nu beɛ waa asun libi mu, lbwaare agbu ii biti ɪ ba bamu su ke ɔ man su bamu kɔwɛɛ. ⁹ Nu awɔrɔfɔ ye kayɪyɛɛ ii biti ɪ ba asa mu nu beɛ waa alibi mu kpɪni su. Ii biti ɪ gyankpaa ba Gyiwu abi su, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa su. ¹⁰ Amaa bunyaa ye beɛrɛɛ ye kayɪ yuuli ii biti ɪ ba sa asa mu nu beɛ waa adanbɪrasa mu kpɪni, nu Gyiwu abi mu ii biti ba gyankpaa ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa. ¹¹ Lu fɛɛ lbwaare man su nmɛɛge tɔ.

¹² Bamu nu ba man nyɪ Mosesi nbara, nu ba waa alibi mu, bee biti ba wu, nu ɪ man gye ye ba maa kina Mosesi nbara mu kibuu su. Nu bamu nu be nyɪ Mosesi nbara mu, nu ba lu umu tɔ waa alibi mu, kanɪn nbara manja nu bee biti ba taa bun bamu kupwe. ¹³ Lu fɛɛ man gye bamu nu be nyɪ Mosesi nbara mu, nu lbwaare ɪ kɪ fɛɛ ba man gyɪi kupwe, amaa bamu

nuu bɛɛ waa nbara mu awaasa mu, bamu nuu lbwaare ii wu fɛɛ bamu ikpa i kyiigi. ¹⁴ Nuu bamu nuu ba man gye Gyiwu abi nuu ba man su Mosesi nbara, amaa bɛɛ waa ato mu nuu i kyina nbara mu su mu, ba man su nbara mu bire, amaa nbara kesintin i bu bamu to. ¹⁵ I yege nuu bamu awaasa i kaapu fɛɛ bamu nkolo to mu, be nyi nbara mu. Nuu bamu nfɛɛre to gbaa i gyii bamu kesintin, lu fɛɛ bamu nfɛɛre to i kaapu ye unumu i burɔn nuu unumu fale i man burɔn. ¹⁶ Nuu kanin manja nuu ii biti i ba waa kake mu nuu lbwaare ii biti o bola Yesu Krisito su taa nyimisa asiiri to awaasa gyii bamu asin, fɛɛ kanan mu nuu asin danbirasa mu nuu n towe mu i kaapu mu.

Gyiwu abi ye Mosesi nbara

¹⁷ Nuu fu towe ye fu gye Gyiwu nyimisa, nuu fu taa fu n-yu tub Mosesi nbara mu su, nuu fu kaapu fu n-yu fɛɛ fu gye lbwaare lɛɛ. ¹⁸ Nuu fu towe ye fu nyi lbwaare kebiti, lu fɛɛ fu bula Mosesi nbara mu, nuu fu nyi ato mu nuu i burɔn. ¹⁹ Nuu fu towe ye fu i gye agyaatanapu ikpa okaapupu, nuu fu i gye omu nuu ɛɛ kaapu bamu nuu ba bu kitentenbiri to mu fitila. ²⁰ Nuu fu towe ye fu i gye amelensipu otowewaapu, ye nbii wuribi okaapupu. Nuu fu nyi Mosesi nbara mu, nuu umu to nuu kinyi ye kesintin mu bu. ²¹ Nuu fu towe ye fu kaapu fu birisa ana asansa, nuu mine i waa nuu fu mee kaapu fu n-yu? Fu towe abwaaresin ye, keyu man burɔn, yege fɔɔ fu fii yuuri. ²² Nuu fu towe ye asa ba man lu bamu-ka ana abɛɛ bamu-kuli ana kamaa mu, nuu fɔɔ fu fu mee lu fu lɛɛ kamaa? Fii kisi idakpa kusun, yege fɔɔ fu fii yuuri idakpa ato fu lu idakpa isunkpa ibu to. ²³ Fu mu nuu fu kaapu fu n-yu ye fii nyi Mosesi nbara mu, man gye fu i gyila lbwaare ipeeli fɛɛ fu maa nyita nbara mu? ²⁴ Fɛɛ kanan mu nuu Asinkyan yilasa mu i towe ye, “Lu fane Gyiwu abi su mu, bamu nuu ba man gye Gyiwu abi mu bɛɛ towe asin bee nyita lbwaare kitu.”

²⁵ Fɛɛ nuu fen kan buu Mosesi nbara mu, kanin bire fu oduu katɔn mu su tonɔ. Amaa nuu fu tin fu oduu nuu fu mee buu nbara mu bire, i du nun fɛɛ fu maa man

tin oduu mu. ²⁶ Nuu omu nuu o man tin oduu nuu ɛɛ waa kuto kumaa kyɛkyɛɛ fɛɛ kanan mu nuu Mosesi nbara mu i kaapu mu, mine i waa nuu lbwaare mee ye o taa mu fɛɛ omu nuu o tin oduu? ²⁷ Imu su o man tin mu oduu, yege ɛɛ waa kuto kumaa kyɛkyɛɛ fɛɛ kanan mu nuu Mosesi nbara mu i kaapu mu, ee biti o bun fu mu nuu fu gye Gyiwu obii, nuu fu tin fu oduu, nuu fu nyita nbara mu kupwe.

²⁸ Lu fɛɛ i man gye kayi-wule to ato awaasa i waa oku Gyiwu obii gbaa-gbaa, nuu oduu katɔn mu, man gye kayi-wule to ato waasa nun. ²⁹ Amaa omu nuu o gye Gyiwu obii kesintin mu, mu kɔkolo to i kaapu, nuu oduu katɔn mu i gye kɔkolo awaasa mu nuu Kayaayu mu i waa, man gye Mosesi nbara mu i waa. Kanin oja manja i nye kiyin lu lbwaare ase man gye nyimisa ase.

3

Ibwaare i gye kesintin wuya

¹ Imu su nuu oku kan towe ye o gye Gyiwu obii mu, mine tonɔ nuu o nye lu to? Abɛɛ mine tonɔ i bu oduu katɔn to? ² Okpa kumaa su tonɔ bu to. Lu fɛɛ tonɔ mu nuu ki gyankpaa i gye ye, Gyiwu abi mu abaa to nuu lbwaare taa mu konɔ to asin mu waa. ³ Nuu i kan ba fɛɛ aku ba man su kikɔle-gyii mu, bamu kuman kɔle gyii mu, i taale yege nuu lbwaare o man waa kanan mu nuu o towe yila mu abɛɛ? ⁴ Ayee! I mee ba kanin. Amaa nuu nyimisa kumaa gye antɔesa wuya mu, lbwaare bire san o gye mu kesintin wuya, fɛɛ kanan mu nuu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye,

“I dagaa fɛɛ fu lbwaare asin towea i maa lɛɛ fu kesintin kaapu,

nuu ba kan pwu fu mu ke fu gyii asu.”

⁵ A taa fɛɛ anɛ awaasa mu nuu i man burɔn, nuu i lɛɛ kaapu fɛɛ lbwaare awaasa i de okpa mu, umɛɛ mu bire, nuu o bute anɛ kusu mu, an biti a towe ye lbwaare man waa asin mu kyɛkyɛɛ? (Kanan mu nuu nyimisa i towe mu, nuu n towe fale).

⁶ Ayee! Nuu i gye kanin mu, nene nuu lbwaare ii biti o waa ke o tale dulinyaa?

⁷ Oku ii biti o gyii umɔre ye, fɛɛ nuu me antɔesa i yege nuu lbwaare kesintin ki

lonjo lu ifuli mu, nu mu bunyaa mu tii su mu, mine i waa nu ee bun me kupwe fee n gye alibi owaapu? ⁸ Lu fale asin su mu, aku bee biti ba towe ye, "Fan yege a waa alibi, ke asa ba wu lbwaare adanbirasa." Asa mu nu bee towe fale asin numu bee saale me ye me gbaa me n towe kanin mu, lbwaare ii biti o bun bamu kupwe fee kanan mu nu i dagaa.

*Oku man bu to ye
o man gye alibi owaapu*

⁹ Nene nu an biti a towe inumu? Ane Gyiwu abi an gye asa kpare an kyɔ bamu nu ba san mu abee? Ayee! N te wola towe fee Gyiwu abi mu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini alibi i gyii bamu su olon. ¹⁰ Fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe katɔn ku ye, "Oku man bu to nu mu ikpa i kyiigi, halu okulon gbaa.

¹¹ Oku man bu to nu ee nu lbwaare asin kase, nu oku man bu to o naa ee biti lbwaare.

¹² Nu okumaa numu kpeli mu ansi lu lbwaare su, nu bamu kpini ba man su kyaare, nu oku man bu to nu ee waa kidanbirasa halu okulon gbaa.

¹³ Bamu nno to asin towesa i moɔ fee lewu. Antɔjesa nkɔn i bola bamu nnandɔlu su.

Bamu nno to asin i du fee kɔnanse kubwe. ¹⁴ Bee towe asa nno, nu bamu nno to asin towesa i bulɔ.

¹⁵ Nyumisa kumoo man bu bamu osin. ¹⁶ Katɔn kumaa mu nu ba kpee mu ba yege nu asa bee gyii gyerebi nu bee wu awɔrɔfo.

¹⁷ Nu ba mee yege nu kayu yuuli ke ba asa to.

¹⁸ Nu ba man sɔle lbwaare kpini-kpini."

¹⁹ To, an nyi fee asin kumaa mu nu nbara mu u kaapu mu, u towe u sa bamu nu bee buu nbara mu. Imu su oku mee nye towe sehn ye mee mu o man waa alibi aku. Nu okumaa mu nu o bu dulinyaa to mu, lbwaare ii biti o bun mu kupwe lu mu alibi su. ²⁰ Lu fee oku mee taale buu nbara mu lwe, ke lbwaare o wu fee mu awaasa i burɔn mu, lbwaare ase. Nbara mu i de sa nin ke a wu ane alibi.

*Kikoolle-gyii u biya ikpa
kikiigi*

²¹ Amaa nbunbu bure lbwaare lee okpa mu nu nyumisa o bola su ke mu ikpa i kyiigi mu ase mu kaapu, nu i man gye nbara kibuu. Halu umu nu lbwaare atowepu ye nbara mu kpini i gyii umu kesintin Asinkyan yilasa mu to. ²² Okpa mu nu lbwaare i bola su, ke o wu fee asa ikpa ii kyiigi mu ase mu, i gye ba maa koolle Yesu Krisito gyii. Nu okumaa numu lee man kwu. ²³ Lu fee okumaa numu waa alibi nu o pan lbwaare bunyaa mu. ²⁴ Lu lbwaare kabwaala kakae su mu, o bola Yesu Krisito kikoolle asa yege mu su, nu o kyula sa bamu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase. ²⁵ Nu lbwaare lee Yesu Krisito ye o be wu lu asa alibi su. Mu nkalan kikyeege wurige su mu, asa mu nu bee biti ba koolle mu gyii mu, ke ba maa lbwaare nsana i lonjo. Nu kusu bute mu nu lbwaare ii biti o bute ane mu, Yesu yle ane ayaa to koolle umu. O waa inumu nin ke o lee mu kesintin kaapu. Lu fee bamu nu ba waa alibi didaa mu, o man bute bamu asu ²⁶ O nye kenyiita gyoo ba fɔbu Yesu Krisito kelewu mu nu o wu sa alibi mu. O bila lee kaapu fee mu awaasa i de okpa, nu ee yege nu asa mu nu ba koolle Yesu gyii mu bamu ikpa i kyiigi mu ase.

²⁷ Mine kuto su nu an kaapu ane n-yu? Sehn man bu to. Mine i waa su nu a mee taale kaapu ane n-yu? Lu fee man gye nbara mu kibuu i yege nu lbwaare i wu fee nyumisa ikpa i kyiigi, amaa i lu ane kikoolle-gyii mu su. ²⁸ Kuto mu nu an nu kase i gye ye nyumisa kikoolle Yesu Krisito gyii su nu lbwaare i wu fee mu ikpa i kyiigi mu ase, amaa man gye nbara mu kibuu su. ²⁹ Lbwaare mu gye Gyiwu abi nkɔn lbwaare nin? O man gye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa lbwaare nin abee? Eehn! O gye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa lbwaare nin. ³⁰ Lbwaare gye okulon nin, umu su lu kikoolle-gyii su nu ee biti o wu Gyiwu abi mu fee bamu ikpa i kyiigi, nu lu kikoolle-gyii su nu ee biti o wu bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa mu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase. ³¹ Kanin su kikoolle-gyii kɔnumu ki yege nu nbara mu i biliŋi kɔyan abee? Ayee!

I man de kanin. Amaa kɔkɔle-gyii ɪ yege nu an buu nbara mu su kyεkyεε.

4

Abraham kɔkɔle-gyii

¹ Mɪne asɪn nu an biti a tɔwe lu ane naana Abraham su? Mɪne ɪ waa Abraham asɪn mu tɔ? ² Nu ɪ kan ɪ gye Abraham awaasa su nu lbwaare wu mu fεε mu ɪkpa ɪ kyiigi mu, naafɔɔ ɔ su kutɔ mu nu ɔ taa kaapu mu n-yɪ, amaa man gye lbwaare ansi tɔ. ³ Mɪne nu Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ tɔwe? “Abraham kɔle lbwaare gyii, lu mu kɔkɔle-gyii maɲa su nu lbwaare kyula ye mu ɪkpa ɪ kyiigi.” ⁴ Nu ɔsa mu nu ee sun kusun mu bεε ka mu kɔkɔ nin, mu kɔkɔka mu ki man gye kakeε nin sa mu, amaa ɪ gye mu kusun mu kɔkɔ nu bεε ka mu. ⁵ Nu ɪ man gye ɔku kusun mu nu εε waa su, amaa maa kɔle gyii fεε ɪ gye lbwaare ɪ yege nu alibi ɔwaapu mu nu ba kɔle Yesu gyii mu bamu ɪkpa ɪ kyiigi mu, bamu kɔkɔle-gyii mu ɪ yege nu lbwaare ɪ kɔle bamu kyula fεε bamu ɪkpa ɪ kyiigi. ⁶ Inumu nu Dawidi gbaa wɔla tɔwe ye kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mu nu lbwaare kyula fεε mu ɪkpa ɪ kyiigi nu ɪ man gye mu awaasa su. Nu Dawidi tɔwe ye,

⁷ “Kumu ɔkɔn wuya ana ɪ gye asa mu nu lbwaare taa bamu alibi kεε bamu, nu ɔ fwɪ bamu alibi lu bamu su.
⁸ Kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mu nu ɔnyɪrɪpe lbwaare man bɪla ye ɔ nyɪni mu alibi su.”

⁹ Kumu ɔkɔn mu nu Dawidi tɔwe mu asɪn mu, ɪ gye sa Gyiwu abi nkɔn nin, abεε ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa? Nu an wɔla tɔwe ye, Abraham kɔle lbwaare gyii, nu mu kɔkɔle-gyii maɲa su nu lbwaare kyula ye mu ɪkpa ɪ kyiigi. ¹⁰ Saɲa mɔɔ tɔ nu inumu ɪ waa sa mu? Saɲa mu nu ɔ tin oduu mu abεε saɲa mu nu ɔ man pɪta tin oduu mu? ɪ gye saɲa mu nu ɔ man pɪta tin. ¹¹ Abraham oduu katɪn mu gye sɪnkaala nin, nu ɪ kaapu tɔ fεε mu kɔkɔle-gyii su nu saɲa mu nu ɔ man pɪta tin mu oduu mu, nu lbwaare kyula ye mu ɪkpa ɪ kyiigi. Kanin su mu ɪ gye asa kpini mu nu ba kɔle gyii

nu ba man pɪta tin bamu iduu mu kpini bamu-sε, nu ɪ yege nu lbwaare kyula ye bamu ɪkpa ɪ kyiigi. ¹² Nu ɔ bɪla ɔ gye bamu nu ba tin iduu mu bamu-sε, man gye ba maa tin iduu su, amaa lu fεε bamu gbaa bamu, ba maa naa kɔkɔle-gyii ɔkpa kɔlɔn mu nu ane naana Abraham nate su pɔyi nu ɔ tin oduu mu.

¹³ lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham maa mu anaana-bii ye bee biti ba baa ba gye dulinyaa tɔ kapatɪye agyipu. Fale kɔkɔlɔ su kɪda mu man gye nbara mu kibuu su, amaa lu mu kɔkɔle-gyii su nu lbwaare kyula ye mu ɪkpa ɪ kyiigi mu ase. ¹⁴ Nu bamu nu ba kan bee buu nbara mu, ɪ gye dulinyaa kapatɪye agyipu bɪre, kanin bɪre kɔkɔle-gyii mu ki gye kɪyan, nu kɔkɔlɔ su kɪda mu man su kyaare. ¹⁵ Lu fεε bamu nu ba fɔyi nbara mu, bεε nye lbwaare kɔsu bɪte. Amaa nu nbara ɪ man bu tɔ mu, nbara kifɔyi gbaa man bu tɔ.

¹⁶ Imu su lu kɔkɔle-gyii su nu asa bεε nye kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa bamu mu. ɪ gye kabwaala kakeε sa Abraham kɪnaana tɔ. ɪ man gye bamu nu bee buu nbara mu nkɔn, amaa ye bamu nu ba kɔle gyii gbaa fεε kanan mu nu Abraham kɔle gyii mu. Lu fεε mu ɪ gye ane kpini ane-sε. ¹⁷ Fεε kanan mu nu ba kyɔrɔɔ yɪla mu ye, “N waa fu ɔse sa ndendemande kpini.” lbwaare ase mu Abraham ɪ gye ɔse sa ane kpini. Abraham kɔle lbwaare mu nu ee kyɪni alewupu εε ba nkpa tɔ mu gyii, nu lbwaare εε sa alewupu nkpa. Nu kutɔ mu nu ki man wɔla ki bu tɔ mu, mu ɪ yege nu ki ba.

¹⁸ ɪ maa du fεε tamaa man bu tɔ gbaa mu, Abraham kɔle gyii nu ɔ su tamaa. Nu ɔ ba waa ɔse sa ndendemande gaalaa-gaa fεε kanan mu nu lbwaare tɔwe mu ye, “Kanin nu fu anaana-bii bee biti ba ba nye akyɔ fεε akyikpebi.” ¹⁹ Abraham gyii fεε nsu kɪlɪfa nu ɔ nyi mu kayɪ-wɔle ki maa pɔɔ. Nu mu-ka Sara gbaa bɪle nu ɔ man kɔbge ki. Lu inumu kpini su Abraham kɔkɔle-gyii ki man yɔɔ. ²⁰ Nu kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa mu mu, ɔ man gyii imu umɔre, amaa ɔ nye kɔkɔle-gyii tɔ ɔlɔn nu ɔ taa bunyaa sa lbwaare. ²¹ Nu ɔ kɔle kyula fεε kutɔ

mu nu lbwaare da mu kəkolo su ye ee bitɔ waa sa mu mu, ee bitɔ taale waa. ²² Fale su nu, "lbwaare kyula ye mu ukpa i kyii." ²³ Imu nu ba kyurɔɔ ye Abraham ukpa i kyii lbwaare ase mu, man gye mu nkun su nu ba kyurɔɔ kanun. ²⁴ Amaa ane kpini su nu ba kyurɔɔ kanun. Kanun su ane gbaa ane mu nu an kɔle lbwaare mu nu o kyini ane-Nyiripe Yesu lu lewu to gyii mu, lbwaare ii bitɔ kɔle ane fee ane ukpa i kyii. ²⁵ Kpalɔ fee ane alibi su lbwaare lee mu sa fee o wu, nu o kyini mu ba nkpa to nu lu mu su mu lbwaare kɔle ane fee ane ukpa i kyii.

5

Kɔle-gyii i biya kayi-yuuli ye kensi-gyii

¹ Kanun su, lu ane kɔle-gyii su mu, lbwaare kyula ye ane ukpa i kyii mu ase, nu lu Nyiripe Yesu Krisito su mu, kayi yuuli ki bu anaa lbwaare nsana. ² Lu mu su nu an taa ane kɔle-gyii nye kabwaala mu nu nbunbu an yile kumu to fale. Nu ane ansi i gyii lu fee an su tamaa fee an bitɔ an nye bunyaa mu nu lbwaare ii bitɔ sa ane sɔsu mu. ³ Nu man gye kanun nkun su, amaa awɔrɔfo mu nu an gyii fale gbaa mu, ane ansi i gyii, lu fee awɔrɔfo i yege nu asa ba nye aniya yile to. ⁴ Nu aniya kyile to moɔ i biya kibulabu, nu kibulabu ki biya tamaa. ⁵ Nu tamaa mee waa kyan, lu fee lbwaare bɔla Kayaayu Kyirekyire mu nu o taa sa ane mu su kyeege mu kebiti mu bɔla ane nkolo to.

⁶ Sana mu nu ane anyimsa a mee bila taale waa sehn mu, kanun sana mana to kyeekeye nu Krisito ba wu sa ane alibi awaapu. ⁷ Ii bitɔ i waa olon sa nyimsa fee o wu sa osa mu nu mu ukpa i kyii gbaa. Amaa omu nu o gye adanbirasa owaapu bire akuto fee oku ii bitɔ waa kəkolo osu ye ee bitɔ o wu sa mu. ⁸ Amaa lbwaare lee mu kebiti mu nu o su sa ane mu kaapu lu unumu su. Lu fee a maa san an gye alibi awaapu gbaa mu, nu Krisito ba wu sa ane.

⁹ Lu Yesu Krisito nkalan su nu lbwaare kɔle kyula fee ane ukpa i kyii mu ase. Kanun mana su lu Krisito su mu, ee bitɔ o molige ane lu mu kusu bite mu to.

¹⁰ Halu sana mu nu an gye lbwaare akisipu mu, nu o yege mu-bii Yesu ba wu nu i lonɔ anaa mu nsana. Lu fee Yesu maa te nkpa to su mu, ee bitɔ molige ane lu kusu bite kakpaa mu to. ¹¹ Nu i man gye unumu nkun, amaa umu nu i bila i tii su i gye fee ane ansi i gyii lu kolonɔ mu nu ane-Nyiripe Yesu Krisito ba lonɔ anaa lbwaare nsana mu su.

Lewu bɔla Adam su ba, nu nkpa i bɔla Yesu Krisito su ba

¹² Nu lu nyimsa kulon awaasa su nu alibi i ba dulinyaa, nu lu alibi su nu lewu ba dulinyaa to. Nu fale su nu lewu nye okpa asa kpini su, lu fee okumaa numu waa alibi. ¹³ Imu su pɔyi ke lbwaare o biya nbara mu, alibi i wula i bu dulinyaa to. Amaa sana mu nu nbara mu i man bu to mu, ba mee taa alibi bee tu sehn. ¹⁴ Amaa lu alibi su mu, lewu gyii nyimsa su kuwura lu Adam su ba fuɔ Mosesi sana su, halu ba maa man nyita lbwaare konɔsa mu fee Adam lee mu gbaa. Okpa ku su mu Adam i yile sa Yesu mu nu o ba ba kamaa to mu.

¹⁵ Amaa lbwaare kabwaala kakee mu man du fee Adam alibi mu. Kpalɔ fee Adam kulon alibi mu su mu, okumaa numu wu. Amaa lbwaare kabwaala mu nu o taa kee okumaa numu lu Yesu Krisito kulon su mu, ki gye koto kpare. ¹⁶ Kanun mana gbaa nu lbwaare kakee mu ki man du fee kanan mu nu Adam nyimsa kulon alibi i ba waa mu. Nyimsa kulon alibi katala su mu, i bun okumaa numu kupwe. Amaa lu asa alibi gaalaagaa kiwaa kamaa mu, omu nu ee yege nu lbwaare u taale kyula fee nyimsa ukpa i kyii mu ase mu, i ba. ¹⁷ Nyimsa kulon alibi su nu lewu gyii asa su olon lu kanun nyimsa kulon mana su. Nu Yesu Krisito nyimsa kulon gbaa su mu, anyimsa ba nye kabwaala nu lbwaare ii kyula fee bamu ukpa i kyii mu ase, nu ba nye lbwaare ase kakyina kakpaa. Imu su koto mu nu Yesu Krisito waa mu, ki kyɔ lewu olon mu nu ki da gyii ane su mu.

¹⁸ Imu su fee kanan mu nu nyimsa kulon alibi su nu asa kpini ba gyii kupwe mu, kanun mana su nu nyimsa kulon ukpa kikiyi su mu, nu lbwaare ii kyula

ye asa bamu ukpa i kyiigi, nu ba nye nkpa. ¹⁹ FEE kanan mu nu Adam kulon waa kusu to olon nu o man nu lbwaare ase, nu asa kpini ba biliji alibi awaapu mu, kanin mana su nu Yesu Krisito kulon biya mu asu kase nu lbwaare ase nu i yege nu lbwaare kyula asa gaalaagaa fee bamu ukpa i kyiigi mu ase.

²⁰ Mosesi nbara mu i ba nin, ke i yege asa ba wu alibi mu nu bee waa mu kokyo. Amaa alibi kiwaa ki maa nye akyo mu, yege lbwaare kabwaala mu ki nye akyo ki tii su. ²¹ FEE kanan mu nu alibi nye olon nyimisa su nu o nye lewu mu, kanin mana su nu asa ba nye lbwaare kabwaala fee maa kyula fee asa ukpa i kyiigi mu ase. Imu su lu ane-Nyiripe Yesu Krisito su mu, asa ba nye nkpa kakpaa.

6

Alibi man bila i su ane su olon

¹ Kanin su, mine nu an biti a towe? A kyaga su an waa alibi ke lbwaare kabwaala mu ki nye akyo ki tii su abee? ² Ayee! Alibi i man bila su ane su olon, lu fee i du nin fee a maa wu mu, nene nu an bila taale kyina alibi mu to? ³ Abee fan man nyi fee ane kpini mu nu ba gye ane lbwaare kekyugyee mu waa Yesu Krisito to mu, i waa fee anaa mu an waa kukulun mu lewu to abee? ⁴ Nu lu ane lbwaare kekyugyee mu su mu, anaa mu an wu, nu ba pula anaa mu. Imu su fee kanan mu nu ose lbwaare taa mu bunyaa kyini mu lu lewu to mu, ane gbaa ane an biti a kyina kakyina pupwe to.

⁵ FEE anaa mu a maa gye kukulun lu mu kelewu mu su mu, kanin mana su nu anaa mu an biti a ba an gye kulon lu mu kikiyini bwii ba nkpa to mu. ⁶ Nu an nyi fee ba da ane alibi n-yu didaa mu ye mu mata oyu laasa su mo, nu i yege nu ane alibi n-yu didaa man bila ki su olon ane su, ke a man bila taa ane n-yu waa anye sa alibi. ⁷ Lu fee okumaa mu nu o wu mu, o nye mu n-yu lu alibi kiwaa su.

⁸ FEE anaa Krisito a maa wu fale mu, an koolle gyii fee anaa mu an biti a buga kyina. ⁹ Nu an nyi fee Krisito maa kyini lu lewu to fale mu, o mee bila ye o wu, nu lewu man bila o su mu su olon. ¹⁰ Nu

kelewu mu nu o wu mu, o wu sa ane alibi kulu kulon kakpaa, amaa nkpa mu nu o te kumu to mu, o te sa lbwaare.

¹¹ Kanin okpa mana su, fan ki fane n-yu fee fan wu, nu alibi kiwaa ki man bila ki su fane su olon, amaa fan te sa lbwaare, lu fee fan naa Yesu Krisito fan waa kukulun. ¹² Imu su fan man yege alibi i gyii kuwura fane kayu-wule su, ke fan man buu ato libi mu nu fane kayu-wule ii biti i waa mu. ¹³ Fan man taa fane n-yu katun ku sa alibi ke i taa waa asun libi, amaa fan taa fane n-yu sa lbwaare fee bamu nu lbwaare lee bamu lu lewu to ba nkpa to mu, ke fan taa fane kayu-wule kpini taa sa mu, ke o taa fane waa ukpa kyiigisa ato. ¹⁴ Nu fan man bila yege alibi i gyii fane su olon, lu fee fan man bu Mosesi nbara mu kase, amaa lbwaare kabwaala mu to nu fan bu.

An gye anye sa lbwaare

¹⁵ Kanin su mine nu an biti a towe? FEE a maa man bila an bu nbara mu kase, nu an nye lbwaare kabwaala mu, a kyaga su an waa alibi? Ayee! ¹⁶ Fan man nyi fee nu fan kan taa fane n-yu sa oku nu fan nu mu ase mu, fan gye anye sa osa mana. Imu su nu fan kan buu alibi mu, fan gye anye sa imu, nu u su fane i kpee lewu to, amaa nu fan kan buu lbwaare mu, imu i su fane i kpee ukpa kyiigisa to. ¹⁷ Fan kyina fan gye anye sa alibi, amaa n fwaala lbwaare fee nbunbu bure fan taa fane nkolo kpini buu kesintin kikaapu mu nu ba taa kaapu fane mu. ¹⁸ lbwaare koolle fane lu alibi to, nu fan ba biliji anye sa ukpa kyiigisa awaasa.

¹⁹ Fane koolle-gyii ki maa man pita waa olon su, nu n taa kayu-wule to asin n kala n sa fane fale. Didaa mu fan kyina taa fane n-yu biliji anye alibi to, nu fan waa alibi kikyoo tii su. Kanin su nu i dagaa fee nbunbu fan taa fane n-yu kpini fee anye sa ukpa kyiigisa awaasa, ke fan ba biliji lbwaare lee. ²⁰ Saja mu nu fan gye anye sa alibi mu, lbwaare ukpa kyiigisa asin mu, fan man taa imu waa sehn. ²¹ Mine tonu nu fan nye lu kanin saja mana, lu kanin ato mana mu nu ndaga i gye ipeeli-sun sa fane fale? Kanin ato mana i biya lewu. ²² Amaa nbunbu

fan maa man bila fan gye anye sa alibi fale, nu fan bilinji anye sa lbwaare mu, tonon mu nu fen biti fan nye mu i gye fan maa bilinji lbwaare asa, nu i biya fane nkpa kakpaa. ²³ Nu alibi kukoka i gye lewu, amaa lbwaare kakae mu nu o bola ane-Nyuripe Yesu Krisito su sa ane i gye nkpa kakpaa.

7

Asin lu Mosesi nbara mu su

¹ Me birisa ana akoolé-gyipu, fane kpini fan nyi fee saja mu nu nyimisa san o te nkpa to mu, saja maa nkun nu nbara mu i su olon mu su. ² I du nun fee okyui kilipu. Saja mu nu mu-kuli san o te nkpa to mu, kekili nbara mu i njina mu sa mu-kuli. Amaa nu mu-kuli mu kan wu bure o nye mu n-yu lu kekili nbara mu to. ³ Kanun su nu o kan kili onyin pupwe yeye mu-kuli san o te nkpa to mu, o lu mu-kuli kamaa numu. Amaa nu mu-kuli mu kan wu bure o nye mu n-yu lu kekili nbara mu to, nu ee bila taale kili onyin pupwe nu i mee kaapu fee o lu mu-kuli kamaa nun.

⁴ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, kanun manja nu fane gbaa fane fan maa koolé Yesu Krisito gyii mu, fan bola mu kayu-wule su wu nun. Imu su Mosesi nbara mu i man bila i su fane su olon. Imu su nbunbu bure fan gye sa Krisito mu nu o wu kyigi lu lewu to mu, ke a nye waa adanbirasa sa lbwaare. ⁵ Fee saja mu nu an bu ane gbaa-gbaa kayu-wule kebiti to mu, nbara mu i yeye nu kayu-wule kebiti mu nu i gye alibi mu, i waa kusun ane n-yu to, nu an sun asun libi nu i su ane ii kpee lewu to. ⁶ Amaa nbunbu an nye ane n-yu lu nbara mu nu i daa kyina njina ane mu to, lu fee i du nun fee anaa Krisito a maa wu. Imu su nu a man bila an sun nbara didaa mu nu ba kyurou yila mu, amaa an sun lbwaare okpa pupwe mu nu i bola Kayaayu mu su.

Mosesi nbara ye alibi

⁷ Imu su mine nu an biti a towe? Nbara mu i gye alibi nun abee? Ayee! I man gye alibi nun. Nbara mu i yeye nu n bu kuto mu nu alibi i gye. Nu nbara mu i man

dun towe ye, “Man yeye fu ansi i payi oku ato su mu” naafou n mee ye n bu kuto mu nu onsi-payi gye. ⁸ Nu nbara unumu su nu alibi a bola nye okpa me to, nu u su me obule nu n biti alibi kumaa kwaa tii su. Lu fee nu nbara i man bu to mu, alibi mu konon ki wu. ⁹ Saja ku to mu n daa kyina yeye n man nyi Mosesi nbara mu. Amaa saja mu nu n ba bu lbwaare konosa mu, nu n lan bu fee alibi to nu n te, nu n wu. ¹⁰ Nu n lan bu fee lbwaare konosa mu nu naafou i biya me nkpa mu, i taa me kpee lewu to. ¹¹ Nu alibi i bola lbwaare konosa mu su nye okpa pina me, nu i bola umu su moo me. ¹² Mosesi nbara mu i du kyirekyire, nu lbwaare konosa mu gbaa i du kyirekyire, nu i du kyeekyee nu i buron. ¹³ Imu su fale kuto danbirasa numu i biya me lewu nun? Ayee! Amaa alibi a bola kuto danbirasa numu su nu i yeye nu n wu lewu. Inumu i waa nun ke alibi i lu ifuli kaapu kanan mu nu i du. Nu konosa mu ki yeye nu an taale wu kesintin fee alibi i gye alibi i man buron nun kpini-kpini.

¹⁴ An nyi fee nbara mu i gye lbwaare Kayaayu to ato nun, amaa mee me bure n gye kayu-wule nyimisa nun, nu alibi i gyii me su nu i waa me fee kinye. ¹⁵ N mee nu me awaasa mu kase. Lu fee ato mu nu n biti fee n waa mu, mee taale n waa, amaa umu nu n mee biti mu, umu nu n waa. ¹⁶ Nu fee nu n kan waa umu nu n mee biti fee n waa bure, n kyula fee nbara mu i buron. ¹⁷ Kanun bure kanan mu nu i du mu, man gye me gbaa-gbaa me i waa ato waasa libi numu, amaa alibi mu nu i bu me to mu i waa umu. ¹⁸ Nu n nyi fee me gbaa-gbaa me to nu i gye me kubaabuto didaa mu, kuto danbirasa ku ki man bu me to. I gye me kypire fee n waa adanbirasa, amaa n mee taale n waa. ¹⁹ Adanbirasa mu nu n biti fee n waa mu, n mee waa umu, amaa alibi mu nu n mee biti fee n waa mu, umu nu n waa. ²⁰ Fee nu n kan waa kuto mu nu ki man gye mi kebiti fee n waa mu, man gye me i waa umu kanun, amaa alibi mu nu i bu me to mu, umu i waa kanun.

²¹ N wu fee saja kumaa mu, kanun nu i waa me nun. Lu fee saja kumaa mu nu n biti fee n waa adanbirasa mu, alibi nu i

sula me naa waa. ²² Nii me kɔkɔlɔ tɔ mu, n kɔɔle lbwaare nbara mu kyula fee umu nu n biti n buu. ²³ Amaa n wu nbara ku maa bu me tɔ u waa kusun, nu i kɔ ye lbwaare nbara mu nu n kɔɔle kyula me kɔkɔlɔ tɔ mu. Nbara numu i yege nu alibi gyii mi kumu nu i loo me n-yu tɔ kpini. ²⁴ Me awɔrɔfɔ wuya numu! Anumu ii biti ɔ mɔhge me lu kayi-wɔle awaasa libi mu nu ku su me kii kpee lewu tɔ fale? ²⁵ N afwaala lbwaare fee ɔ bɔla ane-Nyiripe Yesu Krisito su mɔhge me.

Me gbaa-gbaa me kɔkɔlɔ tɔ mu, n buu lbwaare nbara mu, amaa me kɔbaabɔtɔ dɔdaa mu, kii biti alibi kiwaa.

8

Ibwaare Kayaayu mu yege nu an nye ane n-yu

¹ Imu su, nbunbu lbwaare kupwe kubun man bu tɔ sa ane mu nu anaa Yesu Krisito an waa kɔkɔlɔ mu. ² Lu fee a maa bɔla Yesu Krisito su mu, lbwaare Kayaayu nbara pupwe mu nu ku sa nyimisa nkpa mu, i yege nu n nye me n-yu lu nbara mu nu u tɔwe ye, nu n kan waa mu alibi n biti n wu mu. ³ Kɔtɔ mu nu Mosesi nbara mu i man taale waa, kpali fee ane kayi-wɔle mu maa man bila ki bɔlɔn ki buu nbara mu, lbwaare taale waa fee maa sun mu gbaa-gbaa mu-bii fee nyimisa alibi awaapu keduli. Nu ɔ taa mu n-yu waa saraga sa ane alibi, ba bun alibi mu nu i gyii nyimisa kayi-wɔle su mu kupwe. ⁴ lbwaare waa fale nin ke a taale waa kesintin ukpa danbirasa mu nu nbara ii biti mu, lu fee an man bila an buu ane kayi-wɔle dɔdaa mu, amaa an buu lbwaare Kayaayu kebiti mu.

⁵ Nii bamu nu ba naa kayi-wɔle dɔdaa tɔ mu, bamu nfeere i de kayi-wɔle kebiti su nin, amaa bamu nu ba naa Kayaayu tɔ mu, bamu nfeere i de Kayaayu kebiti tɔ nin. ⁶ Fee kayi-wɔle kebiti kan gyii ɔku nfeere su mu, i biya mu lewu nin, amaa ɔmu nu lbwaare Kayaayu kebiti gyii mu nfeere su mu, i biya mu nkpa ye keyuula. ⁷ Lu fee nu ɔku kan taa mu nfeere tɔ kayi-wɔle kebiti su mu, ɔ gye lbwaare okisipu. Nu ɔ mee buu lbwaare nbara, nu ɔ mee taale buu su gbaa. ⁸ Nii bamu

nu bee waa bamu kayi-wɔle kebiti mu, ba mee bɔla lbwaare ansi.

⁹ Amaa fane bure fen mee waa fane kayi-wɔle kebiti, amaa lbwaare Kayaayu mu nu ki bu fane tɔ mu kebiti nu fen waa. Nu ɔsa kumaa mu nu ɔ man su Krisito Kayaayu mu, ɔ man gye Krisito lee. ¹⁰ Amaa fane mu nu Krisito bu fane nkɔlɔ tɔ mu bure, fane n-yaayu mu nu i bu fane tɔ mu i su nkpa. Lu fee lbwaare tɔwe ye fane ukpa i kyiiigi mu ase, amaa lu fane alibi su mu fane kayi-wɔle kii biti ki wu. ¹¹ Nu i kan i gye fee lbwaare mu nu ɔ kyini Yesu lu lewu tɔ mu Kayaayu bu fane tɔ bure, kanun lbwaare mu nu ɔ kyini Yesu lu lewu tɔ mu, ii biti ɔ sa fane kayi-wɔle nkpa, lu mu Kayaayu mu nu ki bu fane tɔ fale su.

¹² Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu kɔtɔ mu nu ki dagaa i gye fee a man taa ane kayi-wɔle kebiti waa ane kakyina tɔ. ¹³ Nii fan kan taa kayi-wɔle asun libi waa fane kakyina tɔ bure fen biti fen wu, amaa nu fan bɔla Kayaayu mu su kina nu fan yege kayi-wɔle asun libi mu bure, fen biti fan nye nkpa. ¹⁴ Bamu nu ba buu lbwaare Kayaayu ɔkpa kaapɔsa bamu mu, bamu i gye lbwaare mu-bii ana. ¹⁵ Lu fee Kayaayu mu nu lbwaare sa fane mu, mee waa fane anye ke fan baa fan su kufuu. Amaa fan nye Kayaayu mu nu ku waa fane lbwaare mu-bii ana. Imu ɔlɔn tɔ nu an taale tu lbwaare ye, "Abaa! Ane-Se." ¹⁶ lbwaare Kayaayu mu gbaa-gbaa i lee i kaapu ane nkɔlɔ tɔ kesintin fee an gye lbwaare mu-bii ana. ¹⁷ Nii a maa gye mu-bii ana fale su mu, an biti a nye kɔtɔ mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa ane mu. Nu anaa Krisito an biti a buga nye kanun kɔtɔ maɲa. Amɔɔ ana mu an buga gyii mu awɔrɔfɔ mu, pɔyi ke ana mu a buga gyii mu bunyaa mu.

Kakaaku bunyaa ki nye

¹⁸ Nii n wu fee nbunbu awɔrɔfɔ mu nu an gyii fale mu, ɔku mee taale taa kaala bunyaa mu nu lbwaare ii biti ɔ lee kaapu ane mu. ¹⁹ lbwaare atɔ tɔusa mu kpini bee gyogyɔbɔ ba gyoo lbwaare ɔ ba lee mu-bii ana mu kaapu. ²⁰ Nii atɔ tɔusa mu kpini i ba waa atɔ kɔyan mu nu i man gye umu kebiti su, amaa lbwaare i

waa umu kanun ke o sa umu tamaa. 21 Lu fɛɛ atɔ tɔusa mu kpini bee biti ba kɔɔle bamu n-yu lu lewu ye kinyita tɔ, ke ba ba nye bamu n-yu ye bunyaa mu nu i de sa lbwaare mu-bii ana mu.

22 Nu an nyi fɛɛ atɔ tɔusa mu kpini bɛɛ yiyɛɛ ba fɔv halu ndaga, fɛɛ kanan mu nu okyu ii duni mu. 23 Nu i man gye umu nkun u yiyɛɛ, amaa anɛ gbaa-gbaa mu nu an nye Kayaayu mu nu ki gye lbwaare kakeɛ gyankpaasa mu gbaa an yiyɛɛ anɛ nkɔɔ tɔ. An yiyɛɛ an gyoo kake mu nu lbwaare ii biti o taa anɛ waa mu-bii ana, ke o kɔɔle anɛ kayu-wɔle yegɛ mu. 24 Lu tamaa mu nu an su mu su mu, lbwaare mɔɔɔɔ anɛ. Amaa nu oku su tamaa lu kutɔ mu nu o tɛɛ wɔla wu mu, man gye tamaa kpini-kpini. Nu anum u su tamaa kutɔ mu nu o tɛɛ wɔla o su mu su? 25 Amaa kutɔ mu nu an man pɔta nye nu an su umu su tamaa mu an nye kenyiita nun an gyoo kumu.

26 Kanun okpa kulɔn su nu Kayaayu mu i kye anɛ tɔ saɲa mu nu anɛ n-yu i yɔɔ anɛ mu. Kpalɔ fɛɛ a maa man nyi kutɔ mu nu a kɔle, nu a man nyi kanan mu nu a tɔwe anɛ kabwaare-kɔle tɔ mu, Kayaayu mu gbaa-gbaa ii muusi ɛɛ tɔwe atɔwe-bi mu nu oku mɛɛ taale taa kɔnɔ tɔwe nu o yile tɔ ɛɛ kɔle ɛɛ kye anɛ tɔ. 27 Nu lbwaare mu nu o nyi anɛ nkɔɔ tɔ mu, nyi nfɛɛɛ mu nu i bu Kayaayu mu tɔ, lu fɛɛ Kayaayu mu i yile tɔ ɛɛ kɔle ɛɛ sa akɔɔle-gyipu mu lu lbwaare kebiti su.

An kyɔ bamu nu ba kɔ gyii lu mu

28 Nu an nyi fɛɛ atɔ kɔmaa mu nu i ba mu, lbwaare su umu kpini ɛɛ waa kusun, ke i kpee naa lɔwe danbirasa sa bamu nu bee biti mu asin mu. Bamu i gye asa mu nu lbwaare wɔla tu, fɛɛ kanan mu nu o wɔla tɔwe yila mu. 29 Nu bamu nu lbwaare wɔla o nyi mu, nu o lɛɛ bamu yila ke ba ba waa fɛɛ mu-bii keduli mu, ke mu-bii mu o ba waa nbii damante mu tɔ obii gyankpaasa. 30 Nu bamu nu o lɛɛ yila mu, o tu bamu, nu bamu nu o tu mu, o tɔwe ye bamu ikpa i kyiiigi mu ase, nu bamu nu bamu ikpa i kyiiigi mu ase mu, o taa mu bunyaa mu sa bamu.

31 Inumu kpini kamaa mu, mine nu an biti a tɔwe? Fɛɛ nu lbwaare kan o yile anɛ kamaa mu, anum u taale kɔ ye anɛ?

32 Nu lbwaare mu nu o man kina mu-bii kitaa sa, nu lu anɛ alibi su mu, o yegɛ nu o be wu sa anɛ mu, mine su nu o mɛɛ ye o taa atɔ kpini tii mu su bwaala anɛ? 33 Nu lbwaare gbaa-gbaa maa tɔwe ye an gyii asu mu, anum u ii biti o taale pwu anɛ mu nu lbwaare wɔla lɛɛ yila sa mu n-yu mu? 34 Anumu i gye omɔni o bun anɛ kupwɛ? Yesu Krisito abɛɛ. Ayee! Mu i wu sa anɛ nu o kyini lu lewu tɔ sa anɛ, nu o tɛ lbwaare gyisa su o yile tɔ ɛɛ kɔle ɛɛ kye anɛ tɔ. 35 Mine i taale barige anɛ lu Krisito kebiti mu tɔ? Kayiyɛɛ, abɛɛ kɔkpɔnɛ, abɛɛ kanyanla, abɛɛ akun, abɛɛ kitiri, atɔ mu nu a su kufuu, abɛɛ kɔmɔmɔ? Inumu kpini i mɛɛ taale barige anɛ lu Yesu kebiti mu tɔ. 36 N tɔwe kanun lu fɛɛ Asinkyan yilasa mu i tɔwe ye, "O! lbwaare, kpalɔ fɔv su bɛɛ mɔɔ anɛ kake kɔmaa,

nu ba taa anɛ waa fɛɛ nbulɔpu mu nu bee biti ba naa mɔɔ bamu mu."

37 Amaa lu Yesu Krisito kebiti mu nu o su sa anɛ su mu, an kɔ an lu umu kpini-kpini tɔ. 38 Nu n nyi i maa gye kesintin fɛɛ lewu nun o, nkpa nun o, lbwaare nbɔɔ nun o, nbwu libi nun o, atɔ mu nu i bu tɔ nbunbu nun o, atɔ mu nu ii biti i ba nun o, kase su atɔ nun o, ɔɔn nun o, 39 susu nun o, kase tɔ kase tɔ atɔ nun o, atɔ mu nu lbwaare tɔv mu, kuku mɛɛ taale barige kebiti mu nu ki bu an naa mu nsana lu Onyiripe Yesu Krisito su.

9

lbwaare lɛɛ Isirayi abi fɛɛ mu asa bitisa

1 Lu maa Krisito a maa gye kɔkulɔn su mu, asin mu nu n tɔwe fale i gye kesintin, n mɛɛ tin antɔɛsa. Kayaayu Kyirekyire mu ye mɛ nfɛɛɛ tɔ ii gyii mɛ kesintin, fɛɛ umu nu n tɔwe fale i man gye antɔɛsa. 2 Mɛ ɔtɔ tɔ i fɔyi mɛ nu mɛ kɔkɔɔ tɔ ki nyita sa mɛ asa. 3 Naafɔɔ nu ii biti i waa mu, n biti n taa mɛ n-yu sa ke lbwaare o tɔwe mɛ nno, ke i barige maa Yesu nsana, ke i yegɛ mɛ asa Isirayi abi ba nye nkpa. 4 Isirayi abi ba gye lbwaare

asa. Bamu nu lbwaare lee nu o taa bamu waa mu asa, bamu nu o lee mu bunyaa kpare mu kaapu, nu maa bamu ba waa katowe kyula, nu o sa bamu mu Nbara mu, nu o kaapu bamu okpa mu nu ba taa su sun mu, nu bamu nu o da kokolo su sa. ⁵ Nu Isirayi abi banumu to nu lbwaare asa kpare-kpare mu ba lu, nu Krisito maa ba fee nyimisa kayi-wule to mu, o lu kanun kinaana manja to. lbwaare i gye omuni koto kumaa ki bu mu kase, nu ayin-bi a gye mu lee kakpaa. Amen!

⁶ Amaa i man gye ye lbwaare man waa asin mu nu o da mu kokolo su towe yula mu to nun. Kpalu fee man gye bamu nu ba lu Isirayi kinaana mu to kpini i gye Isirayi abi kesintin. ⁷ Abee i man gye bamu nu ba lu Abraham kinaana mu to kpini i gye Abraham anaana-bii. Lu fee lbwaare towe sa Abraham ye, "Lu Isaki kanan to nu fii biti fu nye anaana-bii. ⁸ Asin mu kase i gye ye, man gye nbii mu nu Abraham kuvge mu kpini i gye lbwaare mu-bii ana. Amoo bamu nu lbwaare da mu kokolo su sa Abraham mu nkun i gye mu anaana-bii. ⁹ Kpalu fee fale nu lbwaare da mu kokolo su towe Abraham, 'Kesu kaku fale sana ke n ba bwii ba mu, fu-ka Sara ii biti o kuvge kebii-nyinsa-bii.'

¹⁰ "Man gye umu nkun. Amaa okyuu mu nu ba tu mu ye Rebeka mu o kuvge nbwaara-bii mu nu bamu-se gye ane naana Isaki. ¹¹ Amaa ba maa man pitta kuvge bamu gbaa ke ba waa asin danbirasa abee alibi mu, lbwaare wolalee kaapu fee kanan mu nu ee lee oku nu ee tu mu mu, i man bola osa maa awaasa su. ¹² Lu fee poyi ba kuvge nbii mu lbwaare towe Rebeka ye, 'Obilisa ase mu ii biti o be sun kebii ase mu.' ¹³ Kanun nu o wula towe Asinkyan yilasa mu to ye, 'N biti Gyekobu, amaa n kisi Esawu.'

¹⁴ "Imu su nene nu an biti a towe? A towe ye lbwaare mee waa mu asin kyekyee abee? Ayee, i man gye kanun.

¹⁵ Kpalu fee o towe Mosesi ye, 'Omuni n biti n wu kowee mu, mu nu n biti n wu kowee, nu omuni nu me kokolo ku kyoo mu su mu, mu nu me kokolo kii biti ki kyoo mu su.'

¹⁶ Imu su i man gye nyimisa kipire su abee maa kpan mu n-yu su, amaa i gye lbwaare kowee kuwu nun. ¹⁷ Kpalu fee Asinkyan yilasa mu to mu lbwaare towe Faro ye, 'Inumu su nu n bun fu kuwura ke n bola fu su lee me olun kaapu, ke asa mu nu ba bu dulinyaa kpini to ba yin me kitu.' ¹⁸ Inumu kpini i kaapu fee bamu nu lbwaare ii biti o wu kowee mu, bamu nu ee wu kowee, nu bamu nu ee biti ba waa mu kusu to olun mu, ee yege nu ba waa kusu to olun.

¹⁹ "Fane to oku ii biti o taase me ye, 'Nu i gye kanun bure, oku mee taale kina lbwaare kebiti mu, mine i waa su nu lbwaare san ee pwu ane kusu to olun su?'

²⁰ Amaa nyimisa, fu i gye anumu, nu fu taale towe gyan lbwaare? Koto poyisa i taale towe omuni nu o poyi kumu mu ye, 'Mine i waa nu fu poyi me fale?' ²¹ Lu fee opoyipu su okpa fee o barige kabole kuli to kunyo, ke o taa kuku poyi lape mu nu bee yege bee yila kensi-gyii ake, ke o taa kuku poyi lape mu nu bee gyii to kake kumaa.

²² "Kanun okpa kulun su nu lbwaare ii biti fee o lee mu agbu kaapu asa, ke ba wu mu olun mu, amaa bamu nu o nye agbu bamu su, nu i dagaa fee o nyita bamu mu, o nye kenyiita gaa sa bamu. ²³ Nu o bila ee biti fee o lee mu bunyaa kpare mu kaapu mu asa mu nu ee wu bamu kowee, nu ba gye bamu nu o lojo bamu yla sa mu bunyaa mu. ²⁴ Ane i gye bamu nu o tu mu, nu i man gye Gyiwu abi mu to nkun, amaa o tu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to gbaa. ²⁵ Fee kanan mu nu lbwaare towe otowepu Hoseya owule mu to mu ye,

'Asa mu nu naafoo ba man gye me asa mu, n biti n tu bamu me asa.

Nu osowule mu nu n man su kebiti sa bamu mu, n biti n biti bamu.'

²⁶ Nu ii biti i ba fee opula mu nu lbwaare towe bamu ye,

'Fan man gye me asa mu, kanun opula manja to nu bee biti ba tu bamu, lbwaare nkpa wuya mu-bii ana.' "

²⁷ lbwaare otowepu Isaya gbaa kuusi towe lu Isirayi abi su ye,

“Halı İsrayı abi ba maa kyɔ fɛɛ ɔpu kɔnɔ kikyafa fale gbaa mu, bamu tɔ akalısa aku nu İbwaare ii biti ɔ ba mɔlɩge.

²⁸ ɔnyırıpe İbwaare ii biti o gyii mu asın kase su bilen-bilen ke ɔ lɔwe umu ke ɔ tın umu kidiye.”

²⁹ I du nın fɛɛ kanan mu nu İsayaya wɔla tɔwe yıla mu ye,

“Fɛɛ nu İbwaare ɔlɔn kpini wuya man dın dan yege ane odu tɔ sa aku yıla mu, naafɔɔ an dın muuri fɛɛ Sodom ye Gomora abi mu.”

İsrayı abi ba man kɔɔle asın mu gyii

³⁰ Imu su mine nu an biti a tɔwe? An biti an tɔwe ye, bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu bamu ansi an man payı bee biti ikpa kyii gisa mu, lu bamu kıkɔɔle Yesu gyii su mu, İbwaare kɔɔle bamu fɛɛ bamu ikpa i kyii gi mu ase. ³¹ Amaa İsrayı abi mu bire, ba payı ansi bee buu nbara mu bee biti fɛɛ İbwaare i kɔɔle bamu ye bamu ikpa i kyii gi mu ase, yege ba man nye umu. ³² Mine maa waa su? Lu fɛɛ ba man taa kıkɔɔle-gyii su bee biti, amaa ba su ba naa ye awaasa su nın. Nu ba siti “Kubuu sitisa” mu lu tiye, ³³ fɛɛ kanan mu nu İbwaare tɔwe lu Yesu mu nu ɔ yile sa kubuu numu asın Asınkyan yilasa mu tɔ ye,

“Fan ku! N taa kubuu mu nu ki yege asa ba siti mu yıla Siyon kade tɔ.

Ke kanın kifule-buu manja ki yege asa ba lu bee tiye.

Amaa ɔkumaa mu nu ɔ kɔɔle mu gyii mu, mee ye o gyii ipeeli.”

10

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, me kɔkɔɔlo biti ye me kabwaare-kɔle i gye ye İbwaare ɔ mɔlɩge İsrayı abi. ² Lu fɛɛ n taale gyii kesintin lu bamu su kaapu fɛɛ bee payı ansi bee buu İbwaare bire, amaa bamu kensi payı man yile kinyi su.

³ Nu ba man nyi kanan mu nu İbwaare u kɔɔle asa fɛɛ bamu ikpa i kyii gi mu ase. Imu su bee ku fɛɛ bamu gbaa-gbaa bamu awaasa i yege nu bamu ikpa i kyii gi. Imu

su ba man biya bamu n-yu kase ba buu İbwaare ikpa mu nu i yege o kyula fɛɛ bamu ikpa i kyii gi mu ase. ⁴ Imu kesintin i gye ye Krisito i waa nbara mu kusun mu lɔwe, nu ɔkumaa mu nu ɔ kɔɔle mu gyii mu, İbwaare ii biti ɔ tɔwe ye mu ikpa i kyii gi mu ase.

⁵ Mosesi kaapu asa kanan mu nu ba buu nbara mu, ke İbwaare ɔ kɔɔle bamu fɛɛ bamu ikpa i kyii gi mu ase. Nu ɔ kyurɔɔ ye, “ɔsa kumaa mu nu o buu umu mu ee biti ɔ nye nkpa lu umu su.”

⁶ Amaa fɛɛ kanan mu nu Asınkyan yilasa mu i tɔwe lu kıkɔɔle-gyii mu nu i yege nu İbwaare i kɔɔle asa ye bamu ikpa i kyii gi mu ase mu i gye fɛɛ, “Man kan tɔwe fu kɔkɔɔlo tɔ ye, anumu ii biti o dii kpee susu? (umu i gye ye, ke ɔ kpilɩga Yesu ba kase), ⁷ abee man tɔwe ye, anumu ii biti ɔ kpilɩge kpee kase-kase tɔ? (umu i gye ye, ke ɔ naa kusaa Yesu lu kamande tɔ ba.)” ⁸ Amaa nene nu i kyaga su i tɔwe? “İbwaare asın mu i tiri fu tɔ, nu i bu fu kɔnɔ tɔ ye fu kɔkɔɔlo tɔ.” Inumu i gye kıkɔɔle-gyii asın mu nu an tɔwe mu. ⁹ Nu fu kan taa fu kɔnɔ lee tɔwe ye, Yesu i gye ɔnyırıpe mu, nu fu kɔɔle gyii fu kɔkɔɔlo tɔ ye İbwaare kyini mu lu lewu tɔ mu, fii biti fu nye kamɔlɩge. ¹⁰ Lu fɛɛ kɔkɔɔlo tɔ nu nyımısa i kɔɔle ee gyii, nu İbwaare kɔɔle mu fɛɛ mu ikpa i kyii gi. Nu ɔ kan lee kɔnɔ tɔwe ye Yesu i gye ɔnyırıpe mu, ee biti ɔ nye kamɔlɩge. ¹¹ Fɛɛ kanan mu nu İbwaare Asınkyan yilasa mu i tɔwe ye, “ɔkumaa mu nu ɔ kɔɔle mu gyii mu, ɔ mee ye o gyii ipeeli kpa.” ¹² Gyiwu abi ba man kwı ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu tɔ. Lu fɛɛ ɔnyırıpe kulɔn i gye ɔnyırıpe sa asa kpini. Nu ɔ su kusee kɔkyɔ ee sa ɔkumaa mu nu ee tu mu kitı mu, ¹³ fɛɛ kanan mu nu Asınkyan yilasa mu i tɔwe ye, “ɔkumaa mu nu ɔ tu ɔnyırıpe mu kitı mu, ee biti ɔ nye kamɔlɩge.”

¹⁴ Nene nu bee biti ba waa ke bamu nu ba man pıta kɔɔle mu gyii mu, ba taale tu mu kitı? Nu ba man kan nu mu asın mu, nene nu bee biti ba waa ke ba kɔɔle mu gyii? Nu ɔku man pıta tɔwe bamu abwaaresın mu, nene nu bee biti ba waa ke ba nu? ¹⁵ Nu ɔku man kan sun bamu ye ba naa tɔwe asın danbırasa mu,

nene nu bee biti ba waa ke ba naa towe asin mu? Ibwaare Asinkyan ylasa mu i towe ye, "Bamu nu ba naa bee towe asin danbirasa mu, bamu kinate mu ki buron gaa."

¹⁶ Amaa man gye Isirayi abi kpini i koolle asin danbirasa mu gyii. Lu fee Ibwaare otowepu Isaya towe ye, "Onyiripe Ibwaare, animu i koolle ane asin towesa mu gyii?" ¹⁷ Kanin bire lu asin danbirasa mu kitowe lu Yesu Krisito su nu asa bee nu asin mu. Nu lu asin mu kinu su, nu asa bee koolle bee gyii.

¹⁸ Amaa n taase ye, Gyiwu abi mu nu ba man koolle gyii mu, ba man nu asin mu nun? Ba nu ye bamu asu. Asinkyan ylasa mu i towe ye,

"Asin danbirasa kitowe mu, ii kpee dulinyaa to kpini,
nu asin towesa numu i kpee isuwule kpini su."

¹⁹ N bila taase ye, "Isirayi abi ba man nu kase nun? Ba nu kase, lu fee Mosesi wula gyankpaa towe bamu ye, Ibwaare ye, 'N biti n taa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu,
nu ba man gye kubu fee fane mu, waa fane kensi payi.
N biti n taa asa mu nu ba man nyi me mu waa fane agbu.'

²⁰ Nu otowepu Isaya yile kinyinto kyaga su towe fee Ibwaare ye,
'Bamu nu ba man ki biti me gbaa mu, bamu nu n yege nu ba wu me.
Nu bamu nu ba man taase me su mu, n lee me n-yu n kaapu bamu.'

²¹ Amaa lu Isirayi abi mu su bire Ibwaare towe ye,
'Halu Isirayi abi ba maa bamu kusu to olon,
ye bamu kikina me su mu, n san n da kibaa n tu bamu kake kumaa ye ba ba me ase.' "

11

Ibwaare wu Isirayi abi mu kowee

¹ Nu n taase ye, Ibwaare kina mu asa Isirayi abi nun abee? Ayee! Ngbaa me n gye Isirayi obii nun. Nu n gye Abraham kanaana-bii nu n lu Bengyamin kebuno. ² Ibwaare man kina mu asa mu nu o wula o nyi bamu mu. Nu fan man nyinji asin

mu nu Eligya towe Asinkyan ylasa mu to mu? Eligya maa fabule ee sa Ibwaare lu Isirayi abi su ye, ³ "Onyiripe Ibwaare, ba moƆ fu atowepu kpini, nu ba boyi fu saraga nswu kpini. Nu me nkun i sii nu bee biti ba moƆ me." ⁴ Amaa Ibwaare lee mu kono ye, "N lee anyin ngbin nsuno yila sa me n-yu, nu bamu oku gbaa man munja odakpa Baali." ⁵ Kanin su ane sana numu to gbaa, Ibwaare lee mu asa kalisa aku lu mu kabwaala su. ⁶ Nu Ibwaare kilee mu i gye kabwaala su bire, kanin bire i man bila i gye kusun mu nu nyimisa sun. Nu i kan i gye kusun su bire, kabwaala man bila ki gye kabwaala.

⁷ Imu su mine? Kuto mu nu Isirayi abi bee kpan bamu n-yu bee biti mu ba man nye kimu, amoo bamu mu nu Ibwaare lee bamu mu i nye. Amaa bamu mu nu ba san mu nkolo i bulon. ⁸ Fee kanan mu nu Isaya towe Asinkyan ylasa mu to ye,
"Ibwaare waa bamu nfeere to fee amelen-sipu,
nu ba mee taale taa bamu ansi wu,
nu ba mee taale taa bamu asu gbaa nu

ba fuu ndaga kake numu."

⁹ Nu Dawidi gbaa towe lu lbon iwule mu to ye,

"Ibwaare o yege bamu ansi ogyikpa i bilinji odoo da bamu,
ke i bila yege ba lu tiye, ke i baa i gye bamu kusu buite.

¹⁰ Ibwaare o yege bamu ansi i bun ke ba man bila wu,
ke o yege aworofu i nu bamu ke i yege ba nyon to kakpaa."

Ibwaare kamolige mu ki de sa asa kpini

¹¹ Nu n bila taase ye, "Isirayi abi ba maa siti tiye mu, ba mee bila taale kusu? Ayee!" Amaa lu bamu alibi su mu, bamu nu ba man gye Isirayi abi mu bee biti ba ba nye kamolige ke i yege Isirayi abi ba nye kayu basa. ¹² Nu fee Isirayi abi alibi unumu i yege dulinyaa to asa kpini ba nye ato kpare, nu Isirayi abi kitie kinumu ki yege ke bamu nu ba man gye Isirayi abi ba nye tonoo gaa mu, mine tonoo nu dulinyaa to asa ba mee ye ba nye nu fee Isirayi abi mu ba kan bwii koolle gyii mu?

¹³ Nbuunbu n towe n sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu nun. Fee n maa gye Krisito osunpu mu nu o sun me fane ase mu, kusun mu ki gyii mi ansi. ¹⁴ N su tamaa fee akoto mi kusun mu kii biti ki taale yege me gbaa-gbaa me asa ba nye kayi basa ke bamu aku ba nye kamolige. ¹⁵ Saja mu nu lbwaare kina Isirayi abi mu, umu i yege nu dulinyaa abi ba bwii ba lbwaare ase. Kanin su nu lbwaare bwii koolle Isirayi abi mu, ii biti i baa i du nun fee alewupu ii bwii kyihi ba nkpa to. ¹⁶ Fee nu ba kan lee ato ku to tku waa saraga sa lbwaare mu, umu nu i san mu gbaa i gye lbwaare lee nun. Fee nu ba taa oyu ilin waa saraga sa lbwaare mu, kanin bire n-yaabi mu kpini i gye lbwaare lee.

¹⁷ Isirayi abi ba du nun fee olifu oyu mu nu ba duu kumu kewu to, nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba du fee olifu oyu mu nu ki koyi afitiri to mu. I du nun fee ba maa ne kewu to oyu duusa mu kiyaa-bi ku foyi, ke ba taa afitiri to lee mu kiyaa-bi ba nmina kyaga kuduusa mu su. Nu i kan ba kanin mu n-yaabi mu nu ba nmina kyaga mu, u nye nkyu danbirasa u lu oyu duusa mu ilin to. Nu fan ku unumu mu, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu, fane i gye n-yaabi mu nu ba taa lu afitiri to mu. ¹⁸ Imu su fan man kaapu fane n-yu fee fan kyo kewu to oyu duusa mu n-yaabi mu. Lu fee man gye fane u sa ilin mu nkpa, amaa ilin mu u sa fane nkpa. ¹⁹ Akoto fii biti fu towe ye, "Ba ne n-yaabi foyi ke ba nye taa me nmina kyaga su." ²⁰ I bu to kanin. Lu fee ba maa man koolle gyii su nu ba ne bamu foyi. Nu fane kikoolle-gyii su nu fan ba yii bamu ayaa to. Kanin su fan man kan kusaa fane n-yu, amaa fan baa fan daa fane n-yu su. ²¹ Lu fee fan baa fen nyi fee lbwaare maa man yege Gyiwu abi mu nu ba yile sa oyu duusa mu kusu bite mu, kanin manja nu o mee ye o yege fane gbaa.

²² Imu su fan ku kanan mu nu lbwaare wu asa kuwee ye mu katale okpa su. Bamu nu ba waa mu kusu olon mu, ee tale bamu okpa su, amaa fane fane bure ee su fane kuwee. Nu fan kan kyaga su koolle mu kuwee kuwu gyii mu, ee biti o

kyaga su ee wu fane kuwee. Nu i man gye kanin mu, ee biti o ne fane tub. ²³ Nu Gyiwu abi bure, nu ba kan yege bamu kuman koolle gyii mu bure, lbwaare ii biti o bwiiyaa bamu ba kyaga oyu duusa mu su. lbwaare su olon o taale waa kanin. ²⁴ Fan ku, fane gbaa-gbaa fane i gye afitiri to olifu n-yaabi, nu lbwaare ne fane lu toto ba kyaga kewu to olifu oyu duusa mu su. Imu su i mee ye i ba i bulun sa lbwaare fee o bwiiyaa kewu oyu duusa mu n-yaabi ba kyaga kumu gbaa-gbaa su.

lbwaare i wu asa kpini kuwee

²⁵ Me-daa ana ye mi-supu ana, n biti fee fan baa fen nyi fale asin baalasa numu su, ke fane to oku o man kusaa mu n-yu. Gyiwu abi aku ba nye kokolo osu naa fuu saja mu nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gaalaagaa ba ba koolle Yesu gyii. ²⁶ Lu fale okpa su nu Isirayi abi kpini bee biti ba nye kamolige. Kanin manja nu lbwaare towe Asinkyan yulasa mu to ye, "Siyon kade to nu omoligepe mu ii biti o lu.

Ee biti o ba yege Isirayi abi kpini ba yege asin gyaga kiwaa.

²⁷ Nu n kan taa bamu alibi kee bamu mu, umu ii biti i kaapu fee maa bamu katowe kyula mu ki ba to."

²⁸ Lu Isirayi abi asin danbirasa mu kekina su mu, ba bilinji lbwaare mu-don ana. Amaa bamu kekina mu i yege fane mu nu fan man gye Gyiwu abi fan nye tono. Amaa lu lbwaare kulee to mu, ba gye mu asa bitisa lu bamu naana ana su.

²⁹ Nu lbwaare kan kee oku kakee abee nu o kan tu oku mu, o man bila ye o kyeege mu nfeere. ³⁰ Fee kanan mu nu fane mu nu fan man gye Gyiwu abi fan kyuna waa lbwaare ase kusu to olon, nu nbuunbu lbwaare wu fane kuwee, kpali fee Gyiwu abi ba maa waa kusu to olon su,

³¹ lu kanin manja su nu nbuunbu ngbaa bamu bee waa kusu to olon, ke i ba fee ngbaa bamu lbwaare o wu bamu kuwee fee kanan mu nu o wu fane gbaa fane kuwee mu. ³² Nu lbwaare yege nu asa kpini kusu to olon gyii bamu su, kanan mu nu i waa ke o wu bamu kuwee.

Ayin-bi i gye lbwaare lee

- 33 Fan kii lbwaare ato kpare mu nu o su mu. lbwaare kanyaasin ye mu kinyi man su okaa.
Animu i taale bu mu ntale to kyeekeyee?
Nii animu i taale kii biti wu mu ikpa naa lwe?
- 34 "Fee kanan mu nu ba kyurou yila Asinkyani yilasa mu to ye,
Nii animu i nyi Onyiripe lbwaare nfeere abee animu i gye mu otowewaapu?"
- 35 "Nii animu i tee sa lbwaare ato ku, ke lbwaare o ba ka umu kuko?"
- 36 Lu fee ato kpini i lu lbwaare ase, nu mu olon su
nii umu kpini i bu to, nu umu kpini i gye mu lee.
Mu nu bunyaa gye mu lee kakpaa. I ba kanin.

12

Fan taa fane n-yii kpini sa lbwaare

1 Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, n su lbwaare kowee kuwu mu nu o sa sa ane mu, n kule fane fee fan taa fane n-yii kpini sa lbwaare, ke i waa fee saraga kolonjo ato mu nu i te nkpa to, nu i du kyurekyure, nu i bola lbwaare ansi. Inimu i gye fane kabwaare-sun mu nu i lu fane nkolo to nu i dagaa. 2 Fan man kase dulinyaa nimu to asin waasa, amaa fan kyeege fane kibaabuto, ke fan nye nfeere pupwe mu nu i buron. Imu ii biti i yege fan taale kaala bu lbwaare kebiti ye kuto mu nu ki buron ye umu nu i gyii mu ansi ye umu nu i de kyeekeyee naa fuo okaa.

3 N bola lbwaare bwaala kekee mu nu o taa sa me mu su, n towe n sa fane okumaa nimu ye, o man kii mu n-yii o kyoo kanan mu nu o du, amaa o biya mu nfeere kase lu mu kikoolo-gyii mu nu lbwaare kaala sa mu su mu. 4 Fee kanan mu nu ane okumaa nimu su kayi-wule kulon ye ikyagakpa kukwi-kukwi, nu kukumaa nimu su kumu kusun sunsa mu, 5 kanin manja nu a maa kyoo gbaa mu, an buga waa kubu kulon Krisito to, fee kanan mu nu kayi-wule su ikyagakpa kukwi-kukwi, nu i gye kayi kulon mu. 6 Nii an su kabwaala kakee

kukwi-kukwi mu nu lbwaare taa sa ane. Nii oku lee i gye lbwaare maa bola mu su ee towe asin mu, o taa waa lbwaare otowepu kusun fee kanan mu nu mu kikoolo-gyii ki kaapu mu. 7 Nii oku lee kan o gye o taa sun mu toomaa ana mu, o taa sun bamu. Nii oku lee kan o gye kikaapu mu, o taa kaapu asa. 8 Nii oku lee kan o gye kitowe waa mu, o towe waa. Nii oku lee kan o gye kekee sa asa mu nu ii tiri bamu mu, o lee mu kokolo to sa. Nii oku lee kan o gye kibulisa mu, o kii su kpan mu n-yii waa. Nii oku moo lee kan o gye kowee kuwu mu, o bugi mu kokolo to su asa su.

Kebiti abaa

9 Fan biti abaa lu fane nkolo to. Fan yege alibi i waa fane kuto kisisa, ke fan kitaa kidanbirasa to kinkin. 10 Fan biti fane birisa ana Krisito abi fee kinyi-bii. Ke fan taa beere sa abaa fan kyoo fane n-yii. 11 Fan kpan fane n-yii, ke fan man waa wolugyo, amaa fan taa fane olon kpini sun Onyiripe. 12 Fan yege fane ansi i gyii lu fane tamaa mu nu fan su mu su. Nii fen kan fen gyii aworofu mu, fan nye kokolo yle to, ke fan kyaga su fen kule kabwaare-kule sana kumaa. 13 Nii fane birisa ana Krisito abupu mu nu ato ku i tiri bamu mu, fen kye bamu to, ke fan waa aniya kitaa afo fane akpaara su.

14 Fan kule lbwaare o waa bamu nu bee kisi fane gbaa mu kusee. Eehn! Fan kule mu o waa bamu kusee, ke fan man towe bamu nno. 15 Bamu nu bee gyii ansi mu, fan naa bamu fan buga gyii ansi, nu bamu nu bee bota bee su mu, fan naa bamu fen bota to su. 16 Fan waa kono kulon towe kyula abaa. Fan man kaapu fane n-yii, amaa fan taa fane n-yii buga asa mu nu ba man bu sehn to mu. Fan man fe nfeere fee fan nyi fan kyoo okumaa nimu.

17 Okumaa mu nu o waa fane alibi mu, fan man taa alibi ka mu kuko. Fan kii ye odan ke fan waa kuto mu nu okumaa ii biti o wu fee i buron. 18 Fan waa fane abaa okaa lee, ke fan naa okumaa nimu fan kyina kayi yuuli to. 19 Me kyemine ana, fan man taa alibi ka okumaa mu nu o waa fane alibi mu kuko. Fan yege kuto kumaa sa lbwaare. Lu fee Asinkyani yilasa mu i towe ye Onyiripe lbwaare towe ye, "Me

ɪ gye ɔmɔ nu n tɛla asa, nu n ka alibi kuko.”²⁰ Nu Asunkyan yɛlɛsa ɪ bɪla tɔwe ye,

“Fɛɛ nu akɔn ɪ kan ɪ sɔ fu okisipu mɔ, sa mɔ agyito ke o gyii,
nu bulfo kan ɔ sɔ mɔ mɔ, sa mɔ nkyu ke o nuu.

Fɔ nyɛ nu fɔ waa kanɔn mɔ, i du nɔn fɛɛ fɔ maa kɔɔla afɔlɔn-gyi gyaga mu kumu nsana.”

²¹ Fan man yege alibi i gyii fane sɔ, amaa fan taa fane adanbɛrasa gyii alibi sɔ.

13

Fan biya fane n-yu kase sa Kibane abilisa

¹ I dagaa fɛɛ ɔkɔmaa numɔ maa biya mɔ n-yu kase sa kibane alɔlɔnpɔ. Lu fɛɛ ɔlɔnpɔ kɔ man bɔ tɔ, amɔɔ ɔmɔ nu lbwaare yɛla mɔ. Nu alɔlɔnpɔ mɔ nu ba bɔ tɔ mɔ, lbwaare i yii bamɔ. ² Kanɔn sɔ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ kɔsɔ ɛɛ yɛlɛ ɔlɔnpɔ kɔ sɔ mɔ, ɛɛ kɔsɔ ɛɛ yɛlɛ kɔtɔ mɔ nu lbwaare yɛla mɔ sɔ. Nu bamɔ nu bɛɛ waa kanɔn mɔ, bɛɛ bitɪ ba biya kɔsɔ butɛ sa bamɔ n-yu. ³ Kpalɪ fɛɛ bamɔ nu bɛɛ waa adanbɛrasa mɔ ba man silɛ ɪsɔwɔlɛ akɪsɔpɔ, amɔɔ bamɔ nu bɛɛ waa alibi nkɔn ɪ silɛ bamɔ. Imɔ sɔ nu fen mee bitɪ fan baa fan silɛ alɔlɔnpɔ mɔ, kanɔn bɛɛ fan baa fen waa adanbɛrasa, ke ɪ yege ba yɔn fane. ⁴ Kpalɪ fɛɛ lbwaare ɪ lɛɛ bamɔ waa akɪsɔpɔ ke ɪ kye fane tɔ ke ɪ waa ɔdan sa fane. Amaa nu fan waa alibi bɛɛ, fan silɛ bamɔ kpalɪ fɛɛ man gye kɪyan sɔ nu ba sɔ ɔlɔn fane sɔ. Lu fɛɛ ba gye lbwaare ayaafɔlɛ mɔ nu ba yɛlɛ mɔ ayaa tɔ ba butɛ alibi awaapɔ asɔ. ⁵ Imɔ sɔ ɪ dagaa fɛɛ fan biya fane n-yu kase sa alɔlɔnpɔ mɔ. Man gye kɔsɔ butɛ nkɔn sɔ, amaa fen nyɪ fane nfeere tɔ fɛɛ imɔ ɪ dagaa fɛɛ fan waa.

⁶ Inumɔ kpini sɔ mɔ fan ka fane tɔtɔ sɔ kibane, lu fɛɛ alɔlɔnpɔ mɔ ba gye lbwaare ayaafɔlɛ nɔn, nu ba sɔ bamɔ saɲa kpini bɛɛ waa bamɔ kusun. ⁷ Fan ka ɔkɔmaa numɔ kuko mɔ nu ɪ dagaa mɔ. Nu ɪ kan ɪ gye tɔtɔ mɔ fan ka tɔtɔ. Nu ɪ kan ɪ gye lenpoo mɔ, fan ka lenpoo. Nu ɪ kan ɪ gye n-yu kibiya kase mɔ, fan

biya n-yu kase. Nu ɪ kan ɪ gye bɛɛɛɛ mɔɔ mɔ, fan taa bɛɛɛɛ sa.

Fan bitɪ abaa

⁸ Fan man yege ɔkɔ kuko ki sii fane sɔ, amaa kuko mɔ nu kɪ dagaa kɪ dɛ fane sɔ mɔ, ɪ gye fɛɛ fan bitɪ abaa. Lu fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɔ sɔ kebitɪ sa mɔ bɛɛrasa mɔ, mɔ ii buu Mosesi nbara mɔ sɔ kyɛkyɛɛ. ⁹ Mosesi nbara mɔ ɪ tɔwe ye, “Man lu fɔ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man mɔɔ nyumɛsa, man kan yuuri, man kan yege fu ansi ɪ payɪ ɔkɔ atɔ sɔ.” Nbara mɔ ye imɔ nu ɪ bɪla i tii sɔ mɔ, imɔ kpini kumu ɪ gye nbara mɔ nu ɪ tɔwe ye, “Bitɪ fɔ bɛɛrasa fɛɛ fɔ n-yu.” ¹⁰ ɔkɔmaa mɔ nu ɔ sɔ kebitɪ sa mɔ bɛɛrasa mɔ, mee waa mɔ alibi. Imɔ sɔ nu fɔ kan fii bitɪ fɔ bɛɛrasa ana mɔ, fu buu nbara mɔ numɔ.

¹¹ Kanɔn sɔ fan buu nbara numɔ, lu fɛɛ fen nyɪ nbunbu saɲa mɔ nu an bɔ kumɔ tɔ fale. Saɲa mɔ fɔb fɛɛ fan kyɔɲi lu fane nsure tɔ, lu fɛɛ anɛ kamɔlɛge saɲa mɔ tiri tɔ nbunbu ɪ kyɔ kake mɔ nu an kɔɔlɛ Yesu gyii mɔ. ¹² Kagyanbwe kɪ tɛɛ kɪ lbwe, nu kayɪke mɔɔ kii tiri tɔ. Imɔ sɔ fan yege a lɛɛ kitentɛnbiri awaasa mɔ tɔ, ke a taa fitɪla atɔ mɔ nu an taa kɔ kitentɛnbiri tɔ awaasa mɔ taa bun. ¹³ Fan yege anɛ kɪbaabɔtɔ kɪ baa kɪ burɔn yege kɪ kɪ tɔ fɛɛ kakyɔwape, ke an man nyɪta saɲa iseeli libi abɛɛ kata-bɔtɔ tɔ, abɛɛ anɛ tɔ ɔkɔ ɔ man lu mɔ-ka abɛɛ mu-kuli kamaa, an man waa ineesi atɔ, ke a man kɔ nluu ke a man waa kensi payɪ libi ye abaa. ¹⁴ Amaa fan taa ɔnyɪrɪpe Yesu Krisito waa fɛɛ fane ɪkaale bunsa. Ke fan man fe nfeere kanan mɔ nu fane alibi kayɪ-wɔlɛ mɔ kɪ taa waa kumɔ kebitɪ.

14

Man pwɪ fɔ bɛɛrasa mɔ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ

¹ Nu fane akɔɔlɛ-gyipu mɔ tɔ ɔkɔ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man bulɔn mɔ, fan kɔɔlɛ mɔ, amaa fan man gyii mɔ umɔɔrɛ. ² A taa fɛɛ ɔkɔ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yege nu ɛɛ taale gyii kɔtɔ kɔmaa, amaa ɔkɔ mɔ nu mɔ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man bulɔn mɔ, ee gyii afatɛɛ ɪpɔ nkɔn. ³ ɔsa mɔ nu ee gyii kɔtɔ kɔmaa numɔ mɔ, ɔ man kɪ ɔsa mɔ nu o mee gyii imɔ mɔ kɪyan. Nu ɔsa

mɔ nu o mee gyii kanɔn ato mɔ, ɔ man pɔwɔ ɔsa mɔ nu ee gyii kanɔn ato mɔ, lu fɛɛ lbwaare kyula sa mɔ. ⁴ Imɔ sɔ, fu ɪ gye anɔmɔ nu fu pɔwɔ ɔku kɪyaafɔle? Mɔ-Nyɪrɪpɛ lbwaare mɔ gbaa-gbaa ɪ taale wu fɛɛ ɔ yɪlɛ tɔ abɛɛ ɔ waa tɪyɛ. Nu ee biti ɔ taale yɪlɛ, lu fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ lbwaare ii biti ɔ yege ɔ taale yɪlɛ.

⁵ ɔku sɔ nfeere fɛɛ kake ku ki tiri ki kyɔ nke nku, nu ɔku mɔɔ ɪ ku fɛɛ nke mɔ kpini ɪ gye kyɛkyɛɛ. Fane ɔkɔmaa nɔmɔ nfeere mɔ nu ɔ fɛ ye ɪ bɔrɔn mɔ, ɔ yɪlɛ umɔ tɔ. ⁶ ɔmɔ nu ɛɛ ku fɛɛ kake ku ki tiri mɔ, ɛɛ waa kanɔn ɛɛ sa ɔnyɪrɪpɛ lbwaare. Nu ɔmɔ nu ee gyii kunun mɔ, ee gyii yege ɛɛ taa beereɛ ɛɛ sa ɔnyɪrɪpɛ lbwaare. Lu fɛɛ ɔ sɔ afwaala ɛɛ sa lbwaare. Nu ɔmɔ nu o mee gyii mɔɔ mɔ, ɛɛ waa kanɔn ɔ sɔ beereɛ ɛɛ sa ɔnyɪrɪpɛ lbwaare, ke mɔ gbaa mɔ ɔ taa afwaala sa lbwaare. ⁷ Nu anɛ ɔku man bɔ tɔ nu ɔ tɛ sa mɔ n-yɪ, nu kanɔn gbaa nu fu wu mɔ, fu man wu sa fu n-yɪ. ⁸ Nu an kan a tɛ nkpa tɔ, an tɛ sa ɔnyɪrɪpɛ mɔ nɔn. Nu an kan wu gbaa mɔ, an san an gye ɔnyɪrɪpɛ mɔ lɛɛ. Imɔ sɔ an tɛ nkpa tɔ nɔn oo, an wu nɔn oo, an gye ɔnyɪrɪpɛ mɔ lɛɛ.

⁹ Krisito wu nu o bwii kyɪnɪ ba nkpa tɔ, lu fale sɔ nu ɔ gye ɔnyɪrɪpɛ sa bamɔ nu ba tɛ nkpa tɔ ye alewupu. ¹⁰ Imɔ sɔ mɔnɛ ɪ waa nu fii bun fu bɪrɪsa kɔpwe, abɛɛ nu fu ku fu bɪrɪsa kɪyan? Lu fɛɛ anɛ kpini an biti an naa yɪlɛ lbwaare ansi tɔ, ke o gyii anɛ asɪn.

¹¹ Kpalɪ fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ lbwaare tɔwe Isaya Asɪnkyan yɪlasa ɔwɔlɛ mɔ tɔ ye, “N maa dan n bɔ tɔ fale, ɔkɔmaa nɔmɔ ii biti o mɔnɛ mɛ, ke nyɪmɪsa kɔmaa nɔmɔ o bugi kɔnɔ tɔwe ye mɛ ɪ gye lbwaare.”

¹² Imɔ sɔ anɛ ɔkɔmaa nɔmɔ ii biti ɔ ba lɛɛ kɔnɔ lu kɔtɔ mɔ nu ɔ waa mɔ sa lbwaare.

¹³ Kanɔn sɔ, fan yege ke a yege abaa kɔpwe kubun. Amaa fan man waa ato mɔ nu ii biti ɪ yege fane bɪrɪsa ana ba siti abɛɛ ba waa alibi. ¹⁴ ɔnyɪrɪpɛ Yesu maa lɛɛ kaapɔ mɛ, nu n kɔɔlɛ gyii fɛɛ kɔtɔ ku ki man bɔ tɔ nu ki gye kɔtɔ kisisa kɔmɔ kɪbaa sɔ. Amaa nu ɔku kan ku fɛɛ kɔtɔ ku ki gye ikisii bɪrɛ, ki gye ikisii sa mɔ.

¹⁵ Fɛɛ nu ɪ kan ɪ gye fu agyito gyisa sɔ,

nu fu bɪrɪsa kɔkɔlɔ ki nyita mɔ mɔ, kanɔn bɪrɛ fu awaasa ɪ mɛɛ kaapɔ kebiti. Man taa fu agyito gyisa nyita fu bɪrɪsa mɔ nu Krisito wu sa mɔ mɔ ¹⁶ Man yege kɔtɔ mɔ nu fii nyi fɛɛ ki gye kɔtɔ danbɪrɪsa mɔ, ki bilɪnɪ kɔtɔ libi asa asɛ. ¹⁷ Lu fɛɛ lbwaare kuwura-gyii tɔ kakyɪna mɔ tɔ mɔ, ɪ man gye kegyi ye kunuu asɪn nɔn, amaa ɪ gye awaasa danbɪrɪsa ye kayɪ yuuli ye kensi-gyii mɔ nu Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mɔ ku sa mɔ. ¹⁸ Lu fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ee sun Krisito fale ɔkpa sɔ mɔ, ɪ bɔla lbwaare ansi, nu asa gbaa bee wu ye ɪ bɔrɔn.

¹⁹ Imɔ sɔ fan yege a kpan anɛ n-yɪ waa kɔtɔ mɔ nu ku bɪya kayɪ yuuli, ke a kye abaa tɔ ke a dan anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. ²⁰ Fan man kpalɪ agyito sɔ nyita lbwaare kusun. Agyito kpini ɪ bɔrɔn, amaa ɪ man de ɔkpa fɛɛ fu gyii agyito ku ke ɪ yege fu bɪrɪsa ɔ waa alibi. ²¹ ɪ bɔrɔn fɛɛ fu man gyii kunun ke fu man nuu nta abɛɛ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu kii biti ki yege fu bɪrɪsa ɔ tɪyɛ.

²² Imɔ sɔ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu fu kɔɔlɛ gyii lu ato nɔmɔ sɔ mɔ, yege ɪ baa ɪ bɔ faa lbwaare nsana. Kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mɔ nu ɔ man bun mɔ n-yɪ kɔpwe lu kɔtɔ mɔ nu ɔ ku fɛɛ ki bɔrɔn sa mɔ mɔ sɔ. ²³ Amaa ɔsa mɔ nu mɔ nfeere ɪ du sika-sika lu kɔtɔ kigyii sɔ yege nu ee gyii kɔmɔ mɔ, lbwaare ɪ wɔla bun mɔ kɔpwe. Lu fɛɛ mɔ kigyii mɔ man lu mɔ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Nu awaasa kɔmaa mɔ nu ɪ man lu kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ mɔ gye alibi nɔn.

15

¹ Anɛ mɔ nu an yɪlɛ Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ ye ɔlɔn mɔ, ɪ dagaa fɛɛ an maa kye bamɔ nu bamɔ kɪkɔɔlɛ-gyii ki man bɔlɔn mɔ tɔ, ke a man taa waa anɛ nkɔlɔ biti. ² Fan yege anɛ ɔkɔmaa nɔmɔ ɔ waa kɪdanbɪrɪsa kye mɔ bɪrɪsa tɔ, ke ɔ nye ɔlɔn yɪlɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. ³ Kpalɪ fɛɛ Krisito gbaa man waa kɔtɔ mɔ nu ki bɔla mɔ nkɔn ansi, fɛɛ kanan mɔ nu Yesu tɔwe lu Asɪnkya yɪlasa mɔ tɔ ye, “Asebi kpini mɔ nu beɛ saale fu lbwaare mɔ, mɛ nu beɛ saale.” ⁴ Lu fɛɛ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu ba kyɔrɔɔ yɪla Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ didaa mɔ, ba kyɔrɔɔ nɔn ye ɪ ba kaapɔ anɛ asɪn. Inɔmɔ ii biti ɪ yege ɪ waa anɛ aniya tɔ, ke ɪ sa anɛ kenyiita, yege an sɔ tamaa.

⁵ N kule lbwaare mu nu ee sa asa kenyiita nu ee waa bamu aniya to mu, fee fan maa buu Yesu Krisito fale mu, o sa fane kono kulon. ⁶ Saamu lu fane kokolo kulon ye kono kulon su mu, fen biti fan buga yin ane-Nyiripe Yesu Krisito Mu-Se lbwaare.

⁷ Fan taa kokolo fuuli koole abaa fee kanan mu nu Krisito koole fane mu, ke i yege i biya ayin-bi sa lbwaare. ⁸ N towe fane fee Krisito i ba bilinji Gyiwu abi kyaafole, ke i kaapu fee lbwaare i gye kesintin wuya, nu o yege asin mu nu o da mu kokolo su sa adidaapu mu i ba to. ⁹ Nu i bila yege nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba taa bonyaa sa lbwaare lu mu kuwee kuwu su, fee kanan mu nu Asinkyan yilasa i towe ye,

“Imu su n biti n yin fu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to,
n biti n bu ulon yin fu kitu.”

¹⁰ Nu i bila towe ye,

“Fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu fanaa lbwaare asa ansi i gyii.”

¹¹ Nu Asinkyan yilasa mu i bila towe ye, “Fane mu nu fan man gyii Gyiwu abi mu kpini fan yin Onyiripe lbwaare, ke ndendemande kpini fan bu ayin-bi ulon sa mu.”

¹² Nu lbwaare otowepu Isaya bila towe ye,

“Gyeese kanan to mu oku ii biti o kusu be gyii kuwura bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini su.

Mu to nu ba su tamaa.”

¹³ N kule fee lbwaare mu nu ee sa asa tamaa mu, fee fan maa koole mu gyii fale mu, o sa fane kensi-gyii ye keyuula. Ke mu Kayaayu Kyirekyire olon mu i yege fane tamaa o nye akyo.

Pooli asin sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi

¹⁴ Me-daa ana ye mi-supu ana, me gbaa-gbaa me n koole gyii fee kidanbirasa ki bu fane to, nu fan su kinyi gaa nu fan taale kaapu abaa. ¹⁵ Lu me owole mu nu n kyuroo fane fale su mu, n bugi me kokolo to n nyinji fane asin aku, lu fee lbwaare kabwaala mu nu o taa sa me mu su. ¹⁶ Lu fee lbwaare lee me waa Yesu Krisito osunpu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. Nu n sun fee mu-seepu,

ke n towe asin danbirasa mu, ke i yege bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nu Kayaayu Kyirekyire mu lonjo bamu yila mu, ba ba waa fee saraga mu nu i bola lbwaare ansi.

¹⁷ Imu su n taale kaapu me n-yu Yesu Krisito su lu kusun mu nu n sun sa lbwaare mu su. ¹⁸ N waa me nfeere fee n mee ye n towe kuto ku, amoo kuto mu nu Krisito bola me atowesa ye me awaasa su biya bamu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba be buu lbwaare. ¹⁹ Lu olon mu nu lbwaare sa me i gye sunkaala ye adangana lu mu Kayaayu mu olon to su, kanun su nu n towe Krisito asin danbirasa mu kanan mu nu i dagaa lu Gyerusalem, kyaaboo nde-bii su naa fuu Ilirikum. ²⁰ Mi kebiti i gye fee n towe asin danbirasa mu ntin mu nu ba man putu nu Krisito su, saamu ke n man kyaga oku kusun piilisa su. ²¹ Amaa fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye,

“Asa mu nu ba man putu towe bamu mu asin mu, bee biti ba wu mu.

Ke bamu nu ba man putu nu mu, bee biti ba nu kase.”

²² Inumu su nu n kpan me n-yu sana kumaa fee n ba boo fane su, amaa i tii me okpa fane ase kiba.

Pooli ii biti o naa boo Roma akoole-gyipu mu

²³ Amaa nbunbu opula ku man bila o bu kibaafun kinumu katun ku mu nu n maa waa kusun, nu n bila n kpan me n-yu nsu damante fee n ba boo fane su

²⁴ Imu su n waa nfeere fee n kan kpee Sipe mu, n biti n bola fane ase. N su tamaa fee n ba boo fane su sana mu nu

n biti n bola kyun mu, ke maa fane an buga gyii ansi, ke fan kye me to ke n naa fuu tutu. ²⁵ Amaa nbunbu bire n bu okpa su n kpee Gyerusalem n naa kye Krisito

abuupu to. ²⁶ Masedoniya ye Akyiya akoole-gyipu bire ba taa kensi-gyii waa

tutu sa Krisito abuupu mu to atiripu mu nu ba bu Gyerusalem mu. ²⁷ Masedoniya

ye Akyiya akoole-gyipu bamu ansi i gyii fee ba maa waa kanun sa Gyiwu abi

akoole-gyipu mu. Nu i dagaa fee ba maa waa kanun ke ba taa ka bamu kuko. Lu

fee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu,

ba nye Gyiwu abi mu Kayaayu to nkyeto ato, umu su i dagaa fee ba baraga bamu kakyina to ato sa Gyiwu abi mu. ²⁸ Nu n kan taa tɔtɔɔ numu waa bamu abaa to lɔwe mu, n biti n bola fane ase kpee Sipen kade to. ²⁹ N nyi fee me kɔba mu nu n ba fane ase mu, n su Krisito kabwaala lala mu n biya fane.

³⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, n su Onyiripe Yesu Krisito ye kebiti mu nu ki lu lbwaare Kayaayu to fee fan kule kabwaare-kule olon kye me to. ³¹ Fan kule fee lbwaare o lee me lu bamu nu ba man koolle gyii Gyudeya ifuli su mu abaa to. Ke fan bila kule fee Krisito abuuu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba koolle nkyeto mu abaa anyo. ³² Lu kanin su nu lbwaare kan kyula mu n biti n taa kensi-gyii lala ba fane ase, ke i waa maa fane aniya to. ³³ lbwaare keyuula wuya o baa o bu fane kpini ase. Amen!

16

Pɔɔli Afwaala

¹ N biti n lee ane pɔkyu Fobe mu nu o su owole numu ee biya fane fale n kaapu fane. Mu i gye Krisito abuuu mu nu ba bu Kenkireya, nu ee kye bamu to mu. ² N kule fane, fan koolle mu Onyiripe mu kitu to su, fee kanan mu nu i dagaa fee Krisito abuuu ba kɔta abaa mu, ke fan sa mu nkyeto kɔmaa mu nu i tiri mu, lu fee o kye asa gaalaagaa to nu ngbaa me n tii su.

³ Fan fwaala Prisila maa Akwila, mu nu n maa bamu an waa Yesu Krisito kusun mu. ⁴ Nu ba taga apu lu me su. I man gye me nkɔn i fwaala bamu, amaa ye Krisito abi kɔbu-kɔbu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini bee fwaala bamu nsa ye kusun.

⁵ Fan fwaala Krisito kɔbu mu nu ki gyanje Prisila ana kɔpaara su mu.

Fan fwaala me kyemine danbirasa Epanetu. Mu i gye omu nu o da kɔkoolle Yesu Krisito gyii Asiya osuwole su kpini.

⁶ Fan fwaala Mɛeri mu nu o sun kusun gaa sa fane mu.

⁷ Fan fwaala Androniko maa Gyuniya, me kɔpu ana mu nu ba tii maa bamu obu mu. Nu asa gaalaagaa be nyi bamu ye odan Krisito asunpu mu to, nu ba gyankpaa me koolle Yesu Krisito gyii.

⁸ Fan fwaala Ampiliyatu mu nu n su kebiti sa mu Onyiripe to.

⁹ Fan fwaala Urbano, ane birisa kusun owaapu Krisito to, ye me kyemine danbirasa Sitakusi.

¹⁰ Fan fwaala Apelesi mu nu o lee kaapu kesintin ye o taa mu n-yu sa Krisito. Fan fwaala bamu nu ba bu Arisitobulu kɔpaara su kpini.

¹¹ Fan fwaala me kɔpu Herodiyon. Fan fwaala Nasiso kɔpaara su abi kpini mu nu ba gye Onyiripe lee mu.

¹² Fan fwaala akyu numu, Trifina maa Trifosa mu nu ba kpan bamu n-yu sun Onyiripe kusun mu.

Fan fwaala me kyemine danbirasa Pesi, nu ngbaa mu o gye okyu mu nu o kpan mu n-yu waa Onyiripe kusun mu.

¹³ Fan fwaala Onyiripe kɔyaafole Rufusi, ye mu-nyi, mu nu o taa me waa mu-bii kɔgesa.

¹⁴ Fan fwaala Asinkrito, ye Felegon ye Hemesi ye Patrobasi ye Hemesi ye Krisito abuuu mu nu ba bu bamu ase mu.

¹⁵ Fan fwaala Filologo ye Gyuliya ye Neresu maa mu pɔkyu ye Olipasi ye Krisito abuuu mu nu ba bu bamu ase mu kpini.

¹⁶ Fan taa kinyi-bii afwaala fwaala abaa. Krisito kɔbu-kɔbu mu kpini bee fwaala fane.

¹⁷ Me-daa ana ye mi-supu ana, n kule fane nun, ke fan ki danbirasa lu bamu nu bee biti ba biya nbarige fane to, nu bee kpakyare kibula mu nu ba kaapu fane mu, nu i yege asa bee tutu bamu kɔkoolle-gyii to. Fan lee fane n-yu lu bamu to. ¹⁸ Kpalɔ fee bamu nu bee waa kanin mu, be mee sun ane-Nyiripe Yesu Krisito, amaa bamu kɔpɔre lee nu bee biti. Lu bamu ntowe danbirasa ye kɔgyaa-bi su mu, ba su bee pɔna akoolle-gyipu mu nu ba man pu dan kɔkoolle-gyii to. ¹⁹ Okɔmaa numu nu kanan mu nu fan taa fane n-yu

sa Krisito mu. Kanin su mi ansi i gyii fane su gaa. Amaa n biti fee fan baa fan gye anyaaɛnpu lu kidanbirasa kiwaa su, ke fan lee fane n-yu lu alibi kiwaa to.

²⁰ I mee ye i kyeeree nu lbwaare keyuula wuya mu, ii biti o yege ke fan gyii Sitaane su. Ane-Nyiripe Yesu kabwaala mu ki baa ki bu fane su.

²¹ Me birisa osunsunpu Timoti i fwaala fane. Kanin maa nu me kɔɔpu ana Lukiyo ye Gyason ye Sosipata gbaa bee fwaala fane.

²² Me Tetiyo mu nu n kyuroo Pɔɔli owole numu, n fwaala fane Onyiripe kitu to su.

²³ Gayusi mu nu o gye me kikpaara wuya, nu Krisito abi gbaa bee gyanje mu kikpaara su mu, i fwaala fane.

Erasitu mu nu o gye kade mu to afulee okusɔpu ye ane-supu Kwatu bee fwaala fane. ²⁴ (Ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala mu ki baa ki bu fane ase. Amen.)

²⁵ Fan yege a taa bunyaa sa lbwaare, lu fee mu i taale yege fan nye olon yile fane kikoolɛ-gyii mu to, fee kanan mu nu n towe Asin danbirasa mu lu Yesu Krisito su mu. Kanin asin mu i gye kesintin asin mu nu i baala lu koo didaa mu.

²⁶ Nu nbunbu i bola lbwaare atowepu Asinkyan yilasa mu su lee kaapu. Nu lbwaare mu nu o te kakpaa mu sa kono, ye ba towe kanin kesintin asin baalasa sa ndendemande kpini, ke ba koolɛ Yesu Krisito gyii ke ba nu mu ase. ²⁷ Lu Yesu Krisito su mu, lbwaare kanyaasin wuya mu nkɔn nu bunyaa gye mu lee kakpaa. Amen!

1 Ɔwɔle gyankpaasa mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala

¹ Ɔwɔle numu lu me, Pɔɔli mu nu lbwaare bɔla mu kebiti su tu me, fee n ba waa Yesu Krisito osunpu, ye ane birisa Sositini ase.

² An kyurɔɔ kumu an sa fane Krisito kubu mu nu fan bu Korinto kade to, fane mu nu Yesu tu ba waa mu lee, nu fan ba biliŋi lbwaare asa, taa buga ye bamu nu ba bu katun kumaa numu bee sun ane-Nyiripe Yesu Krisito, mu nu ɔ gye anaa bamu kpini Ɔnyiripe mu.

³ Ane-Se lbwaare ye ane-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayi yuuli.

Pɔɔli i fwaala lbwaare

⁴ Saŋa kumaa numu n fwaala lbwaare n sa fane lu kabwaala mu nu ɔ bɔla Yesu Krisito su taa sa fane mu. ⁵ Kpalɔ fee fan maa bu Yesu Krisito to su mu, fan dan koto kumaa numu to lu fane katowe ye fane kinyi to. ⁶ Lu fee Yesu Krisito asin mu nu an lee towe fane mu i kyina fane to danbirasa. ⁷ Imu su fan man pan lbwaare Kayaayu kakee mu kubu, fee fan maa te fan gyoo saŋa mu nu lbwaare ii biti ɔ ba lee ane-Nyiripe Yesu Krisito kaapu mu. ⁸ Mu ii biti ɔ waa fane ɔlon to kanun naa fuɔ ɔkaa, ke fane n-yu su i man nye alibi aku, kake mu nu ane-Nyiripe Yesu Krisito ii biti o bwii ba mu. ⁹ lbwaare mu nu ɔ tu fane ye fan naa mu-bii Yesu Krisito mu fan ba waa kikyemune ɔkon mu, mu i gye ɔmu nu ee towe nu ɔ mee lu imu kamaa.

Krisito kubu mu to nbarige to asin

¹⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, n su ane-Nyiripe Yesu Krisito kitu, n kole fane fee, fane kpini fan towe kyula abaa, ke nbarige to ku i man ba fane to. Ke fan waa konɔ kulun fane nfeere to ye koto kumaa numu to. ¹¹ Me-daa ana ye mi-supu

ana, Kilowe kɔkpaara su abi aku ba ba towe me ye, nluu i bu fane nsana. ¹² Koto mu nu n towe mu i gye ye fane to ɔku u towe ye, "N buu Pɔɔli." Nu ɔku moɔ ye, "Mee me n buu Apolosi", nu ɔnumu moɔ ye, "Mee me n buu Pita." Nu ɔku gbaa ye, "Mee me n buu Krisito nun."

¹³ Ba barige Krisito to waa kubu-kubu nun abee? Pɔɔli nu ba da oyu laasa su sa fane abee? Abee Pɔɔli kitu to nu ba gye fane lbwaare kekyugyee? ¹⁴ N su afwaala n sa lbwaare fee n maa man gye fane ɔku lbwaare kekyugyee, amoo Krisipu* maa Gayusi nkun nu n gye. ¹⁵ Imu su ɔku mee taale towe ye me kitu to nu ba gye mu lbwaare kekyugyee. ¹⁶ N bila n nyiŋi fee n maa gye Sitefen maa mu kɔkpaara su abi lbwaare kekyugyee. Inumu kamaa mu, n mee bila nyiŋi fee n gye ɔku. ¹⁷ Lu fee Krisito man sun me ye n ba gye asa lbwaare kekyugyee. Amaa o sun me nun ye n ba towe asin danbirasa mu sa asa, nu i man gye nyimisa kanyaasin nu n su n towe, ke i naa ba fee Krisito kelewu mu nu o wu oyu laasa su asin mu i pan imu ɔlon.

Krisito i gye lbwaare ɔlon ye kanyaasin

¹⁸ Krisito oyu laasa mu su kelewu asin mu, i gye amelensi-sin sa bamu nu ba bu kemuuri ɔkpa su mu. Amaa ane mu nu lbwaare u molige mu, asin maŋa i gye lbwaare ɔlon mu. ¹⁹ Lu fee lbwaare towe Asinkyan yɔlasa mu to ye,

"N biti n nyita anyaasɔnpu kanyaasin, ke n yege anyipu kinyi i waa kɔyan."

²⁰ Nu i gye kanan bre mu dulinyaa numu to ɔnyaasɔnpu bu fine? Nu ɔwɔle-nyipu bu fine? Abee ɔkaapupu bilisa ase mu bu fine? lbwaare man kaapu fee dulinyaa numu to kanyaasin gye amelensi-sin mu ase nun abee? ²¹ Lu mu lbwaare kanyaasin mu to mu, o ŋmina yɔla fee, dulinyaa asa ba mee taale bɔla bamu kanyaasin su bu mu. Amaa i gye lbwaare kɔpɔre su fee, ɔ bɔla asin mu nu asa bee ku fee i gye amelensi-sin mu nu an towe fale mu su molige bamu

* **1:14** 1:14 Ba kyurɔɔ waa Asunpu 8:18 ye Krisipu numu kɔle Ɔnyiripe Yesu gyii, nu ba gye mu lbwaare kekyugyee Korinto kade to.

nuu bee koolle bee gyii mu. ²² Asin mu i gye amelensi-sun sa bamu, lu fee Gyiwu abi bee ku bee bitu asin kyinkyinsa, nuu Giriki abi moɔ bee ku bee bitu kanyaasin. ²³ Amaa aneene bure an towe Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su asin, nuu umu i gye asin mu nuu ii tii Gyiwu abi okpa, nuu ba mee koolle bee gyii, nuu i bila i gye amelensi-sun sa bamu nuu ba man gye Gyiwu abi mu. ²⁴ Amaa bamu nuu lbwaare tu ba kamolige mu to bure, be gye Gyiwu abi nun oo, ba man gye Gyiwu abi† nun oo, asin mu nuu i bu to i gye ye Krisito i gye lbwaare olon ye lbwaare kanyaasin. ²⁵ Lu fee lbwaare amelensi-sun mu i kyonyimisa kanyaasin, nuu lbwaare kapoose i su olon i kyonyimisa olon.

²⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nyinji kanan mu nuu fan daa fan du poyi nuu lbwaare tu fane ba kamolige mu to mu. Kanan sana mana nyimisa ansi su mu, fane to gberere ku i gye anyaasipɔ, nuu gberere ku i gye alonpu, nuu gberere ku i lu kuwura-gyii kebunɔ. ²⁷ Amaa ato mu nuu dulinyaa asa bee ku ye i gye amelensi-sun mu, umu nuu lbwaare lee taa gyila dulinyaa to anyaasipɔ ipeeli. Nuu ato mu nuu i man bulon dulinyaa numu to mu, umu nuu o bila taa gyila umu nuu i bulon mu ipeeli. ²⁸ Nuu ato mu nuu dulinyaa asa bee ku kuyan, nuu ba man taa tu sehn, nuu bee ku ye i man su tonɔ mu, umu nuu lbwaare taa njaabaa ato mu nuu dulinyaa asa bee ku fee i gye ato kpare mu, ²⁹ ke nyimisa ku o man nye kaapu mu n-yu lbwaare ase. ³⁰ Lu fee lbwaare i yege nuu anaa Yesu Krisito an waa kukulun, nuu lbwaare waa Krisito nuu o baa o gye ane kanyaasin wuya. Nuu mu su nuu lbwaare wu fee ane ikpa i kyiigi, nuu ane i gye mu asa kyirekyire, nuu a nye kamolige. ³¹ Imu su fee kanan mu nuu ba kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu ye, “Okumaa mu nuu ee bitu o kaapu mu n-yu mu, o kaapu mu n-yu lu kutu mu nuu Onyiripe waa mu su.”

2

Yesu Krisito kelewu

oyu laasa su mu asin

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n maa ba fane ase ba lee lbwaare kesintin asin mu towe fane mu, n man taa konɔ to okon abee kanyaasin kibansa nun ba towe fane. ² Lu fee n waa me nfeere sana mu nuu n bu fane ase mu fee, n mee bitu n bila bu asin aku towe tii Yesu Krisito, ye mu kelewu mu nuu o wu oyu laasa su mu nkun. ³ N maa ba fane ase mu, n taa kuroose ye kufuu ye kikyikya gaa nun ba. ⁴ Me asin towesa ye me abwaaresun kitowe mu to mu, n man taa nyimisa kanyaasin pupole fane, amaa lbwaare Kayaayu mu i lee mu olon mu kaapu fane. ⁵ Saamu, fane kikoolle-gyii ku mee ye ku baa ku gyan nyimisa kanyaasin su, amaa ku baa ku gyan lbwaare olon su.

lbwaare kanyaasin

⁶ Inumu kpini gbaa mu, an towe kanyaasin asin an sa bamu nuu ba tee dan kikoolle-gyii mu to mu, man gye dulinyaa numu to kanyaasin, abee kumu alonpu kanyaasin mu nuu bamu olon mu ii bitu i ba fɔɔ okaa mu. ⁷ Amaa kanyaasin asin mu nuu an towe fane fale i gye lbwaare kanyaasin baalasa, mu nuu o wula nmina yila ye ee bitu o taa kanyaasin mana bunyaa ane, poyi nuu o piili dulinyaa mu. ⁸ Nuu dulinyaa numu to alonpu mu to oku man taale bu kanin kanyaasin mana, nuu ba daa bu nun, naafɔɔ ba man din da Onyiripe bunyaa wuya mu oyu laasa su. ⁹ Amaa i du nun fee kanan mu nuu ba kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu ye, “Kutu mu nuu oku ansi i man pu wu, nuu asu i man pu nu, nuu oku man pu fe umu nfeere mu, i gye kutu mu nuu lbwaare lonɔ yila sa bamu nuu bee bitu mu mu.” ¹⁰ Amaa lbwaare bola mu Kayaayu su lee mu kanyaasin baalasa mu kaapu ane. lbwaare Kayaayu mu u meege kutu kumaa numu to ee ku, halu lbwaare asin mu nuu i gye mu oto to asin nuu i baala mu gbaa. ¹¹ Oku mee taale bu nfeere mu nuu oku u fe, amoo mu gbaa-gbaa mu. Kanin mana nuu oku mee taale bu lbwaare nfeere, amoo mu gbaa-gbaa mu Kayaayu

† 1:24 1:24 Pooɔ tu bamu nuu ba man gye Gyiwu abimu ye Giriki abi.

mu nkun. ¹² Man gye dulinyaa numu to kayaayu nu lbwaare taa sa ane, amaa Kayaayu mu nu ki lu lbwaare ase mu, nu an nye, ke a taale nu ato mu nu lbwaare taa kee ane mu kase. ¹³ Imu su man gye nyimisa kanyaasin asin kaapusa nu an su an towe fane. Amaa i gye asin mu nu Kayaayu mu kaapu ane, fee kanan mu nu an lee Kayaayu to asin mu kase an kaapu bamu nu ba su Kayaayu mu. ¹⁴ Amaa asa kumaa mu nu o man su lbwaare Kayaayu mu, mee ye o taale koolo ato mu nu u lu lbwaare Kayaayu mu ase mu kyula. Asin mu i gye amelensi-sin sa asa mu, o mee ye o taale nu umu kase, lu fee lbwaare Kayaayu mu nkun u yege nu asa bee nu umu kase. ¹⁵ Nu asa mu nu o su lbwaare Kayaayu mu bire, ee taale meege kutu kumaa to wu umu to, amaa mu gbaa-gbaa mu lee bire, oku mee taale meege umu to wu sehn. ¹⁶ I du nun fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyen yilasa mu to mu ye, "Animu i taale bu onyiripe lbwaare nfeere?"

Nu animu i taale towe waa mu?"
Amaa anene bire an fe nfeere kanan mu nu Krisito u fe mu.

3

Krisito i gye omu nu okumaa numu o buu

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n man taale towe fane ase fee bamu nu ba su lbwaare Kayaayu mu. Amaa n towe fane fee bamu nu bamu nfeere i gyan dulinyaa ato su, abee bamu nu ba man putu dan Krisito kikoolo-gyii mu to. ² Kanin su man gye agyito budusa nu n taa sa fane, amaa kinyapu-kyu nu n taa sa fane. Lu fee kanin sana mana mu, fan man putu dan fvu agyito mana kigyii, nu halu ba lu ndaga gbaa mu fan man putu fvu umu kigyii. ³ Lu fee fane nfeere i san i gyan dulinyaa ato su. Kayu-basa ki maa bu fane to, nu fen ko ye abaa mu, u mee kaapu nun fee fane nfeere i san i gyan dulinyaa ato su abee? Inumu u kaapu nun fee fen san fen waa fee kanan mu nu dulinyaa asa bee waa mu. ⁴ Nu fane to oku u towe ye, "N buu Pooi." Nu oku moo u towe ye, "N buu Apolosi nu."

Inumu i mee kaapu nun fee fen san fen du fee dulinyaa asa nun abee?

⁵ Inumu kpini mu, animu i gye Apolosi? Nu me, Pooi i gye animu? An gye lbwaare ayaafole nun, nu fan bola ane su ba koolo Yesu gyii. Ane okumaa numu waa mu kusun fee kanan mu nu onyiripe Yesu taa sa mu ye o waa mu. ⁶ Me i duu, nu Apolosi moo i wurige su nkyu, amaa lbwaare i yege nu ki koyi dan. ⁷ Imu su omu nu ee duu, ye omu nu ee wurige su nkyu mu, bamu asin man tiri, amaa lbwaare asin i tiri, lu fee mu u yege nu ato duusa mu u dan. ⁸ Asa mu nu ee duu ye omu nu ee wurige su nkyu mu kpini bee waa kusun kulon nun. Nu bamu okumaa numu ii biti o nye mu kukoka, lu kanan mu nu o waa mu kusun mu su. ⁹ Lu fee ane kpini an buga nun an waa lbwaare kusun. Nu fen du nun fee lbwaare kudoo, nu fen bila fen du fee lbwaare obu.

¹⁰ Lu lbwaare kabwaala mu nu o taa bwaala me su mu, n du nun fee opoyipu onyipu mu nu o yii obu kase, nu oku u poyi ee gyaga kumu su. Amaa okumaa o baa o da su kanan mu nu ee poyi ee gyaga su. ¹¹ Lu fee oku mee bila taale yii opore gyankpaasa, tii kumu nu lbwaare wula yii mu su, nu kumu i gye Yesu Krisito. ¹² Aku bee biti ba taa suwa, abee gbityi abee abuu mu nu i su ogyalin abee iyu abee afitiri abee afatee poyi gyaga opore gyankpaasa mu su. ¹³ Okumaa numu kusun mu nu o sun sa lbwaare mu, ii biti i lu ifuli. Lu fee Krisito kake lala mu nu ee biti o bwii ba mu, ii biti i lee okumaa numu kusun kudubi kaapu. Fulon ii biti o ba lee okumaa numu kusun kaapu, ke i kaala kusun mu nu okumaa numu waa sa lbwaare mu, o dan ku. ¹⁴ Nu fulon mu man kan taale nyita oku kapoyi mu nu o poyi gyaga su mu, mu ii biti o nye kukoka. ¹⁵ Amaa okumaa mu nu fulon mu dee mu kusun mu bire, o sun foyi numu. Nu mu gbaa-gbaa mu bire ee biti o nye kamolige, amaa ii biti i baa i du nun fee maa sile lu fulon to.

¹⁶ Abee fan man nyi ye fane gbaa-gbaa fane i gye Kabwaare-sunkpa aye mu, nu lbwaare Kayaayu mu te fane to abee? ¹⁷ Imu su nu oku kan nyita

Kabwaare-sunkpa aye mu, lbwaare gbaa ii biti o nyita mu, lu fee Kabwaare-sunkpa aye mu nu ki gye lbwaare lee mu, ki gye kyirekyire nin, nu fane i gye kanin Kabwaare-sunkpa aye mana.

18 Oku i gye oku o man pina mu n-yu. Nu fane to oku kan ee fe nfeere fee o gye onyaasinpɔ dulinyaa asa ansi su mu, i dagaa maa waa mu n-yu fee omelensipu, ke o nye biliŋi onyaasinpɔ gbaa-gbaa. 19 Lu fee dulinyaa numu to kanyaasin gye amelensi-sin lbwaare ase. I du nin fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Anyaasinpɔ mu, bamu kanyaasin awaasa mu to nu lbwaare su ee kitaa bamu." 20 Nu ba bila kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ntin ku ye, "Onyiripe nyi fee anyaasinpɔ mu nfeere i maa gye kɛyan." 21 Imu su oku i gye oku, o man taa mu n-yu tuv nyimisa su ke o kaapu mu n-yu, lu fee kuto kumaa numu gye fane lee nin. 22 Nu me pɔɔli nin-oo, abee Apolosi nin-oo, abee Pita nin-oo, abee dulinyaa numu nin-oo, abee nkpa nin-oo, abee lewu nin-oo, abee nbunbu nin-oo, abee oke asin nin-oo, umu kpini i gye fane lee nin. 23 Nu fane gbaa fane fan gye Krisito lee nin, nu Krisito moɔ gye lbwaare lee.

4

Krisito asunpu mu kusun sunsa

1 Kanin su i dagaa fan maa ku ane fee an gye Krisito ayaafole, nu lbwaare taa mu kesintin asin baalasa mu waa ane abaa to ye a lee umu kaapu. 2 Nu kuto mu nu ki dagaa sa omu nu ba taa asin waa mu abaa mu i gye fee, o buu mu-nyiripe mu asin mu su. 3 Amaa meeme ase bire, nu fane abee asin ogyipu ku gyii me asin mu, i man tiri me, me gbaa-gbaa n mee gyii me n-yu su asin. 4 Me nfeere to mu, n man wu asin pwusa ku me n-yu su, amaa i mee kaapu fee n gyii asu. Amoo Onyiripe mu nkun i gye me asin ogyipu. 5 Imu su fan man kan gyii oku asin, bun mu kupwe, poyi ke kake mu o fuv. Fan gyoo Onyiripe mu o ba poyi. Ee biti o ba lee kuto mu nu ki baala kitentenbiri to mu ba fitila to, ke o lee asa nkolo to asin baalasa ifuli. Kanin sana mana nu

okumaa ii biti o nye kɛyan mu nu i dagaa mu lu lbwaare ase.

6 Me-daa ana ye mi-supu ana, lu fane su nu n taa n maa Apolosi waa sunkaala sa fane, ke fan bila asin towesa mu nu u towe ye, "Fan man waa asin mu nu ba kyuroo yila mu kyun su." Imu i gye ye, fan man kaapu fane n-yu naa yile oku kamaa ke fan kina oku. 7 Mine nu fan su nu u kaapu fee fan kyoo asansa? Mine nu fan su nu i man gye lbwaare i sa fane? Nu i kan i gye lbwaare i sa fane umu mu, mine i waa su nu fen kaapu fane n-yu, fee man gye lbwaare i sa fane?

8 Fan tee nye kuto kumaa mu nu fen biti nin abee? Fan tee ba waa afulee wuya ana nin abee? Fan tee ba biliŋi awura yege a man gye nin abee? Nu fan daa fan gye awura kesintin to mu, naafoo i buron gaa ke anaa fane a ba buga gyii kuwura. 9 Me ase mu, i du nin fee lbwaare maa taa ane mu nu an gye Yesu asunpu mu, waa asii-amaapu fee bamu nu ba bun bamu kupwe, nu bee biti ba naa moɔ bamu asa nsana mu. Nu i du fee an biliŋi sunku sa kase su asa ye lbwaare nboo ye dulinyaa kpini. 10 Krisito su an gye amelensipu, amaa fane fane fan gye anyaasinpɔ lu Krisito su. Aneene bire a man bulun, amaa fane fane bire fan bulun. Asa bee sa fane beeree, nu aneene bire ba man taa ane tuv sehn. 11 Taa ba fuv ndaga mu, an naa akun ye bulifo, nu an bun akyiibi, nu an nye kɛdaye libi-libi, nu an man su ane gbaa-gbaa kewu-kyinasa. 12 Ane gbaa-gbaa ane abaa nu an su an sun kusun. Nu oku kan towe ane no mu, an waa mu kusee. Nu ba kan nyanla ane mu, an nye kenyiita an yile to. 13 Nu ba maa saale ane mu, an nye kenyiita an lee bamu kono danbirasa. An biliŋi dulinyaa kpini akpaa nu asa bee ku ane fee kɛgyaakpa ba lu ndaga.

14 N man kyuroo unumu n sa fane n gyila fane ipeeli. Amaa fan maa gye me nbii bitisa su mu, nu n da fane amu to. 15 Halu nu fan kan fan su asa fee ngbin kudu nu bee kaapu fane Krisito asin mu gbaa mu, fane-se ana ba man gye adamante. Lu fee, lu Yesu Krisito su mu n ba biliŋi fane-se, lu asin danbirasa mu nu n towe sa fane mu su. 16 Imu su n kule fane nin ye fan

kase me to. ¹⁷ Lu fale su nu n sun Timoti fane ase. Nu mu i gye mi-bii mu nu n biti mu asin gaa, nu o gye kesintin ogyipu Onyiripe mu to. Nu mu ii biti o be nyinji fane me ikpa mu nu n taa n buu Krisito Yesu, nu imaa imu nu n kaapu Krisito kubu-kubu katun kumaa numu mu, i waa kukulun.

¹⁸ Fane aku fen kusaa fane n-yu fen fen nfeere fee, akuto n mee bila ye n ba bo fane su. ¹⁹ Amaa nu Onyiripe kan kyula bure, i mee ye i kyereee n biti n ba fane ase ke me gbaa-gbaa me n ba wu olon mu nu bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu ba su, man gye bamu ntowe nkun. ²⁰ Lu fee lbwaare kuwura-gyii mu man gye asin kitowe, amaa ki gye lbwaare olon mu to ato waasa nin. ²¹ Kimomo nu fen biti n taa ba fane ase? Fen biti fee n taa kukyukyuu nin n ba, abee n taa kebiti ye keyuula ba fane ase?

5

Fan gya okyu bitipu mu lu kubu mu to

¹ Kesintin to, n nu asin lu fane su fee, kakyu abee kanyin biti agyaga-sin kibansa i maa bu fane to. Nu halu bamu nu be mee sun lbwaare gbaa, ba mee waa kanin agyaga-sin mana. Imu i gye ye fane to oku u de ye mu-se mu-ka. ² Mine su nu unumu i bu fane to, nu fen kusaa fane n-yu? I dagaa fan maa boota to, ke fan lee onyin mu nu o sun fale kusun mu lu fane kubu mu to. ³ Halu n maa man bu fane ase kayu-wule to gbaa mu, n bu fane ase kayaayu to. Nu n tee wula bun onyin mana kupwe fee n maa bu fane ase toto mu. ⁴ Nu fan kan gyanje Onyiripe Yesu Krisito kitu to, nu n bu fane ase kayaayu to, nu ane-Nyiripe Yesu Krisito olon mu bu fane ase mu, ⁵ fan lee fale onyin numu lu fane ase sa sitaane, o nyita mu alibi kayu-wule mu, ke lbwaare o molige mu kala kake mu nu Onyiripe Yesu ii biti o ba mu.

⁶ Fane n-yu kikaapu ki man buron. Fan man nyi fee kufe tinsa pii u yege nu bodobodo ii tin? ⁷ Fan lee kufe tinsa mu nu ki gye alibi mu lu fane to, yege fan man su ineesi kuv. Ke fan baa fan du fee bodobodo pupwe mu nu ki man su kufe

tinsa, fee kanan mu nu n nyi fan maa du mu. Lu fee Yesu Krisito mu nu o gye Kanyaje nbuno kabulupu mu, lbwaare tee taa mu waa koloko sa ane. ⁸ Imu su fan yege a gyii Kanyaje nbuno kesu kono, ke a lee alibi ye kumu to olon mu nu i du fee bodobodo mu nu ki su kufe tinsa didaa mu. Amaa fan yege i gyii Kesu kono mu, fee asa mu nu ba su kidanbirasa ye kesintin mu fee bodobodo mu nu ki man su kufe tinsa mu.

⁹ N wula kyuroo owule sa fane ye, fan man taa fane n-yu buga asa mu nu ba bu kakyu abee kanyin biti kigyagaa mu to. ¹⁰ N maa towe kanin mu, man gye bamu nu be mee sun lbwaare, nu bee waa kakyu abee kanyin biti kigyagaa, ye onsi-payi libi abee bamu nu bee yuuri abee bamu nu bee sun idakpa, nu n diyee. Naafoo nu i gye ye fan man taa fane n-yu buga ye kanin asa mana bure, amoo fan lu dulinyaa to kpini-kpini. ¹¹ Amaa kuto mu nu n kyuroo n sa fane mu i gye ye, fan man taa fane n-yu buga ye okumaa mu nu ee tu mu n-yu ye Krisito obuupu, yege o gye akyu abee anyin bitipu, ye onsi-payi libi wuya, abee odakpa osunpu, abee asa atu onyitapu, abee otabuspu, abee oyu. Fan naa osa mana fan man buga gyii gbaa.

¹² I man gye mi kusun fee n gyii bamu nu ba man bu Krisito kubu mu to asin, amaa bamu nu ba bu Krisito kubu mu to mu, i dagaa n maa gyii bamu asin. ¹³ lbwaare ii biti o gyii bamu nu ba man tii Krisito kubu mu su asin. Amaa fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyanyilasa mu to mu, "Fan gya alibi owaapu lu fane to."

6

Akwale-gyipu fan man kan samaa abaa

¹ Nu fane to oku maa mu birisa, Krisito obuupu ba kan nye asin mu, mine i waa su nu ee kpee naa samaa mu asin agyipu mu nu ba man nyi lbwaare mu ase, nu o man taa mu kpee Krisito abuupu mu ase ke ba loko bamu? ² Fan man nyi ye ane, lbwaare asa ii biti a tale dulinyaa abi? Nu i gye fee ane ii biti a tale dulinyaa abi asin bure, mine i waa su nu fen mee taale loko

fane nsana to asun wuribi? ³ Fan man nyi fee ane, nu lbwaare ii biti o yege a tale mu nbooo mu? Imu su mine i waa nu fen mee taale looo abaa ndaga kakyina numu to asun? ⁴ Imu su nu fan kan fan su fale asun fane nsana mu, mine i waa nu fan su fen kpiya asun agyipu mu nu Krisito kubu mu ba man su beere sa bamu mu, ye ba gyii fane asun? ⁵ I man su fane ipeeli? Amoo fan man su onyaasunpu kulon fane to, mu nu ee taale looo fane wule-wule nsana? ⁶ Amaa fane fane bure, Krisito obuupu u taa mu burisa Krisito obuupu asun ee kpee ee sa bamu nu ba man koole Yesu gyii mu ase.

⁷ Fan maa nye asun nu fen samaa abaa mu, i kaapu nun fee fan tee wola gyii tiye fane kikoole-gyii to nun. Mine i waa nu odunwura mu mee kyula ye mu asun i man buron? Mine i waa nu o mee yege ke ba sisii mu? ⁸ Amaa fane wule-wule Krisito abi fen siisi abaa, nu fen waa fane burisa ana kutu mu nu ki man buron.

⁹ Fan man nyi ye alibi awaapu mu, ba mee ye ba nye loo lbwaare kuwura-gyii mu to? Fan man yege oku o pina fane. Lu fee asa mu nu bee waa kakyi abee kanyin biti kigyagaa, ye idakpa asunpu, abee bamu nu bee lu bamu-kuli ana abee bamu-ka ana kamaa, ye anyin mu nu bee de ye bamu burisa ana anyin, ¹⁰ ye ayuu, ye onsi-payi libi wuya ana, ye atabuu, ye bamu nu bee nyita asa atu, ye bamu nu bee pina asa bee gyii mu, fale asa anumu oku mee ye o nye loo lbwaare kuwura-gyii mu to. ¹¹ Fale nu fane aku fan kyina fan du, amaa nbunbu bure lbwaare fwu fane alibi, nu o looo fane yila sa mu n-yu, nu o koole fane kyula ye fane ikpa i kyiiigi mu ase lu Onyiripe Yesu Krisito ye ane lbwaare Kayaayu mu su.

Krisito abi kayi-wule i gye Kabwaare-sunkpa aye mu.

¹² Fane to oku i towe ye, "N su okpa fee n waa kutu kumaa numu." I gye kesintin, amaa man gye umu kpini i buron sa mu. Ngbaa me n taale towe ye, n su okpa fee n waa kutu kumaa numu, amaa n mee ye n waa me n-yu kinye sa kutu ku. ¹³ Fane to oku i towe ye, "Agyito i bu to sa oto, nu oto gbaa bu to sa agyito." I

gye kesintin, amaa lbwaare ii biti o nyita umu kpini. Nyimisa kayi-wule ki man bu to sa kakyi ye kanyin biti kigyagaa, amaa ki gye sa Onyiripe nun, nu Onyiripe moo bu to sa kayi-wule. ¹⁴ lbwaare taa mu olon kyini Yesu lu lewu to, kanun nu ee biti o kyini ane gbaa ane lu lewu to. ¹⁵ Fan man nyi ye fane n-yu i gye Yesu kayi-wule abaafun mu abee? Imu su i dagaa fee n taa me n-yu mu nu ki gye Krisito kayi-wule kibaafun mu naa de ye oburukoon-kyi abee? Afuloo! I mee ye i ba kanun. ¹⁶ Fan man nyi fee okumaa mu nu o taa mu kayi-wule naa buga ye oburukoon-kyi mu, maa mu ba bilini kayi-wule kulon nun? Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Bamu anyo ba bilini kayi-wule kulon nun." ¹⁷ Amaa omu nu o taa mu n-yu buga ye Onyiripe mu, maa mu ba bilini kukulon nun kayaayu to.

¹⁸ Imu su fan sile lu kakyi abee kanyin biti kigyagaa to. Lu fee alibi kumaa mu nu nyimisa i waa mu, i mee waa mu kayi-wule ineesi, amaa nyimisa kumaa mu nu o waa kanyin abee kakyi biti kigyagaa mu, o waa mu gbaa-gbaa kayi-wule alibi nun. ¹⁹ Fan man nyi ye fane kayi-wule i gye Kayaayu Kyirekyire mu kabwaare-sunkpa aye mu? Fan man nyi ye lbwaare i sa fane Kayaayu mana, nu o te fane to? Fan man te fane kuba sa, ²⁰ lu fee lbwaare soo fane ogyalin. Imu su fan taa fane kayi-wule waa ato mu nu u sa lbwaare bunyaa.

7

Kekili asin

¹ Nu lu asin mu nu fan kyuroo owule baya me mu su mu, n biti n lee umu konoo. I buron fee onyin maa kyina yege o man mata okyu. ² Amaa lu kakyi abee kanyin biti kigyagaa su mu, i dagaa onyin kumaa numu maa nye mu gbaa-gbaa mu-ka, ke okyu kumaa gbaa o nye mu gbaa-gbaa mu-kuli. ³ Onyin kilipu o kyula maa mu-ka ba buga odekpa, ke okyu kilipu gbaa o kyula maa mu-kuli ba buga odekpa. ⁴ Lu fee okyu kilipu kayi-wule man bila ki gye mu gbaa-gbaa

mu nkun lee nun, amaa ki gye mu-kuli gbaa lee nun. Kanun manja nu onyin kilipu gbaa kayu-wule man gye mu nkun lee, amaa ki gye mu-ka gbaa lee nun. ⁵ Imu su onyin maa mu-ka ba man kina abaa ase kide kinyin ye kikyuu. Amoo fan towe kyula abaa ye fan mee ye fan de ye abaa saja gberere, ke fan nye-nye saja sa kabwaare-kule. Amaa imu kamaa mu, fan bwii buga de kinyin ye kikyuu, saamu Sitaane mee nye tub fane to ki, lu fan maa mee taale kitaa fane n-yu su. ⁶ N maa towe ye okumaa o nye mu gbaa-gbaa mu-ka abee mu gbaa-gbaa mu-kuli mu, man gye ye n nyan fane nun, nu i man gye nbara nun ye okumaa numo o kili. ⁷ Naafoo n biti fee onyin kumaa numo o baa o du fee kanan mu nu n du fale. Amaa nyimisa kumaa numo su mu gbaa-gbaa kakere mu nu lbwaare taa sa mu, onumu lee kwu, nu onumu lee gbaa kwu.

⁸ Nbuunbu lu bamu nu ba man pita kili ye akulapu-kyu mu, n towe bamu fee i buron sa bamu fee ba maa man kili fee kanan mu nu n man kili mu. ⁹ Amaa nu ba mee ye ba kan taale kitaa bamu n-yu bure, i dagaa ba maa kili. Lu fee nu ba kili mu, i buron sa bamu i kyo kakyu abee kanyin biti kayalaga ki maa bu bamu to.

¹⁰ Lu bamu nu ba kili mu moo, n sa fane konso, nu kanun konosa manja man lu me ase, i lu Onyiripe Yesu Krisito ase nun. Imu i gye ye okyuu kilipu o man kina mu-kuli. ¹¹ Amaa nu o kan kina mu-kuli mu, o man bila kili, amoo o bwii kpee, ke maa mu-kuli ba naa lonjo abaa. Nu okpa kulon manja su onyin gbaa o man kina mu-ka.

¹² Nu asansa mu moo me gbaa-gbaa me i towe inumu, man gye Onyiripe. Nu fane Krisito obuupu oku kan o su okyuu mu nu o man gye okoolle-gyipu, nu okyuu mu kyula ye maa onyin mu ba kyina mu, onyin mu o man kina mu. ¹³ Nu fane Krisito obuupu okyuu kan o su onyin mu nu o man gye okoolle-gyipu, nu onyin mu kyula ye maa okyuu mu ba kyina mu, okyuu mu o man kina onyin mu. ¹⁴ Lu fee okyuu mu maa gye okoolle-gyipu su mu, lbwaare wu fee onyin mu nu o man gye

okoolle-gyipu mu, n-yu su i man bila i su ineesi. Kanun manja nu onyin mu nu o gye okoolle-gyipu su mu, lbwaare wu fee okyuu mu nu o man gye okoolle-gyipu mu, mu n-yu su i man bila i su ineesi. Nu man gye kanun mu bamu-bii ana bee biti ba baa ba gye ineesi nbii, amaa i maa ba fale su mu lbwaare wu fee ba man su ineesi.

¹⁵ Amaa Krisito obuupu mu nu mu-ka abee mu-kuli mu nu o man gye Krisito obuupu, nu ee biti fee o kina mu bure mu, o yege mu o nate. Nu i kan ba kanun mu, kekili nbara i man nmina mu, lu fee lbwaare tu ane nun ye a ba kyina kayu yuuli to. ¹⁶ Fu Krisito obuupu okyuu, akuto fu su nu fu-kuli ii biti o bola nye kamolige? Nu fu Krisito obuupu onyin, akuto fee fu su nu fu-ka ii biti o bola nye kamolige?

Fan kyina kakyina mu nu fan wola fan mu.

¹⁷ Okumaa numo o kyaga su kyina kakyina mu nu Onyiripe taa sa mu, fee kanan mu nu o wola o du poyi nu lbwaare tu mu ye o be sun mu mu. Inumu i gye konosa mu nu n kaapu Krisito kubu-kubu mu kpini to. ¹⁸ Nu onyin mu nu o tin mu oduu poyi nu lbwaare tu mu mu, o man bun mu oduu kulopane su, nu onyin mu nu o man kan tin oduu, nu lbwaare tu mu mu, o man tin mu oduu. ¹⁹ Fu tin oduu oo, fu man tin oduu oo, man gye imu i gye kuto mu nu ki tiri. Amaa kuto mu nu ki tiri mu i gye ye fan buu lbwaare nbara mu su. ²⁰ Imu su okumaa numo o baa o du fee kanan mu nu o wola o du poyi nu lbwaare tu mu ye o be sun mu mu. ²¹ A taa fee nu fu kan fu gye kinye poyi nu lbwaare tu fu ye fu ba sun mu mu man yege i tooro fu. Amaa nu fu nye okpa mu nu fu taa koolle fu n-yu bure, waa kanun. ²² Lu fee fane okumaa mu nu o gye kinye nu Onyiripe tu mu, nu o be bilinji Krisito obuupu mu, Krisito i yege nu o nye mu n-yu. Nu okpa kulon manja su, fane okumaa mu nu o nye mu n-yu nu Onyiripe tu mu ye o ba waa Krisito obuupu mu, gye Krisito kinye. ²³ Lu fee Krisito soo fane kpini ogyalu,

umv sv fan man gye anye sa asa. ²⁴ Me burisa ana Krisito abuupu, kanan mv nu okumaa numv wola o du poyi nu lbwaare tu mv mv, o kyina kanin ye lbwaare.

Bamv nu ba man pita kili mv ba kyina kanin

²⁵ Nbuinbu bamv nu ba man pita kili mv bire, n man nye nbara kv lu ane-Nyiripe Yesu ase lu bamv sv. Amaa me Pochi gbaa-gbaa n towe n sa bamv lu me nfeere to, fee n maa gye omv nu Onyiripe wu kowe sv mv, fen taale koolle me gyii fee asin mv nu n towe fane fale, n mee pina fane nin. ²⁶ Me ase mv, i buron fee bamv nu ba man pu kili mv, ba kyina kanin, lu fee nbuinbu kakyina kanimv to waa olon. ²⁷ Nu onyin mv nu o tee kili mv, o man kina mv-ka. Amaa onyin mv nu o man pita kili mv, o man mata okyuu. ²⁸ Nu onyin kan kili mv, o man waa alibi. Nu okyuu mv nu o man pita kili nu o kan kili mv, o man waa alibi. Amaa asa mv nu ba kili mv, aworufo mv nu bee biti be wu kakyina kanimv to mv, umv nu n mee biti fan maa wu.

²⁹ Me-daa ana ye mi-supu ana Krisito abuupu, kutv mv nu n kaapu mv i gye ye, sana man bula o kyv ke dulinyaa kv ba laalaalwe, umv sv lu ndaga u sv ii kpee mv, anyin mv nu ba kili mv ba kyina fee anyin mv nu ba man sv akyuu. ³⁰ Kanin mana nu bamv nu ba boota to mv, ba waa fee i maa man tiri bamv, nu bamv nu bamv ansi i gyii mv mv, ba waa fee bamv ansi ii mee gyii, nu bamv nu ba soo mv, ba waa fee ato mv nu ba soo mv, i man gye bamv lee. ³¹ Bamv nu ba taa dulinyaa ato waasa bee sun kusun mv, ba waa fee i man tiri bamv. Lu fee kanan mv nu dulinyaa du nbuinbu numv mv, kv kyun numv.

³² N biti fee fan lee fane n-yu lu nfeere kibansa to. Nu onyin mv nu o man sv okyuu mv, Onyiripe mu kusun i tiri mv, lu fee ee kpan mv n-yu ee waa kusun kanan mv nu i gyii Onyiripe ansi. ³³ Amaa onyin kilipu bire, mv nfeere i gyan dulinyaa asin sv nin, kanan mv nu ee biti o gyii mv-ka ansi. ³⁴ Imv sv nfeere nnyo-nnyo nu o sv. Nu okyuu mv nu o man kili mv

mv Onyiripe mu kusun i tiri mv. Lu fee umv i gye fee o taa mv n-yu ye mv kala kpini sa Onyiripe. Amaa okyuu-kilipu bire mv nfeere i gyan dulinyaa asin sv nin, ye kanan mv nu ee biti o waa ke o gyii mu-kuli ansi. ³⁵ Fee kanan mv nu i kye fane to sv, nu n towe fane umv n man gye ye n nyan fane nin. Amaa n biti fan waa kutv mv nu kv de okpa yege kv buron, ke fan nye taa fane n-yu kpini sa Onyiripe mv naa lwe.

³⁶ Nu i kan ba fee onyin maa okyuu ba hmina fee ba kili, nu onyin mv mee taale kntaa mv n-yu mv, nu okyuu mv mv dan fvb kekili mv, onyin mv o waa kutv mv nu kv dagaa, ke ba kili abaa. I man gye alibi nin. ³⁷ Amaa nu onyin kan fe nfeere ye o mee ye o kili, nu o yile sv kanin mv, okv o man nyan mv, nu o taale kntaa mv n-yu mv i buron. ³⁸ Imv sv onyin mv nu o kili okyuu mv i buron, nu onyin mv nu o man kili okyuu mv mv i buron gaa.

³⁹ Okyuu kilipu mv nu mu-kuli san o te nkpa to mv, o mee taale kina mu-kuli ke o naa kili onyin pupwe. Amaa nu mu-kuli mv wu bire, o sv okpa o taale kili onyin mv nu mv kakovv kii biti, amaa o baa o gye Krisito obuupu. ⁴⁰ Me ase mv, okyuu kyina mv nkun mv, ii biti i waa odan sa mv, i kyv maa kili. Nu n koolle gyii fee lbwaare Kayaayu mv kv te me to.

8

Agyito mv nu ba taa lonjo sa idakpa

¹ Nbuinbu, taa lu agyito mv nu ba taa lonjo sa idakpa mv, an nyi fee ane kpini an sv kinyi fee kanan mv nu fen taale fen towe mv. Kinyi u biva n-yu kikusa, amaa kebiti kv kye asa to. ² Osa kumaa mv nu ee fe nfeere fee o nyi kutv kv mv, o mee nyi naa fvb kanan mv nu i dagaa fee o baa o nyi mv. ³ Amaa omv nu ee biti lbwaare mv, mv nu lbwaare nyi.

⁴ Imv sv lu agyito mv nu ba taa lonjo sa idakpa mv kigyii mv, an nyi fee odakpa kv man bv to nu kv sv nkpa, nu an nyi fee lbwaare kulon nkun i bv to. ⁵ Halu idakpa mv nu bee tu bamv ye anyiripe nu ba bv svsv abee kase sv, nu i gye

kesintin fɛɛ ɪdakpa ye anyirɪpe gaalaagaa ba bu tɔ gbaa mu, ⁶ anɛnɛnɛ birɛ, lbwaare kulɔn nu an nyi maa bu tɔ, nu mu ɪ gye ɔsɛ mu nu ɔ tɔv kutɔ kumaa numu, nu an bu tɔ sa mu, nu ɔnyirɪpe kulɔn ɪ bu tɔ, mu ɪ gye Yesu Krisito mu nu lbwaare bola mu su tɔv kutɔ kumaa numu, nu mu su nu an bu tɔ.

⁷ Amaa man gye ɔkumaa numu ɪ nyi fale asin numu. Idakpa asin mu ɪ wula din aku, umu su ba lu ndaga nu ba kan gyii kanin agyito mu, bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ agyito mu ɪ gye ɪdakpa lɛɛ nin. Ba maa man pu bu abwaaresin mu tɔ gaa su mu, nu ba kan gyii mu bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ nin fɛɛ ba waa bamu n-yu ineesi. ⁸ Amaa agyito mɛɛ taale kye anɛ tɔ ke a nin tiri lbwaare. Nu a man kan gyii mu, a mɛɛ ye a pan sehn, nu an kan gyii mɔɔ mu, a mɛɛ ye a nye sehn.

⁹ Amaa fan baa fan da su lu ɔkpa mu nu fan nye mu su, ke bamu nu ba man pu bu abwaaresin mu tɔ gaa mu, ba man tiye kikɔɔlɛ-gyii tɔ. ¹⁰ Nu ɪ kan ba fɛɛ ɔku mu nu ɔ man pu bu abwaaresin mu tɔ gaa, nu o wu fu mu nu fu nyi abwaaresin mu tɔ gaa, fu maa tɛ ɔdakpa tɔ fii gyii mu, umu ɪ mɛɛ yege, ke ngbaa mu ɔ naa gyii agyito mu nu ba taa lonɔ sa ɔdakpa mu abɛɛ? ¹¹ Imu su fu birisa mu nu Krisito wu sa mu, nu ɔ man pu bu abwaaresin mu tɔ gaa mu, ee biti o nyita lu fu kinyi gaa mu su. ¹² Nu fu kan waa fu birisa alibi fale ɔkpa su mu, fu yege nu mu kikɔɔlɛ-gyii kɪ lɛɛ su, nu fu waa Krisito alibi. ¹³ Imu su nu agyito mu nu n gyii, ii biti ɪ yege mɛ birisa ɔ tiye alibi tɔ birɛ, n mɛɛ bila ye n gyii kanin agyito manja, ke n yege ɔ lu tiye.

9

Ikpa mu nu ɪ de sa Krisito asunpu

¹ N man bu mɛ n-yu nin abɛɛ? N man gye Krisito osunpu nin abɛɛ? N man wu Yesu anɛ-Nyirɪpe nin abɛɛ? Man gye fane ɪ gye kusun mu nu n waa sa ɔnyirɪpe mu tɔnɔ? ² Halu nu aku ba man kɪ mɛ fɛɛ n gye Krisito osunpu gbaa mu, fanɛɛ fanɛ birɛ n gye Krisito osunpu sa fanɛ. Lu fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ kakyina ɔnyirɪpe

mu tɔ mu, umu ii duligi fɛɛ n gye Krisito osunpu nin.

³ Fale asin numu nu n su n lɛɛ bamu nu bɛɛ towɛ ye n man gye Krisito osunpu mu kɔnɔ. ⁴ N maa Banabasi a man su ɔkpa fɛɛ ɪ gyii ke anuu lu kusun mu nu an sun mu su abɛɛ? ⁵ A man su ɔkpa fɛɛ a kili Krisito abuuu akyu, ke a taa bamu buu anɛ n-yu fɛɛ kanan mu nu Krisito asunpu aku, ye ɔnyirɪpe Yesu mu-supu ana ye Pita bɛɛ waa mu abɛɛ? ⁶ Abɛɛ anɛ nkun ɪ dagaa fɛɛ a taa anɛ abaa waa kusun biti anɛ agyito-gyisa?

⁷ ɔnaakɔpu mɔɔ ii sun kusun, nu ɛɛ ka mu gbaa-gbaa mu n-yu kukɔ? ɔɔɔpu mɔɔ ɪ bu tɔ, nu o mee gyii mu ndɔɔ tɔ agyito? Atɔbwaayaa ɔkpa mu mɔɔ ɪ bu tɔ, nu o mee nuu mu atɔbwaaya mu kinyapu-kyu. ⁸ Man gye nyimisa nfɛɛrɛ nu n su n towɛ fale asin numu, lu fɛɛ ɪ bu lbwaare nbara mu tɔ gbaa. ⁹ Ba kyurɔɔ yla Mosesi Nbara mu tɔ ye, “Man nmina naate-nyinsa kɔnɔ, sanja mu nu ɛɛ waa agyito tɔ kusun mu.” Amɔɔ fu nyi fɛɛ inaate-nyinsa asin nkun nu lbwaare towɛ fale? ¹⁰ lbwaare maa towɛ kanin mu, man gye anɛ nu ɛɛ towɛ ɛɛ sa abɛɛ? ɛhn! Kesintin, anɛ nu ba kyurɔɔ umu sa. Lu fɛɛ ɔmu nu ɛɛ banɛ ifɔlɛ, ye ɔmu nu ɛɛ tiye ayu mu, bamu kpini bɛɛ waa kanin yege ba su tamaa fɛɛ bɛɛ nye bamu agyito-gyisa lu umu tɔ. ¹¹ Nu an maa duu kayaayu tɔ atɔ duusa fanɛ tɔ mu, nu a nye kakyina numu tɔ atɔ tirisa lu fanɛ ase mu, ii kisi nin? ¹² Nu aku ba su ɔkpa fɛɛ ba kɔɔlɛ fale atɔ tirisa lu fanɛ ase mu, a man su ɔkpa an kyɔ bamu?

Halu a maa su kanin ɔkpa gbaa mu, a man taa umu waa sehn. Amaa an nye kenyiita yile tɔ, ke ɪ man nye tii Asin danbirasa lu Krisito su mu kɪ yelige. ¹³ Fan man nyi fɛɛ bamu nu bee sun kusun kabwaare-sunkpa aye mu tɔ mu, bɛɛ nye bamu agyito bɛɛ lu tutɔ nin? Nu fan man nyi fɛɛ bamu nu bɛɛ lɛɛ saraga lbwaare kaswu mu su gbaa, bɛɛ nye bamu lɛɛ lu atɔ mu nu ba taa ba lɛɛ saraga sa lbwaare mu. ¹⁴ Kanin manja nu ɔnyirɪpe Yesu sa kɔnɔ yla ye, bamu nu bɛɛ towɛ asin danbirasa mu, bee biti

ba nye bamu agyito gyisa lu bamu asin danbirasa kitowe mu to.

¹⁵ Amaa n man taa fale ikpa unumu to oku waa kusun. Nu n man kyurɔɔ unumu nin ke i yege fan waa kanin ato sa me. Nu n kan wu gbaa mu, i bo fee oku o maa yege nu kuto mu nu kumu su n kaapu me n-yu mu i maa waa kyan. ¹⁶ Nu n kan towe asin danbirasa mu, n man su okpa fee n kaapu me n-yu. I dan i gye nin fee, n towe asin danbirasa mu. Imu su nu n kan n man towe asin danbirasa mu, me laaku. ¹⁷ Nu n kan n waa kusun mu me kipire to mu, n biti n nye kukoka lala. Nu n man kan sun kusun mu lu me kipire to bire, n dan waa kusun mu nu lbwaare taa sa me ye n waa mu nin dee. ¹⁸ Nu mine i gye me kukoka? Imu i gye fee n towe asin danbirasa mu yege n man koolo umu sehn, nu n mee taa ikpa mu nu n su lu asin danbirasa kitowe mu su taa nye me ato tirisa.

¹⁹ N bu me n-yu nin, n man gye oku kinye, amaa n waa me n-yu kinye sa okumaa numu, ke n nye-nye asa kukyo ba be bilinji Krisito lee. ²⁰ Nu n maa bu Gyiwu abi ase mu, n waa me n-yu nin fee Gyiwu obii, ke n nye-nye bamu ba be bilinji Krisito lee. Nu n maa bu bamu nu ba bu Mosesi nbara mu kase mu, yege mee me n man bu nbara mu kase mu, n waa me n-yu nin fee kanan mu nu ba du mu, ke n nye-nye bamu ba ba bilinji Krisito lee. ²¹ Kanin okpa kulon su nu n maa bu bamu nu ba man bu Mosesi nbara mu kase mu, n waa me n-yu fee osa mu nu o man bu nbara mu kase, ke n nye-nye bamu ke ba be buu Krisito. Inumu i mee kaapu nin fee n mee buu lbwaare nbara mu, n buu Krisito nbara mu nin. ²² Nu n maa bu bamu nu ba man pu bu abwaaresin mu to gaa ase mu, n waa me n-yu nin fee ngbaa me n man pu bu abwaaresin mu to gaa, ke n nye-nye bamu ba be buu Krisito. N taa me n-yu waa koto kumaa numu sa asa kpini, ke n nye-nye okpa kumaa numu su yege bamu aku ba nye kamolige. ²³ Asin danbirasa mu su nu n waa unumu kpini, ke n nye-nye kusee mu nu i bu asin danbirasa mu to mu.

²⁴ Fan man nyi fee asilepu kukyo bee waa kadandan abaa kisile to mu, bamu

to okulon ii biti o gyii su ke o nye kakae. Imu su fan payi ansi sile kanan mu nu fan nye gyii su, ke fan nye umu kakae.

²⁵ Osa kumaa mu nu o gye kadandan abaa osilepu mu, ee payi mu ansi ee koola mu n-yu danbirasa. Bamee bamu bire, bee waa kanin bee biti kakae mu nu kii biti ki be nyita. Amaa aneene bire, an payi ansi an sun an biti kakae mu nu ki mee nyita kpini-kpini. ²⁶ Kanin su n mee sile fee osa mu nu ee sile kyan, nu n mee ko kolu fee omu nu ee tub akotoo afuu to. ²⁷ N nyan me n-yu, nu n yege nu kii nu me ase, ke i man naa ba fee, nu n kan towe asin danbirasa sa asa mu, ke meeme n pan kakae mu.

10

*Fan man waa alibi mu nu
Isirayi abi ba waa mu*

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n biti fee fan nyinji kuto mu nu ki kyina waa ane naana ana mu. Sana mu nu ba kusu lu Egyipiti ba buu Mosesi bee kpee mu, lbwaare i yege nu kabwaare-wule kun bamu kpini, nu opu banje to kinyo nu bamu kpini ba nate kumu to bule lu. ² Lu kabwaare-wule mu nu ki kun bamu ye opu mu to kinate faa mu su mu, ba nye lbwaare kekyugyee bilinji Mosesi abuupu. ³ Bamu kpini ba gyii agyito mu nu i lu lbwaare ase mu. ⁴ Nu bamu kpini ba nuu nkyu mu nu lbwaare yege nu i lu kifule to mu. Ba nuu lu kifule mu nu kumaa bamu ba naa mu, nu kanin kifule mana i gye Krisito. ⁵ Amaa umaa umu kpini gbaa mu, lbwaare ansi i man gyii bamu gaalaagaa su, nu ba wu-wu yaase ba de ofuli mu su.

⁶ Nbuunbu asin numu kpini i waa nin kaapu i da ane amu to, ke i man yege ane nfeere i gyaga alibi kiwaa su, fee kanan mu nu adidaapu mu ba waa mu. ⁷ Fan man sun idakpa fee kanan mu nu bamu to aku ba kyina waa mu. Ba kyurɔɔ Asinkyan yilasa mu to lu bamu su ye, "Asa mu ba kyina nu ba gyii, nu ba nuu, nu ba kusu yile kyaa." ⁸ A man waa kakyu abee kanyin biti kigyagaa fee kanan mu nu bamu to aku ba daa kyina waa mu, nu kake kulon to bamu asa

ngbin adonyo ye asa ba wu mu. ⁹ Fan man yege a tɔv ɔnyiripe lbwaare tɔ ku, fɛe kanan mu nu bamu aku ba daa kyina waa mu, nu ananse ba be dɔnji bamu mɔɔ mu. ¹⁰ Fan man kolite fɛe kanan mu nu bamu aku ba kyina kolite mu, nu lbwaare sun mu kabɔɔ mu nu eɛ mɔɔ asa, nu ɔ ba mɔɔ bamu mu.

¹¹ Asin numu kpini i tu asa mu, nu i gye sunkaala sa asa. Ba kyurɔɔ umu yila fɛe i da ane amu tɔ. Lu fɛe sɔja mu nu an bu dulinyaa tɔ fale mu, ii kpee laalaalɔwe numu. ¹² Imu su ɔkɔmaa mu nu o nyi ye ɔ yile mu ayaa su kenken mu, ɔ baa ɔ da su ke ɔ man lu tiye. ¹³ Kutɔv tɔ ku ku man ba fane su yege ku man pɔta ba nyimisa su. lbwaare gye kesintin wuya, nu ɔ mee ye ɔ yege kutɔv tɔ ku mu nu fen mee ye fan taale yile tɔ mu ku ba fane su. Amaa nu kutɔv tɔ ku kan ba fane su mu, lbwaare ii biti ɔ kaapu fane ɔkpa ke fan taa lu tɔ, ke fan taale yile tɔ.

¹⁴ Imu su me birisa ana danbirasa, fan lee fane n-yu lu idakpa kusun tɔ. ¹⁵ N tɔwe fane ase fɛe anyaasɔnpɔ, umu su fane gbaa-gbaa fane fan fe nfeere lu asin mu nu n tɔwe fale tɔ ku. ¹⁶ Ane Krisito abupu a maa gyii ɔnyiripe agyito mu, kuɔpu ye nta mu nu an taa afwaala an sa lbwaare mu, an kan nuu kɔɔpu mu tɔ mu, i kaapu nin fɛe anaa Krisito an buga waa kukulɔn lu nkalan mu su. Nu an kpee bodobodo tɔ mu, u waa nin fɛe anaa Krisito an buga waa kukulɔn mu kayi-wule tɔ nin. ¹⁷ Lu fɛe bodobodo kulɔn i bu tɔ, halu a maa kyɔ fale gbaa mu, an gye kayi-wule kulɔn nin, lu fɛe ane kpini an gyii bodobodo kulɔn manja.

¹⁸ A taa Isirayi abi asin kaala ku. Bamu nu ba taa kutɔbwaaya lɔɔ sa lbwaare mu, nu ba gyii umu mu, i kaapu nin fɛe ba maa lbwaare ba waa kukulɔn mu kɔsɔriga kaswu mu su. ¹⁹ Nbuɔnbu mine nu n biti n tɔwe? I kaapu nin fɛe atɔbwaaya mu nu ba taa lɔɔ sa mu i gye kutɔ ku, abee idakpa mu i gye kutɔku? ²⁰ Ayee, amaa n biti n kaapu nin fɛe, idakpa asunpu kolɔɔ mu nu bee lɔɔ mu, bee lɔɔ bee sa nbwu libi nin, man gye lbwaare. N mee biti fan naa nbwu libi fan maa buga. ²¹ Fan mee taale nuu

ɔnyiripe Yesu kɔɔpu mu tɔ, ke fan bila naa nuu nbwu libi kɔɔpu tɔ. Fan mee taale gyii ɔnyiripe Yesu agyito, ke fan bila naa gyii nbwu libi agyito. ²² Nu an kan waa kanin mu, an biti lbwaare ɔ nye agbu nin abee? An bulɔn an kyɔ lbwaare nin abee?

Fan waa atɔ mu nu u biya lbwaare bunyaa

²³ Fane tɔ ɔku i tɔwe ye, “N su ɔkpa fɛe n waa kutɔ kɔmaa numu.” I gye kesintin, amaa man gye umu kpini i burɔn sa me. Fen tɔwe ye, “N su ɔkpa fɛe n waa kutɔ kɔmaa numu.” Amaa man gye kutɔ kɔmaa numu u kye tɔ. ²⁴ ɔku ɔ man ku biti kutɔ mu nu ku burɔn sa mu wule nkɔn, amaa ɔ ku biti kutɔ mu nu ku burɔn sa mu birisa ana.

²⁵ Fen taale gyii kunun kɔmaa mu nu bee fe kunun ɔfekpa, amaa fan man taase katɔn mu nu ku lu, ke i wuliti ɔku nfeere tɔ. ²⁶ Lu fɛe ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “Kase ye kutɔ kɔmaa mu nu ku bu kimu su mu kpini gye lbwaare lee nin.”

²⁷ Nu bamu nu ba man gye Krisito abupu mu tɔ ɔku kan da kɔbaa tu fane ye, fan ba ke fan buga gyii, nu fan waa nfeere ye fen kpee mu, fen gyii agyito kɔmaa mu nu ba taa be yii fane ansi tɔ, ke fan man taase sehn, ke i wuliti ɔku nfeere tɔ. ²⁸ Amaa nu ɔku kan tɔwe fane ye, ba taa agyito numu sa ɔdakpa mu, lu ɔmu nu ɔ tɔwe fane ye asa nfeere su mu, fan man gyii. ²⁹ Man gye fane nfeere su nin n tɔwe kanin, amaa ɔmu nu ɔ tɔwe fane mu nfeere su. Fane ɔku ii biti ɔ taase ye, “Nu n kan su ɔkpa n gyii atɔ numu mu, mine u waa nu ɔku nfeere su mu, n mee taale gyii? ³⁰ Nu n kan taa afwaala sa lbwaare pɔyi nu n gyii agyito mu, mine i waa nu ɔku i pwu me yege n taa afwaala sa lbwaare pɔyi nu n gyii?”

³¹ To! Kutɔ kɔmaa mu nu fen waa nin-oo, fen gyii nin-oo, fen nuu nin-oo, fan waa umu kpini kanan mu nu ii biti i taa bunyaa sa lbwaare. ³² Amaa fan man kan waa kutɔ mu nu kii biti ku yege asa ba siti tiye bamu kukɔle-gyii tɔ, ba gye Gyiwu abi nin-oo, bamu nu ba man gye Gyiwu abi nin-oo, halu bamu nu ba gye

Krisito akoolɛ-gyipu gbaa. ³³ Kanɔn nu nɔbaa mɛ n waa. N waa kutɔ kumaa mu nu kii biti ki gyii okumaa numu ansi okpa kumaa numu su. Lu fɛɛ n mɛɛ waa kutɔ mu nu ki burɔn sa mɛ wɔlɛ nkɔn, amaa kutɔ mu nu ki burɔn sa asa gaalaagaa, ke ba nye kamolige.

11

¹ Imu su fan kase mɛ tɔ, fɛɛ kanan mu nu n kase Krisito tɔ mu.

Kabwaare-sun tɔ nbara lu kumu su kubun

² N yɔn fane, lu fɛɛ fen nyinji mɛ su lu kutɔ kumaa kɔnumu tɔ, nu fen buu kikaapu mu nu n taa waa fane abaa tɔ mu.

³ Amaa n biti fan bu fɛɛ onyin kumaa kumu i gye Krisito, nu okyuu-kilipu kumu i gye mu-kuli, nu Krisito kumu i gye lbwaare. ⁴ Imu su onyin kumaa mu nu ɛɛ kule kabwaare-kule, abɛɛ lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe, yege o bun mu kumu su mu, ee gyila mu kumu mu nu ki gye Krisito mu ipeeli numu. ⁵ Nu okyuu kumaa mu nu ɛɛ kule kabwaare-kule abɛɛ lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe, nu o man bun mu kumu su mu, ee gyila mu kumu mu nu ki gye mu-kuli ipeeli numu, i dan i du nun fɛɛ maa kpaate mu kumu mu. ⁶ Nu okyuu mu nu o man kan bun mu kumu su bure, i dagaa maa kpaate mu kumu. Nu i gye ipeeli-sɔn sa okyuu maa kpaate mu kumu, abɛɛ maa gyate mu inyini su mu, kanɔn bure o bun mu kumu su. ⁷ Onyin bure man dagaa maa bun mu kumu su, saɔa mu nu ɛɛ kule kabwaare-kule, abɛɛ lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe mu. Lu fɛɛ onyin mu tɔ nu lbwaare keduli ye mu bunyaa u lee u kaapu. Amaa okyuu mu u lee onyin bunyaa u kaapu. ⁸ Lu fɛɛ lbwaare man tɔv onyin lu okyuu tɔ, amaa o tɔv okyuu nun lu onyin tɔ. ⁹ Nu lbwaare man tɔv onyin nun sa okyuu, amaa o tɔv okyuu nun sa onyin. ¹⁰ Lu unumu su ye lbwaare nbɔɔ su mu, i dagaa okyuu maa bun mu kumu su, ke i kaapu fɛɛ o bu mu-kuli kase.

¹¹ Amaa unumu kpini, lu Onyiripe ukpa su mu, okyuu tiri sa onyin, nu onyin gbaa tiri sa okyuu. ¹² Lu fɛɛ okyuu lu onyin tɔ nun, nu okyuu mɔɔ i kɔvge onyin. Amaa

kutɔ kumaa numu lu lbwaare ase nun. ¹³ Fane gbaa-gbaa fane fan ku, nu okyuu maa kule kabwaare-kule, yege o man bun mu kumu su mu, i burɔn kanɔn abɛɛ? ¹⁴ I wɔla i de fɛɛ onyin kumaa mu nu mu inyini i waa nswu i kyole mu, i gye ipeeli sa mu. ¹⁵ Amaa okyuu bure, nu o kan o su inyini bunswusa mu, i gye bunyaa nun sa mu. Lu fɛɛ lbwaare sa okyuu inyini bunswusa nun, ke i bun mu su. ¹⁶ Amaa okumaa mu nu ee biti o gyii unumu unɔvɔre mu, kutɔ mu nu n su n tɔwe i gye ye, a man buu atɔ waasa ku Krisito tɔ tii unumu su. Nu lbwaare kubu-kubu kumaa numu tɔ gbaa kanɔn nu i du.

Onyiripe agyito ye imu okpa su kigyii

¹⁷ Nbuɔnbu asɔn mu nu n biti n ba tɔwe fane fale bure n mɛɛ yɔn fane, lu fɛɛ fane kigyane kumaa numu tɔ mu, i mɛɛ biya adanbirasa, amɔɔ ii nyita nun ii tii su. ¹⁸ Imu nu i gyankpaa mu, n nu ye saɔa kumaa nu fane kubu fen gyanɛ mu, nbarige i bu fane tɔ, nu n koolɛ imu tku gyii. ¹⁹ Kesintin tɔ, i dagaa nbarige i maa bu fane tɔ, saamu ke i yege okumaa numu o bu fane tɔ bamu nu bee sun lbwaare kesintin tɔ. ²⁰ Nu fan maa gyanɛ mu, man gye Onyiripe agyito mu, nu fen gyii. ²¹ Lu fɛɛ fan maa gyii mu, okumaa numu ii gyii mu lee nun, nu fen mee gyoo abaa, kanɔn su akɔn u mɔɔ aku, yege aku mɔɔ bee buu. ²² Imu su fan man su akpaara mu nu fen gyii ke fen nu imu su nun? Abɛɛ fen biti fan naabaa lbwaare kubu mu nun, ke bamu nu ba man su sehn mu ba gyii ipeeli? Mine nu fen biti n tɔwe fane? N yɔn fane unumu su abɛɛ? N mɛɛ ye n yɔn fane.

²³ Lu fɛɛ kutɔ mu nu n nye lu Onyiripe Yesu ase mu nu n taa kaapu fane. Imu i gye fɛɛ, kagyanbwe, poyi ke ba lee anɛ-Nyiripe Yesu sa mu, o taa bodobodo, ²⁴ nu o fwaala lbwaare, nu o gya bodobodo mu tɔ, nu o tɔwe ye, "Inumu i gye mɛ kayi-wɔlɛ, mu nu n taa sa fane. Fan waa fale taa nyinji mɛ." ²⁵ Ba maa gyii lɔwe mu, okpa kulɔn mana su o taa kɔvɔvɔ ye nta mu, nu o tɔwe ye, "Kɔvɔvɔ numu i gye mɛ nkalan mu nu lbwaare taa

waa katowe kyula pupwe maa asa nsana. Fan waa fale, sanya kumaa mu nu fan nuu umu mu, taa nyinji mu.” 26 Kanin su sanya kumaa mu nu fen gyii bodobodo numu, nu fen nuu lu koo pu numu to mu, i kaapu nin fee fen da Onyiripe Yesu kelewu mu kibonbon naa fuu sanya mu nu ee biti o bwii ba mu.

27 Imu su okumaa mu nu ee gyii Onyiripe Yesu bodobodo abee ee nuu lu koo pu mu to, okpa mu nu i man dagaa su mu, o gyii kupwe, lu fee o man buu Onyiripe n-yu ye mu nkalan mu. 28 Kanin su, okumaa numu dagaa maa ku mu gbaa-gbaa mu kokolo to, poyi ke o lan gyii bodobodo mu, ke o nuu lu koo pu mu to. 29 Lu fee okumaa mu nu ee gyii bodobodo mu, nu ee nuu lu koo pu mu to, nu o mee bu Onyiripe n-yu mu kase mu, o gyii kupwe. 30 Lu fale su nu fane to gaalaagaa n-yu i yolage fane, nu fen lo, nu akw moo ba wu. 31 Amaa nu an kan gyankpaa ku ane gbaa-gbaa nkolo to poyi mu, naafoo lbwaare mee ye o bun ane kupwe. 32 Amaa nu lbwaare kan bun ane kupwe nu o bute ane kusu mu, ee waa kanin nin, ke o man taa ane tii dulinyaa asa mu nu ee biti o muuri mu su.

33 Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, nu fan kan gyanje ke fan gyii Onyiripe agyito mu, fan gyoo abaa. 34 Nu akun a kan a moo oku mu, o gyankpaa gyii mu kikapara su, saamu, nu fan gyanje mu i mee ye i biya lbwaare kupwe kubun.

Nu lu asin mu nu i san mu bire, n kan ba mu, n biti n loho umu sa fane.

12

Ibwaare Kayaayu to kakee

1 Me-daa ana ye mi-supu ana, lu lbwaare kayaayu to nkee asin mu bire, n mee biti fee fan kyina kitentenbiri to. 2 Sitaane pina fane, nu fan foyi, nu fan naa sun idakpa mu nu i mee towe. 3 Imu su n biti fan bu fee, okumaa mu nu lbwaare Kayaayu bu mu to mu, mee taale towe ye, “Nbusaa asin i gyan Yesu su.” Nu oku mee taale lee towe ye, “Yesu i gye Onyiripe,” amoo Kayaayu Kyirekyire mu bu mu to.

4 Kayaayu to nkee mu i kwu i kwu, amaa lbwaare Kayaayu kulon mana u kee umu kpini. 5 Kusun kukwu-kukwu ki bu kabwaare-sun to, amaa Onyiripe kulon mana nu an sun. 6 Nu Kusun sunsa gbaa bu to kukwu-kukwu, amaa lbwaare kulon mana u sa okumaa numu olon, nu o su ee sun kusun kumaa numu.

7 Amaa Kayaayu mu lee mu n-yu kaapu okumaa numu to, nu o sa okumaa numu nkyeto mu nu i nye kye kubu mu to.

8 Kayaayu mana u sa oku kanyaasin katowe, nu ee sa oku moo kinyi katowe.

9 Nu Kayaayu kulon mana u sa oku kikoolle-gyii lala, nu ee sa oku moo olon mu nu o taa kye alo. 10 Kayaayu mu u sa oku olon mu nu o waa asin kyinkyinsa, nu oku moo lbwaare bola mu su ee towe, nu o sa oku moo o bu n-yaayu danbirasa ye alibi. Nu o sa oku moo katowe mu nu o mee nu kase, nu o sa oku katowe mu nu o mee nu mu kase kilee. 11 Inumu kpini i gye Kayaayu kulon mana kusun sunsa, nu o su umu ee sa okumaa numu fee kanan mu nu ee biti.

Kayu-wule kulon ye kimv abaafon

12 Nyimisa kayu-wule su abaafon-abaafon kukyo, halu i maa kwu i kwu gbaa mu, i san i gye kayu-wule kulon. Kanin nu Krisito kubu gbaa ki du nin. 13 Kayaayu kulon mana i yege nu ba gye ane kpini lbwaare kekyugyee, ba waa Krisito kayu-wule kulon. Halu bamu nu ba gye Gyiwu abi, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi, ye anye, ye bamu nu ba man gye anye gbaa mu, lbwaare sa Kayaayu kulon mana nu ku waa kusun ane nkolo to.

14 Nyimisa kayu-wule su abaafon kukwu-kukwu kukyo, man gye kibaafon kulon. 15 Nu kyaa kan towe ye, “N man gye kibaa, umu su n man tii kayu-wule mu su” mu, halu nu ki kan towe kanin gbaa mu, ki san ki tii n-yu mu su. 16 Nu kusu kan towe ye, “N man gye kinsi, umu su n man tii kayu-wule mu su” mu, halu nu ki kan towe kanin gbaa mu, ki san ki tii n-yu mu su. 17 Nu kayu-wule kpini ki daa ki gye kinsi nkun nin, nene nu kii biti ki waa nu asin? Nu ki daa ki gye kusu nkun nin, nene nu kii biti ki waa nu onon?

18 Amaa lbwaare taa nyimisa abaafon

mu kókúmaa nímú yíi kayí-wùlé mu sù opula mu nù ee bití. ¹⁹ Nù abaafun mu kpini ù daa ù gye kíbaafun kulún mu, naafóó néné nù kayí-wùlé mu ii bití ó baa ó du? ²⁰ Amaa kanan mu nù i du mu, abaafun-abaafun mu ù kyó, amaa ù gye kayí-wùlé kulún nún.

²¹ Imú sù kinsi kí mée taalé tówé kíbaa ye, “Fù nkyetó man tiri mé.” Nù kumu kí mée taalé tówé ayaa ye, “Fané nkyetó man tiri mé.” ²² Nù fan kí mu, nyímísa kíbaafun mu nù fan kí ye kí man bulún mu, kímú asín i tiri gaa. ²³ Kayí-wùlé abaafun-abaafun mu nù ù man sù beereé gaa mu, umú manja nù an munkura. Nù umú nù ù man búrón ansi sù mu, umú nù an kí sù danbírasa. ²⁴ Amaa ane abaafun mu nù ù búrón ansi sù mu, ù man tiri fée a kí umú sù ye ódan. Ibwaare taa kayí-wùlé abaafun mu nún kyaga abaa sù, nù ó taa búnyaa sa umú nù ù man sù búnyaa umú gbaa-gbaa umú kíbaa sù mu, ²⁵ ké nbaríge tó kú ù man ba kayí-wùlé mu tó, amaa umú kpini ù kí abaa sù kyékyéé. ²⁶ Nù kíbaafun kulún ii gyii awúrúfó mu abaafun mu kpini ii gyii awúrúfó, nù kíbaafun kulún kan nye búnyaa mu, abaafun mu kpini ii gyii ókón.

²⁷ Nùnbù fane kpini ù buga waa kayí-wùlé mu nù kí gye Krisito léé mu. Nù fane ókúmaa nímú gye kímú kíbaafun kú nún. ²⁸ Nù lí Krisito kúbú mu tó mu, Ibwaare léé akú, nù ó sa bamú asunsunsa. Kígyankpaasa mu ù gye Krisito asunpu, nù kúnýosapú mu ù gye Ibwaare atówepú, nù kúsasapú mu ù gye abwaaresún akaapúpú. Nù ó bíla léé adangana awaapú, ye bamú nù bée kye aló, ye asa akýetópú, ye bamú nù bée kí Krisito kúbú mu asún tó, ye bamú nù bée tówé ntówé mu nù be mee nu umú kase. ²⁹ Bamú kpini ba gye Krisito asunpu nún abee? Bamú kpini ba gye Ibwaare atówepú nún abee? Bamú kpini ba gye abwaaresún akaapúpú nún abee? Bamú kpini ba gye adangana awaapú nún abee? ³⁰ Bamú kpini ba sù kakeé mu nù kí kye aló nún abee? Bamú kpini bée tówé ntówé mu nù be mee nu umú kase abee? Bamú kpini ba sù kakeé mu nù kí léé katówe

mu nù be mee nu kase mu nún abee? Ayee! ³¹ Amaa fan taa fane nkóló kpini bití Kayaayu nkée mu nù i tiri gaa mu.

Nù nbùnbù n bití n kaapú fane ókpa mu nù kí tiri kí kyó umú kpini.

13

Kanan mu nù Kebiti kí du

¹ Nù n kan n taalé n tówé asa abee Ibwaare nbóó ndé tówesa, nù n man sù kebiti sa mé bírisa mu, i du nún fée agongon mu nù kí sù ólanba mu, abee kidulonbi mu nù kí sù ùlawú mu. ² Nù n kan n sù kakeé mu nù Ibwaare ù bóla mé sù éé tówé, nù n nyí Ibwaare asín baalasa kpini, nù n sù kinyi, nù n sù kíkóolé-gyíi mu nù n taalé kúsaa abú gbaa, nù n man sù kebiti bíre, n man gye sehn. ³ Nù n kan taa mé kútó kúmaa mu nù n sù kée atiripu, nù n kan taa mé n-yú sa ye ba tuwa gbaa,* nù n man sù kebiti mu, n mée ye n nye tónó kú.

⁴ Ókúmaa mu nù ó sù kebiti mu, ó sù kenyiita, nù éé waa kídanbírasa, nù ó man sù kayí-basa, nù ó mée waa alala-sín, nù ó mée kaapú mu n-yú. ⁵ Ó mée waa kímú nù kí man dagaa, nù ó mée kí ee bití mu nkún léé, nù ó mée nye agbú bilén-bilén, nù ó mée taa ókú asín éé waa mu ótó tó. ⁶ Ókúmaa mu nù ó sù kebiti mu, alibi kíwaa ù mée waa mu ókón, amaa mu ansi i gyii kesintín sù. ⁷ Saja kúmaa éé ylé tó naa fú ókaa, nù ó sù kíkóolé-gyíi, ye kenyiita, ye tamaa kútó kúmaa nímú tó.

⁸ Kebiti kí man sù ókaa. Amaa Ibwaare kíbóla sù éé tówé, ye katówe mu nù be mee nu kase, ye kinyi, umú kpini ii bití ù ba fú ókaa. ⁹ Lí fée kútó mu nù Ibwaare yege nù an nyí, ye umú nù éé bóla ane sù éé tówé mu ù gye gberéé nún. ¹⁰ Amaa nù kútó mu nù kí du kyékyéé lúwe kan ba mu, kímú nù kí man du kyékyéé mu ii bití ù kyún. ¹¹ Saja mu nù n gye kebii mu, n tówé fée kebii, nù n fé nféere fée kebii, nù n gyii umóore fée kebii. Amaa n maa ba dan mu n yege abii-sín mu. ¹² Nùnbù bíre, an wu ató nún fúu ane ansi sù, fée a maa kí digi mu nù kí man kí tó mu tó, amaa saja kú an bití a wu kútó kúmaa

* 13:3 13:3 Tuwa: Giriki iwóle akú ù tówé nfu ye “ké n nye kaapú mé n-yú”.

ane ansi sɔ danburasa. Nbuɔnbu asin mu nu n nyi mu i gye gberɛɛ, amaa saɔa ku n biti n bu kutɔ kɔmaa tɔ lɔwɛ, fɛɛ kanan mu nu lbwaare nyi me mu.

¹³ Fɛɛ kanan mu nu i du mu, atɔ asɔ animu i bu tɔ. Imu i gye kikɔɔle-gyii, ye tamaa ye kebiti. Amaa kebiti i kyɔ umu kpini.

14

Ntɔwe nkɛɛ asin

¹ Fan payi ansi buu kebiti ukpa, ke fan taa fane nkɔlɔ kpini biti Kayaayu tɔ nkɛɛ mu, fɔnfɔn lbwaare kɔbɔla nyimisa sɔ ɛɛ tɔwe kakeɛ mu. ² Nu ɔku u tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, ɔ mee tɔwe ɛɛ sa asa, amaa ɛɛ tɔwe ɛɛ sa lbwaare nin, lu fɛɛ ɔku mee nu kutɔ mu nu ɛɛ tɔwe mu kase. Lu lbwaare Kayaayu mu ɔlɔn tɔ mu, ɛɛ tɔwe lbwaare asin baalasa. ³ Amaa ɔsa mu nu lbwaare u bɔla mu sɔ ɛɛ tɔwe mu, ɛɛ tɔwe ɛɛ waa asa ɔlɔn tɔ, ye aniya tɔ, nu ee yuula bamu nkɔlɔ. ⁴ ɔsa mu nu ɛɛ tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu kase mu, u kye mu wɔle nkɔn tɔ nin, amaa ɔmu nu lbwaare u bɔla mu sɔ ɛɛ tɔwe mu, u kye Krisito kubu mu kpini tɔ nin. ⁵ Naafɔɔ n biti fɛɛ fane kpini fan tɔwe ntɔwe mu nu fen mee nu umu kase mu, amaa kumu nu n biti i gye ye fan lee lbwaare asin tɔwe. Lu fɛɛ ɔmu nu lbwaare u bɔla mu sɔ ɛɛ tɔwe mu, kyɔ ɔmu nu ɛɛ tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, amɔɔ ɔku bu tɔ nu ɛɛ taale lee umu kase, ke i nye kye Krisito kubu mu tɔ.

⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, nu n kan ba fane ase n tɔwe katɔwe mu nu fen mee nu umu kase mu, mine tɔnɔ nu fen biti fan nye lu umu sɔ? Amaa nu n biya fane lbwaare asin kilɛɛkaapu, abɛɛ kanyaasin, abɛɛ asin mu nu lbwaare bɔla me sɔ tɔwe, abɛɛ asin kaapusa mu, umu ii biti i kye fane tɔ. ⁷ Fan yege a taa atɔ lansa fɛɛ nleebi ye adɔnle mu nu i man sɔ nkpa waa sinkaala. Nu ɔku kan ɛɛ fɔle keleebi abɛɛ ɛɛ lan kidɔnle, nu ii mee su kanan mu nu i dagaa mu, nene nu bee biti ba waa bu umu asubi mu ɔkɔn? ⁸ Nu kɔnaa kabile ɔfɔlepu mu man kan fɔle kabile tu kyɛkyɛɛ mu, nene nu bee

biti ba waa bu fɛɛ ba kɔbɔla kpee kɔnaa? ⁹ Kanin manja nu i de sa fane. Nu fan kan fen tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, nene nu ɔku ii biti ɔ waa bu kutɔ mu nu fen tɔwe? I du nin fɛɛ fen maa tɔwe fen sa afuu mu. ¹⁰ Ntɔwe kukwu-kukwu gaalaagaa i bu dulinyaa tɔ, amaa umu kpini i sɔ umu kase. ¹¹ Nu n mee kan n nu katɔwe mu nu ɔku u tɔwe me ase mu, ɔ gye ɔfɔ kyilim me ase, nu ngbaa me n gye ɔfɔ kyilim mu ase. ¹² Kanin nu fane gbaa fane mu nu fen taa fane nkɔlɔ kpini biti lbwaare Kayaayu tɔ nkɛɛ mu, fan kpan fane n-yu biti nkɛɛ mu nu ii biti i yege Krisito kubu mu ki nye ɔlɔn dan tii sɔ mu.

¹³ Imu sɔ ɔsa mu nu ɛɛ tɔwe katɔwe mu nu be mee nu umu kase mu, i dagaa maa kɔle lbwaare ke ɔ sa mu kakeɛ mu nu ɛɛ taale lee umu nu ɛɛ tɔwe mu kase. ¹⁴ Lu fɛɛ nu n kɔle kabwaare kɔle katɔwe mu nu be mee nu umu kase mu, lbwaare Kayaayu mu nu ɔ bu me tɔ mu u kɔle, amaa me nfeere bire i man tii sɔ. ¹⁵ Imu sɔ mine nu n biti n waa? N biti n taa Kayaayu mu nu ɔ bu me tɔ mu kɔle kabwaare-kɔle, nu n biti n taa me nfeere gbaa kɔle kabwaare-kɔle. N biti n taa Kayaayu mu nu ɔ bu me tɔ mu bu ɔlɔn, ke n taa me nfeere gbaa bu ɔlɔn. ¹⁶ Nu ɔku kan taa Kayaayu mu nu ki bu mu tɔ ɛɛ fwaala lbwaare katɔwe mu nu be mee nu umu kase mu tɔ mu, nene nu asa pupwe mu nu ba bu bamu tɔ mu bee waa kyula sɔ ye, "I waa kanin", * yege be mee nu asin mu nu ɛɛ tɔwe mu kase? ¹⁷ Halu nu fu afwaala mu nu fu sɔ fu sa lbwaare mu i baa i burɔn nene, i mee ye i kye fu birisa ana mu tɔ.

¹⁸ N fwaala lbwaare fɛɛ n maa tɔwe ntɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu n kyɔ fane ɔkɔmaa numu. ¹⁹ Amaa nu n biti n tɔwe Krisito kubu tɔ mu, n tɔwe ntɔwe mu nu asa bee nu kase n sɔ n kaapu bamu, i kyɔ fɛɛ n maa tɔwe ntɔwe ngbin-du mu nu asa be mee nu umu kase.

²⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan yege nfeere ki fe fɛɛ nbii. Lu alibi ukpa kukwu-kukwu sɔ mu, fan baa fan du fɛɛ nbii, amaa fane nfeere tɔ mu, fan kaapu fɛɛ fan dan. ²¹ lbwaare Asinkyan yilasa mu tɔ mu, ɔnyiripe lbwaare tɔwe ye,

* 14:16 14:16 "I waa kanin" kase i gye Amen.

“N biti n bɔla asa mu nu ba su ntowe kukwu-kukwu mu su,
ye afo kyilim ntowe su n towe sa me
asa.

Halɔ umu kpini gbaa mu, ba mee ye be nu
me ase.”

²² Imu su katowe mu nu asa be mee
nu umu kase mu, i man gye sinkaala sa
akɔle-gyipu, amaa asin mu nu lbwaare
bɔla nyimsa su towe mu, gye sa bamu nu
ba gye akɔle-gyipu, man gye bamu nu ba
man kɔle gyii. ²³ Imu su nu fane Krisito
kubu mu kpini kan gyanɛ, nu okumaa
numu u towe katowe mu nu asa be mee
nu kase, nu asa pupwe ye bamu nu ba
man kɔle gyii kan ba bu toto mu, ba
mee ye ba towe ye fane kpini fen lo ubun
nun? ²⁴ Amaa nu i kan ba fee lbwaare u
bɔla fane kpini su ee towe asin, nu bamu
nu ba man kɔle gyii ye asa pupwe ba
ba fane ngyanɛ mu to mu, ii bitɔ i yege
ba wu bamu alibi mu nu bee waa. Ke
fane asin tovesa mu ii bitɔ i bun bamu
kupwe. ²⁵ Inumu ii bitɔ i yege bamu nkolo
to asiri asin libi mu i lu ifuli, ke ba muja
sun lbwaare, bugi bamu nno towe ye,
“lbwaare bu fane ase kesintin.”

Krisito abi ngyanɛ nbara

²⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, mine nu
n bitɔ n kaapu? Kuto mu nu n kaapu
mu i gye ye, nu fan kan gyanɛ fen sun
lbwaare mu, fan waa kuto mu nu kii bitɔ
ki kye fane kpini to. Akuto fane to oku su
kalunbu, oku mɔɔ su kikaapu, oku mɔɔ
su kileekaapu, nu oku su katowe mu nu
asa be mee nu umu kase, nu oku mɔɔ su
katowe mu kase kileɛ. I dagaa fan waa
numu kpini ke i nye kye Krisito kubu mu
to. ²⁷ Nu oku kan ee towe katowe mu nu
asa be mee nu umu kase mu, i dagaa ba
maa gye asa nyo abee asa asa, ke ba towe
kukulun-kukulun, nu i tiri fee oku maa lee
asin mu kase. ²⁸ Amaa nu oku kan o man
bu to o lee umu kase bure, otowepu mu, o
laato ngyanɛ mu to, ke o towe sa mu n-yu
ye lbwaare.

²⁹ Nu bamu nu lbwaare bɔla bamu su
ee towe mu, i dagaa ba maa gye asa anyo
abee asa asa, ke asansa mu ba nu ke ba
ku umu to ye odan. ³⁰ Amaa nu oku kan
o te ngyanɛ mu to, nu o nye lbwaare
kileekaapu mu, omu nu o yile ee towe mu,

o laato poyi. ³¹ Lu fee fane kpini fen taale
towe asin mu nu lbwaare u bɔla fane su
ke fan towe mu, ke i yege fane kpini fan
bula ke i kye fane to. ³² Osa kumaa mu
nu lbwaare bɔla mu su ee towe mu, ee
taale kɔta mu n-yu lu mu katowe mu su.
³³ lbwaare mee bitɔ i suguti to, amaa
ee bitɔ kakyina to i baa i su kpee kyekyee
kayɔ-yuuli to.

Fee kanan mu nu i du Krisito
kubu-kubu mu to mu, ³⁴ akyu ba bun
bamu nno su kubu kumaa to. I man de
okpa fee ba towe. Amaa ba biya bamu
n-yu kase fee kanan mu nu nbara mu
u kaapu mu. ³⁵ Nu ba kan ba su asin
taasesa iku mu, ba tase bamu-kuli ana
bamu akpaara su. Lu fee i gye ipeeli-sin
fee okyɔ maa towe Krisito kubu to.

³⁶ Fane Korinto abi, fen nyi fee fane ase
nu lbwaare asin mu i piili abee? Abee
fan nyi ye fane wule nkun ase nu i ba?
³⁷ Nu oku kan fe nfeere fee o gye osa
mu nu lbwaare u bɔla mu su ee towe,
abee o su lbwaare Kayaayu to kakee mu, i
dagaa maa taale bu fee, umu nu n kyuroo
n sa fane fale gye Onyiripe mu konosa.
³⁸ Amaa nu osa manja kan kina ye o mee
nu fale asin mu, fane gbaa fan kina mu.

³⁹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana,
fan taa fane nkolo kpini bitɔ kakee mu nu
lbwaare u bɔla fane su ee towe mu. Amaa
fan man tii okpa ye oku o man nye towe
katowe mu nu asa be mee nu umu kase
mu. ⁴⁰ Amaa fan waa kuto kumaa numu
kyekyee ye kumu okpa su.

15

Yesu kikiyi lu lewu to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu
n bitɔ fee n nyi fane asin danbirasa lu
Yesu mu nu n towe mu asin sa fane, nu
fan kɔle kyula, nu fan san fan yile umu
to mu. ² Nu fan kan kɔta asin danbirasa
mu nu n towe sa fane mu to kenken mu, u
biya fane kamolige. Nu i man gye kanun
bure, fane kɔle-gyii ki gye kyan.

³ Lu fee asin mu nu n nye, nu ngbaa me
n su n sa fane nu i tiri i kyɔ umu kpini mu,
i gye ye Krisito ba wu lu ane alibi su, fee
kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan
yilasamu to mu. ⁴ Nu ba pula mu, nu

umu kake sasapu mu, lbwaare kyini mu ba nkpa to fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu. ⁵ Nu o lee mu n-yu kaapu Pita, nu o bwii lee mu n-yu kaapu asunpu kudu anyo mu. ⁶ Imu kamaa mu o lee mu n-yu kaapu mu abupu mu nu ba kyoo alifa anuu sana kulon to. Sana mu nu n kyuroo umu mu bamu gaalaagaa ba san ba te nkpa to, nu bamu aku moo ba wu. ⁷ Imu kamaa mu o lee mu n-yu kaapu mu-supu Gyemisi, poyi nu o lee mu n-yu kaapu mu asunpu mu kpini. ⁸ Imu kpini laalaalwe mu, o lee mu n-yu kaapu ngbaa me, mu nu n du fee omu nu o man fob kikooe nu ba kooe mu mu.

⁹ Krisito asunpu mu kpini to mu, me i gye omu nu o man taa bamu to, nu n man dagaa gbaa ba tu me Krisito osunpu, lu fee n kyina nyanla Krisito abupu mu. ¹⁰ Amaa lu lbwaare kabwaala mu su, nu n du fee kanan mu nu n du fale, nu mu kabwaala mu nu o su sa me mu, man gye kyan. Nu n ba payi ansi waa kusun gaa n kyoo asunpu mu kpini, nu i man gye me olon su nu n taale waa kusun mu, amaa lbwaare olon mu nu ki bu me to mu i waa. ¹¹ Imu su, nu me ase nu fan nu asin danbirasa mu nin-oo, nu bamu ase nu fan nu nin-oo, umu kpini i gye asin kulon mu nu an towe sa fane, nu fan kooe umu gyii mu.

Alewupu kiyini lu lewu to

¹² Nu a maa towe fane ye Krisito kyini lu lewu to mu, mune i waa su nu fane aku bee gyii umooe, ye kelewu-kyini man bu to? ¹³ Nu kelewu kyini daa man bu to mu, kanun bire Krisito gbaa man kyini ba nkpa to. ¹⁴ Nu Krisito man dun kyini ba nkpa to mu, kanun bire ane abwaaresin mu nu an towe mu, man su kyaare, nu fane kikooe-gyii mu gbaa man su kyaare. ¹⁵ Naafoo nu i gye kanun bire mu, ii biti i ba fee an tun antjesa gyaga lbwaare su, lu fee an towe kaapu to fee lbwaare kyini Krisito lu lewu to. Amaa nu kelewu kyini man bu to mu, kanun bire lbwaare man kyini Yesu lu lewu to. ¹⁶ Lu fee nu kelewu kyini man bu to mu, kanun bire Krisito gbaa man dun kyini ba nkpa to.

¹⁷ Nu lbwaare man dun kyini Krisito ba nkpa to mu, kanun bire fane kikooe-gyii ki gye kyan, nu fan san fan bu fane alibi to. ¹⁸ Nu i gye kanun mu, u kaapu nun fee bamu nu ba kooe Krisito gyii nu ba wu mu, ba wu muuri. ¹⁹ Nu i kan i gye kase su nfu nkun nu an su tamaa Krisito to bire, ane asin i su kooe gaa i kyoo kumaa numu dulinyaa numu to.

²⁰ Amaa umu kesintin i gye fee, lbwaare kyini Krisito lu lewu to ba nkpa to. Inumu i dan i gye kesintin nun fee, Krisito i gye ogyankpaapu sa alewupu mu nu lbwaare ii biti o kyini bamu lu lewu to ba nkpa to mu. ²¹ Lu fee kanan mu nu lewu bola nyimisa kulon su ba dulinyaa to mu, kanun mana nu kelewu kyini ba nkpa gbaa to mu bola nyimisa kulon su ba. ²² Fee kanan mu nu asa kpini ba lu Adam to, nu Adam alibi su asa ba wu mu, kanun nu asa kpini mu nu ba gye Krisito lee mu bee biti ba nye nkpa Krisito lewu mu su. ²³ Amaa fale nu kelewu kyini mu ii biti i waa. Krisito i wola gyankpaa kyini lu lewu to ba nkpa to. Nu o kan bwii ba mu, ee biti o kyini bamu nu ba gye mu lee mu. ²⁴ Inumu kamaa mu, ke laalaalwe mu i ba. Kanun sana mu, Krisito ii biti o nyita kibilisa-kigyii kumaa numu ye alulunpu kumaa numu ye olon kumaa numu, ke o taa kuwura-gyii mu waa mu-Se lbwaare kibaa to. ²⁵ Lu fee i dagaa Krisito maa gyii kuwura naa fob sana mu nu lbwaare ii biti o taa mu dun ana kpini waa mu ayaa kase. ²⁶ Laalaalwe odun mu nu lbwaare ii biti o nyita mu i gye lewu. ²⁷ Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "lbwaare taa kuto kumaa numu waa mu kase." Nu maa towe kanun mu, i de okpa fee asin mu nu o towe ye, kuto kumaa numu mu, lbwaare gbaa-gbaa mu nu o taa kuto kumaa numu waa Krisito kase mu man tii su. ²⁸ Nu sana mu nu lbwaare kan ba taa kuto kumaa numu waa Krisito kase mu, Obii mu gbaa-gbaa ii biti o taa mu n-yu waa mu-Se lbwaare mu nu o taa kuto kumaa waa mu kase mu, abaa to. Ke lbwaare o be gyii kuwura kuto kumaa numu su.

²⁹ Nu kelewu kyini man bu to mu, mune i waa su nu aku bee biti fee be gyee bamu lbwaare kekyugye sa bamu nu ba tee wu

mu? Nu alewupu ba mee ye be kyini ba nkpa to mu, i waa nene su nu aku bee biti fee be gye bamu lbwaare kekyugyee sa bamu nu ba wu mu? ³⁰ Nu anene bire, mine i waa su nu an taga apu sana kumaa kanin? ³¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n towe fane kesintin to fee n gyan lewu asin sana kumaa. Nu n kaapu me n-yu fane su, fee fan maa gye Onyiripe Yesu Krisito abupu mu su mu, umu su nu n towe kanin. ³² Nu n kan n ko ye asa mu nu ba du fee ndunbwe Efeso Osuwle su, lu nyimisa nfeere su mu, mine nu n biti n nye lu umu to? Nu alewupu ba mee ye be kyini ba nkpa to bire, fan yegge a buu asin mu nu bee towe ye,

“Fan yegge i gyii ke a nuu,
ke oke a wu.”

³³ Fan man kan yegge ba pina fane. “Asa libi to kuboga, ii nyita nyimisa danbirasa nfeere.” ³⁴ Fan bwii fe nfeere danbirasa, ke fan yegge alibi kiwaa. N towe fane unumu nun n gyila fane ipeeli fee, aku ba bu fane to yegge ba man nyi lbwaare.

Kelewu-kyini kayi-wule

³⁵ Amaa oku ii biti o taase ye, “Nene nu alewupu bee biti ba kyini ba nkpa to? Nu mine kayi-wule nu bee biti ba baa ba su?” ³⁶ Mine kimelensi asin taasesa ndee? Fu mee nyi fee kuto mu nu fu duu kase to mu, ki mee ye ki koyi, amoo ki wu poyi. ³⁷ Nu kuto mu nu fii duu mu, man gye kumu oyu mu nu ki tee dan lwe mu gbaa-gbaa nu fu su fii duu, amaa ki gye oyu mu kibii nun fee kuyu kibi abee kikyennee kibi. ³⁸ Nu lbwaare i sa oyu kumaa numu kumu n-yu kanan mu nu ee biti. Nu o sa kibi kumaa numu kumu gbaa-gbaa kumu n-yu kudubi. ³⁹ N-yu wule kpini man gye kokolon. Nyimisa kayi-wule kwu nu atobwaaya lee gbaa kwu. Nwiiibi lee kwu nu ukun lee gbaa kwu. ⁴⁰ Nu susu n-yu wule ato i bu to, nu kase su n-yu wule ato gbaa bu to. Nu susu n-yu wule bunyaa mu kwu, nu kase su n-yu wule bunyaa gbaa kwu. ⁴¹ Kyowe kiku to kwu, nu obwaayi kiku to kwu, nu akyikpebi gbaa kiku to kwu. Nu kikyikpebi kumaa numu su kumu gbaa-gbaa kiku to.

⁴² Kanin manja nu kelewu kyini mu ii biti i ba waa. N-yu wule mu nu bee pula mu u gyoo nun, amaa n-yu pupwe mu nu lbwaare ii biti o kyini lu lewu to mu bire mee ye i gyoo. ⁴³ Kayi-wule kumaa mu nu bee pula mu, gye kuto boroboro nu ki man su olon, amaa nu lbwaare kan kyini kumu bire mu, kii biti ki baa ki su bunyaa ye olon. ⁴⁴ Nu ba kan pula kumu mu, ki gye dulinyaa to kayi-wule nun, amaa nu lbwaare kyini kumu mu, ki gye kayaayu to kayi-wule nun.

Fee kanan mu nu dulinyaa to kayi-wule bu to mu, kanin manja gbaa nu kayaayu to kayi-wule bu to. ⁴⁵ Fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye, “Adam gyankpaasa mu nu lbwaare tui mu ba bilini nyimisa kusa.” Amaa Yesu Krisito mu nu bee tu ye Adam laalaalwe mu, gye lbwaare Kayaayu mu nu ku sa nkpa. ⁴⁶ Man gye kayaayu to kayi-wule i gyankpaa ba. Amaa dulinyaa numu to kayi-wule i gyankpaa ba, poyi nu kayaayu to kayi-wule ba. ⁴⁷ Adam gyankpaasa mu lu kase su nun, lu fee ise nu lbwaare taa poyi mu. Amaa Adam nyosapu mu nu o gye Krisito mu, lu susu nun. ⁴⁸ Kanin su fee kanan mu nu Adam mu nu o lu kase su du mu, kanin nu kase su asa gbaa ba du. Nu kanan mu nu Adam mu nu o lu susu du mu, kanin nu mu asa gbaa ba du nun. ⁴⁹ Fee kanan mu nu an duli kase su nyimisa mu, kanin su an biti an baa an duli nyimisa mu nu o lu susu mu gbaa.

⁵⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana asin mu nu n biti fen bu mu i gye ye, kuto mu nu ki su kayi-wule ye nkalan mu, mee taale nye loo lbwaare kuwura-gyii mu to. Nu ane kayi-wule mu nu ku gyoo mu, mee taale kyina kakpaa. ⁵¹ Fan nu asin baalasa numu danbirasa. Man gye ane kpini ii biti a wu. Amaa sana ku to mu lbwaare ii biti o kyeege ane Krisito abupu mu keduli ye kayi-wule. ⁵² Nu unumu kpini ii biti i waa opula to fee ansi su kinabee, sana mu nu kabile laalaalwe mu kan fule mu. Lu fee kabile mu ii biti o su, nu bamu nu ba wu mu, bee biti ba kyini ba nkpa to, nu ba mee ye ba bila wu. Nu ane mu nu an san an te nkpa to

mu, an biti a kyeege. ⁵³ Lu fee kayi-wule mu nu ku gyoo mu, dagaa ki maa kyeege waa kumu nu ki mee gyoo. Nu kayi-wule mu nu kii wu mu, dagaa ki maa kyeege waa kumu nu ki mee wu. ⁵⁴ Imu su nu i kan ba fee, kayi-wule mu nu ku gyoo mu, kyeege waa kumu nu ki mee gyoo, nu kayi-wule mu nu kii wu mu, kyeege waa kumu nu ki mee wu mu, tuto nu Asunkyan yilasa mu ii biti i ba kesintin to. Imu i gye ye, "Ba ko gyii lewu su muuri mu."

⁵⁵ "Lewu, fu olon mu nu fu su fii gyii asa su mu bu fine? Lewu, fu ogyubu nu fu su fii yii asa mu bu fine?"

⁵⁶ Ogyubu mu nu lewu su ee yii mu i gye alibi, nu alibi mo nyee umu olon lu nbara to. ⁵⁷ Amaa afwaala i gye lbwaare lee, fee maa bola ane-Nyiripe Yesu Krisito su nu o yege nu an ko lu lewu olon to.

⁵⁸ Imu su me-daa ana ye mi-supu, fan yila to kenken, ke fan man yege kuto ku ki gyinyen fane. Fan payi ansi waa Nyiripe kusun mu sana kumaa. Lu fee fen nyi fee kusun mu nu fen sun Nyiripe to mu, i mee ye i waa kyan.

16

Afulee kotuv naa sa Krisito abi

¹ Nbuubu lu afulee mu nu fen tuv fan naa sa Krisito abi mu nu ba bu Gyerusalem mu, fan waa fee kanan mu nu n towe Krisito kubu-kubu mu nu i bu Galati osuwle su mu. ² Imu i gye ye, Gyiwu abi kake gyankpaasa* kumaa mu, fane okumaa numu o lee mu afulee mu nu o nye mu to iku yila, fan man gyoo naa fu kake mu nu n biti n ba poyi ke fan lan lee. ³ Nu n ba mu, ke fan taa tutubu mu sa asa mu nu fan lee mu, ke n kyuroo owule mu nu i kaapu asa mu nu ba gye, ke n sun bamu, ke ba taa fane tutubu mu kpee Gyerusalem kade to. ⁴ Amaa nu i kan ba fee ngbaa me n kpee mu, ke ba buu me ke a kpee.

Atu mu nu Pooi ii biti o waa

⁵ N kan lu Masedoniya osuwle su mu, ke n ba fane ase. Lu fee n waa nfeere

fee n biti n bola tuto poyi ke n ba fane ase. ⁶ Akoto n biti n kyuna fane ase gberere, abee gbangban ii biti o tu me fane ase, ke fen taale sun me okpa kpee katun kumaa mu nu n biti n kpee. ⁷ Inumu bure, n mee biti fee n dan wu fane ke n nyayy su kyun. Nu Nyiripe lbwaare kan kyula mu, n biti fee n gyii nke gberere ku fane ase. ⁸ Amaa n san n biti n baa n bu Efeso kade nfu, naa fu Pentekosi keso kono ngyanye mu sana. ⁹ Lu fee lbwaare bugi okpa lala ku sa me, ke n nye waa kusun mu, amaa bamu nu bee kisi me mu ba kyoo nfu.

¹⁰ Nu Timoti kan ba fane ase mu, fan kumaa mu danbirasa ke mu ansi i gyii. Lu fee ee sun Nyiripe Yesu kusun mu nu, fee kanan mu nu ngbaa me n sun fale.

¹¹ Imu su fane to oku o man kan nyanyan mu, amaa fan sun mu okpa kayi yuuli to, ke o bwii ba tu me nfu. N ku mu ye ane birisa ana Krisito abuupu mu okpa.

¹² Nbuubu lu ane birisa Apolosi su mu, n payi ansi waa mu aniya to fee, o tii ane birisa ana Krisito abuupu mu su, ke ba ba bo fane su. O man pu yile kyula ye ee biti o ba nbuubu, amaa nu o kan nye okpa mu, ee biti o ba.

¹³ Fan baa fan da su, ke fan yile fane kikool-gyii mu to kenken, ke fan yile kunyun to, ke fan nye olon. ¹⁴ Fan taa kebiti sun fane kusun kumaa numu.

¹⁵ Fen nyi fee Sitefana maa mu kupaara su abi, i gye asa mu nu ba gyankpa kool Krisito gyii Akiya osuwle su, nu ba taa bamu n-yu sa bee kye abuupu mu to.

¹⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, n kole fane nu n fee fan biya fane n-yu kase sa kanun asa mana, ye osa kumaa mu nu ee waa kanun kusun mana mu. ¹⁷ Sana mu nu Sitefana maa Fotunatu ye Akayiku ba ba me ase mu, mi ansi i gyii. Lu fee fan maa man bu mi ase mu, bamu i gye bamu nu ba be yii fane ayaa to waa umu nu fan daa ye fan waa mu. ¹⁸ Ba yege nu me kokolo ki yuuli me, fee kanan mu nu ba waa sa fane gbaa fane mu. Fale asa i dagaa fan maa lee bamu kitu.

Laalaabwe fwaala

* 16:2 16:2 Gyiwu abi kake gyankpaasa i gye Kwasida.

¹⁹ Krisito kubu-kubu mu nu i bu Asiya osuwule su mu kpini bee fwaala fane. Akwila maa Prisila ye Krisito kubu mu nu bee gyanɛ bamu kikaara su mu, bee fwaala fane gaa lu Nyiripe kitu to su.

²⁰ Ane burisa ana akole-gyipu mu nu ba bu nfu mu kpini, bee fwaala fane. Fan taa kibiri abaa to fwaala abaa lu fane nkolo to.

²¹ Me Pɔɔli gbaa-gbaa i taa me kubaa kyuroɔ afwaala umu n sa fane.

²² Okumaa mu nu o mee biti ane-Nyiripe Yesu Krisito mu, lbwaare o towe mu kono. "Maranata" kumu kase i gye ye, "Ane-Nyiripe, ba!"

²³ Ane-Nyiripe Yesu Krisito o bwaala fane. ²⁴ Lu Yesu Krisito kitu to su mu, mi kebiti ki baa ki bu fane kpini ase. Amen!

Ɔwɔlɛ nyɔsapu mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala 1

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebityi sɔ nu n ba waa Krisito Yesu Osunpu mu, ye anɛ birisa danbirasa Timoti asɛ. An kyurɔɔ an sɔ an sa fane lbwaare kubu mu nu fan bu Korinto kade tɔ, ye lbwaare asa mu nu ɔ lonɔ bamu yila sa mu n-yu, nu ba bu Akiya ɔsɔwɔlɛ sɔ mu kpini.

² Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane, kɛ ba sa fane kayi yuuli.

Ibwaare sɔ kɔkɔlɔ yuuli sa anɛ

³ Fan yege a fwaala lbwaare, anɛ-Nyiripe Yesu Krisito mu-Sɛ. Nu mu i gye kɔwɛɛ kuwu kumu ye kɔkɔlɔ yuuli wuya. ⁴ Nu ee yuula anɛ nkɔlɔ lu anɛ awɔrɔfɔ tɔ, kɛ anɛ gbaa anɛ a taale taa kɔkɔlɔ yuuli mu nu an nye lu lbwaare ase mu yuula bamu nu ba bu awɔrɔfɔ kumaa tɔ mu nkɔlɔ. ⁵ Lu kanan mu nu an gyii Yesu Krisito awɔrɔfɔ damante gbaa mu, kanɔn maɲa nu kɔkɔlɔ yuuli damante gbaa bɔla Krisito sɔ ba anɛ sɔ. ⁶ Nu an kan gyii awɔrɔfɔ mu, u yege nu fan nye nkɔlɔ yuuli ye kamɔlɛge. Nu an kan nye kɔkɔlɔ yuuli lu lbwaare ase mu, fane gbaa fane fen nye kɔkɔlɔ yuuli mu nu u biya fane ɔlɔn, ye kenyiita kɛ fan taale yile tɔ gyii awɔrɔfɔ kulɔn mu nu anɛ gbaa anɛ an gyii mu. ⁷ Anɛ tamaa mu nu an sɔ fane sɔ mu bulɔn, nu an nyi fɛɛ fan maa gyii awɔrɔfɔ mu nu an gyii mu, kanɔn maɲa nu fen biti fan nye kɔkɔlɔ yuuli fɛɛ kanan mu nu an nye mu.

⁸ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, an mɛɛ ye a taa awɔrɔfɔ mu nu an gyii Asiya ɔsɔwɔlɛ sɔ baala fane sɔ. Awɔrɔfɔ mu nu an wu mu i nyan anɛ naa ban sɔ halu an man bila an sɔ tamaa anɛ nkpa sɔ. ⁹ Kesintin tɔ, anɛ nkɔlɔ tɔ mu, an nyi fɛɛ ba bun anɛ lewu kɔpwɛ. Amaa unumɔ i

waa nu n kɛ a man taa anɛ n-yu tɔw anɛ gbaa-gbaa anɛ n-yu sɔ, amɔɔ lbwaare mu nu ee kyini alewupu mu. ¹⁰ Mu i lɛɛ anɛ lu fale alewu-sin nɔmɔ tɔ, nu ɔ maa sɔ ɛɛ lɛɛ anɛ, nu an sɔ tamaa fɛɛ ee biti ɔ kyaga sɔ lɛɛ anɛ, ¹¹ fɛɛ fan maa kule kabwaare-kule fen kye anɛ tɔ fale. Kɛ i yege lbwaare o nu kabwaare-kule mu nu asa gaalaagaa bɛɛ kule bɛɛ sa anɛ mu, kɛ ɔ waa anɛ kusee, kɛ ba taa afwaala sa mu lu anɛ sɔ.

Pɔɔli kyɛɛge mu nfɛɛɛ mu nu o nmina yila mu

¹² Kutɔ kulɔn mu sɔ nu an kaapu anɛ n-yu i gye ye, anɛ nfɛɛɛ u kaapu anɛ ye, kesintin ye kɔkɔlɔ fufuli mu nu i lu lbwaare ase, nu an taa kyina dulinyaa nɔmɔ tɔ, fɔnfɔn lu anaa fane kakyina tɔ. Man gye dulinyaa nɔmɔ tɔ kanyaasin nu an taa waa unumɔ, amaa lbwaare i taa bwaala anɛ. ¹³ Lu fɛɛ n mɛɛ kyurɔɔ kutɔ mu nu fen mɛɛ taale karage abɛɛ kutɔ mu nu fen mɛɛ taale nu kumu kase. Nu n sɔ tamaa, ¹⁴ fɛɛ fan maa nu asin mu kase gberɛɛ lu anɛ ase fale mu, fen biti fan ba nu umɔ kase lɔwɛ, kɛ fan kaapu fane n-yu lu anɛ sɔ, fɛɛ kanan mu nu an biti a kaapu anɛ n-yu lu fane sɔ Ɔnyiripe Yesu kake mu nu ee biti o bwii ba mu.

¹⁵ Lu fɛɛ n maa sɔ unumɔ kpini tamaa sɔ mu, n nmina yila fɛɛ n biti n daa kɔba bɔɔ fane sɔ, saamu kɛ fan nye tonɔ ulu unyɔ. ¹⁶ N nmina yila ye n kan n kpɛɛ Masedoniya ɔsɔwɔlɛ sɔ mu, n biti n bɔɔ fane sɔ, nu n kan bila lu tɔtɔ n ba kyɔn mu, kɛ n bila bɔɔ fane sɔ, kɛ fan kye mɛ tɔ kɛ n taale naa fɔv Gyudeya ɔsɔwɔlɛ sɔ. ¹⁷ N maa nmina yila ye n biti n ba fane ase, nu n man taale ba mu, u kaapu nu n fɛɛ n gye dulinyaa tɔ nno nnyɔ-nnyɔ wuya ana mu nu bee kyula ye “Eehn”, kɛ opula maɲa tɔ ba bwii kyɛɛge kɔnɔ tɔwɛ ye “ayee” abɛɛ?

¹⁸ Amaa fɛɛ kanan mu nu lbwaare gye kesintin wuya fale mu, kanɔn maɲa nu anɛ asin mu nu an tɔwɛ an sa fane mu, man gye nno nnyɔ-nnyɔ asin. ¹⁹ Lu fɛɛ lbwaare mu-Bii Yesu Krisito asin mu nu n maa Silasi* ye Timoti an tɔwɛ sa fane

* **1:19** 1:19 Silasi nu ba bila bɛɛ tu ye Silifanu mu.

mu, asin mu i man kyuna i gye “nno nnyo-nnyo,” amaa mu asin kpini i gye “kukulon nun”.²⁰ Lu fee ato mu nu lbwaare da mu kokolo su sa mu kpini i ba to lu Yesu Krisito su. Imu su nu an bunyaa lbwaare mu, an bola Yesu su an kyula ye “Amen.”²¹ lbwaare yege nu anaa fane kpini an nye olon yile Krisito to, nu o lee ane yila sa mu n-yu,²² nu o taa mu keduligi gyaga ane su fee mu i bu ane, nu o taa mu Kayaayu Kyirekyire mu sa ane, mu nu o taa yila kase sa ato mu nu o waa yila sa ane mu.

²³ lbwaare i gye mi kesintin ogyipu fee, n maa mee biti fee n ba bite fane asu su mu, kanun su nu n man bila ba fane ase Korinto kade to. ²⁴ I man gye ye an towe an nyan fane lu kanan mu nu fan koolle gyii su, fee a maa gye abalisa su. Lu fee an nyi fan maa yile kikoolle-gyii mu to kenken. Amaa kanan mu nu a waa ke i kye fane to ke fan nye kokolo fuuli su nu an waa kanun.

2

¹ Imu su n waa me nfere fee, n man bila ye n bwii ba fane ase, ke n nyita fane nkolo. ² Nu n kan yege nu fane nkolo i nyita fane mu, anumu ii biti o yege mi ansi i gyii? Amoo man gye fane mu nu n nyita fane nkolo mu abee? ³ Kanun su nu n daa kyuroo owole mana ba sa fane. N mee biti n maa ba fane ase, ke fane mu nu naafoo fen biti fan yege mi ansi i gyii mu, fan nyita me kokolo. Nu n koolle fane kpini gyii me kokolo to fee, nu mi ansi i gyii mu, fane gbaa fane ansi ii biti i gyii. ⁴ Sana mana, toooo lala ye kokolo nyita ye ansikyu nu n taa kyuroo fane owole mu. Man gye ye n biti fee n nyita fane nkolo nun. Amaa n biti ye fan bu mi kebiti lala mu nu n su sa fane mu.

Alibi kitaakee

⁵ Nu oku kan nyita osa ku kokolo mu, man gye me kokolo nu o nyita, okpa ku su mu fane kpini nkolo. Nu n mee biti n maa towe asin mu kyun su. ⁶ Kusu bite mu nu ki lu fane gaalaagaa ase ba mu su mu, kukwe mu. ⁷ Nbuubu mu, fan

taa mu alibi kee mu, ke fan towe yuula mu kokolo, ke mu kokolo o man nyita mu kyun su. ⁸ N kole fane nun, fan yege o bu fee fan san fan su kebiti sa mu. ⁹ Kuto mu su nu n daa kyuroo fane owole mana i gye ye, n waa fane nun ki, ke n wu kanan mu nu fen nu fen sa me kuto kumaa to. ¹⁰ Nu oku kan waa alibi, nu fan taa kee mu mu, ngbaa me n taa kee mu. Nu kuto ku ki kyuna ki bu to nu i tiri fee n taa kee gbaa mu, n waa kanun Krisito ansi to lu fane su. ¹¹ Saamu Sitaane mee nye okpa taale ane to. Lu fee an nyi mu ikpa golon-golon mu nu o su o naa mu.

Katowe kyula pupwe mu kusun awaapu

¹² N maa kpee Trowa kade to, naa towe Krisito asin danbirasa mu, n wu fee Onyiripe bugi okpa sa me. ¹³ Amaa me nfere i man de me. Lu fee n man wu me birisa Titusi toto.* Imu su n kala bamu, nu n yii su kpee Masedoniya owole su.

¹⁴ Amaa an fwaala lbwaare. Lu a maa waa kukulon ye Krisito su mu, lbwaare gyankpaa ane sana kumaa fee bamu nu ba ko nye sa Krisito. Nu o bola ane su yaase Krisito kinyi mu kpee katun kumaa fee tuulaale liifensa. ¹⁵ An du nun fee ato liifensa mu nu Krisito taa lee saraga sa lbwaare. Nu u yaase loo bamu nu bee nye kamolige ye bamu nu bee foyi mu to. ¹⁶ Bamu nu bee foyi ase mu, Krisito kinyi mu gye oson mu nu ki biya lewu, nu bamu nu bee nye kamolige mu, ki gye ofen mu nu ki biya nkpa. Nu anumu i dagaa kusun numu kiwaa? ¹⁷ A man du fee asa gaalaagaa mu nu ba man su beere sa asin danbirasa mu, nu bee su bee gyii yawu bee biti tonu. Amaa lu lbwaare maa sun ane su mu, an taa kokolo fuuli towe asin danbirasa mu lbwaare ase fee Krisito ayaafole.

3

¹ An bila an biti a lee ane n-yu kaapu fane kanan mu nu an du nun abee? Abee i dagaa fee ane gbaa ane, a nye owole mu nu u lee ane u kaapu kanan mu nu an du biya fane, abee a nye lu fane ase, fee kanan mu nu asa aku bee waa mu? ² Fane

* **2:13** 2:13 Pooi nyi fee ee biti o wu Titusi toto ke o nye nu kuto mu nu kii kpee su Korinto abi kubu mu to, ke i waa mu okon.

gbaa-gbaa fane i du fee owule mu nu ki lee kanan mu nu an du mu ki kaapu, nu Kayaayu mu kyurwo gyaga fane nkolo su, ke okumaa numu o wu ke o bu ane-daa. ³ Kesintin to mu, fane kibaabuto ki lee ki kaapu fee, lu ane kusun su mu, fan gye owule mu nu Krisito kyurwo. Nu i man gye inki nu ba taa kyurwo owule mu, amaa lbwaare mu nu o gye nkpa wuya mu Kayaayu nu ba taa kyurwo kumu. Nu i man gye abuu patila-patila su nu ba kyurwo gyaga, amaa nyimisa kokolo su nu ba kyurwo gyaga.

⁴ A maa taale towe inimu bola Krisito su mu, an taa ane n-yu tub lbwaare su. ⁵ A mee towe nin ye ane gbaa-gbaa ane olon nu an su an waa kusun mu, amaa lbwaare i yege nu an taale waa kusun mu. ⁶ Mu lbwaare i yege nu an dagaa mu katowe kyula pupwe mu kusun asunpu. Nu ki man gye Nbara kyurwosa lee, amaa ki gye Kayaayu Kyirekyire mu lee. Nbara kyurwosa mu u biya lewu nin, amaa Kayaayu mu ki sa nkpa nin.

Katowe kyula pupwe mu bunyaa

⁷ Nbara mu, lbwaare kyurwo gyaga abuu patila-patila su sa Mosesi. Sana maa mu, Nbara mu ba ye lbwaare bunyaa njalgesa, nu Isirayi abi ba man taale ki mu ansi to, lu fee mu ansi su u njalge gaa, halu i maa kpa su gbaa mu. Nu Nbara mu nu umu kusun biya lewu, nu ki su fale bunyaa mu, ⁸ mine i waa su nu Kayaayu mu kusun mee ye o baa o su bunyaa kuko? ⁹ Nu kusun mu nu kii bun nyimisa kupwe, ki kan ki su bunyaa mu, mine i waa su nu kusun mu nu ki biya ikpa kikiyiigi sa asa mu mee ye o biya bunyaa kuko? ¹⁰ Nu an taa nbunbu bunyaa kpare mu kaala ye bunyaa gyankpaasa mu, bunyaa gyankpaasa mu man gye sehn. ¹¹ Nu kumu nu ki ba nu ki man kyereee mu ki ba ye bunyaa mu, mine i waa su nu kumu nu ki bu to kappaa mee ye ki baa ki su bunyaa kuko?

¹² Kanin su, a maa su fale tamaa su mu, an yle kinyin to ane atowesa to. ¹³ A man du fee Mosesi mu nu o taa kitaabi bun mu ansi su, ke Isirayi abi ba man nye wu kanan mu nu bunyaa mu u kpa su mu

ansi su mu. ¹⁴ Amaa bamu nfeere i man nu asin mu kase. Ba lu halu ndaga nu bee kale katowe kyula didaa iwule mu, i du nin fee kuto ku ki san ki bun bamu nfeere su, amoo nyimisa waa kokolon ye Krisito, poyi nu kii bugi mu nfeere su.

¹⁵ Halu ba lu ndaga, sana kumaa mu nu bee kale Mosesi nbara owule mu, i du nin fee kuto bunsa mu san o bun bamu nfeere su. ¹⁶ Amaa nu oku kan biliji ba Onyiripe mu ase mu, mu kuto bunsa mu kii bugi. ¹⁷ Onyiripe mu i gye Kayaayu, nu katin mu nu Onyiripe Kayaayu mu bu mu, n-yu kinye bu toto. ¹⁸ Nu ane kpini mu nu kitaabi man bun ane nfeere su mu, an lee Onyiripe bunyaa mu kaapu. Ane kibaabuto kii biliji waa fee mu keduli, nu sana kumaa an nye mu bunyaa mu an tii su, nu inimu i lu Onyiripe Kayaayu mu ase.

4

An nye Abwaaresin mu fee kapatije ane nkolo to

¹ Imu su lbwaare maa wu ane kuwee su mu, o taa asin danbirasa katowe kusun numu waa ane abaa to, nu ane abaa mee ye i yoo. ² An kina ipeeli-sin ye ato baala waasa, nu a mee taa kono to kon an pina asa, nu a mee bilijaa lbwaare asin mu. Amaa aneene bure, an towe kesintin asin mu sakyto to, ke okumaa numu o bu mu nfeere to kanan mu nu an du lbwaare ansi to. ³ Nu kuto ku kan ki bun ane asin danbirasa mu nu an towe fale gbaa mu, ii bun u sa bamu nu bee muuri mu nkun nin. ⁴ Bee mee kool bee gyii lu fee Sitaane mu nu ee gyii kuwura kase su mu, bun bamu nfeere su, ke ba man taale wu asin danbirasa mu fitila mu nu ki gye Krisito bunyaa mu, nu mu i gye lbwaare keduli gbaa-gbaa mu. ⁵ Man gye ane gbaa-gbaa ane n-yu su asin nu an towe, amaa Yesu Krisito n-yu su asin nu an towe, mu i gye Onyiripe, nu lu mu su mu an gye fane ayaafole. ⁶ lbwaare mu nu o towe Asinkyan yilasa mu to ye, "I njanje kitentenbiri to" mu, mu lbwaare kulon mana i yege nu i njanje ane nkolo to, ke a nye bu lbwaare bunyaa mu nu ki njalge Krisito ansi to mu.

⁷ Asin n'ụmụ ị gye kapatıye kpare m'ụ n'ụ lbwaare taa waa ane t'ọ, amaa an du n'ụ n' f'ee n'lobi m'ụ n'ụ kapatıye kpare m'ụ ị bu ụm'ụ t'ọ m'ụ, ke ị kaap'ụ f'ee ọl'bn kpare m'ụ l'ụ lbwaare ase, man gye ane ase. ⁸ Sa'ja k'umaa, ba nyan ane, amaa a man patıye, ị wuliti ane t'ọ, amaa ane abaa ị man y'oo, ⁹ ba nyanla ane, amaa lbwaare man yege n'ụ ba da ane t'ub' lewu-lewu, amaa a man wu. ¹⁰ Sa'ja k'umaa an s'v Yesu kelewu m'ụ ane n-y'ü t'ọ n'ın, ke Yesu nkpa m'ụ n'ü ọ s'v m'ü k'ı nye l'ü ane kayı-w'ule t'ọ kaap'ü. ¹¹ Kpalı f'ee ane m'ü n'ü an san an t'ę nkpa t'ọ fale m'ü, l'ü Yesu s'v m'ü sa'ja k'umaa an t'ę lewu k'oo, ke m'ü nkpa m'ü ị nye l'ü ifuli ane kayı-w'ule m'ü n'ü k'ii bitı k'ı wu m'ü t'ọ. ¹² In'um'ü ị kaap'ü f'ee an gya'ja alewu-s'ın, amaa ụm'ü s'v n'ü fen bitı fen nye nkpa kakpaa.

¹³ As'ınk'yan y'ılasa m'ü t'ọ m'ü, ọk'v t'owe ye, "N k'ool'ę gyii, ụm'ü s'v n'ü n t'owe." Kan'ın k'ık'ool'ę-gyii kul'bn ma'ja n'ü ane g'baa ane an s'v, ụm'ü s'v n'ü an t'owe kan'ın. ¹⁴ L'ü f'ee an nyi f'ee lbwaare m'ü n'ü ọ kyi'ji Ọnyırıpe Yesu l'ü lewu t'ọ ba nkpa t'ọ m'ü, n'ü l'ü anaa Yesu k'ıwaa k'ukul'bn s'v m'ü ee bitı ọ kyi'ji ane, ke ọ taa anaa fane buga k'pee m'ü ase. ¹⁵ Fane s'v n'ü lbwaare waa ın'um'ü kpini kan'ın, f'ee kanan m'ü n'ü m'ü kabwaala m'ü k'ı ky'v, n'ü asa gaalaagaa b'ee nye k'ım'ü m'ü, ị yege n'ü b'ee fwaala lbwaare n'ü b'ee b'onyaa m'ü.

Kayına pupwe m'ü tamaa

¹⁶ Kpalı ın'um'ü s'v m'ü, ane abaa ị m'ee y'oo. Hal'ü ane kayı-w'ule k'ı maa p'oo k'ii t'ii s'v g'baa m'ü, ane k'ayına pupwe m'ü ị nye ọl'bn ị t'ii s'v kake k'umaa. ¹⁷ N'ü ane aw'ur'uf'v wuribi m'ü n'ü an gyii n'ü ị m'ee ky'eer'ę fale m'ü, ị b'ıya ane b'onyaa lala m'ü n'ü ị man s'v ọkaa, n'ü ị ky'v aw'ur'uf'v m'ü n'ü an gyii fale gaa m'ü. ¹⁸ Im'ü s'v a man s'v ane ansi an gyaga at'ọ m'ü n'ü nyım'ısa s'v m'ü ansi ee wu m'ü s'v, amaa ụm'ü n'ü nyım'ısa mee wu ye ansi m'ü. L'ü f'ee at'ọ m'ü n'ü nyım'ısa s'v m'ü ansi ee wu m'ü m'ee ky'eer'ę, amaa ụm'ü n'ü bee m'ee wu ye ansi m'ü b'ıre ị bu t'ọ n'ın kakpaa.

5

Nyım'ısa pupwe Krisito t'ọ

¹ L'ü f'ee an dan an nyi f'ee ane kayı-w'ule m'ü n'ü k'ı du f'ee tentı abu m'ü n'ü ane kala ana ba t'ę ụm'ü t'ọ kase s'v n'f'ü ị kan wu m'ü, an bitı an nye ibu kyına t'ọ l'ü lbwaare ase, ibu m'ü n'ü ị bu t'ọ kakpaa s'v s'v, n'ü ị man gye nyım'ısa k'ıbaa n'ü ba taa p'oyı. ² L'ü fale s'v an yıy'ę n'ü an k'paala, an bitı f'ee naaf'oo lbwaare ọ bun ane kayı-w'ule m'ü s'v f'ee ıkaale. ³ L'ü f'ee n'ü ị kan bun ane s'v m'ü, ị m'ee b'ıla ị du f'ee an naa kibulunkpan. ⁴ A maa bu tentı kubuu m'ü t'ọ kase s'v n'f'ü m'ü, an yıy'ę f'ee kas'ıla maa nyıy'ę ane, man gye f'ee an bitı n'ın f'ee a l'ü kase s'v kayı-w'ule m'ü t'ọ, amaa an bitı f'ee lbwaare ọ bun ane k'ım'ü n'ü k'ı gye s'v s'v l'ę m'ü, ke ụm'ü n'ü ị wu m'ü ị ky'ęęę waa ụm'ü n'ü ị s'v nkpa kakpaa.

⁵ N'ü lbwaare ị gye ọm'ü n'ü ọ l'oh'v ane y'ıla sa fale k'aky'ęęę n'um'ü, n'ü ọ taa m'ü Kayaayu m'ü sa ane m'ü n'ü ọ taa y'ıla kase sa at'ọ m'ü n'ü ọ waa y'ıla ye ee bitı ọ sa ane m'ü. ⁶ Im'ü s'v an nye nk'ol'v y'ile t'ọ sa'ja k'umaa. N'ü an nyi f'ee a maa san an t'ę kayı-w'ule t'ọ n'f'ü m'ü, ị kaap'ü n'ın f'ee an bu kata ye Ọnyırıpe Yesu. ⁷ Ane k'ık'ool'ę Yesu gyii m'ü n'ü an s'v an naa m'ü, man gye at'ọ m'ü n'ü an wu ye ane ansi. ⁸ An y'ile t'ọ ye tamaa. N'ü an bitı ye an l'ü kayı-w'ule n'um'ü t'ọ ke a naa kyına ane-Nyırıpe Yesu m'ü ase. ⁹ Im'ü s'v, n'ü an san an t'ę kayı-w'ule t'ọ kase s'v n'ın-oo, ab'ee an l'ü kayı-w'ule t'ọ n'ın-oo, kut'v m'ü n'ü ane ansi ị payı s'v ị gye ye a waa kut'v m'ü n'ü k'ı b'ola Yesu ansi. ¹⁰ L'ü f'ee ị dan ị de n'ın ye, ane kpini an bitı an naa y'ile Krisito kuwura-gyii as'ın ogyikpa, ke ọk'umaa n'um'ü ọ nye katale l'ü kut'v k'umaa m'ü n'ü ọ waa sa'ja m'ü n'ü ọ bu kayı-w'ule t'ọ m'ü. Alibi n'ın-oo, adanb'ırasa n'ın-oo, ee bitı ọ nye k'uk'vka m'ü n'ü ị dagaa m'ü.

Lbwaare maa asa nsana k'ol'oh'v

¹¹ F'ee a maa nyi kut'v m'ü n'ü b'ee t'ı ye Ọnyırıpe lbwaare kas'ıla m'ü, an kpan ane n-y'ü an t'owe an pup'vle asa ke baa k'ool'ę m'ü gyii. Lbwaare ị nyi ane danb'ırasa, asa m'ü n'ü an gye, n'ü n tamaa f'ee fane g'baa fane fen nyi ane fane n'f'ere t'ọ. ¹² Man gye ye an b'ıla an bitı a kaap'ü fane kanan m'ü n'ü an du, amaa kut'v m'ü n'ü an waa m'ü ị gye f'ee an sa fane ọkpa, ke fan nye kaap'ü fane n-y'ü l'ü ane s'v, ke fan taale

lee bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu kono, lu ato mu nu bee wu ye ansi mu su, nu i man gye umu nu i lu asa nkolo to. ¹³ Nu ane katowe numu i kan i kaapu fee ane amu ii nyita mu, lbwaare su nu an du kanin. Amaa nu ane amu to i kan i du kyeekyee bire, fane su nu i du kanin. ¹⁴ Krisito kebiti mu nu o su sa ane mu, gyii ane amu. Lu fee an koolle gyii fee asa kulon wu sa okumaa numu, umu su i du nin fee ane gbaa ane an maa wu tii mu su mu. ¹⁵ O wu sa asa kpini, saamu bamu nu ba te nkpa to mu ba man bila ba te sa bamu n-yu, amaa ba te sa omu nu o wu, nu o bwii kyiji ba nkpa to sa bamu mu.

¹⁶ Imu su nbunbu man gye nyimisa ukpa su nu an su an kaala kanan mu nu nyimisa du. Saŋa ku to mu kanin nu an daa kaala Krisito nin, amaa nbunbu bire a man bila an kaala mu kanin. ¹⁷ Kanin su, nu oku kan ba o gye Krisito lee mu, o biliji nyimisa pupwe. Kakyina didaa mu ki kyon, nu kakyina pupwe ki ba. ¹⁸ Inumu kpini i lu lbwaare ase nin, mu i bola Krisito su lonjo ana mu nsana, nu o taa maa asa nsana kolonjo kusun mu waa ane abaa to. ¹⁹ Imu i gye ye, lbwaare bola Krisito su ee lonjo maa dulinyaa asa nsana, yege o mee ku asa alibi mu nu ba waa su. Nu o taa maa asa nsana kolonjo asin mu waa ane abaa to ye an towe. ²⁰ Imu su an gye Krisito ayaa to ayilepu mu nu ba sun fane ase, nu i du fee lbwaare u bola ane su nin ee kule fane. Imu su an yile Krisito ayaa to an kule fane ye fanaa lbwaare nsana i lonjo. ²¹ lbwaare yege Krisito mu nu o man waa alibi ku mu, ba waa ane alibi osolapu, nu lu mu su mu ke ane ukpa i kyii lbwaare ase.

6

¹ Fee kanan mu nu lbwaare maa ane an sun mu kusun mu, an kule fane fee lbwaare kabwaala mu nu fan nye mu, fan man yege i waa kiyen. ² Lu fee lbwaare towe ye, "Me saŋa mu kyeekyee to maa fvu mu, n nu fane ase, nu me kake moligesa maa fvu mu, n kye fane to." Nu me, Pooli n towe fane ye, nbunbu saŋa numu i gye lbwaare saŋa kyeekyee

to mu, nu ndaga kake kanimu ki gye kamolige kake mu.

Pooli maa mu birisa ana awurfo mu nu ba gyii

³ A maa mee biti oku o wu asin libi uku ane kusun mu to su mu, a mee biti a maa waa kutu mu nu kii biti ki tii oku okpa. ⁴ Amaa kutu kumaa mu nu an waa mu, an waa nin an kaapu fee an gye lbwaare ayaafole. An nye kenyiita yile awurfo to, ye kayu kitaa to, ye tooro to. ⁵ Asa ba dayi ane, nu ba taa ane tii ibu, nu ba bute nin ane sakyu to. Nu an waa kusun olon su, nu a mee nye an de nsure, nu an naa ye akon, ⁶ yege ane n-yu su i maa man su ineesi uku, nu an su kanyaasin, ye kenyiita, ye kidanbirasa kiwaa, ye Kayaayu Kyirekyire mu olon ye kebiti abaa gaa. ⁷ An towe kesintin asin mu, nu lbwaare olon mu waa kusun ane to. An su ukpa kyiiigisa fee adunto, ke a taa kun ke a taa ko. ⁸ Asa aku ba sa ane beeree, nu aku mo ba naabaa ane, aku ba saale ane, nu aku ba yin ane. Ba ku ane fee asa apinapu, yege aneene an gye kesintin wuya ana. ⁹ Ba waa fee ba man bu ane, yege katun kumaa asa be nyi ane, ba ku ane fee a maa ye a wu, amaa yege an san an te nkpa to, ba bute ane asu, yege a man wu. ¹⁰ Ba ku ane fee asa mu nu bamu asin i su kuwee, yege saŋa kumaa ane ansi i gyii, ba ku ane atiripu, amaa yege an waa asa gaalaagaa ato wuya ana, ba ku fee a man su sehn yege ane i su kutu kumaa.

¹¹ Oo Korinto abi, an towe tigi fane, nu an bugi ane nkolo to sa fane. ¹² Aneene bire, an man kitaa ane n-yu ye fane, amaa fane i kitaa fane n-yu ye ane. ¹³ Me Pooli, n towe n sa fane fee mi-bii ana. Fen bugi fane nkolo to sa ane, fee kanan mu nu an bugi ane lee sa fane mu.

Fan man waa kukolon ye bamu nu ba man gye akoolle-gyipu mu

¹⁴ Fan man waa kukolon ye bamu nu ba man gye akoolle-gyipu mu. Kpalu fee, mune i bu ukpa kikiyiigi ye nbara kikina nsana? Abee nene nu kitentenbiri maa unmanesa i nye waa kulon? ¹⁵ Nene su nu

Krisito maa Sitaane* ba taale waa kono kulon? Mune i bu omu nu o koole gyii ye omu nu o man koole gyii nsana? ¹⁶ Mune kitowe kyula i bu kabwaare-sunkpa aye mu ye idakpa nsana? Lu fee ane i gye lbwaare mu nu o te nkpa to mu kabwaare-sunkpa aye mu. Mu i towe ye, "N biti n kyina bamu to, ke n nate bamu to, n biti n baa n gye bamu lbwaare, ke ba baa ba gye me asa." ¹⁷ Inumu su Onyiripe lbwaare bila towe ye, "Fan tin fane n-yu lu bamu ase, ke fan barige fane n-yu lu bamu to. Fan man taa fane n-yu mata ineesi kuto ku, saamu ke n koole fane. ¹⁸ N biti n baa n gye fane-se, nu fane ii biti fan baa fan gye mi-bii ana anyinsa ye akyusa, me, Olonpu lbwaare mu, i towe kanu."

7

¹ Me-birisa ana, lbwaare da mu kokolo su lu fale ato numu kpini su sa ane. Kanu su fan yege a fwu ane n-yu lu ato mu nu i waa kayu-wule ye kayaayu ineesi mu foyi. Fan yege a sile lbwaare ke a payi ansi waa ane n-yu kyirekyire yila sa mu.

Korinto kubu mu i yege nu Pooi ansi i gyii

² Fan bugi fane nkolo to sa ane. Nu an man waa oku kilibi, nu an man nyita oku, a man sisii oku. ³ N mee towe inumu n bun fane kupwe, n wola towe fane didaa ye fan bu ane nkolo to, umu su an te nkpa to nu oo, an wu nu oo, anaa fane nu. ⁴ N su kikoole-gyii fane to, nu fane su mu n kaapu me n-yu, nu i waa me aniya ane tooro kpini to, nu mi ansi i gyii naa kyun su.

⁵ Lu fee a maa ba Masedoniya osuwule su mu, ane kayu-wule ki man nye ofute. Asa ba tooro ane, nu ba gyii ane umore katun kumaa numu, nu kufuu ki kita ane.

⁶ Nu lbwaare mu nu ee yuula asa mu nu bamu abaa u yoo nkolo mu, mu mana bola Titusi mu nu o lu fane ase ba mu su yuula ane nkolo. ⁷ Nu i man gye mu kiba mu nkun su, amaa kanan mu nu fan yege

nu mu kokolo ki yuuli mu mu. O towe ane kanan mu nu fen gyogyoo fee fen nye wu me mu, ye kanan mu nu fan nu fane n-yu, ye fane kebiti kpare mu nu fan su sa me mu. Lu inumu kpini su mu, i waa me okon naa kyun su.

⁸ Halu me owule mu nu n kyuroo sa fane mu nyita fane nkolo gbaa mu, n man nu me n-yu. Nu n daa bu fee ii biti i ko fane halu i maa man kyereee gbaa mu, naafoo n de nu me n-yu. ⁹ Amaa nbunbu i waa me okon, nu i man gye ye asin mu nu i nyita fane nkolo su nu i waa me okon, amaa fane nkolo kinyita mu i yege nu fan nye nfeere kikyeege. Lu fee fane nkolo kinyita mu gye kuto mu nu lbwaare yila kumu kanu. Imu su an nyi fee a man waa fane alibi aku. ¹⁰ Lu fee kokolo nyita mu nu ki gye kuto mu nu lbwaare yila kumu mu, u biya nfeere kikyeege mu nu u molige asa, nu kunu n-yu man bu umu to, amaa dulinyaa to kokolo nyita bure u biya lewu nu. ¹¹ Fan ku kokolo nyita mu nu lbwaare yila mu, kuto mu nu ki biya fane. I yege nu fan yile to lee alibi mu lu fane to, nu fan waa bilen lee fane kono, nu fan nye agbu lala lu alibi owaapu mu su, nu fane nkolo i nmaa fane, nu fen biti fee fan wu me bilen, nu fane ansi i payi fee fan loho fane nsana, nu fen biti fee fan buite alibi owaapu mu kusu. Okpa kumaa numu su mu, fan lee kaapu fee alibi aku i man maa fane lu asin numu to. ¹² Imu su halu n maa kyuroo owule mu sa fane gbaa mu, man gye omu nu o waa alibi mu su, abee omu nu ba waa mu alibi mu su, amaa n kyuroo owule maa nu, ke i yege ke fane gbaa-gbaa fen wu kanan mu nu fane nkolo i gyan ane su lbwaare ase. ¹³ Lu inumu su mu i waa ane aniya to.

Kuto mu nu ki bila ki tii su i gye ye, fan yege nu ane ansi i gyii, lu Titusi kensi-gyii mu su, lu fee fane kpini fan yege nu mu kokolo ki yuuli mu. ¹⁴ Poyi ke o ba fane ase mu, n kaapu me n-yu fane su sa mu, nu fan man gyila me ipeeli mu ase. Fee kuto kumaa mu nu an towe sa fane maa gye kesintin mu, kanu mana nu kanan mu nu an kaapu ane n-yu fane su sa

* 6:15 6:15 Sitaane kitu ku i gye Beeliya. Kumu nu ba daa kyuroo waa nfu.

Titusi mu, i waa kesintin. ¹⁵ Mu kebiti mu nu o su sa fane mu lonjo tii su, fee maa nyinji kanan mu nu fane kpini fan nu mu ase, nu fan taa kufuu ye kikyikya koolo mu mu. ¹⁶ Meeme bire, i waa me okon fee n maa taale taa me n-yu tub fane su kutu kumaa to.

8

Kebiti to afulee kekee

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, an biti fee fan bu kutu mu nu lbwaare kabwaala mu waa Krisito kubu-kubu mu nu i bu Masedoniya osowole su mu to. ² Saŋa mu nu bee gyii aworofu, nu asin wuribi ii tu bamu, nu halu ba maa bamu kitiri gbaa mu, lu kensi-gyii lala mu nu ki bu bamu to su mu, bee bugi bamu nkolo to bee kee (afulee). ³ N towe fane kesintin ye ba kee kanan mu nu bee taale kee, halu naa kyun bamu olon su. Nu lu bamu gbaa-gbaa bamu kipire su mu, ⁴ ba payi ansi kule ane fee bamu gbaa bamu ba nye okpa mu nu ba taale taa kye lbwaare asa mu nu ba bu Gyudeya osowole su mu to. ⁵ Nu ba waa kyun su kanan mu nu an waa tamaa ye be taale mu, amaa ba gyankpaa taa bamu n-yu naa sa Onyiripe Yesu, nu lu lbwaare kebiti to su mu, ba taa bamu n-yu sa ane gbaa ane. ⁶ Imu su an kule Titusi mu nu o wola piili kekee kusun kinumu kase mu, fee o kyaga su waa fane aniya to, ke fan tiisi waa fane kekee kusun mu naa lwe. ⁷ N man wu kutu mu nu fan man waa kyun su. Lu kikoolo-gyii to nin oo, katowe to nin oo, kinyi to nin oo, ki payi ansi kye to nin oo, kebiti mu nu fan su sa ane nin oo, fan waa imu kpini naa kyun su. Imu su an biti fee fan waa kyun su lu fane kekee kusun numu gbaa to.

⁸ Man gye ye n yila konosa ku n sa fane nin, amaa n biti fee n nye taa fane kebiti mu taa kaala ye aku mu nu bee payi ansi bee waa kanun kidanbirasa mu lee, saamu n nye wu kanan mu nu fane kebiti mu gye kesintin. ⁹ Lu fee fen nyi ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala mu, fee maa gye ato wuya gbaa mu, kpali fane su mu o be bilinji otiripu, ke lu mu kitiri mu su mu, fan ba bilinji ato wuya ana.

¹⁰ Me nfeere lu asin numu su sa fane i gye ye, i buron fee fan maa lwe kusun mu nu fan piili sun-to mu. Fane i gye bamu nu ba gyankpaa ba sa nkee mu, nu fen bila fen sa lu fane kipire to. ¹¹ Imu su kanan mu nu fen yii kusun mu kase mu, fan lwe kumu. Fan payi ansi waa kusun mu naa lwe, fee kanan mu nu fan payi ansi nmina yila mu, ke fan waa fane abaa okaa. ¹² Lu fee nu oku kan ee kee mu kipire su lu ato mu nu o su mu su mu, imu u bola lbwaare ansi, man gye lu ato mu nu o man su mu su.

¹³ Man gye ye an biti an taa aku kitiri ba sula fane ke fen kee kyun su, amaa an biti fee fane kpini kakyina to ki waa kyekyee. ¹⁴ Nbuinbu bire fane i su gaa, nu i dagaa fee fen kye bamu nu ii tiri bamu mu to. Saŋa mu nu i kan ii tiri fane mo mu, nu ba su gaa mu, ke ba kye fane gbaa fane to. Saamu fane kpini kakyina to ki waa kyekyee. ¹⁵ Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Osa mu nu o kubla kukyo mu, man nye naa ban su, nu osa mu nu o kubla pii mu gbaa, i kukwe mu kyekyee."

Titusi maa bamu nu ba sun bamu Korinto kade to mu

¹⁶ N fwaala lbwaare gaa fee maa yege nu Titusi payi ansi ee kye fane to, fee kanan mu nu ngbaa me n kye fane to mu. ¹⁷ Man gye ye a maa towe an kule mu su nu ee ba fane ase, amaa lu kanan mu nu fane asin i tiri mu su mu, o taa mu gbaa-gbaa mu kipire to nin ee ba fane ase. ¹⁸ An sun ane birisa ku fee o buu mu ba fane ase. Mu i gye osa mu nu Krisito kubu-kubu mu kpini bee yin mu, lu asin danbirasa mu kitowe mu su. ¹⁹ Kutu mu nu ki bila ki tii su mu i gye ye, Krisito kubu-kubu mu i lee mu ye, a maa su nkee numu kusun mu, o tii ane su. Inumu i gye kusun mu nu an waa an su beere an sa Onyiripe Yesu, ke i kaapu kanan mu nu an payi ansi an kye to.

²⁰ An da ane n-yu su ke oku o man pwu ane lu nkee damante mu nu ba taa waa ane abaa to ye a ku su mu. ²¹ Kutu mu nu an biti mu i gye ye, a waa imu nu i de okpa. Man gye Onyiripe wole ansi to nkun, amaa asa gbaa ansi to.

22 Kanun manja nu an bila sun ane birisa ku tii bamu su. Mu nu an wu fee ukpa gaalaagaa su mu, o su kensi payi ee kye to. Nbuunbu mu maa su kikoolle-gyii fane to su mu, o payi ansi gaa fee o ba kye to. 23 Titusi bire, o gye me birisa kusun osunpu omu nu n maa mu an kye fane to. Nu ane birisa ana asansa mu nu ba maa mu bee kpee mu bire, ba yile Krisito kubu-kubu mu ayaa to nun ke i taa beere biya Krisito. 24 Imu su fan lee fane kebiti mu kaapu bamu, ke Krisito kubu-kubu mu ba wu kumu kesintin, ke ba wu kuto mu su nu an kaapu ane n-yu fane su mu.

9

*Afulee nkyeto sa Krisito
kubu mu nu ki bu
Gyerusalem kade to*

1 Kesintin su, i man tiri fee n bila kyuroo owule sa fane, lu afulee kekee kusun sa lbwaare asa, mu nu ba bu Gyudeya osuwule su mu. 2 Lu fee n nyi kanan mu nu fen biti fan kye bamu to. Nu n kaapu me n-yu fane su n sa Masedoniya abi. N towe bamu ye lu koo sun-to nu fane Akiya osuwule su abi fan kubla n-yu ye fan sa afulee. Inumu i kusaa asa gaalaagaa nu bamu gbaa bee kubla bamu n-yu kanun. 3 Amaa n sun ane birisa ana banumu fane ase, saamu kanan mu nu n kaapu me n-yu lu fane su n sa Masedoniya abi mu, i man ba waa kiyan. Amaa fee kanan mu nu n towe bamu mu, n nyi fan maa kubla fane n-yu fen waa kanun. 4 Lu fee nu Masedoniya asa ku ba kan buu me ba, nu ba be wu fee fan man kubla fane n-yu mu, ane ipeeli i gye kawe bola, ke fanoo fane lee kilantan bola, fee a maa taa ane n-yu tuv fane su mu. 5 Imu su n wu ye i tiri fee n kule me birisa ana ye ba gyankpaa me ba fane ase, ke ba ba kubla afulee tוות mu nu fan da fane kokolo su fee fen biti fen sa mu. Amaa i baa i gye tוות mu nu i lu nkolo to, man gye imu nu bee nyan fane.

6 Fan nyini fee okumaa mu nu o duu ato duusa gberere mu, ee nye adoo-gyito gberere, nu omu nu o duu ato duusa gaa mu, ee nye adoo-gyito gaa. 7 Fane okumaa numu o sa kanan mu nu o fe nfeere lu mu

kokolo to ye ee biti o sa mu, ke i man ba waa fee u ko mu, abee oku u nyan mu. Lu fee lbwaare ii biti omu nu ee sa kokolo fuuli to. 8 lbwaare u taale yege ke fan nye kabwaala kyun su, saamu fen biti fan nye kuto kumaa mu nu kii tiri fane, ke fan nye kyun su, ke fan kye kusun danbirasa kumaa to. 9 Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asunkyan ylasa mu to ye, "lbwaare ii bugi mu kokolo to, ee kee atiripu ato,

nu mu kidanbirasa ki man su okaa." 10 lbwaare mu nu ee sa oduupu ato duusa ye agyito-gyisa mu, mu kulun manja ii biti o sa fane ato duusa mu, ke i koyi, ke i soyi, ke fan tije kokyoo, kidanbirasa su. 11 Ee biti o yege fan biliji ato wuya ana okpa kumaa numu su, ke fan taale waa kidanbirasa sana kumaa numu. Ke lu afulee mu nu fan bola ane su kee mu, i yege asa kpini ba taa afwaala sa lbwaare.

12 Kekee kusun mu nu fen waa fale, man gye lbwaare asa wule nkun to nu u kye, amaa i yege nu asa gaalaagaa ba su afwaala bee sa lbwaare. 13 Lu fee, fane kusun danbirasa maa kaapu asa kanan mu nu fan du mu, bee biti ba taa bunyaa sa lbwaare, lu Krisito asin danbirasa mu nu fan koolle gyii, ye kulee towe ye afulee kekee mu nu fen kye bamu to ye okumaa numu mu. 14 Imu su bamu gbaa bamu nkolo i gyan fane su, nu bee biti ba baa bee kule kabwaare-kule bee sa fane, lu lbwaare kabwaala kokyoo mu nu o sa fane su mu. 15 Fan yege a taa afwaala sa lbwaare, lu kekee mu nu ki man su kudubi mu su.

10

Pooli lee koo kaapu mu kusun mu to

1 Lu Krisito n-yu kase kibiya ye mu kibwahn su mu, n kule fane. Me, Pooli mu nu fane to aku bee towe ye, n kan n bu fane ase mu, n biya me n-yu kase katowe to, amaa nu n man kan n bu fane ase mu, n yile kinyin to n towe mu, 2 n kule fane fee n kan ba fane ase mu, fan man yege n ba yile kinyin to towe sa fane. Amaa n kan ba mu, n biti n ba yile kinyin to towe sa bamu nu bee fe nfeere ye dulinyaa ato danbirasa kebiti su

nuu an waa lbwaare kusun mu. ³ I gye kesintin fee an bu dulinyaa numu to bire, amaa man gye dulinyaa numu to kinaa nu an ko. ⁴ Adunto mu nu an su an ko mu, man gye dulinyaa numu to adunto kudubi, amaa i gye lbwaare adunto bulansa mu nu ii nyita olon kumu kumaa numu. ⁵ An su umu an nyita nfeere kumaa, ye nfeere to alala-sin kumaa mu nu ii tii nyimisa kinye bu lbwaare, nu an ko gyii nfeere kumaa numu su fee odun, ke o ba nye kusu-nu sa Krisito. ⁶ Nu fan kan nye kusu-nu naa lwe mu, an biti a ba bute bamu nu ba waa kusu to olon mu asu.

⁷ Fane fane bire susu-susu wule nkun nu fen ku ato. Nu fane to oku kan koolu mu n-yu gyii fee o gye Krisito lee mu, i dagaa maa wu fee ane gbaa ane an gye Krisito lee nun, fee kanan mu nu mu gbaa mu gye mu. ⁸ Halu nu n kan n kaapu me n-yu kyun su gbaa lu olon mu nu Onyiripe sa ane ye a taa kye fane to ke i kpiya fane ansi to, nu i man gye ye an bute fane tub kase su mu, ipeeli i mee ye i gyii me lu umu su. ⁹ Nu n mee biti i naa ba fee, n kyurco me iwule n su n naala fane. ¹⁰ Lu fee aku bee towe ye, "Pooli iwule mu nu o kyurco mu, su asin mu nu i bulon nu i budu. Amaa nu o bu ane ase bire, o pco nu mu asin towe sa i mee kaapu sehn." ¹¹ Kanin asa mu i dagaa ba maa bu fee, asin kumaa mu nu an man bu fane ase nu an kyurco ane iwule to sa fane mu, umu mana nu an bu fane ase gbaa, an biti a towe fane.

¹² Kesintin to mu, i su ane kufuu gbaa fee a taa ane n-yu an biri, abee an kaala ye bamu nu bee lee bamu n-yu bee kaapu fee ba gye asa kpare mu. Fee ba maa su bamu n-yu bee biri abaa abee bee kaala abaa mu, man gye amelensi-sin ndee abee? ¹³ Nu aneene bire, a mee ye a kaapu ane n-yu naa kyun ane tkaa su. Amaa an biti a kaapu ane n-yu lu kusun mu nu lbwaare taa waa ane abaa to, halu an waa kumu ba fvu fane ase mu. ¹⁴ Nu a mee kaapu ane n-yu lu fane su an kyun su, naafco a man din fvu fane ase mu, amaa ane i gyankpaa taa Krisito asin danbirasa mu kitowe ba fvu fane ase. ¹⁵ Imu su a mee kaapu ane n-yu lu kusun

mu nu aku ba waa mu su, fee ane i waa umu mu. Amaa ane tamaa i gye fee fane kikoolu-gyii mu nu fan su mu, ki nye akyc tii su, ke ane kusun mu nu an sun fane ase mu, ki nye yelige tii su naa fvu katun mu nu lbwaare yula mu okaa. ¹⁶ Ke a nye towe asin danbirasa mu sa usuwule mu nu i bu fane ansi to mu. Lu fee an mee biti a maa kaapu ane n-yu lu kusun mu nu oku tee wula waa kase ku su. ¹⁷ Amaa i dagaa fee a maa waa fee kanan mu nu ba kyurco waa Asinkyan yilasa mu to mu. Imu i gye ye, "Okumaa mu nu ee biti o kaapu mu n-yu mu, o kaapu mu n-yu lu kutu mu nu Onyiripe lbwaare waa mu su." ¹⁸ Lu fee man gye o sa mu nu o lee mu n-yu kaapu kanan mu nu o du mu, nu lbwaare ansi ii gyii mu su, amco o sa mu nu lbwaare lee kaapu kanan mu nu o du mu.

11

Pooli maa antijesa asunpu mu

¹ Nu fan kan nye kenyiita gberee sa me lu me amelensi-sin numu su mu, naafco i buron. Nu n nyi fee fen biti fen waa kanin. ² Krisito ayaa to nu n yile n ko fane su kokuruko fale. Fen du nun fee mu nu o man nyi onyin nu o man su ineesi tku, nu n su n sa onyin kekili, nu onyin mana i gye Krisito. ³ Amaa n su kufuu fee oku ii biti o be nyita fane nfeere lu Krisito mu nu fan taa fane nkolo kpini buu mu mu, fee kanan mu nu kinanse taa mu kono okon pina Hawa mu. ⁴ Lu fee okumaa mu nu o ba towe asin lu Yesu ku su, nu o kwu ye Yesu mu nu an towe mu asin mu, abee nu fan kan nye kayaayu ku, nu ki kwu ye kayaayu mu nu fan daa kinye mu, abee nu fan nu asin danbirasa ku, nu i kwu lu asin danbirasa mu nu fan koolu gyii mu, u kaapu nun fee fen mee kere kanin ato kikoolu kyula. ⁵ Amaa n mee fe nfeere ye n bu bamu nu bee waa bamu n-yu asunpu kpare mu kase pii fale gbaa. ⁶ Nu n kan n gye omu nu o man nyi katowe gbaa mu, n su kinyi lu asin danbirasa mu to. Nu an kaapu fane okpa kumaa su ye sana kumaa, nu kanin nu i gye.

⁷ N maa tɔwe lbwaare asɩn danbirasa sa fane mu, n man kɔɔle fane sehn, nu biya me n-yu kase, ke i nye waa fane asa kpare mu, n waa alibi nun abee? ⁸ N taa kɩkpɩne tɔu Krisito kubu-kubu mu ɩku su, lu fee n kɔɔle nkyeto lu bamu ase, ke n nye ba kye fane tɔ. ⁹ Saɳa mu nu n kyina n bu fane ase nu i tiri me mu, n man yege nu i waa kasula fane su. Lu fee me birisa ana mu nu ba lu Masedoniya mu ba biya me ato mu nu ii tiri me. N kɩtaa me n-yu okpa kumaa numu su kanan mu nu n man ba waa kasula fane su, nu n biti n kyaga su waa kanɩn. ¹⁰ Fee Krisito kesintin mu maa bu me tɔ fale mu, n tɔwe ye oku man bu Akiya kɩbaafɔn numu su, nu oku mee taale tii me n-yu kɩkaapu numu su. ¹¹ N maa tɔwe fale mu, i kaapu nun fee n mee biti fane asɩn abee? Ayee! lbwaare nyi fee n biti fane asɩn. ¹² Nu umu nu n waa mu n biti n kyaga su n waa, ke i nye tii bamu nu bee biti ikpa ba kusaa bamu n-yu mu okpa. Lu fee bee kaapu ye kanan mu nu bee waa kusun mu, anaa bamu lee gye kulɔn nin. ¹³ Kanɩn asa maɳa ba gye antɩesa asunpu mu nu bee pɩna asa lu kanan mu nu bee sun kusun mu su, nu ba baala bamu daa bee waa fee ba gye Krisito asunpu. ¹⁴ Inumu i man gye asɩn kyinkyinsa, lu fee Sɩtaane gbaa-gbaa u taale baala mu daa ee ɳalige fee lbwaare kabɔɔ. ¹⁵ Kanɩn gbaa nu i man gye asɩn kyinkyinsa fee Sɩtaane ayaafɔle gbaa ba baala bamu daa, nu ba waa bamu n-yu fee nbɔɔ mu nu bamu ikpa ii kyiigi mu. Laalaalɔwe mu bee biti ba nye bamu asun libi kɔkɔka.

Pɔɔli awɔrɔfɔ kigyii fee maa gye Krisito osunpu mu su

¹⁶ N pɩla tɔ n tɔwe ye, oku o man fe nfeere fee n gye omelensipu. Amaa nu fen kan fe nfeere kanɩn mu, umu bire fen taa me kanan mu nu fen biti fan taa omelensipu mu, ke n nye kaapu me n-yu gberee. ¹⁷ Umu nu n tɔwe fale, man gye kutɔ mu nu Onyɩrɩpe mu ii biti fee n tɔwe, amaa n-yu kɩkaapu asɩn numu tɔ mu, n tɔwe nin fee omelensipu. ¹⁸ Fee asa gaalaagaa ba maa kaapu bamu n-yu fee kanan mu nu dulinyaa abi bee waa mu, ngbaa me n biti n kaapu me n-yu.

¹⁹ Fan maa ye fan su kanyaasɩn gaa su mu, fen nye kenyiita fen nu amelensipu ase. ²⁰ Kesintin tɔ bamu nu bee waa fane fee anye, abee ba su fane bee bilɩji su, abee bee gyii fane, abee bee kɩ fane kɩyan, abee bee kpaale fane ɩtan gbaa mu, fen taale fen nye kenyiita fen sa bamu. ²¹ I su me ipeeli nu n kɔɔle kyula fee, ato mu nu bee waa fale bire, an gye apɔɔsɩpu umu tɔ gaa.

Amaa nu oku kan o man su kufuu fee ee biti o kaapu mu n-yu kutɔ ku su mu, n maa tɔwe fee omelensipu fale mu, ngbaa me n mee ye n waa kufuu fee n kaapu me n-yu umu su. ²² Asa maɳa ba gye Hibriwu abi nin abee? Kanɩn nu ngbaa me n gye. Ba gye Isɩrayɩ abi nin abee? Kanɩn nu ngbaa me n gye. Ba gye Abraham anaana-bii nin abee? Kanɩn nu ngbaa me n gye. ²³ Ba gye Krisito ayaafɔle nin abee? N nyi me katɔwe numu maa duli ubɔn bire, amaa n gye kɩyaafɔle kpare n kyɔ bamu. N sun kusun olɔn su n kyɔ bamu, nu ba tii me ibu saɳa kumaa numu i kyɔ bamu, ba taa awulibi tɩɳe me libi-libi i kyɔ bamu, nu n gyaɳa lewu saɳa kukyɔ. ²⁴ Gyiwu abi ba taa awulibi tɩɳe me adɩsa ye akpanɔ kanɩn lu inuu. ²⁵ Nu Roma abi gbaa ba taa abilitɔ kpekpesen da me lu isa, nu saɳa ku asa ba twɩ me abuu, nu oku lala taa me naa wate lu isa, nu kakaaku n de opɔ su kalayɩ tɩye kyɔwe. ²⁶ Me kɩnate tɔ mu, n gyaɳa kɩnsi-payɩ gaalaagaa. N nye kɩnsi-payɩ lu ubɔn kɩɔla su, ye ayu mu nu bee nyan bee kɔɔle ato abaa tɔ, ye me asa Gyiwu abi, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa tɔ. Nu n nye kɩnsi-payɩ nde lala tɔ, ye ɩsɔwɔle su, ye opɔ su. Nu n nye kɩnsi-payɩ lu bamu nu bee pɩna ye ba gye ane Krisito abuupu mu ase. ²⁷ N sun kusun kenken nu n kpɩne, halu nke damante n mee nye nsɩre n de. Akun ye bulɩfɔ nu n naa, nu saɳa gaalaagaa sehn man loo me kɔnɔ tɔ. Nu n pan ato bunsu nu n de awɔɔ. ²⁸ Inumu kpini i naa de, umu nu i nyan me kake kumaa mu i gye ye n fe Krisito kubu-kubu mu su. ²⁹ Anumu kɩkɔɔle-gyii u kɔɔge su, nu n mee su n sa mu? Anumu nu ba pɩna mu ba waa alibi tɔ, nu me otɔ tɔ mee foyɩ me?

³⁰ Nii n kan i tiri fee n kaapu me n-yu mu, n biti n kaapu me n-yu lu me kipoose su nin. ³¹ Ane lbwaare mu nu o gye ane-Nyiripe Yesu Mu-Se, nu ayin-bi i gye mu lee kakpaa mu, i nyi ye imu nu n towe fale man gye antijesa. ³² Saŋa mu nu n bu Damasiko kade to mu, Owura Aretasi mu osuwule okusupu mu lee akunpu ye ba kun nbuno mu nu ii loo Damasiko kade mu nu kibandiyee ki kyaaboo kumu mu, ke ba nye kita me. ³³ Amaa aku ba taa me waa kilantan to, bule kibandiyee mu obo to, kpiligaa me yii, nu n nye sile lu mu abaa to.

12

Pɔɔli kuwu ansi su fee idee

¹ I dagaa n maa kyaga su kaapu me n-yu. Halu i maa man su tonoo gbaa mu, nbunbu bire n biti n towe ato mu nu lbwaare yege nu n wu fee idee, ye asinlee kaapusa mu nu o taa sa me. ² Onyin ku kyina o bu to, nu o gye Krisito obuupu. Nsu kudu ana ndee nu lbwaare taa mu kpee sasu sasapu mu to. N man nyi ye unumu i waa kanin nin kesintin, abee ansi su ato nu o wu fee idee, amoo lbwaare nkun i nyi. ³ N bwii n towe ye, onyin numu mu kayi-wule kpini nu i taa kpee sasu nin o, mu kala nkun nu i taa kpee nin o, n man nyi, amoo lbwaare nkun i nyi. ⁴ Amaa lbwaare maa taa mu kpee paradise mu, o nu asin mu nu ba mee taale towe, ye imu nu nyimisa man su okpa ye o towe. ⁵ Imu su nu n biti n kaapu me n-yu mu, kuto mu nu ki ba onyin numu su nu n biti n kaapu n-yu. N mee ye n kaapu me n-yu lu me n-yu su, amoo me kapoose su nkun. ⁶ Halu nu n kan n kaapu me n-yu gbaa mu, n mee ye n waa omelensipu. Lu fee imu nu n towe mu i gye kesintin. Amaa n lee me n-yu lu n-yu kikaapu to, ke oku o man nye kaala me kyun kuto mu nu o wu me maa waa su, abee imu nu n towe su.

⁷ Kanan mu nu i waa ke n man taa lbwaare kileekaapu damante mu nu o taa sa me mu waa n-yu alala-sin su mu, o yege nu Sitaane sun kulo-libi ku waa me n-yu to fee owii, nu kii yii me. Nu kulo

ku nyanla me, nu kii tii me okpa, ke n man nye n waa me n-yu alala-sin to. ⁸ N kole Onyiripe Yesu lu isa fee o lee imu lu me su. ⁹ Amaa o lee me kono ye, "Me kabwaala mu nu n su sa fu mu, i kukwe fu. Lu fee fu kipoose mu to nu me olon mu u lu ifuli." Imu su n biti n kaapu me n-yu kensi-gyii to gaa lu me kipoose to, ke Krisito olon mu ki ba bun me su. ¹⁰ Imu su lu Krisito su mu, mi ansi i gyii lu me kipoose to, ye asebi to, ye kayi kita to, ye kanyanla to, ye awurufo to. Lu fee saŋa mu nu n pooo mu, saŋa maa nu n su olon.

Pɔɔli kayiyee sa Korinto abi

¹¹ N waa fee omelensipu, amaa fane i nin me nu n waa kanin. Naafoo fane i dagaa fan maa lee kanan mu nu n du mu kaapu. Lu fee halu n maa man gye sehn gbaa mu, bamu nu bee waa bamu n-yu ye ba gye "Krisito asunpu kpare" ba man kyoo me pii fale gbaa. ¹² Nu ato mu nu u lee u kaapu fee n gye Krisito osunpu mu i gye ye, n nye kokolo yile to, nu i yege nu lbwaare n waa usinkaala ye adangana ye asin kyinkyinsa fane ase. ¹³ Mine ato nu Krisito kubu-kubu asansa mu ba nye nu fane bire fan man nye? Amoo afulee asin nu n man taa ba sula fane. Nu i gye kanin bire fan taa me alibi kee me.

¹⁴ Nbunbu n kusla lube n ba booo fane su lu sasapu. Nu mee biti fee n maa biliji kasula sa fane, lu fee man gye fane ato nu n biti, fane gbaa-gbaa nu n biti. Nu man gye nbii ii biti ato bee yila bamu akugepu, amoo akugepu ii biti bee yila bamu-bii ana. ¹⁵ Imu su n biti n kpine ke n nyita me kuto kumaa fane su, ke n taa me n-yu gbaa tii su. Fee n maa su kebiti lala fale sa fane mu, fen biti fan nye kebiti pii sa me nin? ¹⁶ N nyi fan maa kooole kyula fee n man biliji kasula fane su. Amaa aku bee towe ye n taa me kanyaasin okpa su n nye fane. ¹⁷ Nene su? Asa mu nu n sun bamu fane ase mu, n bola bamu su gyii fane nin abee? ¹⁸ Me i kole Titusi ye o kpee fane ase, nu n sun ane birisa ku ye o buu mu kpee. Abee fen fe nfere ye Titusi ba pina fane gyii nin? Man gye nfere kulon ye okpa kulon su nu anaa mu an naa?

¹⁹ Akuto fen fe nfeere nin fee an towe an lee ane konon nin. Ayee! Man gye kanin nin. Amaa an towe nin fee kanan mu nu Krisito ii biti fee a towe lbwaare ase mu. Me kyemune ana danbirasa, kuto kumaa mu nu an waa mu, an waa nin kanan mu nu i kye fane to. ²⁰ I su me kufuu fee n kan ba fane ase mu, n mee ye n ba wu fane fee kanan mu nu n biti fee n ba wu fane mu, nu fane gbaa fen mee ye fen wu me kanan mu nu fen biti fan wu me mu. I su me kufuu fee n biti n ba wu nluu ye kayi-basa ye agbu lala ye kigyi-lee ye asa kisaale ye asa asin kitowe ye alala-sin ye nbarige to mu, i maa bu fane to. ²¹ I su me kufuu fee nu n kan bwii ba fane ase mu, me lbwaare ii biti o biya me kase fane ansi to, ke me kokolo ki nyita me lu asa gaalaagaa mu nu ba wula waa alibi, nu ba man kyeege bamu nfeere lu kayi-wule ineesi, ye kakyi ye kanyin biti kigyagaa, ye agyaga-sin kumaa mu nu i tii su mu.

13

Kumu to kida laalaalawe

¹ Kinumu i gye me ilu sasapu mu nu n biti n ba booo fane su. Ba kyurooo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Poyi ke ba koole asin ku kyula mu, i dagaa asa anyoo abee asa asa ba maa gyii umu kesintin." ² Saja mu nu n ba booo fane su kinysapu mu, n da bamu nu ba wula waa alibi ye asansa mu amu to. Nu nbunbu n maa man bu fane ase fale mu, n bila n nyinji fane ye, nu n kan ba mu, n mee ye n yege bamu nu ba san bee waa alibi mu. ³ Lu fan maa biti fee n kaapu fane fee Krisito u bola me su ee towe mu, fen biti fan wu. Lu fee man gye ye o yuuli ye fane nin, amaa o gye olonpo mu nu o bu fane to. ⁴ Lu fee i gye kesintin fee mu keyuuli su nu ba da mu mata oyu laasa su, amaa lu lbwaare olon to su mu o te nkpa to. Kanin nu ane gbaa ane an yuuli fee mu, amaa lu lbwaare olon to su mu, an tii Krisito su ke a buga kyina sun fane.

⁵ Fan ku fane kakyina to ke fan ku ye i kaapu fee fan su kikoole-gyii abee? Fan man nyi fee Krisito Yesu te fane to? O te fane to, amoo kanin bure fan tiye fane kakyina to nin. ⁶ Nu n su tamaa

fee fen biti fan bu ye aneene bure a man tiye. ⁷ An kole lbwaare fee fan man kan waa alibi. I man gye ye asa ba wu ane ye an waa ato, amaa fan waa kuto mu nu ku de okpa, halu nu i du fee an waa tiye gbaa. ⁸ Lu fee a mee taale waa kuto mu nu kii tii Krisito kesintin mu okpa, amoo kuto mu nu ku kye kesintin to nkun. ⁹ Nu fan kan fan bulun, nu aneene an pooo mu, u waa ane okon. Nu ane kabwaare-kole i gye fee fan dan fane kikoole-gyii to naa lwe kyeekyee. ¹⁰ Imu su nu fan wu fee n maa man bu fane ase fale mu, n kyurooo fane unumu. Saamu nu n kan ba fane ase mu, n mee biti fee n taa olon mu nu Onyiripe Yesu taa sa me mu towe nmanyan fane. Olon manja nu o taa sa me ye n kye fane to, ke fan dan fane kikoole-gyii to, man gye ye a taa olon mu nin fane to.

Afwaala laalaalawe

¹¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, me katowe mu laalaalawe mu i gye ye, fan kyina danbirasa, fan payi fane ane ansi ke fane kakyina to ku waa odan kyeekyee, fan nu me ase, fan towe kyula abaa, ke fan kyina kayi-yuuli to. N kole fee lbwaare mu nu o gye kebiti wuya ye kayi yuuli wuya mu, o baa o bu fane ase.

¹² Fan taa kibiri abaa to fwaala abaa.

¹³ lbwaare asa mu kpini bee fwaala fane.

¹⁴ Ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala, ye lbwaare kebiti, ye Kayaayu Kyirekyire mu kikyemune okon mu, i baa i bu fane kpini ase.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Galati abi

Afwaala

¹ Mɛ Pɔɔli mɔ nu n gye Krisito osunpu, nu ɪ man gye asa kubu ku, abɛɛ ɔsa ku ɪ lɛɛ mɛ. Amaa Yesu Krisito ye Ɔsɛ Ibwaare mɔ nu o kyinɪ mɔ lu lewu tɔ mɔ ɪ lɛɛ mɛ waa osunpu. ² N kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ n kyɔnɛ fanɛ Krisito kubu-kubu mɔ nu fan bu Galati ɔsɔwɔlɛ sɔ, nu akɔɔlɛ-gyipu mɔ nu ba bu nfu mɔ kpini ba tii mɛ sɔ nu an fwaala fanɛ.

³ Anɛ-Sɛ Ibwaare maa anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayi-yuuli. ⁴ Lu anɛ alibi sɔ mɔ, Yesu kyula taa mɔ n-yu lɛɛ saraga wu sa anɛ, kɛ ɔ nye lɛɛ anɛ lu ndaga kakyina libi ɔlɔn mɔ tɔ. Anɛ-Sɛ Ibwaare kebiti tɔ nu o kyula nu unumɔ kpini ɪ waa kanɪn. ⁵ Bunyaa ɔ baa ɔ gye Ibwaare lɛɛ kakpaa! Amen.

Asin Danbirasa kolɔn ɪ bu tɔ

⁶ I kyinkyin mɛ gaa fɛɛ fan maa tee bilinɪ fanɛ kamaa sa Ibwaare bilɛn, yege mɔ ɪ bɔla Krisito kabwaala mɔ sɔ tu fanɛ. Nu fan bilinɪ kpee fan buu asin kukwu mɔ nu aku bɛɛ tɔwɛ ye umɔ ɪ gye asin danbirasa mɔ. ⁷ Kesintin yege asin danbirasa ku man bila ɪ bu tɔ. Amaa n tɔwɛ fanɛ unumɔ nɪn, lu fɛɛ asa aku bɛɛ wuliti fanɛ tɔ, bee bitɪ fɛɛ ba kyɛɛge Krisito asin danbirasa mɔ. ⁸ Amaa, halu anɛ abɛɛ Ibwaare kabɔɔ, kan lu susu ba tɔwɛ fanɛ asin danbirasa ku, nu ɪ kwu ye umɔ nu an tɔwɛ sa fanɛ mɔ, mɔ laaku, lu fɛɛ Ibwaare ii bitɪ ɔ buɛ mɔ kusɔ kakpaa. ⁹ Fɛɛ kanan mɔ nu an wɔla tɔwɛ mɔ, n bila n pɪla tɔ ye, nu ɔsa ku kan ɛɛ tɔwɛ fanɛ asin danbirasa ku, nu ɪ kwu ye umɔ nu fan kɔɔlɛ waa fanɛ lɛɛ mɔ, Ibwaare ii bitɪ ɔ buɛ mɔ kusɔ kakpaa.

¹⁰ Nu umɔ nu n tɔwɛ fale mɔ, ɪ kaapu nɪn fɛɛ n bitɪ nyumisa ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula nɪn abɛɛ? Ayee! N bitɪ Ibwaare nkɔn ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula. N bitɪ nyumisa ansi i

gyii mɛ sɔ nɪn abɛɛ? Nu n kan n bitɪ fɛɛ nyumisa ansi i gyii mɛ sɔ mɔ, naafɔɔ n mɛɛ ye n bila n gye Krisito kɪyaafɔlɛ.

Kanan mɔ nu Ibwaare tu Pɔɔli ba waa Krisito osunpu

¹¹ Mɛ birisa ana akɔɔlɛ-gyipu, n bitɪ fan bu fɛɛ, asin danbirasa mɔ nu n tɔwɛ mɔ, ɪ man gye asin mɔ nu ɪ lu daadimaadi ase. ¹² Nu man gye nyumisa ku ase nu n nye umɔ, abɛɛ ɔsa ku ɪ kaapu mɛ umɔ. Amaa Yesu Krisito ɪ lɛɛ umɔ kaapu mɛ.

¹³ Lu fɛɛ fan daa nu mɛ kakyina mɔ nu n bu kumɔ tɔ didaa saɲa mɔ nu n daa n bu Gyiwu abi kabwaare-sun mɔ tɔ mɔ. Nu fan nu kanan mɔ nu n daa taa kumu tɔ ɔlɔn nyanla Krisito abi mɔ nu Ibwaare lɛɛ mɔ, nu n kpan mɛ n-yu fɛɛ n nyita Krisito kabwaare-sun mɔ. ¹⁴ Nu mɛ sara sɔ Gyiwu abi adamante mɔ tɔ mɔ, n gyankpaa bamɔ anɛ Gyiwu abi kabwaare-sun mɔ tɔ. Nu anɛ anaana-tɔ awaasa mɔ n yege nu i gyii mi kumu, nu n kpan mɛ n-yu ye ɪ yɪlɛ. ¹⁵ Amaa lu Ibwaare kabwaala sɔ mɔ, ɔ wɔla lɛɛ mɛ yɪla pɔyi nu ba kubge mɛ, nu ɔ tu mɛ ye n ba sun mɔ. ¹⁶ Nu ɪ bɔla Ibwaare ansi fɛɛ ɔ lɛɛ Mu-Bii mɔ kaapu mɛ, kɛ n tɔwɛ asin danbirasa mɔ lu Mu-Bii mɔ sɔ, sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, nu n man taase bitɪ kɪkaapu lu ɔsa ku ase. ¹⁷ Nu n man kpee Gyerusalem naa wu bamɔ nu ba gye Krisito asunpu mɔ pɔyi nu ngbaa mɛ n ba waa osunpu mɔ. Amaa n dan kusɔ opula maɲa tɔ nɪn, kpee Arabiya ɔsɔwɔlɛ sɔ, nu kamaa tɔ n lu tɔtɔ bwii ba Damasiko kade tɔ.

¹⁸ Nsu nsa kamaa tɔ mɔ, nu n kpee Gyerusalem naa wu Pita.* Nu n kyina mɔ ase nke kudu anu. ¹⁹ N man wu Krisito asunpu mɔ ɔku tii sɔ, amɔɔ anɛ-Nyiripe Krisito mu-supu Gyemisi nkɔn. ²⁰ Ibwaare sɔ, kutɔ mɔ nu n kyɔrɔɔ n sa fanɛ fale gye kesintin, n mɛɛ tɪn antɪɲesa. ²¹ Imɔ kamaa tɔ mɔ n kpee Siriya ye Kilisiya usɔwɔlɛ sɔ. ²² Kanɪn saɲa maɲa tɔ mɔ, Krisito abi kubu-kubu mɔ nu ɪ bu Gyudeya ɔsɔwɔlɛ sɔ mɔ, ba man pu wu mɛ ye ansi. ²³ Amaa kutɔ kolɔn mɔ nu ba nu lu asa ase mɔ ɪ gye

* **1:18** 1:18 Pita gye Krisito osunpu nu ba bila ba tu mɔ ye Kefasi.

ye, “Onyin mu nu o daa ee nyanla ane mu, nbunbu bure ee towe kikole Yesu gyii asin mu nu naafoo o daa kpan mu n-yu fee o nyita mu.” ²⁴ Imu su ba yin lbwaare lu kuto mu nu ba nu lu me su.

2

Krisito Asunpu mu ba kyula koolo Poohi

¹ Nsu kudu ana kamaa to mu, n bwii kpee Gyerusalem. N maa Banabasi i kpee nu n taa Titusi tii su kpee. ² N kpee toto nin, lu fee lbwaare i lee kaapu me fee n kpee. N maa abalisa mu an gyanje ane nkon, nu n lee asin danbirasa mu nu n towe n sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kase kaapu bamu. N waa kanin nin ke i man naa ba fee kusun mu nu n waa ye umu nu n san n waa fale mu, i man ba bilinji kuyan. ³ Amaa Titusi mu nu o bu me ase, yege be nyi maa gye Giriki nyimisa gbaa mu, oku man nyan mu ye o tin mu oduu. ⁴ Amaa fale asin nimu i ba, lu fee asa ku mu nu bee pina ye ba gye akoolo-gyipu fee ane mu ba be loo ane to, ke ba ba ku ane n-yu kinye Krisito Yesu to, ke ba nye taa ane bilinji Gyiwu nbara mu anye. ⁵ Amaa a man daa yege ane n-yu sa bamu. An waa kanin nin ke kesintin asin danbirasa mu i nye sii fane to kanin.

⁶ Nu bamu nu ba daa ba gye Krisito kubu mu agyankpaapu mu, ba man taa sehn tii me asin danbirasa mu nu n kaapu mu su. Halu ba maa gye agyankpaapu gbaa mu, i man tiri me. Lee fee lbwaare bure mee ku nyimisa ansi su. ⁷ Amaa kuto mu nu agyankpaapu banimu ba wu i gye fee, lbwaare i taa asin danbirasa mu waa me abaa to ye n towe umu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, fee kanan mu nu o taa asin kulon mana waa Pita abaa to ye o towe sa Gyiwu abi mu. ⁸ Lu fee lbwaare mu nu mu olon bola Pita, mu nu o gye Krisito osunpu sa Gyiwu abi, nu olon mu ii sun kusun bamu to mu, lbwaare mana olon i bola me, Poohi gbaa, mu nu n gye Krisito osunpu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nu olon mana ii sun kusun bamu to. ⁹ Gyemisi maa Pita ye Gyon nu okumaa nimu nyi ba maa gye kubu mu abalisa gbaa-gbaa mu, ba bu fee lbwaare

bwaala ngbaa me. Imu su ba gyoo n maa Banabasi abaa to kaapu fee anaa bamu kpini an sun kusun kulon. Nu an kyula ye n maa Banabasi a waa kusun bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to, ke bamu moo ba waa kusun mu Gyiwu abi to. ¹⁰ Kuto kulon mu nu ba towe ane tii su i gye ye, a nyinji atiripu mu nu ba bu bamu to mu, nu umu i gye kuto mu nu n wola payi mi ansi n waa.

Poohi towe tigi Pita ye kuto mu nu o waa mu man bbron

¹¹ Saja ku Pita maa kyina ba Antiyoki mu, n towe tigi mu ye kuto mu nu o waa mu man de okpa. ¹² Asin mu i gye ye, poyi ke Gyemisi o sun anyin aku kpee Antiyoki mu, naafoo Pita maa Krisito abuupu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu i buga bee gyii lape kulon to. Amaa saja mu nu anyin mu ba naa fuu toto mu, Pita tin mu n-yu lu Krisito abuupu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase kigyii, lu fee o sile asa mu nu bee towe ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa ba tin oduu mu. ¹³ Kanin gbaa nin, nu Gyiwu abi asansa mu nu ba bu toto mu ba gye nno nnyo-nnyo wuya ana fee kanan mu nu Pita waa mu, halu i yege Banabasi gbaa foyi okpa o buu bamu.

¹⁴ N maa wu fee kuto mu nu bee waa mu, man buu asin danbirasa mu kesintin okpa su mu, n towe Pita Krisito abuupu mu kpini ansi to ye, “Gyiwu obii i gye fu, yege fu kakyina to du fee bamu nu ba man gye Gyiwu abi. Mine su nu fu nyan Krisito abuupu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu ye ba kyina fee Gyiwu abi?”

¹⁵ Kakuge to mu, maa fu an gye Gyiwu abi gbaa-gbaa, a man gye “bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba man buu Gyiwu nbara mu”. ¹⁶ Amaa an nyi fee i man gye Mosesi nbara mu kibuu su nu lbwaare i taa nyimisa fee, mu ukpa ii kyiigi, amoo o koolo Yesu Krisito gyii. Imu su, amoo ane gbaa ane an koolo Krisito Yesu gyii, ke lbwaare o wu ane fee ane ukpa ii kyiigi lu kikoolo-gyii mu nu an su Krisito to, nu i man gye nbara mu kibuu su. Lu fee oku man bu to, nu lbwaare i wu fee maa buu nbara mu su nu mu ukpa ii kyiigi.

17 Nu ɪ kan ɪ gye fɛɛ anɛ kɪbɔla Krisito sɔ mɔ, nu lbwaare ɪ wu fɛɛ anɛ ɪkpa ɪ kyiiɪ mɔ ase, nu unumɔ u yege nu an wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gye alibi awaapu fɛɛ bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, unumɔ u kaapu nun fɛɛ Krisito sa alibi kɪwaa ɔlɔn tii sɔ nun abɛɛ? Ayee! ɪ man gye kanɪn! 18 Nu n kan kina nbara mɔ, nu n bwii n kyinɪ umɔ mɔ, kanɪn bire n tiye alibi tɔ. 19 Lu fɛɛ n maa buu nbara mɔ, n wu fɛɛ ɪ mɛɛ sa nkpa. Imɔ sɔ n wu sa nbara mɔ, ke n nye kyina sa lbwaare. 20 Nu ɪ waa nun fɛɛ n maa Krisito nu ba daa mata oyu laasa sɔ. Nu n man bɪla n te sa mɛ n-yɪ, amaa Krisito Kayaayu mɔ kɪ bu mɛ tɔ. Nu kakyina mɔ nu n te kumɔ tɔ nbunbu fale mɔ, kɪkɔle lbwaare mu-Bii gyii mɔ tɔ nu n te, mɔ ii biti mɛ asɪn, nu ɔ taa mɔ nkpa yɪla sa mɛ. 21 Nu n man taa lbwaare kabwaala mɔ yɪla ɪkaa sɔ, lu fɛɛ nu ɪ kan ɪ gye nbara mɔ kɪbɔla sɔ nu nyumisa ɪkpa ii biti ɪ kyiiɪ lbwaare ase mɔ, kanɪn bire ɪ kaapu nun fɛɛ Krisito kelewu mɔ man tiri.

3

Kɪkɔle Yesu gyii abɛɛ nbara kibuu

1 Fane Galati abi nfɛɛɛɛ ɪ man fɔv fane! Anumɔ ɪ waa fane biila* kanɪn? Fane gbaa-gbaa fane ansi tɔ nu n tɔwe bugi tɔ Yesu Krisito kelewu oyu laasa mɔ sɔ asɪn sa fane. 2 Kutɔ kulɔn nu n biti n taase fane. Fan maa daa nye lbwaare Kayaayu mɔ, Mosesi nbara kibuu mɔ sɔ nu fan nye Kayaayu mɔ, abɛɛ fan maa nu asɪn danbirasa nu fan kɔle gyii mɔ sɔ nu fan nye kumɔ? 3 Mɪne nu nfɛɛɛɛ ɪ man fɔv fane kanɪn? lbwaare Kayaayu nu fan taa piili fane Krisito kusun mɔ, amaa nbunbu mɪne sɔ nu fen biti fan taa fane gbaa-gbaa ɔlɔn taa lɔwe? 4 Awurɔfo mɔ nu fan wu fale kpini mɔ ɪ waa kɪyan nun abɛɛ? N kɔle gyii fɛɛ ɪ man waa kɪyan. 5 Fan nyi fɛɛ fan maa buu Mosesi nbara mɔ sɔ nu lbwaare sa fane mɔ Kayaayu nu ɛɛ waa ɪsɪnkaala ɛɛ sa fane mɔ, abɛɛ lu fan maa nu asɪn danbirasa mɔ, nu fan kɔle gyii sɔ?

6 Ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ ye, "Abraham kɪkɔle lbwaare gyii

sɔ, nu lbwaare kɔle mɔ kyula fɛɛ mɔ ɪkpa ɪ kyiiɪ." 7 Imɔ sɔ fan bu fɛɛ bamɔ nu ba kɔle lbwaare gyii mɔ, ɪ gye Abraham anaana-bii gbaa-gbaa. 8 Ba gyankpaa kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ fɛɛ lu bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi kɪkɔle-gyii sɔ mɔ, lbwaare ii biti ɔ kɔle bamɔ kyula fɛɛ bamɔ ɪkpa ɪ kyiiɪ. Kanɪn sɔ ɔ wɪla tɔwe asɪn danbirasa mɔ sa Abraham ye, "Fɔ sɔ nu n biti n bɔla waa dulinyaa asa kpini kusee." 9 Abraham maa kɔle gyii sɔ nu lbwaare waa mɔ kusee. Imɔ sɔ bamɔ nu ba kɔle gyii mɔ kpini, lbwaare ii biti ɔ waa bamɔ kusee tii Abraham sɔ.

10 Nu bamɔ nu ba taa bamɔ n-yɪ kpini gyaga nbara mɔ kibuu sɔ ke ba bɔla lbwaare ansi mɔ, ba bu lbwaare nno kutɔwe mɔ tɔ. Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ ye, "Okumaa mɔ nu ɔ man kyaga sɔ ee buu kutɔ kumaa mɔ nu ba kyurɔɔ waa Mosesi nbara ɔwɪle mɔ tɔ mɔ, lbwaare nno kutɔwe mɔ gyan bamɔ sɔ." 11 ɪ bugi tɔ kaapu kesintin fɛɛ, ɔku man bu tɔ nu ɛɛ bɔla nbara kibuu mɔ sɔ, ke lbwaare ɔ wu mɔ fɛɛ mɔ ɪkpa ɪ kyiiɪ mɔ ase. Lu fɛɛ, ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ ye, "Kɪkɔle-gyii tɔ nu ɪkpa kyiiɪgisa wuya ii biti ɔ nye nkpa." 12 Nbara mɔ kibuu man gyan kɪkɔle-gyii sɔ, fɛɛ kanan mɔ nu ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ ye, "Okumaa mɔ nu ɛɛ waa kutɔ kumaa mɔ nu nbara mɔ ɪ kaapu mɔ, ee biti ɔ nye nkpa lu umɔ kibuu sɔ." 13 Amaa nno kutɔwe mɔ nu ɪ gyan anɛ sɔ fɛɛ a maa man buu nbara mɔ, Krisito ka umɔ kutɔ. Maa wu oyu laasa sɔ mɔ, ɔ kɔle kɔnɔ tɔwe mɔ nu kɪ gyan anɛ sɔ mɔ sɪla. Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ ye, "lbwaare tɔwe nno waa ɔsa kumaa mɔ nu ɔ saa oyu sɔ mɔ." 14 Krisito ka anɛ alibi kukɔ, ke kusee mɔ nu lbwaare waa Abraham mɔ, ɪ nye bɔla Krisito Yesu sɔ taa ba sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ gbaa, taa lu kɪkɔle-gyii sɔ mɔ, a nye Kayaayu mɔ nu lbwaare da mɔ kɔkɔlɔ sɔ ye ee biti ɔ sa mɔ.

Mosesi Nbara mɔ ye lbwaare kɔkɔlɔ sɔ kɪda sa Abraham

* 3:1 3:1 Biila nftɪ u kaapu asa kapɪna.

15 Mɛ burisa ana Krisito abupu, n biti n taa dulinyaa kakyina numu to asin kaala asin numu. Nu asa ku ba kan bo ntan yila bamu nsana mu, oku mee taale nyita umu abee o taa kutu ku tii su. 16 Ibwaare maa da mu kokolo su sa Abraham maa mu kanaana-bii mu, ba man kyurɔ waa Asunkyan yilasa mu to ye, "fu anaana-bii," nu umu ii biti i kaapu fee asa mu ba kyɔ. Amaa asin mu i towe ye, "fu kanaana-bii," nu umu kase i kaapu fee mu kanaana-bii kulon, nu obii manja i gye Krisito. 17 Kutu mu nu n kaapu mu i gye ye Ibwaare da mu kokolo su sa Abraham. Nu nsu ana ye adisa kamaa to pɔyi nu Ibwaare sa nbara mu, amaa nbara mu i man taale nyita abee kpayi katowe kyula mu nu Ibwaare waa yila mu. 18 Imu su nu i kan i gye nbara mu kibuu su nu nyimisa ii biti o nye Ibwaare kusee mu, kanin bire, i man gye Ibwaare kokolo su kida mu su nu i bila i gyan. Amaa lu Ibwaare kabwaala mu su mu, o bola mu kokolo su kida mu su taa kusee sa Abraham.

19 Nu i gye kanin bire, mine su nu Ibwaare sa nbara mu? Ibwaare daa taa nbara mu nin tii su ke i kaapu kutu mu nu alibi i gye. I dagaa nbara mu maa kyina naa fuu saja mu nu Abraham kanaana-bii mu nu Ibwaare da mu kokolo su yila sa mu mu, o ba. Ibwaare taa nbara mu bola mu nbɔɔ su taa sa Mosesi mu nu o yile Ibwaare maa asa nsana mu abaa to. 20 Amaa nu i dan i gye nyimisa kulon mu, nsana oylepu man tiri. Ibwaare bire gye okulon nin.

21 Imu su u kaapu nin fee, nbara mu ye Ibwaare kokolo su kida mu, mee kyina abaa su nin abee? Ayee, man gye kanin nin kpini-kpini! Lu fee nu nyimisa daa nye nbara ku nu i taale sa nyimisa nkpa mu, naafɔɔ kanin nbara manja kibuu i taale yege nyimisa ukpa i kyigi Ibwaare ase. 22 Amaa Asunkyan yilasa mu u towe ye, dulinyaa asa kpini ba bu alibi kɔbaa to nin. Imu su kutu mu nu Ibwaare da mu kokolo su ye ee biti o sa mu, gyan Yesu Krisito kukole-gyii su, nu bamu nu ba kɔle gyii mu, nu ee biti o taa sa.

23 Pɔyi ke kukole-gyii mu ku ba mu, nbara mu i dan nyan ane waa to nin fee bamu nu ba tii bamu obu biri su, naa fuu saja mu nu kukole-gyii mu ku ba lu ifuli. 24 Imu su nbara mu i kyina i gye ane okusupu naa fuu saja mu nu Krisito ba. Saamu, bola lu ane kukole-gyii su mu, Ibwaare ii biti o wu fee ane ukpa i kyigi mu ase. 25 Nbuibu kukole Krisito gyii maa ba fale bire, a man bila an bu nbara mu nu i gye ane okusupu mu kase.

Ibwaare Mu-Bii ana

26 Kpalɔ fee fan maa kɔle Krisito Yesu gyii su mu, fane kpini fan gye Ibwaare mu-bii ana. 27 Nu fane kpini mu nu ba gye fane Ibwaare kekyugye waa Krisito lee mu, i yege nu Krisito kudubi mu bu fane to. 28 Imu su Ibwaare ase bire, i man bila i bu to fee aku ba gye Gyiwu abi abee ba man gye Gyiwu abi, abee aku ba gye anye abee aku ba gye nde abi, abee aku ba gye anyin abee ba gye akyu, lu fee fane kpini fan gye kukulon Krisito Yesu to. 29 Nu fan kan fan gye Krisito lee mu, kanin bire fan gye Abraham anaana-bii, nu fen biti fan nye kutu mu nu Ibwaare da mu kokolo su sa Abraham mu.

4

1 Kutu mu nu n towe i gye ye, kebii-pii mu nu ee biti o gyii mu-se kapatye nu o man pu dan, nu halu kutu kumaa maa gye mu lee gbaa mu, o man kwu ye kinye mu nu o bu kɔpaara mu su mu. 2 Maa san o gye kebii-pii mu, o su asa mu nu bee ku mu su, ye bamu nu bee ku mu ato mu su bee sa mu, naa fuu saja mu nu mu-se yila mu ye o gyii kapatye mu. 3 Kanin nu ane gbaa ane an daa an du fee nbii mu nu ane anaana-to ye dulinyaa numu to ato kaapusa, u nyan ane fee anye. 4 Amaa saja mu nu Ibwaare yila kyeekye maa fuu mu, o sun mu gbaa-gbaa Mu-Bii dulinyaa numu to. Nu o yege nu okyu kuge mu Gyiwu obii waa nbara mu to, 5 ke o nye kɔle bamu nu ba bu nbara mu kase mu yege, ke ane kpini an nye ba biliŋi Ibwaare mu-bii ana. 6 Lu fan maa gye Ibwaare Mu-Bii ana su mu, o

* 4:6 4:6 Aba i gye Arabiki katowe to. Imu kase i gye Ose.

sun Mu-Bii Kayaayu mu o ba kyuna fane nkolo to. Kayaayu mu u yege nu an taale tu lbwaare ye, "Aba* abee use." 7 Imu su fan man bila fan gye anye, amaa fan gye lbwaare mu-bii ana nin. Nu fan maa gye mu-bii ana fale bure, fan gye mu kapataye mu agyipu.

Pɔɔli kayiyee lu

Galati abi sv

8 Saja mu nu fan man nyi lbwaare mu, fan gye anye sa idakpa mu nu i man gye anyiripe ku. 9 Amaa nbunbu fan maa bu lbwaare fale, abee n towe ye lbwaare bure i ba bu fane fale mu, nene su nu fen bila bwii naa buu kanin idakpa ato kaapusa mu nu i man su olon ku, nu i man su tonɔ? Fen biti fan bila bilinji anye sa umu nin abee? 10 Fan su kensi-gyii nke sa Gyiwu abi nke nku, ye lbwaayi ukv, ye usaja ukv, ye nsu nku. 11 Fane asin i su me kufuu, nu n fe nfeere fee akuto me kikipine mu nu n kpine fane su fale ii biti i waa kiyen.

12 Me-daa ana ye mi-supu ana, n kole fane nin fee fan baa fan du fee me. Lu fee ngbaa n maa gye Gyiwu obii mu, n ba waa me n-yu fee fane. Nu fan man waa me alibi aku. 13 Fee kanan mu nu fan nyi mu, lu me kolo su nu n gyankpaa ba towe asin danbirasa mu sa fane. 14 Halu me kolo ki maa gye kasula sa fane gbaa mu, fan man lee fane ansi yege me, nu fan man kina me. Amaa fan koole me abaa anyo fee n maa gye lbwaare kaboo, abee n maa gye Krisito Yesu gbaa-gbaa mu. 15 Nu kanin saja maa mu, kensi-gyii lala bu fane to lu me su. Nu n taale n towe gbaa ye, nu kuto mu nu fen taale nin, naafoo fen kyole fane ansi gbaa fan sa me. Nu nbunbu, mine i waa? 16 N ba bilinji fane don lu kesintin mu nu n towe n sa fane mu su nin abee?

17 Nu kanin asa mu nu bee kaapu fane asin kukwu mu bure, bamu ansi i payi fane su, amaa bamu nfeere to man buron. Kuto mu nu bee biti mu i gye fee, ba barige fane lu me ase, ke fane gbaa fane fan baa fen nu bamu ase. 18 I buron fee fane ansi i maa payi lu kuto ku su, nu kuto maa gye kuto danbirasa, ke i man naa waa fee saja mu nu n bu fane ase

mu nkun, amaa saja kumaa. 19 Mi-bii ana danbirasa, fee kanan mu nu kedunjidi u kuta okyu mu, kanin manja nu i bila u waa me sa fane, naa fu saja mu nu Krisito kudubi mu ki loo bola fane to. 20 N daa biti nin fee n san n bu fane ase nbunbu, naafoo n nye kyeege kanan mu nu n towe olon su n sa fane mu, lu fee me nfeere i tooro me fane su.

Kinye-kyu Haga mu-bii ye odibii Sara mu-bii

21 Fan yege n taase fane mu nu fen biti fan buu nbara mu. Fan man nu kuto mu nu nbara mu i towe mu kase nin abee? 22 Asinkyan yilasa mu i towe ye, Abraham su nbii-nyinsa anyo, kinye Haga mu-bii i gye oku, nu odibii Sara moo mu-bii gye oku. 23 Obii mu nu kinye-kyu kuvge mu, mu kakuvge du nin fee kanan mu nu daadimaadi kuvge obii mu, amaa odibii mu-bii mu bure, ba kuvge mu bola asin mu nu lbwaare wola da mu kokolo su towe yla mu su nin.

24 Fale ato numu i gye asin kaalasa mu nu i su kase. Akyu anyo mu ba yile sa ntowe-kyula anyo mu nu lbwaare waa maa asa nsana mu. Kinye-kyu Haga i yile sa katowe kyula mu nu lbwaare waa Sinayi kibii mu su mu, nu nbii mu nu Haga kuvge mu gye anye nin. 25 Nu Haga i yile sa Sinayi kibii mu nu ki bu Arabiya osowole su mu, nu ki bila yile sa ndaga Gyerusalem kade lala mu, nu kumaa kumu asa kpini ba gye anye nin. 26 Amaa susu Gyerusalem mu bure gye odibii-kyu, nu mu i gye ane-nyi. 27 Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye,

"O ogbentipu-kyu,

fu mu nu fu man kuvge ku,

yege i waa fu okon,

fu mu nu fu man pita duni ku mu,

taa kensi-gyii lala kuusi waa ulawo.

Lu fee okyu mu nu mu-kuli sile yege mu mu, ii biti o nye nbii

o kyoo okyu mu nu mu-kuli man sile yege mu."

28 Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, fan gye fee kanan mu nu lbwaare da mu kokolo su yla poyi nu Sara ba kuvge Isaki mu, kanin manja nu fane gbaa fane fan gye. 29 Kanin saja manja mu, obii-nyinsa

mu nu ba kuvge mu daadimaadi kakuvge ukpa su mu, nyanla obii-nyinsa mu nu ba kuvge mu lbwaare kayaayu olun to mu. Nu kanin nu i du nbunbu gbaa. ³⁰ Amaa mune asin nu ba kyurɔɔ waa Asunkyan yilasa mu to mu? Imu i gye ye, “Gya kunye-kyu mu maa mu-bii-nyinsa mu, lu fee kunye-kyu mu-bii maa odibii-kyu mu mu-bii ba mee buga bee gyii ose mu kapatye.” ³¹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, an man gye kunye-kyu mu mu-bii ana nun, amaa an gye odibii-kyu mu mu-bii ana nun.

5

Krisito yegge nu a nye ane n-yu lu nbara mu to

¹ Krisito koolle ane yegge nu an nye ane n-yu. Kanin su fan yile to kenken, ke fan man bila yegge ba taa fane waa nbara mu kibuu anye.

² Fan nu! Me Pɔɔli n gyii fane kesintin fee nu fan kan yegge nu ba tɔɔ fane iduu mu, i bola lbwaare ansi mu, kanin bire Krisito man bila o su kyaare sa fane kpini-kpini. ³ N bila n da fane amu to ye, okumaa mu nu o yegge nu ba tin mu oduu mu, kanin bire i dagaa maa buu nbara mu kpini. ⁴ Fane mu nu fen biti fee fan buu nbara mu, ke lbwaare o wu fee fane ukpa i kyiigi mu ase mu, fan barige lu Krisito ase, nu fan lee fane n-yu lu lbwaare kabwaala mu to. ⁵ Amaa aneene bire, Kayaayu Kyirekyire mu yegge nu an su tamaa an gyoo lbwaare o koolle ane kyula fee, ane ukpa i kyiigi mu ase lu ane kikoolle-gyii su. ⁶ Lu fee, a maa buu Krisito Yesu fale mu, an tɔɔ iduu-o, an man tɔɔ iduu-o, man gye umu i tiri. Koto mu nu ki tiri i gye ye Krisito kikoolle-gyii mu nu ku yegge nu an nye kebiti sa abaa.

⁷ Naafɔɔ fan kyina fan yile to danbirasa. Animu i fun waa fane nu fan yegge kesintin okpa mu kibuu? ⁸ N nyi fee man gye lbwaare mu nu o tu fane ye fan ba waa mu lee mu, i waa kanin. ⁹ Fan nyinji fee, “Bodobodo inyifo kifa-tinsa gberɛɛ u yegge nu bodobodo inyifo mu kpini i tin.” ¹⁰ N koolle Onyurɔpe mu gyii fee, fan man ye fan kyeege naa

buu okpa pupwe ku. Okumaa mu nu ee nyita fane nfeere manja mu, osa kumaa mu nu o gye mu, lbwaare ii biti o bute mu kusɔ. ¹¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, nu n kan n kaapu ye iduu kitin i gye asin tirisa nun, naafɔɔ mune i waa su nu Gyiwu abi ba san bee nyanla me? Nu i daa i gye kanin nun, naafɔɔ Krisito kiwu oyulaasa su asin mu, man din biya asin ku. ¹² N biti fee bamu nu bee tɔɔɔɔ fane lu iduu kitin su mu, naafɔɔ ba lee bamu awee tii bamu iduu kitin su!

¹³ Me-daa ana ye mi-supu ana, fane bire, lbwaare koolle fane yegge nu fan nye fane n-yu lu kanin Mosesi nbara kibuu mu to. Amaa fan man kan yegge fane n-yu kunye mu ki sa fane okpa, ke fane kayu-wule kayalaga mu ki gyii fane su. Amaa fan taa kebiti sun abaa. ¹⁴ Mosesi nbara mu kpini i lu konosa kulun to mu nu ku towe ye, “Biti fu birisa fee fu n-yu.” ¹⁵ Nu fan kan fan du fee ndunbwe nu fen dunji nu fen larige abaa mu, fan baa fan da su, man gye kanin mu fen biti fan mɔɔ abaa.

lbwaare Kayaayu mu ye ane kayu-wule

¹⁶ Imu su n towe fane ye, fan yegge Kayaayu Kyirekyire mu o kaapu fane okpa, ke fan man nye buu fane kayu-wule kayalaga. ¹⁷ Lu fee koto mu nu Kayaayu mu ii biti mu, mee kyina ye koto mu nu kayu-wule u yalaga mu, nu koto mu nu kayu-wule u yalaga mu gbaa mee kyina ye koto mu nu Kayaayu mu ii biti mu. Bee ko ye abaa sana kumaa, umu su nu i bulun fee fan waa koto mu nu fen biti mu. ¹⁸ Amaa nu fan yegge nu Kayaayu mu kaapu fane okpa mu, kanin bire fan man bu nbara mu kase.

¹⁹ Kayu-wule asun libi i mee baala. Imu uku i gye kulu okuli abee okaa kamaa, ye kigyagaa ineesi, ye kaburukoonɛ, ²⁰ ye idakpa kusun, ye akpa-sin, ye kekisi, ye keluu, ye kayu-basa, ye kunye agbu, ye me nkun n nye, ye nbarige to, ye nfeere kufe fee me nkun asin i burɔn. ²¹ Uku mɔɔ i gye ye kensi payi libi, ye kata-buu, ye kensi-gyii kibansa, ye alibi kumaa mu nu i tii su. N da fane amu to fee kanan mu nu n wola da fane amu to mu ye, okumaa

mu nu o te fale kakyuna to mu, mee ye o nye loo lbwaare kuwura-gyii mu to.

²² Amaa ato mu nu lbwaare Kayaayu mu u yege nu asa bee waa mu i gye kebiti, ye kensi-gyii, ye keyuula, ye kenyiita, ye kuwaa kuwu, ye kidanbirasa kiwaa, ye kesintin kigyii, ²³ ye kibwahn kiwaa, ye n-yu kikota. Nbara ku man bu to nu u ko ii tii unumu. ²⁴ Bamu nu ba gye Krisito Yesu asa mu bire, ba taa bamu alibi kayi-wole kayalaga ye kumu kokolo biti mu da mata oyu laasa mu su mo o umu kpini. ²⁵ Kayaayu Kyurekyure mu maa sa ane kakyuna pupwe fale bire, fan yege ke o gyankpaa ane kutu kumaa numu to. ²⁶ Fan man yege ke a kaapu ane n-yu, ke a man waa ane birisa ana agbu-sin, ke fan man ko abaa kokoroko.

6

Fan kye abaa to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, nu fane to oku kan tiye alibi to mu, fane mu nu fan buu lbwaare Kayaayu mu okpa kyeekeye su mu, fan taa kebiti kye mu to, ke o bwii ba okpa danbirasa mu su. Amaa fan ki fane n-yu su danbirasa, ke Sitaane o man nye okpa tub fane gbaa fane to ku. ² Fan yege fane birisa ana asin i baa i gye fane asin. Nu fan kan waa kanin mu, umu u kaapu fee fen gyii Krisito nbara numu su. ³ Nu oku kan fe nfeere ye o gye kutu ku, yege o man gye sehn mu, ee pina mu n-yu nin. ⁴ Okumaa numu o ku kanan mu nu mu gbaa-gbaa mu awaasa i du. Nu i kan i buron mu, kanin bire ee taale kaapu mu n-yu lu mu awaasa mu su, yege o man taa mu n-yu kaala oku lee. ⁵ Lu fee i dagaa okumaa numu maa sula mu gbaa-gbaa mu kasula.

⁶ Okumaa mu nu bee kaapu mu abwaaresin mu, i dagaa maa kye mu okaapupu mu to, lu ato danbirasa mu nu o su mu.

⁷ Fan man pina fane n-yu. Oku mee taale sisii lbwaare. Kutu kumaa mu nu nyumisa duu mu, kumu nu ee tiye.

⁸ Okumaa mu nu ee duu ke o gyii mu alibi kayi-wole ansi mu, mu kayi-wole mana to nu ee biti o tiye lewu, nu okumaa mu nu ee duu ke o gyii Kayaayu mu ansi

mu, Kayaayu mana to nu ee biti o nye nkpa kakpaa. ⁹ A man yege kidanbirasa kiwaa o fii ane, lu fee nu an man kan yege umu kiwaa mu, kakaaku an biti a ba gyii umu tonu. ¹⁰ Umu su fee kanan mu nu an nye umu okpa fale, fan yege ke a waa kidanbirasa sa asa kpini, fonfon bamu nu ba gye ane birisa ana akoolo-gyipu mu.

Laalaabwe kumu to kida

¹¹ Ye fan wu akyuroo-bi lala numu? Me gbaa-gbaa me kibaa nu n taa kyuroo umu nfi biya fane!

¹² Bamu nu bee biti ye asa ba wu bamu ifuli su kidanbirasa mu, u nyan fane ye fan tiye fane iduu. Kutu mu su nu bee waa kanin i gye ye, be mee biti ba towe Krisito kelewu oyu laasa mu su asin, ke oku nyanla bamu. ¹³ Halu Gyiwu abi ba maa buu iduu kitin gbaa mu, be mee buu Gyiwu abi nbara mu. Amaa bee biti ye fan tiye fane iduu, ke ba nye kaapu bamu n-yu ye fan nu bamu katowe. ¹⁴ Amaa me bire, n mee kaapu me n-yu, amoo ane-Nyiripe Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su nkun, nu kumu su nu dulinyaa ato man gye sehn mi ansi su, nu ngbaa n man bila n gye sehn dulinyaa to. ¹⁵ Nu nyumisa tin oduu oo, o man tin oduu nin oo, man gye umu i tiri. Kutu mu nu ki tiri mu i gye fee Krisito sa ane kibaabutu pupwe. ¹⁶ Nu bamu nu ba su kibaabutu pupwe nu bee buu umu asin mu, lbwaare keyuula ye mu kuwaa kuwu i bun bamu su, ye bamu nu ba gye mu lee mu kpini su.

¹⁷ Lu ndaga u su ii kpee mu, oku i gye oku o man bila sa me tooro, lu fee alopane mu nu n nye lu Yesu su mu, u kaapu fee n gye mu lee.

¹⁸ Me-daa ana ye mi-supu ana, ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala mu ki baa ki bu fane kpini ase. Amen.

Ɔwɔlɛ mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Efeso abi

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu mu, i kyurɔɔ ɔwɔlɛ numu n biya fane mu nu fan gye lbwaare asa, nu fan kɔɔle Krisito Yesu gyii kesintin tɔ, nu fan bu Efeso kade tɔ mu.

² Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayi-yuuli.

lbwaare bola Krisito su waa anɛ kusee

³ Fan yege a fwaala lbwaare mu nu ɔ gye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito Mu-Sɛ. Kpali fɛɛ a maa waa kɔkɔlɔn ye Krisito mu, lbwaare taa kusee kumaa mu nu i bu mu aye susu mu bwaala anɛ. ⁴ Pɔyi ke lbwaare ɔ tɔv dulinyaa mu, ɔ bola anaa Krisito kiwaa kɔkɔlɔn mu su lɛɛ anɛ waa mu lɛɛ, ke a ba waa asa mu nu a man su alibi abɛɛ asin pwɔsa ku mu asɛ. Lu kebiti mu nu ɔ su sa anɛ su mu, ⁵ o nmɛna yɔla ye, bola Yesu Krisito su mu, ee biti ɔ taa anɛ biliŋi mu-bii ana. Inumu i gye mu kɔkɔlɔ biti. ⁶ Imu su fan yege an yɔn lbwaare, lu fɛɛ mu kabwaala damante mu su mu, ɔ bola mu-Bii bitisa mu su bwaala anɛ atɔ kpini. ⁷ Lu mu-Bii Yesu nkanan mu nu ɔ kyɛɛge mu su mu, an nye anɛ n-yu fɛɛ lbwaare maa taa anɛ alibi kɛɛ anɛ, nu lu mu kabwaala lala mu su mu, ⁸ ɔ yege nu an nye kanyaasin ye kinyi. ⁹ Asin baalasa mu nu lbwaare nmɛna yɔla mu, nbunbu ɔ lɛɛ umu kaapu anɛ. Imu nu o nmɛna kpini yɔlɛ Yesu Krisito su lu koo didaa kanan mu nu ee biti. ¹⁰ Asin mu nu lbwaare nmɛna yɔla mu, nu umu saŋa kyɛkyɛɛ kan fuɔ mu, ee biti ɔ taa kutɔ kumaa mu nu ki bu susu ye kase su buga tɔ, ke Krisito ɔ waa umu kpini kumu. ¹¹ lbwaare i yege nu kutɔ kumaa numu i waa, fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla nmɛna yɔla, nu i gye mu nfɛɛɛ mu. Nu anaa Krisito kiwaa kɔkɔlɔn su mu, ɔ wɔla lɛɛ anɛ lu koo npiili ase ye a ba

waa mu asa lu mu kebiti mu nu ɔ wɔla nmɛna yɔla mu su. ¹² Saamu, anɛ mu nu an gyankpaa an su tamaa Krisito tɔ mu, a yɔn lbwaare bunyaa mu. ¹³ Kanun nu i du sa fane. Saŋa mu nu fan nu kesintin asin mu nu i gye asin danbirasa, nu i biya fane kamɔlɛge mu, fan kɔɔle Krisito gyii, nu lbwaare taa mu keduligi gyaga fane su. Kimu i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu ɔ wɔla da mu kɔkɔlɔ su yɔla ye ee biti ɔ sa fane mu. ¹⁴ Kayaayu Kyirekyire mu i gye ɔmu nu lbwaare taa yɔla kase, fɛɛ an biti a nye kutɔ mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa mu asa mu. Inumu i gye anɛ tamaa fɛɛ anɛ mu nu an gye mu lɛɛ mu, an biti an nye anɛ n-yu. Fan yege a yɔn lbwaare bunyaa mu.

Pɔɔli kabwaare-kule

¹⁵ Fale su, lu saŋa mu nu n nu fane kɔkɔle Ɔnyiripe Yesu gyii, ye fane kebiti mu nu fan su sa lbwaare asa mu, ¹⁶ n man yege afwaala kiŋta sa lbwaare mɛ kabwaare-kule tɔ lu fane su. Nu n nyinji fane su, ¹⁷ n kule anɛ-Nyiripe Yesu Krisito lbwaare mu nu ɔ gye bunyaa wuya mu ye, ɔ sa fane mu Kayaayu mu nu kii biti ki sa fane kanyaasin, ke ɔ lɛɛ lbwaare kaapu fane, ke fan nye bu mu danbirasa. ¹⁸ N bɔla n kule lbwaare fɛɛ o bugi fane nfɛɛɛ tɔ, ke fan nye bu tamaa mu nu ɔ tu fane kimu su mu, ye bunyaa kapatɔye kpare mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa mu asa mu. ¹⁹ N kule mu ye ɔ yege fan bu mu ɔlon kpare mu nu ɔ taa waa anɛ mu nu an kɔɔle mu gyii mu tɔ. Ɔlon lala numu man su birisa, ²⁰ nu ɔlon maŋa nu lbwaare lɛɛ kaapu Krisito tɔ fɛɛ maa kyinji mu lu lewu tɔ, nu ɔ taa mu kyuna mu kɔbaa gyisa su susu. ²¹ Nu Krisito ii gyii kuwura awura ye alɔnpɔ ye kinyɔn kigyii ye anyiripe kpini su. Nu ɔ su ɔlon kpare ɔ kyɔ kutɔ kumaa mu nu ki su kiŋi dulinyaa numu tɔ ye kimu nu kii biti ki ba ba mu tɔ. ²² Nu lbwaare taa kutɔ kumaa numu waa Krisito kase, nu ɔ lɛɛ mu ba waa kumu sa mu kubu mu kutɔ kumaa tɔ. ²³ Kubu mu kpini i gye Krisito kayi-wɔle, nu mu i gye kumu sa kayi-wɔle mu, nu mu u yege nu kutɔ kumaa numu u lɔwe kyɛkyɛɛ okpa kumaa numu su.

2

Yesu tɔ nu an nye nkpa

¹ Fane fane naafɔɔ fan kyina fan du nun fee asa mu nu ba wu mu,* lu fee fan waa lbwaare kusɔ tɔ ɔlɔn ye alibi. ² Kanin sanja manja fane kakyina tɔ mu, fan kyina fan buu dulinyaa numu awaasa, nu fan buu n-yaayu libi kpini owura mu nu ɔ bu asa tɔ ee sun kusun nbunbu, nu be mee nu bee sa lbwaare mu. ³ Ane kpini an kyina an du fee bamu sanja ku tɔ, yege an bu ane kayi-wule kɔpɔre tɔ, nu an buu umu kayalaga ye kuto mu nu ane nkolo ii biti mu. Naafɔɔ ane kpini an tii bamu nu lbwaare kusɔ bute de o gyoo bamu mu su. ⁴ Amaa lu lbwaare kebiti lala mu nu ɔ su sa ane ye mu kwɛɛ kuwu kukyɔ mu su mu, ⁵ ane mu nu an kyina an du fee asa mu nu ba waa lbwaare kusɔ tɔ ɔlɔn mu, ɔ bola Krisito su sa ane nkpa. Lu lbwaare kabwaala mu su nu fan nye kamolige. ⁶ Aana Krisito Yesu kiwaa kukulɔn su mu, i waa fee lbwaare buga kusaa anaa Yesu lu lewu tɔ. Nu ɔ sa ane ɔkyinakpa Yesu ase susu, ⁷ ke ɔ taa lee kaapu sanja kumaa numu tɔ fee mu kabwaala ye kebiti mu nu ɔ su sa ane mu, ba mee taale taa kaala sehn, lu kuto mu nu Yesu Krisito waa mu su. ⁸ Lu fee lbwaare kabwaala mu su nu ɔ molige fane kpali fane kikɔle-gyii su, nu i man gye fane gbaa-gbaa fane awaasa su, i gye lbwaare kakɛe nun. ⁹ Nu i man gye ɔku kusun sunsa su nu ɔ nye kamolige, ke ɔku ɔ man nye kaapu mu n-yi. ¹⁰ Lu fee lbwaare waa ane asa pupwe, nu anaa Krisito Yesu kiwaa kukulɔn su mu, ɔ tɔ ane ye a waa ato danbirasa, mu nu ɔ wola lonɔ yila ane ye an waa mu.

Bamu nu ba kɔle gyii mu kpini ba waa kukulɔn ye Krisito

¹¹ Imu su fane mu nu fan man gye Gyiwu abi kakɔge tɔ mu, Gyiwu abi mu bee tu fane ye, "bamu nu ba man tɔje iduu," nu bee tu bamu n-yi ye, "iduu atɔpɔ." (Amaa inumu i gye nyimisa awaasa mu nu ba waa umu kayi-wule su nun). ¹² Fan nyinji fee kanin sanja manja

mu, fan man tii Krisito su, fan kyina fan gye afo kyilim nu fan man tii Israyi abi mu su, nu fan man tii katowe kyula mu nu lbwaare da mu kɔkolo su yila mu su, fan man nyi lbwaare nu fan man su tamaa. ¹³ Amaa nbunbu fane mu nu naafɔɔ fan kyina fan bu kata ye lbwaare mu, fanaa Krisito fan waa kukulɔn, nu lu mu nkalan kikyeege mu su mu, lbwaare bute fane tiri mu tɔ.

¹⁴ Lu fee Yesu gbaa-gbaa i biya ane keyuula nu mu i taa Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu buga waa asa kulɔn. Nu ɔ lee kekisi mu nu ki barige bamu nsana fee kibandiye mu tɔ. ¹⁵ ɔ taa mu kayi-wule waa saraga tin Gyiwu abi nbara mu kibuu ye umu kikaapu, ke ɔ nye taa asa yiri ntun nnyɔ mu buga waa asa kulɔn ye mu Krisito. ɔ waa kanin nun biya keyuula. ¹⁶ Nu lu mu kelewu oyu laasa mu su mu, o nyita kekisi mu nu ki bu bamu nsana mu, nu ɔ waa bamu kukulɔn. Nu lu mu kelewu mu su mu, ɔ lonɔ bamu ye lbwaare nsana. ¹⁷ Imu su Krisito ba, nu ɔ ba tɔwe keyuula asin danbirasa mu sa fane mu nu fan kyina fan bu kata ye lbwaare mu, ye Gyiwu abi mu nu ba bu tiri lbwaare mu. ¹⁸ Nnunbu lu Krisito su mu, ane mu nu an gye Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini, an taale bola Kayaayu kulɔn mu su ba ɔse lbwaare ase.

¹⁹ Kanin su, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu, fan man bila fan gye afo kyilim ye ndendemande abi, amaa fanaa lbwaare asa fan gye nde-bii ye lbwaare kɔkpaara su asa nun, ²⁰ nu fan du nun fee ɔpɔre mu nu ba pɔyi gyaga kisibi mu nu ki gye Krisito asunpu ye lbwaare atowepu mu su mu, nu Krisito Yesu gbaa-gbaa i gye kumu kibontɔnbulɔntɔ kubuu kpare mu. ²¹ Nu mu u su obu mu katɔn kumaa numu buga tɔ, nu ee yege nu kii dii susu ki ba waa kabwaare-sunkpa kyɔrekyɔre sa ɔnyɔpɔre mu. ²² Fanaa Krisito kiwaa kukulɔn su mu, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi nu fan kɔle gyii mu, lbwaare taa fane buga ye asansa mu, ke fan ba waa mu Kayaayu mu ɔkyinakpa.

* 2:1 2:1 Naafɔɔ bamu alibi i barige ba maa lbwaare nkpa wuya mu nsana.

3

Pɔɔli lɛɛ Ibwaare asin baalasa mu sa Krisito abuupu

¹ Lu fale su, me Pɔɔli, mu nu ba tii me obu Krisito Yesu su, lu Krisito asin mu nu n towe n sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu su mu, n kole Ibwaare n sa fane.

² Kesintin to fan nu ye Ibwaare kabwaala mu su nu o taa kusun numu sa me lu fane su. ³ Imu i gye asin baalasa, nu Ibwaare lɛɛ kaapu me fee kanan mu nu n wola kyuroo umu gberɛɛ yila mu. ⁴ Nu fan kan kale umu mu, fen biti fan taale wu fee n nu asin baalasa lu Krisito su mu kase. ⁵ Saamu didaa mu, Ibwaare man lɛɛ asin manja kaapu didaa asa mu, amaa nbunbu bire o bola mu Kayaayu mu su lɛɛ kanin asin baalasa manja kaapu Krisito asunpu ye atowepu mu nu o lɛɛ mu. ⁶ Asin baalasa mu i gye ye, lu asin danbirasa mu su mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu bee biti ba ba nye kusee damante mu buga tii Gyiwu abi mu su, nu bamu kpini bee biti ba baa ba gye asa kulon, ke ba nye kusee ato mu nu Ibwaare bola Krisito Yesu su da mu kokolo su yila mu.

⁷ Ibwaare bwaala me, lu mu olon kusun mu su waa me asin danbirasa numu osunpu. ⁸ Halu n maa man fɔɔ Ibwaare asa mu to kalwe ase gbaa mu, Ibwaare taa asin danbirasa mu kitowe bwaala me ye, n towe Krisito kusee mu nu oku mee taale taa kala sehn mu, sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. ⁹ Nu Ibwaare taa waa me kabaa to ye, n yege okumaa numu o wu kanan mu nu asin baalasa numu ii sun kusun. Saamu didaa mu, Ibwaare mu nu o tɔɔ kutɔ kumaa numu mu taa asin mu baala, ¹⁰ ke nbunbu numu o nye bola Krisito kubu mu su lɛɛ mu kanyaasin damante kukwu-kukwu mu kaapu nbɔɔ ye awura ye alonpu mu nu ba bu susu mu. ¹¹ O waa unumu fee kanan mu nu o wola nmina yila lu npiili ase mu, nu o bola ane-Nyiripe Krisito Yesu su waa kanin. ¹² Lu a maa waa kukulon ye Krisito, nu an kole mu gyii su mu, an taale yile Ibwaare ansi to kunyin to yege a man su kufuu. ¹³ Imu su n towe fane ye, fan man yege

fane abaa i yoo, lu awurɔfo mu nu n wu fane su fale. Inumu ii biti i biya fane tonɔ.

Pɔɔli kabwaare-kule sa Krisito abi mu nu ba bu Efeso

¹⁴ Nu n kan fe nfeere lu ato mu nu Ibwaare waa sa fane fale mu, n muja me amulii su n kole ane-Se Ibwaare n sa fane. ¹⁵ Mu to nu yiri kumaa mu nu ki bu kase su ye umu nu i bu susu mu kpini i lu. ¹⁶ N kole Ibwaare ye, lu mu bunyaa kpare mu to mu, o bola mu Kayaayu mu su, waa fane kala ana olon gaa. ¹⁷ Me kabwaare-kule i gye ye, lu fane kikole-gyii su mu, Krisito o ba kyina fane nkolo to. Nu n bila n kole ye, fan nye ilin ke fan yile fane kebiti to kenken, ¹⁸ ke fan naa Ibwaare asa mu kpini fan nye olon nu Krisito kebiti mu nu ki man su okaa nu ki man su burisa mu kase. ¹⁹ Halu i maa bu to fee oku mee taale nu Krisito kebiti mu kase lɔwe gbaa mu, n kole Ibwaare fee o yege fan nu kebiti mu kase, ke fane kibaabuto ki baa ki du fee mu lɛɛ mu gbaa-gbaa.

²⁰ Fan yege a yin Ibwaare, lu fee mu olon mu nu ii sun kusun ane to mu su mu, ee taale waa ato damante o kyɔ umu nu an kole mu, ye umu nu a mee fe umu nfeere gbaa mu. ²¹ Nu lu Krisito Yesu su mu, mu abuupu mu kpini ba taa bunyaa bee sa Ibwaare lu ndaga u su ii kpee naa fɔɔ sanja mu nu i man su okaa. Amen!

4

Krisito kubu mu gye kayɔ-wole kulon nin

¹ Kanin su, me mu nu ba tii me obu kpali kusun mu nu n sun n sa Onyiripe mu su mu, n kole fane ye, fan kyina kakyina mu nu ki dagaa ye kitu mu nu o tu fane ba waa mu lɛɛ mu. ² Fan baa fen biya fane n-yu kase, ke fan baa fen du bohn, yege fan su kenyiita, nu lu kebiti su mu fan man taa abaa asin waa fane nkolo to. ³ Fan bola fane kayɔ yuuli mu nu ki buga fane mu su kpan fane n-yu kita kono kulon mu nu Ibwaare Kayaayu mu sa fane mu to kenken. ⁴ Ane kpini an gye fee kayɔ-wole kulon nin, nu Kayaayu kulon kpen nu an su, fee kanan mu nu

Ibwaare tu ane ba tamaa kulon to mu. ⁵ An su Onyiripe kulon nin, ye kikoolo-gyii kulon, ye Ibwaare kekyugyee kulon. ⁶ An su Ibwaare kulon mu nu o gye ane kpini Ose. Mu i gye ane kpini Onyiripe, ee bola ane kpini su ee sun kusun, nu o bu ane kpini nkolo to.

⁷ Amaa Krisito taa mu kabwaala nkee mu sa ane okumaa numu, fee kanan mu nu o barige to yila mu. ⁸ Fee kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye,

“O maa dii kpee susu legelege mu,
o taa bamu nu o ko nye mu kpee
nu o kee asa ato damante.”

⁹ Maa towe ye, “O maa dii kpee susu legelege” mu, kumu kase i gye nene? Kumu kase i gye ye poyi ke o dii kpee susu mu, o wola lu susu nin ba kase su, kase to kase to. ¹⁰ Omu nu o kpilige ba kase su mu, i gye omu nu o dii kpee susu mu. O dii kpee susu-susu abwaare-wole kamaa, ke o nye o bu kase su ye susu katin kumaa. ¹¹ Mu i gye omu nu o sa nkee. O lee aku waa mu asunpu, nu o waa aku mu atowepu, o waa aku asin danbirasa atowepu, nu o waa aku moɔ agyankpaapu ye akaapupu. ¹² Krisito waa bamu kanin nin ke ba nye loɔo Ibwaare asa ba waa Krisito kusun mu, ke mu kubu mu nu ki gye mu kayi-wole mu ki nye ku dan kikoolo-gyii to, ¹³ naa fɔɔ fee ane kpini an nye konɔ kulon kikoolo-gyii mu to, ke a bu Ibwaare mu-Bii mu, ke a dan danbirasa naa lɔwe fee Krisito kudubi mu.

¹⁴ Saamu an man bila an gye nbii ke asa ba nye taa antɔesa kikaapu ye kigolongolon konɔ to kon pɔna ane ke ane nfeere i baa i du fee afuu imaa da nu apaa i kyenken to mu. ¹⁵ Amaa a taa kebiti towe kesintin asin mu, ke a dan ba waa fee Krisito okpa kumaa numu su, nu mu i gye kumu mu. ¹⁶ Krisito su nu kayi-wole abaafɔn-abaafɔn mu i kyaa abaa su, nu ikyagakpa mu u kitaa abaafɔn mu buga abaa to. Imu su nu kibaafɔn kumaa numu waa kumu kusun ye odan mu, kayi-wole mu kpini u dan nu u nye olon kebiti to.

*Fan lu fane ikpa didaa to
ke fan bilinji asa pupwe*

¹⁷ Imu su n towe fane unumu, nu n yile umu su Onyiripe kitu to ye, fan man kyina fee bamu nu be mee sun Ibwaare mu. Fale asa nfeere i man su kyaare.

¹⁸ Kitentenbiri ki bun bamu nfeere su, nu ba mee ye ba nye nkpa mu nu Ibwaare su ee sa mu, lu bamu kuman nyi ye bamu nkolo osu mu su. ¹⁹ Lu kanan mu nu ipeeli i man bila i bu bamu ansi su mu, ba taa bamu kayi-wole bee waa asin gyaga kumaa numu mu nu i gyii bamu amu.

²⁰ Amaa fane fane bure, man gye unumu nu fan bila lu Krisito su. ²¹ N nyi fan maa nu mu su, nu ba kaapu fane kesintin asin mu nu i bu Yesu to mu. ²² Imu su fan yege fane kakyina didaa mu foyi. Kakyina didaa mu kayalaga daa kyina u pɔna fane nin, nu ii nyita fane. ²³ Nu i dagaa fane nkolo ye fane nfeere kpini i waa apupwe, ²⁴ ke fan kyina kakyina pupwe mu nu Ibwaare tubu kumu nu umu ikpa i kyigi, nu i du kyurekyure, nu i gye Ibwaare keduli mu.

²⁵ Imu su fane okumaa numu o yege atɔesa, ke fan baa fen gyii kesintin fen sa fane birisa ana. Lu fee ane kpini an gye kayi-wole kulon asa nin. ²⁶ Nu oku kan nye agbu mu, o man yege mu agbu mu i yege o waa alibi, nu o man kyaga agbu mu su naa tiye kyowe. ²⁷ Ke o man sa Sitaane okpa kpini-kpini. ²⁸ Okumaa mu nu o kyina ee yuuri mu, o man bila yuuri, amaa o taa mu abaa sun kusun mu nu ki su tonɔ, ke o nye iku kye atiripu to.

²⁹ Fan man yege ntowe libi ku i lu fane nno to, amoo nkyeto ntowe mu nu ii kpiya asa ansi to, nu bee nye bamu ato tirisa mu. Saamu bamu nu bee nu mu, ba nye-nye fane katowe mu tonɔ. ³⁰ Fan man waa ke Ibwaare Kayaayu Kyurekyure mu kokolo o nyita mu. Lu fee Kayaayu manja nu Ibwaare taa dulugi fane kaapu fee, mu asa i gye fane sa Kake lala mu nu ee biti o molige fane mu. ³¹ Fan man bila yege asin i ko fane, abee fan taa asin waa fane nkolo to, abee fan nye agbu. Fan man punte abaa su, abee fan saale abaa, abee fan kisi abaa ikpa kukwu-kukwu su. ³² Amaa fan baa fen waa abaa kidanbirasa, ke fan baa fan su asa kwee, ke fan baa fan su alibi fen

kɛɛ abaa fɛɛ kanan mɔ nu lbwaare bola Krisito sɔ taa fane alibi kɛɛ fane mɔ.

5

Fan kyina kɔnmanɛsa mɔ tɔ

¹ Kpalɔ fan maa gye lbwaare mu-bii ana mɔ nu ee biti fane gaa sɔ mɔ, fan kase lbwaare tɔ. ² Fan nye kebiti sa abaa fane kakyina tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu Krisito nye kebiti sa anɛ, nu ɔ taa mɔ n-yu lee saraga nu o wu fwu anɛ alibi, nu kanɔn saraga mɔ ii lii fen femm* nu ku bola lbwaare ansi mɔ.

³ Lu fan maa gye lbwaare asa sɔ mɔ, ɔ man dagaa ɔku maa nu fɛɛ kanyɔn abɛɛ kakyu biti kɔgyagaa, abɛɛ ineesi ɔku, abɛɛ onsi-payɔ libi ku ɔ baa ɔ bu fane tɔ. ⁴ Nu ɔ man dagaa fan maa tɔwe ineesi asɔn, abɛɛ amelensi-sɔn, abɛɛ agyaga-sɔn, amaa fan taa afwaala sa lbwaare. ⁵ Fan dan fen nyi kesintin tɔ fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa kakyu abɛɛ kanyɔn biti kɔgyagaa, abɛɛ ineesi asɔn, abɛɛ onsi-payɔ libi mɔ, ɔ mɛɛ ye ɔ nye loo Krisito maa lbwaare kuwura-gyii mɔ tɔ. Onsi-payɔ libi du nɔn fɛɛ kusɔn idakpa mɔ. ⁶ Lu fɛɛ fale atɔ nɔmɔ sɔ nu lbwaare agbɔ ii biti ɔ ba bamɔ nu ba waa mɔ kusɔ tɔ ɔlɔn mɔ sɔ. Imɔ sɔ fan man yege ɔku ɔ taa ntɔwe kɔyan pɔna fane, ⁷ kanɔn sɔ faa naa kanɔn asa manja fan man bɔga waa sehn.

⁸ Fane gbaa fane kitentenbiri ku kyina ku bu fane nkɔlɔ tɔ nɔn, amaa nbɔnbɔ bɔre fan maa gye ɔnyɔrɔpe asa sɔ mɔ, kanmanɛ bu fane nkɔlɔ tɔ nɔn. Imɔ sɔ fan yege fane kakyina tɔ ɔ kaapu fɛɛ fan gye ɔnmanɛsa mɔ tɔ asa. ⁹ Lu fɛɛ ɔnmanɛsa nɔmɔ ɔ biya kɔdanbɔrasa kɔwaa ye ɔkpa kikyigi ye kesintin kigyii. ¹⁰ Ke fan waa aniya waa kɔtɔ mɔ nu ku bola lbwaare ansi. ¹¹ Fan man taa fane n-yu naa tii kitentenbiri awaasa mɔ nu ɔ mɛɛ kɔbɔge obii danbɔrasa mɔ sɔ, amaa fan lee ɔmu kaapu ye ɔ gye alibi. ¹² ɔ gye apeeli-sɔn gbaa fɛɛ fan tɔwe atɔ mɔ nu asɔtɔ ɔlɔn wuya ana bɛɛ baala bɛɛ waa mɔ asɔn. ¹³ Amaa kɔtɔ kɔmaa mɔ nu ɔnmanɛsa mɔ lee ifuli sɔ mɔ, ɔkɔmaa nɔmɔ ii wu kanan mɔ nu ki du. ¹⁴ Lu fɛɛ nu ɔnmanɛsa ɔ ba

kɔtɔ kɔmaa sɔ mɔ, kanɔn kɔtɔ manja mɛɛ baala. Imɔ sɔ nu ba tɔwe yɔla ye,

“Fɔ, nsɔre ɔdepu, kyini,
kusɔ lu lewu tɔ,

ke Krisito ɔnmanɛsa mɔ ɔ ba fɔ sɔ.”

¹⁵ Fan ku danbɔrasa ke fan man kyina fɛɛ amelensipu, amaa fan kyina fɛɛ anyaasɔnpu. ¹⁶ Nu fan kan nye ɔkpa kɔmaa nɔmɔ ye fan waa kɔdanbɔrasa mɔ, fan man yege ɔ kyɔn fane sɔ, lu fɛɛ saɔa nɔmɔ tɔ mɔ libi ɔ nye akɔɔ. ¹⁷ Fan man waa fɛɛ amelensipu, amaa fan kpan fane n-yu bu kɔtɔ mɔ nu ɔnyɔrɔpe Yesu ii biti fɛɛ fan waa. ¹⁸ Fan man kan nuu nta bɔbɔ, ke ɔ nye nyita fane amu. Amaa fan yege Kayaayu Kyɔrekyɔre mɔ o loo bola fane tɔ gaa. ¹⁹ Fan taa Asɔnkɔyan yɔlasa mɔ ɔlɔn ye abwaaresɔn ɔlɔn ye Kayaayu kɔlekaapu ɔlɔn fen tɔwe fen waa abaa. Fan taa fane nkɔlɔ kpini bu ɔlɔn sa ɔnyɔrɔpe. ²⁰ Saɔa kɔmaa nɔmɔ fan taa afwaala sa ɔse lbwaare kɔtɔ kɔmaa nɔmɔ tɔ, lu anɛ-Nyɔrɔpe Yesu Krisito kɔtu tɔ sɔ.

Akyu-kilipu ba maa bamɔ-kuli ana asɔn

²¹ Fan biya fane n-yu kase sa fane bɔrasa ana ke ɔ sa Krisito bɛɛrɛɛ.

²² Akyu-kilipu, fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana fɛɛ ɔnyɔrɔpe nu fen waa fen sa mɔ. ²³ Lu fɛɛ okuli mɔ ɔ gye kumu sa mu-ka, fɛɛ kanan mɔ nu Krisito gye kumu sa mu abupu kɔbɔ, mɔ nu ku gye mɔ kayɔ-wɔle, nu mɔ ɔ gye kɔmɔ ɔmɔlɔgepu mɔ. ²⁴ Imɔ sɔ fɛɛ kanan mɔ nu Krisito abupu mɔ bɛɛ biya bamɔ n-yu kase bɛɛ sa Krisito mɔ, kanɔn manja nu ɔ dagaa fɛɛ akyu-kilipu gbaa ba biya bamɔ n-yu kase sa bamɔ-kuli ana kɔtɔ kɔmaa tɔ.

²⁵ Anyɔn-kilipu, fan nye kebiti sa fane-ka ana fɛɛ kanan mɔ nu Krisito nye kebiti sa mɔ kɔbɔ mɔ, nu ɔ taa mɔ n-yu waa saraga wu sa bamɔ mɔ. ²⁶ Ke ɔ nye bola nkyu ye mɔ asɔn mɔ sɔ gye bamɔ waa kyɔrekyɔre sa mɔ n-yu. ²⁷ ɔ waa kanɔn nɔn ke mɔ kɔbɔ mɔ ba baa ba gye asa mɔ nu ba sɔ bɛɛrɛɛ, yege ba man sɔ ineesi, abɛɛ alibi aku, abɛɛ awaasa libi,

* 5:2 5:2 Dɔdaa mɔ asa bee tuwa atɔ liifensa bɛɛ waa saraga bɛɛ sa lbwaare.

yege ba du kyrekyre, nu ba man su asin pwusa aku bamu n-yu su. ²⁸ Okpa kulun manja su, i dagaa fee anyin-kilipu ba maa nye kebiti sa bamu-ka ana, fee kanan mu nu ba su kebiti sa bamu gbaa-gbaa n-yu mu. Okumaa mu nu ee bitu mu-ka mu, ii bitu mu gbaa-gbaa mu n-yu nu. ²⁹ Osa ku man bu to nu ee kisi mu gbaa-gbaa mu n-yu, amaa ee bila kumu, yege ee ku kumu su, fee kanan mu nu Krisito u ku mu kubu mu su mu. ³⁰ Lu fee ane i gye Krisito kayi-wule ye umu abaafun kukwu-kukwu mu. ³¹ Ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Lu fale su onyin ii bitu o lu mu-nyi ye mu-se ase, ke o taa mu n-yu naa buga mu-ka to, ke bamu asa anyo mu ba ba waa kayi-wule kulun." ³² Inumu i gye asin baalasa mu nu i budu, amaa mee me asin mu nu n towe fale mu i yile sa Krisito maa mu kubu mu nu. ³³ Amaa n towe fane ye, onyin kumaa numu o nye kebiti sa mu-ka, fee kanan mu nu o su kebiti sa mu gbaa-gbaa mu n-yu mu, nu i dagaa okyi-kilipu kumaa numu moo maa biya mu n-yu kase sa mu-kuli.

6

Nbii ye bamu akubgepu

¹ Nbii, lu fan maa gye Onyiripe lee su mu, fan nu fane akubgepu ase, lu fee umu i dagaa fee fan waa. ² Ibwaare nbara mu nu u towe ye, "Nu sa fu-se ye fu-nyi," mu, umu i gye nbara gyankpaasa mu nu kokolo su kida tii su. ³ Kokolo su kida mu i gye ye, nu fu kan nu sa fu-se ye fu-nyi mu, "ii bitu i waa odan sa fu, ke fu kyina kase su kyereee."

⁴ Akubgepu, fan man waa kuto mu nu kii bitu ku yege fane nbii ba nye agbu, amaa fan ku bamu su, ke fan taa Onyiripe kikaapu mu bila bamu.

Anye ye bamu-nyiripe ana

⁵ Anye, fan nu sa fane kase su anyiripe ana, ke fan sile bamu lu fane nkolo kpini to, fee kanan mu nu fen bitu fan waa sa Krisito mu. ⁶ Fan man nu sa bamu ansi su wule ke fan nye gyii bamu amu, amaa fan maa gye Krisito anye su mu, fan waa kuto kumaa numu lu fane nkolo to Ibwaare

kipire su. ⁷ Fan sun bamu lu fane nkolo to fee fan maa sun Onyiripe mu, nu man gye asa nu fen sun mu. ⁸ Lu fee fan nyi fee, Onyiripe mu ii bitu o ka okumaa numu kuko lu kusun danbirasa mu nu o waa mu su. I man tiri fee o gye kinye abee ee gyii mu kuba su.

⁹ Anyiripe moo, kanun manja su nu i dagaa fee fan waa fane anye. Fan man jaala bamu, lu fee fu nyi fee omo nu o gye fanaa bamu kpini Onyiripe mu bu susu nu, nu o mee meege to.

Nyimsa maa n-yaayu libi u ko

¹⁰ Me asin laalaalwe mu gye ye, fan nye olon lu Onyiripe ye mu olon lala mu to. ¹¹ Fan taa adun to mu nu Ibwaare sa fane mu kpini bun, ke fan nye taale ko ye Sitaane kanyaasin ukpa libi mu. ¹² Lu fee man gye anaa anyimsa u ko. Amaa an ko ye awuragyipu ye alulunpu mu nu ba bu afuu to. An ko ye n-yaayu libi mu nu ii gyii kuwura dulinyaa kitenbiri numu to. ¹³ Imu su fan taa adunto mu nu Ibwaare sa fane mu kpini bun. Saamu nu nke libi kan ba mu, fen taale nye olon ko tii Sitaane ukpa libi mu. Nu fan kan ko lwe gbaa mu, fan yile fane ayaa su. ¹⁴ Fan yile to kenken, ke fan taa kesintin waa kiriso nmina fane nse to. Ke fan taa ukpa kigyigi waa fee kubile to panpanan kun fane nkolo su. ¹⁵ Fan kubla fane n-yu bitu asin danbirasa mu nu u biya keyu-ula mu kitowe fee fane ayaa su asibita. ¹⁶ Sanja kumaa fan taa kikole-gyii kitaa fee kuba to kuto kunsu. Kumu nu fen taale taa dunla Olibilibi* fulon anyenbi mu nu ee tub fane mu kono. ¹⁷ Fan taa kamlige fee abilito kuwuru bun, ke fan taa abwaaresin mu nu i gye kinaa to sakunde, mu nu Kayaayu mu u sa mu kitaa. ¹⁸ Ke fan taa Kayaayu mu olon kole kabwaare-kole kuto kumaa to, ke Ibwaare o kye fane to. Lu inumu su mu, fan baa fan da su, ke fan waa aniya kole kabwaare-kole sanja kumaa fen sa Ibwaare asa mu kpini.

¹⁹ Fan kole kabwaare-kole sa ngbaa me fee sanja kumaa nu n kan bugi me kono mu, Ibwaare o sa me asin towesa, ke n

* 6:16 6:16 Olibilibi mu gye Sitaane nu.

nye yile kinyin to lee asin danbirasa mu nu naafɔɔ i baala mu kaapu. ²⁰ Asin danbirasa numu su nu Krisito sun me, nu ba tii me obu fale. Fan kole Ibwaare fee n taale towe asin danbirasa mu kinyin to fee kanan mu nu i dagaa.

Laalaalɔwe afwaala

²¹ Ane birisa bitisa Tikiku, o gye Onyiripe kiyaafole mu nu o taa kokolo kulun ee sun mu, mu ii biti o ba towe fane koto kumaa, ke fane gbaa fane fan nye bu kanan mu nu n du ye koto mu nu n waa.

²² Fale su nu n sun mu fane ase, ke fan nye bu kanan mu nu an du ke o towe waa fane aniya to.

²³ Ose Ibwaare ye Onyiripe Yesu Krisito ba sa fane, ane-daa ana ye ane-supu ana keyuula ye kebiti ye kikɔle-gyii.

²⁴ Ibwaare o bwaala bamu nu ba su kebiti mu nu ki man su okaa sa ane-Nyiripe Yesu Krisito mu.

Ɔwɔle mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Filipi abi

Afwaala 1

¹ Ɔwɔle numu lu me Pɔɔli ye Timoti, mu nu an gye Krisito Yesu ayaafɔle mu ase. Nu an kyurɔɔ an sa fane lbwaare asa kpini mu nu fanaa Krisito Yesu fan waa kukulɔn, ye fane abulisa ye akyetɔpu mu nu fan bu Filipi kade tɔ mu. ² Ane-Se lbwaare ye ane-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu yuuli.

Pɔɔli kabwaare-kɔle sa Krisito abuuu mu nu ba bu Filipi

³ N fwaala me lbwaare saɲa kumaa mu nu n nyinji fane su mu. ⁴ Nu saɲa kumaa n maa kɔle lbwaare n sa fane kpini mu, n kɔle ye kɔkɔlɔ fuuli tɔ, ⁵ lu kanan mu nu fan ba tii me su nu an waa asin danbirasa kitɔwe kusun saɲa mu nu fan kɔle gyii ba fɔb halu nbunbu. ⁶ Imu su n dan n nyi fɛe lbwaare mu nu o piili kusun danbirasa fane tɔ mu, ee biti ɔ ku su ke ii kpee su naa lɔwe kyɛkyɛe kake mu nu Krisito Yesu ii biti o bwii ba mu. ⁷ Kpalɔ fɛe saɲa kumaa fan maa bu me kɔkɔlɔ tɔ su mu, umu ɔkpa nun fɛe n fe fale nfeere numu lu fane su. Halu n maa bu obu tiisa tɔ gbaa mu, abee n maa kɔ n kun asin danbirasa mu ye i yile mu, fane kpini fan taa fane n-yu tii lbwaare kusun mu nu ɔ taa bwaala me mu su. ⁸ N su Krisito Yesu kebiti mu n sa fane kpini, nu lbwaare nyi kanan mu nu i yile me su fɛe n wu fane.

⁹ Me kabwaare-kɔle sa fane mu i gye ye, fane kebiti mu nu fan su mu ki nye akyɔ tii su, ke fan dan fane kinyi ye kase kunu kutɔ kumaa tɔ, ¹⁰ saamu fen nye taale bu kutɔ mu nu ki burɔn kyun su yege ineesi ye asin pwusa ku man bu fane n-yu su naa fɔb Krisito kɔba mu. ¹¹ Ke fane kakyina tɔ awaasa kpini i kyiigi lu Yesu Krisito su waa ɔdan, ke i taa bunyaa ye ayɔn-bi sa lbwaare.

Pɔɔli kitii obu mu i yege nu Asin danbirasa mu i yelige

¹² Me-daa ana ye mi-supu ana, n biti fan bu fɛe, kutɔ mu nu ki tu me mu, i yege nu asin danbirasa mu yelige kpee ansi tɔ. ¹³ Lu kanɔn su mu, owura-kpa akunpu mu kpini ye ɔkumaa mu nu ɔ bu nfu mu, ba bu fɛe ba maa tii me obu lu n maa gye Krisito kinye mu su. ¹⁴ Kpalɔ ba maa tii me obu su mu, i yege Krisito akɔle-gyipu gaalaagaa ba yile kinyin tɔ beɛ tɔwe asin danbirasa mu, yege ba man su kufuu.

¹⁵ Nu i gye kesintin nun fɛe aku lu kayu basa ye kolu biti mu nu ba su me su, nu ba su beɛ tɔwe asin lu Krisito su, amaa aku bire ba taa nfeere danbirasa nun beɛ tɔwe Krisito asin mu. ¹⁶ Ba mee bamu bire, kebiti su nu beɛ waa kanɔn, lu fɛe be nyi lbwaare maa taa asin danbirasa mu kukun waa me abaa tɔ. ¹⁷ Amaa aku bire, beɛ ku bee biti bamu nkun lee su nu beɛ tɔwe, man gye nfeere danbirasa su, be nyi fɛe beɛ waa kanɔn nun ke me awɔrɔfɔ i lɔɲɔ tii su yege n tii obu. ¹⁸ Imu su mune i tiri? Kutɔ mu nu ki tiri i gye fɛe, nu nfeere libi nu ba su oo, abee kesintin tɔ nun oo, ɔkpa kumaa anumu su mu, ba tɔwe Krisito asin mu. Nu lu unumu su nu mi ansi i gyii.

Nu n biti n kyaga su gyii mi ansi, ¹⁹ lu fɛe n nyi lu fane kabwaare-kɔle tɔ ye Yesu Krisito Kayaayu Kyurekyure mu nkyeto su mu, asin mu nu i tu me mu, ii biti i yege n nye me n-yu lu umu tɔ. ²⁰ Me kɔpɔre ye tamaa mu nu n su i gye fɛe, n mee ye n waa kutɔ mu nu kii gyila me ipeeli, amaa n yile kinyin tɔ, saamu, lewu tɔ nun oo, nkpa tɔ nun oo, lu nbunbu ye saɲa kumaa, asa ba bunyaa Krisito lu me su. ²¹ Lu fɛe mee me bire, n maa te nkpa tɔ fale mu, n te sa Krisito, nu n kan wu mɔɔ nun, u gye tɔnɔ sa me. ²² Amaa nu n kan n san n te nkpa tɔ mu, n taale waa kusun danbirasa. Imu su nkpa nun oo, lewu nun oo, n man n nyi kumu nu n lee. ²³ N sii n kyole umu anyɔ nsana. Me kɔpɔre tɔ n gye fɛe n lu kase su nfu, ke n naa kyina Krisito ase, umu i bɔ. ²⁴ Amaa n maa san n te kase su fale mu, umu burɔn sa fane. ²⁵ N maa kɔle unumu gyii mu, n nyi fɛe n biti n baa n bu tɔ, ke n kyaga su kyina ye fane

kpini, ke i kpiya fane ansi to, ke fane nkolo i fuuli fane kikoolɛ-gyii to. ²⁶ Saamu, me kibila ba kyina fane ase mu, bola me su mu, fane ansi ii biti i gyii Krisito Yesu to tii su.

²⁷ Nu kuto mu nu ki tiri i gye fee, fan yege fane kakyina to awaasa umaa asin danbirasa lu Yesu Krisito su kanan mu nu i kaapu mu, i waa kukulun. Saamu n kan bu fane ase oo, n man bu fane ase oo, n biti n nu fee fan yile to kenken konon kulon to, nu fan su nfeere kulon fen payi ansi lu asin danbirasa mu kikoolɛ-gyii su.

²⁸ Nu n biti n bila nu ye fan man sile fane don ana okpa kumaa su. Nu unumu ii biti u kaapu bamu fee bee biti ba wu muuri, ke fane bire fan nye kamolige, lu fee lbwaare u yege nu unumu i ba kanin.

²⁹ Lu fee man gye ye lbwaare sa fane okpa ye fan ba koolɛ Krisito gyii nkun, amaa awurufo kigyii lu mu su gbaa tii su.

³⁰ Nbuunbu fan ba tii me su kolu mu to, fee kanan mu nu fan daa kyina wu n maa ko mu, kanin kolu kulon manja nu n san n ko fale.

2

Fan biya n-yu kase fee Krisito

¹ Fee nu fane abaa i man yoo lu fan maa bu Krisito to su mu, nu kebiti mu nu o su sa fane su nu fane nkolo ii fuuli fane mu, nu fan naa lbwaare Kayaayu mu fan su konon kulon mu, nu fan su kebiti ye kuwee kuwu sa abaa mu, ² kanin bire fan yege nu mi ansi i gyii naa lwee kyeekyee, fee fan maa su nfeere kulon ye kebiti kulon ye nu fan yile kuto kulon su.

³ Fan man waa kuto ku biti fane nkun lee abee fan waa fane n-yu alala-sun to, amaa fan biya fane n-yu kase, ke fan fe nfeere fee fane birisa ana ba kyoo fane. ⁴ Fane okumaa numu o man ku biti kuto mu nu ku kye mu nkun to, amaa kuto mu nu ku kye okumaa numu to.

⁵ I dagaa fane nfeere u baa i du fee Krisito Yesu lee mu.

⁶ Krisito maa gye lbwaare kedubi fale gbaa mu,
o man yile kumu su kita to fee maa lbwaare ba gye kyeekyee.

⁷ Amaa o waa mu n-yu fee o man gye sehn,

nu o waa mu n-yu kinye,
nu o be biliji nyumisa, nu ba wu mu maa gye nyumisa,

⁸ o biya mu n-yu kase nye kusunu sa lbwaare naa fuv lewu to,
halu oyu laasa su lewu.

⁹ Lu unumu su mu lbwaare kusaa mu naa kyina susu opula kpare,
nu o sa mu kitu mu nu ki kyoo atu kpini,

¹⁰ ke nyumisa ye kuto kumaa mu nu ki bu susu ye kase su ye kamande to kpini,

ba muja sun Yesu kitu,

¹¹ ke okumaa numu o bugi konon lee towe ye, Yesu Krisito i gye Onyiripe mu,
ke bunyaa o baa o gye Jose lbwaare lee.

Fan nalige fee akyikpebi dulinyaa to

¹² Imu su me kyemune ana danbirasa, fee kanan mu nu n bu fane ase nu fan nu sa me sana kumaa mu, halu nu n man bu fane ase gbaa mu, fan waa kanin tii su gaa. Fan taa beere sa lbwaare ke fan sile mu ke fan sun kamolige mu nu fan nye mu kusun naa lwee. ¹³ Lu fee lbwaare i gye o mu nu ee waa kusun fane to sana kumaa, nu ee yege nu fen waa mu kokolo biti ye kuto mu nu o yile su.

¹⁴ Kuto kumaa mu nu fen waa mu, fan man kolite abee fan gyii abaa umore.

¹⁵ Saamu fane n-yu i mee nye asin pwisa ye ineesi ku, yege fan gye lbwaare mu-bii ana mu nu fan man su alibi ku, nu fan su fan te ye nfeere libi wuya ana ye asun libi awaapu. Nu i dagaa fan maa nalige su bamu to fee akyikpebi mu nu i bu susu u nalige mu, ¹⁶ fee fan maa su asin mu nu u sa nkpa fen sa bamu fale. Nu fan kan waa kanin mu, ii biti i yege ke n nye kaapu me n-yu kake mu nu Krisito ii biti o bwii ba mu, ke i kaapu fee me kukpan n-yu ye kipayi ansi waa kusun fane to mu, i man waa kiyen. ¹⁷ Fane kikoolɛ Onyiripe mu gyii ye kusun sa mu mu, du nin fee saraga sa mu, halu nu bee biti ba kyeege me nkalan worige tii waa saraga mu su, ii biti i waa me okon gaa ke n maa fane ansi

i gyii. ¹⁸ Imu su i dagaa fane gbaa fane i waa fane okon, ke maa fane ansi i gyii.

*Pɔɔli sun Timoti maa
Epafuroditu kpee Filipi
abi ase*

¹⁹ Nu i gye Onyiripe Yesu kebiti to mu, n su tamaa fee i mee ye i kyereee n biti n sun Timoti fane ase, ke n nye nu fane su ke me kokolo o nye de me. ²⁰ N man bila n su oku fee mu, nu fane kibaabto asin i tiri mu. ²¹ Lu fee asansa mu kpini bamu lee nkun nu bee biti, man gye imu nu i gye Yesu Krisito lee. ²² Amaa fane gbaa-gbaa fan nyi kanan mu nu Timoti lee mu daa kaapu, lu fee o tii me su nu an sun asin danbirasa kusun mu, fee ose ye obii. ²³ Imu su, n su tamaa fee nu n dan nye wu kanan mu nu ii kpee su u sa me mu, n biti n sun mu fane ase. ²⁴ Nu n su tamaa Onyiripe to fee, i mee ye i kyereee n gbaa-gbaa me n biti n ba fane ase.

²⁵ Amaa n fe nfere fee ii tiri fee, n bwii sun ane birisa Epafuroditu fane ase. N maa mu an buga an waa kusun, nu an ko an kun asin danbirasa fane ase. Nu mu i bila o gye fane kaboo mu nu fan sun, nu o ba kye me to imu nu i tiri me mu. ²⁶ I gyogyo mu ye o wu fane kpini, nu mu kokolo ki nyita mu, lu fee fan maa nu ye ee lo su mu. ²⁷ I gye kesintin fee o lo, halu i san gber ee o wu. Amaa lbwaare wu mu kwee nu man gye mu nkun, amaa ye ngbaa me, nu o yege nu n man boota to tii su. ²⁸ Imu su i gyogyo me gaa fee n sun mu fane ase. Saamu, nu fan kan bila wu mu mu, ke i waa fane okon tii su, ke me kiboota to mu i lwe. ²⁹ Imu su fan taa kensi-gyii koolle mu abaa anyo fee maa gye fane birisa okoolle-gyipu Onyiripe Yesu to mu. Fan taa beere sa asa fee mu kudubi, ³⁰ lu fee i san gber ee o wu kpali Krisito kusun mu su, nu o taa mu nkpa taga apu, kye me to lu nkyeto mu nu fan man taale kye me to mu.

3

*Kibu Krisito i biya ikpa
kigyigi lbwaare ase*

* **3:2** 3:2 Kayi-wole ktin i yle sa iduu ktin.

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, imu nu i san mu i gye ye, fane ansi i gyii lu fan maa waa kukulun ye Onyiripe Yesu su mu! Nu i man gye asin tooroosa sa me fee n maa bila n kyuroo ato kulun manja n sa fane, amaa i gye nkyeto sa fane nun.

² Fan ku ye odan lu asa mu nu be du fee igyoono nu ba gye alibi awaapu, nu ba yle kayi-wole* ktin su. ³ Lu fee ane mu nu an bola lbwaare Kayaayu mu su an sun mu, nu an kaapu ane n-yu lu ane kiwaa kukulun ye Krisito Yesu su mu, ane nu ba tije iduu kesintin to mu. Nu a man taa ane n-yu to kayi-wole ktin su. ⁴ Naafoo ngbaa me n su okpa n taa me n-yu to kanun awaasa su.

Nu oku kan ee fe nfere fee o su okpa o taa mu n-yu to kayi-wole ktin su mu, naafoo me i su okpa n kyoo mu. ⁵ Ba tin me oduu kake buruwasapu, nu n gye Isirayi obii nun, nu n lu Bengyamin kebuno, nu n gye Hibriwu obii gbaa-gbaa, nu taa lu nbara mu kibuu su mu, n kyina n gye Farasii nun, ⁶ nu lu me n-yu kikan Gyiwu kabwaare-sun to mu, n nyanla Krisito kubu-kubu mu, nu lu oku kinye ikpa kigyigi lu Gyiwu nbara mu kibuu su mu, n man su kilibi imu to.

⁷ Amaa kuto kumaa mu nu n daa ku fee i gye toko sa me mu, nbunbu bure lu Yesu Krisito su mu, i man bila i gye sehn me ase. ⁸ Man gye imu nkun, kuto kumaa numu gye me ase fee ato foyisa, lu fee imu nu i gye ato kpare sa me mu, i gye n ba bu Me-Nyiripe Yesu Krisito. Lu Krisito su mu n pan kuto kumaa, nu n ku imu fee kigyaakpa su ato, ke n nye-nye Krisito. ⁹ Saamu, n waa kukulun ye mu kakpaa, yege n man bila n su n gbaa-gbaa me ikpa kigyigi lu nbara mu kibuu su, amaa ikpa kigyigi mu nu i bola kikoolle Krisito gyii su. Nu ikpa kigyigi numu, mu nu i lu lbwaare ase mu, gyan kikoolle-gyii su nun. ¹⁰ Nu kuto mu nu n biti i gye fee, n baa n nyi Krisito ye mu kelewu kyini olon mu, ke n gyii mu aworofoo mu ku, ke n ba waa fee n wu buga ye mu, ¹¹ saamu i waa nene lbwaare i nye kyini ngbaa me lu alewupu to, ba nkpa to.

*Pɔɔli kɔkpan n-yɔ
kabwaare-sun tɔ*

¹² N mɛɛ kaapu nɔn fɛɛ n tɛɛ nyɛ umu abɛɛ n tɛɛ wɔla waa kyɛkyɛɛ naa lɔwɛ. Amaa n kpan mɛ n-yɔ kɛ n kɪtaa kutɔ mu nu Krisito Yesu tɔ mɛ waa mu lɛɛ mu tɔ. ¹³ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ mɛ kɪbaa tɛɛ kɪtaa umu. Amaa kutɔ kulɔn mu nu n waa mu ɪ gye fɛɛ, kutɔ kɔmaa mu nu kɪ wɔla kyɔn mɛ kamaa mu, n tan kɪmu sɔ, kɛ n waa aniya fɔv kutɔ mu nu kɪ dɛ mi ansi tɔ mu. ¹⁴ Imu sɔ n kpan mɛ n-yɔ nɔn n sɪlɛ ntintin naa lɔwɛ, kɛ n nyɛ-nyɛ nkpa kakɛɛ mu nu lbwaare bola Krisito Yesu sɔ tɔ asa mu.

¹⁵ Nu anɛ mu nu an dan kɪkɔɔlɛ-gyɪi mu tɔ mu kpini, ɪ dagaa a maa sɔ nfɛɛrɛ kulɔn numu. Amaa nu fanɛ akɔ bɛɛ kan bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ mu nu ɪ kwɔ mu, lbwaare ii biti ɔ lɛɛ umu gbaa kase sa fanɛ. ¹⁶ Nu kutɔ mu nu kɪ tiri ɪ gye fɛɛ, fan yɛgɛ a kɪtaa kɪkaapu mu nu an wɔla nyɛ mu nkɔn.

¹⁷ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan kase mɛ awaasa tɔ, kɛ fan pɛɛsɛ bamu nu ba tɛ kakyɪna mu nu an kaapu tɔ yɪla sa fanɛ mu. ¹⁸ Lu fɛɛ kanan mu nu n wɔla tɔwɛ fanɛ, nu nbɔnbɔ n bɪla n tɔwɛ umu yɛ ansikyu gbaa, yɛ asa gaalaagaa bamu kakyɪna tɔ du nɔn fɛɛ ba maa kisi Krisito kelewɔ oyɔ laasa mu sɔ asɪn. ¹⁹ Asa anumu bɪrɛ, bamu kala ana bee biti ba muuri, nu bamu ɪtɔ nu bee sun, nu bamu ipeeli-sɪn tɔ nu bɛɛ kɔsaa bamu n-yɔ. Nu bamu nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa atɔ wɔlɛ nkɔn sɔ nɔn. ²⁰ Amaa anɛnɛ bɪrɛ, anɛ ayɛ bɔ sɔsɔ nɔn. Nu ɪ gyɔgyɔv anɛ an gyoo anɛ ɔmɔlɪgɛpɔ, ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito mu nu ee biti ɔ lu tɔtɔ ba mu. ²¹ Nu ɔ kan ba mu, ee biti ɔ kyɛgɛ anɛ n-yɔ-wɔlɛ mu nu ii wu falɛ, kɛ ɔ waa umu fɛɛ mu gbaa-gbaa kayɪ-wɔlɛ mu nu kɪ sɔ bɔnyaa mu. ɔlɔn mu nu ɔ sɔ nu ɛɛ taalɛ ɛɛ yɛgɛ kutɔ kɔmaa kɪ baa kɪ bɔ mu kase mu, nu ee biti ɔ taa waa kanɔn.

4

¹ Imu sɔ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana mu nu n biti fanɛ asɪn gaa mu, n biti kuwu fanɛ. Fanɛ sɔ nu mi ansi i gyɪi nu n nyɛ

kitɔ. Mɛ kyɛmɔnɛ ana danbɪrasa, fan yɪlɛ ɔnyɪrɪpɛ mu tɔ kenken kanɔn.

Asɪn kaapɔsa laalaalɔwɛ

² N kulɛ Yuwodiya maa Sintike fɛɛ ba maa gye ɔnyɪrɪpɛ asa falɛ sɔ mu, ba tɔwɛ kyula abaa. ³ Nu n kulɛ ngbaa fɔ mɛ bɪrasa kusun ɔwaaapu kesintin tɔ,* fɛɛ fɔ kyɛ kanɔn akyu anyɔ mu tɔ. Lu fɛɛ ba kyɛ mɛ tɔ asɪn danbɪrasa kusun mu kɪ yɛlɪgɛ tɔ. Akyu numu maa Kelementi yɛ mɛ tɔmaa ana asunpu kpini mu nu bamu atɔ ɪ bɔ lbwaare nkpa ɔwɔlɛ mu tɔ mu, ba kyɔ mɛ tɔ gaa.

⁴ Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyɪi saɲa kɔmaa, fɛɛ fan maa gye ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ mu, n bɪla n pɪla tɔ yɛ, fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyɪi! ⁵ Fan yɛgɛ ɔkɔmaa ɔ wu fanɛ kanan mu nu fen du bwahn. Lu fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ kɪba mu kɪ tiri tɔ. ⁶ Fan man yɪyɛ lu kutɔ kɔ sɔ, amaa kutɔ kɔmaa tɔ mu, fen kulɛ kabwaare kulɛ fwaala lbwaare kɛ fen taa fanɛ asɪn tirisa kpini tɔv mu ansi tɔ. ⁷ Saamu, lbwaare ii biti ɔ sa fanɛ mu kayɪ yuuli gaa mu nu nyɪmɪsa mɛɛ taalɛ nu kase, kɛ kɪ kun fanɛ nkɔlɔ yɛ fanɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fan maa kɔɔlɛ Krisito Yesu gyɪi mu.

⁸ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ asɪn laalaalɔwɛ ɪ gye yɛ, fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ gyan kutɔ mu nu kɪ gye kesintin sɔ, yɛ kutɔ mu nu kɪ sɔ bɛɛrɛɛ, yɛ kutɔ mu nu kɪ dɛ ɔkpa, yɛ kutɔ mu nu kɪ man sɔ ineesi, yɛ kutɔ mu nu kɪ sɔ kebiti, yɛ kutɔ mu nu ansi ii gyɪi sɔ. Nu kutɔ kɔ kɪ kan kɪ bɔrɔn gaa abɛɛ kɪ sɔ kɪyɔn mu, falɛ atɔ ɪnumu nu fen fɛ umu nfɛɛrɛ. ⁹ Fan waa kutɔ kɔmaa mu nu fan bɪla abɛɛ fan nyɛ lu mɛ asɛ, abɛɛ fan nu abɛɛ fan wu n maa waa, kɛ lbwaare kayɪ yuuli wuya mu ɔ baa ɔ bɔ fanɛ asɛ.

Pɔɔli afwaala lu nkɛɛ mu sɔ

¹⁰ Lu n maa gye ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ sɔ mu, mi ansi i gyɪi gaa, fɛɛ nbɔnbɔ numu bɪrɛ fan bɪla kaapu fɛɛ mɛ asɪn i tiri fanɛ. Nu kesintin tɔ n nyɪ mɛ asɪn ɪ maa tiri fanɛ, amaa ɔkpa nu fan man nyɛ kɛ fan kaapu fɛɛ mɛ asɪn i tiri fanɛ. ¹¹ Man gye yɛ mɛ n-yɔ ɪ kɪtaa mɛ sɔ nu n tɔwɛ kanɔn, lu fɛɛ n bɪla ɔkpa kɔmaa sɔ fɛɛ umu nu n sɔ mu

* 4:3 4:3 "Kusun ɔwaaapu kensintin tɔ" yɪla sa ɔkɔ kitɔ mu nu kɪ gye Sisigu.

ɪ kɔkwɛ mɛ. ¹² Nɪ n nyi kɔtɔ mɔ nɪ ki tiri kakyɪna tɔ, nɪ n bɪla n nyi kɔtɔ mɔ nɪ kanye kɔkyɔ tɔ gbaa du. N bɪla ɪmɔ ɔkpa kɔmaa sɔ, ɪmɔ sɔ saɲa kɔmaa ye katɪn kɔmaa ɪmɔ nɪ n sɔ mɔ ɪ kɔkwɛ mɛ. Halɪ n nye gyii ŋmɛ abɛɛ n naa akɔn, halɪ n sɔ naa bansɔ abɛɛ n man sɔ gbaa mɔ ɪ kɔkwɛ mɛ. ¹³ N taale waa kɔtɔ kɔmaa nɪmɔ lɪ ɔlɔn mɔ nɪ Krisito ɪ sa mɛ mɔ sɔ.

¹⁴ Amaa fan waa kusun gaa fɛɛ fan maa kye mɛ tɔ saɲa mɔ nɪ n bɔ awɔrɔfɔ tɔ mɔ. ¹⁵ Fane Filipi abi gbaa fan nyi danbɪrasa fɛɛ, saɲa mɔ nɪ n piili asɪn danbɪrasa katɔwe Masedoniya ɔsɔwɔle sɔ, nɪ n lɪ fane ase tɔtɔ mɔ, Krisito kɔbɔ kɔ man kɛɛ mɛ afulee lɪ kusee mɔ nɪ ba nye mɔ sɔ, amɔɔ fane nkɔn. ¹⁶ Halɪ saɲa mɔ nɪ n bɔ Tesalonika kade tɔ nɪ i tiri mɛ mɔ, fan kye mɛ tɔ afulee ɪlɪ kanankɔ. ¹⁷ Man gye fɛɛ nkɛɛ nɪ n dan n kɪ n biti lɪ fane ase sɔ nɪ n tɔwe kanɪn, amaa n biti fɛɛ ɪbwaare ɔ taa agyaga tii fane awaasa danbɪrasa kɔkɔka mɔ sɔ. ¹⁸ Nɪ n tɛɛ nye kɔtɔ kɔmaa mɔ nɪ ii tiri mɛ mɔ, halɪ naa ban kanan mɔ nɪ n biti mɔ gbaa sɔ, lɪ fɛɛ atɔ mɔ nɪ fan taa sa Epafuroditu ye ɔ biya mɛ mɔ i loo mɛ abaa tɔ. Atɔ mɔ i du fɛɛ saraga atɔ liifensa mɔ nɪ ba taa lɛɛ saraga sa ɪbwaare, nɪ ɔ kɔɔle ɪmɔ, nɪ ɪ bɔla mu ansi. ¹⁹ Mɛ ɪbwaare, lɪ mɔ atɔ kpare damante mɔ tɔ mɔ, ee biti ɔ sa fane kɔtɔ kɔmaa mɔ nɪ kii tiri fane lɪ fan maa gye Krisito Yesu lɛɛ sɔ.

²⁰ Bɔnyaa ɔ baa ɔ gye anɛ-Se ɪbwaare lɛɛ kakpaa-kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalɔwe

²¹ N fwaala ɪbwaare ɔsa kɔmaa mɔ nɪ ɔ gye Krisito Yesu lɛɛ mɔ. Krisito abi mɔ nɪ ba bɔ mɛ ase nɪlɪ gbaa bɛɛ fwaala fane. ²² ɪbwaare asa kpini mɔ nɪ ba bɔ nɪlɪ mɔ bɛɛ fwaala fane, fɔnfɔn bamɔ nɪ ba bɔ Roma abi Owura lala kɪkpaara sɔ mɔ.

²³ ɔnyɪrɪpe Yesu Krisito kabwaala kɪ baa kɪ bɔ fane kpini ase. Amen!

Ɔwulɛ mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Kolose abi

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu, ye ane birisa Timoti i kyurɔɔ ɔwulɛ numu. ² An kyurɔɔ an sa fane lbwaare asa, mu nu fan gye ane birisa ana nu fan kɔɔle Krisito gyii, nu fan bu Kolose kade to mu.

An kule ane-Se lbwaare fee mu kabwaala ye keyuula i baa i bu fane ase.

Pɔɔli afwaala ye kabwaare-kule

³ Saɲa kumaa nu an kule kabwaare kule an sa fane mu, an fwaala lbwaare, ane-Nyuripe Yesu Krisito Mu-Se. ⁴ Lu fee an nu kanan mu nu fan kɔɔle Krisito Yesu gyii, ye kebiti mu nu fan su sa lbwaare asa kpini mu. ⁵ Saɲa mu nu kesintin asin mu nu i gye asin danbirasa mu gyankpaa ba fane ase mu, fan nu tamaa mu nu i su. Imu su fane kikɔɔle-gyii ye kebiti mu gyan kanin tamaa, mu nu lbwaare taa yila sa fane susu. ⁶ Dulinya numu kpini to mu, asin danbirasa mu u soyi abi, yege u yelige fee kanan mu nu i waa fane to, lu kake mu nu fan nu asin danbirasa mu, nu fan nu lbwaare kabwaala mu kase kesintin to. ⁷ Epafarasi, ane birisa Krisito kɔyaafɔle kesintin to mu, i ba yile ane ayaa to towe fane lbwaare kabwaala mu asin, ⁸ nu mu i towe ane kebiti mu nu lbwaare Kayaayu mu sa fane.

⁹ Lu unumu su, lu kake mu nu an nu fane su mu, a man yege kikule lbwaare sa fane. An kule lbwaare ye ɔ sa fane kanyaasin ye kase kunu bola Kayaayu mu su, ke i yege fan taale bu mu kebiti mu. ¹⁰ Nu an kule lbwaare kanin nin ke i yege fan kyina kakyina mu nu ɔnyuripe mu ii bitu, nu ii gyii mu ansi ɔkpa kumaa numu su, ke fane kibaabuto i biya adanbirasa ke fan dan lbwaare kinyi to. ¹¹ An kule lbwaare ye ɔ sa fane ɔɔn kpare lu mu bunyaa ɔɔn mu to, saamu fen nye-nye kenyiita ye nkolo yile to. Fan yege

fane ansi i gyii, ¹² ke fan taa afwaala sa lbwaare mu nu ɔ yege nu fan dagaa mu kuwura-gyii kinmanesa mu to npatiye mu nu ɔ su ee sa mu asa mu. ¹³ Lu fee mu i molige ane lu kitentenbiri ɔɔn mu to, nu ɔ taa ane ba mu-Bii bitisa mu kuwura-gyii to. ¹⁴ Mu i molige ane, nu lbwaare taa ane alibi kee ane.

Krisito kyɔ koto kumaa numu

¹⁵ lbwaare mu nu ɔku man pita wu mu mu, mu kudubi i gye Krisito Yesu, lbwaare mu-bii mu, nu ɔ bu to pɔyi nu lbwaare tuu koto kumaa. ¹⁶ Lu fee lbwaare bola mu su nin tuu koto kumaa, susu ato ye kase su ato, umu nu an wu ye ansi ye umu nu a mee wu ye ansi, awuragya, ye n-yaayu libi, ye awuragyipu ye alubunpu. Mu su nu lbwaare bola tuu koto kumaa, nu ɔ taa umu kpini waa mu abaa to. ¹⁷ ɔ bu to pɔyi nu lbwaare tuu koto kumaa numu, nu mu kɔpɔre su nu koto kumaa ki bu to kyeekeye. ¹⁸ Nu mu i gye kumu sa mu kubu mu kpini, fee kanan mu nu kumu gye sa kayu-wule mu. Nu mu i yege nu kayu-wule mu su nkpa, ye ɔgyankpaapu mu nu o kyini lu lewu to, ke ɔ baa ɔ gye ɔgyankpaapu koto kumaa numu to. ¹⁹ Lu fee i gye lbwaare kɔpɔre nin fee mu kedubi mu kpini i baa i bu mu-bii mu to. ²⁰ Mu-Bii Yesu kelewu oyu laasa mu su, ye nkalan mu nu ɔ kyeege mu su, nu lbwaare bola su taa loɲo susu ye kase su ato mu kpini ye mu nsana.

²¹ Saɲa ku to mu, naafɔɔ fane kamaa nu fan taa kaapu lbwaare, nu lu fane alibi su mu fan kisi mu fane nkolo to. ²² Amaa nbunbu bure, lbwaare bola Krisito mu nu o be biliji nyumisa nu o wu mu su, loɲo fanaa mu nsana. ɔ waa unumu ke fan ba waa asa kyirekyire, yege fan man su ineesi ye asin pwisa ku lbwaare ase, ²³ nu fan kan kyaga su kɔɔle Krisito gyii, nu fan yile to kenken nu fan man kyeege lu tamaa mu nu fan su lu asin danbirasa mu to mu. Asin danbirasa manɲa nu fan nu, nu ba towe sa ɔsa kumaa numu kase su, nu mɛ, Pɔɔli n baa n gye kusun mu osunpu fale.

Pɔɔli kusun sa Krisito kubu mu

²⁴ Nbuunbu mi ansi i gyii fee n man gyii awurufo sa fane. Lu fee me awurufo to mu, ngbaa me n wu Krisito awurufo mu nu i san mu sa mu asa, mu nu ba gye mu kubu kpini mu. ²⁵ Ibwaare waa me Krisito kubu mu kyaafole, nu o sun me ye n ba waa mu kusun. Kusun mu i gye ye n lee mu asin mu kpini kase sa fane. ²⁶ Asin baalasa mu nu Ibwaare man lee umu ifuli sa didaa abi, amaa nbuunbu bure o lee umu kaapu mu asa. ²⁷ I gye Ibwaare kpure to fee o lee asin baalasa mu nu i gye bunyaa asin mu kaapu ndendemande asa kpini. Asin baalasa mu i gye ye Krisito maa bu fane to mu, fan su tamaa ye bunyaa lu Ibwaare ase.

²⁸ An taa kanyaasin mu nu Ibwaare sa ane mu an towe abwaaresin, nu an da okumaa numu kumu to, yege an kaapu okumaa numu ke a taa mu waa Ibwaare abaa to fee o nye dan kikoole Krisito gyii mu to kyeekeyee. ²⁹ Inumu su nu n taa olun mu nu Krisito sa me nu ii sun kusun me to mu, n kpan me n-yu n sun mu.

2

¹ N biti fan wu kanan mu nu n moo me n-yu gaa n sa fane, ye bamu nu ba bu Lawodisiya kade to ye bamu nu ba man puta wu me ye ansi mu. ² N waa unumu ke i waa fane kpini olun to, ke fan taa kebiti waa konu kulun. Fale su mu, fen biti fan nu asin kumaa numu kyeekeyee naa lwe, ke i yege fan bu Ibwaare asin baalasa mu, umu i gye Krisito gbaa-gbaa mu. ³ Mu nkun to nu kanyaasin ye kinyi lu Ibwaare su kpini baala. ⁴ N towe fane unumu nun ke oku o man nye taa konu to kon asin pupwe ku ba pina fane. ⁵ Halu n maa man bu fane ase fale gbaa mu, me nfeere i gyan fane su, nu i waa me okon n maa nu fee fen waa umu nu i dagaa, nu fen su kikoole Krisito gyii mu to kenken.

Krisito to nu an nye ane n-yu

⁶ Imu su, fee fan maa tee koole Krisito Yesu fee mu i gye fane-Nyiripe mu, fan kyina ye mu kanin. ⁷ Ke fan nye ilin yile mu to ke fan dan, ke fane kikoole-gyii Krisito to mu i waa olun tii su fee kanan mu nu ba kaapu fane mu. Ke fan taa afwaala sa Ibwaare gaa.

⁸ Fan baa fan da su ke fan man yege aku ba taa nyimisa kanyaasin ye antjesa pina fane bilinji bamu anye. Lu fee bamu kikaapu mu gye anaana-to ye dulinyaa numu to n-yaayu libi lee nun, nu i man lu Krisito ase.

⁹ Lu fee Krisito Yesu to nu Ibwaare laalaamuu mu kpini bu, ¹⁰ nu fan naa Krisito kiwaa kukulun su mu, fan nye mu nkpa numu lwe kyeekeyee. Mu i gye kumu sa awura ye alunpu kpini. ¹¹ Fan naa Krisito kiwaa kukulun su mu, i waa nun fee Krisito maa tije fane iduu mu, nu man gye nyimisa i taa abaa tije fane. Krisito kitije fane iduu mu, i kaapu nun fee o lee fane lu alibi olun mu nu i bu fane nkolo to mu. ¹² Ba maa gyee fane Ibwaare kekyugyee mu, i du nun fee ba maa pula fane tii Krisito su, nu ba bila kyini fane tii mu su ba nkpa to mu. Lu fee fan koole Ibwaare olun mu nu o taa kyini mu ba nkpa to mu gyii.

¹³ Fan kyina fan du nun fee alewupu mu Ibwaare ase lu fane alibi, ye fane kuman buu Ibwaare nbara su. Amaa Ibwaare kyini fane tii Krisito su ba nkpa to. Nu Ibwaare taa ane alibi kpini kee ane, ¹⁴ nu o kpayi kupwe mu nu ba kyuroo yila lu ane kuman buu nbara mu su mu. O lee umu nu i du nun fee ba da umu tii Krisito su mata oyu laasa mu su. ¹⁵ Nu Ibwaare bola Krisito kelewu oyu laasa mu koole n-yaayu libi ye alunpu mu olun kpini, nu o naabaa bamu sakyu to kaapu fee o gyii bamu su.

¹⁶ Imu su fan man yege oku o bun fane kupwe lu ato mu nu fen gyii abee fen nuu mu su, abee fan maa mee gyii kesu konu ku ye obwaayi pupwe kake gyankpaasa abee Gyiwu abi kake futesa ake kensi-gyii. ¹⁷ Inumu i gye sinkaala sa ato gbaa-gbaa mu nu ii biti i ba mu. Nu ato gbaa-gbaa mana i gye Krisito nun. ¹⁸ Imu su fan man kan yege oku o bun fane kupwe towe ye fan man dagaa kukoka mu, lu fan maa man biya fane n-yu kase nu fan mee sun Ibwaare nboo fee mu mu. Kanin osa mana u towe ye o nye ansi su kileekaapu mu, amaa nyimisa nfeere nu o su ee waa alala-sun kanin. ¹⁹ Nu o man bila taa mu n-yu tii Krisito mu nu o gye kumu mu sa kayi-wole mu

kpini. Nu Krisito u yege nu kayu-wole mu kpini ku nye olon, ikyini ye ikyagakpa mu kpini buga kita a abaa, nu u dan kanan mu nu lbwaare ii biti.

²⁰ Lu fan maa wu tii Krisito su nu fan barige fane n-yu lu dulinyaa numu ato kaapusa to fale mu, mine i waa su nu fan san fan bu kakyina didaa mu to nu fan buu umu ikpa? ²¹ Kanin akaapusa mu aku i gye ye, "Fan man kita kinumu to! Fan man gyii unumu! Fan man mata unumu!" ²² Ato kisisa mu kpini ii biti i ba kyon. Lu fee i gye dulinyaa numu to asa kikaapu nun. ²³ Kanin nbara mu du nun fee kanyaasin maa bu umu to mu, fee kanan mu nu bee kpan bamu n-yu bee waa fee ba maa sun lbwaare nboogaa mu, nu bee pina ye bee biya bamu n-yu kase, nu bee waa bamu kayu-wole aworufa. Amaa unumu kpini mee kye bamu to ke ba yege alibi kiwaa.

3

Krisito abupu kakyina to nbara

¹ Lu lbwaare maa kyini fane tii Krisito su ba nkpa to su mu, fan taa fane nkolo gyaga susu ato su, katun mu nu Krisito te kuwura-gya su lbwaare gyisa* su mu.

² Fan taa fane nfeere gyaga susu ato su, man gye kase su ato su. ³ Lu fee fan wu sa fane kakyina didaa mu, nu nbunbu fane nkpa i baala tii Krisito su lbwaare ase. ⁴ Nu Krisito mu nu o gye fane nkpa kan lu ifuli mu, fane gbaa fane fen biti fan lu ifuli ye mu bunyaa mu.

⁵ Imu su fan lee fane n-yu lu kase su kibaabuto libi kumaa numu to, fee abawole kebiti, ye agyaga-sin, ye kanyin ye kakyu biti kayelge, ye onsi-payi libi, ye me nkun n nye mu nu i gye kusun idakpa mu. ⁶ Lu unumu su mu lbwaare agbu lala mu i bu okpa u ba.† ⁷ Naafoo kanin nu fan kyina fen waa, nu alibi mu ii gyii fane su. ⁸ Amaa nbunbu bire, n towe fane ye fan lee fane n-yu lu fale ato numu kpini to, fee agbu ye agbu libi, ye kekisi ye nyimisa kitu-nyita ye ntowe

gyaga mu nu u lu fane nno to. ⁹ Fan man tin antnesa sa abaa, lu fan maa lee fane kibaabuto didaa ye umu awaasa libi tuo mu. ¹⁰ Nbunbu ane okumaa numu bilini nyimisa pupwe nun, nu fan baa fan du fee fane otupu lbwaare mu, ke fan ba bu mu danbirasa. ¹¹ Lu kibaabuto pupwe numu su mu, i man bila i tiri fee oku gye Giriki obii‡ abee Gyiwu obii, abee bamu nu ba tin iduu abee bamu nu ba man tin iduu. I man tiri fee oku gye ofo kyilim abee oku ansi i man bugi, abee oku gye kanye abee oku man gye kanye, amaa umu nu i tiri mu i gye ye Krisito i gye kuto kumaa, nu mu i bu akole-gyipu kpini to.

¹² Kanin su fee lbwaare maa tu fane ba waa mu asa kyirekyire, nu o su kebiti sa fane mu, fan taa kuwee kuwu, ye kidanbirasa kiwaa, ye n-yu kase kibuya, ye bwahn kiwaa ye kenyiita bun fee kaale. ¹³ Nu fane birisa kan waa fane alibi mu, fan kpala umu su, ke fan taa alibi kee abaa. Fan taa kee fee kanan mu nu Onyiripe taa kee fane mu. ¹⁴ Nu unumu kpini kumu i gye kanye kebiti sa abaa, kumu u bute umu kpini buga waa konu kolon kyeekeye.

¹⁵ Lu fan maa gye kayu-wole kolon abi su mu, lbwaare tu fane ba waa Krisito keyuula mu to. Imu su fan yege keyuula mu ki gyii kuwura fane nkolo to. Fan taa afwaala sa lbwaare. ¹⁶ Fan yege Krisito asin mu i kyina fane to gaa. Fan taa kanyaasin kaapu abaa ke fan da abaa amu to. Fan taa Asinkyen yilasa mu ulon ye abwaaresin ulon ye Kayaayu kileekaapu ulon fwaala lbwaare lu fane nkolo to. ¹⁷ Nu kuto kumaa mu nu fen waa abee fen towe mu, fan waa umu kpini Onyiripe Yesu kitu to su, ke fan bola mu su taa afwaala sa Ose lbwaare.

Krisito abupu kipaara su nbara

¹⁸ Akyu-kilipu, fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana, kanin i dagaa Krisito okyu maa waa.

¹⁹ Anyin-kilipu, fan nye kebiti sa fane-ka ana ke fan man nmanyan bamu.

* 3:1 3:1 lbwaare gyisa su u kaapu mu bunyaa ye mu olon opula. † 3:6 3:6 Agbu lala mu u ba bamu nu be mee nu lbwaare ase mu su. ‡ 3:11 3:11 Giriki obii i gye okumaa mu nu o man gye Gyiwu obii mu.

²⁰ Nbi, fan nu sa fane akugepu koto kumaa numu to, lu fee unumu ii gyii Onyiripe Yesu mu ansi.

²¹ Akugepu fan man waa fane-bii ana agbu, man gye kanin bamu abaa ii biti i yoo.

²² Anye, fan nu sa fane-nyiripe ana mu nu ba bu kase su nfu mu koto kumaa numu to. Man gye sana mu nu bamu ansi i gyan fane su mu nkun nu fan waa, ke fan nye kuwee kuwu lu bamu ase. Amaa fan nu sa bamu kesintin to lu fane nkolo to, lu Onyiripe mu beeree su. ²³ Koto kumaa mu nu fen waa mu, fan taa fane nkolo kpini waa umu fee fan maa waa umu fen sa Onyiripe mu, nu man gye asa, ²⁴ fee fan nyi fan maa biti fan nye kukoka mu nu Onyiripe taa yila mu asa mu. Lu fee Krisito i gye Onyiripe gbaa-gbaa mu nu fen sun mu. ²⁵ Okumaa mu nu o waa alibi mu alibi kukoka nu ee biti o nye, lu fee lbwaare man su nmeege to.

4

¹ Kase su anyiripe, fan ku fane anye su kanan mu nu i dagaa nu i buron, lu fee fane gbaa fane fan nyi fan maa su Onyiripe susu.

Asin kaapusa mu nu i tii su

² Fan nye sana sa kabwaare-kule sana kumaa, ke fan baa fan da su kabwaare-kule to, ke fan taa afwaala sa lbwaare. ³ Ke fan kule kabwaare-kule sa ane gbaa-gbaa ane fee, lbwaare o bugi okpa sa mu asin mu kitowe, ke a nye okpa towe asin baalasa lu Krisito su, umu su nu n tii obu fale. ⁴ Fan kule kabwaare-kule fee n taale n bugi to n towe asin mu kyekyee fee kanan mu nu i dagaa fee n towe mu. ⁵ Fan bu kanyaasin lu kanan mu nu fan kyina ye bamu nu ba man gye Krisito abuupu mu, nu okpa ku kan bugi sa fane ye fan towe bamu Krisito asin mu, fan towe umu sa bamu. ⁶ Fan yege fane ntowe i baa i bukun fee nfole, ke fan bu kanan mu nu fan lee konu sa okumaa mu nu o taase fane asin mu.

Afwaala laalaalwe

⁷ Ane birisa Tikiku danbirasa mu nu o gye kesintin obuupu ye kyaafole

Onyiripe kusun to mu, ii biti o ba towe fane kanan mu nu n du nfu. ⁸ Inumu su nu n sun mu fane ase, ke fan nye bu kanan mu nu an du nfu, ke o be towe sanje fane nkolo to. ⁹ Maa ane birisa danbirasa Krisito okole-gyipu Onesimu mu nu o gye fane aye obii mu, nu n sun mu fane ase. Bamu ii biti ba towe fane asin mu nu ii kpee su nfu kpini.

¹⁰ Me birisa Arisitako mu nu o bu me ase obu tiisa to mu u fwaala fane. Kanin nu Banabasi mu-supu Maki gbaa u fwaala fane. N wula towe fane ye nu o kan ba fane ase mu, fan ku mu su danbirasa. ¹¹ Gyosowa mu nu ba bila bee tu mu ye Gyusitisi mu gbaa i fwaala fane. Bamu nkun i gye Gyiwu abi mu nu ba tii me birisa ana su, nu ba gye lbwaare kuwura-gyii mu to asunsunpu, nu ba kye me to ye odan. ¹² Epafarasi mu nu o gye fane aye abi nu o gye Yesu Krisito kyaafole mu u fwaala fane. Sana kumaa numu ee kule lbwaare gaa ee sa fane fee, o waa fane ke fan yile to kenken, ke fan dan ke fane Krisito okole-gyii i nye ilin gaa, ke fan waa lbwaare kebiti su. ¹³ Ngbaagbaa me n nyi kanan mu nu Epafarasi taa fane asin ye Lawodisiya abi ye Hirapoli abi asin waa mu asin tirisa, nu ee wu fane lewu. ¹⁴ Ane kyemine danbirasa Luka mu nu o gye okyepu* mu, ye Demasi bee fwaala fane. ¹⁵ Ngbaa me n fwaala ane birisa ana mu nu ba bu Lawodisiya mu, ye okyu Nimfa ye Krisito kubu mu nu bee gyanje mu aye mu.

¹⁶ Nu ba kan kale owole numu sa fane lwe mu, fan ku su ke ba kale owole mana sa Krisito kubu mu nu ki bu Lawodisiya kade to mu gbaa, ke fane gbaa fane fan kale owole mu nu n kyuroo naa sa Lawodisiya abi mu.

¹⁷ Fan towe Akipusi ye, "Ku su ke fu lwe kusun mu nu fu nye lu Onyiripe ase mu."

¹⁸ Me Pooli i taa me gbaa-gbaa me kibaa kyuroo afwaala numu n sa fane. Fan man tan su fee n san n bu obu kitii to. lbwaare o bwaala fane.

* **4:14** 4:14 Okyepu nfu u kaapu ye asa mana gye dokita nun.

Ɔwɔle gyankpaasa mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Tesalonika abi

1 Me Pɔɔli maa Silasi ye Timoti i kyurɔɔ ɔwɔle numu an sa fane Krisito abi kubu mu nu fan bu Tesalonika mu, nu fan gye Ɔse Ibwaare ye Ɔnyiripe Yesu Krisito asa mu. Ibwaare kabwaala ye kayi-yuuli ki baa ki bu fane ase.

Tesalonika abi kikɔle-gyii ye bamu kusun danbirasa

2 Saɲa kumaa an fwaala Ibwaare lu fane su, nu an nyinji fane kpini su ane kabwaare-kule to. 3 Ane kabwaare-kule sa Ibwaare mu nu ɔ gye ane-Se mu, an nyinji fane su kanan mu nu fan sun kusun lu fane kikɔle-gyii to, ye kebiti mu nu fan taa waa kusun bulɔnsa, ye kanan mu nu fan nye kɔkɔlo yile to lu tamaa mu nu fan su ane-Nyiripe Yesu Krisito to mu.

4 Ane-daa ana ye ane-supu ana, an nyi fee Ibwaare kebiti su nu ɔ lee fane waa mu lee. 5 Lu fee an man taa asin danbirasa mu ba towe sa fane kɔnɔ to nkɔn nin. Amaa an ba towe fane asin mu ye Kayaayu Kyirekyire mu ɔlon to, nu i yege nu fan kɔle asin mu gyii ye i gye kesintin. Nu fan wu kakyina danbirasa mu nu an kyina ye fane, ke i kye fane to. 6 Fan kase ane ye Ɔnyiripe mu awaasa to, umu su halu awɔrɔfo mu nu fan bu umu to gbaa mu, fan kɔle asin mu ye kensi-gyii mu nu Kayaayu Kyirekyire mu sa fane mu. 7 Imu su akɔle-gyipu mu nu ba bu Masedoniya ye Akiya mu kpini bee ki fane awaasa nu bee bu la umu. 8 Nu Ɔnyiripe asin mu i man yalage lu fane ase kpee Masedoniya ye Akiya nkɔn, amaa fane Ibwaare kikɔle-gyii asin mu, i yalage kpee katɔn kumaa numu. Kanɔn su i man daaga fee a bu la towe kutɔ ku lu umu su. 9 Lu fee bamu gbaa-gbaa bamu bee towe kifɔ kitaa mu nu fan kitaa ane. Bee towe asa kanan mu nu fan kyeege lu idakpa kusun to, ba sun Ibwaare mu nu ɔ su nkpa ye kesintin mu.

10 Nu bee towe kanan mu nu fan gyoo Ibwaare Mu-Bii Yesu mu nu ɔ kusaa mu

lu lewu to, mu kibwii lu susu ba mu asin. Nu mu u kɔle ane lu Ibwaare agbu lala mu nu kii biti ki ba asa su mu.

2

Pɔɔli kusun sunsa Tesalonika kade to

1 Ane-daa ana ye ane-supu ana Krisito abupu, fane gbaa-gbaa fane fen nyi fee ane kiba mu nu an ba fane ase mu man waa kɔyan. 2 Pɔɔli ke a ba fane ase mu, fen nyi kanan mu Filipi abi ba saale ane nu ba yege nu an gyii awɔrɔfo. Amaa halu ba maa kusu yile ane su gbaa mu, Ibwaare kye ane to nu an nye kɔkɔlo yile to, nu an taale towe fane mu asin danbirasa mu. 3 Asin mu nu an towe an kule fane fale mu, an man fɔyi ɔkpa, nu i man gye nfeere libi ku su, nu i man gye npina asin. 4 Amaa Ibwaare u ku wu ane nu ɔ taa asin danbirasa katowe waa ane abaa to. Imu su man gye nyimisa kebiti su nu an waa, amaa kanan mu nu i bɔla Ibwaare ansi mu. Mu ii nyi ane nkɔlo to ye ane nfeere. 5 Fane gbaa-gbaa fen nyi fee an man taa kɔnɔ to kɔn asin towe fane. Nu an man taa sehn baala fane su ke a nye kutɔ ku lu fane ase. Ibwaare i gye ane kesintin ogyipu. 6 An man kyina an biti ayin-bi lu asa ase abee fane ase abee ɔku ase.

Fee kanan mu nu an gye Krisito Asunpu fale mu, naafɔɔ an su ɔkpa fee a bilinji kasula fane su, 7 amaa an yoo ane n-yu kyina fane ase fee kanan mu nu talapu u yoo mu n-yu ee ku mu-bii ana su mu. 8 A maa biti fane asin gaa su mu, man gye Ibwaare Asin danbirasa mu nkɔn nu an taa biya fane. Amaa an taa ane n-yu gbaa sa fane tii su, lu fee fan bilinji ane abitipu. 9 Me-daa ana ye mi-supu ana, n kɔle gyii fee fen nyinji kanan mu nu an waa kusun gaa saɲa mu nu an bu fane ase mu. An waa kusun kakyɔwape ye kagyanbwe an ku ane n-yu su, saɲa mu nu an towe fane asin danbirasa mu, kanan mu nu a man bilinji kasula fane ɔku su.

10 Fane mu nu fan kɔle Yesu gyii mu, fan naa Ibwaare i gye ane kesintin agyipu lu kanan mu nu an kyina fane to, nu an man su ineesi ukɔ, nu ane ukpa i kyiigi, nu alibi ku man bu ane n-yu su. 11 Lu fee

fan nyi kanan mu nu an bula fane okumaa numu, fee kanan mu nu ose u bula mu gbaa-gbaa mu-bii ana mu. ¹² An waa fane aniya to, nu an towe yuula fane nkolo, nu an towe waa fane kanan mu nu fan kyina kakyina danbirasa mu nu i bola lbwaare ansi. Mu i tu fane ba mu kuwura-gyii ye mu bunyaa mu to.

*Tesalonika abi mu
kikoolle-gyii ye kenyiita*

¹³ Nu ane gbaa ane an bula an kyaga su an fwaala lbwaare, lu fee fan maa koolle lbwaare asin mu nu fan nu lu ane ase mu, fan man koolle asin mu fee asa asin, amaa fan koolle umu gyii fee i gye lbwaare asin mu gbaa-gbaa, fee kanan mu nu i gye kesintin mu. Kanun lbwaare asin manja ii sun kusun fane mu nu fan koolle gyii mu to. ¹⁴ Fane, me-daa ana ye mi-supu ana, an wu fee asin libi mu nu i ba tu lbwaare kubu-kubu mu nu i gye Krisito lee, nu i bu Gyudeya mu, kanun asin libi kulun manja i ba tu fane gbaa. Lu fee kanan mu nu fane gbaa fane fan wu aworufo fane gbaa-gbaa asa abaa to mu, kanun nu ba wu aworufo Gyiwu abi abaa to. ¹⁵ Bamu i gye bamu nu ba moo Onyiripe Yesu, nu didaa mu bamu i moo lbwaare atowepu mu, nu bamu akulun manja i gya ane kyube mu. Bamu asin i mee gyii lbwaare ansi, nu ba kusu yile asa kpini su. ¹⁶ Nu ba kpan bamu n-yu fee naafoo bee tii ane okpa, ke a man nye towe Asin danbirasa mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ke lbwaare o molige bamu. Lu fale okpa su mu, ba koola bamu alibi gyaga abaa su naa fuu umu laalaalawe. Nbuunbu mu lbwaare nye agbu waa bamu, nu ee biti o bute bamu asu.

*Pooli ii biti fee o bula naa
boo Tesalonika abi su*

¹⁷ Amaa me-daa ana ye mi-supu ana, saja dee ku mu nu ba barige anaa fane nsana mu, an lu fane ansi su bire, amaa fane asin i san i bu ane nfeere to. Imu su i yile ane ansi su gaa fee okpa kumaa numu su mu a bwii ba wu fane. ¹⁸ An biti gaa fee a ba fane ase. Me Pooli, n kpan me n-yu saja gaalaagaa su fee a ba fane ase, amaa Sitaane tii ane okpa. ¹⁹ Ane-Nyiripe Yesu Krisito kibwii ba mu,

mu ne i gye ane tamaa ye ane kensi-gyii ye ane bunyaa kinye mu ansi to? Man gye fane? ²⁰ Kesintin mu, fane i gye ane bunyaa ye kensi-gyii.

3

*Ba sun Timoti kpee
Tesalonika*

¹ Imu su a maa wu ye a man bula ye a taale waa koto ku lu umu su mu, an waa ane nfeere fee ane nkun an sii Antensi kade to nfu. ² Nu an sun ane-supu Timoti mu nu o gye ane birisa lbwaare kusun obuupu mu nu anaa mu an towe asin danbirasa lu Krisito su. An sun mu ye o ba waa fane olun to ye aniya to fane kikoolle-gyii su. ³ Ke kanyanla mu nu u ba fane su fale, i man yege fane to oku o bwii kamaa. Fane gbaa-gbaa fane fen nyi fee i gye lbwaare kebiti nu kanyanla numu i ba ane su. ⁴ Kesintin to, saja mu nu an bu fane ase mu, an taale an towe fane fee an biti an nye kanyanla. Nu i ba kanun kesintin fee kanan mu nu fan nyi mu. ⁵ Lu umu su n maa man bula ye n taale kyina yege n man wu fane mu, n sun Timoti ye o ba ku kanan mu nu fan yile fane kikoolle-gyii to. Lu fee i su me kufuu fee fale otutokupu mu ba tub fane to ku, ke i yege ane kikipine mu i waa kiyen.

*Timoti ba towe asin
bukonsa lu
Tesalonika abi su*

⁶ Amaa Timoti dan lu fane ase ba nbuunbu numu nu o biya asin bukonsa lu fane kikoolle-gyii ye fane kebiti mu nu fan su. Nu o towe ane ye ane asin a bu fane nkolo to nu fen nyinji ane su gaa saja kumaa numu, nu fen biti fee anaa fane an wu abaa, fee kanan mu nu ane gbaa ane an biti mu. ⁷ Imu su, me-daa ana ye mi-supu ana, anaa ane aworufo mu nu an gyii ye kanyanla mu nu a wu mu kpini mu, lu fane kikoolle-gyii su mu i waa ane olun to. ⁸ Nbuunbu bire, ane nkolo i tiye ane lu kanan mu nu fan yile Onyiripe mu to kenken mu. ⁹ Afwaala moo nu an biti a taa sa lbwaare lu fane su, lu kensi-gyii mu nu lbwaare yege nu an nye lu fane su fale? ¹⁰ Kakyuwape ye kagyanbwe kpini an kule kabwaare-kule gaa lu ane nkolo

tɔ fɛɛ a bɪla nyɛ wu fanɛ, kɛ a sa fanɛ koto mu nu ki tiri fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mu tɔ.

¹¹ Nu anɛ kabwaarɛ-kulɛ ɪ gyɛ yɛ anɛ-Sɛ lbwaarɛ gbaa-gbaa yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ba bugi ɔkpa sa anɛ kɛ a ba fanɛ asɛ.

¹² An kulɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu yɛ, ɔ yɛgɛ fanɛ kebiti kɪ nyɛ akyɔ tii sɔ, kɛ fan bitɪ abaa yɛ ɔkɔmaa nɪmɔ gaa, fɛɛ kanan mu nu anɛ gbaa an sɔ kebiti sa fanɛ mu. ¹³ An kulɛ fɛɛ ɔ sa fanɛ kɔkɔlɔ ɔsu, kɛ alibi yɛ ineesi ɪkɔ ɪ man bɔ fanɛ n-yu sɔ anɛ-Sɛ lbwaarɛ ansi tɔ, saɲa mu nu anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ii bitɪ ɔ ba maa lbwaarɛ asa mu.

4

Kakyina mu nu ɪ bɔla lbwaarɛ ansi

¹ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan kyɪna kakyina mu nu ɪ gyii lbwaarɛ ansi, nu fan nu sa anɛ. Anɛ laalaalɔwɛ asɪn mu ɪ gyɛ yɛ an sɔ ɔnyɪrɪpɛ Yesu an kulɛ fanɛ yɛ, fan kɪtaa tɔ kɛ fan waa ɪmɔ nu ɪ kyɔ fale tii sɔ. ² Lu fɛɛ fen nyi kɪkaapɔ mu nu an kaapɔ fanɛ lu ɔnyɪrɪpɛ Yesu ɔlɔn tɔ.

³ ɪ gyɛ lbwaarɛ kebiti nɪn fɛɛ fan man waa fanɛ n-yu ineesi, kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yu lu abawɔlɛ-sɪn tɔ. ⁴ Kɛ fanɛ ɔkɔmaa nɪmɔ ɔ kun mu n-yu lu kakyɪ abɛɛ kanyɪn bitɪ sɔ, kanan mu nu ɔ baa ɔ du kyɪrɛkyɪrɛ kɛ ɔ nyɛ bɛɛrɛɛ. ⁵ Kɛ mu awaasa ɪ man ba ɪ gyɛ kayalaga ɔkpa sɔ fɛɛ bamɔ nu ba man nyi lbwaarɛ maa mu ɪkpa mu. ⁶ Nu ɔkɔ ɔ man taa fale awaasa libi nɪmɔ waa mu bɪrɪsa, abɛɛ ɔ sisii mu kayalaga asɪn kɔ tɔ. Lu fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ ii bitɪ ɔ bɪtɛ bamɔ nu bɛɛ waa fale alibi asɔ, fɛɛ kanan mu nu an wɔla tɔwɛ fanɛ nu an da fanɛ amu tɔ mu. ⁷ lbwaarɛ man tɪ anɛ yɛ an ba waa agyaga-sɪn nɪn, amaa a ba kyɪna kakyina kyɪrɛkyɪrɛ tɔ. ⁸ Imɔ sɔ ɔkɔmaa mu nu ee kina kɪkaapɔ nɪmɔ mu, man gyɛ nyɪmɪsa nu ee kina, amaa lbwaarɛ mu nu ɛɛ sa anɛ mu Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mu, nu ee kina.

⁹ Nu lu kinyi-bii kebiti bɪrɛ sɔ mu, ɪ man bɪla ɪ tiri fɛɛ a kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ sa fanɛ. Lu fɛɛ lbwaarɛ kaapɔ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ kanan mu nu fan bitɪ abaa. ¹⁰ Nu kesintin tɔ mu, fen bitɪ fanɛ bɪrɪsa ana mu nu ba bɔ Masedoniya kase sɔ kpini. Amaa anɛ bɪrɪsa ana, an tɔwɛ an waa

fanɛ aniya tɔ fɛɛ fan kyaga sɔ waa kanɪn tii sɔ.

¹¹ Fan kpan fanɛ n-yu kɛ fan kyɪna kayɪ yuuli tɔ, kɛ ɔkɔmaa nɪmɔ ɔ man taa mu n-yu waa asa asɪn tɔ, kɛ fan taa fanɛ abaa sun kusun. An wɔla tɔwɛ fanɛ ɪnɪmɔ kpini. ¹² Lu kanɪn sɔ mu, fen bitɪ fan nyɛ bɛɛrɛɛ lu asa mu nu ba man tii fanɛ sɔ mu asɛ, kɛ ɪ yɛgɛ kɛ fan man taa fanɛ n-yu tɔv ɔkɔ sɔ.

ɔnyɪrɪpɛ Yesu

kibwii ba mu

¹³ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, a mee bitɪ fɛɛ fan baa fan bɔ kitentenbiri tɔ lu alewupu sɔ, abɛɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ nyita fanɛ fɛɛ asansa mu nu ba man sɔ tamaa mu.

¹⁴ An kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu wu nu ɔ bwii kyɪnɪ ba nkpa tɔ, kanɪn maɲa nu an bɪla kɔɔlɛ gyii fɛɛ bamɔ nu ba kɔɔlɛ Yesu gyii nu ba wu mu, lbwaarɛ ii bitɪ ɔ bwii kyɪnɪ bamɔ ba nkpa tɔ, kɛ ba maa Yesu ba bwii ba. ¹⁵ Lu ɔnyɪrɪpɛ mu gbaa-gbaa kɔnɔ tɔ asɪn mu, nu an tɔwɛ fanɛ yɛ anɛ mu nu an san an tɛ nkpa tɔ naa fɔv kake mu nu ɔnyɪrɪpɛ ii bitɪ ɔ ba mu, a mɛɛ yɛ a gyankpaa alewupu mu. ¹⁶ Lu fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ mu gbaa-gbaa ii bitɪ ɔ kpɪlɪgɛ lu susɔ ɛɛ ba kase, yɛ ɪlawɔ lala kɔnɔsa yɛ lbwaarɛ kabɔɔ bɪlɪsa ɔbɔlɛ yɛ lbwaarɛ kabɔlɛ, kɛ bamɔ nu ba wu Krisito tɔ mu ba gyankpaa kyɪnɪ. ¹⁷ Imɔ kamaa mu, anɛ mu nu an sii nu an san an bɔ nkpa tɔ mu, ee bitɪ ɔ kɪtaa anɛ bɔga bamɔ tɔ abwaarɛ-wɔlɛ tɔ, kɛ a naa gyaɲa ɔnyɪrɪpɛ mu susɔ. Kɛ a naa kyɪna yɛ ɔnyɪrɪpɛ mu kɪkpaa. ¹⁸ Imɔ sɔ fan taa fale asɪn nɪmɔ tɔwɛ waa abaa ɔlɔn tɔ.

5

Fan kɔvɔla fanɛ n-yu gyoo

Yesu kibwii ba mu

¹ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, ɪ man bɪla ɪ tiri fɛɛ a kyɔrɔɔ asɪn kɔ lu saɲa yɛ kake mu nu ɪnɪmɔ ii bitɪ ɪ ba mu sa fanɛ. ² Lu fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fen nyi kesintin tɔ fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ Yesu Kake Lala mu nu ee bitɪ ɔ ba mu, ii bitɪ ɪ baa ɪ du nɪn fɛɛ oyu maa ba kagyanbwe mu. ³ Saɲa mu nu asa bɛɛ tɔwɛ yɛ, “An sɔ kayɪ yuuli nu sehn man bɪla yɛ ɔ waa anɛ” mu, tɔtɔ nu kenyiita kii bitɪ kɪ ba bamɔ sɔ upula tɔ fɛɛ kanan

mɔ nɔ keduɔidi kɔ kɔta ɔto wuya mɔ. Nɔ bamɔ ɔku mee ye ɔ taale lee mɔ n-yɔ lɔ kanɔn awɔrɔfo mɔ to.

⁴ Amaa fane akɔɔle-gyipu bire, fan man bu kitentenbiri to, ke kanɔn kake maɔa ki ba purigi fane fee oyu mɔ. ⁵ Fane kpini fen gye fitla to asa nɔ fen naa kayike to. Amaa a man gye kagyanbwe asa mɔ nɔ an naa kitentenbiri to. ⁶ Imɔ sɔ fan man yege an baa an du fee bamɔ nɔ ba de tan sɔ mɔ, amaa fan yege an kɔɔla ane n-yɔ ke an baa an da sɔ. ⁷ Lɔ fee bamɔ nɔ bee de mɔ, bee de kagyanbwe nɔn, nɔ bamɔ nɔ bee buɔ nta mɔ, bee buɔ kagyanbwe nɔn. ⁸ Amaa fee a maa gye kayike to asa mɔ, fan yege an kɔɔla ane n-yɔ, ke a taa ane kɔɔle-gyɔi ye kebiti waa kɔto kɔnsa kun ane nkɔɔ sɔ fee kanan mɔ nɔ anaakɔɔ bee waa mɔ. Ke a taa kamɔlige mɔ nɔ an sɔ tamaa mɔ waa kɔwɔrɔ bun ane amɔ sɔ fee anaakɔɔ awɔrɔ. ⁹ Lɔ fee lbwaare man tɔ ane ye a ba gyɔi awɔrɔfo lɔ mɔ agbu lala mɔ sɔ. Amaa ɔ tɔ ane ye lɔ ɔnyɔrɔpe Yesu Krisito sɔ ke a ba nye kamɔlige. ¹⁰ Yesu Krisito wu sa ane nɔn, imɔ sɔ an kan an te nkpa to nɔn oo, abee an wu nɔn oo, anaa mɔ a buga kyɔna. ¹¹ Imɔ sɔ fan towe waa abaa ɔɔn to, ke fan kye abaa to fee kanan mɔ nɔ fen wɔla fen waa fale.

Laalaabwe asɔn ye afwaala

¹² Anɔ-daa ana ye anɔ-supu ana, an kɔle fane fee fan taa beere sa fane agyankpaapɔ mɔ nɔ fanaa bamɔ fen sun ɔnyɔrɔpe Yesu Krisito mɔ. Bee kpan bamɔ n-yɔ bee waa kusun nɔ bee kaapɔ fane kanan mɔ nɔ fan kyɔna kakyɔna danbirasa to. ¹³ Lɔ kusun mɔ nɔ bee sun sɔ mɔ, fan taa beere lala sa bamɔ ke fan biti bamɔ asɔn gaa. Ke fan taa kayɔ-yuuli kyɔna ye abaa. ¹⁴ Anɔ-daa ana ye anɔ-supu ana, an towe fane ye, fan da awɔlegyɔɔ mɔ nɔ ba bu fane to mɔ amɔ to, ke fan towe waa bamɔ nɔ ba man sɔ nkɔɔ mɔ, ke fan kye apɔɔsɔ mɔ to, ke fan nye kenyiita sa ɔkɔmaa nɔmɔ. ¹⁵ Fan kɔ sɔ ye ɔdan ke fane to ɔku ɔ man taa alibi ka alibi kɔkɔ. Amaa saɔa kɔmaa fan kpan fane n-yɔ fan waa kɔdanbirasa fen sa abaa ye ɔkɔmaa nɔmɔ.

¹⁶ Fan yege fane ansi i gyɔi saɔa kɔmaa. ¹⁷ Fan kyaga sɔ fen kɔle kabwaare-kɔle saɔa kɔmaa. ¹⁸ Fan taa afwaala sa lbwaare kɔto kɔmaa to. Lɔ fee imɔ nɔ lbwaare ii biti fee fan waa lɔ Yesu Krisito ɔɔn to sɔ. ¹⁹ Fan man dun Kayaayu Kyɔrekyɔre fulɔn mɔ kusun. ²⁰ Nɔ lbwaare Kayaayu kan lee asɔn sa mɔ atɔwepɔ nɔ bee towe fane mɔ, fan man mirigi asɔn mɔ nɔ. ²¹ Amaa fan toɔ bamɔ asɔn towe sa ye kɔto kɔmaa to kɔ, ke fan kɔta imɔ nɔ i buɔn. ²² Ke fan lee fane n-yɔ lɔ alibi kɔmaa nɔmɔ to.

²³ lbwaare mɔ nɔ ɔ gye keyuula wuya mɔ, ɔ lɔɔ fane kɔto kɔmaa nɔmɔ to yɔla sa mɔ n-yɔ. Ke ɔ kɔ fane kayaayu ye fane kala ye fane kayɔ-wɔle kpini sɔ, ke alibi akɔ i man ba i bu fane sɔ kake mɔ nɔ anɔ-Nyɔrɔpe Yesu Krisito ii biti ɔ bwii ba mɔ. ²⁴ lbwaare mɔ nɔ ɔ tɔ fane waa mɔ lee mɔ, mɔ i gye kesintin wuya nɔ ee biti ɔ waa kanɔn. ²⁵ Anɔ-daa ana ye anɔ-supu ana, fan kɔle kabwaare-kɔle sa anɔ. ²⁶ Fan fwaala Krisito abi mɔ kpini ke fan taa kebiti baari abaa. ²⁷ Lɔ anɔ-Nyɔrɔpe Yesu Krisito kɔtɔ to sɔ, n towe fan ye fan kale ɔwɔle nɔmɔ sa akɔɔle-gyipu mɔ kpini.

²⁸ Anɔ-Nyɔrɔpe Yesu Krisito kabwaala kɔ baa kɔ bu fane ase.

Ɔwɔle nyɔsapu mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Tesalonika abi

Afwaala

¹ Mɛ Pɔɔli maa Silasi ye Timoti i kyurɔɔ ɔwɔle numu an sa fane Krisito abi kubu mu nu fan bu Tesalonika, nu fan gye anɛ-Sɛ Ibwaare ye Ɔnyiripe Yesu Krisito asa mu.

² Anɛ-Sɛ Ibwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayi yuuli.

Yesu Krisito kibwii ba

mu asin

³ Anɛ-daa ye anɛ-supu ana, i tiri fɛɛ an fwaala Ibwaare saɲa kumaa numu lu fane su. Nu i dagaa fɛɛ a maa waa kanin. Lu fɛɛ fane kikɔɔle-gyii ku dan kii tii su, nu fane kebiti mu nu fan su sa abaa mu kii tii su. ⁴ Imu su nu anɛ gbaa-gbaa anɛ an taale da anɛ nkolo su, an towe fane n-yu su asin an sa Ibwaare kubu-kubu mu to kpini, lu kanan mu nu fen nye nkolo yile fane kikɔɔle-gyii to, lu fane kanyanla ye awurufɔ mu nu fen gyii mu to.

⁵ Inumu kpini i kaapu fɛɛ Ibwaare katale mu ki du kyɛkyɛ. Imu ii biti i yege ke fan baa fan dagaa sa Ibwaare kuwura-gyii mu nu fen gyii kumu su awurufɔ mu. ⁶ Ibwaare gye kesintin ogyipu nin. Mu ii biti ɔ taa awurufɔ teela bamu nu beɛ nyanla fane mu. ⁷ Ee biti ɔ sa fane mu nu fen gyii awurufɔ mu ye anɛ kpini ɔfute, saɲa mu nu anɛ-Nyiripe Yesu ee biti ɔ lu susu ba maa mu nɔɔ lɔlɔnpu ye fulɔn mu. ⁸ Nu fulɔn nu Ibwaare ii biti ɔ taa bute bamu nu bee kina mu mu, ye bamu nu ba waa kusu to ɔlon sa Ɔnyiripe Yesu Krisito Asin danbirasa mu. ⁹ Ibwaare ii biti ɔ bute bamu kusu mu nu ki gye kenyiita kakpaa, ke ɔ gya bamu lu mu ansi ye mu bunyaa mu ɔlon to. ¹⁰ Kanin kake mu nu Yesu ii biti ɔ ba mu, mu asa mu nu ɔ lonɔ yila mu, bee biti ba kusaa mu kitu susu, ke bamu nu ba kɔɔle gyii mu ba yin mu. Fane gbaa fane fan tii su, lu fɛɛ fan kɔɔle mu asin mu nu an towe fane mu gyii.

¹¹ Inumu kpini i maa bu anɛ nfeere to su mu, an kule kabwaare kule an sa fane saɲa kumaa numu fɛɛ Ibwaare ɔ lonɔ fane, ke fan dagaa kitu mu nu ɔ tu fane mu. Ke lu mu ɔlon to su mu ɔ yege kutɔ danbirasa kumaa mu nu fan fɛ nfeere ye fen biti fan waa mu, i waa ɔdan sa fane, ke fane kikɔɔle-gyii kusun mu nu fen waa mu fan taale waa kumu naa lɔwe. ¹² An kule inumu kabwaare kule fɛɛ anɛ-Nyiripe Yesu Krisito kitu ki dii susu, ke asa ba wu mu bunyaa fane to, ke lu Yesu Krisito su mu, fane kitu ki dii susu fɛɛ kanan mu nu Ibwaare maa anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane mu.

2

Ɔmu nu o mee buu sehn

mu asin libi

¹ Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, lu anɛ-Nyiripe Yesu Krisito kiba mu su ye kanan mu nu a bɔga naa gyaɲa mu su mu, an kule fane ye, ² nu ɔku kan ba fane ase ye Ibwaare lee mu asin sa mu ye ɔ towe fane mu, abee ɔ nye ɔkala ku abee ɔ nye ɔwɔle lu anɛ ase mu nu ku towe ye Ɔnyiripe Yesu kake lala mu ki tee ba mu, fan man yege fane nfeere i wuliti fane to abee i nmaa fane nkolo. ³ Ɔkpa kumaa numu su mu fan man yege ɔku ɔ pina fane. Lu fɛɛ kanin kake mu mee ye ɔ ba, amɔɔ ɔmu nu ee biti ɔ ba kusu yile kina Ibwaare mu, ɔ ba pɔyi. Nu nyimisa mu nu o mee buu sehn, nu ee biti o wu fɔyi kakpaa mu, ii biti i lee mu ifuli pɔyi ke kake mu ki fu. ⁴ Ee biti ɔ kusu yile kutɔ kumaa mu nu nyimisa ii sun fɛɛ idakpa ye umu to ato ye Ibwaare gbaa. Imu su ee biti ɔ kusaa mu n-yu inumu kpini su, ke ɔ naa kyina kabwaare-sunkpa aye mu to, ee towe ye mu i gye Ibwaare.

⁵ Fen mee nyinji fɛɛ saɲa mu nu n kyuna n bu fane ase mu n towe fane inumu kpini? ⁶ Nu nbunbu fan nyi kutɔ mu nu kii tii ɔmu nu o mee buu sehn mu ɔkpa, lu fɛɛ saɲa mu nu ii biti i ba lee mu ifuli mu i man pu fu. ⁷ Lu fɛɛ ɔmu nu o mee buu sehn mu ɔlon mu i wɔla ii sun kusun asiri to, nu i yege asa beɛ waa kusu to alɔn. Amaa ɔmu nu ee kun kumu nbunbu mu, ii biti ɔ kyaga su ee

kun kanin naa fɔv saɲa mu nu lbwaare ii biti ɔ lɛɛ mu lu ɔkpa mu sv. ⁸ Tutɔ nu lbwaare ii biti ɔ lɛɛ ɔmu nu o mee buu sehn mu ifuli, nu ɔnyiripe Yesu kan bwii ba mu, ke ɔ taa mu kɔnɔ tɔ afuu mu mɔɔ mu, ke ɔ taa mu bunyaa nyita mu kakpaa. ⁹ ɔmu nu o mee buu sehn mu kiba mu, ee biti o sun Sitaane kusun. Ee biti ɔ taa Sitaane ɔlɔn waa adangana ye sinkaala ye asin kyinkyinsa pina asa. ¹⁰ Nu ee biti ɔ bola ɔkpa kumaa sv taa asin libi pina bamu nu bee biti ba nyita mu. Bee nyita, lu fee ba kina kesintin mu nu kii biti ki molige bamu mu. ¹¹ Lu unumu sv lbwaare u yege nu antijesa lala ba bamu nfeere tɔ, ke ba lan bee kɔle antijesa mu bee gyii, ¹² ke bamu nu ba kina kesintin kikɔle-gyii mu, nu bamu ansi i gyii alibi kiwaa sv mu kpini bee biti ba gyii kupwe.

Fan yile fane kikɔle-gyii tɔ kenken

¹³ Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana mu nu ɔnyiripe ii biti fane asin, i dagaa saɲa kumaa numu a maa fwaala lbwaare sa fane. Lu fee lbwaare wɔla lɛɛ fane lu npiili ase mu ye ee biti ɔ molige fane. ɔ waa unumu nin lu Kayaayu Kyirekyire mu ɔlɔn tɔ ye fane kikɔle kesintin mu gyii, ke fan baa fan gye bamu nu ɔ lɔnɔ yile sa mu n-yu. ¹⁴ lbwaare bola mu asin danbirasa mu nu an tɔwe mu sv tu fane ye fan ba nye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito bunyaa mu. ¹⁵ Kanin sv, anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, anɛ asin mu nu an kaapu fane ye umu nu an kyɔrɔɔ sa fane mu, fan yile tɔ ke fan kitaa umu tɔ kenken.

¹⁶ Anɛ-Nyiripe Yesu Krisito gbaa-gbaa ye anɛ-Se lbwaare mu nu bee biti anɛ asin gaa mu, ba bola kabwaala mu sv tɔwe waa anɛ ɔlɔn tɔ kakpaa, nu ba sa anɛ tamaa danbirasa. ¹⁷ An kule fee lbwaare ɔ tɔwe kitaa fane nkɔlɔ, ke ɔ waa fane ɔlɔn tɔ lu fane kutɔ danbirasa kumaa mu nu fen waa ye umu nu fen tɔwe.

3

Fan kule kabwaare kule sa anɛ

¹ Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, anɛ laalaalɔwe asin mu i gye ye, fan kule kabwaare kule sa anɛ ke ɔnyiripe asin

mu i nye yalage bilɛn-bilɛn, ke i nye beere lala fee kanan mu nu i nye fane ase mu. ² Ke fan kule kabwaare kule ye lbwaare ɔ lɛɛ anɛ lu amu tɔ ɔlɔn wuya ana ye asin libi wuya ana abaa tɔ, lu fee man gye ɔkumaa numu u kɔle Yesu gyii. ³ Amaa ɔnyiripe mu gye kesintin wuya nin, nu mu ii biti ɔ sa fane ɔlɔn ke o kun fane lu Sitaane kibaa tɔ. ⁴ An sv kikɔle-gyii ɔnyiripe mu tɔ fee ee yege nu fen waa, nu fen biti fan kyaga sv waa atɔ mu nu an sa fane kɔnɔ ye fan waa mu. ⁵ An kule kabwaare kule ye, ɔnyiripe o bilijaa fane nfeere kpɛe lbwaare kebiti mu tɔ ye Yesu Krisito kɔkɔlɔ kinye yile tɔ mu tɔ.

ɔku ɔ man waa ɔwɔlɛgyɔɔ

⁶ Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, lu ɔnyiripe Yesu Krisito kitu tɔ sv mu, an sa fane kɔnɔ ye fane birisa mu nu o mee biti kusun kiwaa, nu mu kibaabɔtɔ ki man naa ye kikaapu mu nu fan nye lu anɛ ase mu, fan kitaa fane n-yu lu mu sv. ⁷ Fane gbaa-gbaa fane fen nyi kanan mu nu i dagaa fee fan buu anɛ ayaa natesa. Lu fee saɲa mu nu an bu fane ase mu a man kyina waa wɔlɔgyɔ, ⁸ nu an man gyii ɔku agyitɔ yege a man ka umu kɔkɔ. Amaa an payi ansi waa kusun ye kikipine kakyɔwape ye kagyanbwe kanan mu nu anɛ kikyina fane ase mu i man waa kasula sa fane tɔ ɔku. ⁹ A maa waa unumu mu, i man gye nin ye a man sv ɔkpa ke a taa anɛ n-yu tɔv fane nkyɛtɔ sv, amaa an waa yila nin ke fan nye buu anɛ ayaa natesa sv. ¹⁰ Halu saɲa mu nu an bu fane ase mu an sa fane kɔnɔ ye, “ɔkumaa mu nu o mee biti kusun kiwaa mu, ɔ man gyii.”

¹¹ An nu ye aku ba bu fane tɔ ba sv wɔlɔgyɔ. Be mee sun kusun ku, amɔɔ asa asin tɔ kinate loo. ¹² Bamu nu be du kanin mu, an sa bamu kɔnɔ nu an tɔwe an sa bamu ɔnyiripe Yesu Krisito kitu tɔ sv ye ba biti kusun waa biti bamu agyitɔ gyisa. ¹³ Amaa fane, anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana birɛ, fan man yege kidanbirasa kiwaa i fii fane.

¹⁴ Nu fane tɔ ɔku kan kina anɛ asin mu nu an kyɔrɔɔ waa ɔwɔle numu tɔ fale mu, fan baa fan da mu sv. Fanaa mu

fan man bula bɔga waa sehn, ke ipeeli ɪ kɪtaa mu. ¹⁵ Fan man taa mu waa fɛɛ fanɛ dɔn, amaa fan tɔwe waa mu fɛɛ fanɛ-nyi mu-bii ana tɔ ɔku.

Laalaalɔwe afwaala

¹⁶ Anɛ kabwaare kule ɪ gye ye anɛ-Nyɪrɪpe Yesu Krisito gbaa-gbaa mu nu ɔ gye kayɪ-yuuli wuya mu, ɔ sa fanɛ kayɪ-yuuli saɲa kɔmaa ye ɔkpa kɔmaa sɔ. Anɛ-Nyɪrɪpe Yesu ɔ baa ɔ bu fanɛ kpini ase.

¹⁷ Mɛ Pɔɔli mɛ gbaa-gbaa mɛ ɪ taa mɛ kɪbaa kyɔrɔɔ afwaala nu mu. Kanɪn nu n duligi mɛ ɪwɔle kpini. Fale nu n kyɔrɔɔ.

¹⁸ Anɛ-Nyɪrɪpe Yesu Krisito kabwaala kɪ baa kɪ bu fanɛ kpini ase.

Ɔwɔle gyankpaasa mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli ɪ kyurɔɔ ɔwɔle numu. Lu lbwaare ane Ɔmoligeɔ ye Krisito Yesu mu nu ɔ gye ane tamaa kɪrɪre sɔ nu n ba waa Krisito Yesu Osunpu. ² N kyurɔɔ n sa fu Timoti mu nu lu Yesu kɪkɔle-gyii sɔ nu fu gye mɛ kesintin tɔ kebii. Kabwaala ye kɔwɛe kuwu ye kayɪ yuuli mu nu ɪ lu Ɔse lbwaare ye ane-Nyɪrɪpe Krisito Yesu ase mu kɪ ba fu sɔ.

Kumu tɔ kɪda lu antɪjesa kɪkaapu sɔ

³ Fɛɛ kanan mu nu n tɔwe waa fu sɔna mu nu n kpee Masedoniya mu, sii kyɪna Efeso tuto ke fu nye tii antɪjesa akaapupu mu kɪkaapu ɔkpa. ⁴ Tɔwe sa bamu ye ba yege asɪrɪkpan ikisii-sɪn ye kakɔge tɔ nkyaga sɔ asɪn. Lu fɛɛ fale ato numu ɪ bɪya ɪmɔɔre-libi nɪn, nu ɪ mee kye asa kabwaare-sun mu nu kɪ bola kɪkɔle-gyii sɔ mu tɔ. ⁵ Kɔtɔ mu nu mɛ kɔnɔsa numu yɪle sɔ mu ɪ gye ye, asa ba nye kebiti mu nu kɪ lu kɔkɔlɔ fuuli tɔ, ye nfeere mu nu ɪ burɔn, ye kɪkɔle-gyii kesintin tɔ. ⁶ Aku ba man bila ba buu ɪnumu, amaa ba buu ntɔwe mu nu ɪ man sɔ kase. ⁷ Bee biti ba baa ba gye lbwaare nbara akaapupu mu, amaa ba man nyi nu be mee nu asɪn mu nu bee yɪle ɪmu sɔ bee tɔwe mu kase.

⁸ An nyi fɛɛ nbara mu ɪ burɔn, nu ɔkɔmaa numu kan buu ɪmu ɔkpa sɔ mu, ɪ burɔn sa mu. ⁹ Nu an bila an nyi ye nbara mu ɪ man de sa ɪkpa kyigisa wuya ana, amaa ɪ de sa nbara anyitapu ye kusɔ tɔ ɔlɔn wuya ana, ye bamu nu ba mee bunyaa lbwaare ye alibi awaapu, ye bamu nu ba man du kyɪrɛkyɪre ye bamu nu be mee sun lbwaare, ye bamu nu bee mɔɔ bamu-se ana abee bamu-nyi ana, ye asa amɔɔpu. ¹⁰ Nbara mu ɪ bu tɔ sa bamu nu bee lu bamu-kuli ana abee bamu-ka ana kamaa, ye bamu nu bee waa agyaga-sɪn, ye bamu nu ba kɪtaa asa bee fe ke ba nye afulee, ye antɪjesa wuya ana,

ye bamu nu bee tɪn antɪjesa bee bɔ ntan, ye bamu nu bee waa asɪn kɔmaa mu nu ɪ mee buu kesintin kɪkaapu mu. ¹¹ Kɪkaapu numu kɪ lu bunyaa asɪn danbɪrasa mu nu lbwaare mu nu ayenbi ɪ gye mu lee mu taa waa mɛ abaa tɔ ye n tɔwe n sa asa.

Pɔɔli afwaala sa lbwaare fɛɛ maa bwaala mu

¹² N sɔ afwaala n sa ane-Nyɪrɪpe Krisito Yesu, mu nu ɔ sa mɛ ɔlɔn ye n waa kusun, nu ɔ wu mɛ fɛɛ kesintin-gyipu, nu ɔ lee mɛ ye n ba waa mu kusun mu. ¹³ Naafɔɔ sɔna kɔ tɔ mu, n kyɪna n tɔwe n nyita Krisito mu, yege n nyanla mu abuupu, nu n biti bamu keluu. Amaa lbwaare wu mɛ kɔwɛe, lu fɛɛ n man kyɪna n nyi nɪn, nu n man kyɪna kɔle mu gyii. ¹⁴ Ane-Nyɪrɪpe Krisito bwaala mɛ gaa, nu ɔ yege nu n kɔle mu gyii, nu n nye mu kebiti mu.

¹⁵ Katɔwe numu gye kesintin nɪn, nu ɪ tiri fɛɛ ɔkɔmaa ɔ kɔle ɪmu gyii. Asɪn mu ɪ gye ye, Krisito Yesu ba dulinyaa tɔ nɪn ye ɔ ba mɔlɪge alibi awaapu, nu bamu tɔ kpini mu, mɛ ɪ gye olibilibi mu. ¹⁶ Amaa lbwaare wu mɛ kɔwɛe, saamu Krisito Yesu ɪ nye lee mu kenyiita lala mu kaapu, ke ɪ ba waa sɪnkaala sa asa mu nu bee biti ba ba kɔle mu gyii mu kpini, ke ba nye nkpa kakpaa. ¹⁷ ɪmu sɔ fan yege a taa beere ye bunyaa sa Owura mu nu ɔ te kakpaa naa fu sɔna mu nu ɪ man sɔ ɔkaa. Nu mu nkɔn ɪ gye lbwaare, nu ɔ mee wu, nu a mee wu mu ye ansi. Amen!

¹⁸ Mi-bii Timoti, n sa fu fale kɔnɔsa mu nu ii buu asɪn mu nu lbwaare ɔtɔwɛpu wɔla tɔwe yɪla lu fu sɔ mu. Nu fu kan taa ɪmu waa kusun mu, fii biti fu kɔ Ɔnyɪrɪpe asɪn mu ɪkɔ, ¹⁹ yege fu sɔ kɪkɔle-gyii mu tɔ nu fu bu fu kɔkɔlɔ tɔ ye ato mu nu fu waa mu ɪ burɔn. Aku ba kina ɪnumu nu bamu kɪkɔle-gyii ɪ muuri fɛɛ afuu maa muuri ɔkɔlɔ mu. ²⁰ Bamu tɔ aku ɪ gye Himenasu ye Alekisanda. N yege bamu waa Sɪtaane abaa tɔ, ke ɪ kaapu bamu ye ba man bila tɔwe yii lbwaare.

2

Krisito kɔbu mu tɔ kabwaare-sunkpa

¹ Kanun sɔ, koto mu nu ki tiri nu n kole ye fan waa mu i gye ye, fan taa asa asin tirisa tuɔ lbwaare ansi to, ke fan kole kabwaare kole, ke fan yile bamu ayaa to kole lbwaare sa bamu, ke fan taa afwaala sa lbwaare. ² Fan kole kabwaare kole sa awura ye alɔlɔnpɔ kpini, ke a kyina keyuula ye kayi-yuuli to, ke a sun lbwaare danbirasa, ke a kyina kakyina mu nu i dagaa. ³ Inumu i burɔn, nu umu ii gyii lbwaare ane ɔmɔlɔgepu mu ansi, ⁴ nu mu ii biti fee asa kpini ba nye kamɔlɔge ke ba ba bu kesintin mu. ⁵ Lu fee lbwaare kulɔn i bu to, nu ɔsa kulɔn i yile lbwaare maa asa nsana, nu Krisito Yesu i gye kanun nyimisa mana, ⁶ nu mu i taa mu nkpa lee saraga wu koolɔ asa kpini, inumu i gye adanse asin mu nu lbwaare lee kaapu sana mu nu i dagaa. ⁷ Kanun mana sɔ nu lbwaare lee me waa asin mu kaboo ye Krisito osunpu. Nu n gye kesintin ye kikoolɔ-gyii mu okaapupu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. N towe kesintin nun, n mee tin antɔesa.

⁸ N biti fee Krisito kubu kumaa numu to mu, anyin ba kusaa bamu abaa kyirekyire* kole kabwaare kole yege agbu ye kamooɔre-gyii man bu bamu to.

⁹ N bila n biti fee akyi mu ba bun ato mu nu i kukwe bamu, nu i dagaa, nu i man sɔ agyaga-sin. Ba man waa bamu inyini adawɔ-adawɔ, nu ba man taa suwa ato abee agyibi ye ataa mu nu i sɔ ogyalin mu bun.† ¹⁰ Amaa ba taa kɔbaaboto danbirasa mu nu ki dagaa fee akyi mu nu bee sun lbwaare.

¹¹ Akyi ba bun bamu nno sɔ biya bamu n-yu kase bila ato. ¹² N man sa okpa ye okyi ɔ kaapu abee ɔ baa ɔ sɔ ɔlɔn ɔnyin sɔ, i tiri fee ɔ waa surum. ¹³ Lu fee Adam nu lbwaare gyankpaa tuɔ pɔyi nu ɔ tuɔ Hawa. ¹⁴ Nu man gye Adam nu Sitaane pɔna, amaa okyi mu, nu Sitaane pɔna nu o bilinji alibi ɔwaapu. ¹⁵ Amaa nu akyi ba kan kyaga sɔ yile kikoolɔ-gyii mu to ye kebiti ye kikyirekyire to, nu ba waa umu nu i dagaa mu, lbwaare ii biti ɔ mɔlɔge bamu lu nbii kikooɔge sɔ.

3

Krisito kubu abɔlsa ye akyetɔpu kilɛɛ

¹ Katowe numu gye kesintin nun, ye oku kan ee biti Krisito kubu ɔbɔlsa kusun mu, ee biti kusun kpare nun. ² Imu sɔ i dagaa fee Krisito kubu ɔbɔlsa maa gye nyimisa mu nu mu n-yu sɔ man sɔ asin, nu o kili okyi kulɔn kpen, nu mu nfeere i de, nu ee kɔta mu n-yu, nu ɔ sɔ beereɛ, nu ee koolɔ afo, nu ee taale kaapu, ³ nu ɔ man gye ɔtabuɔpu, abee o du kirikiri, amaa o du bwahn, yege ɔ man gye oluu bitipu abee ɔmu nu mu ansi i payi afulee sɔ. ⁴ I dagaa maa taale ku mu gbaa-gbaa kikpaara sɔ danbirasa, ke ɔ ku fee mu-bii ana bee nu mu ase nu bee buu mu danbirasa. ⁵ (Nu oku kan ɔ man nyi kanan mu nu ɔ ku mu gbaa-gbaa mu kikpaara sɔ mu, nene nu ee taale ku lbwaare kubu mu sɔ?) ⁶ I man dagaa maa gye nyimisa pupwe Krisito kubu mu to, ke ɔ ba kaapu mu n-yu ke ɔ lu tiye, fee kanan mu nu Sitaane lu tiye nu ɔ nye kusɔ bute mu. ⁷ I dagaa maa gye ɔsa mu nu bamu nu ba man gye Krisito akoolɔ-gyipu gbaa ba tu mu kitu danbirasa, ke ɔ man nye tiye Sitaane ɔdu to ke o gyii ipeeli.

⁸ Kanun mana gbaa nu i dagaa Krisito kubu mu akyetɔpu mu ba maa gye asa mu nu ba sɔ beereɛ, nu ba man gye nno nyɔ-nyɔ wuya ana, yege be mee nuu nta gaa, nu ba man sɔ onsi-payi libi lu afulee sɔ. ⁹ I dagaa ba maa bu bamu nkolo to fee ato mu nu bee waa mu i burɔn Krisito to kikoolɔ-gyii, mu nu i gye kesintin asin mu nu lbwaare lee kaapu mu. ¹⁰ I tiri fee Krisito kubu mu ɔ gyankpaa waa bamu ku, amaa nu bamu n-yu sɔ kan man sɔ asin ku mu, ba nye waa akyetɔpu kusun mu.

¹¹ Kanun okpa mana sɔ, i tiri fee bamu akyi* ana gbaa ba baa ba sɔ beereɛ, nu ba man gye akyi mu nu bee nyita asa atu, amaa bamu nfeere i de, nu asa ba koolɔ bamu gyii koto kumaa numu to.

* **2:8** 2:8 Abaa kyirekyire kase i gye ye asa mu nu be du kyirekyire lbwaare ase. † **2:9** 2:9 Saamu didaa mu akyi mu nu bee taa fale ato waa bamu n-yu sɔ mu, kaapu nun fee ba gye aburɔkooɔre-kyi. * **3:11** 3:11 Akyi nfu mu gbaa i taale i yila sa bamu-ka ana.

¹² Krisito kubu okyetoɔpu ɔ baa ɔ gye onyin mu nu o kili okyɛ kulɔn kpen, nu ee taale ku mu-bii ana ye mu kɔkpaara su danbirasa. ¹³ Bamu nu ba waa akyetoɔpu kusun danbirasa mu, bee nye beereɛ, nu bee taale yile kɔnyɛn to towe bamu kɔkɔle Krisito Yesu gyii mu.

¹⁴ Halu n maa su tamaa ye n biti n ba fu ase nke nnyɔ numu to gbaa mu, n kyɔɔɔ asɛn numu n biya fu, ¹⁵ saamu, nu n kan n man ba bilen mu, fii biti fu bu kanan mu nu i dagaa fee asa ba kyina lbwaare kɔkpaara su, nu kumu i gye lbwaare mu nu ɔ te kakpaa mu kubu mu. Kubu mu i su kesintin kenken fee kanan mu nu sabare su lenbu to mu. ¹⁶ Nu i man su kamɔɔre-gyii fee ane Krisito kɔkɔle-gyii mu, i gye asɛn baalasa kpare. Imu i gye ye,

ɔ lee mu n-yɛ kaapu fee nyimisa,
nu lbwaare Kayaayu mu kɔle mu
kyula kutɔ kumaa numu to,
nu lbwaare nbɔɔ ba wu mu,
nu ba towe mu asɛn sa dulinyaa asa
kpini,
nu asa ba kɔle mu gyii dulinyaa numu to,
nu lbwaare taa mu kyɔn sɔsɔ.

4

Kumu to kida lu antɛsa akaapupu su

¹ Kayaayu Kyɛkyɛre mu bugi to towe ye nke laalaalwe mu to mu, aku bee biti ba ba yege bamu kɔkɔle-gyii mu, ke ba buu n-yaayu libi antɛsa mu ye nbwu libi kɔkaapu mu. ² Fale kɔkaapu mu lu antɛsa nno nnyɔ-nnyɔ wuya ana mu ase nun. Bee ku ansi bee tɛ antɛsa yege bamu nkɔlɔ mee nmaa bamu. ³ Ba bila bee tii asa okpa fee ba man kili, ke ba man gyii agyito ku. Amaa lbwaare i tɔɔ fale agyito numu sa fee, mu asa mu nu ba kɔle mu gyii, nu be nyi kesintin mu, ba kɔle mu abaa anyɔ ke ba taa afwaala sa lbwaare. ⁴ Lu fee kutɔ kumaa mu nu lbwaare tɔɔ mu bɔɔn, nu i man dagaa fee a kina mu to ɔku, i dagaa fee a kɔle mu ke a taa afwaala sa lbwaare. ⁵ Kpalɛ fee lbwaare asɛn ye kabwaare-kule mu lonɔ mu sa kigyii.

Krisito Yesu kɔyaafɔle danbirasa

⁶ Nu fu kan fu kaapu fu-daa ana ye fu-supu ana fale asɛn numu mu, fii biti fu baa fu gye Krisito Yesu kɔyaafɔle danbirasa, fee fu maa dan kesintin asɛn danbirasa kɔkɔle-gyii ye kɔkaapu danbirasa mu nu fii buu mu. ⁷ Lee fu n-yɛ lu asɔɔkpan ikisii-sun ye adɔdaasɛn mu nu i man su tɔnɔ, ke fu yege kabwaare-sun danbirasa i dɛn fu. ⁸ Nyimisa n-yɛ kɛɛɛɛ to mu, u sa mu tɔnɔ gberɛɛ ku, amaa kabwaare-sun danbirasa u biya mu tɔnɔ kutɔ kumaa numu to, lu fee u sa mu nkpa nbunbu kakyina numu to ye nkpa kakpaa kakyina mu nu kii biti ku ba mu. ⁹ Katowe numu gye kesintin nun, nu i tiri fee okumaa numu ɔ kɔle mu gyii. ¹⁰ Inumu su an payi ansi an sun kusun gaa, lu fee an taa ane tamaa gyaga lbwaare mu nu ɔ te kakpaa, nu ɔ gye ɔmɔlɛgepu sa asa kpini mu, fonfon bamu nu ba kɔle mu gyii mu.

¹¹ Kaapu bamu ato numu, ke fu yile bamu su fee ba buu mu. ¹² Man yege oku ɔ ku fu feere fee fu maa gye kebii su. Amaa yege fu katowe, ye fu kɔbaabɔto, ye fu kebiti, ye fu kɔkɔle-gyii, ye fu kyɛkyɛre kakyina mu i waa asɛn kaalasa sa akɔle-gyipu mu. ¹³ Pɔyi ke n ba mu, taa fu n-yɛ sa Asɔnkyan yɛlɛsa mu kɔkarage sakyɔ to, ke fu towe abwaaresɛn, ke fu kaapu mu. ¹⁴ Man kan kina fu kakɛɛ mu nu lbwaare bola kilɛɛkaapu asɛn mu su sa fu, sana mu nu Krisito kubu abɛlɛsa ba taa abaa gyaga fu su kule kabwaare-kule sa fu mu.

¹⁵ Kita mu to ke fu taa fu n-yɛ kpini sa mu kɔwaa to, ke okumaa numu o wu kanan mu nu fii kpee ansi to fu kɔkɔle-gyii to. ¹⁶ Baa fu da fu n-yɛ su ye fu Abwaaresɛn kɔkaapu mu su. Baa fu maa su, lu fee nu fu kan waa kanɛn mu, fii biti fu mɔlɛge fu n-yɛ ye bamu nu bee nu fu ase mu.

5

Akulapu-kyɛ kɔkita

¹ Man kan towe yii kɔnyɛn-bɛlɛsa, amaa towe waa mu fee maa gye fu-se. Towe waa ayaafɔle mu fee ba maa gye fu-daa

ana ye fu-supu ana. ² Ke fu towe waa akyu-nyi mu fee fu-nyi ana, ke fu towe waa nbitebii mu fee fu-pukyuu ana yege agyaga-sin nfeere ku man tii su.

³ Taa beere sa akulapu-kyuu mu nu ba te bamu abaa su, ke fu ku bamu su.

⁴ Amaa nu okulapu-kyuu kan o su nbii abee anaana-bii mu, i tiri fee nbii mu ba kaapu bamu kabwaare-sun mu nu u towe ye ba ku bamu gbaa-gbaa akpaara su asa su mu. Saamu, bamu awaasa mu, u teela bamu akubgepu ye bamu naana ana mu. Inumu u bola lbwaare ansi. ⁵ Okulapu-kyuu mu nu o te mu kibaa su, nu o man su okusupu mu, ee taa mu tamaa gyaga lbwaare su nun, nu ee kole kabwaare-kole kakyowape ye kagyanbwe, ee kole lbwaare ye o kye mu to. ⁶ Amaa Okulapu-kyuu mu nu o taa mu n-yu sa kensi kigyii mu, o te nkpa to bure, yege o du fee maa wu nun. ⁷ Towe fale asin numu sa Krisito kubu mu, ke asa ba man nye towe asin aku yii bamu. ⁸ Imu su okumaa mu nu o man kan ku mu kubu ana su, fonfon mu kupaara su asa su mu, o kina koole-gyii mu, nu mu alibi i kyoo asa mu nu ba man koole Yesu Krisito gyii mu gbaa.

⁹ Okulapu-kyuu mu nu o man pu fu nsu adisiye mu, i man dagaa fee ba taa mu kitu tii okulapu-kyuu atu mu su. I dagaa okulapu-kyuu mu maa gye okyuu mu nu o man lu mu-kuli kamaa, ¹⁰ nu asa be nyi mu adanbirasa mu nu ee waa, fee ee bila mu-bii ana danbirasa, nu ee kitaafu, nu ee biya mu n-yu kase ee kye lbwaare asa to, nu ee kye bamu nu bee wu awurfo mu to, nu ee taa mu n-yu sa adanbirasa kumaa numu kiwaa.

¹¹ Man kan taa okulapu-kyuu mu nu ba man pu bile mu atu tii okulapu atu mu su, lu fee nu i kan ba fee bamu kayalaga gyan kekili su i kyoo kiyege bamu n-yu sa Krisito mu, ¹² bee biti ba gyii kupwe lu bamu koole su kida gyankpaasa sa Krisito mu to. ¹³ Imu kamaa mu bee biti ba biliji awulegyo, yege ba naa ba naa asa akpaara su. Nu man gye umu nkun, ba naa bee kuli asa, yege bee loo asa asin to, nu asin mu nu i man dagaa nu bee towe.

¹⁴ Imu su n biti fee okulapu-kyuu mu nu

ba man pu bile mu ba kili, ke ba kubge nbii ke ba ku bamu akpaara su, saamu, odun mu mee nye-nye okpa towe asin libi ku lu ane su. ¹⁵ Lu fee okulapu-kyuu mu nu ba man pu bile mu, aku be tee bee buu Sitaane ikpa.

¹⁶ Nu okyuu-koole-gyipu ku kan o su okulapu-kyuu mu nu ba gye mu kubu ana mu, i dagaa maa kye bamu to ke i man waa kasula sa Krisito kubu mu, saamu Krisito kubu mu i nye kye okulapu-kyuu mu nu i tiri bamu mu to.

Kitowe waa Krisito kubu abilisa mu

¹⁷ Krisito kubu abilisa mu nu bee ku kubu mu asin kyeekyee su mu, beere ye kukoka dagaa sa bamu lu unyo, fonfon bamu nu bee sun abwaaresin katowe ye umu kupa mu. ¹⁸ Lu fee ba kyoo waa Asinkyan ylasa mu towe ye, "I man dagaa ba nmina naate koo saja mu nu ee waa kusun agyito opula mu." Nu ba bila kyoo katun ku ye, "Kusun owaapu mu dagaa mu kukoka." ¹⁹ Man kan koole alibi mu nu oku ba towe fu lu Krisito kubu mu abilisa ku su gyii, amoo ba waa asa anyoo abee asa. ²⁰ Bamu nu bee waa alibi mu, towe yii bamu Krisito kubu mu ansi to ke i waa asansa mu kufuu.

²¹ N yile lbwaare ye Krisito Yesu, ye lbwaare nboo mu nu o lee mu ansi to, n towe fu ye, fu buu nnoosa inumu, yege fu man yile oku kamaa abee fu su nmeege to lu koto ku to.

²² Man kan kpaala taa fu abaa gyaga asa su waa bamu abilisa kabwaare-sun mu to, ke fu man kan taa fu n-yu loo aku alibi to. Kita fu n-yu lu ineesi su.

²³ Man bila nuu nkyu nkun, baa fii nuu nta gberere, kpali fee fu oto to maa taale u ko fu ye fu alo wuribi mu su.

²⁴ Asa aku alibi i dan lu ifuli nun, nu u gyankpaa bamu ii kpee lbwaare kubu bite mu to. Aku lee moo kamaa to nu ii biti i ba lu ifuli. ²⁵ Okpa kubu mana su, nu aku kidanbirasa kiwaa ii biti i lu ifuli. Nu halu umu nu i mee lu ifuli gbaa mu i mee taale baala.

6

¹ Anye mu nu ba bu bamu-nyiripe ana kase mu kpini, i tiri fee ba maa taa beere sa bamu-nyiripe ana, ke asa ba man

nye okpa towe asin libi ku yii lbwaare kitu abee ane asin mu nu an kaapu mu. ² Anye mu nu bamu-nyiripe ana ba gye akoolle-gyipu mu, ba man kooɔge beere mu nu ba su sa bamu mu su, fee ba maa bamu ba maa gye kukulun Krisito to mu su. Amaa i dagaa fee ba sun bamu kokolo fuuli to, lu fee anyiripe mu nu bee nye tonɔ bee lu anye mu kusun to mu, ba gye akoolle-gyipu nu anye mu ba su kebiti sa bamu. Fale asin numu i tiri fee fu kaapu bamu, ke fu waa bamu aniya to ke ba buu umu.

Kefulee biti bansa

³ Okumaa mu nu ee kaapu asin pupwe, nu o mee koolle ane-Nyiripe Yesu Krisito kesintin asin mu, ye ane kabwaare-sun kikaapu ee gyii mu, ⁴ o gye osa mu nu ee kusaa mu n-yu susu yege o man nyi sehn. Kanun osa manja su umooɔre-libi ye nluu kuko lu asin su, nu umu u biya kayu basa ye nbarige to ye asebi ye nfeere libi kufe. ⁵ Osa manja ii gyii umooɔre nun fee bamu nu bamu nfeere i nyita, nu ba man bila ba su kesintin asin mu, bamu nfeere i gye fee kabwaare-sun i gye okpa mu nu bee bola su nye afulee.

⁶ Amaa kabwaare-sun danbirasa su tonɔ gaa, nu ato mu nu an su mu i kan kukwe ane mu. ⁷ Lu fee a man biya sehn dulinyaa numu to, nu a mee taale taa sehn lu kumu to. ⁸ Amaa nu an kan an su agyito ye ato bunsu mu, a yege i kukwe ane. ⁹ Asa mu nu bee biti ba waa ato wuya ana mu, bee tiye kutuu to ku to ye oduu to, ke be loo kimelensi ye kayalaga libi-libi gaalaagaa to, ke i bute bamu muuri ke ba wu nyita. ¹⁰ Lu fee kefullee biti gaa gye alibi kumaa numu olukpa nun. Aku ba maa biti afulee kibansa su mu, ba foyi lu bamu kikoole-gyii to, nu i yii bamu nkolo to fee deebi.

Pɔɔli katowe laalaabwe sa Timoti

¹¹ Amaa fu gye lbwaare nyumisa nun, umu su lee fu n-yu lu fale ato numu kpini to, ke fu ko biti ikpa kikiyiigi ye kabwaare-sun danbirasa ye kikoole-gyii ye kebiti ye kenyiita ye bwahn kiwaa. ¹² Ko kikoole-gyii keluu danbirasa mu, ke

fu nye nkpa kakpaa mu nu lbwaare tu fu ba waa kumu to, sana mu nu fu bugi fu konɔ towe fu kikoole-gyii sakyɔ to, nu ba nu mu. ¹³ N yile lbwaare mu nu u sa kutɔ kumaa nkpa mu, maa Yesu Krisito mu nu o bugi mu konɔ towe kesintin asin mu sa Pontu Paleti mu ansi to mu, n towe fu ye, ¹⁴ fu buu nɔsa numu, ke fu kitaa umu kyeekyee, naa fvu kake mu nu ane-Nyiripe Yesu Krisito ii biti o ba mu. ¹⁵ lbwaare mu nu ayenbi i gye mu lee, nu mu nkun i gye Olulunpu, ye awura to Owura, ye anyiripe mu Onyiripe, mu ii biti o yege Krisito Yesu kibwii ba mu ki ba to mu gbaa-gbaa mu sana mu. ¹⁶ Mu nkun i gye Omu nu o bu to kakpaa, nu o man bu to o wu kakaaku, nu mu o te inmanesa mu nu u nhalige nu nyumisa ku mee taale tiri mu to, nu oku man pɔta wu mu, nu oku mee taale wu mu. Bunyaa ye olun i gye mu lee kakpaa Amen.

¹⁷ Towe bamu nu ba su dulinyaa numu to ato mu fee, ba man ba bee ku bamu n-yu abee ba taa bamu tamaa gyaga bamu ato mu nu u taale foyi mu su. Amaa ba taa bamu n-yu tuu lbwaare mu nu ee sa ane kutɔ kumaa mu nu an nye fale, nu u waa ane okon mu su. ¹⁸ Towe bamu fee ba waa kidanbirasa ke bamu awaasa i baa i buron gaa, ke ba lee bamu ato mu nu ba su mu to kye abaa to. ¹⁹ Nu ba kan waa kanun mu, ii biti i waa fee bee kubla ato bee yila bee sa bamu n-yu susu nun. Saamu, bee biti ba nye nkpa mu nu i gye kesintin nkpa mu.

²⁰ Timoti ku kutɔ mu nu lbwaare taa waa fu kibaa to mu su danbirasa. Lee fu n-yu lu ntowe kiyen ye umooɔre-gyaga mu nu aku bee tu ye kinyi mu to. ²¹ Imu nu aku bee kaapu fee ba su, nu i yege nu ba foyi bamu kikoole-gyii mu.

lbwaare kabwaala ki baa ki bu fane ase.

Ɔwɔle nyɔsapu mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

1 Me, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu, nu o sun me ye n tɔwe Nkpa asin mu nu lbwaare da mu kokolo su yila, nu an nye lu kukulun kiwaa ye Krisito Yesu mu.

2 N kyurɔɔ ɔwɔle numu n sa fu, mi-bii bitisa Timoti. Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Krisito Yesu kabwaala ye kuwee kuwu ye keyuula i baa i bu fu ase.

Pɔɔli tɔwe waa Timoti

3 N fwaala lbwaare mu nu n sun mu yegɛ n man su alibi aku fɛɛ kanan mu nu me naana ana ba daa sun mu mu. Sana kumaa n nyinji fu su me kabwaare-kule to kagyanbwe ye kakyɔwape. 4 N nyinji fu ansikyu mu su, nu i bu me to gaa fɛɛ n wu fu, saamu me kokolo i nye fuuli me. 5 N nyinji fu kikɔle-gyii kesintin mu nu fu su, nu fu naana-kyusa Lowisi ye fu-nyi Yunisi gbaa ba nye mu. Nu n nyi kesintin fɛɛ kanin nu ngbaa fu su. 6 Lu fale su mu, n nyinji fu fɛɛ, nin fulɔn waa lbwaare kakeɛ, mu nu n kyina taa me abaa gyaga fu su, nu fu nye mu to. 7 Lu fɛɛ lbwaare man sa anɛ Kayaayu mu nu ki waa anɛ afuupu, amaa ɔ sa anɛ Kayaayu mu nu ki sa anɛ ɔɔn, ye kebiti ke a bu kanan mu nu an kiɔaa anɛ n-yu.

8 Imu su i man waa fu ipeeli fɛɛ, fu maa tɔwe kesintin asin lu anɛ-Nyiripe mu su, abɛɛ i waa fu ipeeli lu me su fɛɛ ba maa tii me obu. Amaa fu gbaa fu gyii awɔrɔfo sa asin danbirasa mu, lu ɔɔn mu nu lbwaare taa sa fu mu su. 9 Mu i molige anɛ, nu ɔ tu anɛ ba waa mu gbaa-gbaa asa, nu i man gye ye an waa kuto mu nu ki burɔn su, amaa lu mu gbaa-gbaa mu kinmina yila ye mu kabwaala su. Nu Krisito Yesu su nu ɔ bola taa kabwaala numu bwaala anɛ pɔyi nu ɔ tu kuto kumaa numu. 10 Amaa nbunbu ɔ bola anɛ Ɔmoligeɔpɔ Krisito Yesu kiba mu su ba lee kabwaala numu kaapu anɛ, nu

ɔ bola asin danbirasa mu su nyita lewu ɔɔn mu, nu ɔ lee nkpa mu nu ki man su ɔkaa mu ifuli. 11 Nu lbwaare lee me waa Krisito osunpu ye ɔkaapɔpu ye asin danbirasa numu ɔtɔwepɔ. 12 Kanin su nu n gyii unumu awɔrɔfo fale. Amaa i man su me ipeeli, lu fɛɛ n nyi ɔmu nu n kɔle mu gyii, nu n nyi kesintin to fɛɛ ɛɛ taale kun kuto mu nu n taa waa mu abaa to naa fu mu kake laalaalɔwe mu.

13 Timoti, kiɔaa kesintin asin kaapɔsa mu nu fu nye lu me ase mu kenken, ke fu buu umu, yegɛ fu su kikɔle-gyii ye kebiti mu nu lu Krisito Yesu su an nye mu. 14 Bola Kayaayu Kyirekyire ɔɔn mu nu ki bu anɛ to mu su, kun asin kpare mu nu lbwaare taa waa fu abaa to mu.

15 Fu nyi fɛɛ anɛ birisa mu nu ɔ bu Asiya ɔɔwɔle su mu kpini, ba sile yegɛ me, nu Figelusi maa Hemogene gbaa ba tii su.

16 N kule Ɔnyiripe fɛɛ o wu Onesiforu kɔkpaara su abi kpini kuwee, lu fɛɛ sana kumaa ɛɛ yegɛ me kokolo kii fuuli me. Nu i man su mu ipeeli fɛɛ ba tii me obu gbaa. 17 Kuto mu nu ki tii su i gye ye, sana mu nu ɔ ba Roma mu, ɔ nate biti me halu naa fu sana mu nu o wu me. 18 Ɔnyiripe o wu mu kuwee mu kake laalaalɔwe mu. Fu nyi danbirasa kanan mu nu ɔ kye me to ukpa gaalaagaa su sana mu nu n bu Efeso kade to mu.

2

Krisito ɔnaakɔpu mu nu ee gyii kesintin

1 Imu su mi-bii, bola kabwaala mu nu ki bu Krisito Yesu to mu nye ɔɔn. 2 Nu asin kaapɔsa mu nu fu nu lu me ase sakyɔ ansi to mu, taa umu waa asa mu nu fu kɔle bamu gyii mu abaa to, ke ngbaa bamu be taale taa kaapu aku gbaa. 3 Yile to gyii awɔrɔfo ye anɛ, fɛɛ Krisito Yesu ɔnaakɔpu danbirasa. 4 Ɔnaakɔpu i payi ansi lu mu kusun sunsa su, ke i nye bola mu ɔbilisa ansi, umu su ɔ mee taa mu n-yu ɛɛ waa asa mu nu ba man gye anaakɔpu mu awaasa to. 5 Kanin mana nu asilepu ba kan beɛ sile, nu ɔmu nu o gyii su kan ɔ man buu kisile nbara mu, ɔ mee ye ɔ nye kigyii su kakeɛ mu. 6 Nu

onsi-payi odoo pu mu nu ee waa kusun mu, i dagaa maa gyankpaa gyii lu kudoo mu to. ⁷ Fe nfeere lu kutoo mu nu n towe fale su, lu fee Onyiripe mu ii biti o yege fu taale nu ato numu kpini kase.

⁸ Nyinji Yesu Krisito mu nu o lu owura Dawidi kanan to nu lbwaare kyinji mu lu lewu to mu. Inumu i gye asin danbirasa mu nu n towe mu, ⁹ nu n gyii umu aworubo fale, halu ba taa agbeeleebi nmina me fee maa gye alibi owaapu. Amaa lbwaare asin mu bire, oku mee taale taa agbeeleebi nmina umu. ¹⁰ Imu su nu n yile to gyii aworubo kumaa numu, lu asa mu nu lbwaare lee yila mu su, ke ngbaa bamu ba bola Krisito Yesu su nye kamolige ye bunyaa mu nu ki man su okaa mu.

¹¹ Katowe numu gye kesintin nin, nu an kan wu ye mu bire, an biti a kyina nkpa to ye mu.

¹² Nu an kan yile to gyii aworubo bire, an biti i gyii kuwura ye mu.

Nu an kan kina mu bire, ngbaa mu ii biti o kina ane.

¹³ Nu an man kan koole gyii mu, mee mu bire o san ee gyii mu asin su, lu fee o mee towe asin, nu ee lu umu kamaa.

Osunsunpu mu nu o bola lbwaare ansi

¹⁴ Kyaga su nyinji bamu fale ato numu su. Yile lbwaare kitu to da bamu amu to lu ntowe su kamoo-re-gyii, lu fee i man su kyaare, amoo ii nyita bamu nu bee nu umu mu nin. ¹⁵ Kpan fu n-yu ke lbwaare o wu fu fee fu dagaa, nu fu gye kusun osunpu mu nu i man dagaa maa su ipeeli mu kusun mu su, nu o nyi lbwaare kesintin asin mu kikaapu kyee-kyee. ¹⁶ Lee fu n-yu lu aligyima mu nu i mee bunyaa lbwaare, lu fee bamu nu bee waa umu mu, u bute bamu u lu lbwaare ase gaa. ¹⁷ Nu kanin asa mu kikaapu u yelge fee kitamee. Anyin anyo mu nu ba tii bamu su i gye Himenasu maa Filetusi. ¹⁸ Ba foyi kesintin asin mu okpa, nu bee kaapu ye, asa kikyinji lu lewu to mu tee wula ba kyon, nu kikaapu numu ii nyita akoole-gyipu mu aku kikoole-gyii.

¹⁹ Amaa lbwaare asin du nin fee opore

gyankpaasa mu nu o yii mu, nu i yile gin, nu ba kyuroo asin numu ba gyaga kumu su ye, "Onyiripe lbwaare nyi bamu nu ba gye mu lee," nu ba bila kyuroo ye, "Okumaa mu nu o lee towe ye o gye Onyiripe mu lee mu, dagaa maa yege alibi kiwaa."

²⁰ Kikpaara lala su mu, ato mu nu bee gyii bee nu umu to kukwu-kukwu i bu to. Ba taa suwa abee gbityi waa uku, nu ba taa iyu abee kabole waa umu uku moo. Imu uku i de sa nke kpare kigyii, nu uku moo i man de sa nke kpare ku. ²¹ Nu oku kan lee mu n-yu lu alibi kiwaa to mu, ee biti o baa o de sa nke kpare kigyii mu, lu fee o ba waa kyirekyire, nu o su kyaare sa mu onyiripe mu, nu o kubla mu n-yu yila sa kusun danbirasa kumaa numu.

²² Amaa lee fu n-yu lu ayaafole-sin kayalaga libi to, ke fu taa fu ansi gyaga ukpa kikiyiigi ye kikoole-gyii ye kebiti ye kayu yuuli su, buga ye bamu nu ba taa kokolo fuuli su bee sun Onyiripe mu su.

²³ Imu su lee fu n-yu lu kimelensi umoo-re mu nu i man su kase mu to, lu fee fu nyi i maa biya nluu. ²⁴ Onyiripe kiyaafole man dagaa maa ko keluu, amaa o dagaa maa waa kidanbirasa ee sa okumaa numu, ke o taale kaapu, ke o nye kenyiita kutoo kumaa numu to. ²⁵ Bamu nu bee gyii mu umoo-re mu, i dagaa maa lee asin mu kaapu bamu laakale su, akuto fee lbwaare ii biti o bugi okpa sa bamu, ke ba yege alibi kiwaa, ke ba ba bu kesintin asin mu. ²⁶ Ke ba nye nfeere danbirasa, ke ba sile lu odoo mu nu Sitaane suu kitaa bamu, nu bee nu mu ase bee waa ato mu nu ee biti mu to.

3

Ato mu nu ii biti i ba waa nke laalaalowe to mu

¹ Amaa baa fu nyi inumu fee, nke laalaalowe mu to mu, aworubo damante ii biti i ba asa su. ² Lu fee, asa bee biti ba ku biti bamu nkun lee, ye kefullee biti bansa, ye n-yu kikaapu, ye alala-sin, ye asa kisaale, ye kusu to olon sa bamu akubgepu, nu oku waa kidanbirasa sa bamu gbaa ba mee lee mu kitu, nu ba mee taa lbwaare bee tu sehn, ³ nu ba mee ye be nye kebiti sa oku, nu be mee

wu oku kuwɛɛ, nu bee biti ba nyita asa kitu, nu ba mɛɛ taale kitaa bamu n-yu, nu asa bee biti ba sile bamu, nu bee biti ba kisi kidanbirasa, ⁴ nu bee biti ba waa adiboyipu, nu ba mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ pɔyɪ nu bɛɛ waa kutɔ ku, nu bɛɛ kaapu bamu n-yu, nu bee biti dulinyaa tɔ okɔn ba kyɔ lbwaare. ⁵ Bee biti ba sun lbwaare ansi sɔ, amaa ba kina mu olɔn mu. Man buga ye kanɔn asa.

⁶ Bamu tɔ aku bɛɛ taa kanyaasin libi bee loo akpaara sɔ, nu bɛɛ taa kɔnɔ tɔ kɔn bɛɛ pɪna akyu mu nu ba mɛɛ taale kitaa bamu n-yu, nu bamu alibi i du fɛɛ kasula i gyan bamu sɔ, nu kayalaga libi kukwu-kukwu bu bamu tɔ. ⁷ Kanɔn akyu mu bɛɛ kpan n-yu saɲa kumaa bɛɛ bula, amaa ba mɛɛ taale ba bu kesintin mu. ⁸ Fɛɛ kanan mu nu Gyanise maa Gyanberesi ba daa kyina kusɔ yile Mosesi sɔ mu, kanɔn nu fale anyɔn animu gbaa bɛɛ kɔ bee tii kesintin mu okpa. Bamu amu i nyita, nu ba man sɔ oyilekpa kikɔle-gyii mu tɔ. ⁹ Bamu awaasa numu mee kpiya bamu ansi tɔ, lu fɛɛ okumaa numu ii biti o wu kanan mu nu ba melensi, fɛɛ kanan mu nu Gyanise maa Gyanberesi kimelensi i daa lu ifuli mu.

Pɔɔli kɔnɔsa sa Timoti

¹⁰ Amaa fɛɛ fu bire, fu nyi asɔn mu nu n kaapu mu kpini, ye me kakyina tɔ, ye kutɔ mu nu mi ansi i gyan sɔ, ye me kikɔle-gyii, ye me kenyiita, ye mi kebiti, ye me kyile tɔ gyii awɔrɔfɔ. ¹¹ Fu nyi kanan mu nu asa ba nyanla me, ye awɔrɔfɔ mu nu n gyii Antiyoki ye Ikonyum ye Lisitira nde tɔ, nu n nye kenyiita yile kanyanla mu kpini tɔ, nu Onyiripe Yesu Krisito lɛɛ me lu umu kpini tɔ. ¹² I gye kesintin fɛɛ, okumaa mu nu ee biti o buu Krisito Yesu, ke o waa lbwaare kebiti mu, ee biti o nye kanyanla. ¹³ Alibi awaapu ye apɪnapu bire bamu alibi ii biti i loɲɔ tii sɔ nun, kanan mu nu bɛɛ pɪna asa mu, kanɔn gbaa nu ii biti i pɪna bamu. ¹⁴ Amaa fɛɛ fu bire, kyaga sɔ kitaa kutɔ mu nu fu bula nu fu kɔle gyii mu tɔ, lu fɛɛ fu nyi bamu nu fu bula lu bamu ase, ¹⁵ nu lu fu kibii tɔ mu, fu nyi Asunkyan yilasa kyurekyure mu, nu umu i taale sa

fu kanyaasin mu nu i biya kamolige bola kikɔle Krisito Yesu gyii sɔ. ¹⁶ Asunkyan yilasa mu kpini i lu lbwaare ase nun, nu i burɔn sa kikaapu, ye katowe yii, ye kutowe kyii, ye kibula ukpa kikiyiigi tɔ, ¹⁷ saamu lbwaare osa i nye dan tɔ sa kusun danbirasa kumaa kiwaa.

4

¹ Krisito Yesu ii biti o ba ye mu kuwura-gyii ba tale asa mu nu ba te nkpa tɔ, ye alewupu. N yile lbwaare maa Yesu Krisito ansi tɔ n sa fu kɔnɔ ye, ² tɔwe asɔn danbirasa mu. Kusula fu n-yu saɲa mu nu i dagaa ye saɲa mu nu i man dagaa, taa kenyiita kpini tɔwe kyii asa ukpa, ke fu tɔwe yii asa, ke fu tɔwe waa asa olɔn tɔ. ³ Lu fɛɛ saɲa ku ii biti o ba nu asa ba mɛɛ ye be buu kesintin kikaapu mu. Amoo be buu bamu kayalaga tɔ asɔn. Bee biti ba ku biti akaapupu damante kyaaboo bamu n-yu, ke be kaapu bamu asɔn mu nu i bukɔn bamu asɔ tɔ ke be nu. ⁴ Ba man bula ye be nu kesintin mu, bee biti ba bilini ba buu asɪkpan ikisii-sɪn. ⁵ Amaa fɛɛ fu bire, baa fu da fu kumu sɔ asɔn kumaa numu tɔ, nye kɔkɔlɔ yile awɔrɔfɔ tɔ, waa asɔn danbirasa kusun mu otɔwɛpu, sun fu kusun kanan mu nu i dagaa naa lɔwe.

⁶ Mɛɛ me bire me saɲa fu fɛɛ n wu, nu i du nun fɛɛ me nkpa u kyɛɛge u wɔrige fɛɛ saraga sa lbwaare. ⁷ N kɔ keluu danbirasa mu, nu n sile kisile mu naa fuɔ okaa, nu n kitaa kikɔle-gyii mu tɔ. ⁸ Nbuunbu kutɔ mu nu kii gyoo me mu i gye kigyii sɔ kakɛɛ, mu nu Onyiripe, ukpa kyiiigisa otalepu mu ii biti o taa sa me kanɔn kake maɲa, nu man gye me nkɔn, amaa ye bamu nu u gyɔgyɔb bamu ye be wu Onyiripe Yesu kɪba mu.

Pɔɔli laalaalɔwe asɔn

⁹ Kpan fu n-yu ke fu ba me ase bilɛn, ¹⁰ lu fɛɛ Demasi sɔ kebiti sa dulinyaa numu tɔ ato, nu o sile yege me kpee Tesalonika kade tɔ. Kresensi kyɔn Galati kade tɔ, nu Titusi moo kyɔn Dalimatiya kade tɔ. ¹¹ Luka nkɔn i bu me ase. Biti Maki ke fu taa mu biya me, lu fɛɛ mu i taale kye me tɔ, mi kusun mu tɔ. ¹² N sun Takikusi ye o kpee Efeso kade tɔ. ¹³ Nu

fu kan fu ba mu, fu taa me balumaasu mu nu n yege yila Kapusi ase Trowa kade to, ye me iwule, fonfon umu nu ba taa atobwaaya iwule waa mu biya me.

¹⁴ Alekisanda mu nu o gye bayiru mu waa me alibi gaa. Kuto mu nu o waa me mu, Onyiripe ii biti o ka mu kuko. ¹⁵ Fu gbaa fu, baa fu da mu su, lu fee o yile su kenken ee tii ane asin towesa mu okpa.

¹⁶ Kake gyankpaasa mu nu n yile n lee konko me asin kigyii to mu, oku man ba yile me kamaa, okumaa numu pale mu kamaa sa me. N kule lbwaare fee o man ka bamu kuko lu umu su. ¹⁷ Amaa lbwaare yile me kamaa nu o sa me olon, nu n nye towe asin mu lwe, nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ba nu umu. Nu lbwaare lee me lu birane konko to. ¹⁸ Onyiripe Yesu mu ii biti o lee me lu alibi kumaa mu to, ke o biya me susu kuwura-gyii mu to ye alanfiya. Mu nu bunyaa gye mu lee kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalwe

¹⁹ Fwaala Prisila maa Akwila ye Onesiforu kikapara su asa kpini. ²⁰ Erasitu sii o te Korinto kade to, nu n yege Trofimu mu nu ee loo mu, Miletu kade to. ²¹ Kpan fu n-yu ke fu fub nfu poyi ke gbangban o fub. Ebulusi ye Pudensi ye Linusi ye Kilodiya ye bamu birisa ana kpini bee fwaala fu.

²² Onyiripe ye fu kayaayu fan kyina. lbwaare o bwaala fane.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Titusi

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ Pɔɔli, lbwaare kɔyaafɔlɛ yɛ Yesu Krisito osunpu mɔ asɛ. O sun mɛ yɛ n ba kyɛ mɔ asa mɔ nu ɔ lɛɛ mɔ kɔkɔlɛ-gyii tɔ, kɛ n kaapu bamɔ kɛ ba bu kesintin mɔ nu ku yege nu asa bee buu kabwaare-sun danbirasa, ² mɔ nu kɔkɔlɛ-gyii yɛ kinyi ɪ gyan nkpa kakpaa tamaa mɔ sɔ. lbwaare mɔ nu ɔ mɛɛ tɪn antɪjesa mɔ, da mɔ kɔkɔlɔ sɔ sa anɛ nkpa nɔmɔ lu koo npiili asɛ, ³ nu saɲa kyɛkyɛɛ mɔ tɔ mɔ, lbwaare anɛ Ɔmɔlɪgepu mɔ lɛɛ mɔ asɪn kaapu, fɛɛ maa taa waa mɛ abaa tɔ, nu ɔ sa mɛ kɔnɔ yɛ n tɔwɛ asɪn mɔ sa asa.

⁴ N kyɔrɔɔ n sa fɔ Titusi, mɔ nu n taa fɔ fɛɛ mi-bii gbaa-gbaa anɛ kɔkɔlɛ-gyii kulɔn mɔ tɔ mɔ.

Kabwaala yɛ kayɪ yuuli mɔ nu kɪ lu anɛ-Sɛ lbwaare yɛ anɛ Ɔmɔlɪgepu, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito asɛ mɔ yɛ fɔ fan kyɪna.

Titusi kusun Kereti ɔsɔwɔlɛ sɔ

⁵ Kɔtɔ mɔ sɔ nu n yege fɔ Kereti ɔsɔwɔlɛ sɔ mɔ ɪ gye fɛɛ, fɔ nye lɔŋɔ umɔ nu ɪ san mɔ lɔwɛ, kɛ fɔ yii abɪlɪsa kade kɔmaa nɔmɔ Krisito kubɔ mɔ tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu n kaapu fɔ mɔ. ⁶ Ɔ dagaa ɔbɪlɪsa maa gye ɔsa mɔ nu mɔ n-yɪ sɔ man sɔ asɪn pwɪsa, nu ɔ kili ɔkyɪ kulɔn kpen, nu mu-bii ana bɛ gye akɔlɛ-gyipu, mɔ nu ba man sɔ kɔsɔ tɔ ɔlɔn abɛɛ kibii libi. ⁷ Fɛɛ ɔbɪlɪsa maa gye Krisito kubɔ ɔkɔsɔpu mɔ, ɪ dagaa maa gye ɔsa mɔ nu mɔ n-yɪ sɔ man sɔ asɪn pwɪsa, nu ɔ mɛɛ kɔsaa mɔ n-yɪ, nu ɔ mɛɛ nye agbɔ benbilen, nu ɔ mɛɛ bɔb nta, nu ɔ man gye oluu bitipu, nu ɔ man sɔ onsi-payɪ libi afulee sɔ. ⁸ Amaa ɔ dagaa maa gye ɔsa mɔ nu ɛɛ kɔlɛ afɔ, nu ɔ sɔ kebiti sa umɔ nu ɪ bɔrɔn, nu ɛɛ kɪtaa mɔ n-yɪ, nu mɔ ɪkpa ɪ kyiigi, nu ɔ sɪlɛ lbwaare nu mɔ awaasa du kyɛkyɛɛ. ⁹ Ɔ dagaa maa taale kɪtaa kesintin asɪn danbirasa mɔ kenken, fɛɛ kanan mɔ nu ba kaapu umɔ mɔ, kɛ

ngbaa mɔ ɔ taale taa kesintin kɪkaapu mɔ tɔwɛ waa asa, kɛ ɔ taa umɔ tii bamɔ nu bee gyii umɔ umɔɔrɛ mɔ ɔkpa.

¹⁰ Lu fɛɛ asa gaalaagaa bɛɛ kɔsɔ bɛɛ yɪlɛ asɪn mɔ sɔ, nu bɛ sɔ bamɔ ntɔwɛ kɪyan bɛɛ pɪna asa, fɔnfɔn Gyiwu abi akɔlɛ-gyipu. ¹¹ Ɔ dagaa fɔ tii bamɔ ntɔwɛ mɔ ɔkpa, lu fɛɛ bɛ sɔ bamɔ npɪna kɪkaapu mɔ bee nyita akpaara sɔ abi lu kɪkaapu danbirasa mɔ sɔ. Bɛɛ waa ipeeli-sɪn nɔmɔ bee biti afulee. ¹² Halɪ Kereti abi atɔwɛpu mɔ tɔ ɔkɔ tɔwɛ yɛ, “Kereti abi bɛ gye antɪjesa wuya ana nɪn saɲa kɔmaa, nu bɛ du fɛɛ ndɔnbwɛ libi, nu bɛ gye awɔlɛgyɔpu agyipu lala.”

¹³ Asɪn mɔ nu ɔ tɔwɛ mɔ ɪ gye kesintin. Umɔ sɔ taa kensi payɪ tɔwɛ yii bamɔ, kɛ bamɔ kɔkɔlɛ-gyii ɪ nye yɪlɛ kinkin, ¹⁴ kɛ ba man nu Gyiwu abi asɪrɪkpan ikisii-sɪn mɔ, abɛɛ bɛ nu sa bamɔ nu bee kina kesintin asɪn mɔ. ¹⁵ Bamɔ nu ba man sɔ ineesi mɔ, kɔtɔ ku man gye ineesi bamɔ asɛ, amaa bamɔ nu ba sɔ ineesi nu ba mɛɛ kɔlɛ bee gyii mɔ, sehn man gye kyɪrɛkyɪrɛ bamɔ asɛ, amaa alibi ɪ bɔla bamɔ nfɛɛrɛ yɛ bamɔ nkɔlɔ tɔ kpini. ¹⁶ Bɛɛ tɔwɛ yɛ bɛ nyi lbwaare, amaa bamɔ awaasa tɔ mɔ bee kina mɔ. lbwaare ii kisi bamɔ awaasa kpini, nu bɛ gye kɔsɔ tɔ ɔlɔn wuya ana, nu ba mɛɛ taale waa kɪdanbirasa kakaaku.

2

Kɔtɔ mɔ nu ɪ dagaa

Krisito abi ba waa

¹ Amaa fɛɛ fɔ bɪrɛ, ɪ dagaa fɔ kaapu asɪn mɔ nu ii buu kesintin kɪkaapu mɔ. ² Tɔwɛ anyɪn abɪlɪsa fɛɛ bamɔ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ dɛ, kɛ ba baa bɛ sɔ bɛɛrɛɛ, kɛ ba kɪtaa bamɔ n-yɪ, kɛ ba kɪtaa kesintin kɔkɔlɛ-gyii mɔ tɔ, kɛ ba nye kebiti sa abaa, kɛ ba nye nkɔlɔ yɪlɛ tɔ.

³ Kanɪn maa nu fɔ tɔwɛ akyɪ-nyɪ mɔ fɛɛ ba kyɪna kakyɪna mɔ nu ɪ dagaa fɛɛ Krisito abuupu ba kyɪna mɔ. Ba man nate nyita asa atɪ abɛɛ ba baa bɛ gye atabɔɔpu, amaa ba kaapu umɔ nu ɪ bɔrɔn. ⁴ Kanɪn gbaa nu ba kaapu abite mɔ kanan mɔ nu bee biti bamɔ-kuli ana yɛ bamɔ-bii ana, ⁵ kɛ ba kɪtaa bamɔ n-yɪ kɛ ba man waa kɪgyagaa, kɛ ba waa bamɔ

akpaara su asun, ke ba waa adanbirasa, ke ba biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana, ke oku o man nye towe asin libi nyita lbwaare asin mu.

⁶ Kanin maa nu fu towe waa ayaafole gbaa fee ba kitaa bamu n-yu. ⁷ Lu kuto kumaa to mu, i dagaa fu maa waa kuto mu nu ki buron ke asa be kase fu to. Lu fu kikaapu to mu taa kensi payi ye kokolo fuuli kaapu. ⁸ Yegge fu katowe ki baa ki de okpa, yegge i man su asin pwusa ku, ke bamu nu be kusu yle fu su mu be gyii ipeeli, lu fee ba mee ye be nye alibi ku towe lu ane su.

⁹ Kaapu anye mu fee be biya bamu n-yu kase sa bamu-nyiripe ana kuto kumaa to, ke i bola bamu ansi. Amaa ba man kan towe gyanja bamu-nyiripe ana, ¹⁰ abee ba yuuri bamu. Amaa ba waa umu nu i buron ke bamu-nyiripe ana be koolo bamu gyii, ke bamu awaasa i yegge lbwaare, ane omoligepu asin kaapusa mu, i baa i bu obule.

¹¹ Lu fee lbwaare lee mu kabwaala mu nu ku biya kamolige ifuli sa asa kpini. ¹² Kabwaala mu kaapu ane kanan mu nu a lee ane n-yu lu ukpa libi ye dulinyaa to ato kayalaga su, ke a taale kitaa ane n-yu, ke a waa umu nu i de okpa, ye kabwaare-sun danbirasa kakyina numu to, ¹³ fee a maa gyoo tamaa kpare kake mu nu ane lbwaare lala, ye omoligepu Yesu Krisito ii biti o bwii ba ye mu bunyaa mu. ¹⁴ Mu gbaa-ghaa mu kyula wu ka ane kuko, lee ane lu alibi kpini to, nu o waa ane mu gbaa-ghaa mu asa mu nu ba man su ineesi, nu u gyogyobu bamu fee ba waa umu nu i buron.

¹⁵ Inumu i gye ato mu nu i dagaa fu kaapu. Towe waa bamu ke fu towe yii bamu olon to. Man yegge oku o feere fu.

3

Krisito abupu kakyina to

¹ Nyinji Krisito abupu mu fee ba biya bamu n-yu kase sa awuragyipu ye kibane alonpu ke ba nu sa bamu, ke ba baa bee biti kidanbirasa kumaa kiwaa, ² ke ba man towe asin libi gyaga oku su, amaa ba nye keyuula ye abaa, ke ba baa bee su

bee sa abaa, ke ba biya bamu n-yu kase sa okumaa numu.

³ Sanja ku to mu, ane gbaa ane an daa melensi, nu an waa kusu to olon, an foyi okpa, nu an gye anye sa kiyagaa ye kayalaga kumaa numu. Nu an su kumu to olon ye kayu basa, nu bee kisi ane nu ane gbaa ane an kisi bamu. ⁴ Amaa sanja mu nu ane omoligepu lbwaare mu kebiti ye mu kowee kuwu lu ifuli mu, ⁵ o molige ane. Man gye ane adanbirasa kiwaa su nu o molige ane, amaa lu mu kowee kuwu su nu o bola mu Kayaayu mu nu ku fwu ane mu su, sa ane kakuge pupwe ye nkpa pupwe molige ane. ⁶ lbwaare bola ane omoligepu Yesu Krisito su sa ane mu Kayaayu Kyirekyire mu gaa. ⁷ Saamu, lu mu kabwaala mu su mu, ane ukpa i kyigi mu ansi to, ke a ba waa mu nkpa kakpaa mu nu an su umu tamaa mu agyipu. ⁸ Katowe numu gye kesintin nin. Nu n biti fee fu bwii pula asin numu to, ke bamu nu ba koolo lbwaare gyii mu, ba taa bamu n-yu sa kidanbirasa kiwaa. Fale ato numu i buron gaa nu i su tonu sa okumaa numu.

⁹ Amaa lee fu n-yu lu kimelensi umore-libi to ye kakuge to nkyaga su ye kamore-gyii ye nluu kuko lu nbara su, lu fee umu i gye kyan nu i man su tonu kpini-kpini. ¹⁰ Osa mu nu o bu fane to nu o su asa amu ee wote abaa mu, towe yii mu kulu kulon abee lu inyo. Nu o man kan yegge mu, barige fu n-yu yegge mu. ¹¹ Baa fii nyi fee kanin osa manja alibi i gyii mu nfeere ye mu kumu, yegge mu gbaa-ghaa nyi fee umu nu ee waa mu gye alibi.

Laalaalwe asin

¹² N dan kan sun Atemasi abee Tikiku fu ase mu, waa aniya ke fu ba gyanja me Nikopoli kade to, lu fee n waa me nfeere fee n kpee tuto awoo sanja. ¹³ Waa kuto kumaa mu nu fu taale, ke fu kye Senasi mu nu o gye loya mu ye Apolosi to, ke ba nye kuto kumaa mu nu ki tiri bamu lu okpa mu nu bee biti ba kpee mu. ¹⁴ I dagaa ane birisa ana Krisito abupu mu, ba bu kanan mu nu ba nye sanja sa kusun kiwaa, ke i kye asa to ke ba nye bamu ato

tirisa, ke ba man kyina kakyina mu nu ki
man su tonɔ.

¹⁵ Bamɔ nu ba bu me ase nfu mu kpini
bee fwaala fu. Fwaala okɔmaa mu nu
ee biti ane asɔn, nu ana bamɔ an bu
kikɔle-gyii mu to mu kpini. Ibwaare
kabwaala ki baa ki bu fane ase.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Filemon

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ Pɔɔli mɔ nu lu Krisito Yesu kusun sɔ nu ba tii mɛ obu mɔ, yɛ anɛ bɔrɩsa Timoti asɛ.

An kyɔrɔɔ an sa fu Filemon, anɛ kyɛmɩnɛ danbɩrasa yɛ anɛ bɔrɩsa osunpu, ² yɛ anɛ-pɩkyu Afiya yɛ anɛ bɔrɩsa Krisito tɔ ɔnaakɔpɔ Akyipusi, yɛ Krisito kubɔ mɔ nu bɛɛ gyanɛ fu kɩkpaara sɔ mɔ.

³ Anɛ-Sɛ Ibwaarɛ yɛ anɛ-Nyɩrɩpɛ Yesu Krisito kabwaala yɛ keyuula kɩ baa kɩ bu fanɛ asɛ.

Pɔɔli kabwaarɛ kulɛ

⁴ Mi-supu Filemon, saɲa kɔmaa mɔ nu n kulɛ kabwaarɛ-kulɛ mɔ, n nyɩɲi fu sɔ nu n fwaala Ibwaarɛ lu fu sɔ. ⁵ Lu fɛɛ, n nu kanan mɔ nu fu kɔɔlɛ Ɔnyɩrɩpɛ Yesu gyii yɛ kebiti mɔ nu fu sɔ sa Ibwaarɛ asa mɔ kpini. ⁶ Mɛ kabwaarɛ-kulɛ ɩ gye fɛɛ, payɩ ansi kyaga sɔ tɔwɛ fu kɩkɔɔlɛ-gyii mɔ kaapɔ asa. Saamɔ, fu ɩ nyɛ bu atɔ danbɩrasa mɔ nu an sɔ lu Yesu Krisito sɔ mɔ kpini lɔwɛ. ⁷ Mi-supu Filemon, fu kebiti mɔ nu fu sɔ mɔ yɛgɛ nu mi ansi ɩ gyii gaa nu ɩ waa mɛ aniya tɔ, lu fɛɛ fu yɛgɛ nu Ibwaarɛ asa nkɔlɔ ɩ dɛ bamɔ nu ba nyɛ ɔlɔn.

Pɔɔli kɩkulɛ sa Onesimu

⁸ Imɔ sɔ, lu Yesu Krisito sɔ mɔ, naafɔɔ n sɔ ɔkpa n taalɛ nyan fu lu kutɔ mɔ nu ɩ dagaa fɛɛ fu waa mɔ sɔ, ⁹ amaa n kulɛ fu lu kebiti ɩkpa sɔ. Nu mɛ, Pɔɔli mɔ nu n bulɛ, nu lu Yesu Krisito kusun sɔ mɔ, nbɩnbɩ n tii obu fale mɔ, ¹⁰ n kulɛ fu lu mi-bii Onesimu,* mɔ nu ɔ ba bilɩɲi mi-bii Krisito tɔ saɲa mɔ nu n bu obu kitii tɔ fale. ¹¹ Naafɔɔ saamɔ, ɔ daa ɔ man sɔ kyaarɛ sa fu, amaa nbɩnbɩ bɩrɛ ɔ sɔ kyaarɛ sa n maa fu kpini.

¹² Imɔ sɔ, n bwiiyaa mɔ n bɩya fu, nu n biti mɔ asɩn gaa, kɔɔlɛ mɔ sa mɛ. ¹³ Naafɔɔ n daa n biti fɛɛ ɔ baa ɔ bu mɛ asɛ, kɛ o yii fu ayaa tɔ ɛɛ kye mɛ tɔ saɲa

mɔ nu n tii obu fale lu asɩn danbɩrasa mɔ katɔwɛ sɔ. ¹⁴ Amaa n mee biti fɛɛ n waa kutɔ ku yɛgɛ n man nyi fu nfɛɛrɛ, kɛ ɩ man naa ba fɛɛ n nyan fu nɩn, amaa ɩ baa ɩ gye fu kebiti. ¹⁵ Akutɔ Onesimu barige mɔ n-yu lu fu ase nke gbɛrɛɛ ku nɩn, saamɔ nu ɔ kan bwii ba mɔ fii biti fu nyɛ mɔ kakpaa, ¹⁶ yɛgɛ ɔ man bila ɔ gye kɩnye nkɔn, amaa ɔ kyɔ kɩnye lu fɛɛ ɔ gye fu bɩrɩsa bitisa Krisito tɔ. Nu n biti mɔ mɛ kɔkɔlɔ tɔ gaa, kanɩn maɲa nu ngbaa fu fii biti fu ba biti mɔ fu kyɔ mɛ, lu fɛɛ ɔ gye fu kɩnye, nu ɔ bila ɔ gye fu bɩrɩsa Ɔnyɩrɩpɛ mɔ tɔ.

¹⁷ Imɔ sɔ fu kan fu nyi fɛɛ fu bɩrɩsa ɩ gye mɛ mɔ, fu bwii kɔɔlɛ mɔ yɛ ɔdan fɛɛ kanan mɔ nu fii biti fu kɔɔlɛ mɛ mɔ. ¹⁸ Nu ɔ kan waa fu alibi aku abɛɛ ɔ sɔ fu kɔkɔ mɔ, taa imɔ kpini sɩla mɛ. ¹⁹ Mɛ Pɔɔli, n sɔ mɛ gbaa-gbaa mɛ kɩbaa n kyɔrɔɔ imɔmɔ yɛ n biti n ka fu kɔkɔ maɲa. Ngbaagbaa fu, fu sɔ mɛ fu n-yu sɔ kɔkɔ lu nkpa mɔ nu n yɛgɛ nu fu nyɛ mɔ sɔ. ²⁰ Imɔ sɔ mi-supu Filemon, n biti fɛɛ fu kɩ Krisito Ɔnyɩrɩpɛ mɔ sɔ kɛ fu waa imɔmɔ sa mɛ, kɛ mɛ kɔkɔlɔ kɩ dɛ mɛ. ²¹ N maa kyɔrɔɔ fu fale n kɔɔlɛ fu gyii fɛɛ fii biti fu waa sa mɛ, nu n nyi fɛɛ fii biti fu waa fu kyɔ imɔ nu n tɔwɛ fale gbaa.

²² Amaa kutɔ kulɔn mɔ nu kɛ bila kɛ tii sɔ ɩ gye yɛ, lɔɲɔ afɔ obu yɩla mɛ, lu fɛɛ n sɔ tamaa fɛɛ Ibwaarɛ ii biti o kyula fanɛ kabwaarɛ-kulɛ, kɛ ɔ yɛgɛ ba tigi mɛ kɛ n ba fanɛ asɛ.

Laalaalɔwɛ afwaala

²³ Mɛ bɩrɩsa Epafarasi mɔ nu maa mɔ an tii obu lu Krisito Yesu sɔ mɔ, ɩ fwaala fu. ²⁴ Kanɩn nu Maki maa Arisitako yɛ Demasi yɛ Luka mɔ nu bɛ gye mɛ bɩrɩsa ana asunpu mɔ bɛɛ fwaala fu.

²⁵ Anɛ-Nyɩrɩpɛ Yesu Krisito kabwaala kɩ baa kɩ bu fanɛ asɛ.

* **1:10** 1:10 Onesimu kase ɩ gye 'ɔmɔ nu ɔ sɔ kyaarɛ'.

Ɔwɔlɛ mu nu ba kyurɔɔ naa sa Hibriwu abi

*Ibwaare bɔla mu-bii su
tɔwe mu asin sa anɛ*

¹ Saɲa mu didaa mu Ibwaare bɔla mu atɔwɛpɔ su nin tɔwe mu asin sa anɛ naana ana saɲa gaalaagaa ye ikpa kukwu-kukwu su. ² Amaa nke laalaalɔwe numu tɔ mu, ɔ bɔla Mu-Bii Yesu su nin tɔwe mu asin sa anɛ. Mu i gye ɔmu nu Ibwaare bɔla mu su tɔwɛ sɔsɔ ye kase ye umu kutɔ kɔmaa numu, nu ɔ wɔla lee mu fɛɛ kutɔ kɔmaa ii biti i baa i gye mu lee. ³ Nu mu i lee Ibwaare bunyaa ŋahigesa kpare mu ifuli kaapu, nu mu tɔ nu an wu kanan mu nu Ibwaare gbaa-gbaa du. Nu mu kɔnɔ tɔ asin mu nu i bugya nu ɔ su ɛɛ ku kutɔ kɔmaa numu su. Nu maa fwu nyimisa alibi kamaa mu, ɔ naa kyina Ɔlɔnpɔ Owura lala Ibwaare gyisa su sɔsɔ. ⁴ Imu su ɔ kyɔ Ibwaare nbɔɔ mu kɔkyɔ, nu kitu mu nu Ibwaare sa mu mu, bila ki kyɔ bamu lee gaa.

⁵ Lu fɛɛ Ibwaare nbɔɔ tɔ ɔmɔmɔ nu Ibwaare tɔwe mu kakaaku ye, "Fu gye Mi-Bii, Lu ndaga n gye Fu-Se?"

Abeɛ,
"N biti n baa n gye Mu-Se,
ke mɔɔ mu ɔ baa ɔ gye Mi-Bii?"

⁶ Saɲa mu nu Ibwaare biya Mu-Bii gyankpaasa dulinyaa tɔ mu, ɔ bila tɔwe mu nbɔɔ mu nu ba bu sɔsɔ mu ye, "Fane me nbɔɔ kpini fan muɲa sun mu."

⁷ Nu Ibwaare maa tɔwe lu mu nbɔɔ mu su mu, ɔ tɔwe ye,

"N waa me nbɔɔ fɛɛ afuu,*
nu n bila waa bamu fɛɛ fulɔn anobi."

⁸ Amaa Ibwaare tɔwe sa mu-Bii mu bure ye,

"Fu gye Ibwaare, nu fu kuwura-gyii kii
biti ki baa ki bu tɔ kakpaa,
nu fii biti fu taa kesintin gyii fu
kuwura mu kimu ɔkpa su.

⁹ Nu kesintin kigyii nu fii biti, nu fii kisi alibi.

Imu su nu me, Ibwaare n diyaa fu n kyɔ fu tomaa ana ɔkɔmaa numu, nu n yege fu kɔkɔlo ki fuuli fu."

¹⁰ Nu Ibwaare bila tɔwe mu-Bii mu nu ɔ tu mu Ɔnyiripe mu ye,

"Lu npiili ase mu fu ii yii dulinyaa kase,
nu fu i waa ato mu nu i bu sɔsɔ mu.

¹¹ Inumu kpini ii biti i nyita, amaa fɛɛ fu bure fu bu tɔ kakpaa.

Inumu ii biti i kyate fɛɛ ato bunsu.

¹² Fii biti fu bɔɔ umu fɛɛ ikaale bunsu,
ke fu kyeege umu fɛɛ ato bunsu.

Amaa fɛɛ fu, fu mee ye fu kyeege nu kanan mu nu fu du mu,
kanin nu fii biti fu baa fu du, nu fu nsu i man su ɔkaa."

¹³ Ibwaare tɔwe mu-Bii ye,

"Kyina me kibaa gyisa su

naa fuɔ saɲa mu nu n biti n taa fu akisipu waa fu ayaa kase."

Amaa ɔ man tɔwe fale asin numu sa mu kabɔɔ kuku.

¹⁴ Imu su Ibwaare nbɔɔ mu kpini ba gye bamu nu bee sun Ibwaare, nu o sun bamu ye ba ba kye bamu nu bee biti ba ba nye kamɔlge mu tɔ.

2

Kamɔlge mu asin

¹ Lu inumu su mu i dagaa a maa biya asu kase, ke a kita asin danbirasa mu nu an nu mu tɔ ye ɔdan, ke a man kyeege gberɛɛ-gberɛɛ lu umu tɔ. ² Fɛɛ nu nbara asin mu nu Ibwaare bɔla mu nbɔɔ mu su tɔwe anɛ naana ana mu i sun kusun, nu an nyi ye lu koo didaa mu, ɔkɔmaa mu nu ɔ waa kusu tɔ ɔlɔn nu ɔ man buu Ibwaare nbara inumu mu, ɔ nye kusu bute mu nu i dagaa. ³ Kanin bure, fɛɛ nu an kan kina kamɔlge lala asin numu mu, nene nu an taale sile lu kusu bute mu tɔ? Fale asin numu nu Ɔnyiripe Yesu gyankpaa tɔwe mu, nu bamu nu ba nu umu mu, ba gyii umu kesintin sa anɛ. ⁴ Nu Ibwaare gbaa gyii umu kesintin lu mu usinkaala ye adangana ye asin kyinkyinsa ye mu Kayaayu Kyirekyire mu kakeɛ mu nu ɔ taa sa mu asa lu mu kɔkɔlo biti su.

Yesu biliɲi daadimaadi fɛɛ anɛ

* 1:7 1:7 Afuu gbaa bila i gye kayaayu, Hibriwu katɔwe tɔ.

5 Imu su man gye lbwaare nboɔ mu i gye akusupu sa dulinyaa pupwe mu nu ee biti o waa, nu an towe imu asin fale.

6 Amaa i su opula ku nu osa ku gyii imu kesintin lee towe ye,

“Mune nu anyimisa ba dan ba gye nu fi fe bamu su nfeere,
nu mune nu daadimaadi nbii-nyinsa ba dan ba gye nu fii wu bamu su kanin?”

7 Fu waa bamu pii fu nboɔ mu ase sana gberee,
amaa fu taa bunyaa ye beeree sa bamu,

8 nu fu taa kuto kumaa nimu waa bamu kase.”

Nu lbwaare maa towe ye o taa kuto kumaa nimu waa nyimisa kase mu, nu sehn man bu to ye o man taa waa mu kase. Nu halu ndaga gbaa, a man puta wu fee kuto kumaa nimu ki bu nyimisa kase. 9 Amaa an wu Yesu mu nu lbwaare waa mu pii mu nboɔ ase sana gberee ku, nu nbunbu bire, o taa bunyaa ye beeree sa mu, lu fee o gyii lewu awurufa, nu lu lbwaare kabwaala mu su mu, o wu sa okumaa nimu.

10 lbwaare mu nu o tub kuto kumaa, nu kuto kumaa nimu ki bu to sa mu mu, i dagaa sa mu fee o biya mu-bii ana gaalaagaa mu bunyaa mu to. Ke unumu i taale waa mu, o nmina ye Yesu o gyii awurufa, ke o ba waa ogyankpaapu danbirasa mu nu ee taale molige bamu naa lwe. 11 Mu i lee bamu lu bamu alibi to. Imu su mu ye bamu nu o lee bamu lu alibi to mu kpini ba gye ose kolon. Imu su nu i man su mu ipeeli fee maa tu bamu mu-supu ana. 12 Nu o towe lbwaare ye,
“N biti n tu fu kitu sa mi-supu ana,
ke n bu ulon yin fu asa nsana to.”

13 Nu o bila towe ye,
“lbwaare, n biti n taa me n-yu tub fu su.”
Nu o bwii kyaga su ye,
“Ku me ndee ye nbii mu nu fu, lbwaare fu taa sa me mu.”

14 Lu fee nbii mu ba maa gye anyimisa nu ba su kayi-wole ye nkalan mu, kanin su nu Yesu gbaa ba bilinji nyimisa fee bamu, ke o taale wu. Lu mu kelewu mu su mu, o nyita Sitaane olon mu nu o su lu lewu su. 15 Ke o koolo bamu nu ba sile

lewu, nu lewu kufuu ki gyii bamu amu kakyina to mu, lu Sitaane abaa to. 16 I gye kesintin fee, Abraham kinaana nu o kye to, amaa i man gye lbwaare nboɔ nu o kye to. 17 Imu su i tiri sa mu fee maa waa mu n-yu fee mu-supu ana okpa kumaa su, ke o baa o gye kowee owupu ye kesintin lbwaare oseepu bilisa ase sa bamu, mu kusun mu nu ee sun ee sa lbwaare mu to. Nu mu ii biti o yile to sa asa kpini ke lbwaare o taa bamu alibi kee bamu. 18 Lu fee mu gbaa-gbaa mu wu awurufa nu o nye kutub to ku mu, imu su ee taale kye bamu nu ba nye kutub to ku mu to.

3

Yesu kyɔ Mosesi

1 Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, lbwaare asa mu nu o tu fane mu, fan yege fane nfeere i baa i gyan Yesu su. Mu i gye lbwaare osunpu ye oseepu bilisa ase mu nu an koolo mu gyii nu an lee an towe mu. 2 Nu ee nu lbwaare mu nu o lee mu mu ase, fee kanan mu nu Mosesi nu lbwaare ase kuto kumaa to lu lbwaare aye asa kitu su mu. 3 Yesu gye nyimisa kpare nu o su beeree lala o kyɔ Mosesi, fee kanan mu nu kikapara opoyi su beeree lala o kyɔ kikapara mu gbaa-gbaa. 4 Lu fee kikapara kumaa mu nu ba poyi mu, oku i poyi kumu, amaa lbwaare i gye kuto kumaa nimu opoyi. 5 Nu Mosesi gye kyaafole mu nu ee ku lbwaare kikapara mu su, nu ee gyii kesintin kuto kumaa to. Nu ee towe kuto mu nu lbwaare ii biti o towe kakaaku. 6 Amaa Krisito i gye lbwaare Mu-Bii nu ee ku lbwaare kikapara asa su ye kesintin. Nu an kan taa kokolo osu, yile tamaa mu to kinyin to mu, imu u kaapu fee ane i gye lbwaare kikapara mu su asa.

Fan man waa kusu to olon sa lbwaare

7 Kanin su fee kanan mu nu Kayaayu Kyurekyure mu towe ye,
“Nu fan kan nu mu konɔ to asin ndaga mu,
8 fan man waa nkolo osu
fee kanan mu nu ane naana ana ba daa waa,

nu ba kusv yile lbwaare sv mu, nu ba tuv mu to ku saja mu nu ba bu ofuli sv mu.

9 Tuto nu fane naana ana ba waa mu, nu ba tuv mu to ku, nu ba wu ato mu nu o waa nsu adina mu to mu.

10 Kanin sv nu i waa mu agbu sa kanin kanaana mana asa, nu o towe ye, 'Saja kumaa bamu nkolo i man gyan mi kebiti sv, nu ii be kina me nbara kibuu.

11 Imu sv n nye agbu bo ntan ye, N mee ye n bila sa bamu opula futekpa mu nu n daa n biti n sa bamu mu.' "

12 Kanin sv me-daa ana ye mi-supu ana lbwaare asa, fan baa fan da sv ke fane to oku o man fe nfeere libi, yege mu kikole-gyii to, ke i man lee mu lu lbwaare mu nu o te nkpa to kakraa mu ase. 13 Amaa kake kumaa fan waa abaa aniya to fee kanan mu nu fan san fan te nkpa to ndaga fale, ke alibi i man pina fane to oku ke o waa kokolo osu. 14 Nu an kan yile to kinkin naa fvu laalaalwe fee kanan mu nu an koolle gyii npiili ase mu, anaa Krisito an biti a buga barige umu nu i gye mu lee mu to. 15 Fee kanan mu nu lbwaare Asinkyan yilasa mu i wola towe mu ye,

"Nu fan kan nu mu obule ndaga mu, fan man waa nkolo osu fee kanan mu nu fane naana ana ba daa kusv yile mu sv saja mu didaa mu."

16 Anumu ana i gye bamu nu ba nu lbwaare asin nu ba kusv yile to mu? Man gye bamu nu Mosesi lee lu Egiyipti mu kpini? 17 Nu anumu ana nu o nye agbu waa nsu adina mu? Man gye bamu nu ba waa alibi nu ba wu ba de-de ofuli sv mu? 18 Anumu ana nu lbwaare bo ntan ye, ba mee ye ba nye loo mu opula futekpa to mu? Man gye bamu nu ba waa kusv to olon mu? 19 Imu sv an wu fee, lu bamu kuman-koolle-gyi sv mu, ba man taale loo mu opula futekpa mu to.

4

lbwaare asa ba sv ofvute Yesu to

1 Imu sv fee lbwaare maa da mu kokolo sv lu mu opula futekpa kuloo mu, nu ki maa san ki de sa ane sv mu, fan yege a baa an da sv ye odan, ke i man ba fee fane to oku o foyi ke o man nye opula futekpa mu to loo. 2 Lu fee ane gbaa ane an nye nu ba towe asin danbirasa mu sa ane fee kanan mu nu ba towe sa ngbaa bamu mu. Amaa ba man nye asin mu nu ba nu mu tonu, lu fee ba maa nu waa bamu asv to mu, ba man koolle gyii bamu nkolo to. 3 Kanin sv nbunbu ane mu nu an koolle gyii mu, ane ii biti a loo mu opula futekpa mu to, fee kanan mu nu lbwaare towe ye,

"N nye agbu bo ntan ye, 'Ba mee ye ba nye loo mi opula futekpa mu to.' "

Halu saja mu nu o towe kanin mu, o tee wola lwe dulinyaa mu nu o tuv mu kusun. 4 Lu fee Asinkyan yilasa mu i towe katin ku lu kake futesa mu sv ye, "Kake sunosapu mu to mu, lbwaare fute lu kusun mu nu o waa mu kpini to." 5 Nu i bila towe lu asin numu sv ye, "Ba mee ye ba nye loo mi opula futekpa mu to."

6 Imu sv mu ki san ki de fee aku bee biti ba nye loo opula futekpa mu to. Amaa bamu nu ba gyankpaa nu asin danbirasa mu, ba waa kusv to olon, nu ba man nye loo kumu to. 7 Imu sv lbwaare bila yila kake ku, nu ee tu kumu ye, "Ndaga." Nu i maa kyere kamaa to mu, lbwaare bola Dawidi sv towe, fee kanan mu nu o wola towe asin mana mu ye,

"Ndaga, nu fan kan nu mu konu to asin mu, fan man kan waa kokolo osu ye fen mee ye fan nu."

8 Fee nu Gyosuwa din sa bamu ofvute nin, naafu kamaa to lbwaare man din bila towe kake pupwe ku asin. 9 Kanin bure ofvute fee kake futesa mu ki san ki de sa lbwaare asa, fee kanan mu nu lbwaare fute kake futesa ake mu. 10 Lu fee okumaa mu nu o nye loo lbwaare opula futekpa mu to mu, i kaapu fee o fute lu mu gbaa-gbaa kusun waasa sv, fee kanan mu nu lbwaare gbaa fute lu mu kusun sv mu. 11 Imu sv fan yege a kpan ane n-yu okpa kumaa sv, ke a loo kanin opula futekpa mu to, ke i man nye

ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkɔ ɔ waa kɔsɔ tɔ ɔlɔn, ke ɔ fɔyɪ ɔkpa naa lu tiye fɛɛ bamu mu.

12 Lu fɛɛ lbwaare asɪn mu i sɔ nkpa, nu ii sun kusun. Nu asɪn mu i bɔye i kyɔ sakunde gyimba anyɔ, nu i taale nye loo nyɪmɪsa kɔkɔlɔ tɔ ye mu nfɛere tɔ, nu u barige nyɪmɪsa ikyagakpa ye awiya tɔ npu. Nu ki bila ki tale nyɪmɪsa kɔkɔlɔ ye mu nfɛere tɔ. 13 Nu kutɔ kumaa mu nu lbwaare tɔv mu kɔkɔ man bu tɔ, nu ki baala mu ansi sɔ. Amaa kutɔ kumaa numu ki de tentengilen mu ansi sɔ. Nu anɛ ɔkumaa numu ii biti ɔ yile lɛɛ mu kɔnɔ mu ansi tɔ.

Krisito i gye anɛ lbwaare oseepu bilisa ase

14 Lu kanɪn sɔ fan yege a yile anɛ kɪkɔle-gyii mu nu an sɔ mu tɔ kenken, lu fɛɛ an sɔ lbwaare oseepu bilisa ase kpare. Mu i gye Yesu, lbwaare mu-bii mu nu ɔ kyɔn sɔsɔ lbwaare ase mu. 15 Lu fɛɛ anɛ oseepu bilisa ase man gye ɔmu nu ɔ mee taale wu anɛ kɔwɛɛ lu ntɪn mu nu a mee taale an kitaa anɛ n-yu mu. Amaa an sɔ ɔmu nu ɔ nye kutɔv tɔ ku atɔ kpini tɔ fɛɛ anɛ, nu mee mu man waa alibi ku. 16 Imu sɔ fan yege a nye kɔkɔlɔ yile tɔ, ba lbwaare ansi tɔ mu kuwura-gya mu ase katɪn mu nu kabwaala ki bu, ke ɔ wu anɛ kɔwɛɛ ke a nye kabwaala mu nkyeto sɔna mu nu i tiri san anɛ mu.

5

1 lbwaare oseepu bilisa ase kumaa numu, beɛ lɛɛ mu lu mu asa tɔ nɪn, ke ɔ yile bamu ayaa tɔ sun lbwaare. Nu ɔ bila ɔ sɔ bamu nkɛɛ ye saraga ɛɛ sa lbwaare, ke ɔ fwi bamu alibi. 2 Kanɪn ɔsa maɲa u nye kenyiita ee wu asa mu nu ba man nyi nu ba fɔyɪ lbwaare ɔkpa mu kɔwɛɛ. Lu fɛɛ ngbaa mu gye nyɪmɪsa nɪn, nu ɛɛ taale waa alibi. 3 Lu unumu sɔ nu i dagaa maa lɛɛ mu gbaa-gbaa n-yu sɔ alibi saraga fɛɛ kanan mu nu ɛɛ lɛɛ asa mu alibi saraga mu.

4 Nu ɔkɔ mee taale taa beereɛ sa mu n-yu fɛɛ mu i gye oseepu bilisa ase, amɔɔ lbwaare i gye ɔmu nu ɛɛ lɛɛ mu, fɛɛ kanan mu nu ɔ kyɪna lɛɛ Aron mu. 5 Kanɪn ɔkpa maɲa sɔ nu Krisito gbaa man sa mu n-yu beereɛ fɛɛ ɔ gye lbwaare

oseepu bilisa ase. Amaa lbwaare lɛɛ mu nɪn tɔwɛ mu ye,

“Fu i gye Mi-bii,
Lu ndaga n gye Fu-Se.”

6 Nu ɔ bila tɔwɛ katɪn ku Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ ye,

“Fu gye oseepu kakpaa
fɛɛ ɔkpa kulɔn mu nu Mekisedeki
kyɪna ɔ gye mu.”

7 Sɔna mu nu Yesu tɛ nkpa tɔ kase sɔ mu, ɔ sawu kenken ye ansikyu kule lbwaare mu nu ɛɛ taale lɛɛ mu lu lewu tɔ. Lu fɛɛ maa biya mu n-yu kase sa lbwaare mu, ɔ nu Yesu ase. 8 Halu maa gye lbwaare mu-Bii gbaa mu, ɔ bila fɛɛ kunu lbwaare kade i biya awɔrɔfɔ kigyii. 9 Maa taale waa lbwaare kɔkɔlɔ biti luwe kyɛkyɛɛ sɔ mu, mu ɔ be bilɪɲi nkpa kamɔlɪge mu kumu, nu ɛɛ sa bamu nu bee nu mu ase mu nkpa kakpaa. 10 Nu lbwaare i lɛɛ mu waa mu oseepu bilisa ase fɛɛ kanan mu nu Mekisedeki kyɪna ɔ gye mu.

Fan man kan bwii kamaa

11 Naafɔɔ n sɔ asɪn damante n tɔwɛ fanɛ lu unumu sɔ, amaa fan maa mee nu asɪn kase bilɛn sɔ mu, i bulɔn gaa sa fɛɛ n lɛɛ umu kase sa fanɛ. 12 Naafɔɔ halu nbɪunbu numu gbaa, i dagaa fɛɛ fan maa tɛɛ fan gye lbwaare asɪn mu akaapɔpɔ. Amaa i maa san i tiri sa fanɛ fɛɛ fan nye ɔsa ku, ke ɔ bila lɛɛ lbwaare asɪn gyankpaasa mu kaapu fanɛ mu, fan du nɪn fɛɛ nbii pɔpwe mu nu kɪnyapɔ tiri sa bamu, nu i man gye agyito budusa. 13 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ san ɛɛ nyapɔ kɪnyapɔ mu, ɔ man pɪta dan. ɔ san ɔ gye kebii nu ɔ mee nu lbwaare asɪn mu nu u yege nu nyɪmɪsa i kpa i kyiigi mu kase. 14 Amaa agyito budusa i gye sa bamu nu ba bila nu ba dan nu ba nu lbwaare asɪn, nu ba bu adanbirasa ye alibi mu.

6

1 Imu sɔ fan yege a yege Krisito kusun asɪn gyankpaasa mu nu an bila mu kanɪn, ke a dan kɪkɔle-gyii mu tɔ kpee anɛ ansi tɔ. I man dagaa a maa bila bwii naa bila npiili ase asɪn mu, fɛɛ nfɛere kɪkyɛɛge lu atɔ gyaga tɔ, ye kɪkɔle lbwaare gyii, 2 ye kɪkaapu lu lbwaare

kekyugyee su, ye abaa kɩtaa gyaga asa su kule kabwaare kule, ye alewupu kikiyiŋi, ye Ibwaare katale mu nu ki de kakpaa. ³ Nu Ibwaare kan kyula mu, fale nu an biti a waa ke a dan.

⁴ Ii biti i baa i bulun sa bamu nu ba yege bamu kikoolle-gyii to, fee ba bila taale kyeege bamu nfeere lu bamu alibi to bwii ba Ibwaare ase. Lu fee Ibwaare wula nmanje bamu nfeere to sana ku, nu ba daa nye Ibwaare kakae ku, nu ba maa akoolle-gyipu mu ba buga nye Kayaayu Kyirekyire mu. ⁵ Nu ba nu Ibwaare asin mu, nu ba wu fee i buron, nu ba bu kakyina pupwe mu nu kii biti ki ba mu olon. ⁶ Imu su nu ba kan foyi lu Ibwaare okpa mu su mu, ii biti i baa i bulun sa bamu ye ba bila bwii kyeege bamu nfeere lu bamu ikpa to ba Ibwaare ase. Lu fee i du nun fee ba maa bila be da Ibwaare mu-Bii mu oyu laasa su bee gyila mu ipeeli sakyɔ to.

⁷ Lu fee kase mu nu bulayi i da kumu su sana kumaa, nu ki su kii nuu mu, i waa adoo-gyito mu nu i buron i sa bamu nu bee doo kumu su mu, kase mu i nye kusee Ibwaare ase. ⁸ Amaa kase mu nu ki koyi iwii ye afitiri mu bire man su kyaare, nu ki man bu kata ye Ibwaare o towe kumu nno. Nu umu laalaalwe mu fulon ii biti o dee kumu.

⁹ Me tomaa ana kinyi-bii okon, halu a maa towe fale gbaa mu, fane bire a man su kufuu sa fane, an nyi fan maa su ato danbirasa mu nu i lu fane kamolige mu su. ¹⁰ Ibwaare gye kesintin ogyipu. O mee ye o tan fane kusun mu nu fan waa ye kebiti mu nu fan su sa mu mu su. Imu su nu fan kye mu asa to, nu fen san kyaga su fen kye bamu to. ¹¹ Ato mu nu i tiri ane lu fane ase i gye ye, okumaa numu o kpan mu n-yu waa kanin adanbirasa naa fuo okaa, kanan mu nu i waa ke fane tamaa mu nu fan su mu i ba to kesintin. ¹² Imu su a mee biti fee fan ba bilini awulegyoɔpu kabwaare-sun to, amaa fan kase bamu nu ba su kikoolle-gyii ye kenyiita mu to, nu bee biti ba nye kutɔ mu nu Ibwaare da mu kokolo su sa bamu mu.

An su tamaa sa Ibwaare asin mu nu o da mu kokolo su towe mu

¹³ Sana mu nu Ibwaare da mu kokolo su sa Abraham mu, o taa mu gbaa-gbaa kitu bo ntan, lu fee oku man bu to o kyo mu, ¹⁴ nu o towe ye, "N towe fu kesintin to ye, n biti n waa fu kusee, ke n yege fu kinaana ba nye akyo." ¹⁵ Imu su Abraham nye kenyiita gyoo nu o nye kutɔ mu nu Ibwaare da mu kokolo su sa mu mu.

¹⁶ Nu asa be kan bee biti ba bo ntan mu, bee taa osa mu nu o kyo bamu gbaa-gbaa bamu kitu bo ntan. Ntan kibɔ mu u kaapu kesintin, nu i yege ntan mu nu ba bo mu i tin kamooɔre-gyii mu to. ¹⁷ Lu kanin manja su, Ibwaare maa biti fee bamu nu o da mu kokolo su sa bamu ba wu fee o mee ye o kyeege mu nfeere mu, o yile umu su bo ntan. ¹⁸ Imu su nu Ibwaare waa fale ato anyo anumu. Imu i gye mu kokolo su kida ye mu ntan kibɔ, mu nu i kaapu fee Ibwaare mee kyeege, abee o mee taale tin antinesa. Kanin su ane mu nu an sile naa loo mu mu, a kpan ane n-yu gaa ke a kɩtaa tamaa mu nu ki de ane ansi to mu kenken. ¹⁹ Fee kanan mu nu kibilito kpare mu nu ki budu nu kɩtaa okulu lala ki yile katun kulon mu, kanin nu ane tamaa i kɩtaa ane yile katun kulon ane kikoolle-gyii to. Kanin tamaa numu i bola loo Ibwaare osunkpa opula kyirekyirekpa kikyirekyire susu mu to. ²⁰ Tuto i gye katun mu nu Yesu yile ane ayaa to gyankpaa ane naa loo. Mu i ba waa Ibwaare oseepu bilisa ase kakpaa fee okpa kulon mu nu Mekisedeki kyina o gye mu.

7

Ibwaare Oseepu bilisa Mekisedeki

¹ Mekisedeki numu kyina gyii Salem kade kuwura, nu o bila o gye olonpu Ibwaare Owura lala mu Oseepu bilisa ase. Sana mu nu Abraham naa ko taale awura aku, nu o bwii ee ba mu, Mekisedeki gyanja mu, nu o waa Abraham kusee. ² Nu ato mu nu Abraham naa nye iko mu to mu, o barige umu to ntun kudu, nu o taa ketun kulon sa Mekisedeki. Mekisedeki kitu mu kase i gye ye, "Ikpa-kyiigisa Owura." Nu o bila o gye Salem owura, nu Salem kase i gye ye "Kayu yuuli." ³ Nu oku man

nyi sehn lu mu-se abee mu-nyi su, nu o man lu kinaana ku to. Nu oku man nyi mu kikuboge abee mu lewu asin. Nu o gye lbwaare oseepe bilisa ase kakpaa fee lbwaare mu-bii mu.

⁴ Fan ku kanan mu nu Mekisedeki gye nyimisa kpare. Halu Abraham mu nu o gye ane naana ana to ogyankpaasa mu, ato mu nu o naa ko oko nye mu, o barige umu to ntun kudu nu o taa ketun kulon sa mu. ⁵ Nu Mosesi nbara mu i kaapu fee bamu mu nu ba gye Lewi kinaana mu, nu bee gyii lbwaare kiseepu mu i su okpa ba koolo ato mu nu ba barige to ntun kudu to mu ketun kulon bamu asa ase, yege bamu asa gbaa ba gye Abraham kinaana to. ⁶ Mekisedeki man gye Lewi kanan to mu nu bee gyii lbwaare kiseepu mu to oku, amaa o koolo nbarige to ntun kudu mu to ketun kulon lu Abraham ase nu o waa mu kusee, nu Abraham mo i gye o sa mu nu lbwaare wola da mu kokolo su sa mu. ⁷ Nu i man su kamoo-re-gyii fee omu nu ee waa kusee mu, mu i gye obilisa o kyoo omu nu ee koolo kusee mu. ⁸ Lu lbwaare kiseepu mu asin to mu, aseepu mu nu bee koolo nbarige to ato ntun kudu to ketun kulon mu bee wu. Amaa lu Mekisedeki mu nu o koolo ntun kudu to ketun kulon mu bire, ba lee towe ye o te nkpa to. ⁹ Nu oku gbaa i taale towe ye, Lewi kebuno abii to bamu nu bee koolo ntun kudu to ketun kulon gbaa mu ba gye Abraham anaana-bii nin. Imu i kaapu fee Abraham maa ka ntun kudu to ketun kulon mu, bamu gbaa ba ka kanin. ¹⁰ Lu fee saja mu nu Mekisedeki gyanja Abraham mu, ba man puta kuboge Lewi kebuno abii mu.

Yesu du nin fee Mekisedeki

¹¹ Nu Lewi kinaana kiseepu kigyii mu nu ki buu Mosesi Nbara mu, ki daa taale waa nyimisa kyee kyee nin, naafoo mine waa su nu i san i tiri fee lbwaare oseepe pupwe ku o bila be gyii kiseepu fee okpa kulon mu nu Mekisedeki kyina o gye mu, nu i man gye Lewi kinaana-bii Aron lee mu? ¹² Fee nu lbwaare kiseepu kigyii i maa kyeege mu, kanin gbaa nu i dagaa fee Nbara mu gbaa i maa kyeege. ¹³ Nu Yesu mu nu asin numu i towe i lu mu su

fale mu, lu kebuno ku to nin. Nu kebuno manja to oku man puta gyii lbwaare kiseepu ke o sun kiseepu kusun. ¹⁴ Lu fee i gye kesintin fee ane-Nyiripe Yesu mu lu Gyuda kebuno to nin, amaa kanin kebuno manja bire, Mosesi man towe ye bee biti ba be gyii lbwaare kiseepu. ¹⁵ Nu asin mu i lee kaapu to danbirasa. lbwaare oseepe pupwe ku ba, nu o du fee Mekisedeki. ¹⁶ Nu o ba waa lbwaare oseepe yege o man lu Lewi kinaana mu to, amaa lbwaare waa mu oseepe bola mu nkpa mu nu i su olon nu i man su okaa. ¹⁷ Lu fee Asinkyan ylesa mu i towe lu mu su ye, "Fu i gye lbwaare oseepe kakpaa, fee okpa kulon mu nu Mekisedeki kyina o gye mu."

¹⁸ Kanin su didaa nbara mu nu ba buu mu bire, ba yege umu yila ikaa su, lu fee i man bulon nu i man su tonko. ¹⁹ Lu fee Mosesi nbara man taale waa kutu kumaa lwe lbwaare kebiti su kyee kyee. Amaa nbunbu an su tamaa danbirasa mu nu an bola su an nin an tiri lbwaare.

²⁰ Kutu mu nu ki bila ki tii su i gye ye, lbwaare bo ntan kiseepu pupwe numu su. Yege bamu nu ba ba waa lbwaare aseepu mu kpini, lbwaare man bo ntan sa bamu.

²¹ Amaa Yesu bire maa ba waa lbwaare oseepe mu, lbwaare bo ntan tii su, nu o towe mu ye,

"Me Onyiripe lbwaare n bo ntan, nu n mee ye n kyeege me nfeere, fu i gye oseepe kakpaa."

²² Lu lbwaare ntan numu su mu, Yesu i ba waa omu nu o yile katowe kyula mu nu lbwaare waa anaa mu nsana mu to, nu ki buron ki kyoo kididaa mu.

²³ Kimu nu ki bila ki tii su i gye ye, bamu nu ba gyankpaa gyii lbwaare kiseepu mu ba kyoo gaa. Lu fee nu oku kan wu yege mu kusun mu, o pupwe u ba ee yii mu ayaa to. ²⁴ Amaa lu kanan mu nu Yesu maa te nkpa to kakpaa su mu, ee gyii lbwaare kiseepu mu nu ki man su okaa. ²⁵ Imu su Yesu i taale molige bamu nu ba bola mu su ba lbwaare ase mu kakpaa, lu fee o te nkpa to kakpaa nu o yile to ee kole lbwaare ee sa bamu.

²⁶ Nu Yesu i gye lbwaare oseepe bilisa ase mu nu o dagaa sa ane a maa nye. Nu mu i bola lbwaare ansi, nu mu n-yu

su man su alibi ku, nu o man su ineesi ku, nu o man du fee alibi awaapu, nu lbwaare diyaa mu susu o kyo okumaa numu mu aye. ²⁷ Nu Yesu man du fee lbwaare aseepu abilisa banban mu nu bee gyankpaa bee lee bamu n-yu su alibi saraga kake kumaa, poyi nu bee lee asa n-yu su alibi saraga mu. Amaa Yesu bure man waa kanin, o taa mu mu n-yu lee saraga sa alibi awaapu kilu kulon. ²⁸ Mosesi nbara kikaapu mu su mu, asa mu nu ba be gyii lbwaare kiseepu bilisa mu kpini ba gye bamu nu ba man taale kita ba bamu n-yu kyekyee. Amaa Mosesi nbara mu kamaa mu, lbwaare bo ntan lee mu-Bii ba waa Oseepu bilisa ase mu nu o du kyekyee naa fuo okaa.

8

Oseepu bilisa Yesu Krisito i biya katowe kyula pupwe

¹ Nbinbu asin mu nu an towe fale kpini mu i gye ye, an su lbwaare oseepu bilisa ase mu nu o te lbwaare kuwura-gya lala mu gyisa su susu. ² Nu ee sun kiseepu kusun opula kyirekyirekpa kikyirekyire mu to, nu ki gye tanti kubuu gbaa-gbaa mu nu ki bu susu mu. Nu Onyiripe lbwaare gbaa-gbaa i yii kumu, man gye nyimisa.

³ Bee lee lbwaare oseepu bilisa ase kumaa numu ye o baa o su nkee ye atobwaaya kolonjo ee sa lbwaare. Imu su i dagaa fee ane oseepu bilisa ase Krisito numu gbaa maa nye kutu ku taa lonjo sa lbwaare. ⁴ Nu o din o bu kase su nin, naafoo o mee ye o baa o gye lbwaare oseepu kpini-kpini. Lu fee bamu nu bee gyii lbwaare aseepu mu, ba wula ba bu to bee lee saraga fee kanan mu nu Mosesi nbara mu i kaapu mu. ⁵ Nu kase su lbwaare aseepu kusun mu gye susu lee mu keduli nin, man gye kumu gbaa-gbaa nin. Kanin su sana mu nu Mosesi ii biti o yii lbwaare tanti kubuu mu, lbwaare da mu kumu to towe mu ye, "Ku su, ke fu yii mi osunkpa tanti kubuu mu kyekyee fee kanan mu nu n kaapu fu kibu mu su mu." ⁶ Amaa Yesu gyii kiseepu kusun mu nu ki buron gaa ki kyo lbwaare aseepu

banban mu lee. Nu katowe kyula pupwe mu nu Yesu waa yila anaa lbwaare nsana mu gbaa, ki buron ki kyo kididaa mu, nu ki bila ki su kokolo kida danbirasa ki kyo kididaa mu.

⁷ Fee nu katowe kyula didaa mu nu lbwaare waa maa asa nsana, nu ki daa ki du kyekyee nin, naafoo i man tiri sa lbwaare fee o bila waa kinyosapu mu.

⁸ Amaa Onyiripe lbwaare wu alibi lu asa mu su, nu o towe ye,

"Sana ku ii biti o ba ke me, Onyiripe lbwaare n biti n waa katowe kyula pupwe maa Isirayi abi ye Gyiwu abi nsana.

⁹ Nu ki mee ye ki baa ki du fee katowe kyula mu nu n maa bamu naana ana a kyina waa mu,

sana mu nu n kita ba bamu abaa to, gyankpaa bamu lee bamu lu Egiyipiti mu.

Lu fee ba maa man gyii kesintin lu me katowe kyula mu to su mu, n pale me kamaa sa bamu.

¹⁰ Nke mu nu ii biti i ba fale to mu, umu i gye katowe kyula mu nu n biti n waa maa Isirayi abi nsana.

N biti n taa me nbara waa bamu nfeere to, ke n kyurou umu waa bamu nkolo to.

N biti n baa n gye bamu lbwaare, ke ba baa ba gye me asa.

¹¹ Nu oku i gye oku man bila ye o kaapu mu tomaa abee mu-nyi mu-bii towe mu ye, 'Bu Onyiripe lbwaare.'

Lu fee okumaa numu ii biti o ba bu me lu nbii su naa fuo abilisa su.

¹² N biti n taa bamu alibi kee bamu, ke n man bila nyinji bamu alibi kake aku.

Me, Onyiripe lbwaare n towe kanin."

¹³ Nu lbwaare maa towe lu katowe kyula pupwe mu su mu, u kaapu fee katowe kyula gyankpaasa mu ki waa kididaa. Nu kutu kumaa mu nu ki ba waa kididaa, nu ki man su kyaare mu, kii biti ki ba foyi.

9

Kabwaare-sun kase sv

¹ Kanin sv katowe kyula gyankpaasa mu nu lbwaare waa maa asa nsana mu, ki sv umu kabwaare-sun nbara ye tanti kubuu opula kyirekyirekpa mu nu ki bu kase sv mu. ² Nu ba taa kitaa lala sutasa barige kumu to ipula inyo. Opula gyankpaasa mu to nu bee tu ye Opula Kyirekyire nu kumu to nu fitila ogyagakpa ye teeburi ye bodobodo mu nu ba taa sa lbwaare mu bu. ³ Nu kitaa mu kamaa i gye opula nyosapu mu nu bee tu ye Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire. ⁴ Nu tuto nu suwa kaswu mu nu bee tuwa ato liifensa kumu sv, ye katowe kyula kidakaa mu nu ba taa suwa nyale kumu mu bu. Kidakaa mana to nu suwa bonburon mu nu ki sv "Mana" agyito mu nu lbwaare sa bamu naana ana ofuli sv mu bu. Nu Aron kikpebi mu nu ki poroge afatee bunboli, ye abuu panpasan anyo mu nu Mosesi kyuroo lbwaare nbara kudu mu gyaga sv mu bu. ⁵ Nu ba waa ato anyo* aku mu nu ba sv atee ba gyan kidakaa mu sv, nu u kaapu fee lbwaare bu tuto. Ba yaase bamu atee bun kidakaa mu obunkpa nu bee tu tuto ye Opula mu nu lbwaare sv alibi ee kee. Amaa an mee taale lee asin numu kpini kase sa fane nbunbu numu kukulun-kulun.

⁶ Fale nu ba waa kuto kumaa numu yila, ke lbwaare aseepu mu bee loo tanti opula kyirekyirekpa mu to kake kumaa bee waa bamu kiseepu kusun awaasa. ⁷ Amaa, amoo lbwaare Oseepu bilisa ase mu nkuu ii loo Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to. Nu kesu kumaa to mu, ee loo tuto kilu kulun nin. Nu atobwaaya nkalan nu o sv ee loo tuto, nu ee taa kule mu gbaa-gbaa kumu sv alibi ye alibi mu nu mu asa ba waa yege ba man nyi ye i gye alibi mu. ⁸ Bola inumu sv mu, Kayaayu Kyirekyire mu i lee kaapu fee sana mu nu tanti kubuu lala gyankpaasa mu maa san o yile fale bire, okpa mu man puta bugi kpee Opula kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to. ⁹ Inumu i gye asin kaapusa sa ane mu nu an te ndaga kakyina numu to. I kaapu fee nkee mu nu ba taa biya

lbwaare, ye atobwaaya mu nu ba taa lonjo sa lbwaare gbaa mu, i mee taale yege asa mu nu bee sun mu mu, bamu nfeere i bu fee lbwaare taa bamu alibi kee bamu. ¹⁰ Imu nu bee waa mu kpini mu i gye ikisii lu agyito kigyii ye ato nuusa sv ye ato kifwu ye n-yu sv kigyee. Inumu i gye ansi sv awaasa nbara mu nu bee waa naa fuu sana mu nu lbwaare biya kabwaare-sun pupwe katowe kyula pupwe mu to.

*Krisito abi kpini i gye**kayii-wule kulun*

¹¹ Amaa Krisito ba fee lbwaare Oseepu bilisa ase sa ato danbirasa mu nu i bu to nbunbu fale. Nu o loo tanti kubuu lala mu nu ki dagaa, nu ki gye kikpare, nu i man gye nyimisa i yii kumu, nu ki man gye dulinyaa numu to lee mu. ¹² Krisito maa loo tanti kubuu Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to mu kilu kulun kakpaa mu, o man taa nbwe ye unate nkalan loo naa waa kolonjo. Amaa o taa mu gbaa-gbaa mu nkalan loo nin naa ka alibi kuko ke a nye kamolige mu nu ki sv nkpa kakpaa. ¹³ Didaa lee mu bire nbwe ye unate nkalan, ye naate kadanba mu nu ba tuwa mu nso nu ba sv bee nmate bamu nu ba waa ineesi mu sv, ke i kaapu fee ba nye bamu n-yu sv kifwu. Nu inumu i kan taale fwu bamu n-yu sv ineesi mu, ¹⁴ kanin bire, Krisito nkalan mu nu i bola Kayaayu mu nu ki sv nkpa kakpaa sv mu, nu o taa mu gbaa-gbaa n-yu waa kolonjo kpare sa lbwaare mu, nene sv nu mu nkalan mana i mee taale fwu ane nfeere lu awaasa libi mu nu i sv ane ii kpee lewu to mu? Inumu ii biti i yege ke a nye sun lbwaare mu nu o te nkpa to mu kakpaa.

¹⁵ Kpali inumu sv mu, Krisito i gye omu nu o yile asa ye lbwaare nsana sa katowe kyula pupwe mu nu lbwaare waa mu, ke i yege bamu nu lbwaare tu bamu mu, ba ba nye mu kusee mu nu o da mu kokolo sv sa bamu mu kakpaa. Inumu ii biti i waa nin, lu fee Krisito taa mu n-yu sa lewu nu o ka bamu mu nu ba waa alibi katowe kyula gyankpaasa mu to mu kuko.

¹⁶ Fee nu osa ku kan waa katowe yila lu mu kapatye sv mu, i tiri fee osa mana maa wu nin poyi ke i sun kusun.

* 9:5 9:5 Bee tu ato numu ye Kyerabim.

17 Lu fɛɛ katowɛ yɪlasa mɛɛ taale waa kusun yegɛ ɔsa mu nu ɔ waa kumu mu, san ɔ tɛ nkpa tɔ, amɔɔ o wu nin pɔyi kɛ i waa kusun. 18 Inumu su nu halu katowɛ kyula gyankpaasa mu gbaa nu nkalan i man kyɛɛgɛ wɔrɪgɛ mu, i mee sun kusun. 19 Lu fɛɛ saɲa mu nu Mosesi lɛɛ lbwaare nbara mu kpini towɛ asa mu, kutɔ mu nu i dagaa ba waa mu, ɔ taa unaate ye nbwɛ nkalan buga ye nkyu. Nu ɔ taa kebula pipɛɛ taa nmina ye afateɛ,† nu ɔ taa nyɔ nkalan ye nkyu mu tɔ taa nmate-nmate nbara ɔwɔlɛ mu ye asa mu kpini su. 20 Nu ɔ towɛ ye, “Nkalan numu u kaapu katowɛ kyula mu nu lbwaare waa fanɛ mu nsana, nu ɔ sa fanɛ kɔnɔ ye fan buu.” 21 Kanin ɔkpa kulɔn maɲa su nu Mosesi taa nkalan mu nmate-nmate lbwaare tantu kubuu lala ye kabwaare-sun atɔ waasa mu nu ba su bee sun lbwaare mu kpini su. 22 Imu su fu ku mu, Mosesi Nbara saɲa mu, atɔbwaaya nkalan nu ba su bɛɛ fwu ineesi. Nu nkalan i man kyɛɛgɛ mu, lbwaare mɛɛ ye ɔ taa alibi kɛɛ.

23 Imu su nu kase su tantu kubuu mu, ye atɔ kumaa mu nu i bu umu tɔ mu, nu i yile sa susu gbaa-gbaa lɛɛ mu, i tiri fɛɛ ba maa taa nkalan fwu umu. Amaa susu gbaa-gbaa lɛɛ mu, i dagaa ba maa taa nkalan mu nu i kyɔ atɔbwaaya lɛɛ mu fwu umu. 24 Imu su Krisito man loo kabwaare-sunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛ mu nu asa ba taa bamu abaa waa mu tɔ, nu ki gye susu lɛɛ kiɠbaa-gbaa mu keduli. Amaa o loo susu lɛɛ kiɠbaa-gbaa mu tɔ naa yile anɛ ayaa tɔ lbwaare ansi tɔ nbunbu. 25 Nu Krisito man taa mu n-yu ee loo susu Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kikyɪrɛkyɪrɛ kesu kumaa, fɛɛ kanan mu nu lbwaare Oseepu bilisa ase u taa atɔbwaaya nkalan ee loo Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kikyɪrɛkyɪrɛ mu tɔ kilu kulɔn kesu kumaa numu mu. 26 Kanin bire, naafɔɔ Krisito ii biti ɔ ba ee gyii awɔrɔfɔ kesu kumaa lu koo saɲa mu nu lbwaare tɔv dulinyaa mu. Amaa nbunbu dulinyaa maa kpee kumu laalaalɔwɛ mu, ɔ ba taa mu gbaa-gbaa n-yu waa kɔlɔɲɔ kilu kulɔn lɛɛ alibi kakpaa. 27 Fɛɛ kanan

mu nu i de sa daadimaadi kumaa numu ye o wu kilu kulɔn, kɛ mu lewu kamaa mu, lbwaare o gyii mu asin. 28 ɔkpa kulɔn maɲa su nu Krisito ba wu kilu kulɔn kakpaa, kɛ ɔ lɛɛ asa gaalaagaa alibi. Nu ee biti o bwii ba kinyɔsapu, yegɛ i man gye alibi kilɛɛ su nu ɛɛ ba. Amaa ee biti ɔ ba mɔlɪgɛ bamu nu ba kɔula bee gyoo mu mu.

10

Krisito taa mu n-yu lɛɛ saraga kilu kulɔn kakpaa

1 Mosesi nbara mu man gye kesintin ato mu nu i bu kamaa u ba mu gbaa-gbaa, amaa i gye umu keduli nin. Lu fale su mu atɔbwaaya saraga kɔlɔɲɔ kulɔn mu nu bɛɛ waa kesu-kesu kanan mu nu nbara mu u kaapu mu, mɛɛ taale waa asa mu nu bee sun lbwaare mu kyɛkyɛ naa lɔwɛ.

2 Fɛɛ nu atɔbwaaya saraga kɔlɔɲɔ i din taale fwu asa mu nu bee sun lbwaare, lu bamu alibi tɔ kilu kulɔn mu, naafɔɔ ba din yegɛ saraga kilɛɛ, yegɛ ba man bila fe nfɛere fɛɛ ba gyii alibi kupwɛ. 3 Amaa kanin atɔbwaaya saraga kɔlɔɲɔ maɲa ii nyinji asa mu kesu kumaa bamu alibi mu nu bɛɛ waa. 4 Lu fɛɛ anaa-nyin ye nbwɛ nkalan i mɛɛ taale lɛɛ alibi.

5 Imu su saɲa mu nu Krisito u ba dulinyaa tɔ mu ɔ towɛ lbwaare ye, “Fu mee biti atɔbwaaya saraga kilɛɛ ye atɔ kekɛɛ, amaa fu sa mɛ nyimisa kayi-wɔlɛ ye n ba taa lɛɛ saraga.

6 Nu atɔbwaaya mu nu bee tuwa fu kaswu su bɛɛ lɛɛ saraga, ye alibi kɪtaa kɛɛ saraga kilɛɛ mu bire, i mɛɛ bɔla fu ansi.”

7 Tutɔ nu n towɛ ye, “lbwaare, mɛ ndee! N ba nin kɛ n ba waa fu kebiti fɛɛ kanan mu nu ba kyɔrɔɔ mɛ n-yu su asin waa Asinkyan yɪlasa mu tɔ mu.”

8 Nu ɔ daa ki towɛ lbwaare ye, “Fu mee biti atɔbwaaya saraga kilɛɛ ye atɔ kekɛɛ, umaa atɔbwaaya mu nu bee tuwa fu kaswu su bɛɛ lɛɛ saraga, ye alibi kɪtaa kɛɛ saraga kilɛɛ mu, i mɛɛ bɔla fu ansi” (umɛɛ mu gbaa mu, umu nu Mosesi nbara

† 9:19 9:19 Bɛɛ tu kanin afateɛ numu ye hisopi.

m̄v ɪ kaap̄v f̄e ba waa). ⁹ T̄v̄v̄ n̄v̄ Krisito b̄ila bw̄ii t̄ow̄e ȳe, “Ibwaare m̄e ndee! N̄ ba n̄n̄ k̄e n̄ ba waa fu kebiti.” Im̄v̄ s̄v̄ Ibwaare ȳege at̄obwaaya saraga k̄il̄e m̄v̄ t̄v̄v̄, n̄v̄ ɔ̄ taa Krisito saraga k̄il̄e m̄v̄ ba ȳii ayaa t̄v̄. ¹⁰ L̄v̄ f̄e Yesu Krisito maa waa k̄v̄t̄v̄ m̄v̄ n̄v̄ k̄i ḡȳe Ibwaare kebiti s̄v̄ m̄v̄, f̄e maa taa m̄v̄ gb̄aa-gb̄aa n̄-ȳv̄ l̄e saraga k̄il̄v̄ k̄ul̄v̄n̄ kakpaa s̄v̄ m̄v̄, ɔ̄ l̄v̄v̄v̄ an̄e kp̄ini ȳila sa Ibwaare.

¹¹ Ibwaare Osepu k̄v̄maa n̄v̄v̄v̄ ȳil̄e ēe waa m̄v̄ kabwaare-sun asun kake k̄v̄maa, n̄v̄ sāv̄a k̄v̄maa ēe l̄e saraga k̄ul̄v̄n̄ māv̄a, ȳege ɪ m̄e taale l̄e asa alibi. ¹² Amaa Krisito b̄ir̄e, taa m̄v̄ n̄-ȳv̄ l̄e saraga k̄il̄v̄ k̄ul̄v̄n̄ sa alibi kakpaa, n̄v̄ ɔ̄ naa k̄ȳina Ibwaare k̄ib̄aa gyisa s̄v̄. ¹³ Taa l̄v̄ kan̄v̄n̄ sāv̄a māv̄a m̄v̄, ɔ̄ sii ɔ̄ t̄e ɔ̄ gyoo f̄e Ibwaare ɔ̄ taa m̄v̄ d̄v̄n̄ ana waa m̄v̄ ayaa kase. ¹⁴ L̄v̄ f̄e saraga k̄ul̄v̄n̄ m̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ taa m̄v̄ n̄-ȳv̄ l̄e s̄v̄ m̄v̄, ɔ̄ l̄v̄v̄v̄ bam̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ f̄w̄v̄ bam̄v̄ l̄v̄ alibi t̄v̄ m̄v̄ ȳila sa Ibwaare kȳeekȳe kakpaa.

¹⁵ N̄v̄ Kayaayu Kȳirekȳire m̄v̄ gb̄aa ii gȳii as̄v̄n̄ n̄v̄v̄v̄ kesintin kaap̄v̄ an̄e, f̄e kanan m̄v̄ n̄v̄ Ibwaare gyankpaa t̄ow̄e an̄e ȳe,

¹⁶ “N̄k̄e m̄v̄ n̄v̄ ii bit̄i ɪ ba m̄v̄, kat̄ow̄e kyula n̄v̄v̄v̄ n̄v̄ n̄ bit̄i n̄ waa maa bam̄v̄ nsana.

M̄e, Ibwaare ɪ t̄ow̄e kan̄v̄n̄.

N̄ bit̄i n̄ taa m̄e n̄bara waa bam̄v̄ nk̄ol̄v̄ t̄v̄ k̄e n̄ kȳv̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄ waa bam̄v̄ n̄f̄eere t̄v̄.”

¹⁷ N̄v̄ ɔ̄ bw̄ii kyaga s̄v̄ ȳe,

“N̄ m̄e b̄ila ȳe n̄ nȳin̄i bam̄v̄ alibi m̄v̄ n̄v̄ ba waa ȳe kanan m̄v̄ n̄v̄ ba f̄oȳv̄ ɔ̄kpa n̄bara m̄v̄ t̄v̄ m̄v̄ kakaaku.”

¹⁸ Im̄v̄ s̄v̄ Ibwaare maa taa asa alibi k̄e bam̄v̄ fale b̄ir̄e, ɪ man̄ b̄ila ɪ t̄iri f̄e ba kp̄al̄v̄ alibi s̄v̄ l̄e saraga. Fan ȳege an̄ nȳe nk̄ol̄v̄ ȳil̄e Ibwaare ansi t̄v̄. ¹⁹ Im̄v̄ s̄v̄ mi-nȳi mu-b̄ii ana ak̄ool̄e-gȳipu, l̄v̄ Yesu nkalan m̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ kȳeeḡe w̄ir̄ige m̄v̄ s̄v̄ m̄v̄, an̄ s̄v̄ ɔ̄kpa f̄e an̄ taale loo opula Kȳirekȳirekpa K̄ikȳirekȳire m̄v̄ t̄v̄ Ibwaare ansi t̄v̄. ²⁰ An̄ taale faa k̄it̄aa k̄unsa m̄v̄ s̄v̄, l̄v̄ f̄e Yesu ɪ taa m̄v̄ gb̄aa-gb̄aa kaȳv̄-w̄ul̄e bugi ɔ̄kpa p̄v̄p̄w̄e m̄v̄ n̄v̄ k̄v̄ sa nkpa m̄v̄, sa an̄e. ²¹ N̄v̄ a maa s̄v̄ Ibwaare Osepu kpare m̄v̄ n̄v̄ ēe

k̄v̄ Ibwaare k̄ikpaara asa s̄v̄ m̄v̄, ²² fan ȳege a nin̄ t̄iri Ibwaare. Fan ȳege a taa k̄ok̄ol̄v̄ fuuli ȳe k̄ik̄ool̄e-gȳii m̄v̄ n̄v̄ k̄i man̄ s̄v̄ kam̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄-gȳii, ȳe n̄f̄eere m̄v̄ n̄v̄ ɪ kaap̄v̄ ȳe Ibwaare taa an̄e alibi k̄e an̄e, ȳe an̄e kaȳv̄-w̄ul̄e m̄v̄ n̄v̄ ba taa nk̄ȳu kȳirekȳire f̄w̄v̄ m̄v̄, ba Ibwaare ase. ²³ Fan ȳege a k̄it̄aa tamaa as̄v̄n̄ m̄v̄ n̄v̄ an̄ ȳil̄e s̄v̄ an̄ t̄ow̄e m̄v̄ t̄v̄ kenken, l̄v̄ f̄e Ibwaare m̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ da m̄v̄ k̄ok̄ol̄v̄ s̄v̄ m̄v̄, ɪ waa k̄v̄t̄v̄ m̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ t̄ow̄e ȳe ēe bit̄i ɔ̄ waa m̄v̄. ²⁴ Fan ȳege a f̄e n̄f̄eere l̄v̄ kanan m̄v̄ n̄v̄ a t̄ow̄e an̄ waa abaa, k̄e a kȳe abaa t̄v̄, k̄e a waa adan̄b̄ir̄asa sa abaa. ²⁵ Fan man̄ ȳege k̄e a ȳege k̄igyan̄e b̄uga, f̄e kanan m̄v̄ n̄v̄ ak̄v̄ ba m̄e gȳan̄e b̄e b̄uga m̄v̄, amaa fan ȳege a waa abaa aniya t̄v̄, f̄e fan maa k̄v̄ wu f̄e ɔ̄nȳir̄ipe Yesu Kake lala m̄v̄ k̄ii bit̄i k̄i ba m̄v̄ k̄i t̄iri t̄v̄.

²⁶ F̄e a maa w̄ula b̄v̄ kesintin as̄v̄n̄ n̄v̄v̄v̄, n̄v̄ a k̄v̄ ansi an̄ san̄ an̄ waa alibi b̄ir̄e, saraga k̄il̄e sa alibi k̄v̄ man̄ b̄ila k̄i b̄v̄ t̄v̄. ²⁷ Amaa k̄v̄t̄v̄ m̄v̄ n̄v̄ k̄i san̄ ɪ ḡȳe ȳe, k̄ok̄ol̄v̄ n̄maa m̄v̄ n̄v̄ k̄i d̄e k̄ii gyoo Ibwaare k̄v̄p̄w̄e kubun̄ ȳe f̄ul̄v̄n̄ yen-yen̄ m̄v̄ n̄v̄ k̄ii bit̄i k̄i ba d̄iȳe Ibwaare m̄v̄ d̄v̄n̄ ana m̄v̄. ²⁸ ɔ̄k̄v̄maa m̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ k̄ina Mosesi n̄bara m̄v̄, n̄v̄ asa anȳv̄ ab̄e asa as̄v̄ be gȳii kesintin ȳe ɔ̄sa m̄v̄ k̄ina kan̄v̄n̄ n̄bara m̄v̄ b̄ir̄e, be mee wu m̄v̄ k̄w̄e b̄e m̄v̄v̄v̄ m̄v̄ n̄v̄. ²⁹ N̄v̄ kan̄v̄n̄ b̄ir̄e, bam̄v̄ n̄v̄ ba t̄v̄v̄ k̄iyaa saale Ibwaare mu-b̄ii m̄v̄v̄ de? K̄v̄s̄v̄ b̄ir̄e lala k̄v̄ d̄e sa bam̄v̄, f̄e ba maa man̄ taa Ibwaare kat̄ow̄e kyula nkalan m̄v̄ n̄v̄ ɪ f̄w̄v̄ bam̄v̄ l̄v̄ alibi t̄v̄ m̄v̄ t̄v̄ sehn̄, n̄v̄ ba b̄ila bw̄ii saale Kayaayu Kȳirekȳire m̄v̄ n̄v̄ k̄v̄ b̄waala asa m̄v̄? ³⁰ L̄v̄ f̄e an̄ nȳi Ibwaare maa t̄ow̄e ȳe, “M̄e ɪ t̄eela alibi awaap̄v̄, N̄v̄ m̄e ii bit̄i n̄ b̄ir̄e bam̄v̄ as̄v̄.” N̄v̄ ɔ̄ b̄ila bw̄ii t̄ow̄e ȳe, “M̄e ɔ̄nȳir̄ipe Ibwaare n̄ bit̄i n̄ gȳii m̄e asa as̄v̄n̄.” ³¹ Kan̄v̄n̄ s̄v̄ ii bit̄i ɪ b̄aa ɪ ḡȳe kufuu f̄e ɔ̄k̄v̄ maa t̄iȳe Ibwaare m̄v̄ n̄v̄ ɔ̄ b̄v̄ t̄v̄ kakpaa m̄v̄ k̄v̄s̄v̄ b̄ir̄e t̄v̄.

³² Fan nȳin̄i fan̄e n̄k̄e gyankpaasa m̄v̄ n̄v̄ Ibwaare bugi fan̄e ansi, n̄v̄ fan̄ wu m̄v̄ ɔ̄kpa, n̄v̄ fan̄ ȳil̄e t̄v̄ gȳii aw̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄, ȳege fan̄e abaa ɪ man̄ ȳv̄v̄ m̄v̄. ³³ Sāv̄a k̄v̄ t̄v̄ m̄v̄v̄v̄ m̄v̄, fan̄ nȳe asebi ȳe k̄anyanla asa nsana t̄v̄, ɪk̄v̄ m̄v̄v̄v̄ m̄v̄, fan̄ kȳe bam̄v̄ n̄v̄ ba nȳe kan̄v̄n̄ aw̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄v̄ m̄v̄ t̄v̄. ³⁴ Fan su,

nu fan yiyee, nu fan sa bamu nu ba kita
bamu tii obu mu su, nu ba maa koolo
fane npatiyee gbaa mu, i man ko fane,
amaa fane ansi i gyii nun. Lu fee fane
gbaa-gbaa fane fen nyi fee fan maa su
npatiyee danbirasa mu nu i bu to kakpaa
susu.

³⁵ Imu su fan man yege fane abaa i yoo,
fan yile kunyin to kenken. Lu fee lbwaare
ii biti o ka fane kuko lala. ³⁶ Fan nye
kenyiita yile to ke fan taale waa kuto mu
nu lbwaare ii biti, ke i yege fan nye kuto
mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o sa
fane mu. ³⁷ Fee kanan mu nu Asinkyan
yilasa mu i towe ye,

“I san gberere ke omu nu ee ba mu, o ba.
I man bila ye i kyereere.

³⁸ Nu me asa mu nu bamu ukpa i
kyiigi lu bamu koolo-gyii su mu,
bee biti ba nye nkpa.

Amaa omu nu o kan bwii kamaa bire,
o mee ye o bola mi ansi.”

³⁹ Nu an man gye bamu nu bee bwii
kamaa nu ba mee nye kamolige mu, amaa
an gye bamu nu an koolo lbwaare gyii,
nu an nye kamolige mu.

11

Adidaapu koolo lbwaare gyii mu asin

¹ Mune i gye koolo-gyii? Koolo-gyii
i gye ye an nyi fee an biti a nye ato mu
nu an su imu tamaa, nu a mee wu imu
ye ane ansi yege i bu to kesintin moo.

² Koolo-gyii numu su nu lbwaare ansi
i gyii adidaapu mu su.

³ Lu koolo-gyii su nu an nu kase
fee lbwaare mu konosa nu o taa tu
dulinyaa. Imu su ato mu nu a mee wu
ye ansi mu, imu nu lbwaare taa waa ato
mu nu an wu fale. ⁴ Lu koolo-gyii su,
nu Abeli lee saraga danbirasa sa lbwaare,
nu i buron i kyoo mu-daa Ken lee mu nu
o waa mu. Nu lu mu koolo-gyii su,
nu lbwaare wu mu fee mu ukpa i kyiigi,
lu fee lbwaare gbaa-gbaa mu ansi i gyii
mu saraga mu su. Lu mu koolo-gyii
numu su mu, halu maa wu gbaa mu, mu
koolo-gyii mu ki san ku towe ane ye ane
gbaa ane a koolo gyii kanun.

⁵ Enoki koolo lbwaare gyii su mu, nu
lbwaare taa mu kpee susu yege o man
wu. Nu asa ba man bila wu mu, lu fee
lbwaare taa mu lu bamu ansi su kyun.
Asinkyan yilasa mu i towe ye, poyi ke
lbwaare o taa Enoki kpee susu mu, o bola
lbwaare ansi. ⁶ Amaa okumaa mu nu o
mee koolo lbwaare ee gyii mu, o mee taale
bola mu ansi. Lu fee okumaa mu nu ee
ba lbwaare ase mu, i dagaa o koolo gyii
fee lbwaare bu to, nu mu i gye omu nu
ee ka bamu nu bee payi ansi bee ku bee
biti mu mu kuko.

⁷ Nowa koolo lbwaare gyii su mu,
saja mu nu lbwaare da mu kumu to lu
ato mu nu i man pita waa mu su mu,
o nu sa lbwaare. Nu o sale okuli lala
mu nu ki molige maa mu kupaara su
abi kpini. Lu mu koolo-gyii numu su
mu, o bun dulinyaa kpini kupwe, nu lu
mu koolo-gyii su mu, lbwaare tu mu ye
ukpa kyiigisa wuya ana mu to oku.

⁸ Abraham koolo lbwaare gyii su mu,
saja mu nu lbwaare tu mu ye o kusu lu
katun mu nu o bu mu kpee kase mu nu
kii biti ki ba biliji mu kapatiyee kakaaku
mu, o nu sa lbwaare. Nu o kusu ee kpee,
yege o man nyi katun mu ee kpee. ⁹ Lu
mu koolo-gyii su mu, maa fvu kase mu
nu lbwaare da mu kokolo su sa mu mu,
o yii itanti abu kyina to fee ofo. Nu
kanun mana su nu mu-bii Isaki, ye mu
kanaana-bii Gyekobu mu nu lbwaare da
mu kokolo su sa bamu mu, gbaa ba kyina.
¹⁰ Abraham waa kanun lu fee mu ansi u
gyan kade lala mu nu lbwaare gbaa-gbaa
i kyuroo kumu, nu o yii kumu kase, nu o
poyi kumu yila kakpaa mu.

¹¹ Sara koolo lbwaare gyii taa tii
mu-kuli Abraham lee su, nu ba kuuge
kebi. Bamu kpini ba bile, nu Sara
gye ogbentipu. Amaa ba koolo gyii fee
lbwaare mu nu o da mu kokolo su sa
bamu fee ee biti o sa bamu kebi mu, gye
kesintin wuya. ¹² Imu su Abraham mu nu
o bile kyun su, halu nu o mee bila taale
kuuge gbaa mu, kuuge obii-nyinsa, nu mu
kinaana ki nye akoo fee susu akuyikpebi
abee opu konoo kiyafa, nu oku mee taale
kale bamu.

¹³ Asa numu kpini ba su koolo-gyii
saja mu nu ba te nkpa to halu naa fvu

bamu lewu. Nu ba man nye ato mu nu lbwaare da mu kokolo su ye ee biti o sa bamu mu. Ba wu umu kata-kata, nu i waa bamu okon. Nu ba koole kyula nu ba towe ye, ba gye afo nu ba man gye kase kanimu su asa. ¹⁴ Nu asa mu nu bee towe kanin asin mu, i kaapu nin fee bee ku bee biti bamu gbaa-gbaa bamu aye. ¹⁵ Nu bee daa bee fe nfeere lu osuwule mu nu ba kusu kumu su mu, naafoo ba din nye okpa bwii kpee toto.

¹⁶ Amaa bee ku bee biti kade lala mu nu ku buron ku kyoo kase su lee numu. Kumu i gye kumu nu ku bu lbwaare ase susu mu. Imu su i man su lbwaare ipeeli sa bamu fee ba maa tu mu ye bamu lbwaare, lu fee o lonoo susu kade lala yila sa bamu.

¹⁷ Lu Abraham koole-gyii su mu, sana mu nu lbwaare tuo mu to ku mu, o taa mu-bii Isaki ye o naa lee saraga sa lbwaare. Abraham i gye osa mu nu lbwaare da mu kokolo su sa lu Isaki su mu, amaa nu o kyula fee ee biti o taa mu-bii kulon kpen numu naa lee saraga.

¹⁸ Amaa lbwaare wola towe Abraham ye, "Taa bola fu-bii Isaki su nu fii biti fu nye anaana-bii mu nu n da me kokolo su sa fu mu." ¹⁹ Abraham dan o nyi fee lbwaare i bila taale kyinji Isaki lu lewu to. Nu fu ku mu, i du nin fee o wu nin, nu Abraham bwii nye mu, mu abaa to.

²⁰ Lu Isaki koole-gyii su mu, o waa Gyekobu maa Esawu kusee lu bamu kakaaku kakyina to su.

²¹ Lu Gyekobu koole-gyii su mu, sana mu nu ee biti o wu mu, o waa Gyosefu mu-bii ana anyoo kusee. O taa mu n-yu kpaasa mu kikpebi nu o yin lbwaare.

²² Lu Gyosefu koole-gyii su mu, sana mu nu mu lewu tiri to mu, o towe mu asa Isirayi abi ye sana ku i ba bee biti ba lu Egipti to. Nu o sa bamu konoo ye, bee kan bee lu mu, ba nyinji mu awiya su ke ba taa.

²³ Lu Mosesi akugepu koole-gyii su mu, sana mu nu ba kuge Mosesi mu, ba taa mu baala lbwaayi isa, lu fee ba wu Mosesi maa poyi odan, yege ba man buu Owura konosa mu gbaa mu i man su bamu kufuu.

²⁴ Lu Mosesi koole-gyii su mu, sana mu nu o kusu dan mu o mee biti ba tu

mu ye o gye Egipti Owura Faro mu-bii kyusa mu-bii. ²⁵ Nu o waa mu nfeere fee maa lbwaare asa ba buga gyii awurufo mu, i kyoo fee o gyii okon kakyina libi to sana gberere to. ²⁶ Mosesi wu fee i dagaa maa gyii ipeeli lu Omu nu lbwaare lee mu su, i kyoo Egipti npatye kpare kpini. Lu fee mu ansi i gyan kokoka mu nu lbwaare ii biti o ka mu kake kaku mu su. ²⁷ Lu koole-gyii su o kusu lu Egipti to, yege o man su owura agbu mu nu o su mu kufuu. O kpan mu n-yu yile to lu fee o wu lbwaare mu nu oku mee wu mu mu. ²⁸ Lu mu koole-gyii su mu, o yii Kanyan Nbunoo kigyii kake mu. Kanin kake mana to nu o yege nu Isirayi abi ba taa atobwaaya nkalan nmate-nmate bamu nbunoo mu, nu i yege nbii gyankpaasa omoope mu man nye mata bamu.

²⁹ Lu Isirayi abi koole-gyii su nu ba nate Opu Pipee mu to faa fee kase wulesa su. Amaa Egipti abi ba maa kpan bamu n-yu ye ba waa kanin mu, nkyu mu i gyii bamu.

³⁰ Lu Isirayi abi koole-gyii su nu ba nate kyaaboo Gyeriko kade nke nsunoo nu kumu ipore lala mu nu i kyaaboo kade mu i lu tiye.

³¹ Lu okyu gyaga Rahabu koole-gyii su mu, Isirayi abi mu nu ba sun bamu ba naa baala ku Gyeriko kade mu, o ktaa bamu kifo. Imu su mee mu bure ba man kyina moo mu buga bamu nu ba waa kusu to olon sa lbwaare mu.

³² Mune asin nu n bila ye n towe tii su? N mee ye n nye sana towe adidaapu asa fee Gideyon maa Baraki ye Samson ye Gyefeta ye Dawidi ye Samuweli ye lbwaare atowepu mu asin tii su. ³³ Lu bamu koole-gyii su mu, bamu aku ba ko gyii awuragi lala su, nu bamu aku ba gyii kesintin nate kumu okpa su, nu bamu aku ba nye ato mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu, nu bamu aku moo ba tii birane nno yege ba man taale waa sehn.

³⁴ Lu bamu koole-gyii su mu, bamu aku ba dunla fulon yen-yen, nu bamu aku ba lu isakunde lewu to. Bamu aku kapoose ki bilinji olon, nu ba waa alonpu uko to gyii bamu dun

ana ndendemande anaakopu su. ³⁵ Lu kıköle-gyii su mu, akyu aku ba nye bamu-nyi mu-bii ana mu nu ba wu, nu ba bwii kyini ba nkpa to. Aku ba nye kanyanla nu ba yile to kina, fee ba mee lu bamu kıköle-gyii kamaa ke ba nye sile lu lewu to, amaa ba kyula fee bee biti ba wu, ke ba nye kelewu kyini ye nkpa mu nu i buron. ³⁶ Lu kıköle-gyii su mu, asa ba yooli aku nu ba tije aku, nu ba da aku moo igbee taa bamu naa tii ibu to. ³⁷ Lu kıköle-gyii su mu, asa ba twu aku abuu moo bamu, nu aku moo ba banj bamu to anyo-anyo, nu aku moo ba taa isakunde moo bamu. Aku ba taa nbulupu ye nbwe iwole ba bun, yege ba naa ba naa kitiri to ye awurufo ye kanyanla to. ³⁸ Dulinya numu to asa libi ba man bila dagaa fee ba maa kanin asa manja ba kyina buga. Bamu kıköle-gyii ki yege nu ba su ba naa bee yaale ifuli su ye abu su, nu bee baala afule ibo to ye kase ibo lala to.

³⁹ Asa banumu kpini ba nye kyin lu bamu lbwaare kıköle-gyii su, yege bamu oku man nye kutu mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu. ⁴⁰ lbwaare nmina ato danbirasa mu nu i kyö yila ane, nu ngbaa bamu bee biti ba nye, amaa ba man nye bamu kusun danbirasa mu kukoka, amoo naa fuv sanja mu nu an biti a lowe ane kusun poyi ke anaa bamu kpini a naa buga nye kukoka mu kyekyee.

12

Yesu Krisito nu i dagaa a maa buu

¹ Imu su fee asa damante mu nu ba lee bamu kıköle-gyii ifuli kaapu, nu ba lee bamu ansi bee ku ane fale su mu, fan yege a lee kutu kumaa mu nu kii tii ane okpa, ye ato mu nu u yege nu an tiye alibi to bilen-bilen mu foyi, ke a payi ansi sile kisile mu nu ki de ane ansi to mu naa fuv okaa. ² Fan yege an baa an ku Yesu. Mu i gye omu nu ane kıköle-gyii mu ki gyan mu su lu npiili ase, nu mu ii biti o yege a taale yile to naa fuv okaa. Nu o nyi okon mu nu ki de kii gyoo mu su mu, o man taa oyu laasa lewu ye umu ipeeli mu tu sehn. Nu nbunbu o te lbwaare kuwura-gya mu gyisa su. ³ Imu su fan ku

kanan mu nu Yesu yile to gyii awurufo alibi awaapu mu nu ba gye mu akisipu mu abaa to, fee kanan mu nu i waa ke fane n-yu i man yoo fane ke fane nkolo i man nyita fane.

⁴ Halu fan maa nyanje ansi fen ko fen tii alibi kiwaa fale gbaa mu, fan man pita ko naa fuv katun mu nu ii biti i sula fane kpee lewu to. ⁵ Fen tan asin mu nu lbwaare towe waa fane fee mu-bii ana mu su? Ba kyuroo waa Asinkyen yilasa mu to ye,

“Mi-bii, nu Onyuripe lbwaare kan ee bila fu mu, man taa umu waa iwogya asin.

Nu ee kan ee bute fu kusu mu, man yege fu abaa to i yoo.

⁶ Lu fee bamu nu Onyuripe lbwaare ii biti bamu asin mu, bamu nu ee bila, nu okumaa mu nu o köle mu fee mu-bii mu, ee bute mu kusu.”

⁷ Fan nye nkolo yile awurufo to fee kibila, lbwaare u waa fane kanin fee mu-bii ana. Lu fee kebii moo nu mu-se mee bila mu? ⁸ Amaa nu fan man kan nye kibila fee kanan mu nu mu-bii kumaa numu u nye mu, kanin bire fan man gye mu gbaa-gbaa mu-bii ana, oku mu-bii ana i gye fane. ⁹ Inumu kpini gbaa mu, an su kase su nfu ase mu nu bee bila ane, yege an su beere an sa bamu. Nu mine su nu a mee biya ane n-yu kase gaa sa lbwaare Ane-Se, mu nu o bu susu, ke a nye nkpa? ¹⁰ Nu ane kase su ase bee bila ane sanja gberere fee kanan mu nu bee ku fee i buron sa bamu mu. Amaa ane kidanbirasa su nu lbwaare u bila ane, ke a nye-nye mu kibaabto kyirekyire mu.

¹¹ Kibila ku man bu to nu ki bukön. Opula manja to mu u koo nin. Amaa bamu nu ba nu sa kibila mu, u yege nu bamu kakyina to ikpa i kyiigi, nu u sa bamu kayu yuuli.

¹² Imu su fan man yege fane abaa a yoo fane, amaa fan kusu yile kitta to kinkin.

¹³ Fan yege fane ikpa mu nu fen naa su mu i waa ntintin, ke ayaa ye abaa wusa wuya ana ba man foyi okpa, amaa ba nye olon.

Fan ku su ke a man bwii kamaa

¹⁴ Fan kpan fane n-yu okpa kumaa su, ke fanaa asa kpini fan taale kyina kayu

yuuli tɔ, kɛ fan kyɩna kakyɩna mu nuu ki man su ineesi. Nu ukumaa mu nuu ɔ su ineesi mu, ɔ mee ye ɔ wu Onyiripe lbwaare. ¹⁵ Fan baa fan da su kɛ fane tɔ oku ɔ man pan lbwaare bwaala, kɛ oku ɔ man ba waa fɛe oyu bulɩsa mu nuu ku dan nuu ku biya asɩn nuu kii nyita asa gaalaagaa mu. ¹⁶ Fan ku fane n-yu su ye ɔdan, kɛ fane tɔ oku ɔ man taa kanyɩn abee kakyu bitɩ kɩgyagaa waa mu n-yu tɔ. Fan man yege fane tɔ oku ɔ taa lbwaare asɩn mu tuu kiyan fɛe Esawu mu nuu lu agyito kulɩn su, ɔ fe mu kibɩsa mu nuu ɔ gye kɩmu kapatɩye ogyipu mu sa mu-supu. ¹⁷ Imu kamaa tɔ, fɛe kanan mu nuu fen nyi mu, saɩa mu nuu ee bitɩ fɛe mu-se ɔ waa mu kusee mu, ɔ pan kɩmu ɔ man nye kusee mu. O sii taa ansikyu nuu ee bitɩ fɛe naafɔɔ imu nuu ɔ wɩla waa yɩla mu i kyeege, amaa ɔ man nye imu kanɩn.

¹⁸ Fan nyɩni fɛe fan man ba Sinayi kibɩ mu ase fɛe kanan mu nuu Israyɩ adɩdaapu mu ba nin tiri kɩmu, ɩmaa kɩmu fulɩn mu nuu u deɛ yen-yen, yege u waa kitentenbiri tumm, nuu afuu lala i maa da mu. ¹⁹ Nu ba nu kabɩle lala ku kusu ye ɔbɩle ku ilawɩ maa tɔwe bamu asɩn, nuu kufuu ki kɩtaa bamu, nuu ba kɩle lbwaare fɛe ɔ yege katɔwe. ²⁰ Lu fɛe asa mu ba man taale yɩle kɩnɩsa mu nuu lbwaare sa bamu mu. Kɩnɩsa mu i gye ye, "Halɩ nuu kutɔbwaaya gbaa kan mata kibɩ mu, ba tɩbu abuu mɔɔ mu." ²¹ Kesintin tɔ mu, asɩn mu nuu i waa tɩtɩ mu i waa kufuu gaa, halɩ Mosesi gbaa tɔwe ye, "I waa me kufuu nuu me n-yu i kyɩkyaa me."

²² Amaa fane fane bɩre fan nye ɔkpa ba Siyon kibɩ mu ase nuu ki gye susu Gyerusalem, lbwaare mu nuu ɔ bu tɔ kakpaa mu kade lala. Fan ba opula mu nuu lbwaare nbɔɔ ngbɩn-ngbɩn kensi-gyii ngyanɛ mu tɔ. ²³ Nu fan ba lbwaare nbii gyankpaasa mu nuu ba kyurɔɔ bamu atɩ susu. Nu fan ba lbwaare mu nuu ɔ gye asa kpini asɩn ogyipu mu ase. Nu fan ba asa mu nuu bamu ikpa i kyiigi nuu lbwaare yege nuu bamu kala ana ba ba waa kyeekyee mu ase. ²⁴ Nu fan ba Yesu ase, mu i gye ɔmu nuu ɔ yɩle asa ye lbwaare nsana sa katɔwe kyula pupwe mu nuu lbwaare waa mu, nuu mu i taa mu

nkalan nmate, nuu mu nkalan mu u tɔwe asɩn danbirasa i kyɔ Abeli lee mu.

²⁵ Fan ku ye ɔdan kɛ fan man kina lbwaare mu nuu ee tɔwe fane mu asɩn mu. Lu fɛe bamu nuu ba kina ɔmu nuu ɔ tɔwe bamu abwaaresɩn kase su nfu gbaa mu, ba man taale sɩle lu kusɩ bɩte mu tɔ. Kanɩn bɩre, nuu an kan kina ɔmu nuu ee tɔwe ee lu susu ee sa ane ase kunu mɔɔ de, nene nuu an taale sɩle lu kusɩ bɩte mu tɔ? ²⁶ Kanɩn saɩa maɩa tɔ lbwaare maa tɔwe mu, kase ki gyɩngyen. Amaa nbunbu bɩre lbwaare tɔwe yɩla ye, "Man gye kase nkɩn nuu n bitɩ n bɩla gyɩngyen, amaa susu gbaa tii su." ²⁷ Asɩn mu nuu ɔ tɔwe ye "N bitɩ n bɩla mu," I kaapu fɛe atɔ tɩsa mu ii bitɩ i gyɩngyen kɛ i lu kyɩn, kɛ imu nuu i mee taale gyɩngyen mu i sii.

²⁸ Imu su fan yege a taa afwaala lala sa lbwaare fɛe a maa nye mu lbwaare kuwura-gyii mu nuu ki mee taale gyɩngyen. Kɛ a taa kabwaare sɩle ye beereɛ sun lbwaare, ɔkpa mu nuu i bɔla mu ansi. ²⁹ Lu fɛe ane lbwaare gye fulɩn mu nuu ee deɛ kutɔ kumaa ee lɔwe.

13

Fan waa atɔ mu nuu ii bitɩ i bɔla lbwaare ansi

¹ Fan kyaga su fen bitɩ abaa fɛe kɩnyi-bii Krisito tɔ. ² Fan nyɩni kɛ fan kɩtaa afɔ fane akpaara su, lu fɛe aku ba maa waa kanɩn mu, ba kɩtaa lbwaare nbɔɔ kɩfɔ yege ba man da su. ³ Fan nyɩni Krisito abii mu nuu ba tii bamu obu mu, fɛe fan maa tii bamu su obu otiikpa mu. Kɛ fan nyɩni bamu nuu bee gyii awurɔfɔ mu, fɛe fane ii gyii kanɩn awurɔfɔ maɩa.

⁴ Ukumaa nɩmu dagaa maa taa beereɛ ye kesintin sa kekili, kɛ oku ɔ man lu mu-ka abee mu-kuli kamaa naa de oku ase. Lu fɛe ukumaa mu nuu ee waa kanyɩn ye kakyu bitɩ kɩgyagaa, ye bamu nuu bee lu mu-ka ana abee bamu-kuli ana kamaa mu, lbwaare ii bitɩ ɔ tale bamu. ⁵ Fan man yege kufulee bitɩ bansa ki baa ki bu fane kakyɩna tɔ, nuu imu nuu fan su mu i kukwe fane. Lu fɛe lbwaare tɔwe ye,

"Kakaaku n mee ye n yege fane, nuu kakaaku n mee ye n kina fan."

⁶ Imu su nuu an taale a tɔwe ye, "Onyiripe lbwaare i gye me ɔkyetɔpu,

Ɔwɔlɛ mɔ nu Gyemisi kyɔrɔɔ naa sa Krisito abuupu

1 Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ, Gyemisi mɔ nu n gye lbwaare maa Ɔnyirɛpe Yesu Krisito kɔyaafɔle mɔ ase. N sɔ n sa fane Krisito abuupu mɔ nu fan lu Isɔrayɔ nbunɔ kudu anyɔ mɔ tɔ mɔ, nu fan yaase tɔ fan bɔ dulinyaa tɔ kpini mɔ. N fwaala fane kpini.

*Kitɔv tɔ ku ye kɔnye
kɔkɔlɔ yilɛ tɔ*

2 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, kutɔv tɔ ku kɔmaa mɔ nu kɔ kan tu fane mɔ, fan yege fane ansi i gyii. ³ Lu fɛɛ fan nyi fɛɛ nu kutɔv tɔ ku kɔ kan tu fane lu fane kɔkɔlɛ-gyii sɔ mɔ, ku yege nu fan taale yilɛ tɔ. ⁴ Fan kɔtaa kanɔn kɔkɔlɔ ɔsu mɔ kpee ansi tɔ. Nu fan kan waa kanɔn mɔ, u yege nu fɛn dan naa fɔv ɔkaa, ke kutɔ danbɔrasa kɔ ɔ man pan fane. ⁵ Nu fane tɔ ɔku kan ee biti kanyaasin de, ɔ kɔle lbwaare, ee biti ɔ sa mɔ, lu fɛɛ lbwaare u sa asa atɔ kɔkɔlɔ fuuli sɔ yege ɔ man taase kɔnɔ nkyu. ⁶ Amaa fɔv kɔmaa mɔ nu fɔv kan kɔle lbwaare mɔ, u dagaa fɛɛ fɔv maa kɔle gyii fɛɛ ee biti ɔ waa sa fɔv. Man kan waa sika-sika kpini-kpini, lu fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa sika-sika mɔ, ɔ du nɔn fɛɛ ɔpɔv apaa mɔ nu afuu u sɔ umɔ ii kyenken mɔ. ⁷ Kanɔn ɔsa maɔa ɔ man fɛ nfeere fɛɛ ee biti ɔ nye kutɔv kɔ lu Ɔnyirɛpe lbwaare mɔ ase. ⁸ Lu fɛɛ nfeere nnyɔ-nnyɔ wuya kpini asɔn a mɛɛ bɔla lbwaare ansi.

⁹ Nu Krisito obuupu otiripu ɔ yege u waa mɔ ɔkɔn gaa fɛɛ lbwaare maa diyaa mɔ sɔsɔ. Nu ɔkɔmaa mɔ nu ɔ biya mɔ n-yu kase nu asa ba man taa mɔ tu sehn mɔ, ɔ yege mu ansi i gyii kpali fɛɛ lbwaare bire ɔ diyaa mɔ kitu sɔsɔ. ¹⁰ Amaa obuupu atɔ wuya ɔ yege mu ansi i gyii fɛɛ lbwaare maa biya mɔ kase, lu fɛɛ ee biti ɔ wu kyɔn fɛɛ kanan mɔ nu iyu ntɔtɔle danbɔrasa u mɛɛ kyɛɛɛɛ nu u kpɔkpaa mɔ. ¹¹ Kpali fɛɛ kyɔwe u lu umɔ sɔ, ke umɔ afatɛɛ mɔ u bwu ke ntɔtɔle

danbɔrasa mɔ i nyita. Kanɔn ɔkpa kɔlɔn sɔ nu atɔ wuya gbaa ii biti i nyita yege ɔ san ɛɛ fɛ umɔ nfeere kɔlɔn maɔa.

¹² Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ taa kɔkɔlɛ-gyii gyii Sɔtaane sɔ mɔ, u waa mɔ ɔkɔn. Kpali fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɔ taale gyii Sɔtaane kutɔv tɔ ku sɔ mɔ, ee biti ɔ nye nkpa kakpaa mɔ nu lbwaare tɔwe yila ye ee biti ɔ taa sa bamɔ nu bee biti mɔ mɔ.

¹³ Fɔv kɔmaa mɔ nu Sɔtaane tɔv fɔv tɔ ku de, Man kan tɔwe ye "lbwaare u tɔv fɔv tɔ ɛɛ ku." Lu fɛɛ ɔku mɛɛ taale tɔv lbwaare tɔ ku ke ɔ waa alibi, nu mɔɔ mɔ ɔ mɛɛ tɔv ɔku tɔ ɛɛ ku. ¹⁴ Amaa nu ɔkɔmaa kan nye kutɔv tɔ ku mɔ, u lu mɔ kɔkɔlɔ biti libi sɔ, nu u pɔna mɔ ii kpee kutɔv tɔ ku tɔ. ¹⁵ Nu kɔkɔlɔ biti libi mɔ kan dan mɔ, kɔ nye ɔtɔ ke ku kɔvge alibi, nu alibi mɔɔ u kan dan lbwe mɔ, a kɔvge lewu nɔn.

¹⁶ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana danbɔrasa, fan man yege ɔku ɔ pɔna fane. ¹⁷ Kutɔ danbɔrasa ye kakeɛ mɔ nu kɔ bɔrɔn kyɛkyɛɛ mɔ u lu sɔsɔ nɔn. Atɔ nɔmɔ kpini ɛɛ lu lbwaare mɔ nu ɔ gye fitila kpini mɔ ase. Mɛɛ mɔ ɔ mɛɛ kyɛge kakaaku, nu kitentenbiri man bɔ mɔ tɔ. ¹⁸ Nu u lu mɔ kɔpɔre sɔ nɔn, nu ɔ bɔla mɔ kesintin asɔn mɔ sɔ nu ɔ sa anɛ nkpa pɔpwe, nu ɔ waa anɛ mɔ atɔ tɔvsa tɔ kpini agyankpaapu.

Fan nu ke fan waa

¹⁹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan baa fan nyi umɔ. Ɔkɔmaa nɔmɔ ɔ nye kɔkɔlɔ ke ɔ nu asɔn, amaa ɔ man kpaala tɔwe asɔn, nu ɔ man nye agbɔ bilɛn-bilɛn. ²⁰ Kpali fɛɛ nyumisa agbɔ u mɛɛ yege nu mɔ ikpa i kyiiigi fɛɛ kanan mɔ nu lbwaare ii biti mɔ. ²¹ Umɔ sɔ fan kɔtaa fane n-yu lu ineesi kpini tɔ, ye alibi kɔmaa sɔ ke fan biya fane n-yu kase, kɔle abwaaresɔn mɔ nu ba duu fane nkɔlɔ tɔ mɔ, ke u mɔlɔge fane. ²² Fan man waa asɔn mɔ anupu nkɔn, amaa fan waa umɔ awaasa, nu man gye kanɔn mɔ fan pɔna fane n-yu nɔn. ²³ Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ nu asɔn mɔ, nu ɔ man waa umɔ awaasa mɔ, ɔ du nɔn fɛɛ ɔsa mɔ nu ɔ taa digi ku mu ansi tɔ mɔ. ²⁴ Ɛ ku wu mɔ n-yu ke ɔ kyɔn, opula maɔa tɔ mɔ ɔ tan kanan mɔ nu ɔ du mɔ sɔ. ²⁵ Amaa ɔsa kɔmaa mɔ nu ɔ taa mɔ nfeere gyaga ɔkpa mɔ nu kɔ man sɔ alibi

kpini-kpini, nuu ku taale lee asa lu alibi to, nuu o man tan su, amaa nuu ee buu nuu ee waa umu nuu ee nu mu, lbwaare ii biti o waa mu kusee.

²⁶ Osa kumaa mu nuu o ye o gye obwaare-sunpu danbirasa, yege o mee kitaa mu kanandulu lu mu asin towesa su mu, ee pina mu n-yu nuu, nuu mu kabwaare-sun ki gye kiyen. ²⁷ Kuto mu nuu ose lbwaare ii biti lu kabwaare-sun kyirekyire ye kesintin okpa mu nuu ii gyii lbwaare ansi i gye ye, fan ku akulapu ye anmangyi su ye odan, lu bamu aworofu su, ke fan kitaa fane n-yu lu dulinyaa ato karan-karan mu nuu ii biti ee waa fane n-yu ineesi to mu.

2

Fan man waa nmeege to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana. Fee fan maa gye Onyiripe Yesu Krisito bunyaa wuya akoolo-gyipu su mu, fan man kan ku daadimaadi ansi to ke fan waa nmeege to. ² Fee nuu afulee wuya bun ikaale danbirasa nuu o waa suwa kepini ba fane nsare to. Nuu otiripu gbaa bun ikaale mu nuu i man gye danbirasa ba toto. ³ Nu fan taa beere sa afulee wuya towe mu ye, "Kyina kagya danbirasa numu su," ke fan towe otiripu mo ye, "Yile toto" abee "Kyina kase toto." ⁴ Toto mu, man gye nmeege to nu fan biya fane nsana to fale? Nu fan kan waa kanin mu, u kaapu fee fan su nfeere libi fen tale ye oku dagaa o ky o oku.

⁵ Me-daa ana ye mi-supu ana danbirasa, fan nuu me ase. Bamu nuu dulinyaa numu to bee ku bamu ye ba gye atiripu mu, nu lbwaare u lee bamu ke ba be bilinji kikoolo-gyii ato wuya ana. Lu fee bee biti ba be nye lbwaare kuwura-gyii mu nuu o towe yila ye ee biti o taa sa bamu nuu ba su kebiti sa mu mu? ⁶ Amaa fen ku atiripu mu kiyen. Man gye afulee wuya ana u nyanla fane, nuu bee bute fane bee kpee asin igyikpa mu? ⁷ Man gye bamu akulun mana u towe asin boroboro bee gyaga Yesu Krisito kitu mu nuu ke su bunyaa nuu ki gyan fane su mu?

⁸ Onyiripe nbara mu to kilala mu nuu ki bu lbwaare Asunkyan yilasa mu to mu i

gye ye, "Biti fu toomaa fee fu n-yu." Nu fan kan buu nbara numu mu, fan waa kuto mu nuu ki dagaa numu. ⁹ Amaa nu fan ku asa to waa nmeege to bire fan waa alibi numu. lbwaare nbara su mu i bun fane kupwe fee fan gye nbara mu anyitapu. ¹⁰ Osa kumaa mu nuu o buu nbara mu kpini, amaa nuu ee foyi umu to kukulun gbaa mu, o gyii kupwe umu kpini-kpini to. ¹¹ Lu fee lbwaare kulun mu nuu o towe ye, "Man lu fu-ka abee fu-kuli kamaa" mu, bila towe ye, "Man mo nyumisa." Nu fu kan fu man lu fu-ka abee fu kuli kamaa, amaa nuu fu mo nyumisa bire, fu gyii kupwe nbara mu kpini-kpini to.

¹² Imu su fane atowesa ye fane awaasa to mu, fan baa fan nyi fee lbwaare nbara mu nu fan taa su nye fane n-yu mu, nuu bee biti ba taa gyii fane asin. ¹³ Osa kumaa mu nuu o mee wu asa kowee mu, lbwaare gbaa mee ye o wu mu kowee. lbwaare kowee kuwu ki nye akyo mu lbwaare katale to.

Kikoolo-gyii ye awaasa

¹⁴ Me-daa ana ye mi-supu ana Krisito abuupu! Mune kyaare nuu i su fee oku maa towe ye, o su kikoolo-gyii, yege o man su kumu awaasa mu, kanin kikoolo-gyii mana ku taale molige mu? ¹⁵ Taa fee fu wu opunyin abee opukyuu Krisito abuupu mu nuu ba man su ato bunsu ye agyito gyisa. ¹⁶ Ke fane to oku o towe mu ye, "Nate kokolo yuuli su ke lbwaare o yege fu nme." Amaa fu man sa mu ato bunsu ye agyito ke o gyii. Man gye kikoolo-gyii kiyen numu? ¹⁷ Kanin nuu i du sa kikoolo-gyii. Kikoolo-gyii mu nuu ku man su awaasa bire ki wu numu.

¹⁸ Amaa oku ii biti o towe ye, "Fu su kikoolo-gyii, nuu mee me n su awaasa."

Amaa mee me n towe ye, "Kaapu me fu kikoolo-gyii yege ki man su awaasa." Ke mee me n taa me awaasa lee me kikoolo-gyii kaapu fu. ¹⁹ Fu koolo-gyii fee lbwaare kulun ee bu to. Kesintin nuu! Nbwu libi gbaa ba koolo-gyii kanin, yege ba su kufuu bee kykyaa.

²⁰ Fu, omelensipu numu! Fii biti fee ba bila kaapu fu fee kikoolo-gyii mu nuu ku man su awaasa mu ki man su kyaare?

21 Mɛnɛ ɪ ba sɔ nu naana Abraham awaasa ɪ bɔla lbwaare ansi? Lu fɛɛ mu awaasa maa dɛ ɔkpa, lu saɲa mu nu ɔ taa mu-bii Isaki ɔ naa lɛɛ saraga kaswu kyɛkyɛ mu sɔ mu. 22 Fu wu fɛɛ mu kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ mu awaasa kpini ɪ gye kɔkɔlɔn nɪn. Mu awaasa mu ɛɛ yɛgɛ nu mu kɪkɔɔlɛ-gyii mu kɪ naa fɔb ɔkaa. 23 lbwaare Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ ba tɔ kesintin yɛ, "Abraham kɔɔlɛ lbwaare gyii, kpali mu kɪkɔɔlɛ-gyii maɲa sɔ nu lbwaare kɔɔlɛ mu fɛɛ mu ɪkpa ɪ kyiiigi." Imu sɔ nu bɛɛ tɪ Abraham yɛ, "lbwaare mu kyemɪnɛ." 24 Inɪmu ɪ kaapu fɛɛ lu awaasa sɔ nu lbwaare ii wu fɛɛ nyɪmɪsa ɪkpa kpini ɪ kyiiigi, amaa man gye mu kɪkɔɔlɛ-gyii nkɔn.

25 Kanɪn nɪn nu ɔkyɪ Rahabu awaasa ɪ yɛgɛ nu lbwaare wu fɛɛ mu ɪkpa ɪ kyiiigi. Lu fɛɛ ɔ kɪtaa Isɪrayɪ abi mu nu ba sun bamu mu kɪfɔ, nu ɔ kye bamu tɔ nu ba nye ɔkpa pupwɛ sɔ silɛ lu Gyeriko kade mu tɔ. 26 Kanan mu nu ɔkala kan man bu n-yɪ tɔ, nu kɪ wu mu, kanɪn nu ɪ du nɪn fɛɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mu nu awaasa gbaa ɪ man tii kɪmu sɔ mu ɪ wu nɪn.

3

Ɔku mɛɛ yɛ ɔ taale pɔɔla kanandɔlɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan man yɛgɛ fanɛ gaalaagaa ansi ɪ payɪ fɛɛ fan ba bilɪɲi akaapɔpɔ. Lu fɛɛ fan nyi fɛɛ anɛ mu nu an kaapu mu, lbwaare katale anɛ sɔ ii biti ɪ baa ɪ bulɔn ɪ kyɔ ɔkɔmaa nɪmu lɛɛ. 2 Anɛ kpini an taale an fɔyɪ ɪkpa, nu ɔsa kɔ bu tɔ mu nu ɔ mɛɛ fɔyɪ ɔkpa lu mu atɔwɛsa tɔ mu, ɔ du kyɛkyɛ nɪn, nu ɛɛ taale kun mu n-yɪ danbɪrasa.

3 An sɔ nbɪrɪga an waa ɪgbɔɲɛ nɔɔ tɔ nɪn, kanɪn mu nu ɪ waa kɛ ba nu anɛ aɛ kɛ a taale bilɪɲaa bamu n-yɪ kpee katɪn mu nu an biti. 4 Fan yɛgɛ a bɪla taa ɪkɔlɪ lala mu nu ɪ kyɔ gaa, nu afuu bulɔnsa ii nin umu waa sɪnkaala. Imu abɔɲɛ ɪ du pii-pii, nkɛɛ apalɔpɔ mu bɛɛ taale bilɪɲaa ɪkɔlɪ mu kpee katɪn kɔmaa mu nu bee biti. 5 Kanɪn nu kanandɔlɔ gbaa gye kɔtɔ pii nyɪmɪsa n-yɪ tɔ, amaa kɪ sɔ alala-sɪn gaa. Bɪla kɪ kanan mu nu kɪfɔlɔn-gyi pii kɪ taale yɛgɛ nu kɪpɔ lala kɪ dɛɛ mu. 6 Kanɪn nu kanandɔlɔ

gbaa du fɛɛ fɔlɔn. ɪ du fɛɛ kade mu nu alibi ɪ gyii kɪmu kpini. Nu kɪ bu nyɪmɪsa n-yɪ tɔ kɪ waa atɔ mu nu ɛɛ man dagaa. Nu kɪmu alibi mu akyɔɲaa nyɪmɪsa n-yɪ kpini nu ɪ nyita mu kakyɪna tɔ. Nu kɪ dɛɛla fɔlɔn lu awɔrɔfɔ fɔlɔn yen-yen tɔ sa kɪmu gbaa-gbaa kɪmu n-yɪ.

7 Nyɪmɪsa ɪ taale pɔɔla atɔbwaaya libi kɔkwɪ-kɔkwɪ, nu bɛ pɔɔla atɔbwaaya fɛɛ nbwiibi yɛ atɔbwaaya kpɪsa yɛ atɔbwaaya mu nu ba bu nkyu tɔ kpini. 8 Amaa nyɪmɪsa kɔ mɛɛ taale pɔɔla kanandɔlɔ. Kɪ gye kɔtɔ libi mu nu nyɪmɪsa mɛɛ taale kun kɪmu, nu kɪ sɔ kɔbwe.

9 Kanandɔlɔ maɲa nu an sɔ an yɪn ɔnyɪrɪpɛ yɛ anɛ-Sɛ, nu an bɪla an sɔ an da anɛ tɔɔmaa ana, mu nu lbwaare tɔb bamu fɛɛ mu keduli sɔ mu oyu. 10 Kɔnɔ kɔlɔn mu nu ba sɔ bɛɛ yɪn mu, kanɪn kɔnɔ kɔlɔn maɲa nu ba sɔ bɛɛ da nyɪmɪsa oyu. Mɛ-daa ana yɛ mi-supu anɛ, ɪ man dagaa ɪ maa ba kanɪn. 11 Nkyu danbɪrasa yɛ nkyu mu nu ɪ du mɛmɛɛ kpini ɪ taale lu kitiribo kɔlɔn tɔ? 12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, figi oyu ɪ taale sɔyɪ olifu abi, abɛɛ kimango oyu kɪ taale sɔyɪ akutu abɛɛ? Kanɪn ɔkpa kɔlɔn maɲa sɔ nu nkyu danbɪrasa yɛ nkyu mɛmɛɛ ɔ mɛɛ taale lu kitiribo kɔlɔn tɔ.

Kanyaasɪn yiri anyɔ

13 Nu fanɛ tɔ ɔku sɔ kanyaasɪn nu ee nu asɪn kase mu, kanɪn ɔsa maɲa ɔ taa mu kakyɪna danbɪrasa yɛ mu awaasa danbɪrasa kɛ ɔ bɪya mu n-yɪ kase kaapu fɛɛ ɔ sɔ kanyaasɪn. 14 Amaa nu fan kan fan sɔ kayɪ basa yɛ kensi payɪ libi fanɛ nkɔlɔ tɔ, fan man kaapu fanɛ n-yɪ umu sɔ. Nu ɪ kan ba kanɪn mu, fan tɪn antɪɲɛsa gyaga kesintin mu sɔ. 15 Kanɪn kanyaasɪn maɲa kɪ man lu sɔsɔ nɪn, amaa kɪ lu nyɪmɪsa tɔ, nu kɪ gye Sɪtaanɛ lɛɛ, nu kɪ man gye kyɛkyɛ. 16 Lu fɛɛ katɪn mu nu kayɪ basa yɛ kensi payɪ libi bu mu, tɔtɔ nu sugɔrɛ-sugɔrɛ yɛ alibi kɪwaa kpini bu.

17 Amaa kanyaasɪn mu nu kɪ lu sɔsɔ mu, kɔtɔ mu nu kɪ gyankpaa mu ɪ gye fɛɛ kɪ man sɔ ineesi, amaa kɪ yɛgɛ nu

asa be nye kayu yuuli, ye n-yu kase ki biya, ye kikyemune okon, ye kuwu asa kuwee, ke u soyi abi danbirasa. Kanin kanyaasin manja mu ki man su kimeege to ye antijesa. ¹⁸ Kayu yuuli wuya ana mu nu bee duu kayu yuuli to mu, bamu u kpa adanbirasa bee lu umu to.

4

Fan biya fane n-yu kase sa lbwaare

¹ Mune u biya fane ikoo ye nluu mu nu fen koo ye abaa fale? Man gye fane nkolo biti libi mu nu u lu fane n-yu to u koo ye fane fale abee? ² Fen biti ato aku, amaa fen mee nye. Imu su fen moo abaa. Fen taa olon su fen biti ato, amaa fen mee nye umu, umu su nu fen koo nluu. Fan maa mee nye, lu fee fen mee kole lbwaare. ³ Fan maa taase nu fen mee nye mu, lu fee fen taase ye nfeere libi, ke fan nye taa waa fane nkolo biti.

⁴ Fane asa gyaga ba numu, fan man nyi fee omu nu o yege dulinyaa to ato ii gyii mu kumu mu, o gye lbwaare okisipu nin. Osa kumaa mu nu o yege dulinyaa to ato ii gyii mu kumu mu, ee biliji lbwaare okisipu. ⁵ lbwaare Asinkyan yilasa maa towe ye, "Kayaayu Kyirekyure mu nu lbwaare taa waa ane to mu, ee koo kokoroko" mu, fan nyi ye o towe unumu kiyani nin abee? ⁶ Amaa lbwaare kabwaala mu nu o su sa ane mu bulon gaa. Fee kanan mu nu lbwaare Asinkyan yilasa mu i towe ye,

"lbwaare ii tii bamu nu bee kusaa bamu n-yu susu mu okpa, amaa nu ee taa kabwaala ee sa bamu nu bee biya bamu n-yu kase."

⁷ Imu su fan taa fane n-yu sa lbwaare ke fan nu mu ase. Fan tii Sitaane okpa ke o sile lu fane ase. ⁸ Fan nin tiri lbwaare, ke ngbaa mu o nin tiri fane. Fane alibi awaapu, fan lee fane n-yu lu alibi to. Nfeere nnyo-nnyo wuya ana, fan lee nfeere libi lu fane nkolo to. ⁹ Fan bota to, ke fan su, ke fan saawu. Fan kyeege fane umase biliji kusu, ke fan kyeege fane kensi-gyii biliji kuwee. ¹⁰ Ke fan biya fane n-yu kase sa Onyiripe lbwaare, ke o kusaa fane susu.

¹¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan man towe alibi aku lu fane birisa ana su. Lu fee, osa kumaa mu nu ee towe alibi lu mu birisa su nu o bun mu kupwe mu, ee kaapu fee lbwaare nbara mu i man buron, nu o bun nbara mu kupwe. Fee nu fu bun nbara mu kupwe mu, fu man bila fu gye nbara mu obuupu. Fu biliji umu kupwe obunpu nin. ¹² lbwaare nkun i gye nbara mu osapu, ye umu otalepu. Mu nkun ee taale molige ke o bila taale nyita asa. Imu su fu i gye anumu nu fu tale fu birisa ana?

Man kaapu fu kayu

lu oke su

¹³ Nbuunbu, fan nu me ase, fane mu nu fen towe ye, "Ndaga abee oke an biti a kpee kade lala ku to naa kyina kesu kulon sun kusun ke a biliji afulee wuya ana."

¹⁴ Amaa fan man towe kanin, yege fan man nyi oke asin ye fane. Lu fee fan du nin fee ife-kyu. U ba i mee kyeeere nu u nyaa. ¹⁵ Kuto mu nu i dagaa fan towe mu i gye ye, "Nu lbwaare kan kyula, nu an su nkpa mu an biti n waa fale abee unumu." ¹⁶ Amaa fan dan fen kaapu fane n-yu, yege fen gyeere. N-yu kikaapu ye kikyeeere manja kpini i gye alibi nin. ¹⁷ Imu su osa kumaa mu nu o nyi adanbirasa mu, nu i dagaa maa waa, nu o mee waa umu mu, o waa alibi numu.

5

Kumu to kida sa kumu to olon ato wuya ana

¹ Fane ato wuya ana, fan nu me ase nbuunbu numu. Fan su ke fan saawu kenken lu aworubo mu nu ii biti i ba fane su mu. ² Fane ato mu i gyoo muuri, ke ato wesa ba we fane ato bunsu kpini.

³ Fane isuwa ye igbiti kpini-kpini i waa nkandira, ke kanin nkandira manja i lee fane alibi kaapu, ke i diyee fane kayu-wule fee fulon mu. Fan kuula ato gyaga abaa su nke lala lowe numu. ⁴ Fan ku, kusun awaapu mu nu ba sun fane asun lu fane ndoo ana to mu, nu fan kina bamu ako kika mu, bee fabile bee sa fane. Bamu nu ba kpa fane adoo-gyito sa fane nu fan kina bamu ako kika mu, bamu kusu manja kpini i loo lbwaare Owura lala mu asu

tɔ. ⁵ Fan taa kɔnye kyɔna danbirasa ye kensi-gyii kyɔna dulinyaa tɔ. Nu fan kure waa nfo gyoo fɛe kitɔbwaaya mu nu ɔ dan waa nfo o gyoo kake mɔɔsa mu. ⁶ Fan bun bamu nu bamu ukpa ii kyiiigi kɔpwe, mɔɔ bamu yege ba man kusɔ yile fane sɔ.

Fan nye kenyiita yile awɔrɔfo tɔ

⁷ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan waa kenyiita yile naa fɔvɔ ɔnyirɔpe Yesu kɔba saɔa mu. Fan kɔ kanan mu nu ɔdɔɔpɔ sɔ kenyiita o gyoo bulayɔ gyankpaasa ye kɔkye bulayɔ ɔ ba da mu ndɔɔ tɔ. Yege ɔ sɔ kenyiita o gyoo mu atɔ-gyisa mu u sɔyɔ danbirasa. ⁸ Imu sɔ fane gbaa fane fan nye kenyiita ke fan kɔtaa fane nkɔlɔ. Lu fɛe ɔnyirɔpe Yesu kibwii ba saɔa mu ki tee tiri tɔ. ⁹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan man pwɔ abaa, ke lbwaare ɔ man tale fane. ɔtalepɔ mu man bɔla ɔ bu kata, o tee tiri tɔ ye kɔba.

¹⁰ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan nyini lbwaare atɔwɛpɔ mu nu ba tɔwe asɔn ɔnyirɔpe Yesu kitu tɔ mu. Fan bɔla kanɔn mu nu ba wu awɔrɔfo nu ba nye kenyiita. ¹¹ Bamu nu ba gyii awɔrɔfo nu ba nye kɔkɔlɔ yile tɔ mu, bamu nu lbwaare u waa kusee. Nu fan nu ɔnyɔn mu nu bɛe tu mu ye Gyobu kenyiita mu nu ɔ nye mu awɔrɔfo kigyii tɔ, ye kanan mu nu lbwaare waa adanbirasa sa mu kamaa tɔ mu. Inumu u kaapɔ fɛe lbwaare ii su asa sɔ nu ee wu kɔwɛɛ. ¹² Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, mɛ asɔn mu kpini u gye ye, fan man bɔ ntan tu sɔsɔ abɛɛ kase abɛɛ kɔtɔ kɔmaa numu. Fan yege fane kekyula kɔ baa kɔ gye “Eehn,” ke fane kekina kɔ waa “ayee.” Nu fan waa kanɔn mu, lbwaare mɛɛ ye o bun fane kɔpwe.

Kɔkɔle-gyii tɔ kabwaare kule

¹³ Fane tɔ ɔku kan ee wu awɔrɔfo mu, ɔ kule lbwaare ke ɔ kye mu tɔ. Fane ɔku bu kensi-gyii tɔ mu, ɔ bu ulɔn yɔn lbwaare. ¹⁴ Nu fane tɔ ɔku kan ɛɛ lɔ mu, ɔ tu Krisito abi kubu mu abɔlisa ke ba ba kule kabwaare-kule sa mu, ke ba sɔswa mu nfo ɔnyirɔpe Yesu kitu tɔ. ¹⁵ Kabwaare kule mu nu kɔ lu kɔkɔle-gyii tɔ fale ii biti u yege ɔlɔpɔ mu ɔ nye alanfiya. ɔnyirɔpe mu ii biti ɔ kye mu ke ɔ kusaa mu. Nu

ɔ kan waa alibi aku gbaa mu, lbwaare ii biti ɔ taa mu alibi kɛɛ mu. ¹⁶ Imu sɔ fan lɛɛ fane alibi tɔwe abaa, ke fan kule kabwaare-kule sa abaa, ke lbwaare ɔ kye fane alɔ sa fane. ɔsa mu nu mu ukpa i kyiiigi mu, mu kabwaare-kule u bɔgya nu i sun kusun.

¹⁷ ɔnyɔn mu nu bɛe tu mu ye Eligya gbaa gye nyumisa nɔn fɛɛ anɛ fale. ɔ kule kabwaare-kule ye bulayɔ ɔ man da kase sɔ. Nu bulayɔ yile nsu isa ye lbwaayɔ isiye. ¹⁸ Imu kamaa mu, nu ɔ bɔla bwii kule kabwaare-kule ye bulayɔ ɔ da, nu bulayɔ tigi, nu atɔ duusa u kɔyɔ, nu u sɔyɔ abi kɔkyɔ. ¹⁹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fɛɛ fane tɔ ɔku kan kina lu kesintin ɔkpa mu sɔ, nu fane tɔ ɔku bwiiyaa mu ba mu, ²⁰ fan nyini fɛɛ, ɔsa kɔmaa mu nu o bwiiyaa alibi ɔwaapɔ lu mu alibi ɔkpa mu sɔ mu, ɔ mɔltɛ alibi ɔwaapɔ manja mu kala lu lewu tɔ ba nkpa tɔ, ke lbwaare ɔ taa mu alibi mu nu ɔ waa kpini mu kɛɛ mu.

Ɔwɔle gyankpaasa mu nu Pita kyɔrɔɔ naa sa lbwaare asa

Afwaala

¹ Ɔwɔle numu lu me Pita, mu nu n gye Yesu Krisito osunpu mu ase.

N kyɔrɔɔ kɔmu n sa fane mu nu fan gye lbwaare asa, nu fan yaase to, nu fan gye afo Pontiyu ye Galati ye Kapadosiya ye Asiya ye Bitaniya usɔwɔle su mu. ² Fane nu Ɔse lbwaare wɔla o nyi kutɔ kumaa mu nu ɔ waa mu nfeere lu didaa, nu ɔ bɔla mu Kayaayu su lee fane waa mu gbaa-gbaa mu asa, ke fan ba buu Yesu ke ɔ taa mu nkalan kpayi fane.

N kule lbwaare fee ɔ bwaala fane kɔkyɔ, ke ɔ sa fane kayi-yuuli.

N yin lbwaare fee maa sa ane tamaa danbirasa

³ An yin ane-Nyiripe Yesu Krisito mu-Se lbwaare. Lu fee ee su ane kɔwee gaa, umu su ɔ bɔla Yesu Krisito kelewu kyini mu su, nu ɔ sa ane nkpa pupwe mu nu i su tamaa mu nu i man su okaa. ⁴ Kanin su an biti an nye lbwaare kapatye mu nu ki mee nyita nu ki mee gyɔɔ nu ki mee kpa su nu i de i gyoo fane sɔsɔ mu. ⁵ Nu lu fane kɔkɔle-gyii su mu, lbwaare ɔlon ii kun fane naa fɔbɔ saɲa mu nu ee biti ɔ lee kamolige mu kaapu kake laalaalɔwe mu.

⁶ Nu halu inumu gbaa mu, fan yege fane ansi i gyii, amaa nbunbu numu bire akoto fen biti fan wu awɔrɔfo gaalaagaa lu asin wuribi kutɔ to ku to. Fane awɔrɔfo mu nu fan gyii fale mu, i kaala fane kɔkɔle-gyii to u ku. ⁷ Nu fane awɔrɔfo maɲa i lee fane kɔkɔle-gyii mu kedubi mu nu ki kyɔ suwa mu kaapu. Halu suwa maa gye kutɔ nyitasa gbaa mu, ba su fulɔn bee kaala kumu bee ku kumu kedubi. Inumu su mu i dagaa fee ba kaala fane kɔkɔle-gyii mu nu ki kyɔ suwa mu ku.

Nu fan kan taale yile to bire, fen biti fan nye kiyin ye bunyaa ye beere saɲa mu nu Yesu Krisito ii biti ɔ lee mu n-yu kaapu mu. ⁸ Halu fan maa man wu Yesu gbaa mu, fen biti mu, yege nbunbu

gbaa fen mee wu mu, amaa fen kɔle mu fen gyii nu fan nye kensi-gyii mu nu ɔku mee taale kaala, ⁹ lu fee fane kɔkɔle-gyii i yege nu fan nye tamaa mu nu i gye kamolige sa fane kala ana.

¹⁰ Fale kamolige numu nu lbwaare atɔwepu mu ba ku to taase biti to, nu ba wɔla towe yila ye lbwaare kabwaala mu gye fane lee. ¹¹ Krisito Kayaayu mu nu i gye lbwaare Kayaayu, nu ki bu lbwaare atɔwepu mu to mu, lee kaapu bamu kanan mu nu i dagaa Krisito awɔrɔfo kigyii ye bunyaa mu nu kii biti ku ba kamaa to. Imu su ba ku to taase biti to saɲa ye kanan mu nu ii biti i ba to. ¹² Nu lbwaare lee kaapu bamu fee asin mu nu ba towe mu i man gye bamu gbaa-gbaa bamu lee, amaa asa mu nu bee biti ba ba kamaa to mu lee. Fane i gye kamaa to abi mu nu fan nu asin numu lu ndaga atɔwepu mu nu ba towe asin danbirasa ba sa fane lu lbwaare Kayaayu mu nu ki lu sɔsɔ ɔlon to mu. Halu lbwaare nbɔɔ gbaa bee biti ba nu asin mu kase.

Fan baa fan du kyirekyire

¹³ Imu su fan yege fane nfeere i baa i de ke fan taa sun kusun, ke fan baa fan da su. Fan nye tamaa lu lbwaare kabwaala mu nu ee biti ɔ taa sa fane saɲa mu nu Yesu Krisito ii biti ɔ lee mu n-yu kaapu mu. ¹⁴ Fan waa nbii mu nu bee nu lbwaare ase, ke fan man taa fane n-yu waa atɔ gyaga mu nu fan daa kyina fan man nyi nu fan waa mu. ¹⁵ Lu fee ɔmu nu ɔ tu fane mu maa du kyirekyire su mu, fane gbaa fane fan baa fan du kyirekyire fane awaasa kpini to. ¹⁶ Lu fee lbwaare i towe mu Asinkyan yilasa mu to ye, "Fan baa fan du kyirekyire, kpali fee n du kyirekyire nin."

¹⁷ I gye kesintin fee fan tu lbwaare ye ane-Se. Mu i gye ɔmu nu ɔ mee ku ansi to pɔyi nu ee tale ɔkɔmaa numu maa mu awaasa. Kanan su fan taa kakyina mu nu ki su beere kyina dulinyaa to fee afo.

¹⁸ Ye fen nyi fee man gye atɔ nyitasa fee gbiti abee suwa, nu lbwaare taa ka fane kɔkɔ lu fane kakyina gyaga mu nu fan buɔla lu fane naana ana ase mu. ¹⁹ Amaa i gye Yesu Krisito nkalan kpare mu nu i su ɔgyalin mu, nu ɔ taa ka fane kɔkɔ.

Krisito du nun fɛɛ kaɓulɔpɔ mɔ nu ɔ man su kulɔpanɛ abɛɛ ineesi ku mɔ nyu su. ²⁰ Pɔyi ke Ibwaare i tɔv dulinyaa mɔ, ɔ wɔla lɛɛ Yesu yila fɛɛ o be wu mɔlɩge fane, nu fane su nu ɔ lɛɛ mɔ kaapu saɗa laalaalɔwe numɔ tɔ. ²¹ Fan bɔla Yesu su nu fan kɔɔle Ibwaare mɔ nu o kyinɩ mɔ lu lewu tɔ, nu ɔ bunyaa mɔ mɔ gyii. Imu su fane kɩkɔɔle-gyii ye fane tamaa i bu Ibwaare tɔ.

²² Nu nbunbu fan maa biya fane asu kase sa kesintin asin mɔ nu u fwu fane su, nu i yege nu fan nye kebiti sa fane birisa ana akɔɔle-gyipu mɔ, fan taa kebiti mɔ nu ki lu fane nkɔɔ tɔ mɔ biti abaa.

²³ Ibwaare man bɔla kutɔ mɔ nu ki mee taale kyina kakpaa mɔ su kuvge fane, amaa ɔ bɔla mɔ asin mɔ nu i bu tɔ kakpaa nu i mee kyeege mɔ su kuvge fane

²⁴ Lu fɛɛ Asin kyanyilasa mɔ u tɔwe ye, Asa kpini be du nun fɛɛ afitiri,

nu bamu bunyaa kpini du nun fɛɛ afitiri ntɔtɔle.

Afitiri ii wu ke umu ntɔtɔle mɔ gbaa u kpikpaa tiye,

²⁵ amaa ɔnyiripe asin mɔ bire i bu tɔ kakpaa.

Kanun asin manɩ i gye asin danbirasa mɔ nu ba tɔwe sa fane mɔ.

2

¹ Imu su fan lɛɛ fane n-yu lu alibi ukpa kumaa numɔ su ye npina ye kebunbun ansi ye kayu basa ye kitu kinyita tɔ. ² Fan biti asin danbirasa mɔ fɛɛ nbii pupwe mɔ nu bee ku bee biti kinyapu-kyu mɔ, ke i yege fan dan fane kamɔlɩge mɔ tɔ naa lɔwe. ³ Lu fɛɛ fan maa daa ku nu fen wu fɛɛ ɔnyiripe adanbirasa i burɔn.

Ibwaare asa ba gya abuu mɔ nu i su nkpa

⁴ Fan ba ɔnyiripe Yesu mɔ ase. Mu i gye kubuu mɔ nu ki su nkpa, nu asa ba kina mɔ, amaa Ibwaare lɛɛ mɔ fɛɛ mɔ i bɔla mu ansi. ⁵ Fane gbaa fane fan gye abuu mɔ nu i su nkpa, ke fan yege ɔ taa fane pɔyi kabwaare-sunkpa aye. Ke fan bɔla Yesu Krisito su fan ba waa Ibwaare aseepu kyirekyire, ke fan lɛɛ kayaayu tɔ saraga mɔ nu ki gyii Ibwaare ansi mɔ sa

mɔ. ⁶ Lu fɛɛ Ibwaare tɔwe mɔ Asunkyan yilasa mɔ tɔ ye,

“Fan ku, n su kibɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu kpare mɔ nu n lɛɛ n yii Siyon kibɩ su Gyerusalem kade tɔ.

Nu ɔkumaa mɔ nu ɔ kɔɔle mɔ gyii mɔ, man bu tɔ o gyii ipeeli.”

⁷ Nu kubuu mɔ ki dagaa sa fane mɔ nu fan kɔɔle mɔ gyii mɔ, amaa ki man dagaa sa bamu nu ba man kɔɔle mɔ gyii mɔ.

“Kubuu mɔ nu apɔyɩpɩ ba kina mɔ, kumu i ba bilinɩ kibɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu tirisa.”

⁸ Nu ɔ bila tɔwe ye

“Kubuu manɩ ku yege bamu nu ba man kɔɔle gyii mɔ bee siti,

nu ki bila ki gye kifɔle-buu mɔ nu ki yege nu bee lu tiye.”

Bee siti lu fɛɛ ba maa man nu abwaaresin mɔ, nu kanun nu Ibwaare wɔla ɩmina yila sa bamu.

⁹ Amaa fanɛɛ fane bire fan gye asa mɔ nu Ibwaare lɛɛ, nu fan gye mu aseepu mɔ nu bee gyii kuwura, nu fan gye Ibwaare ɔsuwɔle su asa, nu fan bila fan gye mɔ Ibwaare gbaa-gbaa asa. Mu i lɛɛ fane lu kitentenbiri tɔ ba mɔ fitila kpare mɔ tɔ fɛɛ fan ba lɛɛ mɔ awaasa lala mɔ kaapu. ¹⁰ Saɗa ku tɔ mɔ fan man gye Ibwaare asa, amaa nbunbu bire fan gye Ibwaare asa. Saɗa ku tɔ mɔ Ibwaare man kyina ee wu fane kɔweɛ, amaa nbunbu bire o wu fane kɔweɛ.

¹¹ Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan gye afo mɔ nu fan yaase tɔ loo ndendemande tɔ, n tɔwe n waa fane fɛɛ fan lɛɛ fane n-yu lu kayu-wɔle kebiti tɔ mɔ nu ku kɔ ye ɔkala mɔ. ¹² Fan taa kakyina danbirasa kyina ye bamu nu ba man kɔɔle Yesu gyii mɔ, halu nu bee pwu fane ye fan gye alibi awaapu gbaa mɔ, bee biti ba baa bee wu fane awaasa danbirasa, ke ba bunyaa Ibwaare kake mɔ nu ee biti ɔ ba tale asa awaasa mɔ.

Fan biya fane n-yu kase sa alɔlɔpɩ ye fane-nyiripe ana

¹³ ɔnyiripe su mɔ, fan biya fane n-yu kase sa anyimisa alɔlɔpɩ kumaa numɔ. Fan biya fane n-yu kase sa owura lala mɔ nu ɔ gye kumu wuya, ¹⁴ ye bamu nu

o sun fɛɛ ba ba bɪtɛ bamu nu ba waa alibi mu asu, ke ba yɪn bamu nu ba waa adanbirasa mu. ¹⁵ Inumu nu lbwaare ii biti fɛɛ fan taa adanbirasa kiwaa tii asa mu nu ba man nyi sehn okpa yege ba man nye tɔwe amelensi-sɪn. ¹⁶ Fan kyina fɛɛ asa mu nu ba gyii bamu n-yu, amaa fan man taa fane n-yu kigyii mu baala waa alibi. Amaa fan kyina fɛɛ lbwaare ayaafɔle. ¹⁷ Fan taa beereɛ sa okumaa numu. Fen biti abaa, fane akɔɔle-gyipu. Fan sɪle lbwaare. Fan taa beereɛ sa Owura lala mu.

¹⁸ Kɪkpaara su ayaafɔle, fan biya fane n-yu kase sa fane-nyiripe ana ke fan nu bamu ase. Nu i man gye bamu nu ba burɔn nu ba burɔɔ mu nkun, amaa ye bamu nu bamu amu tɔ i bulɔn mu gbaa. ¹⁹ Fane mu nu fane ansi i de lbwaare kebiti su, nu fan kan yile tɔ gyii ibasa wu awɔrɔfɔ yege fan man waa sehn mu, lbwaare ii biti o waa fane kusee. ²⁰ Nu fane tɔ oku kan waa alibi, nu o nye umu kusu bɪtɛ lu kɪdaye su nu o taale yile tɔ mu, mɪnɛ kumu okɔn nu o nye? Amaa nu fan nye kusu bɪtɛ lu adanbirasa su nu fan kan yile tɔ gyii awɔrɔfɔ lu umu su mu, umu nu lbwaare ii biti o waa fane kusee. ²¹ Nu inumu su nu lbwaare tu fane, lu fɛɛ Krisito gbaa gyii awɔrɔfɔ sa fane ke fan waa fɛɛ kanan mu nu o waa yila ane mu, kanɪn su mu fan buu mu ayaa tɔ.

²² “O man waa kilibi ku,
nu nɪna i man bu mu kɔnɔ tɔ.”

²³ Saɲa mu nu ba saale mu mu, o man bwiiyaa asebi mu sa. Nu saɲa mu nu o gyii awɔrɔfɔ mu, o man ɲaala bamu amaa o taa mu n-yu waa omu nu eɛ tale kesintin okpa su mu abaa tɔ. ²⁴ Krisito gbaa-gbaa eɛ kɔɔle ane alibi sɪla nu ba mɔɔ mu oyu laasa mu su, ke i waa fɛɛ ane n-yu i wu sa alibi kiwaa, ke a kyina kakyina mu nu ane ukpa i kyiigi. Lu Krisito akyubkyub ulɔ mu su mu fan nye kɪkye. ²⁵ Lu fɛɛ fan daa fen du fɛɛ nbɔlɔpɔ fɔyɪsa, amaa nbunbu bire fan bwii ba fane Okpapu mu nu eɛ kun fane kala ana su mu ase.

3

Kekili to asɪn

¹ Kanɪn okpa kulɔn maɲa su mu, akyu-kilipu fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana. Nu fan waa kanɪn mu fane kɪbaabɔtɔ danbirasa mu kii biti yege bamu tɔ aku mu nu ba man kɔɔle lbwaare asɪn mu gyii mu, ba kyeege bamu nfeere ke ba kɔɔle asɪn mu gyii. Nu i man bila i tiri fɛɛ fan tɔwe asɪn mu sa bamu. ² Lu fɛɛ fane-kuli ana mu, bee biti ba wu fane kakyina danbirasa mu ye beereɛ mu nu fan su sa abwaaresɪn mu. ³ Nu i man gye n-yu su kilɔɲɔ fɛɛ inyini kɪɲmina ye suwa atɔ suusa fɛɛ ukyalagasu ye agbeeleebe abee ataa danbirasa nu fen biti fan taa waa fane n-yu su odan. ⁴ Amaa fan yege fane kɪbaabɔtɔ mu gbaa-gbaa mu nu ki gye n-yu kɪbiya kase, ye nfeere kase kɪde mu, o lee fane odan mu nu i mee nyita kakaaku mu kaapu. Kanɪn odan numu i bola lbwaare ansi. ⁵ Lu fɛɛ didaa akyu mu nu bee sun lbwaare nu ba su tamaa mu tɔ mu, kanɪn okpa numu su nu ba taa waa bamu n-yu odan. Imu i gye fɛɛ ba maa biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana. ⁶ Kanan nu ane naana-kyusa Sara gbaa waa. O nu mu-kuli Abraham ase nu o tu mu ye, “me-nyiripe!” Nu fan kan waa kutɔ mu nu ki burɔn nu fan man su kufuu mu, fan gye Sara anaana-bii.

⁷ Kanɪn okpa kulɔn maɲa su nu fane anyɪn gbaa, fan su fane-ka ana su fane kekili tɔ, yege fan da su fɛɛ akyu mu ba man bulɔn fɛɛ fane anyɪn. Kanɪn su fan taa beereɛ sa bamu, lu fɛɛ fanaa akyu mu kpini fen biti fan nye lbwaare kabwaala nkpa atɔ mu kpini kyeekyee. Nu fan waa kanɪn mu, sehn mee ye o tii fane kabwaare-kule okpa.

*Kɪdanbirasa kiwaa ye
kɪmu Awɔrɔfɔ kigyii*

⁸ Me asɪn mu kpini i gye ye, fane akɔɔle-gyipu mu kpini fan waa kɔnɔ kulɔn ke fan wu abaa kuwee, ke fan biti abaa fɛɛ kenyibi, ke fan waa kɪdanbirasa sa abaa ke fan biya fane n-yu kase sa abaa. ⁹ Fan man taa alibi ka alibi kukɔ, ke fan man taa asebi ka teela asebi kukɔ. Amaa fan kule lbwaare fɛɛ o taa kusee ka bamu kukɔ, lu fɛɛ inumu su nu lbwaare tu fane ye fan ba waa, ke fan ba nye mu

kusee mu. ¹⁰ Imu su nu Asunkyan yilasa mu i towe ye,

“Okumaa mu nu ee biti kakyina danbirasa ye kensi-gyii,

ke o kyina nkpa to kyereee mu,

o man yege ntowe libi ye atintinsa i ba i lu mu kono to.

¹¹ Kanin osa manja o yege alibi kiwaa ke o waa umu nu i buron.

O kpan mu n-yu waa kuto mu nu ii biti i biya kayu yuuli, ke o kitaa to danbirasa.

¹² Lu fee lbwaare ee ku bamu nu bamu ukpa i kyigi mu su,

nu ee nu bamu kikole sana kumaa.

Amaa bamu nu be waa alibi mu bire, lbwaare bilinjaa mu kumaa sa bamu.”

¹³ Fee nu fane ansi i payi adanbirasa kiwaa su mu, anumu ii biti o waa fane alibi abee?

¹⁴ Halu nu fan kan gyii aworubo gbaa lu kidanbirasa mu nu fan waa su mu, fanaa kumu okon.

Fan man sile bamu ke fan man yege fane nkolo n nyita fane.

¹⁵ Amaa fane fane bire fan taa beere lala sa Krisito lu fane nkolo to, ke fan bu fee mu nkon i gye Onyiripe.

Sana kumaa numu fan lonjo fane n-yu, ke nu oku ba taase fane tamaa mu nu fan su lu lbwaare to mu, ke fan nye kono sa mu.

¹⁶ Amaa fan taa bwahn kiwaa ye beere lee bamu nno, ke i yege fane amu to ee saaje fane.

Inumu ii biti i yege bamu nu bee towe bee wuu fane lu Krisito to kakyina danbirasa mu nu fan bu kumu to mu, be gyii ipeeli.

¹⁷ Fee nu i gye lbwaare kebiti fee fen gyii aworubo kidanbirasa su mu, i buron i kyoo fan maa gyii aworubo alibi su.

¹⁸ Lu fee Krisito gbaa mu nu o maa waa alibi ku mu, wu sa alibi wuya ana.

O wu kulu kulon kakpaa sa alibi, ke i lonjo anaa lbwaare nsana.

Ba mooo mu kayu-wule to, amaa o bwii kyini kayaayu to ba nkpa to.

¹⁹ Nu o kpee kayaayu to naa towe asin sa n-yaayu mu nu lbwaare kitaa bamu tii yla mu.

²⁰ Nu fale n-yaayu numu i gye bamu nu didaa ba kyina waa kusu to olon sa lbwaare mu.

Amaa lbwaare nye kenyiita kyereee sa bamu sana mu nu Nowa sale okuli lala mu.

Inumu kpini to mu, asa kalisa fee asa aburuwa nkon i loo okuli mu to nu ba nye

kamolige lu nkyu mu to. ²¹ Nowa sana nkyu mu i yile sa lbwaare kekyugyee mu nu i molige fane.

Inumu i man gye kekyugyee mu nu u fwu nyimisa n-yu su ineesi.

Amaa lbwaare kekyugyee i gye nfeere mu nu u yege nu an nye kokolo su kida sa lbwaare.

Nu u molige ane lu Yesu Krisito kelewu kyini mu su. ²² Yesu bwii kyun susu naa kyina lbwaare gyisa su, nu lbwaare nbooo ye susu awuragyi ye alulonpu kpini ba bu mu kase.

4

lbwaare mu nu o su nkpa

¹ Lu fee Yesu maa gyii aworubo mu n-yu to su mu, umu su fane gbaa fane fan taa kanin nfeere mu waa fane n-yu olon.

Lu fee okumaa mu nu o taa mu n-yu sa aworubo mu, alibi i man bila i su olon mu su.

² Imu su lu ndaga u su ii kpee mu, fan man bila taa fane n-yu waa fane kayu-wule kebiti, amaa fan waa kuto mu nu lbwaare ii biti.

³ Didaa mu fan nyita sana waa ato mu nu bamu nu ba man nyi lbwaare ba waa mu.

Fan taa ineesi waa fane n-yu, fan waa kiburukoono, ye kata-buu, ye kigyanje-gyii ye kibuu libi, ye kibaabuto gyaga ye idakpa kusun.

⁴ Imu su i kyinkyin bamu nu ba man nyi lbwaare mu fee fan man bila fan tii bamu su fen waa kanin kibaabuto gyaga mu.

Kanan su ba saale fane. ⁵ Amaa bee biti ba ba lee bamu kono lu ato libi mu nu ba waa fale sa lbwaare mu nu o tee wula kuula ee gyoo, ke o gyii asa kusa ye alewupu mu asin.

⁶ Kpali inumu su nu Yesu Krisito naa towe asin danbirasa mu sa alewupu mu.

Lewu mu nu ba wu mu, i gye kupwe mu nu lbwaare bun bamu kayu-wule, amaa Yesu asin mu ii biti i yege bamu kala ana ba kyina nkpa to fee kanan mu nu lbwaare bu to mu.

⁷ Ato kumaa numu laalaalowe i tiri to. Imu su fan baa fan da su, ke fan kitaa fane n-yu, ke fan taale kole kabwaare-kole.

⁸ Inumu kpini to mu, fan biti abaa fane nkolo to, lu fee kebiti ku yege nu bee bun ansi bee lu alibi kpini su.

⁹ Ke fan taa kokolo fuuli kole abaa kifo fane akpaara su, yege fan man kolite.

¹⁰ lbwaare sa okumaa numu kabwaare-sun to kakee

kukwu-kukwu. Nu i dagaa fee okumaa nimum maa ku kakee mu nu lbwaare taa sa mu mu su, ke o taa kye mu birisa ana to. ¹¹ Fee nu oku lee i gye asin kitowe mu, o towe umu nu i gye lbwaare asin. Fee nu oku lee i gye o sun asa mu, i dagaa fee o taa olon mu nu lbwaare taa sa mu mu kpini kye to, ke i yege asa ba bola Yesu Krisito su yin lbwaare ato kpini to. Mu lbwaare manja nkun i dagaa ayin-bi ye olon lu nbunbu nimum naa fub saja mu nu i man su okaa. Amen!

Awurufo kigyii lu Krisito kibuu su

¹² Mi-nyi mu-bii ana Krisito to, fan man yege i kyinkyin fane fee awurufo kutub to ku mu nu fen wu fale mu, i gye kutu pupwe mu nu ku ba fane su. ¹³ Amaa fan yege fane ansi i gyii fee fan maa gyii Yesu Krisito awurufo mu iku. Inumu ii biti i yege fan nye kensi-gyii tii su saja mu nu Yesu ii biti o ba ye mu bunyaa mu. ¹⁴ Nu asa be kan bee saale fane fee fan maa gye Krisito abupu su mu, kumu okon i gye fane lee. Lu fee lbwaare Kayaayu ye mu bunyaa mu i gyan fane su. ¹⁵ Amaa fan man yege fane to oku o gyii awurufo fee o gye asa omopu abee oyu abee asin libi owaapu abee omu nu ee taa mu kon ee waa asa asin to. ¹⁶ Amaa nu fan kan gyii awurufo fee fan maa gye Krisito abi su mu, fan man yege i waa fane ipeeli. Amaa fan taa afwaala nkun sa lbwaare fee Krisito kitu ki maa gyan fane su. ¹⁷ Saja mu nu lbwaare ii biti o gyii asa asin mu u fub. Nu lbwaare ii biti o piili katale mu lu mu asa su. Nu o kan ee biti o piili lu mu asa su fale mu, bamu nu bee kina abwaaresin mu kunu mu, nene nu ii biti i baa i du sa bamu? ¹⁸ Fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye,

“Fee nu i kan i bulon sa bamu nu bamu ukpa i kyigi gbaa ba nye kamolige mu,
nene nu ii biti i baa i du sa bamu nu ba man sile lbwaare nu bee waa alibi mu?”

¹⁹ Imu su bamu nu bee gyii awurufo lbwaare kebiti su mu, ba kyaga su bee waa umu nu i buron, ke ba taa bamu n-yu

waa lbwaare mu nu o tub bamu mu abaa to, lu fee mu u towe asin nu o mee laanje.

5

Kikaapu sa Krisito akoolle-gyipu abilisa

¹ Nbuunbu mu, fee kanan mu nu me, Pita gbaa n gye Krisito akoolle-gyipu obilisa mu, nu mi ansi i wu kanan mu nu Yesu Krisito wu awurufo, nu n biti n nye mu bunyaa mu nu ki biti ki ba lee kaapu mu, n towe n sa fane abilisa mu nu ba bu fane to mu ye, ² n kole fane gaa fee, fan ku lbwaare asa mu nu o taa waa fane abaa to mu su, fee kanan mu nu atobwaaya okpapu u ku atobwaaya su mu. Nu i man gye ye ba nyan fane, amaa fan ku bamu su lu fane nkolo to fee kanan mu nu lbwaare ii biti mu. Fan man waa fee fan su fen biti afulee, amaa fan waa kanin taa sun lbwaare. ³ Fan man gyii kuwura bamu nu lbwaare taa ba waa fane abaa to mu su, amaa fan yege fane awaasa i baa i gye bamu ato bulasa. ⁴ Nu fee Okpapu Obilisa mu nu o gye Yesu Krisito mu kan paate lu ba mu, fen biti fan nye mu bunyaa kuwura-woru mu nu ki mee nyita mu.

Kikaapu sa ayaafole

⁵ Eoo fane ayaafole ye abite, kanin manja su nu i dagaa fee fan biya fane n-yu kase sa abilisa mu. Ke fane kpini fan biya fan n-yu kase sa abaa, lu fee Asinkyan yilasa mu i towe ye,
“lbwaare ii tii bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu okpa,
amaa ee taa beere ee sa bamu nu bee biya bamu n-yu kase mu.”

⁶ Imu su fan biya fane n-yu kase sa Olonpu lbwaare, ke o kusaa fane susu saja mu nu i dagaa mu to. ⁷ Fan taa fane asin tirisa kpini naa tub mu ansi to, lu fee fane asin i tiri mu.

⁸ Fan kitaa fane n-yu, yege fan da su. Fane okisipu, Sitaane mu, o naa ee kyaaboo fee kuntun mu nu ee biti oku o kitaa we. ⁹ Fan tii mu okpa, ke fan yile fane kikoolle-gyii to kenken. Lu fee fen nyi fee fane birisa ana akoolle-gyipu mu nu ba bu dulinyaa to katun kumaa mu gbaa bee wu awurufo kulon mu

nu fen wu fale. ¹⁰ Amaa fan kan gyii awurufo sana gberede kamaa mu, nu fan naa Yesu Krisito fan maa gye kukolon so mu, lbwaare kabwaala wuya mu nu o tu fane fee fan ba nye mu bunyaa mu nu ki bu to kakpaa mu, ee biti o kusaa fane yile, ke o waa fane gin, ke o waa fane olon to, ke fan nye oyulekpa. ¹¹ Mu lbwaare i gye olon to kpini olon wuya lu nbunbu naa fob sana mu nu i man so okaa. Amen!

Laalaabwe asin

¹² Ane burisa Silifanu i kye me to nu n kyuroo fane owole dee nu mu. O gye kesintin okole-gyipu. N kyuroo n waa fane aniya to, nu n towe n kaapu to fee unmu i gye lbwaare kabwaala mu kesintin. Kanin so fan yile to kenken.

¹³ Akole-gyipu mu nu lbwaare lee Babilon fee kanan mu nu o lee fane mu, bee fwaala fane. Nu me kyaafole Maki gbaa u fwaala fane. ¹⁴ Fan taa kebiti lala fwaala abaa.

Fane kpini mu nu fan naa Krisito fan gye kukolon mu, fan kyina ye kayi yuuli to.

Ɔwɔle nyɔsapu mu nu Pita kyurɔɔ naa sa lbwaare asa

Afwaala

¹ Ɔwɔle numu lu me Simon Pita, mu nu n gye Yesu Krisito kyaafole ye osunpu mu ase. N kyurɔɔ ɔwɔle numu n su n sa fane mu nu fan kɔɔle Yesu Krisito gyii, nu fan nye kɔkɔle-gyii kpare fee ane lee mu. Kɔkɔle-gyii kinumu ki lu ane lbwaare ye Ɔmoligeɔpu Yesu Krisito mu nu mu ukpa i kyiigi.

² Lu fee fan maa nyi lbwaare ye ane-Nyiripe Yesu su mu, n kule fee fan nye kakyina danbirasa ye kɔkɔlo yuuli kukyɔ tii su.

Fan dan fane kabwaare-sun to

³ lbwaare ɔlon kpare su mu, ɔ sa ane kutɔ kumaa mu nu ki tiri ane ke a taale kyina kakyina danbirasa mu nu i gyii lbwaare ansi lu ane kinyi mu nu an nyi lbwaare mu su. Mu i gye ɔmu nu ɔ bola mu bunyaa ye mu keduli danbirasa su tu ane. ⁴ Lu fale su mu ɔ sa ane kakɛe kpare mu nu ɔ da mu kɔkɔlo su fee ee biti ɔ sa ane mu. Lu kakɛe numu su mu, an nye taa ane n-yu waa mu lbwaare keduli mu to, ke a lee ane n-yu lu nkɔlo biti mu nu i gye ato gyɔɔsa dulinyaa numu to. ⁵ Lu inumu su mu fan kpan fane n-yu nye kidanbirasa tii fane kɔkɔle-gyii su, ke fan taa kinyi tii kidanbirasa mu su, ⁶ nu kinyi mu nu fan su mɔɔ mu, fan taa n-yu kɔkɔta tii su, nu n-yu kɔkɔta mɔɔ mu, fan nye kenyiita yile to nu fan nye kenyiita yile to mu, fan nye kabwaare-sun danbirasa. ⁷ Lu kabwaare-sun danbirasa su mu, fan taa kinyi-bii kyina ye abaa, nu kinyi-bii mɔɔ mu, fan biti abaa. ⁸ Fee nu ato numu kpini i bu fane kakyina to kukyɔ mu, u kye fane to. Nu lu fane kinyi ane-Nyiripe Yesu Krisito su mu, u yege fan baa fan gye asa mu nu fan su kyaare yege fen waa ato mu nu i dagaa. ⁹ Amaa ɔkumaa mu nu ɔ man nye fale ato numu mu gye gyaatanapu nu mu ansi i man ki

kata-kata. Nu ɔ tan su fee Yesu Krisito fwu mu didaa alibi mu nu ɔ kyina waa mu.

¹⁰ Kanun su mu, me birisa ana akɔɔle-gyipu fan kpan fane n-yu waa ato mu nu u kaapu fee fane nu lbwaare tu nu ɔ lee. Nu fan kan waa kanun mu, fan mee ye fan siti ke fan lu tiye. ¹¹ Nu fale ɔkpa numu su mu, lbwaare ii biti ɔ kɔɔle fane abaa anyɔ ane-Nyiripe ye ane Ɔmoligeɔpu Yesu Krisito sɔsu kuwura-gyii mu nu ki man su ɔkaa mu to.

Pita towe mu kelewu asin

¹² N nyi fee fan wɔla fan nyi umu kpini, nu fan yile kesintin asin mu nu fan kɔɔle gyii mu to kenken. Amaa i tiri fee n bila nyinji fane fale ato numu saɔa kumaa. ¹³ N maa san n te nkpa to fale mu, i dagaa n maa nyinji fane asin numu n su n da fane n kyinji. ¹⁴ Lu fee n nyi me nke i man bila ee kyɔ kase su nfu fee kanaan mu nu ane-Nyiripe Yesu Krisito lee kaapu me mu. ¹⁵ Nu n biti n kpan me n-yu ɔkpa kumaa su ke mi lewu kamaa mu, fan taale nyinji ato numu saɔa kumaa.

¹⁶ Nu a maa towe ane-Nyiripe Yesu Krisito ɔlon ye mu kibwii-ba mu asin mu, i man gye atintinsa asirikpan nu an taa towe fane asin mu. Amaa ane gbaa-gbaa ane ansi i wu mu bunyaa kpare mu. ¹⁷ Nu saɔa mu nu ɔ nye beere ye bunyaa lu Ɔse lbwaare ase mu an bu tutɔ. Saɔa maa nu an nu Ɔlonpu lbwaare ɔbule maa towe ye “Ɔnumu nkun i gye me kɔkɔlo to obii bitisa, mu nu ɔ bola mi ansi.” ¹⁸ Ane gbaa-gbaa ane a nu fale ɔbule maɔa maa lu sɔsu, saɔa mu nu an bu Ɔnyiripe Yesu ase, lbwaare kibɔ mu su mu.

¹⁹ Imu su ane akɔɔle-gyipu mu an wu fee asin mu nu lbwaare atowepu ba towe yila mu, an kɔɔle umu gyii kesintin. Ke fan kpan fane n-yu kitaa umu to ye ɔdan. Lu fee ki du nun fee fitila mu nu ki ki kitentenbiri to, taa naa fɔv fee kibwayike ase, saɔa mu nu nyenyenu kikyikpebi (sanbunkeyu) kii biti ki nhalige fane nkɔlo to mu. ²⁰ Inumu kpini kamaa mu, i dagaa fan maa nu kase fee, lbwaare asin towe yila sa mu, i man gye lbwaare atowepu mu gbaa-gbaa nfeere to asin. ²¹ Lu fee lbwaare asinlee towesa mu, i man

lu nyimisa kebiti to nun, amaa Kayaayu Kyurekyure mu i sa bamu, nu ba towe abwaaresin mu lu lbwaare ase.

2

Atintinsa abwaaresin akaapupu

¹ Amaa didaa mu antijesa wuya ana ba kyina ba bu Israyi asa to, nu kanin gbaa nu atintinsa akaapupu bee biti ba baa ba bu fane to. Nu bee biti ba ba kaapu asin mu nu i man gye kesintin yege ii nyita asa mu nu bee buu kanin kikaapu mu. Ke ba kina Onyiripe mu nu o molige bamu, ke bamu kinyita mu ki bwii ba bamu su opula to. ² Lu inumu su mu, akoolé-gyipu mu gaalaagaa bee biti ba buu bamu kibaabuto gyaga numu su. Lu bamu kibaabuto gyaga manja su mu, asa mu nu ba man koolé gyii mu bee biti ba towe asin libi gyaga kesintin okpa mu su. ³ Lu kensi payi libi atintinsa akaapupu numu bee biti ba taa kanyaasin okpa su pina fane biti afulee. Amaa bamu otalepu wola waa siriya lu koo didaa o gyoo bamu. Nu ba mee taale lu lbwaare mu nu o gye bamu onyitapu mu abaa to.

⁴ Fée nu lbwaare maa man yege nboɔ mu nu ba waa alibi mu kusu kibute, amaa nu o taa bamu tub waa awurfo kamande, katun mu nu o nmina bamu waa kitentenbiri obo bunkyinsa to, ba de ba gyoo Kake talea lala mu. ⁵ Fée nu lbwaare maa man yege didaa abi mu nu ba waa alibi mu kusu kibute, amaa nu o yege nu nkyu n bola gyii kase ye bamu nu ba man nu lbwaare ase mu. Asa mu nu o molige mu i gye Nowa mu nu o towe ikpa kyigisa mu asin, ye asa asuno aku. ⁶ Fée nu lbwaare maa man yege alibi awaapu mu nu ba bu Sodom ye Gomora nde lala mu to kusu bute, amaa o yege fulon dee bamu biliji ndaara, ke i waa sunkaala sa kamaa to alibi awaapu. ⁷ Nu lbwaare molige Loti mu nu mu ikpa i kyigi, nu mu kokolo ki nyita mu lu asa mu kibaabuto gyaga ye kumu to olon mu su. ⁸ (Nu Loti gye nyimisa danbirasa mu nu o te alibi awaapu mu to kake kumaa ee wu yege ee nu asin libi mu nu bee waa, nu i yege mu kokolo ki nyita mu nu mu kala sile mu ase.) ⁹ Inumu kpini

u kaapu fee lbwaare nyi kanan mu nu ee biti o molige asa mu nu bee nu mu ase lu bamu kutub to ku to, ke o yege alibi awaapu mu kusu bute yila naa fuu Kake talea mu ake. ¹⁰ Fonfon bamu nu ba taa bamu n-yu sa kigyagaa abee kokolo biti nu ba man taa lbwaare olon tu sehn mu.

Fale atintinsa akaapupu banumu ba man su kufuu, nu ba yile to bee saale bamu nu lbwaare sa bamu bunyaa mu. ¹¹ Nu halu lbwaare nboɔ mu nu ba su olon gaa ba kyoo atintinsa akaapupu animu gbaa ba mee pwu bunyaa wuya ana mu lbwaare ansi to. ¹² Amaa fale atintinsa akaapupu animu awaasa a du nun fee atobwaaya kpensa mu nu ba kusge bamu fee asa ba kitaa ke ba moɔ. Ba su asebi bee sa kutu kumaa mu nu be mee nu kase. lbwaare ii biti o moɔ bamu fee kanan mu nu asa bee moɔ atobwaaya kpensa mu.

¹³ lbwaare ii biti o taa bamu alibi bwii ka bamu ako. Bamu ase mu kilande su alibi kiwaa i gye bamu kayu-wule kensi-gyii. Halu ba maa san ba bu bamu npina ye kigyagaa kigyii ikpa su mu, i gye ipeeli ye naabaa sa bamu fee ba maa ba tii fane su bee gyii mu. ¹⁴ Nu be mee wu okyu bee kyun, nu kiburukone kiwaa ii gyii bamu ansi. Be yege bamu nu bamu kikoolé-gyii ki man bulun mu bee waa alibi. Kutu mu nu ki bola bamu nkolo to i gye kensi payi libi. Inumu su mu, lbwaare ii biti o bute bamu asu. ¹⁵ Nu ba yege okpa kyigisa mu, nu ba foyi naa taa Bewo mu-bii Balaam okpa su. Balaam kyina o gye lbwaare otowepu, nu mu kebiti i gye fee o nye afulee lu alibi kiwaa to. ¹⁶ Amaa mu kuruma mu gya mu. Mu kuruma mu towe mu ase fee nyimisa, nu i tii lbwaare otowepu Balaam abonpu-sin mu okpa.

¹⁷ Fale atintinsa akaapupu animu ba du nun fee atiribo mu nu i man su nkyu ye abwaare-wule mu nu afuu a su umu a naa. Bamu nu lbwaare lonjo kitentenbiri obo bunkyinsa yila. ¹⁸ Ba su alala-sin ntowe mu nu sehn man bu umu to bee kaapu bamu n-yu. Nu ba su kayu-wule kebiti mu nu ki gye kigyagaa bee tub bamu to bee ku, ke ba nye waa alibi mu nu ba daa kyina bee waa nu ba sile lu umu to mu.

19 Atintunsa akaapupu mu ba da bamu nkolo su sa asa mu ye bee biti ba yege ba nye bamu n-yu, yege bamu gbaa-gbaa bamu ba gye anye sa bamu asun libi. Lu fee nyumisa gye kinye sa kuto kumaa mu nu i gyii mu kumu. 20 Fee ba maa ba bu ane-Nyuripe ye Omoligepe Yesu Krisito, nu ba yege ato mu nu u yege nu nyumisa ee waa alibi kiwaa dulinyaa numu to, nu ba kan bila bwii naa loo umu to mu, u nye bamu su olon i kyoo kakyina didaa mu nu ba daa ba bu kumu to mu. 21 Naafoo ii biti i baa i buron sa bamu gaa fee ba maa man bu okpa kyigisa mu, i kyoo fee ba maa bu kumu, nu ba bila bwii kamaa lu lbwaare nbara kyurekyure mu nu ba taa sa bamu mu su. 22 Imu su i ba kanin sa bamu fee kanan mu nu anasan mu i towe ye, "Gyoono bwii naa taa mu ikpalage gyii" nu "Kuuri mu nu ba gyee mu mu, bwii naa de bilinji kidipoo to" mu, i gye kesintin.

3

Nyuripe Yesu kibwii-ba Kake mu

1 Mi-nyi mu-bii ana Krisito to, owole numu i gye me Pita owole nyosapu mu nu n kyuroo n su n sa fane. Nu me iwole mu kpini to mu, n su n nyinji fane n da fane n kyinji lu fale ato kpini su. 2 N biti fee fan nyinji asin mu nu lbwaare atowepu kyurekyure mu ba towe yila lu koo didaa, ye ane-Nyuripe ye Omoligepe mu konosa mu nu o taa bola asunpu mu su sa fane mu. 3 Imu nu i gyankpaa umu kpini to mu i gye ye, fan baa fan nyi fee nke laalaalawe mu to mu anmasepe mu nu ba buu bamu kayu-wole kebiti mu bee biti ba ba nmase fane. 4 Bee biti ba taase ye, "Ye fan towe ye ee biti o bwii ba, o bu fine? Lu koo sana mu nu ane naana ana ba wu mu, ato kpini i dan san i du nun fee kanan mu nu i du lu sana mu nu lbwaare tub dulinyaa mu." 5 Amaa ba ku ansi nun kina kesintin mana lu fee lbwaare konoo to asin su nu susu ye kase ba, nu lbwaare yege kase lu nkyu to, nu nkyu su nu o bola waa kase. 6 Nu kanin nkyu kulon mana nu lbwaare taa muuri nyita didaa dulinyaa mu. 7 Amaa kanin

lbwaare konoo to asin kulon mana nu o taa kuola nbunbu susu ye kase yila, nu u de i gyoo fulon mu nu lbwaare deela sa Kake talea o taa nyita asa mu nu be mee nu mu ase mu.

8 Amaa mi-nyi mu-bii ana Krisito to, fan man tan kuto kulon numu su. Lu fee Onyuripe lbwaare ase bure, kake kulon gye mu ase fee nsu kagbin, nu nsu kagbin moo gye mu ase fee kake kulon. 9 Nu Onyuripe man su mu asin mu nu o da mu kokolo su towe yila mu ee kpu kase fee kanan mu nu aku be fe umu nfeere mu. Amaa o su kenyiita sa fane, nu ee biti fee okumaa numu o kyeege mu nfeere lu mu alibi to, lu fee o mee biti oku maa nyita.

10 Amaa Onyuripe lbwaare Kake mu nu Yesu Krisito ii biti o ba mu ii biti i purigi asa fee oyu maa ba mu. Ke susu o nyaa ye olanba, ke fulon o dee kuto kumaa mu nu ki bu susu kpini, ke kase ye kuto kumaa mu nu ki bu kumu su mu i ba i de kikan yege sehn man bu kumu su. 11 Nu fale okpa numu su nu ato kpini ii biti i nyita mu, nene asa nu i dagaa fan bila fan du? I dagaa fan kyina kakyina kyurekyure ye kabwaare-sun to. 12 Lu fee fan maa ku Onyuripe lbwaare kiba mu okpa ye ki ba bilen fale. Kanin kake mana nu fulon ii biti o nyita susu ato, ke fulon mu awulawula i nalige kanin ato mana. 13 Amaa fee kanan mu nu lbwaare da mu kokolo su nu o yile to mu an ku susu pupwe ye kase pupwe mu nu ikpa i kyigi mu okpa.

14 Imu su mi-nyi mu-bii ana Krisito to, fee kanan mu nu fan ku inumu okpa mu, fan kpan fane n-yu ke lbwaare o man puu abee o wu alibi aku fane to, ke keyu-ula ki baa ki bu faa naa mu ase. 15 Fan baa fan nyi fee ane-Nyuripe lbwaare kenyiita mu nu o su mu, i gye okpa mu nu o sa fane ke fan nye kamolige, fee kanan mu nu ane burisa okoolo-gyipu Pooi kyuroo sa fane, fee kanan mu nu lbwaare sa mu kanyaasin mu. 16 Nu okpa kulon mana su nu Pooi kyuroo waa mu iwole kpini to, u towe asin kulon mana. Asin aku i bu mu iwole mu to nu ee bulon sa kase kunu. Nu ee yege bamu nu ba man nyi abwaaresin ye bamu nu ba man yile kyaa kulon su bee bilinjaa Pooi asin

mɔ, nu kanɔn nu bee bilinɔa Ibwaare Asunkyan yɔlɔsa mɔ gbaa. Nu bee waa kanɔn mɔ, bee biti kɔsɔ bɔtɛ ba sa bamɔ n-yɔ.

Laalaalɔwe asɔn

¹⁷ Imɔ sɔ mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan maa wɔla fan nyi fale sɔ mɔ, fan baa fan da sɔ, ke fan man yege bamɔ nu ba man buu Ibwaare nbara mɔ ba pɔna fane ke fan lu tɔye lu fane kikɔle-gyii mɔ tɔ.

¹⁸ Amaa fan kyaga sɔ fen dan anɛ-Nyɔrɔpe ye Ɔmɔlɔgeɔ Yesu Krisito kabwaala mɔ tɔ ke fan bu mɔ danbɔrasa. Mɔ nu bunyaa gye mɔ lee ndaga ye saɔa kɔmaa nɔmɔ. Amen!

Ɔwɔlɛ gyankpaasa mu nu Gyɔn kyurɔɔ naa sa Krisito abuupu

Nkpa Asin

¹ An kyurɔɔ ɔwɔlɛ numu lu Yesu Krisito mu nu ɔ wɔla ɔ bu tɔ lu npiili ase mu asin, an sa fane. An nu mu asin tɔwesa, nu an wu mu, nu an taa ane ansi ku mu, nu an taa ane abaa mata mu. Mu i gye asin mu nu u sa nkpa mu. ² Yesu mu nu ɔ gye nkpa mu, lee mu n-yu ifuli nu an wu mu. Imu su nu an gyii umu kesintin, nu an tɔwe fane lu nkpa kakpaa mu nu ɔ wɔla ɔ bu Ɔse lbwaare mu ase, nu ɔ ba lee mu n-yu ifuli kaapu ane. ³ Asin mu nu ane ansi i wu nu an taa ane asu nu mu, umu kibonbon nu an da an sa fane, ke fan ba tii ane su lu kikyemine ɔkon mu nu an su anaa Ɔse lbwaare ye Mu-Bii Yesu Krisito mu su. ⁴ An kyurɔɔ unumu an sa fane nin, ke ane ansi i gyii gaa.

Ibwaare i gye fitila

⁵ Asin mu nu an nu lu Yesu ase mu, umu nu an su an tɔwe fane fale, lbwaare i gye fitila nu kitenbiri ki man bu mu tɔ kpini-kpini. ⁶ Nu an kan tɔwe ye anaa mu an su kikyemine ɔkon, yege an san an naa kitenbiri tɔ bire, an pina nin lu ane atowesa ye ane awaasa su. ⁷ Amaa nu an kan an naa fitila mu tɔ, fee kanan mu nu ɔ bu fitila mu tɔ bire, umee umu an su kikyemine ɔkon ye abaa, ke Mu-Bii Yesu Krisito nkalan mu ee fwu ane lu alibi kumaa numu tɔ.

⁸ Nu an kan tɔwe ye a man su alibi bire, an pina ane n-yu nin, nu kesintin ki man bu ane tɔ. ⁹ Nu an kan lee ane alibi tɔwe lbwaare bire, ee biti ɔ taa ane alibi kee ane ke ɔ lonɔ ane lu ukpa libi kumaa numu su, lu fee ɔ su kesintin, nu mu asin ii du kyeekeyee. ¹⁰ Nu an kan tɔwe ye an man waa alibi mu, u kaapu fee an tu lbwaare atɔgesa wuya, nu mu asin i man bu ane tɔ.

2

Yesu ane Ɔmoligeɔ

¹ Mi-bii ana danbirasa, n kyurɔɔ unumu n sa fane ke fan man nye waa alibi. Amaa nu ane tɔ ɔku kan waa alibi mu, an su ɔmaatapu mu nu ee kole Ɔse mu ee sa ane. Nu mu i gye Yesu Krisito, nu mu ukpa i kyii. ² Mu i gye ɔmu nu ɔ taa mu n-yu waa kolonɔ ka ane alibi kuko, nu i man gye ane nkun alibi, amaa ɔsa kumaa mu nu ɔ bu dulinyaa tɔ kpini.

³ Nu an kan buu lbwaare nbara mu nu ɔ sa ane mu, umu i yege a taale da ane nkolo su fee an nyi mu. ⁴ Nu ɔku kan tɔwe ye, “N nyi mu,” yege ɔ man buu mu nbara mu, ɔ gye antɔgesa wuya, nu kesintin ki man bu mu tɔ. ⁵ Amaa ɔkumaa mu nu ɔ buu mu asin tɔwesa mu, mu i gye ɔsa mu nu ee biti lbwaare kesintin tɔ kyeekeyee. Inumu fale u yege nu an bu fee an bu lbwaare ase. ⁶ Ɔkumaa mu nu ee tɔwe ye ɔ gye lbwaare nyimisa mu, dagaa maa kyina fee kanan mu nu Yesu kyina mu.

Nbara pupwe

⁷ Me kyemine ana danbirasa, man gye nbara pupwe nu n kyurɔɔ n su n biya fane, amaa i gye nbara didaa mu nu fan wɔla nye lu npiili ase saɔa mu nu fan kole gyii mu. Nbara didaa numu i gye asin mu nu fan wɔla nu mu. ⁸ Amaa ɔkpa ku su mu, nbara mu nu n kyurɔɔ n sa fane fale bire gye kɔpupwe nin, nu fanaa Krisito fan lee kaapu fee i gye nbara pupwe kesintin. Lu fee kitenbiri mu ki tee ku kyun, nu kesintin fitila mu tee wɔla ku nhalɔge tɔ.

⁹ Nu ɔsa kumaa mu nu ee tɔwe ye, ɔ bu fitila tɔ, yege ee kisi mu tɔmaa Krisito osunpu bire, ɔ san ɔ bu kitenbiri tɔ, ba fuu halu saɔa numu. ¹⁰ Nu ɔsa kumaa mu nu ee biti mu tɔmaa Krisito osunpu mu bu fitila mu tɔ. Nu sehn man bu mu tɔ nu ii biti i yege ɔ siti tiye alibi tɔ. ¹¹ Amaa ɔsa kumaa mu nu ee kisi mu tɔmaa Krisito osunpu mu bu kitenbiri tɔ. Nu ɔ naa kitenbiri tɔ yege ɔ mee nyi katun mu nu ee kpee, lu fee kitenbiri mu ki waa mu gyaatanapu.

N kyurɔɔ n sa Ase

ye Ayaafɔle ye Nbi

¹² Mi-bii ana danbirasa, n kyurɔɔ unumu n su n sa fane,

lu fεε lbwaare taa fane alibi keε fane lu Yesu sv.

13 Ase ana, n kyuroo inum n sa fane, lu fεε fan wula fan nyi Yesu Krisito mu nu o wula o bu to lu npiili ase mu.

Ayaafole, n kyuroo inum n sa fane, lu fεε fan taale gyii Sitaane alibi wuya mu sv.

Nbii, n kyuroo n sa fane, lu fεε fan bu ose lbwaare mu.

14 Ase ana, n kyuroo inum n sa fane, lu fεε fan wula fan nyi Yesu Krisito mu nu o wula o bu to lu npiili ase mu.

Ayaafole, n kyuroo inum n sa fane, lu fεε fan bulon nu lbwaare asin mu a bu fane to nu fan gyii Sitaane alibi wuya mu sv.

Fan man biti Dulinya to ato

15 Imu sv fan man biti dulinyaa abee ato mu nu a bu dulinyaa to. Nu oku kan ee biti dulinyaa mu, o man sv kebiti sa ose lbwaare. 16 Kanin sv kuto kumaa mu nu ki bu dulinyaa to fee kayi-wole kokolo biti, ato mu nu ansi i wu nu ee yalaga, ye n-yu kikaapu lu kase sv ato. Inum kpini i man lu ose mu ase amaa i lu dulinyaa to nin. 17 Dulinya ye kumaa kumu ato mu nu i gyii asa amu kpini ii biti ee kyon, amaa osa mu nu ee waa lbwaare kokolo biti bure ee biti o kyina kakpaa.

Krisito Okisipu

18 Mi-bii ana, ane dulinyaa to kakyina laalaalowe mu ki fvu, fee kanan mu nu fan wula nu ye Krisito okisipu mu ii biti o ba mu. Halu nbunbu gbaa Krisito akisipu gaalaagaa ba tee ba. Inum u yege nu an bu fee sana mu laalaalowe ndee. 19 Krisito akisipu banumu ba lu ane to kyon, lu fee ba man gye ane asa gbaa-gbaa. Nu i gye fee ba daa ba gye ane asa mu, naafoo ba san ba bu ane to. Amaa ba lu ane to nin ke i nye lee kaapu fee bamu oku man tii ane sv.

20 Amaa fane bure Krisito sa fane Kayaayu Kyurekyure mu, nu fane kpini fan nyi lbwaare kesintin asin mu. 21 Man gye ye fan maa man nyi kesintin mu sv nu n kyuroo owule num n sa fane, amaa fan nyi kumu, lu fee antjesa aku a man bu kesintin mu to. 22 Anumu i gye antjesa

wuya mu? Mu i gye omu nu ee kina ye Yesu man gye Krisito (abee omu nu lbwaare wula lee) mu. Kanin nyimisa mana i gye Krisito okisipu, nu mu ii kina ose ye Obii mu. 23 Okumaa mu nu ee kina lbwaare mu-bii mu, ee kina ose lbwaare mu gbaa, amaa okumaa mu nu ee koolo lbwaare mu-bii mu gyii mu, ee koolo ose lbwaare mu gbaa ee gyii.

24 Kanin sv fan yege asin mu nu fan wula nu lu npiili ase mu i kyina fane to. Nu i kan i te fane to mu, kanin bure fane gbaa fane fen bu ose ye Obii mu to. 25 Nu kuto mu nu Yesu da mu kokolo sv fee ee biti o sa ane i gye nkpa kakpaa mu.

26 N kyuroo inum n sv n sa fane lu bamu nu bee biti ba pina fane mu sv. 27 Amaa fane bure Kayaayu Kyurekyure mu nu fan nye lu Krisito ase mu ki bu fane to, nu i man tiri fee oku o bla ba kaapu fane. Kanin Kayaayu Kyurekyure mu nu fan nye mu u kaapu fane kuto kumaa, nu kanin kuto mu nu u kaapu fane mu i gye kesintin, nu npina man bu kumu to. Nu kanan mu nu ee kaapu fane mu, fanaa Krisito fan kyina kanin.

An gye lbwaare Mu-Bii ana

28 Kanin sv mi-bii ana, fanaa Krisito fan kyina. Ke sana mu nu ee biti o bwii ba mu, ke a taale yile to, yege a man sv ipeeli mu ansi to.

29 Kanan mu nu fan nyi fee mu ukpa i kyigi mu, fan bu fee okumaa mu nu ee waa ato kyigisa mu, mu i gye lbwaare mu-bii.

3

lbwaare mu-bii ana

1 Fan ku kanan mu nu lbwaare sv kebiti lala sa ane, fee ba tu ane ye lbwaare Mu-Bii ana. Nu kanin nu an gye fale. Kanin sv nu dulinyaa to abi ba man nyi ane, lu fee ba man nyi lbwaare. 2 Me kyemune ana danbirasa, nbunbu an gye lbwaare Mu-Bii ana nin. Nu kuto mu nu an biti an baa an gye mu i man pita lu ifuli. Amaa an nyi fee nu o kan ba lu ofuli mu, an biti an baa an du fee mu, lu fee an biti an wu mu fee kanan mu nu o du mu. 3 Okumaa mu nu o sv fale tamaa fee ee biti

o wu Yesu mu, ee waa mu n-yu kyurekyure fee kanan mu nu Yesu du kyurekyure mu.

⁴ Okumaa mu nu ee waa alibi mu, o mee man buu nbara mu, lu fee alibi kiwaa i gye fee oku maa mee buu nbara mu.

⁵ Amaa fan nyi fee o ba nun ye o ba lee ane alibi lu ane su, nu mu to nu alibi aku i man bu. ⁶ Oku man bu Yesu to nu ee kyaga su ee waa alibi, nu oku kan kyaga su ee waa alibi mu, o man pitta wu mu, nu o man nyi mu.

⁷ Mi-bii ana danbirasa, fan man yege oku o pina fane. Okumaa mu nu ee waa kuto mu nu ki de okpa mu, o gye okpa kyigisa wuya, fee kanan mu nu Krisito ukpa i kyigi mu. ⁸ Okumaa mu nu ee waa alibi mu, gye Sitaane lee nun. Lu fee Sitaane wola ee waa alibi lu koo npiili ase. Kuto mu su nu lbwaare Mu-Bii mu ba mu i gye ye, o baa o be nyita Sitaane kusun nun. ⁹ Okumaa mu nu lbwaare waa mu Mu-Bii mu, mee kyaga su ee waa alibi, lu fee lbwaare awaasa i bu mu to. Imu su o mee taale kyaga su ee waa alibi, lu fee lbwaare taa mu waa Mu-bii. ¹⁰ Fale nu an su an bu lbwaare Mu-bii ana ye Sitaane mu-bii ana. Okumaa mu nu mu ukpa i man kyigi abee okumaa mu nu o mee biti mu toomaa mu, o man gye lbwaare Mu-bii.

Fan biti abaa

¹¹ Asin mu nu fan nu lu npiili ase mu, i gye fee a biti abaa. ¹² A man waa fee Ken mu nu o gye Sitaane lee nu o moo mu-supu mu. Mine i waa su nu o moo mu-supu? Lu fee mu gbaa-gbaa mu awaasa i gye alibi, nu mu-supu ukpa i kyigi.

¹³ Me birisa ana, nu dulinyaa asa ba kan bee kisi fane mu, fan man yege i kyinkyin fane. ¹⁴ An nyi fee an lu lewu to ba nkpa to, lu fee an biti ane toomaa ana. Okumaa mu nu o mee biti mu birisa mu, o san o bu lewu to. ¹⁵ Okumaa mu nu ee kisi mu birisa mu gye amooopu nun, nu fan nyi ye amooopu maa man su nkpa kakpaa.

¹⁶ Lewu mu nu Krisito wu sa ane mu kaapu ane kanan mu nu lbwaare kebiti ki du. Imu su i dagaa fee a maa wu sa ane birisa ana. ¹⁷ Nu oku kan o su ato gaa nu

o wu fee i tiri mu toomaa, amaa nu o man wu mu kowee mu, mine u kaapu fee o su lbwaare kebiti mu kokolo to? ¹⁸ Mi-bii ana danbirasa, an man taa ntowe abee konjo to kyan biti abaa, amaa a taa ane awaasa kaapu fee an biti abaa kesintin to. ¹⁹ Imu nu an biti a bu fee an buu kesintin okpa mu su. Imu ii biti i yege ke a taale taa kokolo fuuli a yule lbwaare ansi to. ²⁰ Nu ane nkolo i kan bun ane kupwe mu, an nyi fee lbwaare i kyoo ane nkolo, nu o nyi ane nkolo to o kyoo ane gbaa-gbaa, nu mu i nyi kuto kumaa numu.

²¹ Me kyemine ana danbirasa, nu ane nkolo i man kan bun ane kupwe mu, kanun bure an taale yule to lbwaare ansi to. ²² Ke a nye kuto kumaa mu nu an taase mu, lu fee an buu mu nbara, nu an waa imu nu u bola mu ansi. ²³ Nu unumu i gye mu nbara mu, fee a koole Mu-Bii Yesu Krisito kitu mu gyii, ke a biti abaa fee kanan mu nu o sa ane konjo mu. ²⁴ Bamu nu bee nu mu nbara mu, ba maa lbwaare i su konjo kulon, nu lbwaare bu bamu nkolo to. Mu Kayaayu Kyurekyure mu nu o taa sa ane mu u kaapu fee, o bu ane nkolo to.

4

Fan tov n-yaayu to ku

¹ Me kyemine ana, fan man koole okumaa mu nu o ye o su Kayaayu mu gyii, amaa fan tov n-yaayu mu to ku fee ba lu lbwaare ase nun, abee ba man lu mu ase. Lu fee antijesa atowepu gaalaagaa ba ba dulinyaa to katun kumaa. ² Fale nu fen biti fan bu kayaayu mu nu ki gye lbwaare lee mu. Kayaayu kumaa mu nu ku towe ye Yesu Krisito ba bilini nyumisa ba dulinyaa to mu, ki lu lbwaare ase. ³ Amaa kayaayu kumaa mu nu kii kina ye Yesu Krisito man ba bilini nyumisa mu, ki man lu lbwaare ase. Kanun kayaayu numu i gye Krisito okisipu mu nu fan nu ye ee ba mu, nu halu o tee wola o bu dulinyaa numu to gbaa.

⁴ Amaa fane, mi-bii ana bure fan gye lbwaare asa, nu fan tee gyii bamu su. Lu fee lbwaare mu nu o bu fane to mu, kyoo Sitaane mu nu o bu dulinyaa numu to mu ⁵ Nu kanun asa mana ba gye

dulinyaa numu lee nun, umu su bee towe umu nu i gye dulinyaa to asin mu nun, kanun su dulinyaa asa bee nu bamu ase. ⁶ Anesene bire, an gye lbwaare asa nun, nu okumaa mu nu o nyi lbwaare mu, ee nu ane ase. Amaa okumaa mu nu o man gye lbwaare nyimisa mu, o mee nu ane ase. Imu su fale asin numu nu an su an bu kesintin Kayaayu ye antijesa kayaayu. ⁷ Me kyemune ana danbirasa, fan yegge a biti abaa, kpali fee kebiti ki lu lbwaare ase nun. Nu okumaa mu nu o su kebiti mu, o gye lbwaare Mu-bii, nu o nyi lbwaare. ⁸ Nu okumaa mu nu o man su kebiti bire, o man nyi lbwaare kpini-kpini, lu fee lbwaare i gye obitipu. ⁹ Fale nu lbwaare lee mu kebiti mu kaapu ane to, fee maa sun Mu-Bii kulon kpen ba dulinyaa to, ke a ba bola mu su nye nkpa. ¹⁰ Inumu i gye kebiti mu, man gye ane ii biti lbwaare, amaa lbwaare bire i su kebiti sa ane, nu o sun Mu-Bii kulon ye, o ba taa mu n-yu waa umata saraga sa ane alibi. ¹¹ Me kyemune ana, fan ku kebiti lala mu nu lbwaare su sa ane, kanun su i dagaa ane gbaa a maa biti abaa. ¹² Oku i gye oku man pu wu lbwaare, amaa nu an kan an biti abaa bire, lbwaare bu ane to, nu mu kebiti mu ki bu ane ase kyeekeye.

¹³ lbwaare maa sa ane mu Kayaayu Kyirekyire su, nu an nyi fee an bu mu to nu ngbaa mu bu ane to. ¹⁴ Nu an wu ye ane ansi, nu ana gyii umu kesintin fee ose lbwaare sun Mu-Bii Yesu Krisito ye o ba waa dulinyaa to Omoligepu. ¹⁵ Nu okumaa mu nu o kan bu nu o lee towe ye, Yesu i gye lbwaare Mu-bii mu, lbwaare bu mu to nu ngbaa mu bu lbwaare to. ¹⁶ Nu ane bire an nyi lbwaare kebiti mu nu o su sa ane, nu an taa ane n-yu tub kumu su mu. lbwaare i gye kebiti. Nu okumaa mu nu o su kebiti mu, o bu lbwaare to, nu lbwaare gbaa bu mu to. ¹⁷ Nu okpa numu su nu kebiti ki lee kaapu ane to kyeekeye, nu umu su nu an su tamaa fee kake mu nu lbwaare ii biti o ba tale asa mu, an taale yile to, lu fee dulinyaa numu to mu an du fee mu. ¹⁸ Kufuu ki man bu kebiti to, amaa kebiti mu nu ki du kyeekeye, ki gya kufuu ki lu to, lu fee kufuu maa kusu bite ee naa,

amaa asa kumaa mu nu o su kufuu mu man du kyeekeye kebiti mu to.

¹⁹ An su kebiti sa lbwaare ye asa, lu fee lbwaare i gyankpaa ee biti ane. ²⁰ Nu oku kan towe ye, ee biti lbwaare yegge ee kisi mu toomaa bire, o gye antijesa wuya. Nu okumaa mu nu o mee biti mu toomaa mu nu ee wu mu, o mee taale biti lbwaare mu nu o mee wu mu mu. ²¹ Nu nbara numu nu o taa sa ane ye, Okumaa mu nu ee biti lbwaare mu, i dagaa maa biti mu toomaa gbaa.

5

Koolé lbwaare mu-bii mu gyii

¹ Okumaa mu nu o koolé gyii fee Yesu i gye Krisito (Omu nu lbwaare wula lee) mu, i gye lbwaare Mu-bii nun. Nu okumaa mu nu o su kebiti sa ose mu, su kebiti sa kebiti mu gbaa. ² Fale nu an bu fee an biti lbwaare mu-bii ana, fee a maa biti lbwaare nu an buu mu nnosa mu su. ³ Mu nnosa kibuu su, i gye nyimisa maa biti lbwaare, nu mu nnosa mu i man busin. ⁴ Lu fee okumaa mu nu o gye lbwaare Mu-bii mu, i gyii dulinyaa su. Lu ane kikoolé-gyii numu su mu, an gyii dulinyaa su. ⁵ Anumu i gyii dulinyaa su? Amoo bamu nu ba kole lbwaare Mu-Bii Yesu gyii mu.

⁶ Yesu i gye omu nu o ba, nu o gye lbwaare kekyugyee nu o kyeege mu nkalan wurige, man gye lbwaare kekyugyee mu nkun su nu o ba, amaa lbwaare kekyugyee mu ye nkalan kikyeege wurige mu su. Nu Kayaayu mu i lee kaapu, lu fee Kayaayu mu gye kesintin. ⁷ I su ato asa mu nu ee lee Yesu keduli u kaapu ane. ⁸ Imu i gye Kayaayu Kyirekyire mu, ye nkyu, ye nkalan. Fale ato asa anumu u waa ato kulon ⁹ An koolé nyimisa asin towesa an gyii, amaa lbwaare lee mu gye kikapare, lu fee i gye adanse mu nu o gyii lu Mu-Bii mu su. ¹⁰ Okumaa mu nu o koolé Obii mu gyii mu, koolé asin numu waa mu kokolo to. Amaa okumaa mu nu o man koolé lbwaare gyii mu, kanun nyimisa mana kaapu fee lbwaare gye antijesa wuya, lu fee o man koolé asin mu nu lbwaare towe lu Mu-Bii mu su mu gyii. ¹¹ Inumu i gye asin mu ye, lbwaare sa ane nkpa kakpaa,

nu kanun nkpa kakpaa numu bu Mu-Bii to nun. ¹² Okumaa mu nu o koolo Obii mu gyii mu su nkpa, amaa okumaa mu nu o man koolo lbwaare Mu-Bii mu gyii mu man su nkpa kakpaa numu.

*Laalaalwae asin
kaapusa*

¹³ N kyuroo owole numu sa fane mu nu fan koolo Yesu gyii fee o gye lbwaare Mu-Bii mu, ke fan nye bu fee fan su nkpa kakpaa ¹⁴ Ato mu nu an nyi ane nkolo to i yege nu an bugi ane nkolo to an sa lbwaare mu i gye ye, kuto kumaa mu nu an kule mu mu, ee nu ane ase ¹⁵ Nu an nye nu an nyi fee lbwaare i nu kuto kumaa mu nu an kule mu mu, kanun bure kuto kumaa mu nu an kule mu mu, ee waa ee sa ane.

¹⁶ Nu fane to oku kan wu fee mu birisa u waa alibi mu nu i mee ye i barige maa lbwaare nsana kakpaa mu, o kule lbwaare sa mu. lbwaare ii biti o sa osa mu nkpa. Alibi mu nu i mee ye i barige nyumisa maa lbwaare nsana mu, asin nu n towe. Amaa alibi aku u biya lewu abee u barige nyumisa maa lbwaare nsana, maa gye umu kabwaare-kule nu n de. ¹⁷ Asin kumaa mu nu i man buron sa lbwaare mu gye alibi nun. Amaa alibi aku u barige nyumisa maa lbwaare nsana kakpaa nun.

¹⁸ An nyi fee okumaa mu nu ba kuvge mu lbwaare to mu, mee kyaga su ee waa alibi. Lu fee Krisito mu nu o kuvge mu lbwaare to mu ii kun kanun osa mu, nu nyumisa mu nu o gye sitaane lee mu mee taale waa mu alibi aku ¹⁹ An nyi fee an gye lbwaare Mu-bii ana, nu asa mu nu ba bu dulinyaa numu to kpini ba bu alibi awaapu mu abaa to. ²⁰ Nu an bila an nyi fee lbwaare Mu-Bii mu ba kase su, nu o yege nu an nu kuto kumaa numu kase, ke i yege a bu omu nu o gye lbwaare kesintin mu. Anaa lbwaare kesintin wuya mu an waa kukulun, lu fee an waa kukulun maa Mu-Bii Yesu Krisito mu. Mu i gye Kesintin lbwaare mu nu o gye nkpa kakpaa mu.

²¹ Mi-bii ana, fan kitaafane n-yu lu idakpa mu su.

Ɔwɔlɛ nyɔsapu mu nu Gyɔn kyurɔɔ naa sa danbirasa maa mu-bii ana

¹ Ɔwɔlɛ numu i lu me, ɔbilisa ase. N kyurɔɔ naa sa kibite danbirasa maa mu-bii ana, mu nu n su kebiti kesintin to n sa bamu. Nu i man gye me wɔle nkon, amaa buga ye bamu nu be nyi kesintin mu kpini, ba su kebiti sa faa fu-bii ana.

² Kpalɛ fɛɛ kesintin mu ki maa bu anɛ ase mu, kii biti ki sii anɛ ase kakpaa.

³ Ɔse Ibwaare maa Yesu Krisito, Ɔse mu Mu-Bii mu ba bwaala anɛ, ke ba wu anɛ kɔwɛɛ, ke ba sa anɛ kayi yuuli lu kesintin ye kebiti mu nu ki bu anɛ to mu su.

Kesintin ye kebiti asin

⁴ I waa me okon gaa fɛɛ n maa wu fu-bii ana mu to aku ba maa naa kesintin okpa su fɛɛ kanan mu nu Ɔse Ibwaare mu sa anɛ nnɔsa mu. ⁵ Imu su kibite danbirasa, n towe fu fɛɛ fan biti abaa. Inumu i man gye konɔsa pupwe mu nu n kyurɔɔ n kyɔnɛ n sa fane, amaa i gye konɔsa mu nu an wɔla nu lu koo asin mu npiili ase ye, an biti anɛ abaa. ⁶ Inumu i gye kebiti mu fɛɛ, an maa buu Ibwaare konɔsa mu. Fɛɛ kanan mu nu fan wɔla nu lii npiili ase mu, ɔ sa anɛ konɔ ye an biti abaa anɛ kakyina to.

⁷ Asa pinapu damante aku ba wɔla nate dulinyaa to katɔn kumaa numu, nu ba man kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu Krisito ba dulinyaa to fɛɛ nyimisa kayi-wɔle to. Kanun asa numu to okumaa gye ɔpinapu ye Krisito okisipu nun. ⁸ Imu su fan baa fan da su ke fan man pan kutɔ mu nu fan sun nye mu, ke fan nye fane kukɔka bɔla abaa. ⁹ Okumaa mu nu ɔ kan taa ɔ mu gbaa-gbaa mu nfeere tii kutɔ mu nu Yesu kaapu mu su mu, nu ɔ man kɔɔlɛ kutɔ mu nu Krisito kaapu mu gyii mu, ɔ man nyi Ibwaare. Amaa okumaa mu nu ɔ kan kɔɔlɛ kutɔ mu nu Krisito kaapu mu gyii mu, o nyi Ɔse Ibwaare ye Mu-Bii Yesu Krisito mu. ¹⁰ Imu su nu oku kan ba fane ase mu, nu ɔ man su

fane akaapu-bi anumu mu, fan man kɔɔlɛ mu ba fan akpaara su abɛɛ fan waa mu nsa-nsa. ¹¹ Lu fɛɛ ɔsa kumaa mu nu ɔ kɔɔlɛ kanun nyimisa manja mu, ngbaa mu tii mu asun libi mu su.

Laalaabwɛ asin

¹² N su asin gaalaagaa mu nu n biti n towe fane, amaa n mɛɛ ye n kyurɔɔ umu gyaga ɔwɔlɛ su. Lu fɛɛ n su tamaa fɛɛ n biti n ba fane ase ke a towe, ke maa fane a kyina biri aligyima ke anɛ kpini ansi i gyii. ¹³ Fane pukyi danbirasa mu-bii ana bɛɛ fwaala fane.

Ɔwɔlɛ sasapɔ mɔ nu Gyɔn kyɔrɔɔ naa sa Gayusi

¹ Mɛ ɔbɪlɪsa, n kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɪmɔ n sa mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Gayusi mɔ nu n sɔ kebiti kesintin tɔ sa mɔ. ² Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, mɛ kabwaarɛ-kɔlɛ ɪ gyɛ yɛ kinsigyɪ, yɛ alanfɪya, yɛ kɔtɔ kɔmaa nɪmɔ ɪ kpee sɔ kyɛɛkyɛɛ sa fɔ, fɛɛ kanan mɔ nu fɔ kala sɔ alanfɪya mɔ. ³ Fɛɛ kanan mɔ nu anɛ-nyɪ mu-bii ana akɔ ba be gyii fu kesintin, tɔwɛ mɛ kanan mɔ nu fɔ taa kɪkɔlɛ-gyɪi fɔ ylɛ kesintin mɔ tɔ mɔ, ɪ yɛgɛ nu mi ansi ɪ gyii gaa. ⁴ N man sɔ kinsigyɪ lala kɔ n kyɔ n maa nu yɛ mi-nyɪ mu-bii ana ba ylɛ kesintin mɔ tɔ.

Gyɔn yɪn Gayusi

⁵ Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, kɔtɔ mɔ nu fu waa fu sa fɔ bɪrɪsa ana Krisito abi afɔ mɔ, ɪ kaapɔ fɛɛ fɔ gyɛ kesintin wuya. ⁶ Ba tɔwɛ fu kebiti mɔ nu fɔ sɔ sa asa, sa Krisito abi kɔbɔ mɔ nu kɪ bɔ nfu mɔ. Fɔ kɪ kɛ fɔ lɛɛ bamɔ ɔkpa kanan mɔ nu ɪ dagaa nu ii gyii lbwaarɛ ansi. ⁷ Lu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪ mɔ sɔ nu ba naa bee kpee yɛgɛ ba man kɔlɛ nkyɛtɔ kɔ lu bamɔ nu ba man kɔlɛ Yesu Krisito gyii mɔ asɛ. ⁸ ɪ gyɛ kɔtɔ mɔ nu kɪ dɛ sa anɛ yɛ a lɛɛ anɛ kesintin kaapɔ asa banɪmɔ, kɛ ana bamɔ a bɔga sun kesintin kusun mɔ.

Diyotrefesi yɛ mɔ awaasa libi

⁹ N wɔla kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ naa sa Krisito abi kɔbɔ mɔ, amaa Diyotrefesi mɔ nu mu ansi ɪ payɪ kɔbɔ mɔ kɪbɪlɪsa kigyɪi sɔ mɔ, ɔ man taa anɛ waa sehn. ¹⁰ Imɔ sɔ nu n kan ba fanɛ asɛ mɔ, n bitɪ n tɪ fanɛ gyanjɛ kɛ n tɔwɛ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu ɔ waa mɔ yɛ asɪn libi mɔ nu ɔ tɪn ɛɛ gyaga anɛ sɔ. ɛɛ bɪla ee kɪna mɔ bɪrɪsa ana Krisito abi kɪfɔ kɪkɔlɛ, nu bamɔ nu bee bitɪ ba kɔlɛ bamɔ kɪfɔ mɔ, ee tii bamɔ ɔkpa, nu ɛɛ gya bamɔ ɛɛ lu Krisito abi kɔbɔ mɔ tɔ. ¹¹ Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, man bɪla alibi kɪwaa amɔɔ adanbɪrasa. Ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa adanbɪrasa mɔ gyɛ lbwaarɛ lɛɛ

nɪn. Nu ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa alibi mɔ ɔ man pɪta bɪ lbwaarɛ. ¹² Demetirisu bɪrɛ ɔkɔmaa nɪmɔ ɪ tɔwɛ mɔ n-yɪ sɔ asɪn danbɪrasa lu mɔ kesintin kigyɪi sɔ. Anɛ gbaa anɛ a tɔwɛ mɔ n-yɪ sɔ asɪn danbɪrasa, nu fan nyɪ fɛɛ anɛ asɪn ɪ gyɛ kesintin.

Laalaalɔwɛ asɪn

¹³ N sɔ asɪn kɪkyɔ n kyɔrɔɔ sa fɔ, amaa n mee bitɪ n kyɔrɔɔ imɔ waa ɔwɔlɛ tɔ. ¹⁴ N sɔ tamaa fɛɛ ɪ mee yɛ ɪ kyɛɛɛɛ n bitɪ n wu fɔ kɛ a tɔwɛ abaa asɛ. ¹⁵ lbwaarɛ keyuula kɪ baa kɪ bɔ fɔ asɛ. Fɔ kyɛmɪnɛ ana mɔ nu ba bɔ nfu kpɪni bɛɛ fwaala fɔ. Fwaala anɛ kyɛmɪnɛ ana kpɪni kɔkɔlɔn kɔlɔn.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Gyudi kyɔrɔɔ naa sa Krisito abuupu

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ Gyudi asɛ, n gye Yesu Krisito kɔyaafɔlɛ, nu n bɪla n gye Gyemisi mu-supu.

N kyɔrɔɔ n sa bamɔ nu Ɔsɛ lbwaare tu bamɔ, nu ɔ sɔ kebiti sa bamɔ, nu Yesu Krisito u ku bamɔ sɔ mɔ. ² N kɔlɛ fɛɛ lbwaare o wu fanɛ kɔwɛɛ, kɛ mɔ kɔkɔlɔ yuuli yɛ kebiti kɪ baa kɪ bɔ fanɛ tɔ gaa.

*Asa mɔ nu ba man sɪlɛ
lbwaare mɔ,
bee biti ba muuri*

³ Mɛ kyɛmɔnɛ ana, naafɔɔ ɪ bɔ mɛ nɛɛrɛ tɔ fɛɛ n kyɔrɔɔ fanɛ lu kamɔlɪgɛ mɔ nu anɛ kpini an nyɛ mɔ asɪn, amaa n bɪla wu fɛɛ ɪ dagaa n kyɔrɔɔ waa fanɛ ɔlɔn tɔ fɛɛ fan kɔ kun kɪkɔlɛ-gyii mɔ nu lbwaare taa waa mɔ asa abaa tɔ kɪlu kɔlɔn kakpaa mɔ keluu. ⁴ Kɔtɔ mɔ sɔ nu n tɔwɛ kanɪn mɔ ɪ gye fɛɛ, asa kɔ mɔ nu ba man sɪlɛ lbwaare mɔ ba baala loo fanɛ tɔ, bɛɛ kyɛɛgɛ lbwaare kabwaala asɪn mɔ kase, kɛ ba nyɛ-nyɛ ɔkpa waa kakyɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa. Kanɪn asa maɲa ba kina Yesu Krisito mɔ nu ɔ gye anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ anɛ Owura mɔ. Lu koo dɪdaa mɔ, nu ba kyɔrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mɔ tɔ kɔsɔ bɪtɛ mɔ nu bee biti ba nyɛ.

⁵ Fan tɛɛ wɔla fan nyɪ ɪnɔmɔ kpini, amaa n biti n nyɪɲi fanɛ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ lbwaare daa mɔlɪgɛ mɔ asa ɪsɪrayɪ abi lu Egyipiti ɔsɔwɔlɛ sɔ. Amaa ɪmɔ kamaa tɔ mɔ, nu o muuri bamɔ tɔ bamɔ nu ba man kɔlɛ gyii mɔ. ⁶ Fan nyɪɲi fɛɛ lbwaare nɔɔɔ mɔ nu ba man kɪtaa bamɔ kɪbɪlɪsa kɪgyii yɛ bamɔ ɪylɛkpa, amaa ba kina bamɔ ɪkyɪnakpa mɔ nu lbwaare sa bamɔ mɔ, lbwaare ɲmina bamɔ ag-beeleebi kakpaa yɪla kitentɛnbiri naa fɔb katalɛ Kake lala mɔ. ⁷ Kanɪn maɲa nu fan nyɪɲi Sodom yɛ Gomora ndɛ, yɛ ndɛ mɔ nu ɪ kyaabɔɔ ɪmɔ mɔ. Ba daa kyɪna waa kakyɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa

yɛ agyaga-sɪn kɪbansa,* nu lbwaare taa fulɔn muuri bamɔ. Ndɛ maɲa tɔ asa gbaa be du nɪn fɛɛ lbwaare nɔɔɔ mɔ nu ba taa bamɔ n-yɪ waa agyaga-sɪn kayalaga. ɪnɔmɔ ɪ gye sɪnkaala sa alibi awaapɔ kpini fɛɛ bee biti ba loo awɔrɔfɔ fulɔn yɛn-yɛn mɔ nu ɪ mee dun kakpaa mɔ tɔ.

⁸ Kanɪn ɔkpa maɲa sɔ nu bamɔ nu ba ba baala loo fanɛ tɔ mɔ gbaa be du. Bɛɛ kɔyɪ idee nu bɛɛ yɪlɛ ɪmɔ sɔ bɛɛ waa bamɔ gbaa-gbaa bamɔ n-yɪ agyaga-sɪn, nu bee kina Ɔnyɪrɪpɛ ɔlɔn, nu bɛɛ tɔwɛ nbusaa asɪn bɛɛ gyaga sɔsɔ nɔɔɔ mɔ nu ba sɔ bɔnyaa mɔ. ⁹ Amaa lbwaare kabɔɔ bɪlɪsa Maakɛlɪ gbaa man saalɛ Sɪtaanɛ. Saɲa mɔ nu maa mɔ bɛɛ bɪtɛ ɔdɪdaapɔ Mosesi kɪbuni sɔ mɔ, ɔ man tɔwɛ Sɪtaanɛ nɔɔ, amaa ɔ tɔwɛ mɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ lbwaare ɔ bɪtɛ fɔ kɔsɔ.”

¹⁰ Amaa falɛ asa banɔmɔ bɪrɛ bɛɛ saalɛ kɔtɔ kumaa mɔ nu be mee nu kɪmɔ kase mɔ nɪn. Nu be du nɪn fɛɛ atɔbwaaya, lu fɛɛ ba man sɔ nɛɛrɛ, kɛ ba fɛ lu atɔ mɔ nu bɛɛ waa mɔ sɔ, nu kanɪn atɔ maɲa ii muuri bamɔ.

¹¹ Kanɪn asa maɲa bamɔ laakɔ! Lu fɛɛ ɔkpa libi mɔ nu Ken kyɪna bɔla sɔ mɔ, nu ba buu falɛ. Be du nɪn fɛɛ Baalam mɔ nu ɔ kpali afulee sɔ waa alibi mɔ. Nu ba kɔsɔ yɪlɛ lbwaare sɔ fɛɛ kanan mɔ nu Kora gbaa kɔsɔ yɪlɛ mɔ. ɪmɔ sɔ bamɔ gbaa bamɔ bee biti ba muuri fɛɛ kanan mɔ nu Kora muuri mɔ.

¹² Falɛ asa nɔmɔ ba kan naa loo fanɛ tɔ kɛ fan bɔga gyii mɔ, be du nɪn fɛɛ atɔ kpensa fanɛ tɔ, nu ba man sɔ ipeeli fɛɛ bamɔ nkɔn lɛɛ nu bee biti. Nu be du nɪn fɛɛ abwaare-wɔlɛ mɔ nu ɪ mɛɛ bɪya bɔlayɪ, nu afuu ɪ da ɪmɔ ɪ kyaa ɪ bɔɔ. Ba bɪla be du nɪn fɛɛ iyu mɔ nu ɪ man sɔyɪ abi ɪmɔ kɪsɔyɪ saɲa kyɛɛkyɛɛ mɔ, nu ba kyiigi ɪmaa ɪmɔ ɪlin nu ɪ wu kpini-kpini mɔ. ¹³ Be du nɪn fɛɛ ɔpɔ apaa nu bamɔ ipeeli awaasa mɔ ii fuu fɛɛ afɔfɔb ɪ sɔ akpa ɪ naa. Nu ba bɪla ba du nɪn fɛɛ akyikpebi mɔ nu ɪ naa ɪ naa mɔ. Bamɔ opula kyɪnasa ɪ gye kitentɛnbiri kyilim mɔ nu lbwaare lɔɲɔ yɪla bamɔ kakpaa mɔ.

* 1:7 1:7 Agyaga-sɪn kɪbansa nɔmɔ ɪ gye yɛ anyɪn bɛɛ dɛ yɛ bamɔ tɔɔmaa ana anyɪn.

¹⁴ Enoki mu nu o gyan Adam su kakouge to nkyaga su sunosapu mu, towe fale asa banumu asin koo didaa yila ye, "Fan ku, Onyiripe u ba maa mu nboɔ kyirekyire ngbin-ngbin mu, ¹⁵ ke o be gyii asa kpini asin. Ee biti o be bun bamu nu ba man sile lbwaare mu kupwe lu bamu alibi kiwaa su, ye kanan mu nu ba towe asin libi yii lbwaare mu. ¹⁶ Fale asa banumu ba te nin bee kolite, yege bee pwu bamu asa. Ba buu bamu kayu-wole kayalaga su, nu bee kusaa bamu n-yu yege ba su konɔ to kon bee pɔna asa ke i waa odan sa bamu.

Fan kita Krisito kikole-gyii mu to

¹⁷ "Amaa me kyemine ana danbirasa, fan nyi ato mu nu Onyiripe Yesu Krisito asunpu ba daa towe fane. ¹⁸ Ba daa towe fane ye, kake laalaalwe mu to mu, asa bee biti ba taa lbwaare asin bee waa ahin-sin, ke ba buu bamu kayu-wole alibi kayalaga." ¹⁹ Fale asa banumu u biya nbarige to fane to, bamu kayu-wole kayalaga i gyii bamu amu, nu ba man su lbwaare Kayaayu mu.

²⁰ Amaa me kyemine ana danbirasa, fanee fane bire, fan waa fane n-yu olon to lu fane kikole-gyii danbirasa mu to, yege fen kole lbwaare, Kayaayu Kyirekyire mu olon mu to. ²¹ Fan kyina lbwaare kebiti mu to, yege fan gyoo ane Onyiripe Yesu Krisito o be wu fane kuwee ke o sa fane nkpa kakpaa mu.

²² Fan wu bamu nu bamu kikole-gyii du sika-sika mu kuwee. ²³ Fan molige bamu nu u su bamu ii kpee aworɔfo folon yen-yen to mu, ke fan wu aku moɔ kuwee yege fan su kufuu, ke fan kisi bamu alibi awaasa mu nu i du fee ataa kpensa mu.

Kiyin kabwaare kole

²⁴ Fan yege a yin lbwaare, mu i gye omu nu ee taale yege fan man lu tiye, ke o taa fane yile mu bunyaa mu ansi to ye kokolo fuuli, yege fane n-yu su man su asin pwusa ku. ²⁵ Mu nkun i gye lbwaare ye Omoligebu. Nu mu i dagaa bunyaa, ye kikapare, ye olon, ye kibulsa bola ane-Nyiripe Yesu Krisito lu

koo didaa ye nbunbu naa fɔv saɔa mu nu i man su okaa. Amen.

Asinlɛ kaapɔsa mɔ nu Gyɔn kyɔrɔɔ yɩla sa Krisito abuupu

Asinlɛ Kaapɔsa mɔ nu Gyɔn nye

¹ Ɔwɔlɛ nɩmɔ tɔ asɩn ɩ gye asinlɛ kaapɔsa mɔ nu lbwaare taa sa Yesu Krisito fɛɛ, ɔ lɛɛ kaapɔ mɔ ayaafɔlɛ atɔ mɔ nu ii bitɩ ɩ ba waa saɲa mɔ nu ɩ mɛɛ ye ɩ kyɛɛɛɛ. Nu Yesu mɔɔ sun mɔ kabɔɔ kɔ nu ɔ ba lɛɛ asɩn mɔ kaapɔ mɛ Gyɔn, Krisito kɩyaafɔlɛ. ² Nu mɛ Gyɔn, ɩ tɔwɛ kɩtɔ kɩmaa mɔ nu lbwaare maa Yesu Krisito tɔwɛ nu ɔ lɛɛ kaapɔ mɛ mɔ. ³ Kumu ɔkɔn wuya ɩ gye ɔsa mɔ nu ɛɛ kalɛ lbwaare asinlɛ kaapɔsa nɩmɔ, nu kumu ɔkɔn wuya ana ɩ bɩla ba gye bamɔ nu beɛ nu asɩn mɔ, nu beɛ buu ɩmɔ, lu fɛɛ saɲa mɔ nu atɔ nɩmɔ kpɩni ii bitɩ ɩ waa mɔ i tiri tɔ.

Ɔkala mɔ nu Yesu sɔ ɛɛ sa mɔ kɔbɔ-kɔbɔ asunɔ mɔ

⁴ Mɛ Gyɔn ɩ kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɩmɔ n sɔ n sa Krisito kɔbɔ-kɔbɔ asunɔ, mɔ nu ɩ bɔ Asiya ɔsɔwɔlɛ kɩbaafɔn kɔ mɔ sɔ. lbwaare mɔ nu ɔ bɔ tɔ, nu ɔ wɔla ɔ bɔ tɔ pɔɔɩ nu atɔ i piili, nu ee bitɩ ɔ baa ɔ bɔ tɔ kakpaa mɔ, ye mɔ n-yaayu nsunɔ mɔ nu ba bɔ mu kuwura-gya mɔ ase mɔ, bamɔ kabwaala ye kayɩ yuuli kɩ gye fane lɛɛ. ⁵ Yesu Krisito gbaa kabwaala ye kayɩ yuuli kɩ ba fane ase. Mɔ ii gyii kesintɩn nu ɛɛ lɛɛ kɩtɔ kɩmaa nɩmɔ ɛɛ kaapɔ tɔ, mɔ ɩ gye ɔmɔ nu ɔ gyankpaa kyɩni lu lewu tɔ, nu ɔ gye kase sɔ awura tɔ Owura.

Nu mɔ ii bitɩ anɛ asɩn gaa, nu o wu taa mɔ nkalan lɛɛ anɛ lu alibi ɔlɔn tɔ, ⁶ nu ɔ waa anɛ mu kuwura-gyɩi tɔ asa ye mu aseepu, kɛ a sun Mɔ-Sɛ lbwaare mɔ. Yesu Krisito nu bɔnyaa ye ɔlɔn gye mɔ lɛɛ kakpaa. Amen!

⁷ Fan kɩ! Yesu bɔ abwaare-wɔlɛ tɔ ɛɛ ba. Nu ɔkɩmaa nɩmɔ ii bitɩ o wu mɔ, halɩ bamɔ nu ba yii mɔ kɩkpa mɔ gbaa, lu mɔ sɔ kase sɔ asa kpɩni beɛ bitɩ ba su.

Kanɩn nu ii bitɩ ɩ ba. Amen!

⁸ Ɔnyɩrɩpɛ lbwaare tɔwɛ ye, “Mɛ ɩ gye Alfa ye Omega.* Mɛ ɩ bɔ tɔ, nu n wɔla n bɔ tɔ pɔɔɩ nu atɔ i piili, nu n bitɩ n baa n bɔ tɔ kakpaa mɔ. Mɛ ɩ gye Ɔlɔlɔnɔpɔ.”

Gyɔn Kɩlɛ kaapɔ mɔ nu o wu lu Yesu sɔ

⁹ Mɛ, Gyɔn mɔ nu n gye fane bɩrɩsa, lu Yesu sɔ mɔ n gyii awɔrɔfɔ fɛɛ kanan mɔ nu fen gyii mɔ, lu an maa gye mu kuwura-gyɩi mɔ tɔ asa sɔ mɔ. Amaa an nye kenyiita yɩlɛ tɔ. Lu lbwaare asɩn kɩtɔwɛ ye Yesu asɩn kɩlɛ tɔwɛ sɔ mɔ, ba kɩtaa mɛ naa tɔbɔ Patimose kifintɩn mɔ sɔ. ¹⁰ Ɔnyɩrɩpɛ Yesu kake sunsa mɔ, lbwaare Kayaayu mɔ kɩ ba mɛ sɔ, nu n nu ɔbɔlɛ lala kɔ mɛ kamaa, kɩ maa su fɛɛ kabɩlɛ. ¹¹ Nu ɔbɔlɛ mɔ tɔwɛ mɛ ye, “Kyɔrɔɔ atɔ mɔ nu fii wu fale waa ɔwɔlɛ tɔ, kɛ fɔ taa kyɔnɛ Krisito kɔbɔ-kɔbɔ asunɔ mɔ. Imɔ ɩ gye Efeso ye Simirina ye Pegamum ye Tatira ye Sadisi ye Filadefiya maa Lawodisiya.”

¹² N maa bilɩni n kɩ ɔbɔlɛ mɔ nu kɩ tɔwɛ mɛ ase mɔ, n wu ɩfitɩla ɩgyagakpa isunɔ mɔ nu ba taa isuwa waa ɩmɔ. ¹³ Imɔ nsana tɔ mɔ, n wu ɔkɔ fɛɛ Daadi-maadi Obii-nyɩnsa mɔ. O bun kaalɛ bɔnswɩsa ba yii kase, nu ɔ taa suwa kɩrɩsɔ nɩmina mɔ kɔkɔlɔ sɔ. ¹⁴ Nu mu kumu inyini i fuuli parepare fɛɛ ateebi abɛɛ bwanbwan, nu mu ansi abi i du fɛɛ fulɔn anobi. ¹⁵ Nu mɔ ayaa i du fɛɛ kɩbɩlɩtɔ pɩpɛɛ mɔ nu ba taa tɔbɔ fulɔn tɔ, nu kɩ nɲalɩge, nu mɔ ɔbɔlɛ mɔ i du fɛɛ nkyu ɩ maa bɔla ɩ kyɔn akɩlɩ tɔ. ¹⁶ Nu ɔ sɔ akyikpebi asunɔ mɔ gyisa kɩbaa tɔ, nu sakunde gyimba anyɔ ɩ lu mɔ kɔnɔ tɔ. Nu mu ansi tɔ mɔɔ ɩ nɲalɩge fɛɛ kakyɔwape kyɔwɛ.

¹⁷ Nu n maa wu mɔ mɔ, n tɩye mɔ ayaa tɔ fɛɛ nyɩmɩsa wusa, nu ɔ taa mɔ gyisa kɩbaa gyaga mɛ sɔ, nu ɔ tɔwɛ ye, “Man waa kufuu. Mɛ ɩ gye kagyankpaa ye laalaalɔwɛ. ¹⁸ Mɛ ɩ gye Ɔmɔ nu n bɔ tɔ. Nu n kyɩna wu, amaa kɩ, n tɛ nkpa tɔ kakpaa. Nu lewu ye Kamandɛ ɩsafwɩ ɩ bɔ mɛ kɩbaa tɔ.

¹⁹ “Imɔ sɔ, kyɔrɔɔ atɔ mɔ nu fu wu ɩ maa waa nbɩnɔbɩ nɩmɔ ye atɔ mɔ

* 1:8 1.8 Imɔ kase ɩ kaapɔ ye, lbwaare ɩ gye kagyankpaa ye laalaalɔwɛ.

nu ii biti i ba kamaa to mu kpini yila.
20 Akyikpebi asunoo mu nu fu wu me gyisa kibaa to mu, ye ifitila igyagakpa asunoo mu nu ba taa suwa waa umu mu kase i gye ye, Akyikpebi asunoo mu i yile sa lbwaare nboo asunoo mu nu bee ki Krisito kubu-kubu asunoo mu su, nu ifitila igyagakpa asunoo mu i yile sa Krisito kubu-kubu asunoo mu.”

2

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Efeso kade to mu*

1 Nu o bila towe me ye,

“Kyurooo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ki Krisito kubu mu nu ki bu Efeso kade to mu su. Asin numu i lu me, mu nu n su akyikpebi asunoo me gyisa kibaa to, nu n naa ifitila igyagakpa asunoo mu nu ba taa suwa waa mu nsana. 2 N towe fane ye, N nyi fane asin waasa ye kanan mu nu fan kpan fane n-yu waa kusun ye kanan mu nu fan nye kenyiita yile to. Nu n nyi fan maa mee biti alibi awaapu fane to, nu fan kaala bamu nu ba ye ba gye Krisito asunpu yege ba man gye mu ki, nu fan wu fee ba gye antjesa wuya ana. 3 Nu n nyi fan maa nye kenyiita yile to, nu fen gyii aworubo lu me kitu su, nu fane abaa a man yoo. 4 Amaa n su fane n-yu su asin aku, umu i gye ye nbunbu fan man bila fen su kebiti fee kanan mu nu fan gyankpaa fen su mu. 5 Fan nyinji katn mu nu naafoo fan fub, nu fan bwii lu tiye mu. Fan kyege fane nfeere lu alibi to, ke fan waa adanbirasa mu nu fan kyina fen waa mu. Nu fan man kan kyege fane nfeere lu alibi to mu, n biti n ba fane ase ba lee fane fitila ogyagakpa mu lu katn mu nu ki bu mu. 6 Amaa fane kutu kulun mu nu fen waa nu i buron mu i gye ye, fen kisi Nikolatan abi awaasa mu nu ngbaa me n kisi mu. 7 Omu nu o su asu mu, o nu asin mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, n biti n sa mu okpa, ke o gyii oyu mu nu ki sa nkpa mu abi nu ki yile lbwaare aye susu, mu nu be bila bee tu ye Paradise mu.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Simirina kade to mu*

8 Nu o bila towe me ye,

“Kyurooo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ki Krisito kubu mu nu ki bu Simirina mu su. Asin numu i lu me mu nu n gye Kagyankpaa ye Laalaalowe mu, nu n da wu nu n kyinji bila n te nkpa to mu. 9 N nyi aworubo mu nu fen gyii ye fane kitiri, amaa kesintin to fane kikoolo-gyii su mu fen gye ato wuya ana. N nyi bamu nu ba ye ba gye Gyiwu abi yege ba man gye, nu bee tun antjesa bee gyaga fane su mu. Ba gye Sitaane kubu mu to asa. 10 Fan man waa kufuu lu aworubo mu nu fen biti fan gyii mu su. N towe fane ye, fen biti fen nye kutuu to ki, mu nu ki gye fee Sitaane ii biti o taa fane asa mu to aku naa tii obu. Fen biti fen nye kanyanla nke kudu. Halu lewu to gbaa, fan yile fane kikoolo-gyii to kenken, ke n sa fane kokoka mu nu ki gye nkpa kakpaa.

11 “Omu nu o su asu mu, o nu kutu mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, lewu nyosapu mu man bila ye o gyii mu.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Pegamum kade to mu*

12 Nu o bila towe me ye,

“Kyurooo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ki Krisito kubu mu nu ki bu Pegamum kade to mu su. Asin numu u lu me mu nu n su sakunde gymba anyo me ase. 13 N nyi katn mu nu fan te. Tutu nu Sitaane kuwura-gya mu ki bu. Imaa umu kpini gbaa mu fan san koolo me gyii. Halu sana mu nu ba moo me asin mu kesintin ogyipu Antipasi fane kade lala mu nu Sitaane te mu to gbaa mu, fan man kina me lu fane kikoolo-gyii to.

14 “Amaa n su fane n-yu su asin pwusa ku. Imu i gye ye, asa mu nu bee buu Balaam asin kaaposa mu aku ba bu fane kubu mu to. Balaam numu i kyina kaapu Balaki ye, kanan mu nu o waa ke Isirayt abi ba waa alibi mu i gye ye, o pina bamu ke ba gyii agyito mu nu ba taa lonjo sa

idakpa, ke ba waa kakyu ye kanyin biti kigyagaa. ¹⁵ Kanin okpa mana su, nu asa mu nu bee buu Nikolatan abi asin kaapusa mu aku ba bu fane kubu mu to. ¹⁶ Imu su fan kyeege fane nfeere lu alibi to ba lbwaare ase, nu i man gye kanin bure, n biti n ba fane ase bilen ke n ba taa me konon to sakunde ba ko ye kanin asa mana.

¹⁷ “Omub nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, n biti n sa mu agyito baalasa mu nu bee tu ye mana, nu i lu lbwaare ase mu. N biti n bila sa osa mana kubuu fufuli mu nu ba kyurou kitu pupwe gyaga kumu su, nu oku man nyi kanin kitu mana, amoo omub nu o nye kumu mu nkun.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Tiyatira kade to mu*

¹⁸ Nu o bila towe me ye,
“Kyurou asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Tiyatira kade to mu su. Asin numu u lu me lbwaare mu-Bii mu nu mi ansi i du fee fulon anobi, nu me ayaa su i du fee kibilito pipee mu nu ku halige mu. ¹⁹ N nyi fane asin waasa. N nyi fane kebiti ye fane kikoolle-gyii ye fane kusun, ye kanan mu nu fen nye kenyiita yile to. Nu n nyi fan maa waa unumu kpini fan kyoo kanan mu nu fan daa kyina waa mu.

²⁰ “Amaa n su fane n-yu su asin pwusa ku, fee fan maa sa okyu mu nu bee tu mu ye Gyesebeli okpa, nu ee tu mu n-yu ye lbwaare otowepu. Nu ee taa mu kikaapu mu pina me abuupu, nu bee waa kanyin abee kakyu biti kigyagaa, nu ba bila bee gyii agyito mu nu ba taa lonon sa idakpa mu. ²¹ N nye sana sa mu fee o kyeege mu nfeere lu mu kigyagaa mu to, amaa o kina o mee kyeege. ²² Imu su n biti n yege o loo, ke n yege bamu nu ba lu bamu-ka ana kamaa nyita kekili ye mu mu, ba wu awurufo lala, amoo ba kyeege bamu nfeere lu alibi ukpa mu nu bee waa mu su. ²³ N biti n moo mu abuupu mu kpini, ke Krisito kubu-kubu mu kpini ba bu fee me i gye omub nu o nyi nyimisa kokolo to ye mu nfeere to asin. N biti n ka

fane okumaa numu kuko lu kuto mu nu o waa su. ²⁴ Amaa n towe fane mu nu fan san Tiyatira, nu fan man buu okyu mu asin kaapusa libi, nu fan man bila mu asin mu nu mu abuupu bee tu ye Sitaane asin budusa baalasa mu. Imu su n towe fane ye n man bila ye n taa kikipine ku tii fane su. ²⁵ Amaa fan dan kita kuto mu nu fan wula fan su to mu kenken, naa fubu sana mu nu n biti n ba. ²⁶ Osa kumaa mu nu ee ko ee lu, nu ee waa mi kebiti naa fubu laalaalowe mu, n biti n sa mu olon ndendemande su. ²⁷ Nu fee kanan mu nu n nye olon lu me-se lbwaare ase, sana mu nu o towe asin lu me su ye,

‘Ee biti o taa kibilito olon kudubi gyii kuwura bamu su, yege o mee wu bamu kowe. Ee biti o boyi bamu fee kanan mu nu bee boyi apee to bee waa umu buriburi mu.’

²⁸ N biti n bila sa osa mana kibwayike kikyikpebi mu, unumu i kaapu fee ba ko lu. ²⁹ Omub nu o su asu mu o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu u towe Krisito kubu-kubu mu.”

3

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Sadisi kade to mu*

¹ Nu o bila towe me ye,
“Kyurou asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Sadisi kade to mu su. Asin numu i lu me, mu nu n su lbwaare N-yaayu nsunon ye akyikpebi asunon mu. N nyi fu asin waasa, fu nye kitu fee fu maa te nkpa to, amaa fu wu. ² Imu su fan kyinji, ke fan sa umu nu i san nu ii biti i wu mu to olon. Lu fee n wu fane asin waasa i maa man du kyeekyee me lbwaare ansi to. ³ Imu su fan nyinji ato mu nu ba kaapu fane nu fan nu mu. Fan buu umu, ke fan yege alibi kiwaa. Amaa nu fan man kan kyinji bure, n biti n ba purigi fane su fee oyu, nu fen mee ye fan bu sana mu nu n biti n ba fane ase.

⁴ “Amaa i san asa kalisa aku nu ba bu Sadisi, nu ba man waa bamu n-yu ineesi. Bamu ii biti ba bun ato fufuli, ke n maa bamu a nate, lu fee bamu i dagaa kanin. ⁵ Nu omub nu o kan ko lu mu, mu ii biti

o bun ato fufuli fee bamu. Nu n mee ye n kpayi mu kitu lu nkpa owule mu to kakaaku. Amaa n biti n lee towe Nse lbwaare maa mu nbo mu ansi to fee ba gye me asa. ⁶ Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Filadefiya kade to mu*

⁷ Nu o bila towe me ye,

“Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ki Krisito kubu mu nu ki bu Filadefiya kade to mu su. Asin numu i lu me mu nu n gye Okyirekyirepu ye kesintin wuya, nu me kibaa to nu Dawidi safu bu mu. Nu kuto kumaa mu nu n tigi mu, oku mee taale tii, nu kuto kumaa mu nu n tii mo mu, oku mee taale tigi. ⁸ N nyi fane asin waasa. Fan nu, n tigi kebuno mu nu oku mee taale tii mu yila sa fane. N nyi fee fane olon man kyoo, amaa fan buu me asin mu, nu fan man kina me. ⁹ Kuto mu nu n biti n taa waa bamu nu ba bu Sitaane kubu mu to, nu ba gye antijesa wuya ana, nu bee towe ye ba gye Gyiwu abi yege ba man gye mu i gye ye, n biti n nyan kanin asa manja ke ba be manja fane ayaa kase, ke ba bu fee n biti fane asin. ¹⁰ Kpali fee fan maa man nu me konosa, nu fan nye kenyiita yile to mu, ngbaa me n biti n lee fane lu awurufo kutuu to ku mu nu kii biti ki ba dulinyaa to, ke i ba tuu dulinyaa asa kpini to ku mu.

¹¹ “N biti n ba bilen. Fan kitta kuto mu nu fan su to mu kenken, ke oku o man koole kukoka mu nu n biti n taa sa fane mu. ¹² Nu okumaa mu nu o ko lu mu, ee biti o baa o gye fee lenbu to sabare, Me lbwaare osunkpa obu mu to. Nu o mee ye o lu toto kakaaku kpa. N biti n kyuroo Me lbwaare kitu ye mu kade lala mu kitu gyaga kanin osa manja su. Kanin kade lala manja i gye Gyerusalem pupwe mu nu kii biti ki lu susu Me lbwaare ase ba kase su mu. Nu n biti n kyuroo me gbaa-gbaa me kitu pupwe gyaga kanin osa manja su. ¹³ Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Lawodisiya kade to mu*

¹⁴ Nu o bila towe me ye,

“Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ki Krisito kubu mu nu ki bu Lawodisiya kade to mu su. Asin numu i lu me mu nu bee tu ye Amen mu ase. Nu n gye kesintin wuya, nu n ba lee lbwaare asin mu ifuli kaapu kyeekeye. Nu me i gye kumu sa kuto kumaa mu nu lbwaare tuu mu. ¹⁵ N nyi fane asin waasa, fee fan man yuuli nu fan man bugya. Nu fan daa fan yuuli abee fan bugya mu, naafoo i buron! ¹⁶ Amaa lu fee fan maa du molomolo, nu fan man yuuli abee fan man bugya su mu, n biti n fura fane lu me konoo to foyi. ¹⁷ Fen towe ye, an gye ato wuya ana, nu kuto kumaa ki waa odan i sa ane, nu sehn man tiri ane. Amaa fan man nyi fee fan gye awurufo agyipu, nu fane asin a su kwee, nu fan gye atiripu, ye agyaatanapu nu fan naa kubolonkpan. ¹⁸ Imu su n towe n waa fane fee fan ba me ase ba soo suwa kpare, ke fan ba waa ato wuya ana. Ke fan ba soo ato fufuli me ase naa bun fane ipeeli kubolonkpan mu su. Ke fan bila soo kufe waa fane ansi to ke fan taale nye wu.

¹⁹ “Nu bamu nu n biti bamu asin mu, n gyii kade sa bamu nu n bute bamu asu. Imu su fan payi fane ansi ke fan yege alibi kiwaa. ²⁰ Fan nu me ase! N yile kebuno n ne opunu mu. Okumaa mu nu o nu me obule, nu o tigi opunu mu, n biti n loo to ba, ke maa mu a buga gyii.

²¹ “Omu nu o ko lu mu, n biti n sa mu okpa o ba kyina kuwura-gya su mata me, fee kanan mu nu ngbaa me n ko lu nu n kyina mata Me-Se mu kuwura-gya mu su. ²² Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu.”

4

*Susu lbwaare aye
kuwura-gya mu*

¹ Imumu kamaa mu, n ku nu n wu susu lbwaare aye opunu maa tigi ki de. Nu n nu obule mu nu ki daa towe me ase fee kabile mu bila towe me ye, “Ba susu nfi,

ke n kaapu fu ato mu nu i dagaa fee i maa waa unumu kamaa.” 2 Opula to nu lbwaare Kayaayu mu taa me. Nu n ba ku mu, n wu kuwura-gya mu ki maa bu susu lbwaare aye yege oku te kumu su. 3 Nu omu nu o te kumu su mu, u nhalige pilepile fee abuu nhaligesu mu nu i su ogyalin, umu i gye gyasipa nu ii fuuli ye kaneliyan nu u payi mu. Nu okyimale mu nu ku nhalige fee ogyalin kubuu mu nu ki du fee kifatee bunboli, nu ki kyaaboo kuwura-gya mu. 4 Nwuragya adonyo ye ana iku i yile kyaaboo kuwura-gya mu yege abilisa adonyo ye ana ba te umu su. Ba bun ato fufuli nu ba bun suwa awura-woru. 5 Nu bulayi u wee isee yege ee punte lu kuwura-gya mu ase. Ifitila isuno i bu kuwura-gya mu ase i diyee. Inumu i gye lbwaare N-yaayu nsuno mu. 6 Kuwura-gya mu ansi to mu, n bila wu kuto ku fee opu, nu ki du fee kilase, nu ki bila ki du kilin-kilin.

Nsana to mu ato kusa ana ba kyaaboo kuwura-gya mu, yege ba su ansi bamu ansi to ye bamu kamaa ye katin kumaa. 7 Kuto kusa gyankpaasa mu ki du nin fee barine, nu onyosapu du fee naate gbelu, nu osasapu mu ansi to i du fee nyimisa, nu onasapu du fee kpaakpaate mu nu ee fugi. 8 Atobwaaya kusa ana manja okumaa numu su abanbante asiye, nu ba su ansi bamu n-yu su katin kumaa numu kyaaboo halu bamu abanbante to. Ba mee yege kitowe kakyowape ye kagyanbwe ye,

“Kyirekyire, kyirekyire, kyirekyire,
i gye ane-Nyiripe lbwaare Owura lala,
mu nu o bu to, nu o wola o bu to poyi nu
ato i piili,
nu ee biti o baa o bu to kakpaa mu.”

9 Sana kumaa mu nu atobwaaya kusa mu bee bu ulon bee taa bunyaa ye beeree ye afwaala bee sa omuni o te kuwura-gya mu su, nu o te nkpa to kakpaa mu.

10 Nu abilisa adonyo ye ana mu bee munja omuni o te kuwura-gya mu su, nu o te nkpa to kakpaa mu ansi to, bee sun mu. Nu bee bugi bamu awura-woru bee yila kuwura-gya mu ase nu bee towe ye,

11 “Ane-Nyiripe ye ane lbwaare,

fu dagaa fee ba sa fu bunyaa ye beeree, nu fu olon dagaa fu.

Lu fee fu i tub kuto kumaa numu, nu fu kebiti to nu fu tub unumu kpini, nu bamu kpini ba bu to nu ba su nkpa fale.”

5

Kabulupu mu koolle owule boosa mu lu lbwaare ase

1 Tuto nu n wu owule boosa ku maa bu omu nu o te kuwura-gya mu su kibaa gyisa to. Nu ba kyuroo kumu ansi to ye kamaa kpini, nu ba taa ato tarisa asuno tari owule boosa mu kono su. 2 Nu n wu lbwaare kaboo olonpu maa taa obule lala ee kuusi ee towe ye, “Anumu i dagaa fee o kyate kuto tarisa mu, ke o bugi owule boosa mu to?” 3 Amaa oku man bu susu abee kase su abee kase to, nu ee taale bugi owule boosa mu to abee o taale ku kumu to. 4 Nu n su gaa, lu fee oku man bu to nu o dagaa fee o bugi owule boosa mu to abee o ku kumu to. 5 Nu abilisa mu to oku towe me ye, “Man bila su! Ku, Gyuda kebuno nyimisa mu nu bee ti mu ye Birane, nu o lu Dawidi kanaana kpare to mu, o ko gyii su. Imu su ee taale kyate ato tarisa asuno mu, ke o bugi owule boosa mu.”

6 Nu n maa ku mu, n wu Kabulupu mu nu mu obule to su kilopane fee ba maa taa mu waa saraga, maa yile kuwura-gya mu ye ato kusa ana mu ye abilisa mu nsana. O su agyakpaa asuno ye ansi asuno mu nu i gye lbwaare N-yaayu nsuno mu nu lbwaare sun bamu kpee dulinyaa to katin kumaa mu. 7 Nu Kabulupu mu ba koolle owule boosa mu lu omu nu o te kuwura-gya mu su mu gyisa kibaa to. 8 Sana mu nu o koolle owule boosa mu, ato kusa ana mu ye abilisa adonyo ye ana mu ba munja Kabulupu mu. Nu bamu okumaa numu su adonle ye suwa kalape-bi mu nu nlaa liifensa i bola umu mu, nu i yile sa lbwaare asa mu kabwaare-kule. 9 Nu ato kusa ana mu ye abilisa mu ba bu olon pupwe sa Kabulupu mu ye,

“Fu i dagaa fee fu taa owule boosa mu,
ke fu kyate umu itaresa mu.

Lu fee ba moo fu,

nu fu taa fu nkalan mu soo asa sa lbwaare.

Fu soo bamu lu nbunɔ kumaa to ye ntowe kumaa to, ye asa kumaa to ye ndendemande kumaa to.

10 Nu fu taa bamu ba loo fu kuwura-gyii mu to, waa bamu aseepu ke be sun ane lbwaare, nu bee biti ba gyii kuwura kase su."

11 Nu n bila ku, nu n nu lbwaare nbɔɔ ngbin-ngbin kudu ibule mu nu nyimisa mee taale bu bamu kɔnɔ ba maa kyaabɔɔ lbwaare kuwura-gya mu ye ato kusa ana mu ye abilisa mu. 12 Nu ba taa obule lala bu ɔlon ye, "Kabulɔpu mu nu ba mɔɔ mu, mu nu ɔlon ye ato kpare ye kanyaasin ye kuwura to ɔlon ye beeree ye bunyaa ye ayin-bi i dagaa mu."

13 Tutɔ nu n nu ato tɔusa kpini mu nu ba bu sɔsu ye kase su ye kase to ye ɔpu to, ye bamu nu ba bu umu kpini to bee bu ye, "Ayin-bi ye beeree ye bunyaa ye ɔlon, i gye sa ɔmu nu ɔ te kuwura-gya mu su, ye Kabulɔpu mu kakpaa."

14 Nu ato kusa ana mu ba towe ye, "Amen." Nu abilisa mu ba munja sun lbwaare ye Kabulɔpu mu.

6

Kabulɔpu mu kyate ato tarisa asunɔ mu

1 N wu Kabulɔpu mu maa kyate ato tarisa asunɔ mu to kigyankpaasa mu. Nu n nu ato kusa ana mu to ɔku obule maa pɔnte fee bulayi, nu ɔ towe me ye, "Ba!" 2 N maa ku mu n wu gbanje fufuli! Nu ɔmu nu ee dii mu mu su kita, nu ba sa mu kuwura-wurɔ, nu ɔ dii fee ɔko-gyisapu mu nu ee kpee ɔ naa ko gyii su.

3 Saɲa mu nu Kabulɔpu mu kyate kutɔ tarisa nyɔsapu mu, n nu kutɔ kusa nyɔsapu mu maa towe me ye, "Ba!" 4 Nu gbanje ku bila lu ba, ɔ gye ɔpɔpɔe nin. Nu ɔmu nu ee dii mu mu, ba sa mu ɔlon ye ɔ lee kayi yuuli lu kase su, ke asa ba mɔɔ abaa. Nu ba sa mu sakunde lala ku.

5 Saɲa mu nu Kabulɔpu mu kyate kutɔ tarisa sasapu mu, n nu kutɔ kusa sasapu mu maa towe ye, "Ba!" N maa ku tutɔ mu n wu gbanje lenbiri maa yle, nu ɔmu nu ee dii mu mu su kibilitɔ kaalasa mu kita to. 6 Nu n nu obule ku maa towe lu ato kusa ana mu ase ye, "Ayu mudu ii biti i waa ɔgyalin, ke umu kigya ii biti i waa kake kulɔn kusun kukɔka nu akyembee mɔɔ imuduu isa kigya ii biti i waa kake kulɔn kusun kukɔka, amaa fan man kan nyita nfo ye nta!"

7 Kabulɔpu mu maa kyate kutɔ tarisa nasapu mu, n nu kutɔ kusa nasapu mu obule maa towe ye, "Ba!" 8 N maa ku tutɔ mu nu n wu gbanje mu nu mu ifuu i du fee ndaara mu, maa yle, nu ɔmu nu ee dii mu mu, bee tu mu ye Lewu, yege kamande mɔɔ buu mu kamaa. Ba sa bamu ɔlon ye ba mɔɔ kase su asa nbarige to ntun nna mu to kukulɔn. Iko ye akɔn ye alo ye kase su ndɔnbwe nu bee biti ba taa mɔɔ bamu.

9 Saɲa mu nu Kabulɔpu mu kyate kutɔ tarisa nusapu mu, asa mu nu ba mɔɔ bamu lu lbwaare asin mu katowe su, ye kitowe asin danbirasa mu lu Yesu Krisito su mu, n wu bamu kala ana ba maa bu lbwaare saraga kaswu mu ɔpu to. 10 Nu ba kuusi kenken towe ye, "ɔnyiripe Owura lala, ɔkyirekyirepu ye kesintin wuya, saɲa mɔɔ nu fii biti fu gyoo naa fuɔ, pɔyi ke fu tale, ke fu bute kase su asa mu nu ba mɔɔ ane mu asu" 11 Nu lbwaare sa akaala mu ibalmasu fufuli, nu ɔ towe bamu ye, "Fan nye kenyiita saɲa gberɛe tii su. Lu fee, fane birisa ana Krisito kusun awaapu mu nu i dagaa fee asa ba mɔɔ bamu fee fane mu, kɔnɔ ɔ fuɔ pɔyi."

12 N maa ku mu Kabulɔpu mu kyate kutɔ tarisa siyesapu mu. Nu kase ki gyingyen ɔlon su, nu kyowe biliji kintentenbiri tumm fee kita lenbiri. Nu ɔbwaayi payi kɔɔ fee nkalan. 13 Nu akyikpebi a lu sɔsu tiye kase fee afuu bulnsa i da nu i yiyaa figi abi i lu tiye mu. 14 Nu sɔsu nyaa fee kalan nu ba bɔɔ mu. Nu abu ye afintin kpini i bute lu umu ipula.

15 Nu kase su awura ye asa kpare, ye anaakɔpu abilisa ye afulee wuya ana, ye

alɔnpɔ ye anye kpini, ye bamu nu ba te bamu abaa su kpini, ba sile naa baala afule ɔbo to, ye afule mu nu i bu abii su mu to. ¹⁶ Nu ba towe abii ye afule mu ye, "Fan tiye ane su baala ane lu omu nu o te kuwura-gya mu su ansi su ye Kabulɔpu mu agbu lala su." ¹⁷ Lu fee bamu agbu kake lala mu ki fɔb, nu animu i taale yile?

7

Isirayi abi ngbin kilifa ye adina ye ana mu nu Ibwaare lee yila

¹ Inumu kamaa mu, n wu Ibwaare nɔɔ ana, ba maa yile kase su abaafɔn ntun nna ba kitaaba abaafɔn ana afuu, ke i man nye funti kase su abee ɔpu su abee iyu.

² Nu n bila wu kaboo ku maa lu kyowe olukpa ee ba susu, yege o su Ibwaare mu nu o bu to kakpaa mu kuto diligisa. Nu o taa obule lala kuusi tu Ibwaare nɔɔ ana mu nu Ibwaare sa bamu olon ye ba nyita kase ye ɔpu mu. ³ Nu o towe bamu ye, "Fan man nyita kase abee ɔpu abee iyu, amoo an diligi ane Ibwaare asunpu bamu asikpu su poyi."

⁴ Nu n nu asa mu nu ba diligi bamu mu kono. Ba bu ngbin kilifa ye adina ye ana lu Isirayi nbunɔ kudu anyo mu kpini to.

⁵ Gyuda kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Nu Ruben kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Nu Gadi kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

⁶ Nu Asa kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Nafitali kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Manase kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

⁷ Simeyon kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Lewi kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Isaki kebunɔ to asa ba bu ngbin kudu anyo.

⁸ Sebulun kebunɔ to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Gyosefu kebunɔ to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Bengyamin kebunɔ to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Sakyo damante mu nu ba lu ndendemande

⁹ Inumu kamaa mu n wu sakyo damante ku, nu oku mee taale karage bamu. Ba lu ndendemande ye nbunɔ kukwu-kukwu ye asa kukwu-kukwu ye ntowe kukwu-kukwu ba yile kuwura-gya mu ye Kabulɔpu mu ansi to. Ba bun ɔbalimasu fufuli yege ba su abalaafa bamu abaa to. ¹⁰ Nu ba taa obule lala bee kuusi bee towe ye, "Kamolige gye ane Ibwaare mu nu o te kuwura-gya su mu ye Kabulɔpu mu lee."

¹¹ Ibwaare nɔɔ mu kpini ba yile kyaaboo kuwura-gya mu ye abilisa mu ye ato-kusa ana mu. Nu ba muna taa bamu ansi bun kase kuwura-gya mu ansi to, nu ba sun Ibwaare, ¹² bee towe ye,

"Amen!
Ayin-bi ye bunyaa ye kanyaasin ye afwaala ye beere ye kitu kinye ye olon i gye ane Ibwaare lee kakpaa-kakpaa!
Amen!"

¹³ Tuto nu abilisa mu to oku taase me ye, "Nu bamu nu ba bun ɔbalimasu fufuli numu mu, animu ana nin? Nu fine nu ba lu?"

¹⁴ Nu n lee mu kono ye, "Obilisa, fu i nyi."

Nu o towe me ye, "Bamu i gye asa mu nu ba lu aworɔfo lala mu kigyii to, nu ba fwu bamu ikaale Kabulɔpu mu nkalan to, nu i fuuli mu. ¹⁵ Imu su nu ba yile Ibwaare kuwura-gya mu ansi to, nu bee sun mu kakyɔwape ye kagyanbwe mu osunkpa obu lala mu to.

Nu omu nu o te kuwura-gya mu su mu, ee biti o baa o bu bamu ase ke o kun bamu.

¹⁶ Nu akon man bila ye o kitaaba bamu, nu bulifo man bila ye o kitaaba bamu. Nu kyowe man bila ye o da bamu, nu awulawula man bila ye ii wiili bamu.

¹⁷ Lu fee Kabulɔpu-bi mu nu o yile kuwura-gya mu nsana mu ii biti o baa o gye bamu okpapu.

Ke o kpiya bamu obun kumu mu nu ki su nkpa nkyu mu ase. Nu lbwaare ii biti o kpaye ansikyu kumaa lu bamu ansi to."

8

Kuto tarisa sunosapu mu ki kyate

1 Kabulupu mu maa kyate kuto tarisa sunosapu mu, nu susu waa surum fee kerefi kulon kibaafun. 2 Tuto nu n wu lbwaare nboo asuno mu nu ba yile lbwaare ansi to, nu ba taa nbile nsuno ba sa bamu.

3 Nu n wu lbwaare kaboo ku maa su suwa kalape-bi nu o ba yile lbwaare kaswu ase. Nu ba taa ato liifensa kuko sa mu ke o taa buga ye lbwaare asa mu kabwaare-kule su, taa ba suwa kaswu mu nu ki yile lbwaare kuwura-gya mu ansi to mu, ke o tuwa sa lbwaare. 4 Ke ato liifensa mu nu ba tuwa mu idiisii, taa buga ye lbwaare asa mu kabwaare-kule mu, i lu lbwaare kaboo mu abaa to kpee susu lbwaare ansi to. 5 Nu lbwaare kaboo mu taa suwa kalape-bi mu, nu o nyo fulon lu suwa kaswu mu su bola suwa kalape-bi mu. Nu o tub umu wurige kase su, nu bulayi kpira nu o kpira, olanba i waa, nu bulayi wee usee nu kase gyingyen.

Ibwaare nboo asuno mu to ana nbile kufule

6 Tuto nu lbwaare nboo asuno mu nu ba su nbile mu ba kula bamu n-yu ba fule nbile mu.

7 Nu lbwaare kaboo gyankpaasa mu fule mu kabile. Nu n wu bulayi abuu ye fulon i maa kyagile ye nkalan lu susu ba wurige kase su. Nu kase nbarige to ntun nsa umu to ketun kulon ki diyee, nu iyu gbaa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon gbaa diyee, nu afitiri bunboli mu kpini gbaa i diyee.

8 Nu lbwaare kaboo nyosapu mu fule mu kabile. Nu ba tub kuto ku fee kibii lala mu nu ki diyee yen-yen waa opu to. Nu opu mu to nbarige to ntun nsa umu to ketun kulon bilinji nkalan. 9 Nu ato tubsa mu nu ba bu opu mu to nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon ba wu, nu ukuli

lala mu nu i bu opu mu to nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon i nyita.

10 Nu lbwaare kaboo sasapu mu fule mu kabile. Nu kikyikpebi lala mu nu ki diyee fee ogyaa ba tiye ubun amu-amu ye atiribo mu to nbarige to ntun nsa ketun kulon to. 11 Kikyikpebi mu kitu i gye ye Olili. Nu nkyu mu nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon i bulili. Nu asa gaalaagaa ba nuu nkyu mu, nu ba wu-wu, lu fee nkyu mu i bulili.

12 Nu lbwaare kaboo nasapu mu fule mu kabile. Nu kanan mu nu kyowe daa o ku to mu, kake to nbarige to ntun nsa to mu, ketun kulon ki bilinji kitentenbiri. Nu kanan mu nu obwaayi ye akyikpebi i daa i ku to mu, kagyanbwe nbarige to ntun nsa to mu, ketun kulon bilinji kitentenbiri.

13 Nu n maa ku mu, n nu kpaakpaate maa fugi susu afuu to ee su kenken ye, "Asa mu nu bee biti ba sii kase su, naa fub sanya mu nu lbwaare nboo nsa mu nu ba san mu, ba ba fule bamu nbile mu, bamu laaku lu isa!"

9

Kabile nusapu mu biya gyerebi gyankpaasa

1 Nu lbwaare kaboo nusapu mu fule mu kabile, nu n wu kikyikpebi mu nu ki lu susu ba tiye kase su mu. Nu oku taa obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu kebuno saafu sa mu. 2 Maa tigi obo bunkyinsa lala mu, idiisii i lu kumu to fee kanan mu nu i lu bodobodo obu lala to mu, nu idiisii i yege nu kyowe ye susu waa kitentenbiri. 3 Nu ntuntunbi ba lu idiisii mu to ba kase su, nu lbwaare sa bamu olon mu nu ba taa dun fee kase su kyankpati lee mu. 4 Ba towe bamu ye ba man kan mata kase su afitiri abee ato duusa abee iyu, amaa ba nyanla bamu nu ba man su lbwaare kakyule bamu asikpu su mu. 5 Ba man sa ntuntunbi mu okpa ye ba moo asa, amaa ba sa ba mu okpa ye ba nyanla bamu lbwaayi inuu. Nu ntuntunbi mu kudun u ko fee kyankpati maa dun nyimisa mu. 6 Kanin lbwaayi manja to mu asa manja bee biti ba biti lewu, amaa ba mee ye ba nye lewu mu.

Bee biti fee ba wu gbaa, amaa ba mee ye ba wu.

⁷ Ntuntunbi mu ba du nun fee igbanje mu nu ba koola bamu bee kpee iko. Ba bun ato ku fee suwa awura-wuru bamu amu to nu bamu ansi to i du fee asa ansi.

⁸ Bamu inyini i du nun fee akyu inyini, nu bamu anyi i du fee barune anyi mu.

⁹ Ba su ato ku fee abilito panpasan kun bamu kokolo su, nu ba maa fugi mu bamu abanbante to mu ulawu i du fee abilito itoroko damante mu nu igbanje bee bite ba sile bee kpee iko to.

¹⁰ Ba su ipu nu bee dunji fee ikyankpate, nu bamu ipu mu to nu ba su olon bee nyanla asa lbwaayi inuu mu.

¹¹ Ba su owura mu nu ee ku bamu su, nu mu i gye obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu kaboo. Nu Hibriwu katowe to mu bee tu mu ye Abadon, nu Giriki katowe to mu bee tu mu ye Apolion. Mu kitu mu kase i gye onyitapu.

¹² Gyerebi gyankpaasa mu nu i su kufuu mu kyun. Amaa gyerebi ntun nnyo su i bu okpa u ba.

Kabile siyesapu mu biya gyerebi nyosapu

¹³ Nu lbwaare kaboo siyesapu fule mu kabile, nu n nu obule ku maa lu suwa kasuu mu nu ki yile lbwaare ansi to nbontonbulon ana to.

¹⁴ Nu obule mu towe lbwaare kaboo siyesapu mu nu o su kabile mu ye, "Sanje nboo nna mu nu lbwaare nmina bamu yila obun lala Gyufereti ase mu."

¹⁵ Nu o sanje nboo nna mana, mu nu lbwaare lonjo bamu yila sa sana numu ye kake numu ye obwaayi numu ye kesu numu, ye ba moo kase su asa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon.

¹⁶ Nu n nu anaakopu mu konjo. Ba gye ngbin kudu-kudu kanin kudu kanin anyo (miliyon alifa anyo abee 200,000,000).

¹⁷ Me ansi su kileekaapu mu to mu, n wu igbanje ye bamu adiipu. Nu adiipu mu ba su abilito panpasan kunsu bamu nkolo su. Nu u payi fee fulon, nu i du fee buluu, nu ki bila ki du fee kikyun-nyufo. Igbanje mu amu i du nun fee abirane amu, nu fulon ye idiisii ye ferinwuta u lu bamu nno to.

¹⁸ Kanin gyerebi ato asa mu nu i gye fulon ye idiisii ye ferinwuta numu i

moo asa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon. ¹⁹ Igbanje mu olon bu bamu nno to ye bamu ndufa to. Bamu ndufa i du nun fee ananse, nu i su amu nu ba su bee gyii gyerebi.

²⁰ Asa mu nu ba san kase su, nu gyerebi ato numu gbaa i man moo bamu mu, ba man yege alibi kiwaa. Nu nbwu libi abee idakpa mu nu ba taa suwa abee gbite abee kitasan abee abuu abee iyu mu, ba man yege umu kusun. Bamu idakpa mana i man ku, nu i mee nu, nu i mee nate.

²¹ Nu ba man yege asa kumoo, ye afe kutuu ye akpa-sin, ye kigyagaa kakyu ye kanyin biti ye keyu to.

10

Ibwaare kaboo ye kawule-bi boosa

¹ Tuto nu n bila wu lbwaare kaboo ololonpu ku maa kpilige lu susu ee ba kase su. Nu abwaare-wule a bun mu fee ato bunsu, nu okyimale kyaaboo mu kumu. Nu mu ansi i du fee kyowe, nu mu ayaa i du fee sabare mu nu ku dee fulon.

² Nu o su kawule-bi mu nu ki bugi ki bu mu kibaa to. O taa mu gyisa kiyaayii opu su nu o taa mu bina kiyaayii kase su.

³ Nu o punte kenken fee kanan mu nu birane muusi mu. Maa punte kanin mu bulayi kikipira asunjo mu kyula su.

⁴ Bulayi kikipira asunjo maa towe mu, nu n biti n kyoo. Amaa n nu obule ku maa towe lu susu ye, "Taa asin mu nu fu nu lu bulayi kikipira asunjo mu to mu waa asiiri to, man kyoo asin mu yila!"

⁵ Nu lbwaare kaboo mu nu n wu maa yile opu su ye kase su mu, kusaa mu gyisa kibaa susu.

⁶ Nu o taa lbwaare mu nu o bu to kakpaa, nu o tubu susu ye kuto kumaa mu nu i bu kumu to, ye kase ye kuto kumaa mu nu i bu kumu to, ye opu ye kuto kumaa mu nu i bu kumu to,

bo ntan towe ye, "Ibwaare man bila ye o gyoo!"

⁷ Amaa sana mu nu lbwaare kaboo sunosapu mu ii biti o fule mu kabile mu, kanin sana mana nu lbwaare asin baalasa mu ii biti i ba to, fee kanan mu nu o wula towe sa mu atowepu mu nu ba gye mu ayaafole mu.

8 Nii obule mu nu n nu lu susu mu bila towe me ye, "Kpe naa koolle kawule-bi boosa mu nu ki bugi mu, lu lbwaare kaboo mu nu o yile opu su ye kase su mu kibaa gyisa to."

9 Imu su n kpee lbwaare kaboo mu ase naa towe mu ye, "Taa kawule-bi mu nu fu su mu sa me." Nii o towe me ye, "Koolle, ke fu we kumu. Kii biti ki baa ki bukun fu konjo to fee nmasan, amaa fu oto to bure kii biti ki baa ki bulhi kite-kite." 10 Nii n koolle kawule-bi mu lu lbwaare kaboo mu kiba to, nu n we kumu. Ki waa me konjo to okon fee nmasan mu, amaa n maa we kumu lwe mu, me oto to waa me olu. 11 Tutu nu o towe me ye, "I dagaa fu maa kyaga su fu towe ato mu nu ii biti i ba asa gaalaagaa su ye ndendemande su ye ntowe kukwu-kukwu su ye awura su mu."

11

Ibwaare kesintin agyipu anyo

1 Tutu nu oku taa oyu kaalasa nu ki du fee kikpebi mu sa me. Nii o towe me ye, "Kusu ke fu naa kaala me, lbwaare mi osunkpa aye mu ye me kaswu mu, ke fu kale bamu nu ba bu kumu to bee sun me mu kpini. 2 Amaa yege kabwaare-sunkpa aye mu kasoroga opula mu yla, man kaala tutu. Lu fee me i taa tutu sa bamu nu ba man gye me asa. Nii bee biti ba ba ko koolle me kade mu lbwaayi adina ye anyo. 3 Nii n biti n sa me kesintin agyipu anyo mu olun, ke ba taa nke kagbin kulon ye anyo ye adisiye towe me asin, yege ba bun kensi payi ato bunsu, mu nu u kaapu fee asin i basa bamu."

4 Fale kesintin agyipu anyo anumu i gye olifu iyu unyo ye ifitla igyagakpa unyo mu. Anyin anyo banumu i yile Onyiripe lbwaare kase wuya ansi to. 5 Nii odun ku kan ii biti o tooro lbwaare kesintin agyipu anyo banumu mu, fulon ii biti o lu bamu nno to ba diyee mu. Fale nu okumaa mu nu ee biti o tooro bamu mu, ii biti o wu.

6 Anyin anyo banumu ba su olun ba taale kitaa bulayi susu, ke o man bila da sana mu nu bee towe abwaaresin mu. Nii ba su olun ba taale yege nkyu ii bilinji nkalan, nu ba bila ba su olun ba tu

gyerebi ba tub kase su sana kumaa mu nu bee biti.

7 Nii ba kan lwe bamu abwaaresin kitowe mu, kadunbwe mu nu ee lu obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu to mu, ee biti o ba ko ye bamu, taale bamu ke o moo bamu. 8 Ke bamu abuni i baa i de kade lala mu kigbenbi su, katun mu nu ba da bamu-Nyiripe Yesu oyu laasa su mu. Kinasan to mu bee tu kade lala numu ye Sodom abee Egiyipi. 9 Asa kukwu-kukwu ye ndendemande ye ntowe kukwu-kukwu ye osuwule su asa kpini bee biti ba ba yile ki bamu abuni mu nke nsa ye kidiyee, nu ba mee ye be kyula ke oku o pula bamu. 10 Atowepu anyo mana lewu ii biti o waa asa mu nu ba te kase su mu kpini okon, ke ba gyii bamu ansi ke ba kee abaa ato. Lu fee kanun lbwaare atowepu anyo mana ba yege nu asa ba gyii aworofa kase su gaa.

11 Amaa nke nsa ye kidiyee kamaa mu, lbwaare nkpa ofute ba loo bamu to, nu ba kyinji kusu yile bamu ayaa su. Tutu mu, kufuu ki kitaa asa mu nu ba wu bamu mu. 12 Nii lbwaare atowepu anyo mu ba nu obule lala ku lu susu towe bamu ye, "Fan dii ba susu nfu." Nii ba bola abwaare-wule to dii kpee susu yege bamu dun ana ba ku bamu.

13 Kanun opula mana to nu kase ki gyingyen, nu kade mu to nbarige to kudu mu to ketun kulon boyi tiye. Nii kanun kase kigingyen mana moo asa ngbin nsuno. Nii kufuu ki kitaa bamu nu ba nye nkpa mu, nu ba taa bunyaa sa lbwaare mu nu o bu susu mu.

14 Gyerebi nyosapu mu kyun nu gyerebi sasapu moo bu okpa su ee ba bilen.

Kabile sunosapu

15 Nii lbwaare kaboo sunosapu mu fule mu kabile, nu ibule damante ku ii towe kenken lu susu ye, "Kase su kuwura-gyii ki bilinji ane Onyiripe lbwaare ye Omu nu o wula lee mu lee, nu ee biti o gyii kuwura kakpaa."

16 Abilisa adunyo ye ana mu nu ba te bamu awuragya su, lbwaare ansi to mu kpini ba muja, taa bamu ansi bun kase sun lbwaare, 17 bee towe ye, "Onyiripe lbwaare, Olulunpu,

an su afwaala an sa fu,
 fee fu maa taa fu olon lala mu
 nu fu piili fii gyii kuwura.
 18 Kase su asa mu nu be mee sun fu mu
 ba nye agbu,
 amaa nbunbu fu agbu mu ba.
 Sana fu fee fu tale alewupu,
 ke fu ka fu atowepu mu nu ba gye fu
 ayaafole kuko,
 ye fu asa mu nu ba sile fu kitu mu,
 asa kpare ye bamu nu ba san kpini.
 Sana mu fub fee fu nyita bamu nu be
 nyita kase mu.”

19 Nu kabwaare-sunkpa aye mu nu ki
 bu susu mu ki bugi, nu n wu lbwaare maa
 asa nsana katowe kyula kidakaa mu maa
 bu obu lala mu to. Nu n wu bulayi maa
 wee usee nu i su olanba yege u pante, nu
 kase ki gyinyen, nu bulayi abuu i lu tiye
 gaa.

12

*Okyu mu maa
 Kinnanse pipee dansa mu*

1 N wu sinkaala ye adangana lala ku
 maa lee imu n-yu kaapu susu. N wu
 okyu maa bun kyowe fee ato bunsu,
 nu obwaayi bu mu ayaa kase, nu o
 bun kuwura-woru mu nu akyikpebi kudu
 anyo u maa kumu su. 2 O su oto nu ee
 biti o kuge. Nu kedunjidi mu maa ko mu
 su mu, o sawu kenken. 3 Nu n bila bwii
 wu sinkaala ku maa lee imu n-yu kaapu
 susu. N wu kinnanse pipee dansa ku, nu o
 su amu asuno ye agyakpa kudu nu o bun
 awura-woru asuno amu mu su. 4 Nu mu
 opu buite akyikpebi mu nu i bu susu mu
 nbarige to ntun nsa mu ketun kulon ba
 tub kase su. Nu o ba yile okyu mu nu ee
 biti o kuge mu ansi to. Nu o kan kuge
 mu ke o nye taa kebii mu miye bilen.

5 Nu o kuge kebii-nyinsa-bii mu nu
 ee biti o taa kibilito kuwura-kpebi gyii
 ndendemande kpini su kuwura. Nu
 lbwaare kaboo ba taa kebii mu kpee
 lbwaare maa mu kuwura-gya mu ase.
 6 Nu okyu mu sile kpee keperi su katun
 mu nu lbwaare lonjo yila sa mu, katun
 mu nu bee biti ba ku mu su nke kagbin
 kulon ye alifa anyo ye adisiye (1,260).

lbwaare kaboo bulisa ase ko ye kinnanse
 pipee dansa mu.

7 Nu kinaa kituye susu. lbwaare kaboo
 bulisa ase Maakeli maa mu nboo ba ko
 ye kinnanse dansa mu, nu kinnanse dansa
 mu maa mu nboo gbaa ba ko ye bamu.
 8 Amaa kinnanse dansa maa mu nboo ba ko
 tiye, nu ba man bila nye okyinakpa susu.
 9 Nu ba ne kanun kinnanse dansa manja
 kyone kase su. Mu i gye didaa kinnanse
 mu nu bee tu ye lbwaare okisipu, abee
 sitaane mu nu ee pina dulinyaa to asa
 kpini mu. Ba ne maa mu nboo mu kyone
 kase su.

10 Nu n nu obule lala ku susu maa towe
 ye,
 “Nnunbu nu lbwaare kamolige ki ba.
 Nnunbu nu lbwaare kaapu mu olon
 fee Owura.
 Nnunbu nu Krisito mu nu lbwaare Wula
 lee mu,
 kibulisa mu ki lu ifuli.
 Lu fee sitaane, ane toomaa ana opwupu
 mu nu ee yile lbwaare ansi to ee pwu
 bamu
 kakyowape ye kagyanbwe mu,
 ba ne mu lu susu foyi.

11 Nu ane toomaa ana ba taa Kabulupu
 mu nkalan,
 ye lbwaare asin mu kesintin kilee
 towe mu
 gyii sitaane su,
 nu ba man taa bamu n-yu tu sehn,
 amaa ba taa bamu nkpa yile to sa
 lewu.

12 Imu su, susu ye fane mu nu fan te kumu
 to mu,
 fan yege fane ansi i gyii.
 Amaa kase ye opu bire, laaku.

Lu fee sitaane kpilige ba kase su fane
 ase,
 nu agbu a bola mu to.

Lu fee o nyi mu sana maa man bila o
 kyoo.”

13 Kinnanse pipee dansa mu maa wu fee
 ba ne mu kyone kase su mu, o kusu buite o
 gya okyu mu nu o kuge obii-nyinsa mu.

14 Nu lbwaare sa okyu mu kpaakpaate
 lala abanbante anyo, ke o taale fugi kpee
 kepiri su katun mu nu ba lonjo yila sa mu.
 Ke ba ku mu su naa fub nsu nsa ye kidiye,
 ke kinnanse pipee dansa mu o man nye mu.

15 Toto nu kinnanse mu gbub nkyu lu mu

kɔnɔ tɔ fɛɛ ɔbɔn mɔ, kɛ kɪmɔ ɔgyalɛ o gyii ɔkyɪ mɔ. ¹⁶ Amaa kase ki kye ɔkyɪ mɔ tɔ, fɛɛ ki maa bugi kɪmɔ kɔnɔ miye nkyu mɔ nu kɪnanse mɔ gbɔɔ lu mɔ kɔnɔ tɔ mɔ. ¹⁷ Nu kɪnanse mɔ nye agbɔ lu ɔkyɪ mɔ sɔ, nu ɔ kyɔn ɔ naa kɔ ye ɔkyɪ mɔ mu-bii ana asansa mɔ kpini. Bamɔ ɪ gye asa mɔ nu ba buu lbwaare nbara, nu ba yile kenken bee gyii Yesu asɪn mɔ kesintin mɔ. ¹⁸ Nu kɪnanse pɪpɛɛ dansa mɔ naa sii ɔ yile ɔpɔ kɔnɔ.

13

Kadɔnbwe mɔ nu ɔ lu ɔpɔ tɔ mɔ

¹ N wu kadɔnbwe kɔ maa lu ɔpɔ tɔ ɛɛ ba. ɔ sɔ agyakpaa kudu ye amu asunɔ yege awura-wɔrɔ kudu ɪ bun agyakpaa mɔ sɔ, yege atɪ mɔ nu ɪ saale lbwaare ɪ gyan mu kumu kɔmaa nɪmɔ sɔ. ² Kadɔnbwe mɔ nu n wu mɔ du fɛɛ ɔpɪya, nu mɔ ayaa i du nɪn fɛɛ ɔkyɔkyɔrakyɔrɛ ayaa, nu mɔ kɔnɔ ki du fɛɛ birane kɔnɔ. Nu kɪnanse pɪpɛɛ dansa mɔ taa mɔ ɔbɔn ye mɔ kuwura-gya ye kɪmɔ kɪbilisa mɔ kpini sa kadɔnbwe mɔ. ³ Mu amu mɔ tɔ kɔkɔ du nɪn fɛɛ ki maa nye lewu ɔlɔ mɔ nu ki taale mɔɔ, amaa ki wu. Nu i kyinkyin dulinyaa tɔ asa kpini nu ba buu mɔ. ⁴ Nu asa ba sun kɪnanse pɪpɛɛ dansa mɔ, lu fɛɛ ɔ sa kadɔnbwe mɔ ɔbɔn nu ba bila ba sun kadɔnbwe mɔ. Nu bee taase ye, "Anɪmɔ ɪ fɔb kadɔnbwe nɪmɔ? Anɪmɔ ɪ taale kɔ ye mɔ?"

⁵ lbwaare sa kadɔnbwe mɔ ɔkpa ye ɔ tɔwe alala-sɪn kɛ ɔ saale mɔ. Nu ɔ sa mɔ ɔbɔn ye o gyii kɪbilisa lbwaayɪ adɪna ye anyɔ. ⁶ Nu o bugi mɔ kɔnɔ tɔwe nbusaa asɪn ee yii lbwaare, ee nyita mɔ kitɪ yege ɛɛ saale mɔ ɔkyɪnakpa ye asa mɔ nu ba bɔ mɔ ase sɔsɔ mɔ kpini. ⁷ Nu ɔ bila sa mɔ ɔkpa ye ɔ kɔ mɔ asa, kɛ o gyii bamɔ sɔ. Nu ɔ bila sa mɔ ɔkpa ye o gyii kuwura nbunɔ kɔmaa ye asa kɔmaa ye ntɔwe kɔmaa ye ndendemande kpini sɔ. ⁸ Kase sɔ asa kpini bee biti ba sun kadɔnbwe mɔ. Amɔɔ bamɔ nu ba kyɔrɔɔ bamɔ atɪ waa nkpa ɔwɔle mɔ tɔ lu dulinyaa npiili ase mɔ nkɔn. Nkpa ɔwɔle nɪmɔ gye Kabɔlɔpɔ mɔ nu ba mɔɔ mɔ lɛɛ.

⁹ Nu ɔmɔ nu ɔ sɔ asɔ mɔ o nu. ¹⁰ Nu ɪ kan ɪ dɛ sa fɛɛ bee biti ba tii ɔkɔ obu mɔ, bee biti ba kɪtaa mɔ naa tii. Nu ɪ kan ɪ dɛ fɛɛ sakunde nu bee biti ba taa mɔɔ ɔkɔ mɔ, sakunde lewu nu ee biti o wu. Asɪn nɪmɔ fale sɔ nu ɪ dagaa fɛɛ lbwaare asa ba maa nye kenyiita, kɛ ba nye nkɔlɔ yile bamɔ kɪkɔle-gyii tɔ.

Kadɔnbwe mɔ nu ɔ lu kase sɔ mɔ

¹¹ Nu n bila wu kadɔnbwe kɔ maa paate lu kase tɔ. ɔ sɔ agyakpaa anyɔ fɛɛ kabɔlɔpɔ, amaa ɛɛ tɔwe fɛɛ kɪnanse pɪpɛɛ dansa mɔ. ¹² ɔ sɔ kadɔnbwe gyankpaasa mɔ kɪbilisa, nu ɔ yile mɔ ayaa tɔ sun kusun. Nu ɔ nyan kase ye kɪmɔ sɔ asa kpini, ye ba sun kadɔnbwe gyankpaasa mɔ nu mu lewu ɔlɔ mɔ wu mɔ. ¹³ Nu kadɔnbwe nyɔsɔpɔ nɪmɔ waa asɪn kyinkyinsa lala, halɪ ɔ yege nu fɔlɔn lu sɔsɔ ba kase sɔ nu asa ba wu ye bamɔ ansi. ¹⁴ Lu ɔkpa mɔ nu lbwaare sa mɔ sɔ mɔ, ɔ yile kadɔnbwe gyankpaasa mɔ ayaa tɔ waa asɪn kyinkyinsa, ɔ sɔ ɛɛ pɪna dulinyaa tɔ asa kpini. Nu ɔ nyan dulinyaa tɔ asa ye ba pɔyɪ ɔdakpa mɔ nu ki yile sa kadɔnbwe gyankpaasa mɔ nu ɔ nye lewu ɔlɔ, nu o bwii kpaare mɔ. ¹⁵ lbwaare sa kadɔnbwe nyɔsɔpɔ mɔ ɔkpa, fɛɛ ɔ fɔbte nkpa ɔfɔbte sa ɔdakpa mɔ nu ki yile sa kadɔnbwe gyankpaasa mɔ. Kɛ ki taale tɔwe, kɛ ki taale mɔɔ ɔkɔmaa mɔ nu o kina ye ɔ mɛɛ ye o sun mɔ mɔ. ¹⁶ Nu ɔ bila nyan ɔkɔmaa nɪmɔ, abɔlɔpɔ ye alɔbɔnɔpɔ, afulee wuya ana ye atiripu, bamɔ nu bee gyii bamɔ kɪbaa sɔ ye anyɛ ye ba nye kakyɔle bamɔ abaa gyisa sɔ abɛɛ bamɔ asɪkpɪ sɔ. ¹⁷ Saamɔ, ɔkɔmaa mɔ nu ɔ man sɔ kadɔnbwe mɔ kakyɔle mɔ, ɔ mɛɛ taale sɔɔ abɛɛ ɔ fɛ. Kakyɔle mɔ ɪ gye kadɔnbwe mɔ kitɪ, abɛɛ mɔ kitɪ mɔ akarage-bi.

¹⁸ Inɪmɔ nu ɪ dagaa ɔkɔmaa maa nye kanyaasɪn. ɔmɔ nu ɔ sɔ kanyaasɪn mɔ, ɔ taale bu kadɔnbwe mɔ akarage-bi mɔ kase. Lu fɛɛ akarage-bi nɪmɔ yila sa nyɪmɪsa nɪn. Akarage-bi nɪmɔ ɪ gye alɪfa asiye ye adisiye ye asiye (666).

14

Kabulupu mu ye mu abuuu

¹ N maa bila ku mu, n wu Kabulupu ku maa yile Siyon kibuu mu su. Nii asa ngbin kilifa ye adina ye ana (144,000) mu nuu ba kyuroo Kabulupu mu kituu ye Mu-Se kituu gyaga bamu asikpuu su mu ba maa yile mu ase. ² Nii n nu ilawo ku lu susu fee obun maa su ogyale abee bulayi maa punte mu. Ilawo mu nu n nu mu, ii su nun fee adunle alanpu kukyo ba maa lan bamu adunle mu. ³ Nii asa ngbin kilifa ye adina ye ana ba yile kuwura-gya mu ase ye ato kusa ana mu ye abilisa adunyo ye ana mu ansi to, nuu ba bu olon pupwe mu nuu oku man taale bila, amoo asa ngbin kilifa ye adina ye ana (144,000) mu nuu Kabulupu mu molige lu kase su mu nkun. ⁴ Kanin asa manja i gye bamu nuu ba man taa kakyu-bitu waa bamu n-yuu ineesi, nuu be du nun fee anyin mu nuu ba man nyi akyu. Nii ba buu Kabulupu Yesu, mu katun kumaa mu nuu ee kpee. Nii o ka bamu amu su kuko lu asa to, ba du nun fee abi gyankpaasa mu nuu i gye lbwaare ye Kabulupu Yesu mu lee. ⁵ Atintinsa ku i man puu lu bamu nno to, nuu bamu n-yuu su i man su asin libi aku.

Lbwaare nboo asa mu

⁶ Nii n wu lbwaare kaboo ku maa fugi ee kyaaboo susu. O su asin danbirasa mu nuu i bu to kakpaa nuu ee towe ee sa osuwule kumaa ye kebunoo kumaa ye katowe kumaa ye asa kpini. ⁷ Nii o taa obule lala kuusi towe ye, "Fan sile lbwaare ke fan taa bunyaa sa mu. Lu fee mu katale sana mu fuu. Fan sun omu nuu o waa susu ye kase, opu ye ibun."

⁸ Nii kaboo nyosapu ku buu obanban mu lu susu ee punte kenken ye, "Babilon tiye, kade kpare mu tiye. Mu i gye omu nuu o yege nuu usuwule su asa kpini ba waa kigyagaa fee mu. Nii i du fee maa sa bamu nta bulonsa nuu ba nuu mu. Inimu ii bitu i yege ke lbwaare o bute bamu asu."

⁹ Nii kaboo sasapu ku gbaa buu abanban mu, nuu o su obule lala ee punte ye, "Okumaa mu nuu o sun kadunbwe mu ye mu apoyito odakpa, nuu o su mu kakyule mu kiskpuu su abee mu kibaa

su mu, ¹⁰ kanin oosa manja gbaa mu ii bitu o nuu lbwaare agbu nta mu nuu i bulon nuu o kyeege waa mu agbu kawe mu to mu. Bamu nuu bee waa inimu kpini mu bee bitu ba nye kusu bute ferinwuta fulon to lbwaare nboo kyirekyire mu ye mu Kabulupu mu ansi to. ¹¹ Asa mu nuu ba sun kadunbwe mu ye mu apoyito odakpa mu, abee bamu nuu ba su mu kakyule mu nuu ki gye mu kituu mu, fulon mu nuu u diye bamu mu, ii bitu diye kakpaa, nuu ba mee ye ba nye ofute kakyuwape ye kagyanbwe." ¹² Asin nimu fale su nuu i dagaa fee lbwaare asa ba nye kenyiita. Bamu i gye bamu nuu ba buu mu nbara, nuu ba nye nkolo yile Yesu Krisito kikoolle-gyii mu to.

¹³ Tuto nuu n nu obule ku maa towe lu susu ye, "Kyuroo inimu yila! Lu nbunbu nimu i su ii kpee mu, kusee i gye sa bamu nuu ba san ba su kikoolle-gyii Onyiripe Yesu to nuu ba wu mu."

Nii lbwaare Kayaayu mu gbaa towe ye, "Kesintin nun, bee bitu ba nye ofute lu bamu kikipine su, lu fee bamu awaasa kooka ii bitu i buu bamu."

Adoo-gyito kitije

¹⁴ N maa ku mu, n wu kabwaare wule fufuli ku, nuu n wu oku maa te kimu su fee nyimisa. O bun suwa kuwura-wuru nuu loogyi buyesa bu mu kibaa to. ¹⁵ Tuto nuu lbwaare kaboo ku gbaa lu kabwaare-sunkpa aye mu to, nuu o taa obule lala kuusi tu omu nuu o te abwaare-wule mu su ye, "Taa fu loogyi soo adoo-gyito mu. Lu fee kase su ato duusa mu a payi, nuu umu kitije sana fuu." ¹⁶ Imu su omuni o te abwaare-wule su mu, taa mu loogyi mu soo ato duusa mu lu kase su kpini.

¹⁷ lbwaare kaboo ku bila lu susu kabwaare-sunkpa aye mu to, yege ngbaa mu su loogyi buyesa. ¹⁸ Biyo, lbwaare kaboo mu nuu ee ku fulon su mu, lu saraga kaswu mu to, nuu o taa obule lala punte to tu omu nuu o su loogyi buyesa mu ye, "Taa fu loogyi buyesa mu kuula oyu abi akyaa mu nuu bee su bee waa wayin nta mu lu kase su, lu fee umu abi mu u payi." ¹⁹ Nii lbwaare kaboo mu taa mu loogyi mu soo oyu abi mu kase su. Nii o kuula umu naa

waa katun mu nu bee nyan oyu abi mu bee lee nkyu. Opula mu nu bee nyan manja mu, i yile sa lbwaare agbu lala mu. ²⁰ Kanin opula mu nu bee nyan oyu abi bee lee umu nkyu mu, bu kade mu ıkaa su nin. Nu ba kan nyan abi mu, nkalan ii biti i lu umu to ba i kyun fee okyukpa mu nu umu nsuu i waa fee imayili alifa anyo, nu umu onye i waa fee ayaa tantan anuu.

15

Ibwaare nbooo asuno ba maa igyerebi asuno

¹ Inumu kamaa mu, n bila wu sunkaala ye asin kyinkyinsa ku susu. lbwaare nbooo nsuno, nu ba su laalaalowe igyerebi nsuno bee ba. Inumu i gye igyerebi laalaalowe mu, lu fee inumu kamaa mu lbwaare agbu mu i fvu okaa. ² Nu n wu kutu ku fee opu nkyu mu nu ki du fee digi nu ki buga ye fulon. Nu n wu bamu nu ba ko lu kadunbwe mu, ye mu apoyito odakpa mu, ye mu kitu akarage-bi mu. N wu ba maa yile opu mu konoo, yege ba su adunle mu nu lbwaare sa bamu mu. ³ Nu ba bu lbwaare kiyaafole Mosesi ye Kabulupu mu olon ye,

Onyiripe olonpu lbwaare,
fu awaasa kpare mu i kyoo nu ii kyinkyin.

Fu i gye kase su kpini owura,
fu ikpa i kyiigi nu i gye kesintin.

⁴ O Onyiripe, anumu i mee ye o sile fu,
nu anumu i mee ye o taa bunyaa sa fu kitu?

Lu fee fu nkun ii du kyirekyire kase su.
Kase su asa kpini bee biti ba be manja fu ansi to.

Lu fee fu ikpa kyigisa mu i lu ifuli.

⁵ Inumu kamaa mu, n ku nu n wu ba maa tigi opula kyirekyirekpa kikyirekyire mu nu ki bu tanti kubuu mu nu ki bu susu mu to yila. ⁶ Tanti kubuu manja to nu nbooo asuno mu nu ba su igyerebi asuno mu ba lu, yege ba bun ıkaale fufuli parepare yege u njalige su, nu ba taa suwa ıkirisu njmina bamu nkolo to. ⁷ Nu ato kusa ana mu to oku sa lbwaare nbooo nsuno mu, suwa ilape isuno nu lbwaare mu nu o te nkpa to

kakpaa mu agbu a bola umu to. ⁸ Nu lbwaare bunyaa ye mu olon i yege nu idiisii i ba bola tanti kubuu mu to. Nu oku mee taale loo tuto, amoo lbwaare nbooo nsuno mu ba lwe igyerebi isuno mu poyi.

16

Ibwaare agbu bu ilape isuno to

¹ Tuto nu n nu obule lala ku lu tanti kubuu mu to, ki maa towe ku sa lbwaare nbooo asuno mu ye, "Fan kpee naa kyeege lbwaare agbu ilape isuno mu wurige kase su."

² lbwaare kaboo gyankpaasa mu naa kyeege agbu ilape mu wurige kase su, nu ilo libi mu nu i gyoo nu u ko mu i yaase loo asa mu nu ba su kadunbwe mu kakyule nu bee sun mu apoyito odakpa mu.

³ Nu kaboo nyosapu mu kyeege mu ilape mu waa opu to, nu i biliji nkalan fee nyumisa wusa nkalan, nu ato kusa kumaa mu nu ba bu opu to mu ba wu.

⁴ lbwaare kaboo sasapu mu kyeege mu ilape mu waa ibun ye ibun amu to, nu nkyu mu i biliji nkalan. ⁵ Nu n nu lbwaare kaboo mu nu ee ku nkyu su mu maa towe ye,

"O Okyirekyirepu,
Fu mu nu fu bu to, nu fu wula fu bu to,
Fu gyii asin mu, umu okpa su,
lu fee fu gyii asin mu kesintin.

⁶ Lu fee bamu i moo fu asa ye fu atowepu,
nu bamu nkalan i kyeege wurige,
umu su fu sa bamu nkalan ye ba nuu kanan mu nu i dagaa bamu."

⁷ Nu n nu lbwaare saraga kaswu mu maa kyula su ye,
"Eehn, Onyiripe olonpu lbwaare,
fu katala ki gye kesintin nu ki de okpa."

⁸ lbwaare kaboo nasapu kyeege mu ilape mu wurige kyowe su, nu kyowe mu nye olon ke o fugya asa fee fulon. ⁹ Nu kyowe mu awulawula i fugya bamu gaa, nu ba towe yii lbwaare mu nu o su igyerebi inumu su olon mu. Amaa ba kina ba man yege alibi kiwaa, ke ba taa bunyaa sa mu.

¹⁰ lbwaare kaboo nusapu mu kyeege mu ilape mu wurige kadunbwe mu

17

Burukwone-kyu ye kadwbnwe mv

kuwura-gya sv, nu mu kuwura-gyii to kpini ki bilinji kitentenbiri. Nu umu kpini kuko i yege nu asa ba dunji bamu anobi. 11 Nu lu bamu kayu-ko ye ilo mu nu ba nye sv mu, ba towe yii susu lbwaare. Amaa ba kina ba man yege alibi kiwaa ke ba ba lbwaare ase.

12 lbwaare kaboo siyesapu mu kyeege mu lape mu wurige obun lala Gyufereti mu to, nu kumu nkyu i nyaa, ke i nye lonjo okpa sa awura mu nu bee biti ba lu kyowe kilu ba mu. 13 Nu n wu nbwu libi asa mu nu ba du fee apulo. Ba lu kwanse pipee dansa mu ye kadwbnwe mu ye antijesa atowepu mu nno to. 14 Bamu i gye Sitaane n-yaayu mu nu bee waa adangana. Nbwu libi asa numu bee kpee dulinyaa to awura kpini ase, naa kubla bamu ba naa ko kina, lbwaare mu nu o gye Obwbnpu mu kake lala mu ake.

15 Onyiripe mu wala towe ye, "Fan nyinji! N biti n ba fee oyu. Kusee i gye sa o mu nu o daa mu n-yu sv nu o kubla o gyoo me, nu o man dilige mu ato bunsu, ke o nate kibulunkpan ke o gyii ipeeli."

16 Nu nbwu libi mu ba kubla awura naa buga opula kulun, katin mu nu bee tu Hibriwu katowe to ye Amagadon mu.

17 lbwaare kaboo sunosapu kyeege mu agbu lape mu waa afuu to. Nu n nu obule lala ko maa lu kabwaare-sunkpa aye mu to, kuwura-gya mu ase ye, "I waa lwe!"

18 Tutu nu i wee usee nu bulayi kpira nu i punte, nu kase ki gyinyen olun sv. Nu lu koo sana mu nu nyimisa bu kase sv mu, kase man pita gyinyen fale kudubi.

19 Nu Babilon kade lala mu ki barige to ntun nsa, nu nde lala mu nu i bu kase sv mu kpini i nyita. lbwaare nyinji Babilon kade lala mu alibi, nu o yege nu ba nuu mu agbu nta mu lu mu kawe to. 20 Nu kifintin kumaa numu nyaa, nu oku man bila wu abu kase sv.

21 Nu bulayi abuu mu nu i du fee afule-buu, nu umu kukulun oduu i waa fee ayu boota oduu mu, i lu susu ba tiye asa sv. Imu sv asa mu ba towe yii lbwaare, fee maa yege nu bulayi abuu gyerebi mu ba bamu sv mu. Lu fee tooro mu ban sv.

1 lbwaare nboo asuno mu nu ba sv ilape isuno mu to oku ba towe me ye, "Ba, ke n kaapu fu kanan mu nu burukwone-kyu libi, mu nu o yile sa kade lala, mu nu ki bu tiri tbon lala mu, kusu bute kii biti ki baa kumu sv. 2 Kade lala numu to nu kase sv awura bee dii bee kpilige, fee kanan mu nu anyin bee dii bee kpilige okyu-kyagaa sv mu. Kase sv asa kpini ba nuu mu kyagaa nta mu buu."

3 Nu lbwaare kaboo mu taa me kayaayu to kpee ifuli sv. Tutu nu n wu okyu maa te kadwbnwe pipee sv, nu ba kyuroo atu mu nu u saale lbwaare gyaga kadwbnwe mu sv, yege o sv amu asuno ye agbakpaa kudu. 4 Okyu mu bun ato pipee ye kiruman-kyu mu nu i sv ogyalin, ye suwa ye abuu mu nu i sv ogyalin ye agyibi kpare. Nu o sv suwa koopo mu kibaa to, yege ato kisisa ye ineesi ato mu nu i lu mu kyagaa sv mu i bola kumu to. 5 Nu ba kyuroo asiiri anasantu gyaga mu kisikpu sv ye,

ASIN KPARE
BABILON KADE KPARE
ABURUKWONE BAMU-NYI,
YE KASE SV INEESI KPINI IMU NYI.

6 N wu fee okyu mu nuu lbwaare asa nkalan, bamu nu ba yile to bee gyii kesintin bee sa Yesu mu, nu u buu mu fee nta mu.

N maa wu kanin mu, i kyinkyin me gaa. 7 Nu lbwaare kaboo mu taase me ye, "Mune i waa nu i kyinkyin fu? Okyu mu ye kadwbnwe mu nu o sv amu asuno ye agbakpaa kudu, nu okyu mu dii mu, n biti n lee umu kujan to kaapu fu.

8 Kadwbnwe mu nu fu daa wu nu o bu to mu, nbunbu o man bila o bu to. Nu ee biti o lu obo bunkyinsa lala mu nu ki man sv okaa mu to ba, ke o ba ganya mu lewu. Nu asa mu nu ba te kase sv, nu lbwaare man kyuroo bamu atu waa nkpa owule mu to, lu dulinyaa npiili ase mu, nu ba kan wu kadwbnwe mu, ii biti i kyinkyin bamu fee kadwbnwe mu maa kyina o bu to, nu o man bila ba o bu to, amaa nu ee biti o bila bwii ba.

9 “Asin numu fale su nu i dagaa fee lbwaare asa ba maa nye nfeere ye kanyaasin. Amu asunoo mu i gye abii asunoo mu nu okyuu mu te umu su. Nu i bila i gye awura asunoo. 10 Awura mu to mu anuu ba tiye, nu okulun san ee gyii kuwura, nu oom nu o san mu moo man putta ba. Nu o kan ba mu, ee biti o gyii kuwura nke gberere ku. 11 Kadunbwe mu nu naafoo o kyina o bu to, nu o man bila o bu to mu, mu i gye owura buruwasapu mu. Nu o tii awura gyankpaasa asunoo mu su, nu ee biti o ba gyanja mu lewu.

12 “Agyakpaa kudu mu nu fu wu mu yile sa awura kudu mu nu ba man pu nye kuwura-gyii mu. Amaa bee biti ba nye kibulisa ke ba maa kadunbwe mu ba gyii kuwura kerefi kulon. 13 Awura kudu mu ba su nfeere kulon, nu bee biti ba taa bamu olon kibulisa sa kadunbwe mu. 14 Bee biti ba ko ye Kabulupu mu, amaa Kabulupu mu ii biti o taale bamu. Lu fee mu i gye anyiripe to Onyiripe, ye awura to Owura. Nu mu asa i gye, bamu mu nu o ti, ye bamu nu o lee, ye bamu nu bee buu mu kesintin to mu.”

15 Tuto nu lbwaare kaboo mu towe me ye, “Ibun mu nu fu wu nu kaburukoon-kyuu mu te o tiri umu mu, i yile sa asa damante ye isuwule ye ntowe kukwu-kukwu. 16 Kadunbwe ye agyakpaa kudu mu nu fu wu mu, bee biti ba kisi kaburukoon-kyuu mu. Nu bee biti ba koolo kutu kumaa numu lu mu ase, ke ba yege mu o nate kibulunkpan.” Bee biti ba we mu kayi-wule mu, ke ba taa umu nu i san mu tub fulon to. 17 Lu fee lbwaare taa kutu mu nu ee biti fee ba waa mu waa bamu nfeere to, ke ba nye waa mu kebiti. Kanin su nu awura kudu mu ba kyula taa bamu olon mu sa kadunbwe mu, ke o gyii kuwura naa fuu sanja mu nu lbwaare asin mu nu o towe yila mu i ba to. 18 Okyuu mu nu fu wu mu, yile sa kade kpare mu nu kii gyii kuwura kase su awura kpini su.

18

Kade lala Babilon kiboyi

1 Inumu kamaa mu n wu lbwaare kaboo ku moo maa lu susu ee ba. O su olon lala,

nu mu kujalage ku nmanje kase su kpini.

2 Nu o taa obule lala kuusi ye,
“Babilon kade kpare mu lu tiye.

Kade kpare mu ki boyi biliji kitaakpan.

Ki ba biliji nbwu libi ye n-yaayu libi, ye nbwiibi libi ye nbwiibi kisisa obaalakpa.

3 Lu fee isuwule su kpini asa ba nuu kade mu kaburukoon nta bulnsa mu.

Nu kase su awura kpini bee dii bee kpilige

bee waa kanyin ye kakyu biti kigyagaa kade mu to.

Nu kase su ayawo-gyipu kpini ba nye afulee ye ato tii su lu kade mu ofute

mu nu ki nye fuu mu su.”

4 Nu n bila nu obule ku moo maa lu susu towe ye,

“Me asa, fan lu kade mu to, ke fan man nye waa alibi mu nu ku waa mu,

ke i man naa ba fee fan nye mu kusu bute mu to ku.

5 Lu fee mu alibi kpini i koola i gyaga abaa su naa fuu susu, nu lbwaare nyinji mu alibi kpini ye umu kusu bute su.”

6 Nu lbwaare towe ye,
“Fan waa kade mu fee kanan mu nu ki waa fane mu,

ke kumu alibi mu nu ki waa mu, fan ka kumu kuko ulu inyo su.

Nta bulnsa mu nu ki taa sa asa nu ba nuu mu,

fan waa umu olon kanin ulu inyo su sa kumu ke ki nuu.

7 Fan yege ki gyii awurufo ye kanyanla, fee kanan mu nu ki kyina nye bunyaa nu ki gyii okon,

nu ki kyina kusaa mu n-yu towe mu kokolo to ye,

‘N gye owura-kyusa, n man gye okulapu-kyuu nu n mee ye n boota to kakaaku.’

8 Lu kanin su, kake kulon, gyerebi ii biti i gyii kumu,

umu i gye lewu ye kiboota to ye akun lala. Nu fulon ii biti o tiye mu,

lu fee Onyiripe lbwaare mu nu ee tale kumu mu,

ɪ gye ɔlonpu.

9 “Kase su awura kpini mu nu bee dii bee kpilige, bee waa kanyin ye kakyi biti kumu to, nu ba gyii okon mu, ba kan wu fulon mu nu ɪ diyee kumu idiisii mu, bee biti ba su ke ba boota to sa kumu. 10 Kumu awurufo mu ii biti i waa bamu kufuu, umu su bee biti ba yile kata-kata ke ba su mu towe ye,

‘O! Kade kpare Babilon, laaku.

ɔlon kade lala Babilon, laaku.

Fu nye kusu bute opula to.’

11 “Kase su ayawu-gyipu bee biti ba su ke ba boota to lu kumu su. Lu fee oku man bila ee soo bamu ato fesa mu.

12 Oku man bila ee soo suwa ye gbityi ato waasa ye ogyalin abuu nhalgesa ye ogyalin agyibi ye akalala kpare ye agoo ye ataa lusa ye ogyalin ataa pipee ye abondiri ye kunti anyi ato ye ogyalin iyu salesa ye meeto ye abilito ye afule fufuli danbirasa. 13 Oku man bila ee soo bamu ato gyisa liifensa ye nfo suswasa liifensa ye mire liifensa ye ato bosa ye atuwasa ye nta ye olifu nfo ye nnyifo kyikyeesa ye ayu ye inaate ye nbulupu ye igbanje ye itoroko mu nu atobwaaya bee bute ye anye ye asa kayi-wule abaafon mu nu asa bee fe mu.

14 “Ayawu-gyipu mu bee biti ba towe ye, ‘Babilon, ato danbirasa mu nu fu ansi ɪ payi fee fii biti fu nye mu, ɪ nyaa yege fu. Fu kanye ye fu kitu kpare mu kpini ɪ kyon. Nu fu man bila ye fu nye umu.’

15 Ayawu-gyipu mu nu ba fe umu, nu ba nye tonɔ lu kade mu to mu, lu kufuu su bee biti ba yile kata boota to, ke ba su lu mu gyerebi mu su. 16 Ke ba towe ye,

‘O! Kade kpare Babilon laaku.

Fu mu nu fu asa ba kyina bee bun ato danbirasa,

fee akalala kpare ye ogyalin ataa pipee ye agoo.

Naafoo bamu n-yu u nhalge suwa ato ye ato mu nu ba taa ogyalin abuu waa ye ogyalin agyibi.

17 Amaa opula to mu, fu kanun npatye damante manja kpini i muuri.’

“Opu su ukuli lala akusupu ye bamu nu bee kyina ukuli lala to bee kpee ukpa, ye umu apalipu ye bamu nu bee waa umu to kusun mu kpini, bee biti ba yile kata-kata.

18 Nu ba kan wu fulon mu nu ɪ diyee kumu idiisii mu, bee biti ba su kuusi ye, ‘Kade lala ku daa o bu to nu ku du fee kinumu dubi?’ 19 Bee biti ba paata bamu amu yege bee boota to, nu bee su bee towe ye, ‘O! Kade kpare Babilon, laaku.

Lu fu su nu bamu nu ba su ukuli lala bee waa kusun opu su mu, ba bilinji ato wuya ana.

Amaa opula to mu,

ato mu nu fu su mu kpini i muuri.

20 Nu obule ku towe ye,

Fane mu nu fan bu susu mu, fan yege fane ansi i gyii!

Ibwaare asa ye Krisito asunpu ye Ibwaare atowepu,

fan yege fane ansi i gyii.

Ibwaare bute kumu kusu, lu kanan mu nu ki waa fane su mu.’ ”

21 Tutu nu Ibwaare kaboo lonpu ku kukuri kubuu lala ku fee kubuu koyisa tuu waa opu to, nu o towe ye,

“Fale nu bee biti ba muuri

Babilon kade lala ɔlon su waa opu to.

Nu ba man bila ye ba wu kumu kakaaku.

22 Babilon kade lala,

oku man bila ye o nu aduwule alanpu ye ulon biupu ye nleebi ye nbule afulepu

kpini su kakaaku fu to.

Nu oku man bila ye o wu

abaa to kusun asunpu ku,

nu oku man bila ye o nu

kubuu koyisa ulawu fu to.

23 Nu oku man bila ye o wu fitila fu to.

Nu oku man bila ye o nu okyufo abee mu-kuli obule fu to.

Fu ayawu-gyipu ɪ kyina

ba gye asa kpare kase su,

nu fu taa Sitaane adangana

pina kase su asa kpini.

24 Kuto mu su nu Ibwaare bute Babilon kade kusu mu ɪ gye ye,

kumu to nu Ibwaare wu mu atowepu ye mu asa ye bamu nu ba moo bamu

kase su kpini, mu nkalan.”

19

Susu kensi-gyii

1 Inumu kamaa mu, n nu ulawu lala ku fee sakyoo kubu lala ku maa bu susu nu bee kuusi ye,

“Haleluya! Fan yin lbwaare.
Kamolige ye bunyaa ye olon gye ane
lbwaare lee.

2 Lu fee mu katale i gye kesintin nu
ki de okpa.

O bun burukoon-kyu lala mu nu o taa
mu kiburukoon nyita kase su mu
kupwe.

lbwaare bute mu kusu lu kanan mu nu
o moo mu ayaafole mu su.”

3 Nu ba bwii kuusi ye,
“Haleluya! Fan yin lbwaare.

Kade mu idiisii ii kee susu kakpaa.”

4 Nu abulisa adonyo ye ana ye ato-kusa
ana mu ba muja sun lbwaare mu nu o te
kuwura-gya su mu, nu ba towe ye,
“Amen! Fan yin lbwaare.”

5 Nu obule ku lu kuwura-gya mu ase
towe ye,

“Fan yin ane lbwaare.

Fane mu ayaafole kpini ye fane mu
nu fan sile mu mu,
abulisa ye nbii kpini

Fan yin ane lbwaare.”

6 Nu n nu ulawo ku fee sakyoo maa
kuusi mu, ye nkyu damante maa kyun mu
ulawo, nu i du fee bulayi kipunte ulawo u
towe ye,

“Haleluya! Fan yin lbwaare.

Ane-Nyiripe Olonpu lbwaare ii gyii
kuwura.

7 Fan yege i waa ane okon
ke an gyii ane ansi ke a taa beere sa
mu

Lu fee sana fuu fee Kabulupu mu o kpu
mu okyufo,

nu okyufo mu koula mu n-yu o gyoo.

8 Nu ba sa mu
kikyufo kitaa fufuli parepare
naligesa ye o dila.

(Nu kitaa fufuli mu moo ki yile sa
lbwaare asa mu awaasa mu nu i kyiigi).”

9 Nu lbwaare kaboo mu towe me ye,
“Kusee i gye sa bamu nu ba tu bamu ba
lbwaare kabulupu mu kikyufo to agyito
kigyii mu. Nu lbwaare kaboo mu bwii
towe ye, ‘Inumu i gye lbwaare kon to
asin kesintin.’ ”

10 Nu n muja mu ayaa to ke n sun
mu. Amaa nu o towe me ye, “Man waa
kanin! Ngbaa me n gye lbwaare osunpu
nin fee fu, ye fu tooma ana mu nu ba

su Yesu asin mu to kesintin mu. Muja
sun lbwaare! Lu fee kesintin asin mu
nu Yesu lee kaapu mu, umu i gye umu
nu Kayaayu yege nu mu atowepu mu bee
towe.”

Gbanje fufuli mu odiipu

11 Nu n wu susu maa bugi to nu n wu
gbanje fufuli maa yile. Gbanje mu odiipu
kitu i gye Kesintin gyipu ye Kesintin
wuya. Ee gyii asin umu okpa su, nu ee ko
iko umu okpa su. 12 Nu mu ansi i du fee
fulon anobi, nu awura-woro i bun i bun
mu kumu su. O su kitu ku nu ba kyuroo
gyaga mu su, nu oku man nyi kumu kase
amoo mu nkun. 13 Nu o bun balumaasu
mu nu ba taa nyo nkalan to, nu mu kitu
i gye lbwaare asin. 14 Nu susu anaakopo
ba buu mu, yege bee dii igbanje fufuli
nu ba bun akalala parepare. 15 Nu o su
sakunde buyesa ku lu mu kon to, kumu
nu ee biti o taa ko gyii ndendemande
su. Ee biti o taa olon fee kibulito mu gyii
kuwura bamu su. Ee biti o taa lbwaare
mu nu o gye kutu kumaa su olonpu mu
agbu lala mu taa nyan bamu fee kanan
mu nu bee nyan oyu abi bee lee nkyu
mu. 16 Nu omu nu o dii gbanje fufuli
mu su kitu ku nu ba kyuroo gyaga mu
balumaasu ye mu ogyan su ye,

AWURA TO OWURA YE ANYIRIPE TO
JNYIRIPE.

17 Nu n wu lbwaare kaboo ku maa
yile kyowe to. Nu o punte kenken tu
nbwiibi mu nu bee fugi afuu to mu ye,
“Fan ba! Fan ba buga ke fen gyii agyito
damante mu nu lbwaare waa sa fane mu.

18 Fan ba gyii awura ye anaakopo abulisa
ye alolonpu ye igbanje ye bamu adiipu ye
asa kpini ye bamu nu bee gyii bamu abaa
su ye anye ye asa kpare ye asansa n-yu
inun.”

19 Nu n wu kadunbwe ye kase su awura
ye bamu anaakopo ba maa naa buga ba
ko ye omu nu ee dii gbanje fufuli mu
maa mu onaakopo mu iko. 20 Amaa ba
kita kadunbwe mu ye antigesa otowepu
mu nu o yile kadunbwe ayaa to waa
asin kyinkyinsa mu. Mu asin kyinkyinsa
maja nu o su ee pina, bamu nu ba su
kadunbwe mu kakyule, nu ba bila bee
sun mu apoyito odakpa mu. Ba taa bamu

anyo manja yege ba ku, tub waa ferinwuta fulon mu nu ku yile ku diyee mu to. ²¹ Nu gbanje odiipu mu, taa sakunde buyesa mu nu ki lu mu kono to mu, moo bamu anaakopu mu. Nu nbwiibi mu kpini ba gyii bamu inun mu naa fub bamu okaa.

20

Nsu kagbin

¹ Nu n bila wu lbwaare kaboo ku maa kpilige ee lu susu ee ba kase, yege o su obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu safu, ye agbeeleebi lala mu kibaa to. ² Nu o naa kita kinanse pipee dansa, mu nu o gye kinanse didaa mu. Mu i gye lbwaare okisipu abee Sitaane mu, nu lbwaare kaboo mu nmina mu yila nsu kagbin kulon. ³ lbwaare kaboo mu taa mu tub waa obo bunkyinsa lala mu to. Nu o biri mu su, tari su ke o man bila nye pina asa kukwu-kukwu kase su, naa fub nsu kagbin mu okaa. Imu kamaa mu i dagaa maa sanje mu sanja gberee.

⁴ Nu n wu nwuragya, nu bamu nu ba te imu su mu i gye bamu nu lbwaare taa kase su asin kigyii mu olon waa bamu abaa to. Nu n bila wu asa mu nu ba lee Yesu asin mu kaapu to mu, ye bamu nu ba towe lbwaare asin nu ba tije bamu amu mu, bamu kala ana. Asa manja ba man sun kadonbwe mu abee mu apoyito odakpa mu, nu ba man koolo mu kakyole mu bamu asikpu su abee bamu abaa su. Nu fale asa numu ba bwii ba kyina nkpa to nu ba maa Yesu ba gyii kuwura nsu kagbin. ⁵ Kelewu kyini numu i gye kigyankpaasa. (Nu alewupu asansa mu bire ba man kyini ba nkpa to, amoo nsu kagbin mu naa fub okaa poyi.) ⁶ Kensi-gyii ye kumu okon lala wuya ana i gye bamu nu ba tii kelewu kyini gyankpaasa mu su. Nu lewu nyosapu mu man bila o su olon bamu su. Amaa bee biti ba baa, ba gye lbwaare ye Krisito asepu, ke ba maa mu be gyii kuwura nsu kagbin.

Sitaane kimuuri

⁷ Nu nsu kagbin mu kan fub okaa mu, bee biti ba tigi Sitaane mu lu mu obu tiisa mu to. ⁸ Ke o kpee naa pina asa

kukwu-kukwu mu nu ba bu kase su mu kpini. Isuwule numu i gye Gogi maa Magogi. Sitaane ii biti o taa bamu kpini ba buga to, ke ba naa ko iko. Nu ba kyo fee opu kono kikyafa. ⁹ Ba yaase kase su kpini bun kyaaboo lbwaare asa, ye kade lala mu nu lbwaare ii biti mu. Amaa fulon lu susu ba kase su ba diyee bamu nu ba kyaaboo lbwaare asa mu. ¹⁰ Nu Sitaane mu nu o pina bamu mu, lbwaare kaboo mu taa mu tub waa ferinwuta fulon mu to. Katin mu nu o wula taa kadonbwe ye bamu nu bee towe bee pina asa mu tub waa mu. Bee biti ba gyii aworfo kayi-ko to, kakyowape ye kagyanbwe kakpaa.

Katale laalaalwe

¹¹ Nu n wu kuwura-gya fufuli lala ye omu nu o te kumu su. Susu ye kase i lu mu ansi su. Nu oku man bila wu imu. ¹² Nu n wu alewupu mu nu ba gye asa kpare ye asansa, ba maa yile kuwura-gya mu ansi to. Nu ba bugi iwule mu nu lbwaare kyuroo okumaa numu awaasa waa to mu. Nu ba bila bugi owule pupwe ku mu nu ki gye nkpa owule mu. Nu lbwaare tale alewupu mu, taa bola lu kutu mu nu ba waa nu o kyuroo imu waa iwule mu to mu. ¹³ Nu opu lee alewupu mu nu ba bu kumu to mu, nu lewu ye kamande gbaa i lee alewupu mu nu ba bu imu to mu. Nu lbwaare tale okumaa numu lu kutu mu nu o waa su. ¹⁴ Nu ba tub lewu ye kamande waa fulon yen-yen mu to. Fulon yen-yen numu i gye lewu nyosapu mu. ¹⁵ Okumaa mu nu ba man kyuroo mu kitu waa nkpa owule mu to mu, ba tub mu waa fulon yen-yen mu to.

21

Susu pupwe ye Kase pupwe

¹ Tutu nu n wu susu pupwe ye kase pupwe. Susu gyankpaasa ye kase gyankpaasa mu, i nyaa kyun nu opu man bila o bu to. ² Nu n wu Kade Kyirekyire mu nu ki gye Gyerusalem pupwe mu, ki maa kpilige ki lu lbwaare ase susu ku ba kase. Nu lbwaare lonjo kumu yila fee okyufu maa lonjo mu n-yu nu o buron o gyoo mu-kuli mu. ³ Nu n nu owule ku maa kuusi ee towe lu kuwura-gya mu su

ye, “Nbuunbu bure, lbwaare okynakpa bu asa ase, nu ee biti o kyina bamu ase. Nu bee biti ba baa ba gye mu asa. lbwaare gbaa-gbaa ii biti o baa o bu bamu ase, nu mu ii biti o baa o gye bamu lbwaare. ⁴ Mu ii biti o kpaye bamu ansikyu kpini lu bamu ansi su. Nu lewu mee ye o baa o bu to, abee kuboota to abee kusu abee kayu-ko i mee ye i baa i bu to, lu fee ato didaa mu kpini i kyun.”

⁵ Nu omu nu o te kuwura-gya mu su mu towe ye, “N waa kuto kumaa numu kipurwe!” Nu o towe me ye, “Kyuroo unumu, lu fee fale asin numu i gye kesintin, nu okumaa numu i taale taa mu n-yu tub umu su.”

⁶ Nu o bila towe me ye, “I lwe! Me i gye Alifa ye Omega mu. Imu kase i gye ye, Npiili ase ye laalaalwe. Okumaa mu nu bulifo su mu mu, n biti n sa mu nkpa nkyu mu nu u lu obun kumu to, nu o mee ye o ka sehn. ⁷ Okumaa mu nu o ko gyii lu mu, ee biti o nye kusee unumu lu me ase. Nu n biti n baa n gye mu lbwaare, ke o baa o gye mi-bii. ⁸ Amaa afuupu ye bamu nu ba man koolle gyii naa fuu okaa, ye bamu nu bee waa ineesi ye asa amooopu, ye bamu nu bee waa kanyin ye kakyi biti kigyagaa ye bamu nu bee waa Sitaane adangana ye idakpa asunpu ye antijesa wuya ana mu kpini, bamu opula i gye ferinwuta fulon mu nu ku diye yen-yen mu to. Nu kumu i gye lewu nyosapu.”

Gyerusalem kade pupwe mu

⁹ Nu n wu lbwaare nboo asuno mu nu ba su ulape isuno, nu laalaalwe igyerebi isuno i bola umu to mu, bamu to oku ba me ase ba towe me ye, “Ba, ke n kaapu fu Okyifo mu. Kabulupu mu nu o gye Yesu mu, mu-ka i gye Okyifo mu.” ¹⁰ Nu lbwaare kaboo mu taa me kayaayu to, dii kpee kibu lala ku kumu to legelege. Nu o kaapu me kade kyirekyire mu nu ki gye Gyerusalem mu, ki maa kpilige ku lu lbwaare ase susu ku ba kase. ¹¹ lbwaare bunyaa mu yege nu kade lala mu ku nalige su pilepile. Nu kumu kinalage su du fee kubuu kpare mu nu bee tu ye gyasipa, nu ki bila ki ku to fee kilase mu. ¹² Nu ki su kibandye lala, nu ki bu nswu,

yege ku su nbuno kudu anyo. Nu lbwaare nboo kudu anyo aku ba te ba te nbuno mu nno ase. Nu ba kyuroo Istrayi nbuno kudu anyo mu atu kukulun-kulun gyaga kebuno kumaa numu su kumaa kumu kitu. ¹³ Nu nbuno asa bu kyowe kilu, nu asa i bu kyowe otiyekpa, nu asa i bu adii su, nu asa i bu akpilige su. ¹⁴ Nu kade mu kibandye gyan abuu kudu anyo mu nu ba taa yii kase mu su, nu Kabulupu asunpu kudu anyo mu atu nu ba kyuroo gyaga abuu kudu anyo mu su.

¹⁵ Nu lbwaare kaboo mu nu o towe me ase mu, su suwa kuto kaalasa, mu nu ee biti o taa kala kade lala mu ye kumu nbuno ye kumu abandye. ¹⁶ Kade lala mu npee to ye kumu kase nswu to mu kpini gye kyekyee. Nu lbwaare kaboo mu maa taa kuto kaalasa kaala kade lala mu, i waa mayili kagbin kulon ye alifa anuu (1,500) susu nswu to. Nu kade mu kase to nswu abee npee to gbaa mu i gye kagbin kulon ye alifa anuu (1,500) kanin. Katin ku man kyoo katin ku. ¹⁷ Nu o kaala kibandye mu kisuta nu i waa ayaa tantan anyo ye kudu asiye. Nyimisa akaala-bi nu lbwaare kaboo mu taa kaala kanin.

Gyerusalem pupwe mu odan

¹⁸ Nu gyasipa abuu kpare nu ba taa poyi kibandye mu, nu suwa nu ba taa poyi kade mu, yege ku nalige to fee kilase. ¹⁹ Nu ba taa abuu naligesa kpare kudu anyo yii kibandye mu kase. Kubuu gyankpaasa mu bee tu kumu ye gyasipa, kinyosapu mu bee tu kumu ye safire, kinasapu mu bee tu kumu ye emeradi, ²⁰ nu kunusapu mu bee tu kumu ye oniki, kisiyesapu mu bee tu kumu ye kaneliyan, kusunosapu mu bee tu kumu ye kirisoliti, nu kiburuwasapu mu bee tu kumu ye berili, nu kikpanosapu mu bee tu kumu ye topasi, nu kudusapu mu bee tu kumu ye kirisopasi, nu kudu okusapu mu bee tu kumu ye yasinti, nu kudu anyosapu mu moo bee tu kumu ye ametisi. ²¹ Nu ogyalin agyibi kpare kudu anyo nu ba taa waa nbuno kudu anyo mu. Kumumaa numu maa kumu kigyibi. Nu suwa nu ba

taa waa kigbenbi mu nuu ki de kade lala mu to, ku nhalige to fee kilase.

²² Nu n man wu kabwaare-sunkpa aye ku kade lala mu to, lu fee Obunpu Onyiripe lbwaare maa Kabulupu Yesu mu, bamu i bu tutu nuu asa ba sun bamu. ²³ Nu i man tiri fee kyowe abee obwaayi o lu kade lala mu su, lu fee lbwaare bunyaa mu u nhalige kumu su. Nu Kabulupu mu i gye kumu fitila. ²⁴ Nu dulinyaa to asa kukwu-kukwu bee biti ba nate fitila mu to, nu kase su awura bee biti ba taa bamu bunyaa ba kade mu to. ²⁵ Nu kade lala mu nbun o i mee ye i tii kakaaku kpa, lu fee kagyanbwe ki man bila ki bu tutu. ²⁶ Nu dulinyaa to asa kukwu-kukwu mu, bee biti ba taa bamu bunyaa ye beere ba kumu to. ²⁷ Amaa ineesi ato aku abee okumaa mu nuu ee waa ipeeli-sun abee ee tun atinasa, mee ye o nye loo tutu. Amoo bamu nuu ba kyuroo bamu atu waa Kabulupu mu nkpa owule mu to nkun ii biti ba nye loo tutu.

22

Nkpa obon

¹ Tutu nu lbwaare kaboo mu kaapu me obun mu nuu kumu nkyu i sa nkpa, nuu u nhalige fee kilase mu. Nu i lu i kyun lbwaare maa mu Kabulupu mu kuwura-gya mu kase. ² Obun mu bola kigbenbi lala mu nuu ki bu kade mu nsana-nsana mu su. Nu nkpa oyu mu yile obun mu benbe ye benbe. Nu ku soyi abi kukwu-kukwu kudu anyo keso to, nu obwaayi kumaa numu ki maa kumu abi soyisa. Nu oyu manja afatee u kye sa ndendemande alobi kpini. ³ Nu kutu kumaa mu nu lbwaare towe kumu nno mu, man bila ye ki baa ki bu kade lala manja to. Amaa lbwaare maa mu Kabulupu mu kuwura-gya mu ii biti i baa i bu tutu, ke mu ayaafole ba sun mu. ⁴ Bee biti ba wu mu ansi to, ke mu kitu ki baa ki gyan bamu asikpu su. ⁵ Nu kagyanbwe man bila o bu to, nu ba man bila ye bee biti fitila abee kyowe i baa i ku to. Lu fee Onyiripe lbwaare ii biti o yeye i baa i ku to sa bamu. Ke be gyii kuwura kakpaa. ⁶ Tutu nu lbwaare kaboo mu towe me ye, "Asin mu nuu fu nu fale, i gye

kesintin nu okumaa i taale taa mu n-yu tuu umu su. Onyiripe lbwaare mu nu ee taa mu Kayaayu ee sa atowepu mu, i sun mu kaboo ye o ba kaapu mu ayaafole ato mu nuu i dagaa i ba waa bilen."

Yesu kibwii-ba mu

⁷ Nu Yesu towe ye, "Fan nu! N biti n ba bilen. Bamu nuu bee buu lbwaare asinlee kaaposa mu nuu i bu owule numu to mu, lbwaare ii biti o waa bamu kusee!" ⁸ Me, Gyon, i gye osa mu nuu n nu, nuu n wu fale ato numu kpini. Nu sana mu nuu n nu nuu n wu unumu kpini lwe mu, n muja lbwaare kaboo mu nuu o lee unumu ee kaapu me mu ayaa to, fee n sun mu. ⁹ Amaa o towe me ye, "Man waa kanin! Maa fu, ye fu tomaa ana lbwaare atowepu mu ye bamu nuu ba buu asin mu nuu i bu owule numu to mu, ane kpini an gye mu kusun asunpu nin. Muja sun lbwaare nkun!"

¹⁰ Tutu nuu o towe me ye, "Man taa lbwaare asinlee kaaposa mu nuu i bu owule numu to mu baala, lu fee fale ato numu ii biti i waa bilen. ¹¹ Fan yeye omu nuu ee waa alibi mu, o kyaga su ee waa alibi. Nu omu nuu ee waa ineesi ato mu, o kyaga su ee waa ineesi ato. Nu omu nuu ee waa adanbirasa mu, o kyaga su ee waa adanbirasa. Nu omu nuu o du kyirekyire mu, o kyaga su o du kyirekyire."

¹² Nu Yesu towe ye, "Ku! N biti n ba bilen, n biti n taa me kukoka ba. Ke n ba ka okumaa numu lu kusun mu nuu o waa mu su. ¹³ Me i gye Alfa ye Omega, Ogyankpaapu ye Kamaa wuya, Npiili ase wuya ye Laalaalwe wuya."

¹⁴ Bamu nuu ba fwu bamu ato bunsu, ke ba nye nkpa oyu mu abi gyii, ke ba bila nye okpa bola kewusun o mu loo kade lala mu to mu, bamu ii gyii okon. ¹⁵ Bamu nuu bee waa ipeeli-sun ye bamu nuu bee waa Sitaane adangana ye bamu nuu waa kanyin ye kakyi biti kiyagaa, ye asa amoo pu ye idakpa asunpu ye bamu nuu bee biti antinasa kitin mu, bamu ii biti ba sii kade mu nbwama mu.

¹⁶ "Me, Yesu, i sun me kaboo ye o ba lee fale asin numu towe fane, mu nuu fan gye me kubu-kubu mu. N lu Owura Dawidi kanan to, nu Owura Dawidi kanaana-bii i

gye mɛ. Nɩ n gye Nyenyenufu Kikyikpebi mɩ nu ki nmanɛ tɔ mɩ.”

¹⁷ Nɩ lbwaare Kayaayu mɩ maa ɔkyɛfɔ mɩ ba ye, “Ba!” Nɩ ɔkɔmaa mɩ nu ee nu fale asɩn nɩmɩ gbaa ɩ tɔwe ye, “Ba!” ɔkɔmaa mɩ nu bulɩfɔ ɩ mɔɔ mɩ mɩ, ɔ ba. Nɩ ɔkɔmaa mɩ nu ee biti mɩ, ɔ ba kɔɔlɛ nkpa nkyu mɩ, ɔ mɛɛ ye ɔ ka sehɩ.

¹⁸ Mɛ Gyɔn, n da ɔkɔmaa nɩmɩ kumu tɔ ye, ɔmɩ nu o nu lbwaare asɩnlɛ kaapɔsa lu ɔwɔlɛ nɩmɩ tɔ, nu ɔkɩ kan taa asɩn akɩ tii ɩmɩ sɩ mɩ, lbwaare ii biti ɔ taa igyerebi mɩ nu ba tɔwe ɩmɩ asɩn ɔwɔlɛ

nɩmɩ tɔ mɩ, tii mɩ kɩsɩ butɛ sɩ. ¹⁹ Nɩ ɔkɩ kan lɛɛ asɩn akɩ lu lbwaare asɩnlɛ kaapɔsa ɔwɔlɛ nɩmɩ tɔ mɩ, lbwaare ii biti ɔ lɛɛ mɩ ogyikpa lu nkpa oyu mɩ ase ye lbwaare kaɔɔ mɩ nu ba tɔwe kɩmɩ asɩn ɔwɔlɛ nɩmɩ tɔ mɩ.

²⁰ ɔmɩ nu ee gyii asɩn nɩmɩ kpini kesintin mɩ tɔwe ye, “I gye kesintin! N biti n ba bilɛn.” Nɩ n tɔwe ye, ɩ waa kanɩn.

Ba, ɔnyɩrɩpɛ Yesu!

²¹ ɔnyɩrɩpɛ Yesu kabwaala mɩ ki baa ki bu lbwaare asa kpini ase. I waa kanɩn.